ACADEMIA DE ŞTIINŢE A MOLDOVEI
INSTITUTUL DE ISTORIE, STAT ŞI DREPT

SERGIU BACALOV

BOIERIMEA ŢĂRII MOLDOVEI

LA MIJLOCUL SECOLULUI AL XVII-LEA – ÎNCEPUTUL SECOLULUI AL XVIII-LEA

(STUDIU ISTORICO-GENEALOGIC)

Chişinău 2012

CZU 94(478)”16/17”+929.5
B 12

Lucrarea a fost aprobată în ședința Consiliului Științific al Institutului de Istorie, Stat și Drept al AȘM.

Recenzenți: *Demir Dragnev, dr. hab., prof. univ., mem. cor. AȘM*
Valentin Constantinov, dr., conf. univ.
Vladimir Mischevca, dr., conf. cerc.
Eugen Cernenchi, cerc. șt.

Redactor literar: *Ilie Gulica*

Procesare computerizată: *Sergiu Vlas*

Coperta: *Mihai Bacinschi*

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Bacalov, Sergiu.

Boierimea Țării Moldovei la mijlocul sec. al XVII-lea – începutul sec. al XVIII-lea: (studiu istorico-genealogic)/ Sergiu Bacalov; Acad. de Științe a Moldovei, Inst. de Istorie, Stat și Drept. – Ch.: CEP USM, 2012. – 468 p. fig., tab.

Rez.: lb. engl., rusă. – Bibliogr.: p. 419-439 (238 tit.) și în notele de subsol. – 150 ex.

ISBN 978-9975-71-282-8

94(478)”16/17”+929.5
B 12

ISBN 978-9975-71-282-8

© S. Bacalov, 2012

SUMAR

Cuvânt-înainte 7

Introducere 9

Capitolul I
BOIERIMEA ȚĂRII MOLDOVEI
LA ÎNCEPUTUL EPOCII MODERNE 13

I.1. Criteriile de noblețe ale boierimii Țării Moldovei 13
I.2. Neamurile boierești în Țara Moldovei
în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea 20
I.3. Micile neamuri boierești 31
I.4. Structura boierimii Țării Moldovei la mijlocul
secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea 33
I.5. Răzășia, element specific neamurilor boierești 38
I.6. Moșinașii (Moșanii, Moșnenii) 47
I.7. Componența etnică a neamurilor boierești moldovenești 52
I.8. Dregătoriile – dimensiune a neamului boieresc 58

Capitolul II
REPREZENTANȚII MICILOR NEAMURI BOIEREȘTI
ÎN SISTEMUL ADMINISTRATIV AL ȚĂRII MOLDOVEI
(ținuturile Lăpușna, Orhei, Soroca) 62

II.1. Identificarea boierimii mici sau de țară
(pe baza antroponimiei) 64
II.2. Oamenii buni și bătrâni 66
II.3. „Proto-ocoalele” de ținut 69
II.4. Boierimea de țară și administrația locală primară 72
II.4.1. Vornicii de sate (vorniceii) 73
II.4.2. Vătămanii de sate 75
II.4.3. Vătafii 75
II.5. Atribuțiile militare ale boierimii de țară 76

II.6. Slujbele cu caracter fiscal: zlotașii, leoașii, podvodarii, olăcarii, globnicii, cămănarii, deșugubinarii etc. ... 78

Capitolul III

NEAMURILE BOIEREȘTI PĂMÂNTENE ... 80
III.1. Vechile neamuri boierești autohtone în secolul al XVII-lea ... 80
III.1.1. Neamul Bouleștilor ... 80
III.1.1.1. Dragoș Boul ... 81
III.1.1.2. Toader Boul ... 86
III.1.1.3. Pătrașco Boul ... 104
III.1.1.4. Dumitru Boul ... 108
III.1.1.5. Ștefan Boul ... 114
III.1.1.6. Dumitrașco Boul ... 121
III.1.1.7. Alți Boulești ... 122
III.1.2. Neamul Șepteliceștilor ... 127
III.1.2.1. Vasile Șeptelici ... 129
III.1.2.2. Ilie Șeptelici ... 140
III.1.2.3. Gheorghiță Șeptelici ... 146
III.2. Evoluția marilor neamuri boierești. Cazul neamului Joreștilor ... 151
III.2.1. Simion Jora și Toader Jora ... 154
III.2.2. Ionașco Jora ... 156
III.2.3. Gheorghe (Gheorghiță) Jora ... 160
III.2.4. Gavriil Jora ... 163
III.2.5. Constantin Jora ... 164
III.2.6. Toader (Toderașco) Jora ... 168
III.2.7. Antiohie (Antohi) Jora ... 173
III.2.8. Toader Jora ... 186
III.2.9. Niculae Jora ... 186
III.2.10. Gligorașco Jora ... 187
III.2.11. Ieremia Jora ... 193
III.3. Ruinarea economică a micii boierimi. Cazul neamului Mihuleților ... 198
III.3.1. Simion Mihuleț ... 199
III.3.2. Andrei și Apostol Mihuleț ... 201

III.4. Participarea micii boierimi la rebeliunile cu caracter antigrecesc. Cazul neamului Durăceștilor ... 225
III.4.1. Stahor Durac ... 225
III.4.2. Grigore (Gligorcea) Durac ... 226
III.4.3. Apostol Durac ... 228
III.4.4. Lozenschi Durac ... 233
III.4.5. Chiriac Durac ... 236
III.4.6. Mihalcea Durac ... 236
III.4.7. Alți Durăcești ... 246
III.5. Noile neamuri boierești pământene. Năculeștii ... 247
III.5.1. Simion comisul ... 249
III.5.2. Nacul stolnicul ... 251
III.5.3. Gheorghe Nacul ... 257
III.5.4. Năculeștii de Antălești ... 257
III.5.5. Dumitrașco Nacul ... 259
III.5.6. Ion (Ionașco) Nacul ... 261
III.5.7. Ion (Ionașco) II Nacul ... 264
III.5.8. Toader Nacul ... 267
III.5.9. Isaia Nacul ... 270
III.6. Tradiție și continuitate în istoria boierimii Țării Moldovei. Descendenții transnistreni și basarabeni ai stolnicului Nacul ... 271
III.6.1. Cozma Nacul ... 273
III.6.2. Năculeștii din Cuzmin ... 276
III.6.3. Năculeștii din Șestaci ... 279
III.6.4. Modificarea statutului social al unor Năculești din Cuzmin ... 287
III.6.5. Cazul lui Vlas Nacul ... 290
III.6.6. Lupta Năculeștilor din Șestaci pentru recunoașterea nobleței ... 292
III.6.7. Documentele Năculeștilor din satele Cuzmin și Șestaci ... 299

Capitolul IV

NEAMURILE BOIEREȘTI DE ORIGINE STRĂINĂ 305
IV.1. Neamurile alogene în mediul marii boierimi autohtone.
Cazul Cantacuzineștilor 306
IV.1.1. Toma Cantacuzino 307
IV.1.2. Ștefan și Iordache Toma Cantacuzino 318
IV.1.3. Iordache (I) Cantacuzino 320
IV.1.4. Toderașco Iordache Cantacuzino 327
IV.1.5. Iordache (II) Cantacuzino 331
IV.1.6. Ilie Cantacuzino 333
IV.1.7. Vasile (Vasilașco) Cantacuzino 336
IV.1.8. Ion Cantacuzino 339
IV.1.9. Iordache (IV) Cantacuzino (Deleanu) 340
IV.2. Împământenirea boierimii alogene în Țara Moldovei.
Cazul neamului Stămăteștilor 346
IV.2.1. Originea lui Stamatie Hioti (Sacâzliul) 347
IV.2.2. Cariera postelnicului Stamatie Hioti 349
IV.2.3. Moșiile Stămăteștilor 357
IV.2.4. Stămăteștii din secolul al XIX-lea 371
IV.3. Vechea boierime moldovenească de origine alogenă.
Neamurile Cerchezeștilor 378
IV.3.1. Neamul Cerchez Nr. 1 381
IV.3.2. Neamul Cerchez Nr. 2 389
IV.3.3. Alți Cerchezești 393
IV.4. Neamurile boierești mici de origine străină.
Cazul neamului Abăzeștilor 398
IV.4.1. Abăza cel Bătrân 399
IV.4.2. Niculae Abăza 401
IV.4.3. Andrei Abăza 404
IV.4.4. Ilie Abăza 409
IV.4.5. Ion Abăza 411
IV.4.6. Alți Abăzești 413
Concluzii 416
Bibliografie 419
Anexe 440
Rezumate 467

Cuvânt-înainte

Monografia *Boierimea Țării Moldovei la mijlocul secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea (Studiu istorico-genealogic)* elaborată de cercetătorul Sergiu Bacalov cuprinde diverse aspecte (sociale, economice, politice, structuri familiale și de neam, relații interetnice, culturale etc.) ce au caracterizat elita social-economică și politică (boierimea) a Țării Moldovei la începutul Epocii Moderne. Anume în această perioadă asistăm la o serie de fenomene cruciale pentru istoria Țării Moldovei și a boierimii moldovenești legate de accentuarea suzeranității otomane, stingerea dinastiei Bogdăneștilor (Mușatinilor) și începutul domniilor boierești; dezvoltarea relațiilor marfă-bani, cu concursul unui număr important de negustori greco-levantini; stabilirea unor relații economice strânse cu Imperiul Otoman, dar și cu țările Europei Centrale; demararea luptei dintre două partide boierești (filootomană și propoloneză) privind orientarea politică a Țării Moldovei etc. Cauzalitatea, evoluția și consecințele acestor fenomene asupra boierimii moldovenești, pe plan istorico-genealogic, au fost analizate detaliat în lucrare.

Epoca cercetată este perioada prefanariotă, caracterizată prin începutul pătrunderii masive a diferitor elemente balcanice din Imperiul Otoman în mediul boierimii moldovenești, contribuind la schimbarea mentalității și comportamentelor elitelor, fapt care s-a răsfrânt, benefic sau malefic, asupra întregii societăți, contribuind esențial la începerea și desfășurarea proceselor de modernizare. Autorul reflectă detaliat activitatea a zece neamuri și familii boierești reprezentative (Șeptelici, Jora, Cantacuzino etc.), care au avut un rol important în viața social-politică a Țării Moldovei, în baza cărora putem face o imagine generală despre boierimea moldovenească. Sergiu Bacalov examinează criteriile de noblețe ale boierimii, constatând că rolul determinant l-au avut neamurile nobile, din mediul cărora erau selectați dregătorii. Având în vedere că neamul boieresc oferea concomitent aparatului de stat atât boieri mari cât și boieri mici, autorul constată că boierimea mare și cea mica nu desemnează categorii sociale. Din punct de vedere social, mai corect ar fi de utilizat formu-

lele „neamuri mari” și „neamuri mici”. Astfel, transformările istorice prin care a trecut boierimea moldovenească ar putea fi mai bine înțelese dacă cercetarea acestor instituții sociale s-ar efectua prin prisma neamurilor.

În lucrare este abordat și fenomenul răzășiei ca element caracteristic nobilimii moldovenești medievale. Schimbarea și transformarea elitelor politice și social-economice în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea, sub impactul factorilor externi, a lăsat o amprentă puternică asupra tradiției nobiliare a Țării Moldovei. Este epoca în care, din mediul boierimii Țării Moldovei, ca urmare a înstrăinării vârfurilor elitei autohtone, se evidențiază categoria micilor stăpâni de moșii, care, timp îndelungat în istoriografie, au fost echivalați cu „țăranii liberi” și numiți impropriu *răzăși*. Potrivit autorului *răzășia* în secolele XVII-XVIII a fost o trăsătură specifică boierimii, care desemna o relație dintre doi sau mai mulți stăpâni (numiți răzăși) ai moșiei, inițial înrudiți, în vederea exploatării și administrării acesteia. Deja la mijlocul secolului al XVII-lea, se înregistrează unele semne care denotă începutul descompunerii sistemului *răzășiei*. Elitele alogene, ca urmare a împământenirii, respectând formal obiceiul pământului, au jucat un rol însemnat în acest proces.

Un loc aparte în această lucrare ocupă studiul micii nobilimi, numite *moșinași* – după stăpânirea pământului, având în vedere că *răzășia* se manifesta sub forma stăpânirii pământului, autorul arată că nu toți răzășii au deținut funcții (boieri, boiernași, slujitori, curteni, călărași etc.), însă toți au stăpânit pământ, adică au fost *moșinași*.

Deși lucrarea poartă un caracter pur științific, fiind bazată pe un număr considerabil de documente, aceasta conține multiple scheme, spițe, hărți, tabele care înlesnesc receptarea materialului științific de către publicul larg. De asemenea, lucrarea elaborată de cercetătorul Sergiu Bacalov conține mai multe idei originale și se înscrie perfect în mediul istoriografiei naționale.

Dr. habilitat ***Demir Dragnev***, profesor universitar,
membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei

INTRODUCERE

Studierea boierimii este condiționată de mai mulți factori, printre care și faptul că această categorie socială a constituit elementul politic activ al Țării Moldovei pe durata întregului Ev Mediu. Astfel, pentru a cunoaște cauzalitatea și efectele proceselor istorice prin care a trecut Țara Moldovei în perioada respectivă, este necesară investigarea boierimii ca instituție, categorie socială, dar și prin prisma genealogică.

Din punct de vedere istorico-genealogic, cercetarea boierimii moldovenești se impune în situația în care istoriografia națională și-a concentrat atenția în special asupra aspectului social-economic și politic al categoriilor sociale privilegiate ale Țării Moldovei, inclusiv în a doua jumătate a secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea. Deși, la începutul anilor 90 ai secolului trecut, istoria elitelor politice și social-politice s-a aflat constant în centrul atenției cercetătorilor, care au recunoscut importanța acestora în desfășurarea evenimentelor istorice, un studiu istorico-genealogic al boierimii n-a fost elaborat. Fără a nega existența în istoriografia națională a investigațiilor de ordin genealogic, aceste studii au fost efectuate la nivelul unor personalități istorice concrete, izolat de cercetarea instituției boierimii. În condițiile în care lipsește un studiu general asupra boierimii prin prisma istorico-genealogică, rămâne fără explicație cauzalitatea unei serii de fenomene și evenimente de o importanță mai mică sau mai mare pentru istoria Țării Moldovei, situație care contribuie frecvent la apariția interpretărilor și concluziilor preconcepute.

În decursul unui secol, istoriografia s-a axat în special pe studierea boierimii la nivel de categorie socială, nivelul particular (neamurile) rămânând de regulă în afara preocupărilor scrisului istoric. În aceste condiții, rămân în afara cercetării personaje ale căror acțiuni, pozitive sau negative, au influențat evoluția social-politică a Țării Moldovei. Această

situație ne-a determinat să realizăm un studiu din punct de vedere istorico-genealogic despre boierimea din Țara Moldovei în contextul evenimentelor și proceselor socio-economice și politice din cea de-a doua jumătate a secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea.

Aspecte privind genealogia neamurilor boierești ale Țării Moldovei sunt la ordinea zilei și astăzi, când, din punct de vedere juridic, nu mai există categorii sociale privilegiate. Astfel de cercetări au fost efectuate în privința marilor neamuri boierești, în timp ce cele privitoare la mica boierime lipsesc aproape cu desăvârșire. Este o situație anormală în condițiile în care o mare parte din populația autohtonă atât din stânga, cât și din dreapta Prutului își trage originea din mica boierime, adesea confundată în istoriografia postbelică cu „țărănimea liberă".

Studierea evenimentelor și fenomenelor socio-economice și politice majore are o importanță considerabilă, însă estomparea particularului, în opinia noastră, împiedică crearea unui tablou istoric integru și armonios. De asemenea, este importantă necesitatea studierii particularului medieval în Țara Moldovei, deoarece în ultimele două-trei secole arena social-politică a fost monopolizată de elemente străine băștinașilor, a căror activitate s-a aflat și se află în atenția cercetătorilor. Pentru secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea, studierea istorico-genealogică oferă și posibilitatea de a urmări mutațiile din mediul boierimii autohtone și de a identifica cauzele și condițiile scăderii rolului acesteia în istoria țării.

Am încercat să efectuăm o analiză detaliată a unor neamuri boierești reprezentative din diferite medii (boierime mare și mică), cu statut social diferit (neamuri vechi *bune* și neamuri noi *proaste*), de diferită origine etnică (neamuri autohtone, greco-albaneze și caucaziene), prin prisma genealogică, pentru a evidenția procesul, cauzalitatea și efectele, modificării poliplanice a boierimii moldovenești în secolele XVII și XVIII.

La baza demersului nostru stau următoarele obiective: a) studierea, în baza unor neamuri, a situației și particularităților diferitor categorii ale boierimii din Țara Moldovei în a doua jumătate a secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea; b) determinarea criteriilor de noblețe pentru boierimea moldovenească în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea; c) analiza căilor și metodelor de pătrundere în

mediul boierimii autohtone a elementului alogen, în special grecofon; d) descrierea și evaluarea raporturilor genealogice dintre neamurile autohtone și cele alogene; e) identificarea factorilor care au contribuit la împământenirea neamurilor boierești alogene, ascensiunea unora și decăderea altora; f) stabilirea rolului micii boierimi a Țării Moldovei și locului acesteia în desfășurarea evenimentelor și fenomenelor istorice de la cumpăna secolelor XVII și XVIII.

Cadrul cronologic cuprinde mijlocul secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea. Însă, având în vedere că cercetarea este efectuată în baza neamurilor boierești clasificate după generații, de regulă, trei la un secol, deosebite de la un neam la altul, pornind de la situația specifică unui studiu istorico-genealogic, în privința unor familii boierești, am depășit limitele cronologice stabilite din cauza necesității evidențierii evoluției neamurilor boierești în perioada inițială și imediat următoare epocii studiate.

Am optat pentru acest segment cronologic, deoarece perioada respectivă a fost crucială pentru evoluția boierimii din Țara Moldovei, determinată de lupta internă privind alegerea vectorului politic și a modelului civilizațional (acel oriental, otoman sau cel central-european, polonez). Ca urmare a victoriei partidei filootomane, trăsătura principală a epocii, din punct de vedere genealogic, este infiltrarea în mediul boierimii autohtone a elementului alogen, în special a celui grecofon, care a contribuit la modificarea atât a structurii boierimii moldovenești, cât și a comportamentului acesteia.

Noutatea științifică a lucrării este determinată și de caracterul său genealogic. Problematica boierimii din Țara Moldovei, la cumpăna secolelor XVII și XVIII, a fost abordată prin prisma genealogică, evidențiind pe această cale transformarea boierimii atât din punct de vedere al criteriului etnic, cât și al celui social-economic, dar și al mentalităților.

Având în vedere faptul că, pentru a clarifica multe din problemele legate de boierime, este necesară cercetarea tuturor neamurilor nobile ale Țării Moldovei, lucru dificil de realizat într-o perioadă scurtă, neacceptat de noi din cauza că volumul impunător de materiale ce îl oferă abordarea istorico-genealogică a problematicii este incompatibil cu spațiul oferit de o singură lucrare. Din acest motiv, am decis să limităm cercetarea noastră la examinarea istorico-genealogică a unor neamuri

reprezentative pe plan social-economic și politic, în acest mod, optând în defavoarea expunerii materialului în ordine alfabetică. De asemenea, din aceleași motive, am abordat doar unele aspecte teoretice legate de problematica boierimii ca instituție și categorie socială (criteriile de noblețe, răzășia etc.). Astfel, lucrarea de față, reprezintă începutul unei serii de studii consacrate instituției boierimii și neamurilor boierești ale Țării Moldovei.

Și deoarece lucrarea respectivă este bazată pe teza de doctorat elaborată în cadrul Institutului de Istorie, Stat și Drept al AȘM, vreau să aduc sincere mulțumiri celui care m-a îndrumat în decursul anilor de studiu, profesorului universitar Demir Dragnev, doctor habilitat, membru corespondent al Academiei de Științe a Moldovei. În același timp îmi exprim recunoștința tuturor colegilor de la Institutul de Istorie, Stat și Drept al AȘM, de sprijinul, susținerea și sugestiile cărora m-am bucurat pe parcursul elaborării acestui studiu. De asemenea, mulțumesc familiei mele care a fost alături totdeauna, m-a încurajat și în mediul căreia am reușit să recapăt forța și buna dispoziție, necesare pentru realizarea lucrării.

CAPITOLUL I.

BOIERIMEA ȚĂRII MOLDOVEI LA ÎNCEPUTUL EPOCII MODERNE

(secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea)

Boierimea Țării Moldovei, în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea, trece printr-o etapă de transformări. Cea mai importantă mutație este legată, în opinia noastră, de pătrunderea tot mai accelerată a elementului străin (alogen) în mediul boierimii pământene (autohtone). Acest fenomen a dus la mutații substanțiale în interiorul (la nivelul mentalităților, valorilor, comportamentului etc.) și exteriorul (ascensiunea unor noi neamuri boierești și decăderea multor neamuri vechi etc.) acestei categorii sociale. Schimbările din cadrul elitei moldovenești produse în secolul al XVII-lea nu au putut trece fără urmări de ordin politic. Anume acestea au precedat și au pregătit instaurarea Regimului Fanariot în Țara Moldovei, regim care s-a menținut mai bine de un secol cu toate consecințele negative și pozitive.

Ca să înțelegem cum a fost posibil această schimbare, este necesar să evidențiem principalele trăsături ce caracterizau boierimea moldovenească în perioada cercetată.

I.1. Criteriile de noblețe ale boierimii Țării Moldovei

În Moldova medievală nu exista un termen special pentru desemnarea nobilității. În acest scop, s-au utilizat, în calitate de echivalent, câteva noțiuni, unele din ele fiind împrumutate, din terminologia nobiliară a țărilor vecine: *nemeș* și *nemeșie*, din Ungaria și Ardeal („șpan, adecă nemiș, cum dzic leșii șlehtici”, „den cnedzi, den domni și nemiși”, „au eșit cu toții den Maramoroș. Și fiind Dragoș mai de cinste între alți nemiși domni și căpetenii, l-au rădicat cu toții să le fie domnu...”, se referă la descălecarea lui Dragoș în Moldova[1]; la

[1] Nicolae Costin, *Scrieri*, vol. I, Chișinău,1990, p. 70, p. 113 p. 98.

17 iunie <1580-1582> Vartic postelnicul mărturisește despre stâlpirea moșiei Oglinzi dinspre moșia Toplița. Printre martori sunt boieri cu dregătorii, aprozi, dieci, preoți (popi), boieri mici de țară, printre care și Drăgșan nemeșul: „... Nichifor din Oglindești, Drăgșan nemeșul, Coste și Gavril din Șoimărești”[2]; la <10> aprilie 1591, domnul Petru vodă Șchiopul întărește lui Petre nemeșul și lui Vlașin stăpânirile lor din satele Bășeani și Tăpceani, pe care ultimii le-au cumpărat de la Miron, fiu al lui Chirilă și nepot al lui Vasco[3]; într-un document din 20 mai 1591, emis de același domn, se arată judecata domnească făcută lui Răstei stolnicul, Cârste Gațe nemeșul și Gheorghe Mitiutel, care l-au pârât pe Simion vistiernicul pentru o parte din moșia Miclăușeni aflată în ținutul Romanului, pe care primii au vândut-o vistiernicului, cerând acum încă 600 de zloți tătărești adaos la suma plătită anterior[4]; la 28 aprilie 1593, Aron vodă întărește lui Dumitru, fost ureadnic, partea lui de moșie din satul Popeni ce fusese cumpărată de la Ignat șetrărel, după zapisul făcut de Reapede, Meica și Gligorie nemeși și Gheorghie diacul[5]; la 18 februarie 1662, Ion Mojilă, fiul Mojiloaei și nepot al Andicușii, împreună cu fii săi, vinde lui Neculai Buhuș medelnicerul moșia lor din satul Prăjești, din partea nemeșilor, partea din jos și din Drăgănești, din partea Andricușii, cinci pământuri, cu loc de prisacă[6]; la 20 aprilie 1655, Pricopie și frații săi vând, „nu o zălogim ci o vindem”, lui Turiști Ioan nemeșul din Țara Ungurească o parte din satul Rugetul și siliștea Văleni[7]), iar *șleahtă* (document din 23 aprilie 1715 prin care Mihăișă Ganul, fiul lui Vasile Mârzăscul, din satul

[2] *Documente privind istoria României* (în continuare: *DIR*), seria A., Moldova, veac. XVI, vol. III (1571-1590), București, 1951, nr. 161, p. 129.

[3] Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, Iași, 1906, vol. I, p. I, nr. 62, p. 197-199.

[4] *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași* (în continuare: *CD*), Moldova, vol. I, 1398-1595. Volum întocmit de Virginia Isac, București, 1989, nr. 1442, p. 526.

[5] *DIR*, seria A, Moldova, veac. XVI, vol. IV (1591-1600), București, 1952, nr. 100, p. 81.

[6] *Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului* (în continuare: *CDM*), vol. 3 (1653-1675). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț, București, 1968, nr. 765, p. 175

[7] *Ibidem*, nr. 120, p. 47-48.

Horbinești, pe Cogâlnic, ținutul Orhei, dă mărturie, aflându-se în Țara Leșască, socrului său, Lupașco Murguleț, rohmistru, despre averile primite la căsătorie, martori fiind șleahtici din Țara Leșască și câțiva moldoveni: Savin ban, Andronic Isar, I. Maliszewski, Ian Mjhalewicz[8]) din Polonia. Acești termeni utilizați în Țara Moldovei nu cuprindeau integral toată nobilimea, ci doar partea ei slujitoare. Un termen frecvent utilizat pentru desemnarea *nobilimii* și *nobleței* era *boierime* sau *boierie,* care s-a suprapus treptat cu noțiunea *dregătorie*; nu excludem nici posibilitatea unei suprapuneri inverse, când prin termenul *dregător* se subînțelegea *boier*.

Adoptarea în mediul științific a unei singure noțiuni ce ar reda esența nobilimii moldovene este complicată, deoarece nu se știe deocamdată evoluția terminologiei românești în domeniul nobilimii. O piedică serioasă în ceea ce privește restabilirea evoluției terminologiei și a noțiunilor legate de nobilimea Țării Moldovei este și faptul că, până în prezent, nu există un punct de vedere comun privind originea boierimii moldovenești. Această problemă este strâns legată atât de primele decenii de existență a acestei țări, cât și de perioada anterioară, calificată în istoriografie ca *secole întunecate*.

Ceea ce s-a scris despre *secolele întunecate* (sec. III-XIV) și primele decenii de existență ale Țării Moldovei, pe baza unor documente foarte sărăcăcioase și fragmentare, rămâne la nivel de presupuneri. Faptul că mulți istorici au căutat să includă nobilimea românească (în particular și cea moldovenească) într-unul din sistemele nobiliare existente în țările vecine spațiului românesc, pentru a demonstra uneori tendențios și artificial apartenența exclusivă și obligatorie a nobilimii moldovenești la unul din acestea, a dus la apariția unor idei eronate despre instituția cercetată[9]. Considerăm că atât timp cât *secolele întunecate* constituie *terra incognita* pentru istorici, orice interpretare a nobilității românești (moldovenești) este discutabilă. Pentru a aduce lumină în această situație, este necesar să studiem, rând pe rând, semnificațiile istorice ale

[8] *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale* (în continuare: *CDM*), vol. 5 (1701- 1720). Volum întocmit de Veronica Vasilescu, Doina Duca-Tinculescu, București, 1975, nr. 1306, p. 356-357.

[9] Petre P. Panaitescu, *Interpretări românești*, București, 1994, p. 32-33. Vezi capitolul dedicat istoriografiei problemei.

terminologiei și ale instituțiilor care au redat, mai mult sau mai puțin integral, esența nobleței în Țara Moldovei.

În istoriografie au fost exprimate mai multe păreri, uneori contradictorii, asupra genezei nobilimii și boierimii românești, în general, și a celei din Țara Moldovei, în particular. Majoritatea cercetătorilor au constatat dublul sens al termenului *boierime*: a) având semnificația nobleții; b) în calitate de sinonim pentru persoanele aflate în dregătorii. Această situație a favorizat apariția frecventă a confuziilor în identificarea nobilimii moldovenești.

Există câteva criterii pentru desemnarea boierimii care, în Țara Moldovei, s-au manifestat în perioade diferite, sub diverse forme, ceea ce a generat diverse interpretări:

a) *dregătoria*, în calitate de criteriu determinant. Această idee a fost susținută și promovată de A.D. Xenopol[10], care a presupus că boierimea s-a transformat treptat, pe parcursul secolelor, iar criteriul dregătoriei devenind către secolul al XVIII-lea determinant. Rolul dregătoriei referitor la determinarea nobleței capătă importanță începând cu secolul al XVII-lea. Procesul s-a aflat în strânsă legătură cu consolidarea și creșterea influenței regimului suzeranității otomane asupra Țării Moldovei. Acest din urmă proces a fost însoțit și de modificări importante în domeniul mentalității, comportamentului și al moravurilor din societatea moldovenească, modificări ce au lovit cel mai puternic în boierime care a însușit treptat multiple trăsături caracteristice lumii greco-orientale. Mutațiile, pozitive sau negative, în domeniul mentalităților au avut și un substrat economic, social și politic.

Ca urmare a acestor schimbări, în Țara Moldovei s-a impus și modelul otoman, de factură bizantină, când deținerea funcțiilor în aparatul politico-administrativ al statului reclama și gradul de noblețe în comunitate. Drept exemplu ar fi cazul lui Gheorghe vodă Ghica care „au purces de la casa lui la Țarigrad, să-ș găsească stăpân să slujească", și a vizirului „Chiupruliolu" – „un copil de turcu, iar sărac, din ostrovul Chiprului", când „Ghica-vodă, întrând în Țarigrad, au nemerit la capichiăile moldovenești de au slujit, apoi au vinit în Moldova cu negutitorie, apoi la Vasilie-vodă, lipindu-să la curte... au agiunsu de au fost capichihaia la Țarigrad și vornic mare aici în Moldova", pe când al doilea „au nemerit la un agă ce era de curtea înpărătească. Și au slujit așea din stăpân în stăpân până au agiunsu de era pașia"[11].

b) *stăpânirea pământului*, ca criteriu de bază al boierimii, idee promovată de Constantin Giurescu[12], care a recunoscut importanța acestui criteriu, în special pentru primele secole de existență a Țării Moldovei, pe parcurs însă importanța stăpânirii pământului, în calitate de criteriu al nobleței, s-a diminuat în favoarea deținerii dregătoriilor, proces care a culminat cu domnia lui Constantin vodă Mavrocordat (spre mijlocul secolului al XVIII-lea), când, în mod oficial, s-a legiferat sistemul de dregătorii ca aspect determinant al boierimii. Criteriul stăpânirii pământului presupune că oricare stăpân de moșie este boier, adică nobil, indiferent de originea moșiei – danie, cumpărătură, ocină moștenită etc. – și de suprafața și numărul moșiilor[13].

c) *neamul*, criteriu primordial al boierimii. Considerăm că acest criteriu este cel mai vechi și, indiferent de fluctuația influenței criteriului dregătoriei sau a celui de stăpânire a pământului, neamurile, în calitate de element de bază al boierimii, s-au menținut aproape constant, în pofida modificărilor la nivel social al boierimii. Criteriul neamurilor își are originea, probabil, încă în perioada prestatală, căpătând treptat noi caracteristici conform perioadei istorice concrete. Neamurile au supraviețuit și desființarea nobilimii ca instituție și a categoriilor privilegiate.

Credem că utilizarea pentru indicarea nobleței boierimii moldovenești a termenului *neam* sau *neamuri*, cu adausul (sau fără) *boieresc* sau *boierești* este cea mai reușită și reflectă integral esența nobleței din Țara Moldovei. Deoarece dregătoriile puteau fi obținute nu doar de către neamurile nobile boierești (este cazul Stămățeștilor[14] sau cel al Neculceștilor[15]).

[10] Alexandru D. Xenopol, *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. III, București, 1988, p. 171-172.

[11] Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1986, nr. XXXIX, p. 29-30.

[12] Petre P. Panaitescu, *op.cit*, p. 32-33.

[13] *Ibidem*, p. 32-33.

[14] Sergiu Bacalov, *Boierimea Țării Moldovei la mijlocul secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea*, teză de doctor, Chișinău, 2007, p. 122-132; Sergiu Bacalov, *Procesul de împământenire a boierimii alogene în secolul al XVII-lea. Aspecte din viața și activitatea marelui postelnic Stamatie Hioti (Sacâzliul)* // Revista de Istorie a Moldovei, 2011, Nr. 1-2, p. 8-31.

[15] Iulian Marinescu, *Documente relative la familia Neculce* // Buletinul Comisiunii Istorice a României, an. IV, 1925.

Se cunosc cazuri în care, mai ales în secolele XVII-XVIII, dețin dregătorii persoane departe de a avea un trecut glorios și o genealogie bogată (cazurile Ghiculeștilor[16] și Duculeștilor („Duca-vodă cel bătrân, fiind de oameni de gios de niamul lui dela Rumelie, din Țara Grecească”[17]), mai ales în perioada când elementul alogen începe să aibă o pondere considerabilă în sistemul politico-administrativ al Țării Moldovei.

Aceeași situație se constată și în domeniul stăpânirii pământului. Astfel, stăpâni de moșii puteau deveni, respectând tradiția Țării Moldovei, și reprezentanții nobilimii transilvane, poloneze sau persoane de origine balcanică, care nu întotdeauna aveau o origine nobilă. Chiar dacă aceștia obțin ceva de tipul nobleței în urma deținerii dregătoriilor sau a stăpânirii pământului, nu fără înrudirea cu neamurile boierești locale, prin statutul lor sunt pentru moment, în viziunea reprezentanților vechilor neamuri, străini. Ne referim la grecii sau grecofonii care au pătruns în mediul boierimii autohtone în perioada în care elita Țării Moldovei a făcut cunoștință cu luxul vieții aristocrației din Imperiul Otoman. Luxul vieții aristocrației orientale era dorit de aproape întreaga boierime, fapt care a cauzat necesitatea stringentă de surse financiare suplimentare. Anume banii au fost instrumentul cu ajutorul căruia alogenii au înlăturat piedicile din calea împământenirii, obținând toleranța și susținerea din partea marii boierimi din Țara Moldovei.

Micile neamuri boierești moldovenești au fost mult mai rezervate în relațiile lor cu elementul străin, uneori chiar au reacționat violent împotriva acestuia (vezi acțiunile conduse de Vasile Lupul, Gheorghe Ștefan, Mihalcea Hâncu etc.). Această atitudine însă nu a avut un succes durabil, înscriindu-se între ultimele manifestări deschise caracteristice vechii boierimi de neam în Țara Moldovei. Anume *înrudirea străinilor cu neamurile* boierești autohtone le-a deschis calea primilor spre obținerea dregătoriilor și moșiilor.

Pentru sfârșitul secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea, criteriul nobleței de neam a căpătat o trăsătură mai mult formală, în special în cercurile înalte ale boierimii moldovene. Iar rolul determinant le-au avut averile, de regulă, cele mobile (bani, podoabe, haine) obținute pe calea comerțului, cametei, dar și moșiile. Pentru evoluția boierimii moldo-

[16] Ion Neculce, *op. cit.*, nr. XXXIX, p. 29-31.

[17] *Ibidem*, nr. [39], p. 34.

venești, în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea, este importantă relația neam – avere, și nu cea de stăpân de moșii – dregător.

Obținerea averilor prin intermediul comerțului are o dublă semnificație: a) demonstrează tendința de dobândire și creștere a veniturilor pe orice căi posibile (totul în condițiile în care, conform mentalității nobilimii moldovene, practicarea comerțului era privită ca ceva nedemn pentru un nobil creștin). Averea devine garanție a menținerii poziției sociale și a capacității de cumpărare a domniei, dregătoriilor și moșiilor; de corupere și mituire a persoanelor aflate în funcții de decizie în aparatul de stat al Imperiului Otoman. Astfel, „noua boierime” obține posibilitatea de a dicta, manipula, modifica și de a influența viața politică internă a Țării Moldovei, asigurându-și un statut social înalt; b) arată că pentru a demonstra și a menține noblețea nu era suficient cadrul unui spațiu geografic îngust (de exemplu: Țara Moldovei, Țara Românească, Principatul Transilvaniei etc.). În această perioadă se impune necesitatea părăsirii spațiului vechi, închistat, pentru integrarea, la diferite nivele, în alte spații geografice (în sens politic, economic, cultural etc.), în medii cu mentalitate și comportament diferit de cel tradițional. Astfel, contactul cu alte spații culturale nu putea să treacă fără urmări pentru boierimea moldovenească.

În decursul secolului al XVII-lea în mediul boierimii moldovene s-a făcut simțită lupta între filopolonezi și filootomani în ceea ce privește alegerea modelului social-politic și cultural dominant. Această luptă a cunoscut diferite forme și s-a încheiat, la începutul secolului al XVIII-lea, cu victoria modelului de civilizație oriental. Circulația din țările vecine spre Moldova, și în sens invers, spre Regatul Poloniei, Principatul Transilvaniei și, în mod special, către Imperiul Otoman, devine permanentă, intensă și accelerată. Ca urmare, n-au întârziat să se manifeste efectele acestui fenomen, atât pe plan social-economic, la nivelul mentalităților, comportamentelor, etichetei, vestimentației, cât și în ceea ce privește structurile ierarhice, politico-administrative, statutul diferitor categorii ale boierimii. În acestă ordine de idei, apropierea de civilizația greco-otomană, de tip oriental, a cauzat apariția unor elemente noi și, concomitent, diminuarea influenței, decăderea și dispariția celor vechi.

Putem constata că de la origini până în perioada de după desființarea categoriilor privilegiate, nobilimea Țării Moldovei a fost constituită în baza neamurilor. Anume conștientizarea apartenenței la neamul boieresc a determinat comportamentul specific al reprezentanților acesteia.

I.2. Neamurile boierești în Țara Moldovei în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea

Neamul boieresc este o structură socială, care își are originea înaintea descălecării Țării Moldovei, ce are la bază legăturile, relațiile de rudenie. De regulă, neamul boieresc are în calitate de fondator un strămoș istoric real, uneori legendar, al cărui nume îl poartă neamul întreg sau numai o ramură a acestuia. Strămoșul, istoric sau legendar, s-a impus prin calități deosebite, fizice sau intelectuale, datorită cărora s-a evidențiat în mediul rudelor, obștii, comunității, sau a altui grup social. Se cunoaște câte ceva doar despre strămoșii, întemeietori de neam, din perioada de după descălecarea Țării Moldovei. În această epocă, în calitate de întemeietor de neam, apar diferite personaje care, datorită serviciilor prestate domniei sau țării, „pentru dreaptă și credincioasă slujbă", obțin de la domn danii de moșii sau sunt ridicați în dregătorii. Un exemplu în acest sens îl oferă documentul din 9 decembrie 1725, prin care domnul Mihai vodă Racoviță întărește „tuturor răzășilor din Isacova și Morozeni de ținut Orheiului cari moșii li să trag di pi moșîi lor Danciul ce au fost pârcălab și di pi Durac cel bătrân, luânduș și vinitul diazăcea"[18]. În jurul acestor personaje se vor grupa rudele și apropiații, punând baza, nucleul, unui nou neam.

Neamul, în funcție de multipli factori, poate avea *ramuri* sau poate fi generator de neamuri noi. Geneza neamurilor noi poate avea loc prin transformarea (schimbarea de nume) sau prin consolidarea uneia dintre ramurile neamului, de exemplu, cazul transformării neamului Golâe – Portărescu – Gurițescu[19] . Câteva neamuri, împreună cu ramificațiile lor, în anumite condiții, formează *case*, numite și *case boierești* sau *case domnești* („și casă de domni"[20]), în care există o anumită ierarhie între neamuri sau neamuri și ramuri de neam.

Casa boierească din Țara Moldovei poate fi într-un fel echivalată cu clanul. Cele mai cunoscute case boierești din Țara Moldovei pentru perioada cercetată sunt: Coci, Cantacuzino, Ruset, Cantemir etc.

[18] Aurel V. Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului* (în continuare: Aurel V. Sava, *Doc. orh...*), București, 1944, nr. 196, p. 195.

[19] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 217, p. 218-219.

[20] Nicolae Costin, *op. cit.*, vol. I, p. 71.

(a nu se confunda cu neamurile purtătoare de același nume care formau nucleul casei). Cele mai reprezentative case sunt cele ale neamurilor Coci și Cantemir. Pentru neamul Coci, avem legătura cu neamurile Bucioceștilor, Stămățeștilor, Neculceștilor, Cantacuzinilor, Abăzăștilor etc. *Casa Coci*, numită și *casa lui Vasile Lupul*, era o grupare de neamuri înrudite sau prietene, închegată în jurul neamului domnitor (a familiei domnitoare) Coci, de origine albaneză. Această casă a monopolizat nu doar scaunul domnesc, ci și mai toate dregătoriile de seamă: Gheorghe Coci hatman, Gavril Coci hatman, Radu stolnic, Iorga postelnic, Stamate stolnic, Neculce blănarul, Toma Cantacuzino vornic, Iordache Cantacuzino vistiernic etc.

Casa Cantemireștilor, spre deosebire de casa Coci, era de proveniență autohtonă și reprezenta modul de gândire tradițional. Casa Cantemireștilor a dominat cu întreruperi ultimul sfert al secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea. O parte din neamurile boierești ce țineau de casa Cantemireștilor au făcut parte din însoțitorii lui Dimitrie vodă Cantemir în pribegia din Rusia. Lista neamurilor de boieri plecate în Rusia cu Cantemir, elaborată de Ion Neculce, ne arată în linii mari compoziția și structura unei case boierești: „Dumitrașco-vodă au făcut căutare tuturor moldovenilor câți sint cu dânsul și i-au întrebat merge-or cu dânsul la Moscu, au ba. Ce toți au primit că într-alt chip nu avea cum dzice. Că nu avea cum merge într-alta parte de răul tâlhăritului. Și i-au pus Dumitrașco-vodă într-un izvod și l-au dat la împăratul, de l-au iscălit cu mâna lui. Iară boiarii și slujitorii aceștiia era anume: Ioan Neculce hatman, Savin Zmuncilă vel-ban, Gheorghiți vel-paharnic, Iordachi Aristarhu vel-ușer, Pavel Rugină vel-comis, Mogâldea sardar, Ilie Abăza, vornicul despre doamna, Dumitru-aga, Ioan Mirescul polcovnic, Ioan Bănariul vel-căpitan, Brahă, căpitan de dărăbani, Moțoc jicnicerul, Ioan Dzărul, vătav de copii, Nuor Dzărul postelnic, Constantin Dzărul medelnicer, Vasilie Dzărul, tij medelnicer, Mechichi stolnicul, Antiohie cămăraș, Costantin Pârcălabul medelnicer, Dima başbulucbaș, Ciutea căpitan, Apostol căpitan, Toader Mirescul căpitan, Pavăl Mirescul căpitan. Toți aceștia și alții mai proști, mai de gios slujitori, carii aicea nu s-au putut înșira anume, i-au scris împăratul în visteria lui de s-au dus cu Dumitrașco-vodă"[21].

[21] Ion Neculce, *op.cit.*, p. 264-265.

Putem crea o schemă a structurii boierimii ca nobilime de neam:

a) *familia nobiliară (boierească)* – formată de regulă din reprezentanții a trei generații: tată+fii, mai rar+nepoți; b) *neamul nobil (boieresc)* – format din câteva familii; în cadrul neamului există o familie hegemon. În fruntea neamului se afla capul familiei hegemon; c) *casa nobiliară (boierească)* – care are la bază câteva neamuri înrudite, împreună cu ramificațiile lor, la care se adaugă slujitorii boierești. Casa nobiliară ca structură de influență apare mai rar pe scena politică a Țării Moldovei, luând uneori forma casei domnești.

Nu este obligatoriu ca reprezentanții unei case boierești să fie în mod automat și purtători ai numelui neamului ce formează nucleul casei (cazul Neculceștilor în raport cu Cantacuzinești). În structura casei boierești intrau și slujitorii boierești. De exemplu, la 15 iulie 1716, este menționat „Guge... ce au fost vornicel la unchiul meu Antohie Jora la sat la Mihuleni", „că au fost de casa noastră a părinților", iar la 21 august 1723, este atestat Huhule, fost vătav la Leca sărdariul, care se află în conflict cu moșinașii de moșii, în zona Orheiului[22]. O parte din slujitorii casei boierești era compusă din membrii mai nevoiași sau sărăciți ai neamurilor ce formau casa (vezi cazul Tudoscăi Boul) sau persoane ce au prestat servicii importante casei[23] sau capilor de casă (vezi cazul căpitanului Ușurelul și relația sa cu Cantacuzinești: „Ușurelul. Careli după aceia multă milă au avut de la Cantacozinești"[24]), plus persoanele îndatorate, în mod benevol sau contrar voinței lor, casei boierești. Din reprezentanții casei erau formate și detașamentele de pază ale membrilor de vază ai neamului**.** Iar în cazul în care o căpetenie de casă deținea funcții cu caracter militar (hatman, armaș, vornic, serdar), persoanele de încredere (boiernașii) și o parte din slujitorime erau compuse din membrii casei din care era originar deținătorul dregătoriei.

Neamurile boierești pot fi divizate în funcție de trei criterii principale: a) etnie; b) influență; c) vechime.

a) din punct de vedere etnic, evidențiem neamuri boierești autohtone (pământene) și neamuri de origine străină. Înseși neamurile boierești autohtone ar putea avea la bază: 1) români maramureșeni. În acest caz,

[22] Aurel V. Sava, *Doc. orh.,* nr. 181, p. 174-175, nr. 190, p. 183-184.

[23] *Ibidem*, nr. 181, p. 174-175.

[24] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 27-28.

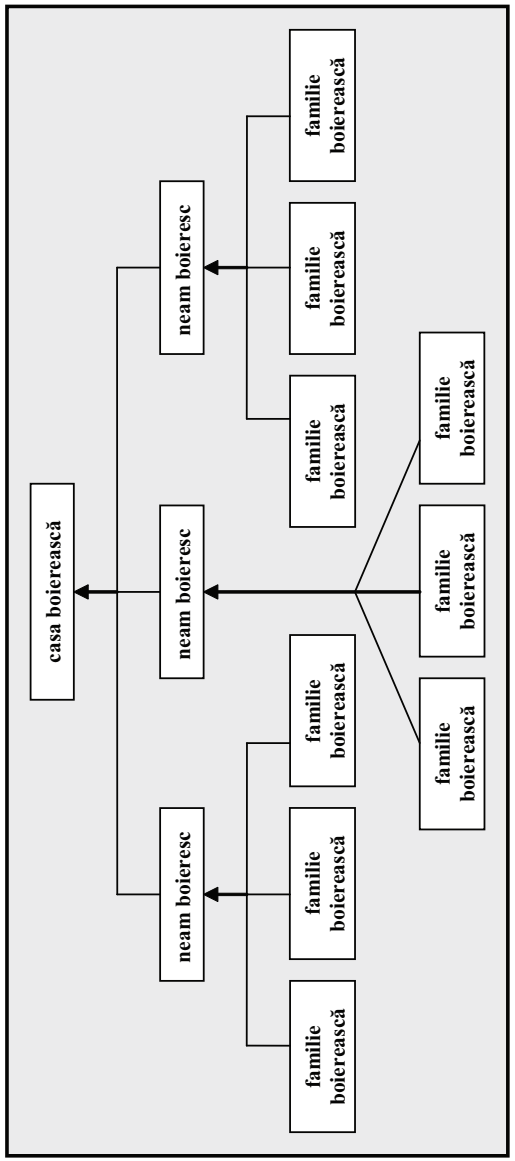

nu cunoaștem care a fost relația lor cu românii est-carpatici din bazinul râului Moldova și cu ceilalți români de la răsărit de Carpați; 2) români autohtoni, în afara celor de pe valea Moldovei. Nu știm cum au fost relațiile moldovenilor (români maramureșeni, plus români autohtoni de pe valea Moldovei) cu populația (română și alogenă) din presupusele cnezate și voievodate de la răsărit de Carpați: pașnice sau dușmănoase, nici modul în care s-a făcut extinderea Țării Moldovei. Nu știm nici care a fost aportul elementului cuman și tătar la formarea nobilimii moldovene[25]; 3) românii colonizați. Conform tradiției, elementul românesc din Țara Moldovei provine dintr-un unui aflux de maramureșeni și ardeleni în perioada de după descălecat[26]. În aceste cazuri apare problema destinului celor învinși și a celor învingători, a supușilor și a stăpânilor[27].

Până la începutul secolului al XVII-lea, documentele atestă încă fenomenul daniilor domnești, de acordare a moșiilor pentru slujbă (vislujenie). Acestea puteau fi făcute unui mezin originar dintr-un neam vechi și înstărit ca recompensă pentru serviciile prestate domnului și țării; sau întăreau frecvent actul înnobilării unui om simplu (în acte „om de neam prost"); în acest caz, anume darea, *pentru merit*, a moșiei confirma integrarea individului în rândul boierimii autohtone. Beneficiari ai daniilor putea fi românii ardeleni sau munteni, dar și reprezentanții popoarelor balcanice (de exemplu, neamul Balș sau Bălșăștii își pretindea originile din nobilimea muntenegreană și nord-albaneză; iar neamul Costin sau Costineștii – din cea din Serbia), polonezii și tătarii etc. În perioadele de instabilitate politică, au existat și cazuri extreme, atunci când unii oameni simpli, profitând de neorânduiala din țară, s-au strecurat în mediul stărilor privilegiate. De exemplu, la din 27 august 1660, domnul Ștefăniță vodă Lupul mărturisește că „s-au pârât de față înaintea Domnii mele" egumenul mănăstirii Golia din Iași și Constantin din Trebujeni, de lângă Peștere, ținutul Orheiului, „zicându rugătoriul nostru egumănul c-au fostu tatăl lui Constantin și ficiorii lui vecini direpți și pre tată-său l-au robit tătarăi și l-au răscumpărat egumănul de-au dat pentru dânsul 100 de taleri", iar mai târziu, „în zilele lui Ghiorghii Ștefan Voevoda au răsipit satul" și el s-a înscris în calitate de curtean. La judecata domnească, „Constantin nu s-au tăgăduit că nu-i vecin". Domnul hotărăște „ș-am dat rămas pe Constantin ca să-i hie și el și feciorii lui vecini direpți sventii mănăstiri"[28].

În secolul al XVII-lea, boierimea Țării Moldovei este departe de a fi închisă. În diferite perioade, în mediul boierimii moldovenești au fost acceptate neamuri nobile străine, inițial poloneze (Buczeacky, Krupensky, Korecky etc.)[29], ardelene (Ghenghea, Beldiman etc.)[30], mai puțin din peninsula Balcanică (Costineștii, de origine sârbă)[31], uneori și neamuri de proveniență tătărească (din acest mediu își pretind originile Cantemireștii)[32]. În secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea, se amplifică procesul pătrunderii neamurilor originare din Imperiul Otoman: peninsula Balcanică și Caucaz, în mediul boierimii autohtone[33]. Din peninsula Balcanică fluxul a fost mai masiv: greci, albanezi, italieni grecizați, aromâni, dalmații etc. (Cantacuzineștii - „Cantacozineștii... acei boieri erau greci", Stămățeștii, Duculeștii – „Duca-vodă cel bătrân, fiind de oameni de gios de neamul lui de la Rumelie, din Țara Grecească", Ghiculeștii – „Ghica-vodă, de niamul lui fiind arbănaș", Ruseteștii etc.)[34]. Din Caucaz pătrund reprezentanți ai comunităților cercheze și abhaze (neamurile Abăza, Cerchez, Șaidâr etc.)[35].

Influența neamurilor străine în Țara Moldovei a variat de la o perioadă la alta. În secolul al XVII-lea, acestea au devenit un factor determi-

[25] Djuvara Neagu, *Iarăși despre Negru-vodă și „descălecătoare"* // Magazin istoric, nr.8, august, 2000, p. 52-57.

[26] Nicolae Costin, *op. cit.*, vol. I, p. 98.

[27] Petre P. Panaitescu, *op. cit.*, p. 31-64.

[28] Aurel V. Sava, *Doc. orh.,* nr. 103, p. 111.

[29] Constantin Rezachevici, *Magnații Buczacki-Iaylowiecki și Moldova în secolele XV-XVI și ramura necunoscută a acestora, boierii moldoveni Buceațchi* // Revista de Istorie a Moldovei, nr. 3-4, 2006, p. 21-28.

[30] Maria Magdalena Székely, *Familii de boieri din Moldova de origine transilvăneană (secolele XIV-XVI)* // Arhiva Genealogică, I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 95-104.

[31] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p. 116.

[32] Ovid-George Lecca, *Familiile boierești romane. Istorie și genealogie*, București, 1937, p. 202-203.

[33] Olga Cicanici, *Statutul social-juridic al grecilor „împământeniți" (secolele XVI-XVII)* // Cercetări de istorie și civilizație sud-est europeană, III, 1986, București, 1987, p. 114-123.

[34] Ion Neculce, *op. cit.*, nr. XLI, p. 31; nr. [39], p. 34; nr. XXXIX, p. 29.

[35] Sergiu Bacalov, *Neamul Abăzeștilor în a doua jumătate a secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea* // In honorem Demir Dragnev. Civilizația medievală și modernă în Moldova, Chișinău, 2006, p. 420-431.

nant al acțiunilor boierimii moldovenești, hotărând într-un fel destinul țării care, de fapt, se suprapunea cu boierimea. Este vorba în special de boierii greci, originari din Constantinopol, sau din alte centre comercial-financiare ale Imperiului Otoman, care au reușit în scurt timp să acceadă și să devină figuri prezente permanent în Sfatul Domnesc, deținând poziții-cheie, dregătorii mari, creându-și mari stăpâniri funciare. Aceștia au impus boierimii autohtone nu numai voința lor, dar le-au determinat și comportamentul, moda, vestimentația, eticheta (a se vedea comportamentul lui Cârstea, mare vameș, fratele domnului Gheorghe vodă Duca: „Și așia era de fudul că când mergea prin târgu, nu vrea să-ș ia șlicul înnaintea nemănui. Iar nici neguțitorii, nici cei proști, dacă l-au văzut că nu-ș ia șlicul, nici iei nu-ș lua işlicele înnaintea lui")[36]. Luxul de tip oriental era omniprezent, iar slugărnicia, fățărnicia, intrigile de la curtea domnească se țineau lanț: Ion Neculce îl caracteriza pe grecul Iordache Ruset drept „matca tuturor răotăților". Unii dintre alogeni au reușit să ocupe și scaunul domnesc din Iași: Vasile vodă Lupul, Gheorghe vodă Ghica, Gheorghe vodă Duca, Dumitrașco vodă Cantacuzino, Antonie vodă Ruset, Nicolae vodă Mavrocordat etc.

b) Din punct de vedere al influenței, neamurile boierești moldovenești se divizau în: 1) *neamuri mari* (*neamuri „bune"*), care dețineau cele mai influente dregătorii din țară și dispuneau de averi considerabile; 2) *neamurile mici* (*neamuri „proaste"*) cuprindeau boierimea mică sau „boierimea de țară", ce avea influență redusă și un număr mai restrâns de moșii. Calificativele (mare-mic; bun-prost) nu se referă la numărul reprezentanților ce îl aveau neamurile boierești și nici la calitățile morale sau intelectuale ale acestora.

c) În ceea ce privește vechimea existau: *neamuri vechi* și *neamuri noi*, în funcție de perioada de formare. Acest criteriu cuprinde neamurile vechi, a căror existența este atestată încă în secolele XIV-XV (Bouleștii[37], Joreștii[38] etc.); neamurile noi, cele de origine străină, împământenite în

[36] Ion Neculce, *op. cit.*, nr. [40], p. 34.

[37] Sergiu Bacalov, *Activitatea neamului Bouleștilor în Țara Moldovei în secolul al XVII-lea* // Revista de Istorie a Moldovei, 2009, Nr. 2-3, p. 29-65.

[38] Sergiu Bacalov, Neamul Joreștilor în Țara Moldovei în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea // Românii din afara granițelor țării. Iași-Chișinău: Legături istorice, 2008. p. 55-88.

Țara Moldovei în secolul al XVII-lea (Abăzeștii[39]), și neamurile noi autohtone, formate prin desprinderea unor ramuri din cadrul neamurilor vechi pământene (Năculeștii[40]).

Nu totdeauna neamurile mari se suprapuneau cu neamurile vechi și neamurile mici cu cele noi. Iar influența unui neam era determinată de existența mai multor aspecte, printre care, evident, și vechimea, al cărui rol, treptat, în special în cazul lipsei celorlalte aspecte, s-a diminuat. Aceste aspecte sunt: a) existența tradiției, în cazul în care neamul boieresc a dat țării mari dregători, ale căror fapte serveau ca argument în vederea confirmării nobleței pentru descendenți. Și invers, faptele necugetate și amorale, în viziunea contemporanilor, ale lui Toader Boul vornicul și ale lui Vasile Șeptelici hatmanul, a provocat decăderea neamurilor lor; b) gradul de rudenie cu familia domnitoare (până la stingerea Mușatinilor) sau apartenența la casele domnești ieșite din mediul boierimii. De exemplu, poziția Cantacuzinilor în domnia lui Vasile vodă Lupul, a Stămățeștilor în timpul lui Gheorghe vodă Ștefan și Gheorghe vodă Duca, a Mihuleților în domniile Cantemireștilor etc; c) gradul de rudenie cu celelalte mari, vechi și de cinste neamuri boierești ale Țării Moldovei; d) și, nu în ultimul rând, averea funciară (moșiile) și mobilă. Numărul moșiilor era condiționat de statutul social al neamului, de gradul de rudenie cu casa domnească etc.

Deseori, anume relația dintre domn și neamurile boierești determina destinul acestora din urmă („și dzice Cantemir-vodă că domnul face neamurile, domnul le stânge"[41]). Pentru secolul al XVII-lea, putem da câteva exemple elocvente în această privință, de ascensiune și decădere: 1) soarta celor două neamuri vechi, menționate ceva mai sus, bogate și influente până la conflictul cu domnia – Bouleștii și Șepteliceștii[42] –,

[39] Sergiu Bacalov, *Neamul Abăzeștilor în a doua jumătate a secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea* // In honorem Demir Dragnev. Civilizația medievală și modernă în Moldova, Chișinău, 2006, p. 420-431.

[40] Sergiu Bacalov, *Neamul boieresc al Năculeștilor în Țara Moldovei în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea* // Revista de istorie a Moldovei, 2009, Nr. 1, p. 32-47.

[41] Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1986, p.114.

[42] Sergiu Bacalov, *Activitatea neamului Șepteliceștilor în Țara Moldovei în secolul al XVII-lea* // Românii din afara granițelor țării. Coordonate istorice și naționale în cadrul european, Iași, 2007. Volum editat de Ilulian Pruteanu-Isăcescu și Mircea-Cristian Ghenghea, p. 46-63.

după acțiunile lor îndreptate împotriva puterii centrale, a fost pecetluită. Ambele neamuri s-au aflat în decursul perioadei cercetate în decădere, cu anumite excepții pentru epoca domniilor „tradiționale": domnia lui Gheorghe vodă Ștefan și Mihalcea vodă Hâncu; 2) credința față de domn și casa domnească a făcut ca reprezentanții unor neamuri mici și noi, cum ar fi Ghiculeștii și Duculeștii, nu numai să pătrundă, ci și să se mențină în mediul boierimii moldovenești, dând țării și domni: Gheorghe vodă Ghica, Gheorghe vodă Duca, Constantin vodă Duca etc.

Un *neam mare* (*bun*) nu este neapărat un neam numeros (aceiași Boulești), sau pentru un *neam mic* (*prost*) calificativul nu se raportă neapărat la numărul membrilor neamului. Mihuleștii și Durăcești sunt neamuri relativ numeroase, însă influente, în general, doar pe plan regional. Anume influența asupra luării deciziilor determină în mare măsură, calificativul neamului boieresc: mare sau mic. În cazul unor neamuri de origine străină, acestea sunt *neamuri noi* doar raportate la vechimea aflării lor în mediul boierimii moldovenești. În realitate, ele aveau o vechime considerabilă, având o vastă tradiție și influență economică, dar și politică, în Imperiul Otoman sau în Regatul Poloniei. Drept exemplu poate servi cazul neamului Cantacuzineștilor. Unele din neamurile de origine străină n-au mai reușit să se mențină pe poziții, degradând, ruinându-se (Stămățeștii, Abăzeștii etc.), astfel s-au alăturat micilor neamuri boierești autohtone.

Un aspect important ce ține de boierimea moldovenească este necesitatea de a nu confunda și suprapune boierimea mare cu neamurile mari, iar boierimea mică cu neamurile mici. Un neam poate avea și boieri mari, și boieri mici, inclusiv din mediul familiei conducătoare a neamului. Un reprezentant (frate, de exemplu) poate fi mare vornic, iar celălalt – boier de țară, fără dregătorie, sau simplu căpitan, vornic de gloată, diac etc. Deținerea unei dregătorii, aspect care condiționa apartenența la una din cele două forme ale boierimei, nu depindea în mod obligatoriu de influența, vechimea și puterea neamului. La 22 aprilie 1641, domnul Vasile vodă Lupul face danie lui Ștefan, mare armaș, satul Sperieții, ținutul Lăpușnei, subliniind „că acest credincios boier al nostru Ștefan vel armaș a slujit din copilăria sa la a noștri înaintași domni, care au fost înaintea noastră și mai pe urmă și nouă ne-a slujit încă mai înainte de Domnia noastră, cu multă dreptate. Tot astfel și din domnia noastră... a slujit Domniei Mele din toată inima sa cu dreaptă și credincioasă slujbă; tot astfel și în zilele Domniei Mele slujește", „de aceea și noi, văzând a lui dreaptă și credincioasă slujbă către noi, l-am miluit dela noi în țara noastră a Moldovei cu o siliște cu numele Spăriații"[43]. Potrivit lui Aurel V. Sava[44], Ștefan, mare armaș, este identic cu Ștefan serdarul implicat în rebeliunea lui Gheorghe Ștefan și executat împreună cu Ciogoleștii[45]. Ștefan serdarul, fiind învinuit de trădare, se apăra în fața domnului: „Cine au fostu, doamne, mai credzut la măriia ta și cinstit ca mine? Și m-ai scos din obiele, și den sărac m-ai îmbogățit". I-au dzis Vasilie-vodă: „Așia știu și eu"[46]. Nu putem nega faptul că aflarea în dregătorii consolida pozițiile neamului din care făcea parte boierul deținător de dregătorie atât la nivel de imagine, cât și din punct de vedere economic, deoarece funcțiile în aparatul politico-administrativ al Țării Moldovei ofereau, pe lângă obligații, și venituri considerabile.

Pentru perioada de referință, mijlocul secolului al XVII-lea – începutul secolului la XVIII-lea, dispunem doar de o listă din epocă, cu cele 78 de neamuri mari, vechi și de cinste ale boierimiii moldovene, elaborată de domnul Dimitrie Cantemir[47]:

Abăzeștii	Ciobăneștii	Hrysovergheștii	Șeptiliceștii
Arbureștii	Ciogoleștii	Isăceștii	Șoldăneștii
Asanii	Clucereștii	Mihuleștii	Șipoteneștii
Arăpeștii	Costăcheștii (Gavrileștii)	Micleștii	Stârceștii
Bantășeștii	Costineștii	Mileștii	Sturzeștii
Bașoteștii	Chiriacheștii	Mireștii	Tălăbeștii
Bogdăneștii	Crupenscheștii	Movileștii	Talpeștii
Buhușeștii	Darieștii	Moțoceștii	Tămășeștii
Bălșeștii I	Doniceștii	Murguleștii	Tanskieștii

[43] Aurel V. Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei* (în continuare: Aurel V. Sava, *Doc. lăp...*), București, 1937, nr. 36, p. 53-56.

[44] *Ibidem*, p. 56.

[45] Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p. 117-118.

[46] *Ibidem*, p. 118.

[47] Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 115-116.

Bălșeștii II	Drăgoșeștii	Năculeștii	Tautuleștii
Bouleștii	Drăceștii (Doniceștii)	Neculceștii	Totoeștii
Buțurenii	Fraticeștii	Paladeștii	Tudorești
Burguleștii	Găneștii	Peralifieștii	Turculețeștii
Cantacuzinii	Ghengheștii	Pilateștii	Țifeștii
Cantemireștii	Goieneștii	Pisoschieștii	Urechieștii
Carabașeștii	Hăbășeștii	Prăjeștii	Vârlăneștii
Carpeștii	Hânceștii	Racovițeștii	Joreștii
Catargieștii	Hăzăreștii	Razii	Zorileștii
Cerchezeștii	Ciobăneștii	Ropceneștii	
Ceaureștii	Ciogoleștii	Ruseteștii	

Este evident că lista conține și informații de ordin pur subiectiv, deoarece câteva neamuri, noi și mici, au fost incluse în listă în mod artificial de către Dimitrie Cantemir. Ne referim în special la neamurile Abăzeștilor și Mihuleților, neamuri cu mică influență și relativ noi, prietene și susținătoare ale Cantemireștilor. Să nu uităm că reprezentanții celor două neamuri menționate mai sus au însoțit casa Cantemireștilor în pribegia din Rusia, după campania din 1711. Studierea documentelor ne permite să afirmăm că aceste două neamuri erau departe de a fi atât de vechi și influente precum pretinde Dimitrie Cantemir. Mihuleților erau un neam de o importanță mai mult regională, iar Abăzeștii apar în Țara Moldovei doar în domnia lui Vasile vodă Lupul. Cu toate acestea, nu punem la îndoială veridicitatea listei neamurilor elaborate de Dimitrie Cantemir. Documentele și cronicile demonstrează că majoritatea neamurilor incluse în listă au totuși o vechime relativ mare. De exemplu: Bouleștii, Joreștii, Șepteliceștii, Cantacuzineștii, Cerchezeștii etc.

Nu toate neamurile boierești din Țara Moldovei au avut același destin. Constatăm că în secolul al XVII-lea, în special în a doua jumătate, existau două categorii de neamuri, conform atitudinii luate față de pătrunderea străinilor în mediul boierimii autohtone și a poziției față de transformarea statutului boierimii în defavoarea modelului tradițional, prin includerea în sistemul relațiilor ierarhice ale Imperiului Otoman: neamuri filogrecești și antigrecești. Relevăm faptul că în majoritatea cazurilor anume poziția luată față de prezența elementelor străine (grecofone și prootomane) a determinat evoluția ulterioară a neamurilor autohtone.

Neamurile boierești care au menținut legături strânse cu neamurile de origine străină (în special, cu cele grecești), legături consolidate prin relații de rudenie, au reușit să-și mențină pozițiile în ierarhia social-politică și economică a Țării Moldovei. Aceste neamuri progrecești s-au acomodat mai lesne la noile condiții, preluând comportamentul caracteristic reprezentanților civilizației orientale. Acestea s-au implicat activ, alături de greci, în comerț, reușind să-și mențină și poziția economică (cazul neamurilor Jora, Sturza etc.).

Alte neamuri boierești, din diferite motive (conflict cu domnia, predispoziție genetică, relații de rudenie, mentalitate conservatoare etc.), s-au aflat în opoziție față de elementul grecesc și cel grecofil. Atitudinea antigrecească s-a manifestat în mai multe forme, culminând cu rebeliuni militare, însoțite de lichidarea fizică a elementului grecesc: rebeliunea lui Gheorghe Ștefan, a lui Mihalcea Hâncu și Apostol Durac[48] etc.; sau manifestări pașnice, deghizate, cum ar fi domniile Cantemireștilor, care, într-un fel, reprezentau interesele boierimii tradiționaliste. Acestea au fost încercări temporare și cu efect de scurtă durată. Neamurile boierești din această categorie au fost treptat ruinate și eliminate de pe arena politică a Țării Moldovei: Durăceștii, Șepteliceștii, Mihuleștii, Cantemireștii, Bouleștii etc.

I.3. Micile neamuri boierești

Un loc aparte în structura boierimii moldovenești îl au micile neamuri boierești, care au fost insuficient cercetate din diverse motive, subiective și obiective. Micile neamuri boierești au rolul unor detalii fără de care întreaga boierime a Țării Moldovei nu putea să existe. Reprezentanții micilor neamuri sunt prezenți în dregătorii, în slujitorime (la 7 decembrie 1709, este menționat Gavriliț de Lucaceuca, ce mărturisea că „fiindu eu slugă la Vasilie Vodă și eșindu eu c-o slujbă pe țărani au plătit, pentru ominii de Ivance, Moisei Donici la mine ...")[49], formând o mare parte din unitățile militare, subordonați diferitor dregătorii cu caracrer militar: hatman, serdar, vornic, armaș etc.

[48] Aurel V. Sava, *Doc. lăp.*, p. 81-86.

[49] Aurel V. Sava, *Doc. orh.,* nr. 174, p. 107-108.

Cele mai influente și puternice la nivel regional neamuri mici boierești erau cele din ținuturile Țării de Jos, în special cele de margine: Soroca, Orhei, Lăpușna, Fălciu, Covurlui etc., aflate la frontiera cu tătarii, deci expuse unui pericol mai mare. Mica nobilime a servit în calitate de suport social în timpul rebeliunilor antidomnești și antigrecești din 1633, 1653 și 1672. La 1695, Ștefan Darie, fost stolnic, stăpân la Horotca, mărturisea că „noi într-un rând am fost pribegit din țar pentru căci niam fostu rădicat pe Duca vodă”[50].

Pătrunzând în cercurile înalte ale boierimii din Țara Moldovei, elementul grecesc a afectat în special interesele micilor neamuri boierești. Mica nobilime, care dispunea de o bază economică modestă, a fost puternic afectată de invazia *noii boierimi* (atât cea de origine străină, cât și cea autohtonă) care, prin intermediul cametei, utilizând și pârghiile de stat, a reușit să-și subordoneze, din punct de vedere economic, o importantă parte a acestei categorii de boieri. Astfel, la cumpăna anilor 1712 și 1713, Pintilie din Onișcani, fiul Ștefaniei, și Ghiorghiță, ginerele Ciornușcăi, dau o parte din moșia ce o aveau la Onișcani lui Constantin Carpuz pârcălabul „pentru o pagubă ci i-am mâncat niște stupi, pentru doîzeci și patru di stupi și zăce lei ce-au cheltuit”. Iar un act din 8 aprilie 1715 arată ca domnul Nicolae vodă Mavrodordat trimite pe Toderașco Cluceresc, Pavăl Chirica pârcălabul și Enachie a Savii să cerceteze litigiul dintre Constantin Carpuz pârcălab și răzeșii de Onișcani. Domnul recomanda, în cazul în care va fi găsit vinovat Pintilie și Ghiorghiță de Onișcani, „Carpuz să-ș ia pe Pântilii și pe Ghiorghiț de grumazi să-i plătească paguba și cheltuiala” sau să dea din moșie[51]. Fenomenul se manifestă și la nivelul marilor neamuri boierești. În acest sens, de remarcat conflictul îndelungat dintre Cantacuzineștii împământeniți și Rusetești proaspăt veniți în Țara Moldovei.

În relațiile cămătorești se implică și o parte din boierimea autohtonă. Era o metodă ideală prin intermediul căreia își putea extinde fondurile funciare. Datoriile permanente pe care le avea mica boierime i-au determinat și pe cei mai înverșunați adepți ai modelului tradițional să renunțe la vechile poziții. Mica boierime, căzând în datorii, nu avea altă soluție decât să renunțe la părțile din moșii și să permită concentrarea

[50] Aurel V. Sava, *Doc. lăp.,* nr. 117, p. 139-140.

[51] Aurel V. Sava, *Doc. orh.,* nr. 177, p. 169-170; nr. 179, p. 171-172.

lor în mâinele unui răzeș (de regulă, dregător, nu obligatoriu boier velit) și pătrunderea în cadrul moșiei a persoanelor din afara răzășiei, inclusiv fără a fi rude. Documentul din 9 mai 1654 arată că Chirilă Colivă care vinde lui Gheorghe Roșca vistiernic partea de moșie din Manulești de pe Cogâlnic „fiind eu datoriu dumisale lui Giorghie Roșca vistiarnic cu doă sute di galbini, bani buni, și neavând eu prilej să mă plătescu de acea datorie m-am rugat dumisaal pentru lipsa mea și au primit dumnealui aceasta sat pentru cât datorie au avut la mine”[52].

Odată cu eșuarea încercărilor de a restabili, prin forță, pozițiile de odinioară, mulți reprezentanți ai micii nobilimi părăsesc Țara Moldovei, angajându-se în calitate de mercenari în oștirile țărilor vecine (în Regatul Poloniei), „când au venit Vasilie-vodă în scaon, era niște joimiri moldoveni în Țara Leșască”[53], în Căzăcime, în Rusia, Suedia etc.).

I.4. Structura boierimii Țării Moldovei la mijlocul secolului al XVII-lea – începutul secolului XVIII-lea

Structura boierimii Țării Moldovei de la mijlocul secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea, a fost stabilită de Dimitrie Cantemir:

1) *boierii* (*dregătorii*), numiți în funcții de către domnul Țării Moldovei;

2) *curtenii* – nobilii de la curte „care au moștenit un sat sau altul de la înaintașii lor”[54] (vezi documentul de întăritură „Lucăi, căpitanului de curteni, de ținutul Suceavii, să fie tare și puternic” să stăpânească ocina sa din satul Plăvălari, ținutul Suceava, „și așa să aibă a lua de a ziaci”)[55], numiți și „boieri de curte”, după cum reiese din documentul din 7 decembrie 1709, în care sunt menționați în legătură cu moșia Ivancea de lângă Orhei: „Ionășcuțeștii boeri de curte” în „zilele Mării Sali Ștefan Ghiorghie Vod”, căci văzând ei „acel loc pustii făr stăpân, s-au rugat Mării Sali Domnului și l-au dăruit Măriia Sa Ștefan Ghiorghie Vod Ivance și din zilele Mării Sale au stăpânit pân acmu tot Ionășcuțeștii”[56].

[52] Aurel V. Sava, *Doc. lăp.,* nr. 52, p. 71-72.

[53] Ion Neculce, *op. cit*., nr. XXVII, p. 23.

[54] Dimitrie Cantemir, *op. cit.,* p. 114.

[55] *Moldova în epoca feudalismului* (în continuare: *MEF*), vol.VI, alcătuitori: A.N. Nichitici, D.M. Dreagnev, L.I. Svetlicinaia, P.V. Sovetov, Chișinău, 1992, nr. 34, p. 116.

[56] Aurel V. Sava, *Doc. orh,* nr. 174, p. 167-168.

3) *călărașii*, „care pentru folosul moșiilor ce li s-a dăruit de domni, trebuia să-l însoțească pe totdeauna la război cu cheltuiala lor”[57]. Categoria călărașilor a fost studiată detaliat de către Nicolae Grigoraș care a inclus-o în „marea categorie a slujitorilor”, ce forma „o unitate militară cu caracter permanent”. Au fost identificate câteva tipuri de călărași: călărași propriu-ziși, călărași de Țarigrad, călărași de țară, călărași de tabără, ale căror sarcini și obligații se deosebeau de la caz la caz. În studiul său, Nicolae Grigoraș încearcă să demonstreze că această instituție nu reprezenta o stare a boierimii, ci doar o funcție, o slujbă cu caracter militar, la care aveau acces reprezentanții micilor neamuri boierești, înregistrându-se și cazuri când erau recrutați călărași și din rândul vecinilor[58]. Deci, călărașii au format o categorie relativ flexibilă, deși au fost dominată de „micii stăpâni de moșii”, moșinași, de aceea Dimitrie Cantemir a văzut în ei o stare boierească.

Unul din exemplele reprezentative în acest sens este cazul călărașilor din Burnarești. Un document din 25 iunie 1669 atestă călarașii „Bejan izbașea, și Poroseaci, și Bejenuț cel mic, și Lazor, și Toader Hăolianul, și Zbărdea, și alți călărași, toți din satul svinții sale părintelui Macarie egumenul”, de la mănăstirea Golia, sat „ce să chiamă Burnărești”, mărturisesc, în fața „boiarilor celor mari”, despre învoiala, „tocmala” benevolă, cu egumenul de la Golia „ca să ne lasă să trăim pre moșiea svintei mnstiri acolo în Burnărești, iară noi călărașii toți să avăm a da svinții sale da a zecea din grâu” și din alte cereale, iar pentru legume „ne-am rugat svinții sali și ne-au ertat să nu ne ia dintr-aceaste, însă numai noaă călărașilor și hânsarilor și tuturor breslașilor, iară oamini țărani ci vor hi, pre laturi și pentre noi să aibă a da din tot venitul ce va hi, nemică să nu scutească”[59]; la 29 iulie 1669, deci peste o lună după mărturia făcută de călărașii de la Burnărești, domnul Gheorghe vodă Duca scrie „la slugile noastre la Bejan izbașea de Burnărești și la iuzbașea de Zaluceani”, comunicându-le că i s-a jeluit egumenul mănăstirii Golia, care insista că „tu iuzbașe de Zaluceni ai avut oamenii tăi la hotarul Burnăreștilor și la alte hotară înpregiur și de a zecea nu veț să daț”. Domnul le poruncește să plătească zeciuiala cuvenită mănăstirii Golia, totodată indicând: „Și tu, Bejene iuzbașe, un om carele iaste acolea, nu știm călăraș iaste au țăran și au sărit pre feciorul egumenului de n-au dat de azecea”, și să clarifice situația și să dea zeciuiala în cazul în care va fi necesar[60]; toamna, la 23 septembrie 1669, domnul Gheorghe vodă Duca trimite un aprod „a merge la sat la Burnărești și să întrebe pe călărașii de Luțeani și dintr-alte sate ce vor hi de pe delaturi” și în cazul în care „vor hi arat pe locul și hotarul satului Burnăreștilor fie ce feal de oameni vor hi tuturora să aibă a le lua de a zecea din toată pâinea”, „și ciobote”, deoarece când încercase egumenul de Golia să ia zeciuiala de la ei, „ei n-au vrut să dea, ce au sărit peste cartea Domniei Meale”; „așijderea să aibă a lua a zeacea și de la nește oameni ce să fac răzeași acolo”. Deși pentru moment conflictul pare a fi soluționat, deja în august 1671[61], domnul Gheorghe vodă Duca întărește aceluiași egumen „a-ș lua dea zecea din sat din Burnărești de la călărașii cari vor hi viinit dela Lăpușna și vor hi arat sau vor hi cosit la acel sat”, domnul amenințându-i cu pedepse pe călărași în cazul neascultării.

Ca oricare altă instituție, călărășimea a evoluat cu timpul, modificându-și rolul și funcțiile. În secolul al XVII-lea, asistăm la creșterea numărului călărașilor care și-au pierdut moșiile (ca urmare a situației de instabilitate, frecventelor invazii tătărești și cazăcești, conflictelor interne și a penetrării elementului grecesc pe fundalul consolidării suzeranității otomane). În consecință, se modifică în detrimentul lor și relațiile acestora cu marii moșinași (laici și ecleziastici), fără a afecta însă mentalitatea de nobil. Situația îi obligă să se așeze pe moșii ce aparțineau marilor boieri și pe cele mănăstirești, fiind constrânși la plata dijmei, însă și în acest caz călărașii se deosebesc de țărani, cu care în niciun caz nu doreau să se identifice;

4) *răzeșii* „pe care i-am putea numi mai bine țărani slobozi decât boieri”, scrie Dimitrie Cantemir, „sânt aproape la fel cu odnodvorții ruși; nici ei nu au gospodării țărănești mari, ci locuiesc mai mulți laolaltă într-un sat și-și lucrează moșiile fie ei înșiși, fie cu slugi năimite”[62] („numai unde șădeț voi acolo de pre acela hotar nu veț da de azecea iară despre alte hotară pre unde veț ara să daț de a zecea”)[63].

[57] Dimitrie Cantemir, *op. cit.,* p. 114.
[58] Nicolae Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova*, I, București, 1971, p. 190-199.
[59] Aurel V. Sava, *Doc. lăp.,* nr. 87, p. 111-112.
[60] *Ibidem*, nr. 91, p. 117-118.
[61] *Ibidem*, nr. 93, p. 121-122, nr. 98, p. 124-125.
[62] Dimitrie Cantemir, *op. cit.,* p. 114.
[63] Aurel V. Sava, *Doc. orh.,* nr. 196, p. 195; 254, nr. 91, p. 117-118.

Observăm că nici Dimitrie Cantemir nu s-a condus de un criteriu unic, la clasificarea boierimii moldovenești; pentru prima stare, în calitate de criteriu, servesc dregătoriile, pentru curteni – slujbele și stăpânirea pământului, iar pentru călărași – slujbele militare, rezultate ale daniei domnești (deci iarăși ceva mixt). Iar pentru *răzeși*, Dimitrie Cantemir utilizează ca criteriu doar forma de stăpânire a pământului. În cadrul acestor patru categorii, activează neamurile boierești care, în funcție de perioadă, de poziția ierarhică socială și economică, ocupă una sau mai multe din aceste stări. Criteriul dominant în clasificarea lui Cantemir este cel al stăpânirii pământului, deci criteriul economic. Apartenența la una din stări presupune o anumită poziție economică. Și deoarece o casă boierească sau un neam boieresc nu avea o compoziție uniformă, omogenă, din punct de vedere economic, este firesc ca reprezentanți ai aceluiași neam boieresc să se afle atât în prima stare, cât și în starea doua, a treia, dar și în a patra (a se vedea cazurile neamurilor Șepteliceștilor, Joreștilor, Mihuleților, Durăceștilor[64] etc). Existau și neamuri boierești ai căror reprezentanți aveau un statut social ce varia doar în cadrul unei sau două stări.

Deci stările boierimii nu constituiau caste închise; exista posibilitatea de manevrare, de ascensiune sau decădere în cadrul sistemului ierarhic al nobilimii Țării Moldovei. „Dacă domnul afla că vreunul (dintre reprezentanții neamurilor boierești – n.n.) are virtuți deosebite, atunci putea să ridice chiar pe un boier din starea cea mai de jos, în răstimp de câțiva ani, până la boieria cea mai înaltă”[65] (cazul Ciogoleștilor și cel al Cantemireștilor).

[64] Sergiu Bacalov, *Activitatea neamului Șepteliceștilor în Țara Moldovei în secolul al XVII-lea* // Românii din afara granițelor țării. Coordonate istorice și naționale în cadrul european, Iași, 2007. Volum editat de Ilulian Pruteanu-Isăcescu și Mircea-Cristian Ghenghea, p.46-63; *Activitatea neamului Joreștilor în Țara Moldovei în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea* // Românii din afara granițelor țării. Iași-Chișinău: legături istorice, Iași, 2008. Volum editat de Ilulian Pruteanu-Isăcescu și Mircea-Cristian Ghenghea, p. 55-88; *Neamul Mihuleților în Țara Moldovei în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea* // Revista de istorie a Moldovei, 2006, Nr. 3-4, p. 54-65; *Neamul boieresc al Durăceștilor în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea* // Pro Basarabia – repere istorice și naționale, volum coordonat de Mircea-Cristian Ghenghea și Mihai-Bogdan Atanasiu, Iași, 2007, p. 44-45.

[65] Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 117.

Iar unele din marile neamuri sau reprezentanți ai lor puteau să decadă la starea cea mai inferioară a boierimii moldovenești: „cu toate că unele din neamurile acestea au ajuns într-o sărăcie atât de mare că din 5000 de gospodării pe care le aveau mai fiecare în stăpânire altădată, abia le-au mai rămas câte vreo cinci, dar măcar neamul însăși s-a păstrat”[66].

Ruinarea economică n-a afectat mentalitatea de nobil a reprezentanților neamurilor boierești: „În zilele noastre, când semeția crește odată cu sărăcia, un boier cugetă că și-ar rușina starea dacă ar trebui să slujească la alt boier”. O parte din acești boieri sărăciți reușesc totuși să se mențină în mediul boiernașilor sau chiar al marilor boieri, însă o mare parte din ei se retrag la curțile lor de la țară, pe micile lor moșii. De exemplu, la 7 iulie 1743, Iordache Gurițescul, strănepotul lui Dumitrașco Portărescu, descendent din logofătul Ion Golâi, capătă învoire de la egumenul Gherasim al mănăstirii Golia să locuiască pe moșia Oxentea și să se întovărășească pentru a face moară pe moșia Trebujeni. Din alte documente aflăm că neamul Golăeștilor și Portăreștilor, respectiv Gurițeștii, stăpâneau în Trebujeni și Oxentea, de aceea Iordache Gurițescu, în calitate de descendent al neamurilor amintite mai sus, pretinde „pentru rândul unii moșii anume Oxentiia... dăn care moșie trăgând și eu parte după strămoș-mieu Iordache Portărescu, socotindu că doar voiu avea și eu parte dă moșâe într-acel sat și trăgându giudecata cu părintel egumen pentru acel sat”; egumenul însă dispunea de drese pentru întreg satul „iar mie parte de moșâe nu mi-au rămas într-acel satu”. Egumenul Gerasim obține încuviințare domnească „ca dacă nu voiu avea eu acolo moșâe să-m strice casa” faptul fiind confirmat, „și vrând părintele să-mu strice casa pe porunca gospod am căzut cu rugăminte după Sfinției Sa să nu-m strice casa să mă lase să șăd și eu m-am apucat Sfinții Sale câte doi lei pe an pentru venitul moșâi, iar dă n-aș da...” „...să aibă Sfinției Sa a înplini dăla mini cu om gospod”. Totodată judecata domnească a stabilit pentru moșia Trebujeni alte relații dintre egumen și Gurițescu, relații de răzășie, alegându-se partea de moșie a lui Iordache „dăn giumătate dă satu dăn partea dă gios a treia parte șă aceia a treia parte să împarte în șapte părți șă dăntr-acele șapte părți să vine mănăstirii o parte ș-un sfert șă cinci părți șă trei sferturi rămâne partea

[66] *Ibidem*, p. 114-115.

noastră a neamului Portărăscului...". Iordache Gurițescu ajunge la o înțelegere cu egumenul și în privința exploatării moșiei, hotărând să facă o moară în comun la Trebujeni, iar venitul să-l împartă pe jumătate, „așăjderea șă dăn dijma cânpului".

Documentul arată clar modificarea relației dintre subiecți în funcție de drepturile pe care le aveau asupra moșiilor. Iordache Gurițescu, ai cărui strămoși fuseseră în dregătorii, deci provenea din neam boieresc, în cadrul moșiei Tredujeni avea, în raport cu egumenul de Golia, statutul de răzeș, însă pe moșia mănăstirească Oxentea, unde locuia, avea un statut inferior egumenului, plătind dijmă[67].

Unele din micile neamuri boierești n-au mai revenit la pozițiile de odinioară, cum ar fi Gașpărești, Mârcești etc., altele însă și-au păstrat o poziție relativ importantă la nivel regional, de ținut: Durăcești, Mihulești, Vârlănești etc. – fenomen nou care s-a manifestat nu doar în Țara Moldovei; în acest fel, înlocuirea vechii nobilimi cu una nouă (ca mentalitate) de altă factură, ce corespundea nevoilor vremii, pare ceva firesc.

I.5. Răzășia, element specific neamurilor boierești

Un aspect important al boierimii moldovenești, cel puțin ca dimensiune istoriografică, este răzășia. Problema răzășiei în Țara Moldovei a fost intens cercetată, au fost exprimate mai multe puncte de vedere asupra originii și esenței acestui fenomen. Neînțelegerile dintre istorici se axează în special asupra originii răzășiei, un aspect foarte important pentru a înțelege rolul și specificul ei; în paralel, s-a creat și un cerc vicios, deoarece, de regulă, se ajunge la aceeași concluzie: constatându-se greutatea sau chiar imposibilitatea de a insista asupra unei idei în condițiile în care nu știm cum a avut loc geneza societății medievale moldovenești, a Țării Moldovei și a nobilimii românești.

Unii istorici consideră că germenii răzășiei ar fi apărut în perioada prestatală, punând la baza ei obștea sătească. Însă trebuie de avut în vedere că în istoriografie există puncte de vedere contradictorii asupra modului de viață și activității economice obștilor sătești românești. O parte din istorici susțin predominarea exclusivă a păstoritului, alții – a

[67] Aurel V. Sava, *Doc. orh.,* nr. 220, p. 221-223.

cultivării pământului. Fiecare grupare aduce argumente convingătoare, de aceea concluziile urmează încă a fi trase.

Pe marginea problemei originii răzășiei există mai multe concepții, două dintre ele fiind de bază: a) originea răzășiei este în obștea sătească, iar răzășii sunt țărani liberi; b) răzășia își are originea în moșia ce aparținuse unui stăpân (boier, în viziunea lui Constantin Giurescu); ca urmare a descompunerii și fărâmițării moșiei, între descendenții stăpânului de moșie, apare fenomenul răzășiei. Celelalte ipotezei legate de originea răzășiei gravitează în jurul uneia din aceste două concepții, constituind, completări sau critică. Despre răzășie au scris Ioan Filitti, T. Călinescu; S. Radovici, Gheorghe Panu, Radu Rosetti, Constantin Giurescu, Constantin Cihodaru, Demir Dragnev, Pavel Sovetov[68] ș.a. În cadrul unui studiu, istoricii Demir Dragnev, Pavel Sovetov, Iachim Grosu au reflectat corect problema răzășiei, insistând asupra necesității cercetării fenomenului în fiecare perioadă cronologică în mod separat pentru a stabili situația de facto și direcția evoluției sistemului răzășiei[69].

Cercetarea documentelor referitoare la tranzacțiile funciare ale boierimii pentru secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea ne-a permis să constatăm următoarele aspecte caracteristice răzășiei:

[68] Ioan Filitti, *Proprietatea solului în Principatele Române până la 1864, București*, 1935; T. Călinescu, *Câteva cuvine despre originea moșnenilor și rezeșilor*, București, 1908; S. Radovici, *Moșnenii și răzeșii. Originea și caracterele juridice ale proprietății lor*, București, 1909; Gheorghe Panu, *Cercetări asupra stării țăranilor în veacurile trecute*, vol.I/I, București, 1910; Radu Rosetti, *Despre originea și transformările clasei stăpânitoare din Moldova*, 1906 și *Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova*, București, 1907; Constantin Giurescu, *Studii de istorie socială*, București, 1943; Constantin Cihodaru, *Câteva constatări în legătură cu proprietatea feudală și situația țărănimii din Moldova în a doua jumătate a sec. XV-lea* // Studii și Cercetări Științifice (Istorie), Iași, XII, fasc.I, 1961; Демир Драгнев, *Аграрное законодательство К. Маврокордата и изминение правового положения молдавских крестьян в середине XVIII в.* // Ежегодник по аграрной истории Восточной Европы , Рига, 1963; Демир Драгнев, Павел Советов, *О резешском землевладении в Молдавии XVI – середины XVIII вв.* // Ежегодник по аграрной истории Восточной Европы, Минск, 1964; Демир Драгнев, Павел Советов, Яким Гроссу, *Основные этапы развития и разложения резешского землевладения в Молдавии* // Ученые записки Кишиневского государственного университета, том. 79, 1965; Павел Советов, *Исследование по истории феодализма в Молдавии*, том. I, Кишинев, 1972.

[69] Демир Драгнев, Павел Советов, Яким Гроссу, *Основные этапы развития и разложения резешского землевладения в Молдавии* // Ученые записки Кишиневского государственного университета, том. 79, 1965.

1) N-am depistat o categorie socială distinctă pe care am putea să o numim *răzăși*. Odată cu aceasta, documentele nu ne permit să evidențiem o categorie numită în istoriografie *țărănime liberă*, acestea evidențiază doar existența țărănimii numite *vecini*. Ideea *țărănimii libere* în Țara Moldovei apare într-un moment (secolele XIX și XX) când clasa politică și socială (boierimea, nobilimea) deja trecuse printr-o perioadă complexă și îndelungată de metamorfoze în ceea ce privește elementul determinant al statutului boierimii.

2) Pentru secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea, noțiunea *răzăș* este atribuită tuturor persoanelor care stăpânesc în cadrul unei moșii, indiferent de mărimea averii, indiferent de poziția socială sau de dregătoria ocupată în aparatul de stat. De exemplu, documentul din 20 martie 1677 se referă la stăpânirile descendenților lui Golăi logofătul și Ieremia medelnicerul, anume Donosie, fiul lui Dumitrașco Portărescul, în moșia Trebujenilor, pe care o stăpânea împreună cu frații și cumnații săi; „o parte de ocenă den Trebujeni cumpărată de la frate-meu Crăciun care parte au fostu a lui zeastre dela neanea al nostru Dumitrașco și o parte de ocenă ce-au fostu cumpărat frate-meu Crăciun cu mini înpreună și cu surorile meli cu Arsinii și Gherghina dela Antemie fata lui Constantin unchiul, am socotit cu toți frații mei cumnaț, sorori ce sintu și l-am luat pe dumnealui (Andrei Mihuleț, pârcălab de Orhei, nașul său de cununie) frate în locul lui Crăciun frăținemeu, ce de moșii" „dumnealui să fii la greul miu și eu la al dumnisali și pre urma noastră cucoanei noastre să fie fraț", adică îl acceptă ca răzeș în moșiile neamului lor[70]. Sau, la 6 august 1716, când printr-un zapis, Sanda, soția lui Ursu, împreună cu copiii săi, mărturisește despre vânzarea părții lor de moșie din Ohrincea „giupânului Gheorghe Zugravul". Sanda arată că înainte de aceasta, „moșia întrebând eu pe la toți răzășii mei și nevrând ei să o cumpăr", după care a vândut-o, fără piedici, lui Gheorghe Zugravul[71]. Zapisul arată limpede că Sanda și fiii săi erau și ei răzeși în Ohrinea, alături de alții. Din alte documente știm că Ursul, soțul Sandei, răzăș

[70] Aurel V. Sava, *Doc. orh.,* nr. 139, p. 138-141.

[71] *MEF*, vol. VIII. Volum întocmit de Larisa Svetlicinâi, Demir Dragnev și Eugenia Bociarov, Chișinău, 1998, nr. 14, p. 31-32.

de Ohrincea, făcea parte din neamul boieresc al Murguleților, iar după mamă, din cel al Durăceștilor[72].

3) Răzăș poate fi nu doar o persoană fără funcție, dar și un mare vornic sau alt deținător de mari dregătorii. În calitate de exemplu, dispunem de două documente referitoare la satul Usereștii pe Prut, ținutul Lăpușna, vândut de Vasile Banul, mare medelnicer, lui Porfir vameș, în care se menționează că pe lângă partea sa, Vasile Banul, mare medelnicer vânduse, lui Porfir vameșul, și părțile (a treia parte din sat) cumpărate de primul de la rudele sale „ce este a lui direaptă ocin depreună cu alte seminții a dumisali", adică stăpânea în acea moșie după obiceiul răzășiei, împreună cu neamul său[73]. Sau exemplul lui Pârvul șetrarul, numit într-un document de la 15 martie 1718 „rudă mai aproape Andrian păharnicul răziaș veachiu în Călinești", ținutul Cernăuților[74]. Sau cazul lui Toader, fost vornic de gloată, care, la 2 mai 1645, mărturisea că a ales părțile de moșie de cumpărătură din Ciripău, ținutul Soroca, ale lui „pan Iorga postelnicului celui mare, despre alți răzeși den Cerepcău"[75].

4) Poate fi răzăș un reprezentant al unui neam mare cât și a unui neam mic, un proprietar de zeci de sate și un stăpân de câteva părți de sat. Menționăm un document din 1675 prin care răzășii de Bezeni dau mărturie despre răscumpărarea unei părți de moșie vândute unei persoane din afara moșiei. Anume Andrei Golăi de Marcăuți (un descendent al logofătului Golăi) „cându au prădatu tătarăi țara, că eu luatu o soră a lui Andreiu la robie și au rămas ficiori și s-au scolat Ghiorghiță, nepoto-său și ș-au tocmit parte de ocină cu Apostol pârcălabul de Bezin, ales parte Mării, ca să-i de banii să o plătească, iară Andreiu Golăi și cu popa Dumitrașcu s-au scolat și au datu 20 de lei și popa eră douăzăci di lei și n-au vrut să primească pre Apostol pârcălabul să hie răzeaș cu

[72] Sergiu Bacalov, *Neamul boieresc al Durăceștilor în secolul al XVII-lea–începutul secolului al XVIII-lea* // Pro Basarabia – repere istorice și naționale. Volum coordonat de Mircea-Cristian Ghenghea și Mihai-Bogdan Atanasiu, Iași, 2007, p. 44-45.

[73] Aurel V. Sava, *Doc. lăp.* nr. 43, p. 63-64, nr. 44, p. 64-65

[74] *MEF*, vol. VIII, nr. 20, p. 39-40.

[75] *Documenta Romaniae Historica* (în continuare: *DRH*), A., Moldova, vol. XXVIII (1645-1646). Volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, București, 2006, nr. 70, p. 65-66.

dânșii”[76]. Se știe faptul că neamul Golăieștilor, cândva foarte puternic, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, nu se mai numără printre neamurile boierești influente.

Sau un alt caz cunoscut dintr-un document din 20 mai 1679, prin care răzășii de Ciopleni, Hilip, Dumitrașco, Vasilie „cu toți ficiorii noștri și cu toată sămenția noastră din satul Ciopleni” dau o parte din hotarul moșiei lor lui Donici clucerul „și cu rudele dumisale Andrei Benga și cu Mafteiu Nițul și cu ficiorii dumilor sale”, și pentru această parte de moșie „să n-aibă nime dintru oamenii noștri sau dintru ficiorii noștri sau den răziașii noștri să nu strice tocmala”[77]. La 17 august 1662, domnul Eustratie vodă Dabija examina conflictul dintre „Ghiorghie Hăbășescul ci au fost paharnic cu niște răzăși ai săi dela satu Bălăureștii”. Partea stăpânită de Hăbășescul a fost „cumpărată de părintele dumisale Lupul Hăbășescul ci au fost vistiernic dela niște oameni din acel sat”, „iar acei răzăși a dums (ale) au zis că n-are nici o moșâe în acel sat și au zâs că nici au fost acii oamini cari zâce paharnicul Hăbășescul că au cumpărat părintili său dela dânșii ace moșâe”[78].

5) Răzășia, pentru perioada cercetată, este o *relație* (și nu o categorie socială sau stare etc.) între doi sau mai mulți stăpâni, *în cadrul unei moșii,* de regulă bazată pe o relație de rudenie, în privința stăpânirii, perceperii veniturilor (se poate remarca documentul din 21 septembrie 1731, când Grigore vodă Ghica împuternicește pe „Afteni, ficiorul lui Bărgan, să hie volnic a lua cu cartia domnii miali a-ș lua di a zece di pre o moșiia ce zic că ari di la părinții lui, la Brădeni”, ținutul Iașilor, ca „să aibă a-ș lua di a zece din pâni și din fânaț, și din grădini și din prisăci cu stupi, cu tot vinitul, pre obiceiu”, iar dacă „ar avia a răspundi din răzăș sau dintr-alții”, să vină și să se judece la Divanul domnesc[79]), administrării (după cum se vede limpede din documentul din 22 ianuarie 1686, prin care Constantin vodă Cantemir întărește lui Ghirică, răzăș în Ghermănești, ținutul Orhei, „să aibă a opri și a ține un hălești ce are cu răzășii lui, cu Istratie Beișor și cu ginerele lui Beișor cu Tănasie Birciul și Dodie și Scurtul și cu alți răzăși ai lui”, deoarece când a iezit

[76] Aurel V. Sava, *Doc. orh,* nr. 138, p. 138.
[77] *Ibidem*, nr. 145, p. 145.
[78] Aurel V. Sava, *Doc. lăp.,* nr. 68, p. 93.
[79] *MEF*, vol.VIII, nr. 75, p. 105.

acest helești, Chirică de Ghermănești „au dat știre răzeșilor să ezască și ei cu dânsul și ei n-au vrut să ezască cu dânsul și cheltuiește în toate veri de întărește iazul, iară răzășii nu stau niciodată să ezască cu dânsul, ce văzindu lucru gata, vor să ție și ei cu dânsul la hălești”)[80] sau a tranzacțiilor funciare legate de ea (fapt confirmat și de documentul din 5 martie 1681 referitor la vânzarea unei părți de ocină din satul Tătărăști, ținutul Orheiului, de către Macovei din Tătărăști către Nicolae, fiul lui Constantin clucerul. Primul menționa: „așijderirili și din răzășii noștri nime să n-aibă putere a strica aceasta tocmal, pentru căci eu cându am vândut, i-am întrebat pe toți și m-au slobozit să o vânzu”)[81]. Situația caracterizează neamurile boierești în relațiile funciare, deoarece răzășia a fost bazată în primul rând pe relațiile de rudenie, iar răzăș putea deveni doar un boier ce era membru al neamului sau înrudit cu neamul.

Astfel, indiferent dacă acceptăm sau nu în calitate de criteriu determinant al nobleții stăpânirea pământului, răzășul, indiferent de poziția în ierarhia social-economică și politică, este un nobil (boier), deoarece răzășia se baza în primul rând pe apartenența la neam (vezi în acest sens un document din septembrie 1669 în contextul căruia se amintește de „dumisali Petrașcu Iordăchele vătav de aprozi”; „dum(nea)lui boieriul Petrașcu Iordăchelea fiind și răzeș dintr-alt bătrân”; „fiind și dumlui părtaș la ace moșii pi alt bătrân”[82]).

Răzășia este o relație dintre persoane concrete doar în cadrul unei moșii (vezi documentul din 22 iulie 1723, în care Grigorașcu Pârcălabul de Sipoteni apare în calitate de răzeș[83]), exceptând cazul când aceleași persoane, în virtutea relațiilor de rudenie sau ca urmare a unor tranzacții funciare, stăpânesc și în alte moșii. În raport cu stăpânii moșiei învecinate („megiiași de pri-pregiur, din sus și din jos”[84]), relația se numește *megieșie*, iar exponenții acestei relații se consideră *megieși*.

Nu putem accepta pentru perioada studiată expresii gen: *sate de răzăși* sau *moșie răzășească*, deoarece toate moșiile erau răzășii și supuse obiceiului răzășiei. Moșiile stăpânite de o singură persoană de asemenea

[80] Aurel V. Sava, *Doc. orh.,* nr. 153, p. 151-152.
[81] *Ibidem,* nr. 149, p. 149-159.
[82] Aurel V. Sava, *Doc. lăp.,* nr. 92, p. 118-121.
[83] *Ibidem*, nr. 113, p. 158-159.
[84] *DRH*, vol. XXVIII, nr. 109, p. 91-92.

puteau fi supuse răzășiei atunci când stăpânul le împărțea descendenților. Moșii integre s-au păstrat o perioadă îndelungată doar în cazul neamurilor bogate (Cantacuzino, Ruset, Sturza, Ghica etc.), stăpânitoare ale unor averi funciare considerabile, care puteau să lase fiecărui descendent câteva moșii întregi.

Un moșinaș putea să fie răzăș în câteva moșii, suprafața pe care o deținea fiind diferită de la caz la caz. De exemplu, în cazul lui Andrei Mihuleț, care stăpânea moșia întreagă Burhuta, iar în moșia Onițcani era stăpân doar pe o parte din moșie; situația poate fi exprimată prin sintagma: Andrei Mihuleț, stăpân al Burhutei și răzăș de Onițcani. Noțiunea *răzăș* înseamnă *copărtaș la stăpânirea moșiei;* în documente se întâlnesc și formele *tovarăși*[85] și *ocinaș*[86] la moșie.

În istoriografie se evidențiază moșiile boierești deosebite de cele numite răzășești. Documentele din secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea demonstrează inexactitatea unei astfel de interpretări (a se vedea documentul din 9 iunie 1698 care arată dania făcută în satul Sociteni de Bogos pârcălab lui Panaite postelnicel: „A treia parte de sat de Săceteni, bătrânul Sofronii, care este cumpărat de moșul meu Cocioveiu”[87]). Faptul că un boier, să presupunem, stăpânea zece sate (moșii) întregi și deținea doar o parte sau o jumătate dintr-o moșie îl califică ca răzăș pentru moșia stăpânită parțial, după cum arată și documentul din 18 octombrie 1668, prin care domnul Ilieș vodă Alexandru permite lui „Dumitrașcu vătav de stolnicei (fiul lui Mihalcea Hâncul – n.n.) ca să aibă a ține a sa dreaptă ocină și moșii” în satul Cornești, danie de la Andrei Horotceanu, „iar careli să va faci răzăș pi acel loc cu dresi ci va ave să vii di față”[88]. Așa-numitele *moșii boierești* se deosebesc de mica proprietate doar prin număr, suprafață și gradul de integritate a unor moșii concrete din fondul funciar al stăpânului (boierului), (vezi actul din 18 iunie 1663, care reflectă un schimb de sate dintre doamna Ecaterina Dabija și Racoviță Cehan, mare logofăt, „dat-am eu doaă sate schimbu anume Iurieștii la ținutul Lăpușnei cu vecini... ș-altu sat anume Șercanii la ținutul Orheiului, iarăș cu vecini”. Iar Racoviță Cehan mare

[85] Aurel V. Sava, *Doc. orh.,* nr. 192, p. 185.
[86] Aurel V. Sava, *Doc. lăp.,* nr. 30, p. 47.
[87] *Ibidem,* nr. 119, p. 143-146.
[88] *Ibidem*, nr. 68, p. 93, nr. 81, p. 103.

logofăt „datu mie schimbu drept schimbu satul Buciuleștii cu curți gata și cu vecini și cu mori în Bistrița”, ținutul Neamțului[89]).

Un mic proprietar în cazul în care profită de împrejurări poate obține dregătorii înalte, iar prin intermediul lor poate să-și mărească fondul funciar, numărul moșiilor și suprafața lor, fără a modifica relația, răzășia, în cazul părților de moșie. În această privință, toți boierii mari, neamurile mari au stăpânit multe părți de moșie: jumătăți și sferturi. Nu totdeauna numărul moșiilor stăpânite integral domina asupra celor stăpânite parțial în baza dreptului răzășiei. Este și cazul privind stapânirile lui Constantin, fost vornic. Astfel, la 5 martie 1660, domnul Ștefăniță vodă Lupul întărește cumpărăturile și daniile ce aparțineau vornicului. Din document aflăm că sus-numitul boier dispunea de următoarele moșii: 1) în Gălești stăpânea: jumătate din trei bătrâni, cumpărătură; din patru bătrâni, dintr-un bătrân a treia parte, danie; din patru bătrâni, dintr-un bătrân a cincea parte, danie; altă parte; 2) în Voinova stăpânea: o parte (a șaptea parte dint-un bătrân), cumpărătură; altă parte, danie; altă parte, danie; 3) în Tătărești: din șapte bătrâni, un bătrân, cumpărătură; din șapte bătrâni, un bătrân, cumpărătură; 4) în Tutoveni: o parte, cumpărătură; 5) în Drăgușăni: a patra parte, partea din sus, cumpărătura, o parte; a cincea parte; o parte; 6) în Inești: o parte; 7) în Holboca: o parte, din jumătatea de sus a cincea parte, cumpărătură; 8) în Ciuciuleni: moară. Sursa arată o dată în plus că nu toți marii dregători stăpâneau mari fonduri funciare, nici măcar moșii integre[90].

O diferențiere masivă între marii stăpâni și micii stăpâni de moșii (indiferent de gradul de noblețe a neamului, etnie, dregătorie) are loc începând cu secolul al XVI-lea, însă procesul ia amploare și poate fi ușor observat doar în secolul al XVII-lea, fiind condiționat de mai mulți factori, inclusiv de accelerarea relațiilor marfă-bani și de consolidarea relațiilor dintre Țara Moldovei și Poarta Otomană, sub forma suzeranității otomane, prima devenind, treptat, un apendice al Imperiului Otoman, o oglindă ce reflecta, deseori strâmb, procesele care aveau loc în acest imperiu.

Nici marile fonduri funciare ale boierimii nu au evitat descompunerea, care se producea în baza acelorași legi, drepturi și principii: împărțirea între descendenți. De exemplu, împărțirea moșiilor rămase de

[89] *Ibidem*, nr. 73, p. 97-98.
[90] *Ibidem*, nr. 62, p. 86-87.

la Safta, fiica lui Darie stolnicul, între fiii săi, la 20 ianuarie 1743[91] sau exemplul împărțirii moșilor lui Toma Cantacuzino, mare vornic, sau cele ale Joreștilor. Din 1667 s-a păstrat un document prin care marii boieri mărturisesc despre felul în care Toma Cantacuzino a împărțit cele 24 de moșii și 14 părți de moșii, pe care le stăpânise, descendenților săi: Ștefan Cantacuzino, Nastasia, Caterina[92]. Tot așa avea loc împărțirea moșiei în cazul unui mic stăpân de moșii, indiferent de suprafață și număr. De asemenea, ca în cazul neamurilor mari boierești, micii stăpâni (moșinași) dispuneau de averi funciare nu numai în cadrul unei singure moșii (vezi cazul unui reprezentant al Bălușeștilor: dintr-un document din 23 noiembrie 1757 aflăm despre stăpânirile lui Darii Bălușăl, fiul lui Ștefan Bălușăl din Hârtop, și anume: o parte de moșie în Cotelnici; jumătate din moșia Ohrincea; un bătrân și jumătate din Boșcana; un bătrân la Chetrosu; un bătrân la Păulești pe Bâc; o parte în Ciocana; în Cârsteşti; în Căzănești; în Găleşti pe Bâc; în Focșăști; în Onițcani. Deci un boier de țară, fără dregătorie, putea dispune de un număr relativ mare de averi funciare, tot atât de dezintegrate ca cele ale unui boier cu dregătorie (vezi mai sus cazul lui Constantin, fost vornic)[93]). Astfel, constatăm că nu putem evidenția vreo deosebire între moșia numită în istoriografie *boierească* și cea *răzășească*, ele nici nu se suprapun deoarece sunt identice.

Probabil, putem vorbi despre o deosebire între stăpânirea funciară a unui mare stăpân de moșii și cea a unui mic stăpân de moșii doar în ceea ce ține de modul de exploatare a ei. Un mare stăpân își putea permite să dea moșiile sale în exploatare țăranilor (vecinilor), în schimbul achitării unor anumite impozite și dări. Însă dreptul de dispune de țărani (vecini), pentru exploatarea moșiei (indiferent de dimensiuni), îl avea și micul stăpân de moșie (un mic boier din epocă mărturisește „Adică eu, Savin, ficiorul lui Constantin din Comănești... precum am fost vândut dumisali, lui Dumitrașco vel pitar, jiumătati de sat din Hrușăuți, cu tot vinitu, cu heleșteu, și în câmpu și în vatra satului, și cu vecini, pe Prut, în ținutul Hotinului... și nime dintre frații mei sau dintru a mea rudă să

[91] *Ibidem,* nr. 157, p. 184-185.

[92] Marinescu Iulian, *Copii de documente din diferite arhive* // Buletinul Comisiunii Istorice a Romaniei , an. VIII, 1929, p. 45-47.

[93] Aurel V. Sava, *Doc. orh.,* București, 1944, nr. 299, p. 235.

se ispitească să strâce tocmala mea”[94]), care putea să dispună, pe sfertul său din întregul unei moșii, de unul-doi vecini[95].

Documentele nu arată, nici în cazul unei moșii hiperdivizate între stăpâni răzăși, că micii stăpâni ar fi lucrat părțile de moșie cu mâinele lor. Doar Dimitrie Cantemir oferă informații, pentru începutul secolului al XVIII-lea, despre lucrarea pământului de înșiși (sau cu lucrători năimiți) micii stăpâni.

Suprafața și numărul moșiilor nu totdeauna era o piedică în ceea ce privește obținerea dregătoriilor, inclusiv a dregătoriilor mari. Reprezentanți ai unui neam mic, înzestrat relativ modest cu moșii, reușesc să obțină dregătoriile de vornic de poartă, vornic al doamnei, mare căpitan. Este cazul neamurilor Mihuleț, Durac etc. Reprezentanții unui neam boieresc mare (vechi, bun), cum ar fi Bouleștii, însă ruinat, cu avere funciară mai mult decât modestă, puteau să obțină, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, dregătorii ca mare vornic, comis, vornic de Botoșani etc. În acest din urmă caz, credem că anume tradiția, vechimea neamului și-a spus cuvântul, și nu numărul moșiilor stăpânite.

Un aspect important este și existența unor relații de rudenie cu persoane influente și bogate din mediul boierimii aflate în dregătorii, cum ar fi Gheorghe Ștefan, mare logofăt, apoi domn, Stamate, mare postelnic, în cazul Bouleștilor și Cantemireștilor, în cazul Mihuleților.

I. 6. Moșinașii (Moșanii, Moșnenii)

Calificarea așa-numiților *răzăși* (de fapt mici stăpâni de moșii, de neam nobil) ca o categorie socială aparte, numiți și *țărani liberi*, a fost determinată, pe lângă multipli factori, inclusiv de ordin ideologic, de sărăcia surselor referitoare la micii stăpâni de moșii, care apar de regulă izolat în documente, fapt ce îngreunează includerea lor în spițele genealogice ale neamurilor nobile ale Țării Moldovei. Doar în unele cazuri (grație numărului suficient de mare de surse documentare, și nu din alte motive) descoperim în micii stăpâni de moșii, pe care îi putem numi boieri ruinați, sau mai corect *boieri de țară*, ramuri ale marilor neamuri

[94] *MEF,* vol. VI, p. 41-42.

[95] Leon T. Boga, *Documente basarabene*, vol. 20, Chișinău 1938, nr. XIII, p. 35-36.

boierești. Să nu uităm că unele neamuri mari au fost excluse treptat pentru generații din dregătorii.

Printre neamurile mari, avem cazuri când unii reprezentanți nu tind spre dregătorii. Drept exemplu este Boul de la Ruginoasa, care stăpânea o parte din moșia Ruginoasa, ținutul Neamțului, în mijlocul moșiilor ce aparțineau neamului Bouleștilor, apartenența lui de acest mare neam fiind neîndoielnică. În documentele pe care le-am cercetat, Boul de la Ruginoasa este menționat izolat de câteva ori în calitate de martor la tranzacțiile funciare din regiunea apropiată. Dacă ne bazăm pe metoda de determinare a *țărănimii libere* utilizată de mulți cercetători, ajungem la concluzia că Boul de la Ruginoasa este un „țăran liber", ceea ce este absurd.

Documentele vremii arată existența unei mulțimi de astfel de „țărani liberi". Ei constituie masa boierimii moldovenești plină de datorii (vezi cazul de la 12 ianuarie 1708: „lui Ion Leațea și mătușii noastre Anița... ce-au fost zălogită la noi o parti di ocină din Ghiriani di Pascal, ficior lui Morcov, pintru un cal diript 30 lei ce-au luat cu datorie"[96]), în mare parte neștiutoare de carte, agresivă și războinică, care a fost baza detașamentelor militare și de pază a frontierelor, servind drept sursă de aprovizionare pentru oștirile țărilor vecine (vezi cazul lui Gheorghe Durac).

Utilizarea pentru mica boierime a noțiunii de *țărani liberi* a fost determinată și de faptul că nu există un termen unic care ar cuprinde integral nobilimea moldovenească. În acest sens, noțiunea *răzeș* este improprie, deoarece face referire doar la relația din cadrul unei moșii, în plus, ea cuprinde și reprezentanți ai marilor neamuri boierești și mari dregători. Deci este un termen comun pentru întreaga boierime, indiferent de mărimea averii, poziția socială, dregătoria deținută.

În viziunea noastră, ar fi corect să utilizăm pentru desemnarea stăpânilor de moșii din Țara Moldovei termenii *moșinaș*, *moșnean* sau *moșan,* termeni care evidențiază atât stăpânirea pământului, manifestare a nobleței, cât și caracterul ei ereditar (la 6 iulie 1741, domnul Grigore vodă Ghica îi trimite pe câțiva mari boieri să cerceteze pricina dintre răzeșii de Ciohoreni și Sandu Leahul, ultimul fiind *cumpărător* la Ciohoreni. Miron Scurtul, Livențe, Ghiorghieșu, Ion Cernatu „și alți frați și răzeși ai lor di la Ciohoreni" ziceau că „ei sintu moșeni di baștină în Ciohoreni, di pe moșii și strămoșii lor". În acest caz, Sandu Leahul

[96] Aurel V. Sava, *Doc. orh.,* nr. 168, p. 161-162.

este *moșan cumpărător* și *răzeș* în Ciohoreni[97]; la 27 august 1733, domnul Constantin vodă Mavrocordat dă carte „lui Gligoraș Jiriabie și altor răzeș a lui carii să țin moșeani de Highidiș", ținutul Orheiului, în pricina avută cu Toader Călmașul ce pretindea că „eal easte moșan acolo"[98]), trăsătură specifică nobilimii de neam. Este o noțiune frecvent întâlnită în documentele interne care deosebea țăranul de mica nobilime („alți moșăni di pin pregiur sau pe alții din țărani"[99]) ce luase forma micilor stăpâni de moșii.

Însă, treptat, odată cu dezvoltarea relațiilor marfă-bani și creșterea progresivă a rolului dregătoriilor, respectiv al birocrației, însoțită de un aflux al elementului grecofon, venit din Orient, ca exponent al suzeranității otomane, cu un alt tip de moravuri și comportament, „superior" celui autohton, începe procesul de izolare și reducere la o stare inferioară, confundată deseori cu cea a țărănimii libere, a micii nobilimi de țară, proces aprofundat la începutul secolului al XVIII-lea și dezvoltat în perioada ulterioară (a se vedea cazurile lui Vasile Stoian din Pașcani; cazul lui Ion, feciorul Mariei Jrebie, din Pașcani; cazul lui Toader, Mitrofan și Ștefan, toți din Pașcani; cazul lui Năstase din Pașcani, fiul Merlei și nepot lui Frățiman. Ei vând în parte ocinile lor din Pașcani lui Darie Donici sărdarul (vezi și documentul din mai 1710-1711, legat de răzeșii din Pașcani)[100].

Doar la sfârșitul secolului al XX-lea, s-a atenționat asupra necesității cercetării așa-ziselor „genealogii țărănești" care, pentru secolele XVII și XVIII, au o importanță deosebită în studierea boierimii moldovenești și a neamurilor nobile din Țara Moldovei[101].

Se înregistrează pătrunderea elementului grec, constantinopolitan, nu numai în mediul boierimii, ci și al târgoveților. În calitate de negustori, cămătari etc., aceștia, datorită îndeletnicirilor lor, reușeau să câștige sume mari, din care împrumutau boierimii mici (boierii greci împru-

[97] *Ibidem*, nr. 215, p. 215-216.

[98] *MEF*, vol. VIII, nr. 92, p. 123-124.

[99] Aurel V. Sava, *Doc. orh.,* nr. 213, p. 213, nr. 212, p. 212.

[100] *Ibidem,* nr. 169, p. 162-163; nr. 170, p. 163-164; nr. 171, p. 164-165; nr. 172, p. 165-166; nr. 176, p. 168-169.

[101] Alexandru V. Perietzeanu-Buzău, *Despre genealogiile țărănești* // Arhiva Genealogică, V (X), 1998, Nr. 1-2, p. 235-242.

mutau sume de bani nu numai boierimii autohtone, ci și celei împământenite. De exemplu, la 15 mai 1701, Vasile Cantacuzino, mare vornic, recunoaște printr-o scrisoare că îi este dator lui Iordache Ruset „cum sântu dumisali datoriu cu o mie de lei, însă cu doo sute de lei ce miau trimis dumn(ea)lui în Țara Muntenească. Pentru acești bani, m-am apucat să-i dau dumisali la Octomvrie toț banii aceste”[102]. Boierii moldoveni împrumutau bani pentru satisfacerea diferitor necesități: achitatea impozitelor și a datoriilor față de stat, a datoriilor personale, dar și din dorința de a se întrece cu alți boieri în lux. Astfel, o parte din moșii au ajuns stăpâniri ale grecilor.

Să nu uităm că o mare parte din boierimea de origine greacă nu evita practicarea comerțului și a cametei. Cele mai elocvente exemple sunt cazurile lui Enache Neculce blănarul, Antonie blănarul, Gheorghe vodă Ghica[103], Gheorghe vodă Duca, Iordache Ruset[104] ș.a. Capacitatea grecilor de a cumpăra moșii, atât de la marii stăpânitori, cât și de la cei mici, a făcut posibilă crearea unor importante fonduri funciare concentrate în mâinele noilor boieri. Iar împărțirea acestora nu afecta, ca în cazul micilor stăpâni autohtoni, în aceeași măsură, calificativul de „mare stăpân” pentru descendenți. Chiar și în cazul în care un descendent de boier grec obținea la împărțire patru-cinci sate întregi și șase-șapte părți de sate, exista deja o bază funciară puternică ce putea servi ca nucleu pentru concentrarea moșiilor. De aceea, dispersarea stăpânirilor boierilor de origine greacă, care, în esență decurgea după vechiul model, nu totdeauna avea același efect pe care îl avuse asupra micii stăpâniri de moșii. Într-un fel, Nicolae Lașkov a avut dreptate când vedea în răzășia din secolele XVIII-XIX revenirea la obștea sătească[105].

Tendința noii boierimi de origine greacă sau aflată sub influența celei grecești, de factură și mentalitate orientală, în special din mediul marii boierimi, în deosebi în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, de „a alege și hotărî” părțile cumpărate din cadrul moșiilor (la 2 mai 1645 Iorga, mare postelnic, grec de origine, rudă cu Vasile vodă Lupu, își alege părțile de moșie cumpărate în Ciripcău, de cele ale altor răzeși[106]; la 8 august 1668, Solomon Bârlădeanul este trimis, la poruncă domnească, în satul Tutoveni, „ca să merg la moșia Tutoveni să aleg toate părțile de ocină și cumpărătură ci ari dum(isale) [Constantin Crucerescu – *n.n.*] dispre partea altor răzeși”[107]; iar la 4 ianuarie 1744, Dimitrache serdar, Toader Carp, fost medelnicer, Vasilache Mazărache, fost jitnicer, sunt trimiși să aleagă și să stâlpească moșia din satul Rădeni, ținutul Orhei, a lui Andrei Rusăt, fost mare ban, căci „i s-ar împresura moșie dispre alți răzeși”[108]). Fenomenul de „alegere și hotărnicire (stâlpire)” a moșiilor, inițiat de reprezentanții *noii boierimi*, indiferent de faptul dacă erau înrudiți îndeaproape cu răzeșii moșiei sau, în genere, „erau de peste trei hotare”, demonstrează că are loc procesul de diferențiere dintre diferite stări de boieri, chiar și în cadrul aceluiași neam. Se produce o rupere dintre vechiul element boieresc și cel nou sau de factură nouă. Apar cazuri când răzeșii unei moșii nu sunt în mod obligatoriu rude între ei. Nevoia de bani îi face pe micii stăpâni de moșii, boierime mică de țară, să jertfească vechile tradiții. La 16 iulie 1691, printr-un zapis, frații Grigorie și Leca dau o parte din moșia Isacova lui Loghin, pârcălab de Orhei, pentru că acesta „i-ar fi plătit pe vânzători la visterii di banii ci era datori la Domnul Duca Vodă”[109]. Procesul strâmtorării stăpânirii devălmașe se accelerează odată cu înaintarea pe axa cronologică.

Constatăm, în acest fel, pentru a doua jumătate a secolului al XVII-lea–începutul secolului al XVIII-lea, că în cadrul boierimii (nobilimii) moldovenești exista un criteriu de bază în privința stabilirii nobleței: neamurile boierești care formau nucleul diferitor tipuri de boierime.

Averea (exprimată prin stăpânirea pământului) și dregătoriile (funcții exercitate în cadrul sistemului politico-administrativ al Țării Moldovei) erau doar aspecte ce au caracterizat în perioade diferite boierimea Țării Moldovei. În secolul al XVII-lea–începutul secolului al XVIII-lea, s-a trecut de la boierimea stăpânitoare de moșii la boierimea deținătoare de dregătorii. Este perioada luptei dintre aceste două forme ale boierimii moldovenești, ambele având în calitate de element central

[102] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 161, p. 157.

[103] Ion Neculce, *op. cit.,* nr. XXXIX, p. 20-31.

[104] Aurel V. Sava, *Doc. orh.,* nr. 161, p. 157.

[105] Николай В. Лашков, *Бессарабия к столетию присоединения к России*, Кишинев, 1912, с. 80

[106] *DRH*, vol.XXVIII, nr. 70, p. 65-66.

[107] Aurel V. Sava, *Doc. lăp.,* nr. 80, p. 102-103.

[108] *Ibidem*, nr. 160, p. 188-189.

[109] Aurel V. Sava, *Doc. orh.,* nr. 157, p. 154.

neamul boieresc. Concomitent, constatăm că stăpânirea pământului și funcțiile sunt caracteristice boierimii din toate perioadelor istorice, însă esența nobleței se manifestă în primul rând la nivel genealogic, fapt care a făcut posibilă evidențierea neamului din cadrul comunității.

I.7. Componența etnică a neamurilor boierești moldovenești

În secolul al XVII-lea, un aspect important al boierimii moldovenești a fost componența etnică. În acestă perioadă, elementul alogen al boierimii moldovenești devine foarte influent, iar spre sfârșitul secolului devine dominant (nu ca număr, deși și acesta este în creștere) în sfera social-politică.

Relațiile dintre boierimea (nobilimea) autohtonă și cea alogenă nu întotdeauna au fost pașnice. În câteva cazuri, acestea au degenerat în conflicte deschise, soldate cu pagube serioase pentru segmentul alogen. Au fost câteva crize de scurtă durată care, spre final, au dus la un nou aflux de greci în mediul clasei privilegiate din Țara Moldovei. Anume după rebeliunea orheienilor și a lăpușnenilor[110], care a avut o puternică orientare antigrecească, constatăm consolidarea pozițiilor Ruseteștilor în Țara Moldovei.

Boierimii moldovenești, întemeiată pe baza neamurilor, nu i-a fost străin caracterul etnic, fără a fi însă o nobilime închisă. Prezența străinilor nu era privită binevoitor, cu excepția situației când străinul se înrudea, prin căsătorii, cu neamurile boierești locale, ceea ce se numea împământenire. Este semnificativ exemplul împământenirii Cantacuzinilor și Stămățeștilor, înrudiți cu cele mai mari neamuri moldovenești. Spre deosebire de Stămățești, Cantacuzinii au reușit să-și păstreze caracterul cosmopolit al neamului, alături de Rusetești. Stămățeștii s-au românizat totalmente.

Etnicii moldoveni formau cele patru stări boierești ale Țării Moldovei: boieri cu dregătorii, curteni, călărași și „răzăși". Ei formau elementul etnic românesc băștinaș al Țării Moldovei. Pe lângă boieri, țineau de moldoveni o parte din târgoveți și o parte din țărănime. Interesantă este originea țărănimii (vecinimii) moldovene, care, potrivit lui Dimitrie Cantemir, era formată din ungureni (români transilvăneni) și ruși (ucraineni) românizați. În sprijinul acestei idei vin o serie de documente de epocă, prin care sunt invitați, în calitate de vecini (țărani) pe moșiile boierești, locuitori ai țărilor vecine: Transilvania, Polonia, Țara Românească, Imperiul Otoman („oameni de peste Dunăre"). De exemplu: la 18 iunie 1658, domnul Gheorghe vodă Ghica permite mănăstirii Golia „și dregătoriului și vătămanului lor din Silișteе, ce iaste la ținutul Orheiului, spre aceia ca să aibă aș chema oameni streini de altă țară, den Țara Turcească și din Țara Leșască și despre alte părți, fie ce limbă vor fi, să n-aibă de nime nicio trăsură și deacă vor vini și să vor așeza la ace silișteе, de la Domniia Mea, vor avea slobozie în trei ani"[111]; iar la 1 septembrie 1699, domnul Antioh vodă Cantemir permite egumenului mănăstirii Golia să colonizeze siliștea Trebujeni, ținutul Orheiului, „să

[110] *И.* Негрей, *Востание 1671-1672 г. в Молдавии. Причины и движущие силы* // Известия АН МССР, Серия общественных наук, 1986, nr. 1, p. 20-26; Gabriel Bădărău, *Răscoala din Moldova de la 1671-1672* // Patrimoniu, I, 1992, p. 79-99.

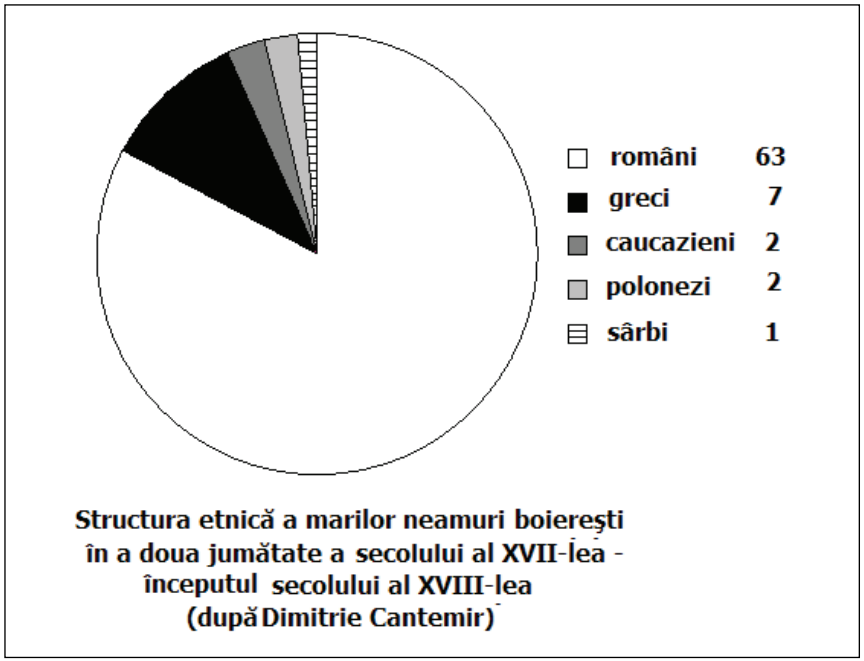

Structura etnică a marilor neamuri boierești în a doua jumătate a secolului al XVII-lea - începutul secolului al XVIII-lea (după Dimitrie Cantemir)

[111] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 98, p. 107-108.

fie volnic cu carte Domnii Meli a chema și a strânge oamini din Țara Căzăcească și din Țara Turcească și din pintralte țară și să-i așăzi în siliște, iară de la Domniie Meli vor avea slobozii întru un an și vor fi în paci de toate dările câte vor fi pe alți mișei în țara Domnii Meli”[112]; și iarăși, la 9 februarie 1669, domnul Gheorghe vodă Duca îl împuternicește pe egumenul mănăstirii Golia „și diregătorului și vătămanului lor dela siliște dela Burnărești ce sintu în ținutul Orheiului spre aceaia ca să aibă a chema oameni streini de printr-alte țări din Țara Leșască și din partea Căzăcească și din Țara Turcească și de aiuri de printr-alte țări streine și carii vor veni și să vor așeza acolo la acea siliște”[113]. Antroponomia țărănimii (vecinimii) arată cu siguranță o proveniență străină: ardeleană, ruseacă, sud-dunăreană[114].

O altă parte din țărănimea Țării Moldovei era formată din elemente neasimilabile din unguri și ruși (ucraineni), primii fiind concentrați în zona Bacăului și a Romanului, iar ultimii – în ținuturile de nord ale Țării Moldovei: Hotin, Dorohoi, Cernăuți, Suceava[115].

În baza documentelor din secolul al XVII-lea, constatăm prezența masivă a vecinilor pe moșiile boierești, indiferent de dimensiuni, în special în ținuturile nordice, menționate ceva mai sus, și în partea muntoasă, înspre hotarul cu Principatul Transilvaniei. De asemenea, în aceste zone, constatăm un număr mare de moșii aflate în întregime în stăpânirea unor neamuri boierești, ceea ce confirmă faptul concentrării vecinilor, în special în părțile nordice și vestice ale Țării Moldovei. Pentru ținuturile din Țara de Jos, constatăm o fragmentare mai puternică a moșiilor boierești, iar prezența vecinilor nu este atât de numeroasă. Faptul se poate explica prin apropierea acestor ținuturi de regiunile populate de tătari, frecvent expuse invazilor. Această situație nu favoriza o colonizare intensă și o administrare mai eficientă a moșiilor.

Ca exemplu poate servi catastiful moșiilor sulgerului Todirașcu Jora

[112] *Ibidem*, nr. 160, p. 156-157.

[113] Aurel V. Sava, *Doc lăp.,* nr. 82, p. 104.

[114] Rocsana Josanu, Vitalie Josanu, *Contribuții privind evoluția populației și a așezărilor medievale românești de la răsăritul Țării Moldovei. Studiu de caz asupra satului Chetrosu, jud. Soroca*, Iași, 2006, p. 63-72.

[115] *MEF*, vol. VI, nr. 2, p. 41-42; nr. 17, p. 77-79; nr. 18, p. 77-81; nr. 20, p. 84-85; nr. 24, p. 91-93; nr. 30, p. 108-109.

și al soției sale, Vasâlca (născută Vartic). Datele privind moșiile, numărul și suprafața lor le-am selectat și inclus în tabelul de mai jos. Tabelul arată clar că cel mai mare număr de moșii întregi, dar și jumătăți de moșii, erau situate, deja la începutul secolului al XVIII-lea, în ținuturile din nordul Țării Moldovei (Hotin, Dorohoi, Cernăuți și Soroca). Excepție face ținutul Vasluiului, în care Todirașcu Jora avea câte patru jumătăți de moșii și câte patru sferturi de moșii. Documentul confirmă încă o dată că imensele fonduri funciare, create de o familie de boieri mari, se descompuneau după aceeași legitate ca și moșiile micilor neamuri, prin împărțire între descendenți. Iar o jumătate din moșia Rezina, ținutul Orheiului, chiar a fost împărțită în două, între Safta Cuzoae, spătăreasa, și Solomon Botezu, mare șetrar.

Moșiile sulgerului Todirașcu Jora și ale soției sale, Vasâlca (Vartic), împărțite de către copiii și nepoții lor (15 februarie 1721)[116]

Nr.	Satul	Ținutul	Suprafața	Stăpânul
1	Balitinițăi	Cernăuți	întreg	Anița Joroae
2	Malișeuți	Cernăuți	întreg	Anița Joroae
3	Gudinești	Cernăuți	jumătate	Solomon Botezu, mare șetrar
4	Onutul	Cernăuți	jumătate	Anița Joroae
5	Șăpiniței	Dorohoi	întreg	Ioan Sturza, mare vornic
6	Badeuței	Dorohoi	întreg	Ioan Sturza, mare vornic
7	Miculești	Dorohoi	întreg	Safta Cuzoae, spătăreasa
8	Lișna	Dorohoi	întreg	Solomon Botezu, mare șetrar
9	Dibensănei	Dorohoi	jumătate	Ioan Sturza, mare vornic
10	Coglăul	Dorohoi	jumătate	Safta Cuzoae spătăreasa
11	Voncăuți	Dorohoi	jumătate	1. Ioan Sturza, mare vornic (întreg) 2. Sandul Silion (o parte)
12	Horodiști	Dorohoi	jumătate	Anița Joroae
13	Iștcătenii	Dorohoi	un sfert	Safta Cuzoae spătăreasa

[116] *Ibidem*, vol. VIII, nr. 35, p. 57-59.

14	Borule	Dorohoi	o parte din-tr-un sfert	Aniţa Joroae
15	Novăcăuţăi	Hârlău	jumătate	Ioan Sturza, mare vornic
16	Todireni	Hârlău	jumătate	Safta Cuzoae, spătăreasa
17	Șăndrenii	Hotin	întreg	Ioan Sturza, mare vornic
18	Culicenii	Hotin	întreg	Ioan Sturza, mare vornic
19	Nilipăuţi	Hotin	întreg	Aniţa Joroae
20	Zălina	Hotin	întreg	Safta Cuzoae, spătăreasa
21	Novăcăuţăi	Hotin	întreg	Aniţa Joroae
22	Hincăuţii	Hotin	întreg	Aniţa Joroae
23	Sancăuţii	Hotin	întreg	Solomon Botezu, mare șetrar
24	Muteștii	Hotin	întreg	Solomon Botezu, mare șetrar
25	Grumăzeni	Hotin	întreg	Solomon Botezu, mare șetrar
26	Voloșcovul	Hotin	întreg	Sandul Silion
27	Căzăncăii	Hotin	întreg	Sandul Silion
28	Capetenii	Hotin	întreg	Safta Cuzoae, spătăreasa
29	Duminţii	Hotin	jumătate	Ioan Sturza, mare vornic
30	Butitul	Hotin	jumătate	Safta Cuzoae, spătăreasa
31	Dirujiveţi	Hotin	jumătate	Safta Cuzoae, spătăreasa
32	Talmaciu	Hotin	jumătate	Aniţa Joroae
33	Varaticu	Hotin	jumătate	Aniţa Joroae
34	Negreşti	Hotin	jumătate	Solomon Botezu, mare șetrar
35	Mândăuţi	Hotin	jumătate	Sandul Silion
36	Brănzeni	Hotin	un sfert	Ioan Sturza, mare vornic
37	Bândăcei	Hotin	un sfert	Safta Cuzoae, spătăreasa
38	Tultin	Hotin	un sfert	Aniţa Joroae
39	Nilipăuţi	Hotin	un sfert	Ioan Sturza mare vornic
40	Bândăcei	Hotin	o parte	Solomon Botezu, mare șetrar

41	Nilipăuţi	Hotin	a șasea parte	Ioan Sturza, mare vornic
42	Străisteni	Hotin	nişte părţi de sat	Solomon Botezu, mare șetrar
43	Tăuteşti	Iaşi	jumătate	Aniţa Joroae
44	Bodeşti	Iaşi	un sfert	Ioan Sturza, mare vornic
45	Predăucenii	Soroca	întreg	Safta Cuzoae, spătăreasa
46	Gvozdul	Soroca	întreg	Sandul Silion
47	Vărăuca	Soroca	jumătate	Sandul Silion
48	Silişte	Soroca	două părţi de moşie	Ioan Sturza, mare vornic
49	Cerepcău	Soroca	o parte de moşie	Solomon Botezu, mare șetrar
50	Iojniţa	Soroca	o parte de moşie	Sandul Silion
51	Ioneştii	Suceava	înteg	Sandul Silion
52	Samşăuţi	Orhei	întreg	Solomon Botezu, mare șetrar
53	Răzina	Orhei	două sferturi	1. Safta Cuzoae, spătăreasa 2. Slomon Botezu, mare șetrar
54	Vătrăuţi	Orhei	a cincea parte	Sandul Silion
55	Ursăce	Tutova	un sfert	Sandul Silion
56	Glodenii	Vaslui	jumătate	Safta Cuzoae, spătăreasa
57	Grauri	Vaslui	jumătate	Solomon Botezu, mare șetrar
58	Bozăştii	Vaslui	jumătate	Sandul Silion
59	Trucşăne	Vaslui	jumătate	Aniţa Joroae
60	Zbercești	Vaslui	un sfert	Safta Cuzoae, spătăreasa
61	Scântieşti	Vaslui	un sfert	Safta Cuzoae, spătăreasa
62	Crăciunești	Vaslui	un sfert	Aniţa Joroae
62	Folmănești	Vaslui	un sfert	Aniţa Joroae

I.8. Dregătoriile – dimensiune a neamului boieresc

Istoria stărilor privilegiate din Țara Moldovei în secolul al XVII-lea se caracterizează prin înlocuirea progresivă a vechiului criteriu de noblețe, moșia, cu slujba domnească și legitimarea acestui nou criteriu prin reforma domnului Constantin vodă Mavrocordat.

În primele secole de existență a țării, criteriul fundamental de noblețe a fost stăpânirea pământului: era boier acel care avea moșie, indiferent de suprafața acesteia. De aceea, erau boieri nu numai cei care stăpâneau zeci de moșii în întregime, dar și micii moșinași ce dispuneau în devălmășie un singur sat. Tot boierii dețineau și dregătoriile, administrau țara, percepeau impozitele, făceau dreptate și conduceau detașamentele militare. În epoca cercetată, accentul principal cade asupra nobleței teritoriale, asupra stăpânirilor de moșii. Cu timpul, structura statului devine mai complexă, cresc sarcinile fiscale, în legătură, în primul rând, cu consolidarea suzeranității otomane, iar însemnătatea dregătorilor sporește. Bucurându-se de favorurile domnului, de scutiri de dări și de veniturile obținute din slujbe, boierii cu dregătorii își consolidează pozițiile, devenind stăpâni nu numai de numeroase moșii, dar și de capital mobil, de bani. „Dregătoria devine o țintă din ce în ce râvnită, un adevărat titlu de noblețe, care îl întunecă tot mai mult pe celălalt. Cine a fost dregător poartă titlul respectiv, precedat de particula biv, toată viața; în hrisoave când se înșiră martorii, acest titlu ține locul numelui de familie; urmașii pun preț pe faptul că se trag dintr-un dregător; ei acordă o valoare mare titlului de mazâl care se dă acelor descendenți, fără dregătorii, ai foștilor demnitari”[117].

În timpul domniei lui Dimintrie vodă Cantemir, criteriul de noblețe formează în egală măsură slujba ca și moșia: clasificarea pe care acesta o dă boierimii moldovene – dregători, curteni, călărași, răzăși – respectă ambele criterii. Dar faptul că el înclină totuși să-i considere pe răzeși „mai de grabă ca țărani liberi decât boieri” înseamnă, potrivit lui Constantin Giurescu, că cel de-al doilea criteriu pierduse din valoare, că stăpânirea pământului nu mai era suficientă, în toate cazurile, pentru a conferi neapărat calitatea de boier.

[117] Constantin C. Giurescu, *Istoria Românilor*, vol. 3, partea II, București, 1937, p. 715-718.

Sub Constantin vodă Mavrocordat, criteriul dregătoriei este recunoscut oficial ca element dominant: boierii sunt numai cei care dețin sau au deținut slujbe[118]. În opinia noastră, domnul a realizat împărțirea boierimii exclusiv în baza acestui criteriu: boieri mari sau veliți, dregători de la ban la clucerul de arie; ceilalți sunt boieri de categoria a doua. Urmașii boierilor cu dregătorii se numeau neamuri, iar urmașii celorlalți – mazâli. Fiecare categorie se bucura de anumite scutiri fiscale. Pentru a stabili calitatea de neamuri sau mazâli, solicitanții trebuiau să prezinte comisiilor instituite în acest scop documente care ar confirma că ascendenții lor imediați părinții și bunicii – deținuseră dregătorii[119]. Pe de altă parte însă, acest fapt a avut și efecte inverse. Unii dintre descendenții boierilor, ne mai fiind numiți în dregătorii și sărăcind prin împărțirea necontenită a moșiei între urmași și prin diverse situații nefavorabile, au coborât în tagma țăranilor.

Sistemul ierarhic al stărilor privelegiate, în decursul secolului XVII – începutul secolului XVIII, n-a rămas același. Situația pe care o constatăm la 1750 nu mai e la fel cu acea din domnia lui Dimintrie vodă Cantemir, între timp s-a produs reforma lui Constantin vodă Mavrocordat. Sub Dimitrie vodă Cantemir, dregătorii sunt împărțiți în următoarele categorii: a) „boierii de sfat sau consilieri”, opt de toți (logofătul, cei doi vornici, hatmanul, postelnicul, spătarul, paharnicul și vistierul); b) boierii de divan sau ajutători, împărțiți, la rândul lor, în trei clase: clasa întâi cuprinde optsprezece dregători, de la marele stolnic la căminar; clasa a doua – treisprezece dregători, de la spătarul al doilea la ușierul al doilea, și clasa a treia, tot cu treisprezece dregători, de la postelnicul al treilea la vornicii de poartă; c) dregătorii interni, de curte, așa-numiții *boiernași*, douăzeci și șase la număr, dintre care cinci în serviciul doamnei. La aceștia se adaugă slujitorii nobili, adică spătăreii, postelniceii, pâhărniceii, aprozii de divan etc. Domnul avea, prin urmare, la curte, un corp numeros de dregători, mari și mici.

Constantin vodă Mavrocordat, prin reforma sa din 1739, îi împarte pe boieri sau dregători — termenii au devenit acum sinonimi, după părerea lui Constantin Giurescu — în două mari categorii: a) boierii mari sau veliți, nouăsprezece la număr, de la ban la clucerul de arie; urmașii

[118] Ilie Minea, *Reformele lui Constantin Mavrocordat*, București, 1929.
[119] Constantin C. Giurescu, *op. cit.*, vol. 3, partea II, p. 715-718.

acestora se numesc neamuri. Dintre boierii de clasa întâi, primii cinci erau cei mai însemnați, ei formând fruntea boierimii; b) clasa a doua cuprinde restul dregătorilor; urmașii lor se numesc mazâli. Conform acestei împărțiri, se acorda scutiri fiscale.

În *Descrierea Moldovei*, Dimitrie Cantemir a dedicat ierarhiei dregătoriilor două capitole speciale — *Despre boierii Moldovei și rangurile lor* și *Despre nobilimea Moldovei,* și, parțial, capitolul *Despre ceremoniile curții când ies Domnii din palat și când dau ospețe*. Deși nu pune la îndoială proveniența slavă a termenului *boieri*, crede în originea bizantină a acestei instituții, citând opera lui Georgius Codinos, în care găsește, „aceleași nume, aceleași ocupații, aceleași îndatoriri de a sta la sfat". De fapt, denumirile dregătoriilor implică o triplă influență: „o influență bizantină, indirectă, prin intermediul sârb (logofătul, vistierul) și bulgară (comisul), o influență sud-slavică, sârbă (vornicul, paharnicul, postelnicul) și bulgară (stolnicul) și, în sfârșit, o influență ungară (banul)"[120].

Dregătorii au fost împărțiți la început în două clase: a) boieri de sfat sau consilieri și b) boieri de divan sau ajutători. Ordinea ierarhică a boierilor de sfat și atribuțiile lor sunt aceleași la Dimitrie Cantemir, ca și la Miron Costin, și anume: mare logofăt, doi vornici, hatman, mare postelnic, mare spătar, mare paharnic și vistiernic.

Miron Costin, în *Poema Polonă*, dă mai multe amănunte privind atribuțiile acestora, afară de cazul vistiernicului, despre care aflăm de la Dimitrie Cantemir că nu avea scaun, nici rol în sfat, chiar în probleme de ordin financiar era executorul hotărârilor luate de ceilalți: „mai mult cu numele era al optulea între sfetnici". El avea cheile sălii în care se întrunea Sfatul Domnesc. Dimitrie Cantemir împarte boierii de divan în trei clase. Miron Costin nu mai făcea această clasificare a boierilor divaniți, în care numea 12 dregători. Aceștia corespund celor din prima clasă a lui Dimitrie Cantemir, care însă numără 18 (mai mult cu șase decât la Miron Costin)[121]. În afară de acești dregători, autorul atestă și alți 18 dregători mai mici, numiți boiernași. Aceștia, spre deosebire de ceilalți, nu se recrutau numai dintre nobili, ci și din categoriile de jos, beneficiind chiar de privilegii boierești.

Deși ridicarea în dregătorii era o prerogativă a domnului și cu toate că se observă includerea în rândurile dregătorilor a persoanelor cu origine obscură, străine sau din neamuri proaste, constatăm monopolizarea dregătoriilor de către un anumit număr de neamuri mari. Unii cercetători presupun chiar existența dregătoriilor ereditare[122]. Dregătoriile au fost și un mijloc eficient de ascensiune pe scara ierarhică a neamurilor boierești. Pe această cale s-au înălțat Ciogoleștii, Cantemireștii și alte neamuri mici.

Către finele secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea, observăm o creștere a importanței dregătoriilor ca deteminantă a nobleței boierimii, fapt care a lovit în neamurile autohtone, favorizând pătrunderea alogenilor. Cercetarea situației boierimii Țării Moldovei la începutul Epocii Moderne, secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea, ne-a permis să stabilim că elementul principal ce caracterizează boierimea Țării Moldovei este *neamul boieresc* (neamurile și casele boierești ca structuri de bază ale nobilimii moldovenești, prin intermediul cărora activa și se manifesta boierimea moldovenească), deși influențat, în funcție de epocă, mai mult sau mai puțin, de sistemul de dregătorii și de cel funciar. În perioada cercetată, crește importanța dregătoriilor, situație favorizată de pătrunderea străinilor (din start fără moșii) în mediul boierimii autohtone. Cunoașterea activității boierești, prin prisma structurilor genealogice (familii, neamuri, case etc.), permite înțelegerea procesului de infiltrare a alogenilor în mediul boierimii autohtone, anume prin „împământenire", prin înrudirea cu neamurile boierești locale.

[120] *Ibidem*, vol. 2, partea I, p. 338-386.

[121] Dimitrie Cantemir, *op. cit.*, p. 81-90.

[122] Alexandru V. Perietzeanu-Buzău, *Postelnici și logofeți prin drept de naștere?* // Arhiva Genealogică, I (VI), 1994, nr. 3-4, p. 163-167.

CAPITOLUL II.

REPREZENTANȚII MICILOR NEAMURI BOIEREȘTI ÎN SISTEMUL ADMINISTRATIV AL ȚĂRII MOLDOVEI

(ţinuturile Lăpuşna, Orhei, Soroca)

Unul dintre multiplele aspecte puțin cercetate legate de neamurile boierești moldovenești este și felul cum era reprezentată această categorie socială în sistemul administrativ al Țării Moldovei. În prezenta lucrare ne vom opri atenția asupra câtorva ținuturi, anume Lăpușna, Orhei și Soroca, pentru perioada acoperită de secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea. Trebuie să menționăm că, începând cu finele secolului al XVI-lea – începutul secolului al XVII-lea, în anumite condiții interne și externe, în Țara Moldovei s-au evidențiat pe plan social-politic și economic o serie de neamuri boierești noi. Treptat, multe din neamurile boierești vechi se ruinează din punct de vedere economic, fapt care contribuie la limitarea influenței acestora din urmă doar la nivel regional[1].

Neamurile noi, multe din ele de origine alogenă, monopolizează marile dregătorii ale Țării Moldovei, ceea ce duce la formarea unei adevărate oligarhii boierești. Este vorba de cazul Doniceștilor, Cantemireștilor, Costineștilor, Racovițeștilor, Sturzeștilor etc., de origine autohtonă; și a Cantacuzineștilor, Ruseteștilor, Ghiculeștilor etc., de origine alogenă. Reprezentanții acestora dețin, prin intermediul marilor dregătorii, poziții-cheie în Țara Moldovei. Din această cauză ei apar mult mai frecvent în documentele din epocă, iar activitatea și funcțiile lor sunt cunoscute relativ mai bine[2].

[1] Sergiu Bacalov, *Boierimea Țării Moldovei la mijlocul secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea. Teză de doctor*, Chișinău, 2007, p. 9-41; Sergiu Bacalov, *Boierimea Țării Moldovei la începutul epocii moderne (secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea)* (I) // în Revista de Istorie a Moldovei, Nr. 1, 2010, p.44-63; (II) // în Revista de Istorie a Moldovei, Nr. 2, 2010, p.18-35.

[2] *Ibidem*, p. 9-41.

O situație inversă o constatăm în ceea ce privește neamurile vechi, ruinate, și neamurile mici boierești. În aceeași ordine de idei, se impune și necesitatea cercetării instituțiilor administrative locale ale Țării Moldovei. Și, în pofida faptului că s-au făcut cercetări în acest sens, perioada secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea reprezintă încă o pagină albă în istoriografia națională, una din cauze fiind determinată și de procentul mic de documente incluse în circuitul științific din numărul total care este luat la evidență. Cu toate acestea, pe baza documentelor publicate, putem evidenția câteva elemente principale în ceea ce privește implicarea micii boierimi în sistemul admninistrativ al Țării Moldovei.

Pentru început, trebuie să remarcăm și faptul că cea mai mare parte din reprezentanții micii boierimi moldovenești locuiau la țară, cum de altfel și mulți reprezentanți ai marii boierimi, cu toate că majoritatea acestora din urmă aveau case în Iași sau în alte târguri și centre de ținut. Aflarea în dregătorii mari a fost o cauză care a făcut ca marii boieri să se stabilească cu traiul la orașe, în centrele administrative ale țării, dar și pentru a fi mai aproape de curtea domnească. Mulți dintre boierii mari, după mazâlire, se reîntorceau la curțile lor de la țară, aflate pe moșiile de baștină. Ca exemplu putem menționa cazurile cunoscute, cum ar fi cel al logofătului Gheorghe Ștefan ce își avea reședința la Buciulești, pe Bistrița, sau al lui Miron Costin, stabilit la Barboși, ținutul Neamțului, Constantin Cantemir își avea moșia de baștină la Silișteni, ținutul Fălciului; sau Ioan Neculce, care își avea curtea la Prigoreni, nu departe de Iași etc.

Pătrunderea elementului alogen în mediul boierimii autohtone a fost o altă cauză ce a dus la schimbarea de preferință a nobilimii moldovenești care, treptat, a început să se stabilească cu traiul la oraș. Grecii veniți în Țara Moldovei și boieriți cu dregătorii erau originari, de regulă, din orașele Imperiului Otoman, fapt care a determinat în mod firesc stabilirea lor în orașele și târgurile noii lor patrii. Aflarea grecilor în dregătorii nu însemna automat că obțin acces la fondul funciar al țării, de aceea, până la împământenirea lor, cel mai des prin înrudiri cu boierii autohtoni, nu aveau mari șanse să dispună de moșii. Ca urmare, nici nu aveau motiv să locuiască la țară.

Boierimea veche, conservatoare (reprezentată de domniile lui Gheorghe vodă Ștefan, Mihalcea vodă Hâncu, Constantin vodă Cantemir), deși privea cu ochi răi comportamentul „ca la Țarigrad" al boierilor greci, criticat dur și de unii cronicari (Ioan Neculce) totuși, curând, cei mai mulți dintre reprezentanții marilor neamuri boierești autohtone au adoptat acestă conduită[3].

II.1. Identificarea boierimii mici sau de țară (pe baza antroponimiei)

O altă situație o sesizăm în cazul vechii boierimi ruinate și a micii boierimi a Țării Moldovei, care s-a concentrat în cea mai mare parte la țară, formând categoria „boierilor de țară". Ținând cont de specificul obiceiului răzeșiei, în documentele interne din perioada cercetată, reprezentanții „boierimii de țară" nu erau totdeauna arătați purtând vechile nume de neam. Pe lângă utilizarea numelui de ramură de neam (cum ar fi Mârceștii, ramură a Durăceștilor, sau Bălușteștii, ramură a Dănciuleștilor ș.a.), constatăm și folosirea unei alte metode de evidențiere antroponimică a reprezentanților micii boierimi: conform principiului geografic, după moșia de baștină, după principala (cea mai importantă) moșie, după moșia în care exercita o funcție administrativă sau după moșia în care își avea casele sau curtea, adică unde locuia cea mai mare parte a timpului. În aceste cazuri, antroponimul „boierului de țară" avea trei componente: 1) numele de botez (uneori utilizându-se și numele de neam, cel al ramurii de neam sau porecla personală); 2) particula „de", „din" sau varianta slavonă „ot", folosită frecvent în actele de limbă română; 3) denumirea unei moșii.

Ne-am oprit asupra aspectului antroponimic al „boierimii da țară", deoarece anume acesta ne va ajuta foarte mult să identificăm locul micii boierimi în administrația locală a Țării Moldovei. Și, drept consecință, vom putea stabili locul micii boierimi în sistemul administrativ. Un caz ordinar, pentru a exemplifica afirmația, poate fi cel de la 24 august 1646, când Vasile vodă Lupul judecă pricina lui „Ion Bochia și semenția lui Hilonie" ca urmare a litigiului avut cu „giupâneasa Costâchioae și pre feciorii ei" pentru „o parte de ocină din Cotești ci-au zis că le împre-

[3] *Ibidem*, p. 9-41.

soară Costăchișce cu un derept ce-a avut de dare giupânul său Costache de la Bărnovschii Vodă". Și, deoarece la judecată au fost făcute declarații contradictorii, domnul îl trimite la fața locului pe Dumitru uricarul care „a strâns oameni buni și bătrâni de prin megiaș", pe Gheorghe din Lungeni, Necula Frumușanul din Lungeni, popa Arventii de Berteșci, Focea din Bertești, Gheorghe de Pisleani, Ionașco ot Albi, Augnel cel bătrân din Răngești, Ambrosie din Giurpani, Ignat de Lungeni, Buculeaiu de Sipeni, Gâdeiu de Benești, Oanca de Benești, Toader de Benești, Gogul de Lungeni, Moș de Lungeni, Gherman de Lungeni, Aloia din Demetrești, Zifan din Demetrești, Nicula Brăteanu din Demetrești, Vlasie din Demetrești, Constantin Talpă din Hănășeni, Ianul din Hănășeni, Necula din Hănășeni, Nențiul de Cotești și Andrei feciorul Slugăi de Cotești. Toată această pleiadă de martori fac parte din mica boierime, și este calificată drept „boierimea de țară". Toți ei au „mărturisit cu sufletul lor cum partea Bochii semenției lor Hilohie n-a fost închinată nici vândută lui Bărnovschii Vodă", „ci au fost hlizită de moșii lor întâi", parte pe care domnul o reîntărește lui Ion Bochiul și seminției lui Hilohie[4].

Drept exemplu îl putem evidenția și pe Donosie, nepotul lui Ieremia medelnicer și strănepotul lui Golăi logofăt, care apare în documente numit simplu: Donosie din Trebujeni[5].

În acest context important este și zapisul de la 21 decembrie 1657, în care se spune că Gavril Palade, ginerele lui Sturza vistiernic, i-a vândut o parte din Sămășcani lui Gligorașco Hăbășescul serdar. Martori la această vânzare, în afară de rudele lui Gavril Palade („Chiriiac [Sturza] ce-au fost pârcălab de Hotin și Ilie [Sturza] paharnecul și Toderașco [Sturza] vel cămăraș, cumnații mei și alți boieri"), au fost „curtenii, anume Dumitrașco Bucimaș, Postolache din Zmieni și Ursul de acolo și Ionășcuță ot tam și Năstacul sân Arsănoe și Căzacul tij ot Zmieni și

[4] Ștefan Ciobanu, *Documente din Basarabia.* Extras din volumul Comisiei Monumentelor Istorice, Secția din Basarabia, Chișinău, 1928, nr. XVII, p. 27-28.

[5] Aurel V. Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului* (în continuare: Aurel V. Sava, *Doc. orh...*), București, 1944, nr. 139, p. 138-139, (în continuare: Aurel V. Sava, *Doc. Orh.*,); *Moldova în epoca feudalismului. Cărți domnești și zapise moldovenești și slavo-moldovenești*, 1671-1710, vol. VI, alcătuitori: A.N. Nichitici, D.M. Dreagnev, L.I. Svetlicinaia, P.V. Sovetov, Chișinău, 1992, nr. 25, p. 93-94, (în continuare: *MEF*).

popa Guguța ot Portărești”[6]. Relevăm că unii dintre curteni, care formau după Dimitrie Cantemir a doua stare a boierimii moldovenești[7], sunt consemnați cu numele de neam (Buciumaș), iar pentru majoritatea s-a utilizat numele cu extensiune geografică.

II.2. Oamenii buni și bătrâni

În cele ce urmează, ne vom referi la o sintagmă frecvent întâlnită în documentele interne, inclusiv în cel arătat ceva mai sus, și anume „oameni buni și bătrâni”, care are rol important în identificarea locului micii boierimi în sistemul administrativ al Țării Moldovei. În istoriografie, unii cercetători au prezentat această sintagmă ca desemnând o instituție concretă a sistemului administrativ local cu caracter colegial. A fost lansată și ideea că fiecare sat sau comunitate sătească avea un „sfat al oamenilor buni și bătrâni”, consiliu ce era alcătuit din cei mai vrednici reprezentanți ai obștii sătești și care se ocupa de soluționarea diferitor litigii ale acesteia.

În urma cercetării documentelor din secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea, putem afirma că, în sursele epocii nu este atestată existența unei asemenea instituții caracteristice obștilor sătești medievale din Țara Moldoveii. Prin urmare, considerăm necesară o nouă abordare a felului în care s-a utilizat în documente sintagma „oameni buni și bătrâni”. Studierea acestei problematici ne-a condus spre următoarele constatări: 1) trebuie să menționăm că n-am întâlnit niciodată sintagma „oameni buni și bătrâni” în documente ca desemnând un sfat în sens de instituție administrativă; 2) această sintagmă în majoritatea absolută a cazurilor se referă la grupuri de persoane originare din diferite localități și moșii; 3) aproape în toate cazurile „oameni buni și bătrâni” sunt moșinași (moșani, moșneni), adică stăpâni de moșii, prezenți ca martori la diverse litigii, judecăți, tranzacții funciare sau danii între alți stăpâni de moșii (boieri mari sau boieri mici) dar și la hotarnicirea moșiilor; 4) în funcție de caz și situație, „oamenii buni și bătrâni” apar în postura de: a) răzăși (adică stâpâni, moșinași ai unui sat (sate) sau părți de sat (sate); sau b) megieși (adică stâpâni sau moșinași ai unui sat (sate) sau

[6] Aurel V. Sava, *Doc. orh*., nr. 96, p. 105.

[7] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p. 114.

părți de sat (sate) care mărginesc cu stăpânirea funciară a moșinașilor implicați în conflicte; 5) constatăm că „oamenii buni și bătrâni”, ținând cont de modul onomastic de recunoaștere a „boierimii de țară”, sunt reprezentanți ai micilor neamuri boierești și ai vechilor neamuri boierești ruinate.

Afirmațiile le exemplificăm documentar: astfel, la 1647, zapisul de mărturisire al lui Veha din Căcărădzeni și al altor rude de-ale sale, despre vânzarea părții lor de moșie din Căcărădzeni, arată că „asta tocmală făcutu-s-au denainte a mulți oameni buni și bătrâni din prin pregiur megiaș”: Albotă din Braviceni, Pantea din Braviceni, Ștefan din Brăviceni, Gliga din Brăviceni, Hamarge de Târzieni, Nichifor de Ciocâlteni și Gâță de Ciocâlteni[8]; la o altă pricină din 20 martie 1652: „și la această scrisoare au fost boieri și mulți oamini di cinsti, bătrâni și tineri și toți împregiurașii”[9]. Sau alt caz cercetat, la 1 septembrie 1652, „denaintea a mulți boiari și oameni buni”, unde prin boieri sunt arătați deținătorii de dregătorii[10]. Iar la 22 aprilie 1669, la o vânzare din moșia Morozeni, au fost prezenți martorii Isac ot Hulboaca, Gașpăr ot Puțintei, Grăjdian ot Isacova, Florință Buhchih din Vadul Furii, Grigorii sân Condrea ot Lucaceuca, Postolachi ot Morozeni, Isac ot Morozeni, Țugul ot Morozeni și Costandin ot Morozeni[11], majoritatea lor fiind rude sau descenți din Danciul pârcălabul. La 18 octombrie 1670, la o danie din moșia Bolcășești, pe Răut, ținutul Orheiului, sunt prezenți în calitate de martori „mulți oameni buni”: Grigorie Buzișorul ot Cercelești, Merăuță Buliga ot Cercelești, fiul lui Grigorie Buzișorul, Pătrașcu ot Cercelești, Trohin ot Cercalești, Ion Plăcintă ot Cercelești, Dănilă Plăcintă ot Cercelești, Drăgoiu vătămanul ot Brânzeni, Vasile Buzne ot Ordășei, Bejan ot Ordășei, Petre ot Ordășei „și mulți oameni buni”[12].

La 8 ianuarie 1671, aflânduse la Chișinău, Vasile Suriceanul vinde partea sa din moșia Hrușovei, la care „mulți oameni s-au tâmplat, anume dumnealui Gavril pârcălabul de Chișinău șă Vasilie Stancul de Tulburești șe Micul, ginerele Dolocăi de Mărtinești șe Toader săn

[8] *Ibidem*, nr. 84, p. 88-89.

[9] *Ibidem*, nr. 88, p. 95-96.

[10] *Ibidem*, nr. 90, p. 98-99.

[11] *Ibidem*, 1944, nr. 117, p. 123-124.

[12] *Ibidem*, nr. 125, p. 128-129.

Doloca ot tam şe Zota vătavul de Boşcana şi Scridon vătavul de Micăuţi şi Vasilie ot Negreşti şe Andriiu ot Păşcani şe Ion ot tam şe Aftenie ot Drăbuşeani şi Căzacul şultuzul ot Chişinău şe Budul ot tam”[13]. La 1 august 1671, la o vânzare din moşia Chiperceni, în calitate de martori, sunt: „Donici căpitan şi Ştefan căpitan şi Simion Râuleţ şi [Vasile] Urdă vătavul şi Pavăl vătav Beişor şi mulţi oameni buni”[14]. La 21 martie 1673, o danie din moşia Sămăşcani, s-a făcut „denaintea Lecăi pârcălabului şi denaintea Zahariei din Măhăilaşea şi denaintea lui Andreiaş de Năpădeni şi a lui Vasilie Mihuleţ de Curileni şi Vasilie Borhă, vătavul de Horodiştea şi Larie, vătavul de acolo, şi Vasilie, vătavul de Soroca, ot Pistruiani şi Toader de acolo şi Miron de Bolcăşeşti”[15].

La 9 decembrie 1728, Miron sulgerul şi Ion Stârcea, vornic de gloată, au mărturisit despre hotărnicirea moşiei Temeleuţi de la ţinutul Orheiului, au arătat că, pentru acea lucrare, au strâns „pre răzeş şi megieş de prin pregiur”, „oameni buni”, anume: Lazor Diul de la Pobrata, răzăş de Temeleuţi, preotul Lazor de la Dereneu, răzăş de Temeleuţi, Costantin, răzăş de Temeleuţi, Vasile Vărzar, răzăş de Temeleuţi, Gheorghe Rus, răzăş de Temeleuţi, Costantin Borş, răzăş de Temeleuţi, Andrei, răzăş de Temeleuţi, Nichifor Curlat, răzăş de Temeleuţi, David Ţărnă, răzăş de Căbăeşti, Sandul Hrănaciul, fost căpitan, răzăş de Căbăeşti, Iuraşco călăraş, răzăş de Căbăeşti, Necula, răzăş de Căbăeşti, Trohin, răzăş de Căbăeşti, Darie Cataraga, vornic de Volcineţ, Vasile Minciu, vornic de Pârjolteni, răzăş ot Mileşti, Pangrate, răzăş de Mileşti şi Vasile Talpă, răzăş de Mileşti[16]. Acest document este important şi prin faptul că demonstrează clar că particula „de”, „din”, „ot” indică nu altceva decât moşia în care „boierii de ţară”, „oamenii buni” stăpâneau pământ (erau „răzeşi”) sau îşi aveau locul de trai.

Astfel, constatăm rolul, de altfel, foarte important, al *oamenilor buni şi bătrâni*, ce îi întruneau pe reprezentau pe micii boieri locali, consta în

[13] *Ibidem*, nr. 126, p. 129-130.

[14] *Ibidem*, 1944, nr. 131, p. 133.

[15] *Ibidem*, nr. 134, p. 135.

[16] *Moldova în epoca feudalismului, Documente moldoveneşti din secolul al XVIII-lea (1711-1750), Cărţi domneşti şi zapise*, vol.VIII. Volum realizat de Larisa Svetlicinâi, Demir Dragnev, Eugenia Bociarova, Chişinău, 1998, nr. 68, p. 98-99; (în continuare: *MEF*).

soluţionarea problemelor şi a conflictelor interne ale stării sociale din care făceau parte, adică a boierimii. Însă nu toate conflictele erau rezolvate la nivel local sau ţinutal, deseori era necesară intervenţia directă a judecăţii domneşti.

II.3. „Proto-ocoalele” de ţinut

Un alt set de documente care confirmă încă o dată componenţa nobilă a „oamenilor buni şi bătrâni” sunt cele legate de unele tranzacţii funciare şi danii din moşia Criulenii, ţinutul Orheiului. Am ales acest exemplu deoarece dispunem de mai multe documente, care ne permit să investigăm apariţia şi evoluţia unor instituţii administrative ale Ţării Moldovei în care a activat mica boierime.

Am presupus, în baza localizării geografice a moşiilor ale căror denumiri completează antroponimia „boierimii de ţară” ce apare în postura de „oameni buni şi bătrâni”, că e vorba de *conturarea nucleelor viitoarelor ocoale de ţinut*, sau doar de *prefigurarea necesităţii înfiinţării acestora*. Şi aceasta deoarece, în afară de „oamenii buni şi bătrâni” megieşi, adică din moşiile megieşe moşiei Criulenilor, mai identificăm şi pe alţi „boieri de ţară” stăpâni ai unor moşii relativ îndepărtate, însă destul de aproape pentru a face parte dintr-o potenţială unitate teritorial-administrativă.

Astfel, la 23 martie 1675[17], un oarecare Platon, împreună cu mama sa, Axana, fiica lui Mordas şi nepoata lui Roman, alături de vărul său, Prodan, fiul lui Simion, nepot de frate Axanei şi strănepot lui Roman, fac danie lui Andrei Mihuleţ partea de moşie din Criuleni, ţinutul Orheiului, care a fost a străbunicului lor, a lui Roman, din câmp, pomet, apă şi cu loc de moară. Actul de danie este semnat de un grup de mici boieri de ţară, răzeşi şi megieşi ai moşiei Criulenilor, rude şi apropiaţi Andrei Mihuleţ, uricar şi pârcălad de Orhei: Zlotie vătavul, Iordachie, vornicul de Izbişte, Lupul Ciupag, Vlasie din Cotelnici, Creţul vătav din Crivuleni, Matvei din Crivuleni, Costin din <...>, Nuoar chihae din Ciumeşti, Mirăuţi Danul iuzbaş din Ohrincea,

[17] L.T. Boga, *Documente basarabene. Zapise (1657-1684)*, vol. XVI, Chişinău, 1933, nr. XIV, p. 13-14, (în continuare: L.T. Boga, *Doc. Bas.*,). Editorul datează documentul cu anul 1676.

Donosie din Trebujeni[18]. Cartografierea localităților care apar ca o continuare a numelor martorilor semnatari ai daniei ne arată că nu este vorba doar de o simplă prezență a răzeșilor și megieșilor. Astfel, în afară de oameni din Ohrincea, apar și martori din moșia Trebujeni, Cotelnici, Izbiște, Ciumești și din Criuleni. Lipsesc însă martorii din Slobozia Dușca, moșie megieșă cu Criulenii. Această situație se explică prin faptul că Slobozia Dușca aparținea lui Andrei Mihuleț și rudelor sale, însă Andrei Mihuleț avea parte de moșie și în Trebujeni, fiind rudă cu Donosie [Portărescu] din Trebujeni, prezent printre „mulți oameni buni" la dania sus-menționată. Unii dintre acești zece oameni buni nominalizați în zapisul de danie și încă alți „mulți oamini buni cari sau prilejit acolo", de exemplu, Vlasie ot Furceni, care „pentru credință", și-au „pus și degitele", nu sunt menționați doar ca simpli moșinași megieși, ci ca persoane cu funcții militare (Mirăuți Danul iuzbaș din Ohrincea, Nuoar chihae din Ciumești), administrative de stat sau particulare (Iordache vornicul de Izbiște, Zlotie vătavul, Crețul vătav din Crivuleni).

Tot aici amintim și zapisul de la 1 aprilie 1679, prin care Echim și Ștefan, fiii lui Andeiaș și ai Anei din Criuleni, fac danie partea mamei lor din moșia Criulenilor lui Nicolae Donici, fost clucer. Martori „sau tămplat popă Samoilă de Stețcani, și Dumitru de Cotelnici, și Constantin cel bătrân de Stețcani, și Mihul sân Maftei ot Chiperceni, și Iftodie sân Enachie ot Cotelnici și mulți oameni buni și bătrâni", printre care mai apar și „Fratea ot Peresecina și Apostol ot Zamcioci și Moscul ot Cotelnici" care, toți împreună, văzând corectitudinea procesului de danie, „am iscălit și niam pus degitile ca să știe", iar Donici, fost clucer, capătă dreptul „săș facă și ispisoc pre aciasta zapis"[19]. Din document se vede că, de această dată, în calitate de martori, participă doar moșinașii fără funcții administrative locale, dintr-o zonă care depășește limitele moșiilor megieșe Criulenilor.

Peste câteva zile, la 3 aprilie 1679, Focșa din Criuleni și fiul său Grigoraș i-au vândut lui Nicolae Donici, fost clucer, partea lor de moșie din Criuleni, a patra parte din jumătate dintr-un bătrân, pentru 25 lei bătuți, dându-i și „zapis de la noi ca să aibă dumnealui aș face și drese

[18] *MEF*, vol.VI, nr. 25, p. 93-94.

[19] L.T. Boga, *Doc. Bas.*, vol. XVI, .nr. XV, p. 14.

domnești dintăritură". La „aciasătă tocmală tâmplatusau mulți oameni buni bătrâni și tineri, anume Savin Doloca și Alexandru, vornicul de Făurești, și Costantin cel bătrân de Stețcani, și preutul Samoilă de acolo, și Dumitru deacolea, și Vlasie, căpitanul den Vârtop, și alți oameni buni de pin pregiur bătrâni și tineri", care văzând că s-a respectat înțelegerea dintre vânzători și cumpărători, „văzându pre dumnealui făcându plată deplin noi încă niam pus degetile și pecețile ca să fie de credință". Relevăm că printre martori se află și „Ipatie șoltuzul de Orhei" care mărturisește că „mam tâmplat la aciastă tocmală și miam pus pecetea"[20]. Totodată, printre martori îi întâlnim aici și pe unii care au participat ca martori și la 1 aprilie 1679, îi avem în vedere pe popa Samuilă, care pare să fie din Stețcani, pe Constantin cel Bătrân din Stețcani. Apare și Vlasie căpitanul din Vârtop care pare să fie identic cu Vlasie din Cotelnici, menționat printre martori la dania din 23 martie 1675. Aceste aspecte, alături de prezența șoltuzului de Orhei, vin să confirme presupunerea noastră că grupurile de „oameni buni și bătrâni", reieșind din extensiunea geografică a originii acestora, conturează nucleele viitoarelor ocoale de ținut. Iar rolul administrativ, de origine cutumiară, al acestor grupuri teritoriale de „oameni buni și bătrâni", cu o fluctuație a extensiunii geografice, mai mare sau mai mică, este indiscutabil. În cazul moșiei Criuleni, vedem că spațiul geografic de origine al „oamenilor buni și bătrâni" cuprinde regiunea de pe cursul inferior al Răutului, în special regiunea de pe malul drept a acestuia, începând cu Peresecina și terminând cu Nistrul.

În final, putem să evidențiem și faptul că sintagma „oameni buni și bătrâni" nu era una convențională, ci desemna o situație reală, în care a) „oameni buni" semnifică apartenența la starea boierească, nobilă, adică la „boierimea de țară", stăpânitoare de moșii (moșinași), în contrapunere cu „oamenii proști", ne nobilii și țăranii-vecini, ce aveau pământul doar în folosință, și nu în stăpânire, folosință care, ținând cont și de mutările acestora de pe o moșie pe alta, nu contribuia la crearea credibilității în ochii dregătorilor centrali și ai acelor ținutali, pentru a-i putea include în rândul „oamenilor buni și bătrâni"; și b) „oameni bătrâni", ce desemna atât oamenii de o vârstă înaintată, cuprinsă între aproximativ 40 și

[20] *Ibidem*, vol. XVI, nr. XVI, p. 15.

100 ani (de exemplu „oamini cam la 70 de ani”[21] etc.), deci cu o experiență mai mare de viață, cât și pe cei care cunoașteau mai profund obiceiul pământului și situația de pe teren în regiunea în care locuiau, deși, teoretic, o calitate presupune automat existența și a celeilalte. În această ordine de idei, trebuie să specificăm că, în unele documente și situații, sintagma „oameni buni și bătrâni” este extinsă, luând forma „oameni buni, bătrâni și tineri”[22].

II.4. Boierimea de țară și administrația locală primară

În cele expuse mai sus am arătat locul micii boierimi în soluționarea litigiilor la nivel regional și local în cadrul stării sociale din care făceau parte. Mai există și o altă latură a problemei, care se referă la poziționarea micii boierimi în administrarea satelor, ne referim în special la caracterul raporturilor acesteia cu stările sociale inferioare: vecini, alte categorii de țărani dependenți și robi.

Documentele din perioada cronologică cercetată arată că satele Țării Moldovei erau administrate de așa-numiții *vornici de sate* (*vornicei*), *vătămani* sau *cluceri*. În general, pentru perioada acoperită de secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea, se știe foarte puțin despre structura administrației locale, în special în ceea ce privește sarcinile funcționarilor sătești. Puținile date de care dispunem sunt confuze și nu permit să distingem clar funcțiile vornicilor de sate și să le deosebim de cele ale ureadnicilor, vătămanilor, vătavilor, clucerilor de sate etc. Poate fi vorba de sinonime ale aceleiași funcții sau, mai curând, de o suprapunere de funcții, cum deseori se întâmpla în Evul Mediu, chiar și în cazul unor dregătorii mult mai importante decât cele din administrația primară. Astfel, știm că, la 5 aprilie 1730, Grigore vodă Ghica a delimitat funcțiile serdarilor de cele ale pârcălabilor de Orhei, Lăpușna și Soroca, fiind obligat de faptul că „viindu-ne jalobe de pururе de la pârcălabii de Orhei, Lăpușna și Soroca, pe cum au călcare cu strâmbătate despre sărdarii, amisticându-să în globile și în obiceile pârcălăbești de alte date și sărdarii au arătat pricini înpotriva pârcălabilor”[23].

[21] *MEF*, vol. VIII, nr. 8, p.26-27.
[22] L.T. Boga, *op.cit*., nr. XVI, p. 15
[23] Aurel V. Sava, *Doc. orh*., nr. 200, p. 198-200.

II.4.1. Vornicii de sate (vorniceii)

În cele trei ținuturi cercetate – Lăpușna, Orhei și Soroca –, pentru perioada menționată, „*vornicii di pin sati*” se aflau în subordinea serdarilor. Aceștia aveau dreptul de a numi și a scoate din funcție pe vornicii de sate. Serdarul putea „să-i certe și să le vie di hacul lor” în cazurile în care află că unii din vornicii de sate sau din locuitorii satului „sânt pricină di râsipa oamenilor”, însă însuși în treburile satelor nu putea să se amestece, doar „clucerii și vornicii satelor să aibă treabă”[24].

Vornicii de sate se ocupau și de așezarea satelor, de colonizarea seliștilor. Știm că în 1735 Constantin vodă Mavrocordat a dat carte lui Sandu Sturza, mare vornic, ca „pre cine v-ar pune dlui *vornicei la sălișce* dsale la Bulbocii ce sânt la ținutul Sorocii pi apa Căinarului”. Vorniceii numiți aveau următoarele obligații „cu carte domnească a cheama și a stringi oamini streini ori din fieșci parte de loc măcar și din oameni de țară ce or hi fost înstreinați de un an sau mai mult”, iar „cari s-ar fi înstreinat mai de curând să nu-i primască”. În cazul în care vorniceii îi vor primi pe aceștia din urmă, atunci și ei, vorniceii, „s-a certa cu rea pedeapsă”[25].

Sau cazul consemnat de cartea lui Grigore vodă Ghica de la 18 iulie 1739 dată lui Iordache Cantacuzino, fost mare spătar, ca să fie volnic „pe cine ară trimite la sălișте, la Șășcăuți, ce-i la ținutul Cernăuțului ca să fie vornicel la acea sălește”, pentru a putea „strânge și chema oameni străini” pentru a așeza satul[26]. Iar pentru colonizarea unei seliști mănăstirești, cu 80 ani înainte, la 18 iunie 1658, Gheorghe vodă Ghică dă carte mănăstiriii Golia „și dregătoriului și *vătămanului* lor din siliște, din Trăbujăni” ca „să aibă a-ș chema oameni străini” pentru a se „așeza la ace siliște”[27]. Însă, la 8 martie 1740, în acelaș scop, „de a chema și strânge oameni” la seliștea Borginești, ținutul Sorocii, domnul Grigore vodă Ghica a împuternicit pe egumenul de la mănăstirea Sfinții Arhangheli să pună „*vornicel la siliști*”[28]. Iar Constantin vodă Mavrocordat a permis egumenului de la mănăstirea Galata „pe cine va socoti” „să pue *vornicel* în satul mănăstirii”, anume Buiucanți, ținutul Lăpușnei, ca „să fie supus

[24] *Ibidem*, nr. 200, p. 198-200.
[25] Ștefan Ciobanu, *op.cit*., nr. XXIV, p. 44-45.
[26] *MEF*, vol. VIII, nr. 112, p. 148.
[27] Aurel V., Sava, *Doc. orh*., p. 107-108.
[28] *MEF*, vol. VIII, nr. 114, p. 150-151; nr. 160, p. 199-200.

ascultării sale”[29]. În acet caz, vornicul de sat, fiind om de încrederea al egumenului, pe lângă funcțiile administrative, îi revenea și misiunea de a ridica și zeciuiala de la țărani. Despre existența unor persoane cu asemenea sarcini știm și din cartea domnului Nicolae vodă Mavrocordat, care, la 14 iulie 1712, a volnicit mănăstirea Sfânta Vineri din Iași ca „pe cine va trimite la moșia sfintei mănăstiri, Strășeni, de pe Bâc, să fie volnic a lua de a zeacea din pâine, din fân, din grădini și din prisăci cu stupi și din tot locul cu tot venitul, precum este obicei de vac”[30]. Atestăm asemenea cazuri și pentru moșiile boierești.

Nu se știe dacă vornicii de sate, reprezentanți ai statului, erau în același timp și reprezentanți ai stăpânilor de moșii. Au fost identificate documentar unele cazuri când reprezentantul statului era una și aceeași persoană cu cel al stăpânului moșiei. Drept exemplu, ne poate servi un document din 1633 care consemnează jaloba și revolta țăranilor de pe moșia Măstăcani asupra dregătorilor statului: „am sărit la *vornicelul nostru* de i-am făcut scandal pentru căci ni-au mânat la lucru dumisali stăpânul nostru”[31].

Funcția vornicelului de sat, fiind una profitabilă, evident că nu putea să revină, cu anumite excepții, unui țăran vecin. Această dregătorie locală era destul de atrăgătoare pentru „boierimea de țară”. Astfel, dintr-un zapis al lui Vasile Hăjdău de la 3 ianuarie 1700, aflăm că tatăl acestuia, anume Ion Hăjdău, fost mare armaș, a zălogit „la Alexa, vornicelul de Toporăuț”, satul Păşcăuții de la ținutul Hotinului prețuit cu 600 de lei. Cu greu putem crede că un țăran avea asemenea bani ca să-i împrumute unui mare dregător originar dintr-un neam mare boieresc, după cum au fost Hăjdăii[32]. Sau un alt exemplu – la 15 iulie 1716, Constantin, fiul lui Scărlet, fost mare comis, a mărturisit printr-un zapis dat „la mâna Gugii, ce au fost vornicel la unchiul mieu, la Antohie Jora la sat la Mihuleni, ce sint la ținutul Sorocii”, el fiind „de casa noastră a părinților”, și că îi face danie seliștea Lipcenii, ținutul Orheiului, pentru o datorie ce o plătise Guge[33]. Acesta din urmă este Ion Guge atestat și la

[29] *Ibidem*, nr. 114, p. 150-151; nr. 167, p. 207.

[30] *Ibidem*, nr. 5, p. 24.

[31] Nicolae Grigoraș, *Instituții feudale din Moldova*, București, 1971, p. 418.

[32] *MEF*, vol. VI, nr. 71, p. 195-197.

[33] Aurel V., Sava, *Doc. orh*., nr. 181, p. 174-175.

18 decembrie 1723, descendenții căruia sunt atestați la începutul secolului al XIX-lea la Lipceni în calitate de mazâli[34]. Un alt exemplu ar putea fi Nichita Gațul, vornicel, soțul Ioanei, ultima fiind rudă („neamul nostru”) cu neamul Dărieștilor[35].

II.4.2. Vătămanii de sate

Vătămanii de sate, pentru perioada cercetată, apar și ei în rândul „oamenilor buni”. La 20 mai 1662, Eustrate vodă Dabija judecă pricina dintre mănăstirea Golia și Gheorghe Catargiu, stăpânul moșiei Peștera, pentru hotarul moșiilor Golăești, Mihălașa și Stohoceni ale mănăstirii, arătându-se că la fața locului, „după poronca Domnii Mele, au mers acolo la aceia oameni buni și au strânsu oamini buni megiiaș din sus și din gios”, anume „Coleţcu, ci au fost vătav, și Crețul di Furceni și Căzacul de acolo și Sămion și Bălan di acolo și *Ștefan vătămanul din Cojăicu* și Necoară Pârhaciu di Peșteră și alți oamini buni, mulți și slugi domnești” care au măsurat acel hotar[36].

Din documente de la mijlocul secolului al XVIII-lea știm că vătămanii de sate erau totuși dregători deosebiți de vornicii de sate, după cum arată, la 9 iunie 1752, cartea domnului Constantin vodă Racoviță, în care sunt amintiți „vornicii și vătămanii satelor”[37].

II.4.3. Vătafii

În sate sunt atestați și *vătavii* (Crețul, vătav din Crivuleni, Vasilie Borhă, vătavul de Horodiștea), care par a fi apropiați de slugile domnești sau capi ai unor grupuri specializate de slujitori de ținut („Istratie, vătav de viiari” de Huși[38], „Ionașco vătav de sănețari”[39] etc.), deci făcând parte din slujitorime, după cum arată în mărturia sa, la 25 iulie 1617, Aslan, pârcălabul Orheiului, care urmând porunca domnească să „so-

[34] *Ibidem*, nr. 192, p. 185.

[35] *Moldova în epoca feudalismului. Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în secolul al XVIII-lea (1751-1774). Cărți domnești și zapise*, vol. IX. Volum realizat de Larisa Svetlicinâi, Demir Dragnev, Eugenia Bociarova, Chișinău, 2004, nr. 14, p. 34-35, (în continuare: *MEF*).

[36] Aurel V., Sava, *Doc. orh*., nr. 106, p. 113-115.

[37] *MEF*, vol. IX, nr. 6, p. 25-28.

[38] *MEF*, vol.VIII, nr. 37, p. 61-65.

[39] Aurel V. Sava, *Doc. orh*., nr. 44, p. 56-57.

cotească locul și ocinile a doî sate", Trebujeni și Oxentea, ale mănăstirii Golia arăta că „într-acea *am strânsu mulți oameni buni și megiiașii de împregiur și slugi domnești și vătaji* și am mărsu spre locul lor, de am luat a socoti cu acei oameni buni împreună și am scos bătrânii înnainte, carii au știut locul bine și hotarăli", apoi „mers-am pre urma acelor hotară și pre urma bătrânilor, tot di în hotar în hotar". La această cercetare dintre megieși au fost „Măn de Susleani, Iachim cel Bătrân, Bălaș cel Bătrân și Moș de Mărcăuți și Ion de Oxăntiia, Horceag de Movilova"; iar „*din slugili domnești: Costin văt(av) Petrilivă*, *Ionașco vătav de sănețari*, Dragul, pârcălabul de Pești, șoltuzul Tudoran și mulți oameni buni"[40].

Iar, la 21 august 1723, Mihai vodă Racoviță a poruncit serdarului de Orhei, Lupul Gheuca, să cerceteze pricina dintre Ghiluță de Marcăuți și „Huhule, *ce-au fostu vătav* la Leca sărdariul". Primul declara că „el este moșinaș de moși și de părinții lui acolo" la Marcăuți și Susleni, iar „acmu să puni acel Huhule să-l scoaț din moșii... și să-i dai și o certari bună la cur", deoarece predindea că avea o danie de la fratele lui Giluță[41]. Acest Huhule vătav pare să fie Toade Huhule care, după cum arată cartea domneacă datată cu 1 iunie 1731, locuia la Marcăuți, și administra partea de moșie a lui Apostol Leca serdarul. Iar domnul la această dată îi dă permisiune lui Grigorașco Leca pârcălabul „a popri și a stăpâni" și a lua zeciuiala de pe acea parte de moșie „despre Toader Huhule și despre alții", iar dacă aceștia ar avea pretenții, au dreptul să vină cu documenele ce le au la judecata domnească[42]. Documentul arată clar că Toader Huhule, fost vătav, era și el moșinaș, deci „boier de țară".

II.5. Atribuțiile militare ale boierimii de țară

Nu putem trece cu vederea funțiile regionale și locale cu caracter militar pe care le deținеau micii boieri, pentru că ținuturile de margine (Lăpușna, Orhei și Soroca) erau sub ascultarea serdarului, dregător deosebit de pârcălabii de ținuturi. Grigore vodă Ghica, la 5 aprilie 1730, printr-un hrisov, delimitează funcțiile serdarilor de cele ale

[40] *Ibidem*, nr. 44, p. 56-57.
[41] *Ibidem,* nr. 190, p. 183-184.
[42] *Ibidem*, nr. 202, p. 201.

pârcălabilor de Orhei, Lăpușna și Soroca. Același document evidențiază ***hotnogii*** și ***namesnicii***, cu funcții militate locale. Astfel, domnul lasă în competența serdarilor următoarele funcții: 1) paza marginei. În trecut, „au avut sărdarii *hotnogi de straj* pi la toati marginili acestor ținutur și ce să lucra dila dânșii ave știri sărdarii"; după dispariția instituției hotnogilor („stricându-s aceli bresli"), locul lor a fost luat de namesnici desemnați de către serdar („pun sărdarii *namesnici pe la margin*"). Instituția namesnicilor este recunoscută și întărită și de Grigore vodă Ghica. Namesnicii aveau în sarcina lor „straja marginii", informarea serdarilor despre ceea ce se întâmplă la frontieră și „să poarte grija pentru caei tătărăști sau tălhari de caei tătărăști sau turcești" să prindă caii tătărești și pe hoții de cai tătărești și turcești; indiferent de locul unde-i vor prinde, ei erau obligați să-i ducă serdarului. Se indica namesnicilor ca „la giudecăli sau la gloabe... să nu să amestice nici să giudeci pe nime, nici să globască". Chiar și serdarului i se interzicea să se preocupe de „giudecăți, nici la gloabe", dar și de alte cazuri, „furtișaguri care să număscu potlogării"; 2) în subordinea serdarilor continuă să se afle și „vornicii di pin sati"; 3) se întărește și vechiul obicei, prin care serdarii aveau dreptul trei zile pe an să judece pricinile din târgurile celor trei ținuturi; 4) după dispariția instituției hotnogilor („după ce s-au stricat slujitorii di pi margine ș-au rămas țăranii"), serdarul avea dreptul să ia câte o blană de vulpe anual de la fiecare sat. Domnul și Sfatul Domnesc au decis ca acest obicei, de a da satul o vulpe pe an serdarului, să se facă doar la investirea unui serdar nou, iar ulterior „să nu mai e nici cu zlotăriea, nici cu alt chip de socoteală"; 5) robii fugari, indiferent de locul erau prinși, trebuiau aduși la serdărie, care se preocupa cu soarta lor de mai departe.

În competența pârcălabilor rămâneau doar: 1) „vitele de pripas" sau „alte bucate de pripas", în afară de caii tătărești și turcești, „or cui ar fi" să fie aduse toate la pârcălăbii; 2) judecarea litigiilor soldate cu leziuni corporale grave („gâlceavă mare di s-ar faci, ca să tae sau să bată, di atrată sângi"); tot pârcălabilor le revenea, și gloabele de la aceste judecăți. Iar dacă asemenea cazuri s-ar întâmpla să fie judecare de serdari, gloaba să revină tot în contul pârcălabilor[43].

[43] *Ibidem*, nr. 200, p. 198-200.

Revenind la instituția hotnogilor, nu putem să nu arătăm că era și ea privilegiul „boierimii de țară". Astfel, la 19 august <1639>, Mihalcea Durac, pârcălab de Orhei, i-a întărit lui Malcoci șetraru, cumnatul său, mărturia dată de „boiernașii – oameni buni": *Căzac, căpitanul de călărași de Orhei*, *Cociorveiu, hotnogul din Ialoveni* (ținutul Lăpușna), *Moldovan, fost hotnog în satul Buecani*; Nicoară Nistre din Martinești, Țogol de Buhușouca, de față fiind și Mateiaș Sturdza, Păpare de Mihăilașe, Bosiiu de Grăblești și *Toader izbaș de călărași*, privitor la o cumpărare a unui sălaș de țigani[44].

II.6. Slujbele cu caracter fiscal: zlotașii, leoașii, podvodarii, olăcarii, globnicii, cămănarii, deșugubinarii etc.

Reprezentanții micii boierimi, în calitate de slujitori, dețineau și funcțiile fiscale, de nivel cental și local. La 28 februarie 1656, Gheorghe vodă Ștefan indica la „toate slugile noastre, carii veți înbla cu toate slujbele Domniei Mele la ținutul Orheiului", pentru a-i „lăsa în pace" „de dajde și de zloți și de lei și de taleri și de galbeni și de orți și de alte dări și de angherii" timp de șase ani pe țăranii din satul Trebujeni al lui Nicolae Buhuș, al III-lea logofăt. Astfel, vedem că perceperea birului de la țărani era în sarcina unor slujitori trimiși de la centru, de la Iași, cum ar fi, ***zlotașii***. Însă perceperea altor dări era încredințată slujitorilor de ținut, așa cum se specifică în același document: „așijderea și voi pârcălabi de acel ținut și olăcari și podvodari și globnici și deșugubinari și cămănari", fiind evidențiați într-un grup separat, deosebit de slujitorii trimiși de la centru, din care ușor putem deduce perceperea a ce fel de dări era în competența administrației de ținut, racolată din mediul boierimii de țară[45].

* * *

În concluzie, putem afirma că mica boierime sau „boierimea de țară" era reprezentă în cel mai direct mod în structurile administrației locale. Fără a nega prezența nenobililor în dregătoriile administrative locale,

[44] Ibidem, nr. 71, p. 77-78.

[45] Aurel V., Sava, *Doc. orh.*, nr.93, p.101.

observăm, și din punct de vedere numeric, că raportul este covârșitor în favoarea micii boierimi în aceste funcții. Mica boierime reprezenta țara în cel mai direct mod, constituind o verigă foarte importantă în sistemul administrativ al Țării Moldovei. În competența acesteia intra soluționarea conflictelor funciare locale, aplanarea litigiilor dintre diverse categorii de locuitori, apărarea marginii, perceperea impozitelor, colonizarea seliștilor etc. În sfârșit, deținerea de către reprezentanții micii boierimi a unor slujbe în aparatul administrastiv deschidea calea spre accederea în dregătorii mai mari care, la rândul lor, favorizau ascensiunea social-politică a neamurilor boierești.

CAPITOLUL III.

NEAMURILE BOIEREȘTI PĂMÂNTENE

III.1. Vechile neamuri boierești autohtone în secolul XVII

Secolul al XVII-lea poate fi calificat ca unul de cotitură pentru Țara Moldovei. Este perioada când, în decursul a câtorva decenii, o parte din neamurile vechi boierești sunt înlăturate de pe arena social-politică. Eliminarea neamurilor vechi boierești s-a realizat pe câteva căi: ruinarea economică (provocată de mai mulți factori, dintre care evidențiem mentalitatea anacronică a multor reprezentanți ai neamurilor boierești), comportamentul rebel al marii boierimi (în deosebi, în situațiile de criză a puterii domnești) și concurența neamurilor boierești de origine alogenă. Toate acestea au pus începutul decăderii accelerate a unor neamuri boierești băștinașe.

Înlăturarea temporară a neamurilor „compromise" a creat un gol care a fost compensat cu element balcanic, în special în domnia lui Vasile vodă Lupul, o domnie prea lungă pentru ca boierimea înlăturată să-și poată restabili vechile poziții, deși s-au făcut încercări repetate. O șansă de a-și recupera influența, pentru aceste neamuri, era stabilirea unor relații de rudenie cu elementul grec sau grecizat. Spre deosebire de alte neamuri, Bouleștii și Șepteliceștii, cu unele excepții, n-au valorificat această șansă.

III.1.1. Neamul Bouleștilor

Neamul Bouleștilor (Boul) este unul din neamurile boierești mari[1] aflate în declin care constituie oarecum un model reprezentativ în privința evoluției vechii boierimi moldovenești, neamul aflat în conflict cu domnia la începutul secolului al XVII-lea, participant la rebeliunea lui Gheorghe vodă Ștefan și ruinat totalmente în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

[1] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p. 114-116.

Cartografierea moșiilor de bază ale Bouleștilor și vechimea neamului, din punct de vedere cronologic, ne face să presupunem că acesta a fost printre neamurile de boieri care au participat la descălecarea Țării Moldovei (a se vedea harta anexată).

III.1.1.1. Dragoș Boul

Cel dintâi Boul, atestat de documente, este Dragoș Boul, pârcălab de Roman (1478-1483), spătar (1483-1484), și vornic (1486 și 1491)[2]. Între Dragoș Boul și Bouleștii de la finele secolului al XVI-lea – secolul al XVII-lea există un hiat documentar care nu ne permite deocamdată să stabilim cu precizie gradul lor de rudenie.

Astfel, la 21 septembrie 1510, domnul Bogdan cel Orb, aflându-se la Hârlău, i-a întărit un uric lui Dragoș vornicul pentru satul Bălănești, pe Iaura, cumpărat cu 60 de zloți tătărești de la Luca Ilișescu, fiul lui Iliaș paharnicul, și satul Gura Strâmbei, pe Tutova, cumpărat cu 280 de zloți tătărești de la Mirce Iazereanu și soția sa, Marușca[3].

La 28 martie 1528, Petru vodă Rareș i-a întărit lui Giurgea, fiul ***Anușcăi***, nepot al lui Dragoș Boul vornic, satul Lățcani, pe Moldova. Pentru acest sat domnul a luat în schimb două sate situate la gura Iadriciului: unul „unde a fost casa lui Baloș cu vad de moară în Bârlad" cumpărat de Dragoș Boul, în timpul domniei lui Ștefan cel Mare, de la Pătru Berbeace și de la Ana cu 160 de zloți tătărești; celălalt sat, Picigani, pe Bârlad, a fost cumpărat de același Dragoș Boul, pentru 100 de zloți, de la Lupe, Neagra și Fatoșca, copiii Ilcăi și nepoții lui Dragoș Cândescul[4].

Acest Giurgea, probabil este Giurgea Crasnăș, fiul lui Toader Crasnăș, ușar, care, la 15 aprilie 1547, a obținut uric de întărire de la domnul Petru vodă Rareș pentru moșiile Grumăzești, jumătate din Fauri, cu mori pe Vaslui, Berbești, Chiujdeni, cu vad de moară în pârâul Vaslui, jumătate din Cârsteşti, ținutul Sucevei, și o bucată de pământ numită Râpi, situată mai jos de Românești, pe Vaslui. Din acestea ultimul loc a fost cumpărătură a bunicului său, vornicul Boul, de la Toader și comisul Ion, iar pentru celelalte avea privilegiul dat de Ștefan cel Mare bunicii sale, Anușca,

[2] De exemplu, *Documente privind Istoria României* (în continuare: *DIR*), A, Moldova, veacul XVI, vol. I, București, p. 82-84, nr.434-426; Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, vol. XVIII, p. 130-133.

[3] *DIR*, A, XVI, I, p. 82-84.

[4] *Ibidem*, nr. 252.

și fraților săi Luca Arbure și Ion pitar, și surorilor lor, toți copii ai lui Arbure cel Bătrân[5]. Prin urmare, Giurge Crăsnăș este nepotul lui Dragoș Boul, primul fiind fiul lui Toader Crăsnăș, ce fusese căsătorit cu Anușca, fiica lui Dragoș Boul și a Anușcăi Arbure, după cum rezultă din documentul citat mai sus.

O altă fiică a lui Dragoș Boul a fost ***Mărica***, al cărei fiu, Toader Orbul (Slepii), la 20 martie 1554, vânduse pentru 350 de zloți jumătate din satul Bahnarii, pe Tutova, și jumătate din satul Dvorniceanii lui Ion logofăt – moșii pe care le cumpărase bunelul său Dragoș vornicul în timpul domniei lui Ștefan cel Mare de la Ion Săcară și fratele său, Andreica[6]. Anterior, la 23 mai 1552, „Lazor și Toader, copii lui Cărăbăț fost vornic", vând trei țigani, „drepții lor robi, din privilegiul bunicului lor Dragoș vornic"[7]. La 8 aprilie 1555, la Bârlad, „Toader și fratele lui, Lazor, și surorile lor, Todosia și Candachia, copii ai Maricăi, și sora ei, ***Marena***, fiicile lui Dragoș vornic, și nepoatele lor de soră, Marena și Neacșa, fiicile lui Dragoș sulger" vând satul Brăiești, pe Covurlui, „verilor lor Tudoran vameș și fraților lui, Crâstea și surorilor lor, Marușca, Neacșa și Neaga, copii ***Ghidioanei***, copila lui Dragoș vornic, însă în afară de ceilalți copii ai lui"[8].

Pe moment, cunoaștem că Dragoș Boul vornicul a fost căsătorit cu Anușca Arbure, fiica lui Arbure cel Bătrân, și sora renumitului Luca Arbure. Copiii lor au fost fiica Anușca, căsătorită cu Toader Crasnăș, ușar, fiul cărora a fost Giurgea Crasnăș; Marica, căsătorită cu Cărăbăț vornicul, mamă a lui Lazor și Toader Orbul, a Todosiei și Candachiei; Ghidioana, mama lui Tudoran vameș, Crâstea, Marușca, Neacșa și Neaga. Există indicii care ne fac să presupunem existența și a altor copii ai lui Dragoș Boul vornicul, inclusiv fii din care au descins Bouleștii secolului al XVII-lea, deși nu excludem și o filiație pe linie feminină cu păstrarea numelui de neam a bunelului matern.

[5] *Ibidem*, Documente îndoielnice, nr. 16.

[6] *Documenta Romaniae Historica* (în continuare: *DRH*), A., Moldova, vol. VI (1546-1570). Volum întocmit de I. Caproșu, București, 2008, nr. 136, p. 134-137. Un alt document, din 24 martie 1564, referitor la Lazor Orbul vezi // *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași*, Moldova, vol. I, 1398-1595. Volum întocmit de Virginia Isac, București, 1989, nr. 651, p. 264, document din 24 martie 1546, prin care domnul Petru vodă Rareș întărește lui Ion logofătul aceste moșii. *DIR*, A, XVI, I, p. 434-426, nr. 388.

[7] *DRH*, A., Moldova, vol. VI, nr. 103, p. 188.

[8] *Ibidem*, nr. 174, p. 317-319.

Spița de neam documentată a lui Dragoș Boul vornicul

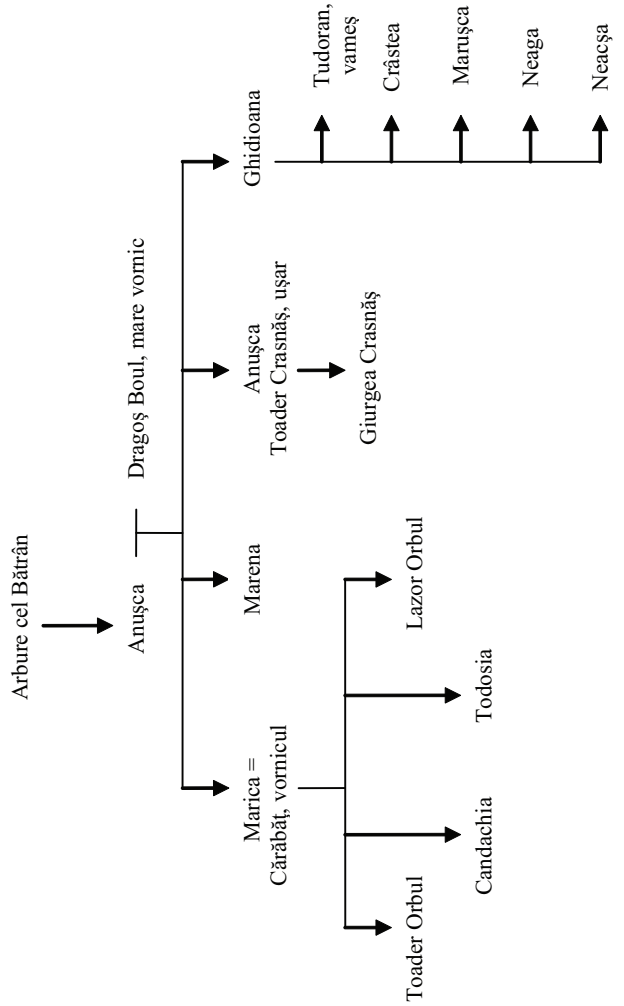

Câteva documente citate ceva mai sus vin să demonstreze tangența Bouleștilor din secolul XVII-lea cu Dragoș Boul vornicul, de exemplu documentul din 21 septembrie 1510 din fondul de acte ale mănăstirii Răchitoasa, unde au făcut danii Bouleștii din secolul XVII-lea. Reieșind din faptul că dresele moșiilor cumpărate de Dragoș Boul au intrat în stăpânirea mănăstirii Răchitoasa, putem susține cu fermitate că Bouleștii din secolul XVII-lea sunt descendenții, probabil chiar pe linie masculină, ai lui Dragoș Boul vornicul. Și documentul din 28 martie 1528 vine să confirme încă o dată curgerea neamului Bouleștilor din secolul XVII-lea, anume din Dragoș Boul vornicul, deoarece la începutul secolului al XVII-lea Lățcanii (Lețicanii) fac parte din moșiile de baștină ale fiilor lui Dragotă, mare vătag[9].

Abundența documentelor emise în secolul al XVII-lea face posibilă reconstituirea mult mai completă pentru perioada de după 1600 a spiței genealogice a neamului Bouleștilor.

Îi cunoaștem doar pe descendenții lui ***Dragotă Boul***, mare vătag, și ai Nastasiei (recăsătorită cu Muste uricarul) care, în secolul al XVII-lea, vor purta numele Boul.`Astfel, la 20 februarie 1586, domnul Petru

[9] Mai sunt și Brăieștii, pe Covurlui, o cumpărătură a lui Dragoș Boul. În secolul al XVII-lea, Bouleștii stăpâneau o altă moșie cu același nume, însă situată în valea Moldovei. Mai cunoaștem câteva moșii ale Bouleștilor ce poartă nume identice: Glăvăneștii de la Tecuci și Glăvăneștii de la Soroca, Morenii de la Neamț și Morenii de la Orhei, moșie vecină cu Brânzenii Bouleștilor. Acest fapt demonstrează o transferare de nume asupra noilor moșii, făcută de stăpânul ei sau de țăranii originari din moșiile omonime. Faptul că pe o moșie de cumpărătură a lui Dragoș Boul, ținutul Covurlui, apare un sat cu nume Brăiești, în condițiile în care Bouleștii din secolul al XVII-lea aveau printre moșiile de baștină și una numită Brăiești, pe Moldova, vine să arate o deplasare de populație sau transmutare de nume, aspect care vine încă o dată să scoată în evidență existența relațiilor de rudenie între Dragoș Boul și Bouleștii din secolul XVII (*DRH*, nr. 174, p. 317-319; CDM, vol. 2, nr. 501, p. 115; *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale* (în continuare: *CDM*), Supliment 1 (1403-1700). Volum întocmit de M. Soveja, Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculescu, București, 1975, nr. 461, p. 165; *DIR*, A, Moldova, veac. XVII, vol. II (1606-1610), București, 1953, nr. 18, p. 17-18, nr. 285, p. 214-215; *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului* (în continuare: *CDM*), vol. 3 (1653-1675). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț, București, 1968, nr. 553, p. 134, nr. 938, p. 211).

vodă Șchiopul întărește lui Gavril, staroste de Cernăuți, pentru dreaptă și credincioasă slujbă, satul Davideni, ținutul Neamțului, cu moară, jumătatea cumpărată, cu uric de la Iancu vodă, pentru 1340 de zloți tătărești de la Gligorie, fost mitropolit, și călugării de la mănăstirea Neamț, parte ce a fost a Nastasiei, soția lui Dragotă, mare vătag, moștenire a ei de la Șarpe, fost postelnic, ce n-a putut să o răscumpere de la mănăstire și nici să înapoieze banii împrumutați de la Gavril, starostele pentru răscumpărare. Cealaltă jumătate de sat a fost cumpărătură de la Drăgan Ciolpan, fost vornic, și de la fiii soției lui, Nastasia, fiica Todosiei[10].

Într-un document de la Ieremia vodă Movilă, Bouleștii sunt prezentați în calitate de fii ai Nastasiei, cneaghina lui Muste uricarul. Nastasia a fost o strănepoată a lui Cozma Șarpe postelnicul și rudă cu domnul Ștefan cel Mare, numit în document „Ștefan voevod cel Bătrân, bunicul lor", de la care aveau (Nastasia și fiii săi, Bouleștii) uric pentru niște țigani moșteniți de la „bunicul lor Șarpe postelnicul". Documentul datează din 25 iunie 1597, moment în care Ieremia Movilă întărește țiganii (aproximativ 24 de sălașe) copiilor cneaghinei Nastasia: lui Toader Boul, stolnic, și fraților săi, Gavril, diac, Pătrașco, Dumitru, Ionașco și surorile Eufrosina (a fost căsătorită cu Toader Moțoc[11]) și Antimia[12]. Dintre frați, Toader, Gavril, Patrașco și Dumitru sunt atestați în dregătorii, însă mai reprezentativ este totuși Toader Boul.

[10] *DIR*, A., Moldova, veac. XVI, vol. III (1571-1590), București, 1951, nr. 369, p. 301-302. A se vedea și *DIR*, A, Moldova, veac. XVI, vol. IV (1591-1600), București, 1952, nr. 308, p. 249-250, când, la 15 martie 1599, mai mulți boieri, printre care și „Lupul Dragotă, mare vătaf de Cârligătura", mărturisesc despre o tranzacție funciară. Să fie oare Dragotă, mare vătag, și Lupu Dragotă, mare vătaf de Cârligătura aceeași persoană?

[11] *DRH*, A, Moldova, vol. XXVI, București, 2003, nr. 202, p. 181, un act de la 22 august 1641, din care aflăm că a cincea parte din moșia Șerpenilor, ținutul Orheiului, a fost cumpărătură a lui Gheorghe, al III-lea logofăt, de la „Toader Moțoc și de la femeia sa, Eufrosinia, sora Boului vistier"; nr. 354, p. 286, la 6 martie 1642, tot ei vând aceluiași logofăt a cincea parte din moșia Puhăcenilor.

[12] *DIR*, veacul XVI, A. Moldova, vol. IV (1591-1600), București, 1952, nr. 230, p. 172.

III.1.1.2. Toader Boul

Toader Boul, numit uneori și Toader Dragotă[13], după numele tatălui său, este menționat ca stolnic la 27 septembrie 1590[14], fiind martor la o tranzacție funciară. Peste cinci ani, la 21 octombrie 1595, în timpul domniei lui Ieremia vodă Movilă, este atestat ca vistiernic, domnul întărindu-i în stăpânire satul Vereșăni[15]. În martie 1599, este atestat fără dregătorie, căci Ieremia vodă Movilă poruncește lui Ionașco Talpă, ceașnic, și fratelui său, Vasile, și soției lui Gavril logofătul să plătească lui Boul, fost stolnic, și fraților săi banii ce-i datorează pentru jumătate din satul Davideni cu mori „pentru care s-au pârât în 18 divane”[16]. În document nu este specificat numele lui Boul, fost stolnic, însă știm că Toader a deținut această dregătorie. În august 1599, Toader Boul s-a aflat iarăși în dregătoria de vistier, acum însă „treti vistiernic”[17]. Un timp a fost vornic de gloată[18]. În dregătoriile legate de visterie s-a menținut, cu mici întreruperi, până la 22 iunie 1614, când este menționat ultima dată în funcție[19], ulterior apare ca fost vistier[20]. În 1604, se afla în Țara Românească, la Radul vodă Șerban. S-a implicat și în războaiele movileștilor, fiind apropiat de Constantin vodă Movilă. A participat în 1612 și la bătălia de la Cornul lui Sas dintre oștile domnului Ștefan vodă Tomșa și mercenarii polonezi ai lui Constantin vodă Movilă, conduși de cumnatul ultimului, Ștefan Potocki. Bătălia s-a încheiat catastrofal pentru Constantin vodă Movilă și părtașii lui, fostul domn împreună cu o mulțime de moldoveni și polonezi din oastea ce-l însoțise în Moldova fiind luați prizonieri de către tătarii lui Cantemir din Bugeac. Printre prizonieri a fost și Toader Boul, acesta însă a fost răscumpărat de domnul Ștefan vodă Tomșa, care, după cum menționează un document din 30 martie 1618, „a căzut în robie la tătari pe timpul războiului mare de la Prut pe drumul Iașului”[21]. Probabil că unul din motivele pentru care domnul l-a iertat pe Toader Boul a fost faptul că erau rude: fiul lui Toader, Ștefan Boul, a fost căsătorit cu Ruxanda, fiica lui Ștefan vodă Tomșa. La reîntoarcerea din robie a cuscrului său, domnul, la 30 martie 1613, îi întărește „slugii sale Toader Boul, vistier jumătate din satul Dăvideni, pentru care avuse pâră cu Ionașco Talpă, mare ceașnic”. Satul Davideni fusese dat de Ștefan vodă Tomșa lui Ionașco Talpă, mare ceașnic, „fiind înșelat de acesta cu vorbe neadevărate”[22]. Probabil că Ștefan vodă Tomșa s-a lăsat „înșelat”, deoarece comportamentul domnului era corespunzător poziției luate de către ruda sa apropiată, ce trecuse în tabăra adversă. Atitudinea binevoitoare a domnului față de ruda sa rebelă se prezină ca ceva deosebit în raport cu poziția foarte dură față de ceilalți boieri oponenți, care participaseră la bătălia de la Cornul lui Sas de partea lui Constantin vodă Movilă[23]. În același context trebuie privit și cazul înregistrat la 11 ianuarie 1613, când Ștefan vodă Tomșa, dând curs plângerii lui Cernat, fost logofăt, care „a pârât pe doamna lui Toader Dragotă”, arătând că „i-au luat lui (de la Cernat – *n.n.*) Dragotă o sută și treizeci stupi”. Ca urmare, Cernat, fost logofăt, „de a lui bună voe a iertat doamnei lui Toader Dragotă cu ertare și cu pace”, îi face întărire în această cauză ca mai mult să „n-o mai învăluiască”[24].

[13] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1907, vol. II, nr. 111 p. 260-261.

[14] *CDM*, Supliment 1, nr. 159, p. 80.

[15] *Ibidem*, nr. 175, p. 83.

[16] *CDM*, vol. 1, nr. 1043, p. 249.

[17] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1907, vol. II, nr. 3, p. 5-8.

[18] *DIR*, A, Moldova, veac. XVII, vol.II (1606-1610), București, 1593, nr. 414, p. 311-312, la 22 iulie 1610, „Toader Dragotă vornic de gloată” mărturisește despre unele cumpărături ale „fratelui nostru Pătrașco Dragotă căpitan”.

[19] *CDM*, Supliment 1, nr. 310, p. 124. Alte documente care îl atestă pe Toader Boul în calitate de vistier: *CDM*, vol 1, nr. 1067, p. 254; 1070, p. 255; 1111, p. 262; 1124, p. 265; 1266, p. 294; 1338, p. 310; 1398, p. 322; 1520, p.347; 1605, p. 364; la trecut 1825, p. 411; Supliment 1, nr. 213, p. 93; 227, p. 97; 232, p. 101; 249, p. 109; 250, p. 109; 253-254, p. 109; 255, p. 110; 257, p. 110; 258, p.111; 260, p. 111; 264, p. 112; 266, p. 112; 270, p. 113; 272, p. 113; 280, p. 115; 282, p. 115; Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1907, vol. II, nr. 103, p. 246-248; *Ibidem*, nr. 19, p. 45-47, la 10 mai 1604 e menționat ca „ftori visterinic”.

[20] *Ibidem*, vol. 1, nr. 1852, p. 417; Supliment 1, nr. 299, p. 122; 318, p. 126.

[21] *DIR*, veac. XVII, A., Moldova, București, 1956, vol. IV, nr. 306, p. 245. „au avut mare război la Prut la Cornul lui Sas. Și atunci a căzut Boul vistier în robie în mâinele tătarilor”, iar domnul Ștefan vodă Tomșa l-a răscumpărat „și i-a întors lui toate ocinile, câte a avut în țara aceasta”.

[22] *CDM*, vol 1, nr. 1605, p. 364.

[23] Miron Costin, *Opere*, Chisinău, 1989, p. 28-29.

[24] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1907, vol. II, nr. 111 p. 260-261.

Doi ani mai târziu, în octombrie 1615, participă, împreună cu alți mari boieri din casa lui Ștefan vodă Tomșa, Nichifor Beldiman logofătul, Bărboiul vornicul și Sturdzea hatmanul la revolta contra domnului. Boierii „hicleni" cu slujitorii lor s-au refugiat în satul Cucuteni, cerând domnului să părăsească benevol scaunul domnesc, motivând că „nu poate nime suferi domnia lui cu atâte vărsări de sânge"[25] (anterior fusese decapitată aproape întreaga partidă promovileană). Conflictul armat dintre gruparea boierească ostilă domnului, printre care se afla și Toader Boul vistiernicul, și detașamentele de călărași și târgoveți ale lui Ștefan vodă Tomșa a avut loc aproape de Iași, lângă Fântâna lui Păcuraru, și s-a sfârșit cu înfrângerea boierilor rebeli. Bărboiul vornicul este capturat și imediat omorât, iar celelalte căpetenii – Beldiman logofătul, Sturzea hatmanul și Toader Boul vistiernicul – reușesc să se salveze fugind în Țara Românească, sub protecția domnului Radu vodă Mihnea, dușman lui Ștefan vodă Tomșa, care îi trimite la Constantinopol pentru a-l denunța pe domnul Moldovei[26].

După bătălia de la Tătărăni dintre oștirile lui Ștefan vodă Tomșa și cele poloneze, ale lui Bogdan vodă Movilă, cu final tragic pentru primii, domnul Țării Moldovei s-a retras spre hotarul Țării Românești și, în apropiere de Focșani, a fost întâmpinat de ceaușii sultanului otoman, aducându-i pe Toader Boul vistierul, Nichifor Beldiman logofătul și Sturzea hatmanul, care fuseseră reținuți la porunca vizirului, în drum spre Constantinopol. Sentința a fost pronunțată imediat, boierii, printre care și Toader Boul, fiind decapitați, iar trupurile aruncate în Siret. Astfel s-a încheiat cariera și viața marelui vistiernic Toader Boul[27].

[25] Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p. 30.

[26] *Ibidem*, p. 30-31.

[27] *Ibidem*, p. 31-32. A se vedea și Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1908, vol. V, nr. CLXXVIII, p. 256-258, document ce confirmă informațiile lui Miron Costin: anume la 20 martie 1618, Radu vodă Mihnea întărește lui Toma vornicul de Piatra, pentru slujbă dreaptă și credincioasă, „o seliște anume Căuceleștii pe apa Cracăului cu vad de moară în Cracău, ce-i la ținutul Neamțului", ce a fost moșie domnească ținând de ocolul târgului Piatra, și alta pe Bahlui „în ținutul Cârligăturei, „care acele sate au fost drepte ocini a Boului vistiernicului, și le-a pierdut în hiclenie când a venit asupra noastră cu mare războiu la Prut la drumul lui Sas (dorogov Sasov), și când a căzut Boul vistiernic în robie în mănule Tatarilor și s-a sculat sluga noastră Toma dvornicul din Piatra și a plătit

Toader Boul a fost căsătorit cu Agafia[28] Prăjescul[29] și a avut patru copii[30]: Maria, numită deseori în documente Maria Stolniceasa[31], aceasta a avut o fiică, Anița, căsătorită cu Pătrașco postelnicul[32], și un

capul lui, și i-a întors fiecare ocină câte le-a avut în țara aceasta. Și între acestea iarăși s-au ridicat de iznoavă o samă de boieri în frunte cu Beldiman log., Bărboiul vornicul și Sturzea logofătul și alți boeri, când a avut Ștefan vodă cu ei războiu la marginea târgului Iașilor... domnia mea lea dat și lea întors".

[28] Nicolae Iorga, *Studii și documente*, București, 1904, vol. IV, partea II, p. CCXXIV. Documentul din 20 mai 1648 arată că moșia Bozienii de la ținutul Neamțului, pe care Gheorghe Ștefan spătar și Safta o dăruiesc rudei lor, Tudosca Boul, fusese „împresurată după peirea Boului vistiearnicului și au căzdutî pre mâna vornicului Hăbășescului; apoi în dzilele Marii Sale, lui Vasile Vodă, ne-am părât la Divan cu dumneaei, cu vorniceasa Hăbășeasca, și au socotit Măria Sa cu tot svatul Măriei Sale " de a restitui moșia Bouleștilor. Bozienii erau moșie a Agahiei, soția lui Toader Boul vistierul; *DRH*, A, Moldova, vol. XXVIII. Volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, București, 2006, nr. 80, p. 73-74, „Agafia, ci-au fost giupânească răpăosatului Boul ci-au fost visternic"; Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1907, vol. II, nr. 3, p. 5-8, „dumnealui Boul vistiernicul și jupâneasa Agafia"; nr. 20, p. 48-51, „Agahiia jupâneasa lui Toader Boul vistiernicul".

[29] Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, București 1971, p. 353; *DRH*, A., Moldova, vol. XXIV (1637-1638). Volum editat de C. Cihodaru și I. Caproșu, București, 1998, nr. 49, p. 46, la 31 martie 1637 Savin Prăjescul, vornic al Țării de Jos, Dumitrașco Șoldan, vornic al Țării de Sus, Dumitrașco Buhuș, fost mare vistiernic, Grigore Ureche, mare spătar, Lupu Prăjescu, mare clucer, frații Constantin, Pătrașco și Miron Ciogolea, Ștefan Boul și surorile lui, Maria, Paraschiva și Safta, Gheorghe Prăjescul, Ion Prăjescul, Lupul Bucium „și alți nepoți ai noștri ce sunt din neamul Prăjescul" mărturisesc că au vândut lui Iordache Cantacuzino, mare vistiernic jumătate din satul Pașcani, pe Siret, ținutul Sucevei, „ce acea giumătate de sat, de Pășcani, fost-au direaptă ocină seminției noastre, lui Isac Balica hatmanul"; *Ibidem*, nr. 186, p. 170.

[30] *DRH*, A., Moldova, vol. XIX. Volum întocmit de Haralambie Chircă, București, 1969, nr. 300, p. 410-411.

[31] Nicolae Iorga, *op. cit*., vol. IV, partea II, p. CCXXIV; *DRH*, A., Moldova, vol. XIX. Volum întocmit de Haralambie Chircă, București, 1969, nr. 300, p. 410-411.

[32] *Ibidem*, p.CCXXIV; *DRH*, A, Moldova, vol. XXVIII. Volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, București, 2006, nr. 147, p. 124, „surorii noastre (a lui Ștefan Boul, Paraschivei și Saftei – *n.n.*), Marii stolnicesi, și denainte ginerelui dumisale, lui Pătrașco postelnicul, și denainte giupânesei dumisale, Anniței".

fiu, Ilea jitnicerul[33]; Paraschiva[34], căsătorită cu Neculai Seachil stolnicul[35], fiica lor, Aniţa hătmăneasa[36], a avut doi fii, Vasile şi Nicolai[37].

[33] Gheorghe Ghibănescu, *Surete şi Izvoade (Documente slavo-române*), Iaşi, 1907, vol. II, nr. 72, p. 196-197. La 2 mai 1602, Ilea, fost jitnicer, mărturiseşte printr-un zapis despre judecata avută cu Ion Dupniţă şi cu alte neamuri ale lor, zicând că „eu însumi astfel m-am tocmit şi m-am aşezat cu aciastă tocmală, cum a vândut mama mea Mărica fiica lui Toader vistiernicul şi cu al meu Dupniţă, biv vătag de armaşi" din a treia parte din a patra parte din Hărtop şi încă o „bucată de ocină ce-i este cumpărătură, ce-i tot în hotarul Hărtopului, tot a treia parte"; vezi şi *DIR*, seria A, Moldova, veac. XVII, vol. I (1601-1605), Bucureşti, 1952, nr. 207, p. 143-144.

[34] Nicolae Iorga, *op. cit*., vol. IV, partea II, p. CCXXIV; *DRH*, vol. XIX, nr. 300, p. 410-411.

[35] *Ibidem*, p. CCXXIV; vezi şi *DRH*, A, Moldova, vol. XXVIII. Volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, Bucureşti, 2006, nr. 127, p. 103-104, nr. 147, p. 124; Gheorghe Ghibănescu, *Surete şi Izvoade (Documente slavo-române*), Iaşi, 1907, vol. II, nr. 20, p. 48-51.

[36] *CDM*, vol. 3, nr. 1865, p. 396.

[37] *Ibidem*, vol. 3, nr. 1865, p. 396; La 1669, domnul Gheorghe vodă Duca întăreşte lui Vasile şi Neculai, fii Aniţei hătmănesei, fiica lui Niculai Seachil şi al Paraschiţei Boul, satul Nisporeşti, ţinutul Sucevii, danie de la Paraschiţa Boul. Satul Nisporeşti este o moşie a Bouleştilor, căci dau mărturie pentru danie Safta Boul şi fratele ei Ştefan Boul, în condiţiile în care la această dată Paraschiţa Boul era răposată. Moşia se afla în ţinutul Sucevei, pe apa Moldovei. În prezent satul se află în judeţul Neamţ, între localităţile Hanul Ancuţei, Muncelu de Sus, Hălăuceşti şi Boteşti; a se vedea şi Gheorghe Ghibănescu, *Surete şi Izvoade (Documente slavo-române*), Iaşi, 1908, vol. IV, nr. LII, p. 45-46, când la 26 septembrie 7175 [1666-67], „Ştefan Boul ciam fost vornic mare de Ţara de Sus, şi eu Sada (Safta – n.n.) ciam fost doamnă" mărturisesc pentru moşia Nisporeşti, arătând că acest „sat şi moşie, au fostu driaptă moşie a dumisale Paraschiţei ciau fost stolniceasă, şi lau dat dumneaei Paraschiţa stolniceasa, lui Vasilachie şi lui Nicolai, cuconilor dumisal Aniţei, ciau fost hătmănească, acest sat sau dat cu limbă de moarte" de faţă cu părintele Gavrilie Săhastrul de la svănta mănăştire Agapia cea Veche şi înaintea preotului Grigorie de Nisporeşti, „că amândoi sau tămplat de iau duhovnicit". Ca urmare, Ştefan Boul şi Safta întăresc şi ei această danie acelor doi „cuconi, ce nis nepoţi şi nuao ca şi dumisali"; şi Gheorghe Ghibănescu, *Surete şi Izvoade (Documente slavo-române*), Iaşi, 1908, vol. IV, nr. LXVI, p. 58-59, când, la 5 mai 1669, marii boieri întăresc lui „Vasile şi Nicolai ficiorii Aniţii ceau fost hătmănească" satul Nisporeşti, pentru care aceştia din urmă aveau „un zapis de mărturie de la mana dumneei doamnei Saftii a răpăosatului Ghiorghie Ştefan vodă şi de la fratesău Ştefan Boul ci au fost vornic mare" şi de la alţi martori, zapis pentru „satul Nisporeşti ce sunt în ţinutul Sucevei pre apa Moldovei", în care se arată că acesta „au fost drept al d-sale a Paraschiţei cea fost stolniceasă şi Paraschiţa stolniceasa lau dat cu limbă de moarte acestor 2 ficiori ce mai sus scriu lui Vasile şi lui Nicolae feciorii Aniţei ceau fost hătmănească".

Safta[38], a treia fiică a lui Toader Boul, a fost căsătorită de două ori; prima dată cu Pană vistiernicul[39], apoi cu Gheorghe Ştefan logofătul[40], viitor domn al Ţării Moldovei. Căsătoria cu Gheorghe Ştefan a avut loc înaintea de 11 februarie 1638, deoarece la această dată Ştefan Boul, fost clucer, împarte nişte ţigani „cu cumnaţii <...> cu dumnealui Gheorghiţ Ştefan şi cu Niculaiu Seachil, şi cu Pătraşcu postelnicul"[41]. Din căsătoria cu Pană vistiernicul a avut o fiică, Crăstina, căsătorită cu un oarecare Temelie. Safta l-a însoţit o perioadă pe Gheorghe Ştefan în pribegie ca ulterior să revină în ţară. Ea a stăpânit, până la 19 decembrie 1654 satul Brânzeni de pe Răut, pe care îl face danie nepotului de frate, Dumitraşco Boul, jitnicer, „pentru dreaptă slujbă"[42]. Unicul fiu al lui Toader Boul vistiernicul a fost Ştefan Boul,[43] mare vornic al Ţării de Jos.

În ceea ce priveşte moşiile lui Toader Boul, în lipsa unui catastif al acestora, documentele, pe moment destul de fragmentare[44], ne permit

[38] Nicolae Iorga, *op. cit*., vol. IV, partea II, p. CCXXIV; *DRH*, vol. XIX, nr. 300, p. 410-411; CDM, vol. 3, nr. 1865, p. 396; *DRH*, A, Moldova, vol. XXVIII. Volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, Bucureşti, 2006, nr. 127, p. 103-104, „Ghiorghie Ştefan mare sulger, cu cneaghina sa, Safta, şi Necolai Sechil stolnic, cu cneghina sa, Paraschiţa, copii lui Toader Boul vistiernic", nr. 147, p. 124.

[39] *CDM*, vol. 3, nr. 2000. p .422.

[40] Ion Neculce, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, Bucureşti, 1986, p. 26. *O seamă de cuvinte*, nr. XXXI, „Gheorghii Ştefan-vodă, când eraboiariu, murindu-i giupâneasa, au rămas văduvoiu. Şi tâlnind o giupâneasă săracă, frumoasă, tânără, anume Safta, de niamu Boeştilor, au timpinat-o pe drum, mergând cu rădvanu la Iaşi. Şi au poprit rădvanul cu sila, şi s-au suit fără de voia ei în rădvan, şi au întorsu rădvanu înnapoi, la casa lui. Şi pre urmă au primit şi ia şi s-au cununat cu dânsul, care au agiunsu de au fost şi doamnă"; Gheorghe Ghibănescu, *Surete şi Izvoade (Documente slavo-române*), Iaşi, 1908, vol. IV, nr. LXVI, p. 58-59, „Ştefan Boul ciam fost vornic mare de Ţara de Sus, şi eu Safta ciam fost doamnă".

[41] Nicolae Iorga, *Studii şi documente*, vol. IV, partea II, Bucureşti, 1904, p. CCXVIII.

[42] *CDM*, vol. 3, nr. 109, p. 45-46.

[43] *Catalogul documentelor moldoveneşti din Arhiva Istorică a Statului* (în continuare: *CDM*), vol. 2 (1621-1652). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Iulia Gheorghian, Veronica Vasilescu, Doina Duca, Bucureşti, 1959, nr. 477, p. 110, nr. 501, p. 115, nr. 1099, p. 231-232, nr. 1138, p. 239; Supliment 1, nr. 461, p. 165.

[44] Teodor Balan, *Documente Bucovinene*, Cernăuţi, 1934, vol. II (1519-1662), nr. 62, p. 132-133. Situaţia îşi găseşte explicaţie şi în faptul că după hiclenia şi moartea

totuși să evidențiem câteva dintre ele: satul Vereșăni, întărit la 1595 de Ieremia vodă Movilă, aici stăpânea o parte de moșie obținută de la Dochia, soția lui Roman. La 21 octombrie 1605, cumpără partea de moșie a lui Dan, fiul Ulianei, nepot Sârbului, cu 25 de taleri, și partea lui Gligore, fiul lui Vlașin, cu 12 taleri. La 30 octombrie 1608, Toader și Nichita, fiii Sorei din Vereșeni, vând lui Boul vistierul moșia lor din acel sat, Vereșeni, cu 10 galbeni. La 16 mai 1609, i se întărește stăpânirea asupra unei alte părți din Vereșăni (15 ogoare în țarină și două curături pe apa Moldovei, cu grădini), cumpărate pentru 50 de taleri de la Ana, fiica lui Crâstea, nepoata lui Ion Foltea. În același an, sau ceva mai înainte, lui Toader Boul vistiernicul i s-a zălogit pentru 16 taleri părțile din Vereșăni de către răzeșii Ion și cumnatul său, Roman, ambii din Vereșăni, de față fiind Băisanul [Ieremia] uricar. La finele anului 1609, la 30 octombrie, domnul Constantin vodă Movilă îi întărește încă o cumpărătură efectuată în Vereșăni, partea Vasilicăi, fiica lui Toma, obținută cu 50 de taleri. În primăvara anului 1610, a făcut încă două cumpărături, una întărită de domn la 3 aprilie: părțile lui Gheorghie, fiul Voicăi, nepot lui Ruse Mitescul, cumpărate cu 11 „roșii" ungurești, și altă întărită la 20 aprilie, cumpărată de la Maxim Gheorghiță și alți răzeși, și anume un ogor și jumătate pentru 5 taleri și separat alte încă trei ogoare și jumătate, iarăși pentru 5 taleri[45]. În total: 5 ogoare pentru 10 taleri; satul Davideni, situat în ținutul Neamțului, în bazinul Moldovei, vizavi de satul Verseni (Vereșăni), este moșia pentru care s-a pârât, împreună cu frații, cu Ionașco Talpă ceașnicul și frații săi „în 18 divane" și, la 1599, în martie, urma ca Ionașco ceașnicul să plătească Bouleștilor datoria pentru jumătate din satul Davideni. În ianuarie 1600, boierii Tolocico, mare sulger, Drăgan Ciolpan pârcălabul, Pătrășcan, fost pârcălab, și alții au mărturisit că Toader Boul plătise 350 de taleri lui Ionașco Talpă ceașnicul, pentru curtea și casele ultimului din Davideni. Ulterior, la 9 ianuarie 1600, domnul Ieremia vodă Movilă i-a întărit moșia Davideni și jumătatea de apus a satului, pe care o răscumpărase de la Ionașco Talpă ceașnicul, Vasile și alții cu 1570 de taleri, din care 320 au fost dați ceașnicului pentru case și curțile din sat, iar Vasile, fratele lui Ionașco ceașnicul, i-a vândut casele sale vechi din Davideni lui Toader Boul vistiernicul pentru 80 de taleri, precum însuși mărturisește. Încă un document referitor la răscumpărarea acestei jumătăți din Davideni este o întăritură domnească din 24 septembrie 1601, care arată că Toader Boul vistiernicul a întors lui Ionașco ceașnicul, Grigore stolnicul, Vasile, Iustina și Todosia, copiii lui Gavril logofătul, pentru jumătatea de sat și case, 870 de taleri. În perioada în care se afla Toader Boul în robia tătărească, domnul Ștefan vodă Tomșa a întărit această jumătate de Davideni lui Ionașco Talpă, mare ceașnic, prin „înșelare". La întoarcere, Toader a reușit să demonstreze că îi aparține o parte din moșia Davidenilor, care, la 30 martie 1613, i-a fost reîntărită. Un document din 20 martie 1618 arată pierderea unor moșii de către Toader Boul, după bătălia de la Fântâna lui Păcurar, fapt ce ne face să presupunem că pierduse și Davidenii[46].

În satul Brânzeni, Ieremia vodă Movilă, la <1606>, martie 26, i-a întărit lui Boul vistiernicul jumătatea de jos și a cincea parte din jumătatea de sus a unui loc din pustie de la Podul de Piatră, între Moreni și Pistrueni, numit Brânzeni, pe Răut, cu locuri de moară. Moșia din Brânzeni fusese cumpărată de Toader Boul, cu 350 de taleri, de la Stan, fiul lui Cioban, și de la alți răzeși, întorcând 50 de taleri lui Sacotă vătaful și 15 taleri lui Bratul din Negrești pentru părțile lor din mori[47]; satul Lețcani, moștenit probabil de pe strămoșul său Dragoș Boul, a fost o perioadă confiscat de Ieremia vodă Movilă, care, la 10 septembrie 1603, i-a dat de știre lui Radul ureadnic din târgul Iașilor că „domniia me s-a milostivit și iarăși am dat satul Lețcanii slugii noastre credincioase Boul vistier", și i-a poruncit ureadnicului să-i restituie „satul în mâini

lui Toader Boul, au fost mulți doritori să profite de situația grea a neamului Bouleștilor, cum ar fi răzășii de Stejereani și Brăiești (Corlătești) care, deși vânduseră părțile lor de moșie din acele sate, văzând că stăpânilor legitimi „le-au fostu răsăritu și direasăli și au fostu înblăndu aceale părți de ocină din mână în mână", le-au mai vândut încă o dată lui Cărstian logofătul.

[45] *CDM*, Supliment 1, nr. 175, p. 83; nr. 250-251, p. 109; *DIR*, A, Moldova, veac. XVII, vol. I (1601-1605), București, 1952, nr. 348, p. 260-261; *DIR*, A, Moldova, veac. XVII, vol. II (1606-1610), București, 1593, nr. 246, p. 186; nr. 286, p. 215-216; nr. 227, p. 174; nr. 342, p. 262-263; nr. 380, p. 287-288; nr. 383, p. 290; vezi și nr. 227, p. 174, o zălogire de moșie în Vereșeni.

[46] *CDM*, vol.1, nr. 1043, p. 249; nr. 1066, p. 254; nr. 1067, p. 254; nr. 1111, p. 262; nr. 1605, p. 364; nr. 1825, p. 411

[47] *DIR*, A, Moldova, veac. XVII, vol. II (1606-1610), București, 1593, nr. 18, p. 17-18.

și ceea ce-i vei fi luat tot să i se întoarcă”[48]. La 27 martie 1604, Ieremia vodă Movilă i-a întărit lui Toader Boul vistierul satul Frăteștii din ținutul Neamțului, care îi fusese zălogit de Iurașco pârcălabul pentru 500 de taler de argint, cu dreptul doar al copiilor săi, nu și al nepoților de a răscumpăra moșia[49]. La aceeași dată, Ieremia vodă Movilă i-a mai întărit lui Toader Boul o cumpărătură, în valoare de 500 de taleri, „satul Săcurinții și cu săliștea Răspopenții, din același hotar pe pârâul Cameniţa ce este în ținutul Hotinului”, care a fost al lui Lupul Herțea aprod[50].

Toader Boul stăpânea câte trei părți din moșiile Țigănești și Benești, pentru care se judeca, la 1605, cu Dobrovăț vătaful, ce mărturisește că Boul ar avea dreptul doar la a șaptea parte de moșii, părțile cumpărate de la Hoiup starostele. Ambele moșii se aflau în ținutul Tecuciului[51]; în Rădeni, ținutul Neamțului, stăpânea părți de moșie cumpărate înainte de 2 aprilie 1606[52]; în Tarasova, ținutul Sorocii, avea părți de moșie. Știm din catastiful moșiilor lui Dumitrașco Ștefan logofătul și al soției sale, Zinica, părinții lui Gheorghe vodă Ștefan, catastif întocmit la 20 aprilie 1627, că aveau dreaptă cumpărătură jumătate din satul Tărasova, ținutul Sorocii, cumpărată cu 250 de taleri de la Dumitru Șapșală. Acesta din urmă le-a „dat și zapis de pâră și de împărțitură ce au avut cu ruda lor, Boul vistiernicul, să să știe”[53]; în Bozieni, ținutul Neamțului, avea de zestre „din partea dumisale Agahiia, giupânesei Boului vistiearnicului”. Moșie a fost „împresurată după peirea Boului vistiearnicului și au căzutî pre mâna vornicului Hăbășescului”. Doar în domnia lui Vasile vodă Lupu, copiii și cumnații răposatului vistiernic s-au „părât la divan cu dumneaei, cu vorniceasa Hăbășescului”, iar domnul, împreună cu sfatul, decide să se întoarcă moșia Bozienii Bouleștilor[54]; în cadrul moșiei Stejereni, ținutul Sucevei, stăpânea părți de moșie, ce erau cumpărătură

[48] *DIR*, A, Moldova, veac. XVII, vol. I (1601-1605), București, 1952, nr. 166, p. 115.

[49] *Ibidem*, nr. 192, p. 133-135. Vezi și *DIR*, seria A, Moldova, veac. XVII, vol. I (1601-1605), București, 1952, nr. 49, p. 32-33.

[50] *DIR*, A., Moldova, veac. XVII, vol. I, nr. 192, p. 133-135.

[51] *CDM*, Supliment 1, nr. 227, p. 97.

[52] *DIR*, A, Moldova, veac. XVII, vol. II (1606-1610), București, 1593, nr. 20, p. 20-21.

[53] *DRH*, A., Moldova, vol.XIX. Volum întocmit de Haralambie Chirca, București, 1969, nr. 186, p. 248.

[54] Nicolae Iorga, *Studii și documente*, vol. IV, partea II, p. CCXXIV.

personală[55] de la descendenții lui Toader Corlătescu vameșul[56]. Aceștia din urmă, profitând de moartea lui Toader Boul, au vândut nelegitim acele părți de moșie altor persoane cu care fiul său, Ștefan Boul, se va judeca în 1648[57]; în moșia Brăiești (Corlătești), ținutul Sucevei, pe apa Moldovei, avea cumpărături de la urmașii mai sus numitului Toader Corlătescu. Moșia este menționată împreună cu Stejereanii, la procesul de judecată din 14 iunie 1648[58]. Însă la Brăiești aveau părți de ocină și alți frați ai lui Toader Boul, fapt ce ne arată că este vorba despre o moșie mai veche, probabil o cumpărătură a lui Dragotă Boul vătaful. Știm că la 21 august 1609, Toader Boul, vistiernic, se judecă cu Cozma Ciocârlie, fost armaș, pentru 40 de ughi și „pentru 4 boi și pentru 4 vaci și pentru un cal ce a luat de la el când au fost acele răscoale”. La judecată Ciocârlie, fost armaș, este nevoit să cedeze pentru acea datorie părțile sale de moșie din Stejereni și Cortănești[59].

Și în satul Tălpălăești, situat pe apa Moldovei, în ținutul Sucevei, Toader Boul avea cumpărături, în valoare de 150 de ughi, efectuate înainte de 15 mai 1607, inclusiv mori pe Moldova, de la Drăguman fiul Simei, nepotul Neacșei și oamenii săi[60]. La 10 martie 1609, marii boieri au dat mărturie că Drăguman din Tălpălăești (Tăbălăești) a vândut lui Boul vistierul partea sa de moșie din același sat, a șasea parte de mo-

[55] *DRH*, A, Moldova, vol.XXVIII. Volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, București, 2006, nr. 127, p. 103-104, nr. 147, p. 124.

[56] Teodor Balan, *Documente Bucovinene*, Cernăuți, 1934, vol. II, (1519-1662), nr. 62, p. 132-133.

[57] *Ibidem*, nr. 62, p. 132-133; vezi și Teodor Balan, *Documente Bucovinene*, Cernăuți, 1939, vol. V (1745-1760), p. 61-62, nota la documentul nr. 35.

[58] Teodor Balan, *Documente Bucovinene*, Cernăuți, 1934, vol. II (1519-1662), nr. 62, p. 132-133.

[59] Teodor Balan, *Documente Bucovinene*, Iași, 2005, vol. VI, (1464-1740). Volum îngrijit de Ioan Caproșu, Arcadie Bodale, Dumitru Varamaniuc, nr. 60, p. 105-106; vezi despre alte cumpărături ale lui Toader Boul în Stejereni și Corlătești, și conflictele pmentru această moșie, conflicte ce au urmat după moartea vistiernicului // Teodor Balan, *Documente Bucovinene*, Iași, 2005, vol. VI, nr. 62, p. 107-110, nr. 92, p. 146-147, nr. 125, p. 189-190. Vezi și *DIR*, A, Moldova, veac. XVII, vol. II (1606-1610), București, 1953, nr. 381, p. 288-289.

[60] *CDM*, Supliment 1, nr. 257, p. 110; *DIR*, vol. II, nr. 285, p. 214-215.

șie, pentru 50 de ughi[61]. Din cei 150 de ughi plătiți la 1607 de Boul, 100 de ughi reveneau și oamenilor lui Drăguman. La 10 aprilie același an, Ionașco postelnicul și alți boieri fac mărturie pentru vânzarea făcută de către Ionașcu comișelul și frații săi, în satul Tălpălăești, a șasea parte de moșie, către Toader Boul[62]. Același Ionașco postelnicul, la 29 aprilie 1608, a mărturisit despre alte vânzări efectuate de răzășii din Tălpălăești către Boul vistierul[63]. La 29 aprilie 1609, mai mulți răzășii, printre care și Ana, femeia lui Lazor, i-a vândut și ea lui Toader Boul partea sa din Tălpălăești, a treia parte de moșie, pentru 100 de ughi[64]. Pentru această cumpărătură, Toader Boul va avea pâră patru ani mai târziu cu Lazor și soția lui, Ana, pentru a treia parte din Tălpălăești. Ștefan vodă Tomșa i-a dat dreptate lui Boul vistier, ultimul având uric de la Constantin vodă Movilă[65]. La 15 mai 1609, un alt grup de răzășii au vândut părțile de ocină din Tălpălăești vistiernicului Boul pentru de 300 galbeni ungurești[66] ; De asemenea și în satul Potlogeni avea cumpărătură jumătate de sat, partea din jos, cumpărată cu 44 de taleri de la Lazor Cumpătă[67]. La 21 ianuarie 1619, Eremia, fost pârcălab, cu soția sa, Maria, fiica lui Toader Boul, vistier, și Nicolae Seachil mare stolnic, pentru ocina lor cu loc de casă, din Potlogeni, pe care o zălogiseră încă Boul vistiernicul pentru 20 de taleri, au plătit zălogul și au reîntors moșia[68]. Alte părți au fost de schimbătură, Toader vistierul dând din moșia Țibucani[69]; pentru Mihuleni și Glăvănești există o mărturie hotarnică de la 1610. La această dată, s-a stabilit hotarul

[61] *DIR*, A, Moldova, veac. XVII, vol. II (1606-1610), București, 1953, nr. 260, p. 169.

[62] *CDM*, Supliment 1, nr. 254, p. 109.

[63] *DIR*, A, Moldova, veac. XVII, vol. II (1606-1610), București, 1953, nr.192, p.150-151; nr.193, p.151.

[64] *Ibidem*, nr. 273, p. 206; nr. 274, p. 207, nr. 275, p. 207.

[65] *CDM*, Supliment 1, nr. 299, p. 122.

[66] *DIR*, A, Moldova, veac. XVII, vol. II (1606-1610), București, 1953, nr. 285, p. 214-215.

[67] *CDM*, Supliment 1, nr. 280, p. 115.

[68] *DIR*, A., Moldova, veac. XVII, București, 1956, vol. IV (1616-1620), nr. 379, p. 308. Vezi alte detalii despre Potlogeni în *DIR*, A., Moldova, veac. XVII, vol. V (1621-161625), București, 1957, nr. 187, p. 135.

[69] *DIR*, A., Moldova, veac. XVII, vol. V (1621-1625), București, 1957, nr. 51, p. 46.

acestor două sate ale lui „de bun neam boieriu Boul vistiernic” cu moșiile Mițovoii și Pisoțchi[70]. La 15 mai 1609, unii dintre strănepoții lui Cozma Șarpe postelnicul i-au vândut lui Toader Boul satul „Mihulenii, pe Cernavoda, cu loc de iazuri și de mori, care este în ținutul Soroca”, pentru 400 de galbeni[71]; seliștea Căucelești a fost pierdută prima dată de Boul după Bătălia de la Cornul lui Sas, a doua oară după luptele de la Fântâna lui Păcuraru de la marginea târgului Iași, pentru care Ștefan vodă Tomșa i-a confiscat averile. Moșia n-a mai revenit la Boulești, fiind dată la 20 martie 1618 de Radu vodă Mihnea lui Toma, vornicul de Piatra. Seliștea se afla în ținutul Neamț, având și vaduri pentru mori pe pârâul Cracăul[72]; o parte de ocină din moșia Sârbi a fost zălogită lui Toader Boul pentru 60 de ughi de către Ciocârlie, fost pârcălab. La 14 decembrie 1618, Toader Boul fiind răposat la această dată, domnul Radu vodă Mihnea i-a întărit părțile de moșie din satul Sârbi lui Neculai Seachil, mare stolnic, ginerele lui Toader, fiind căsătorit cu Paraschiva Boul[73]; în satul Mitești, ținutul Sucevei, Boul vistiernicul stăpânea părți de moșie[74]. La 15 aprilie 1610, Constantin vodă Movilă i-a confirmat faptul că Pavel, fiul Măricăi și nepot al lui Eremia vătah, a vândut partea lui de moșie din satul Mitești, pe Moldova, în ținutul Sucevei, „boierinului nostru Toader Boul visternic” pentru 50 de taleri de argint, pentru care i-a întărit această cumpărătură[75].

[70] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. IX, Iași, 1914, nr. LXXX, p. 163, hotarul dintre Mihuleni - Glăvănești și moșia Mițovoii cu Pisoțchi era „valea Hliboaca, unde cade Hliboaca în Cobăleanca, den partea de gios a văii și am pus stâlpu deasupra Hărtopului lui Polonici și în deal din sus de helești cel vechiu și am pus stâlpu în gura piscului crucei Poloniciul, unde cade Polonicica în valea Ciorna”.

[71] *DIR*, A, Moldova, veac. XVII, vol. II (1606-1610), București, 1593, nr. 285, p. 214-215.

[72] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1908, vol. V, nr. CLXXVIII, p. 256-258;

[73] *CDM*, vol. 1, nr. 1852, p. 417.

[74] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. IX, Iași, 1914, nr. XCVIII, p. 226. Un izvod despre moșiile lui Apostol Catargiul, mare postelnic, din 2 martie 1749, face referință la un ispisoc „de la Constantin Moghila Vodă părțile Boului” din satul Mitești, pe Moldova, ținutul Sucevei.

[75] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1907, vol. II, nr. 28, p. 69-71; *DIR*, A, Moldova, veac. XVII, vol. II (1606-1610), București, 1593, nr. 282, p. 289.

Marele vistiernic avea mai multe părți de moșie de cumpărătura la Rățești, pe Topoliță, ținutul Neamțului[76]. A treia parte din jumătatea din jos a moșiei Rățești a fost schimbată de către Agafia, văduva lui Toader Boul, pentru o treime din moșia Ungheni „de pre Moldova”[77] a lui Larion diaconul. Acesta din urmă va mărturisi ceva mai târziu că „o au răscumpărat de la Boul vistirnicul” o parte din moșia Rățești[78].

Grație cunoscutului editor de documente Gheorghe Ghibănescu, care a publicat un număr impunător de acte privitoare la moșia Nisiporești, ținutul Sucevei, avem posibilitatea să urmărim îndeaproape etapele și modul în care Bouleștii au intrat în stăpânirea ei, conflictele cu răzășii de Nisporești și felul în care a evoluat această stăpânire în cadrul neamului Bouleștilor.

Bouleștii au intrat în stăpânirea Nisporeștilor, prin cumpărătură, grație lui Toader Boul vistiernicul, deoarece la 28 august 1599 domnul Ieremia vodă Movilă i-a întărit lui „Toader Boul, treti vistiernic” și soției acestuia, Agafia, stăpânirea unei a treia părți din a treia parte din moșia Nisporești, cumpărată cu 60 de taleri de la Jurj Uscătescul cu condiția ca „dumnealui Boul vistiernicul și jupâneasa (cneghinea, în documentul slavon – *n.n.*) lui, Agafia, să aibă a-l pomeni pre el după moartea lui după obiceiul morților”, deoarece, fiind bătrân, a fost ignorat de frații și surorile sale[79]. Menționarea Agafiei, soția lui Toader Boul, în actul de cumpărătură și de întăritură demonstrează că anume ea a făcut posibilă această tranzacție funciară, fiind înrudită cu răzeșii de Nisporești. Condiția înaintată de Jurj Uscătescul confirmă această presupunere.

[76] Vezi și *DIR*, A, Moldova, veac. XVII, vol. II (1606-1610), București, 1593, nr. 22, p. 22. La 6 aprilie 1606, o treime din Rățești îi este zălogită de Harațul diac pentru 150 de taleri; nr. 87, p. 77. Tot el, Andrei Haruțul a vândut ocina sa din Rățești la 23 decembrie 1606 lui Toader Boul, pentru 25 de taleri; nr. 99, p. 84, același diac, vinde lui Toader Boul, în 1607, a treia parte din Rățești, pentru 300 de taleri; nr. 102, p. 86, la 10 februarie 1607, popa Ionașco vinde lui Toader Boul partea lui din Rățești pentru 60 de galbeni ungurești; nr. 167, p. 135-136; nr. 362, p. 275-276, nr. 366, p. 278, nr. 372, p. 282.

[77] *DRH*, A, Moldova, vol. XXVIII. Volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, București, 2006, nr. 80, p. 73-74.

[78] *DRH*, A, Moldova, vol. XXVIII, nr. 401, p. 346; *DRH*, A., Moldova, vol. XXIV, nr. 278, p. 267-270.

[79] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1907, vol. II, nr. 3, p. 5-8.

La 15 ianuarie 1601, Crâstea, mare vornic, a mărturisit că „[Toader] Boul vistiernicul” a cumpărat în satul Nisporești de la răzăși alte câteva părți din moșie: de la Pavel, fiul Mariței, și nepotul Eremiei, a cincea parte din a șasea parte a satului, pentru 490 de zloți; de la Marica și Drulă, copiii lui Isaico, și nepoatele lor Tecla și Mărica a cumpărat pentru 600 de zloți părțile acestora din Nisporești („o casă și la câmp acele 3 case să aibă a ține câte 17 pământuri o casă”). La 3 februarie 1601, Orăș hatmanul a arătat print-un zapis despre o nouă cumpărătură în Nisporești a „fratelui [aici prin frate se subînțelege boier cu dregătorie – *n.n.*] nostru Boului vistiernicului”; anume partea Măricăi, fata Anghelinei și nepoata lui Isaiu, „și 12 pământuri în țarină”, pentru care plătește 150 de zloți tătărești, și încă partea de ocină a lui Istratie, fiul lui Andreica și nepotul lui Istratie, „și 6 pământuri în țarină”, pentru 75 de zloți tătărești. La 30 martie 1602, Sofiica, fata lui Drăghici Uscatul păhărnicel, a vândut două locuri de casă din satul Nisporești, pe apa Moldovei, ținutul Sucevei, pentru 400 de zloți tătărești și „o vacă cu viței”, „dumisale lui Toader Boul vistiernicul”. La 3 mai 1602, domnul Ieremia vodă Movilă, i-a întărit lui „pan Boul vistiernic” părțile din Nisporești cumpărate pentru 35 de taleri de argint de la Sava, Avram și Anghelina, fiii Magdalinei și nepoții lui Eremia, din uric de la Ștefan vodă cel bătrân.

La 3 mai 1602, Boul vistiernicul a mai cumpărat, pentru 35 de taleri de argint, părțile de ocină din moșia Nisporești, pe apa Moldovei, ținutul Sucevei, ce aparțineau lui Sava, Avram și surorei lor, Anghelina, copiii Magdalinei și nepoții lui Eremia. Este vorba de un document nedatat, prin care Iurașco, pârcălab de Roman, și câțiva boiernași dau zapis de mărturie despre cumpărarea de către Boul vistiernicul a unei părți de moșii din Nisporești ce aparținea lui Jurj, pentru care a plătit 40 de taleri, iar „ceilalți bani așa s-au tocmit ca să aibă a-i da lui, când îi va face lui de ispravă dires”, adică „dires de la Domnie”.

La 10 mai 1604, domnul Ieremia vodă Movilă i-a întărit uric lui Boul, al II-lea vistiernic („ftori vistiernic”), niște părți din moșia Nisporeștilor cumpărate de la mai multe familii de răzăși: „a treia parte din cinci părți” pentru 100 de taleri de argint și „a treia parte de baștină” pentru 150 de taleri. Același domn, la 21 martie 1605, i-a întărit lui Boul vistierul cumpărătura de moșie din Nisporești de la fiicele și ginerii lui Drăghici Uscatul, anume jumătate din a treia parte a moșiei pentru 170

de taleri. La aceeași dată, prin același zapis, Ieremia vodă i-a întărit și un schimb de moșii, prin care Toader Boul vistierul a primit de la Agaftona, fiica Anei, nepoata lui Avraam și strănepoata lui Oanță Nisporescu, partea ei din a treia parte a moșiei, plus încă o parte a ei din Nisporești, anume „din jumătate a treia parte a satului", pentru care vistiernicul i-a dat partea din moșia ce o avea de cumpărătură „din satul Miteștii, ce este întru același ținut al Sucevei pe Moldova"[80].

Mai mulți boieri de țară, Condrea, fost hotnog, Lazor Cumpătă, Toma din Țibucani, popa Lucaci, Lazor Diaconu din Davideni, 20 martie 1614, aflându-se la Davideni, au mărturisit cum unii dintre răzășii de Nisporești, anume Grigore păhărnicel din Vereașeani, cu nepotul său, Toader, fiul Odochiei, și cu Trușcan, toți nepoți ai Avramoaei, au vândut partea lor de moșie din Nisporești „loc de o casă în vatra satului șin câmpu șin țarină și fânaț" cu 35 de taleri de argint lui „Boului biv vistiernic"[81].

La 6 aprilie 1614, Ștefan vodă Tomșa i-a scris lui Ștefan Bleandea aprod din Tupilați să plece și să cerceteze pricina dintre Boul, fost vistiernic, și un răzăș al acestuia, anume Gherman din Nisporești, care pretindea asupra acelei părți de moșii în baza unor „cărți de oprirea moșiei". Boul, fost vistiernic, se jeluise pe răzășul său „că-l supără pre el" „pentru ocina din Nisporești" pe care o cumpărase încă în domnia lui Ieremia vodă Movilă[82]. Iar la 26 ianuarie 1615 Gherman pitărel și soția sa, Odochia, fiica lui Drăghici și nepoata Mălinescului, au pârât în fața domnului Ștefan vodă Tomșa pe Toader Boul vistiernicul pentru o parte din satul Nisporești, zicând că n-au vândut-o niciodată, iar ultimul susținea că a cumpărat-o de la jeluitori în zilele lui Ieremia vodă Movilă pentru 210 taleri bătuți, având ca martori pe Beldiman logofătul (care a confirmat că a primit această sumă de bani de la Toader Boul și i-a dat

[80] *Ibidem*, nr. 4, p. 8-13; nr. 5, p. 14-16, cu însemnarea în română a lui Toader Boul că „dentre noi au fost această tocmală și banii încă lem dat den mânule mele"; nr. 10, p. 24-16; nr. 15, p. 38-39; nr. 6, p. 16-17; nr. 7, p. 17-19. Gheorghe Ghibănescu presupune că Jurj din Nisporești este Jurj Uscătescul; nr. 19, p. 45-47; nr. 8, p. 19-22.

[81] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1908, vol. V, nr. CLXXII, p. 244-245.

[82] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1907, vol. II, nr. 9, p. 22-23.

cu mâna sa lui German pitărel și Odochiei) și pe Ciolpan postelnic[83]. I s-a dat dreptate lui Boului vistiernicul;

La 6 iunie 1614, la Davideni, Toader Cârlig, vornicelul din Brițcani, a mărturisit că Siminic aprod, fiul lui Eremia din Mitești, vânduse partea sa de moșie din Nisporești, pentru 20 de taleri, lui Boul vistier[84].

Despre una din căile prin care Bouleștii au pus stăpânire pe Nisporești aflăm din zapisul lui Ionașco Peaic care a mărturisit despre zălogirea ocinii făcută de Toader, ginerele lui Samoilă din Nisporești, pentru doi galbeni ungurești și un bou lui Toader Boul vistiernic[85].

N-au lipsit nici conflictele dintre răzăși. Astfel, la 20 decembrie 1619, Gaspar vodă Grațiani a judecat pricina dintre o grupare de răzăși ai moșiei Nisporești printre care se remarcă frații Ionașco și Cazan, care au pârât pe „Agahiia jupâneasa lui Toader Boul vistiernicul și pe ginerele ei, pe al nostru credincios boer Neculache, vel stolnic, și pe feciorii ei" pentru o jumătate din a treia parte din moșia Nisporești, ținutul Sucevei, pentru că Toader Boul vistiernicul „le-au lor acea parte de ocină". La judecată „Agahia Booae și ginerele ei Neculache vel stolnic și ficiorii ei au răspuns că au cumpărat acea parte de ocină de la dânșii Toader Boul visternicul încă în zilele Eremiei Moghilă Voevod drept 170 taleri de argint și urice și ispisoace de cumpărătură ce au avut le-au dat ei în mânule lui, numai ce au fost oprit și tăinui la dânșii un ispisoc ce au avut de cumpărătură de la Petru Voevod și acum îi pârăște pe dânșii cu acel ispisoc", mai aducând Bouleștii și alt ispisoc „de pâră și de ferue" din timpul domniei lui Ștefan vodă Tomșa. Ca urmare a unei cercetări minuțioase, domnul a decis că dreptatea e de partea Agafiei Boul și a copiilor săi, cărora le-a întărit ocina, arătând că ispisocul de la Petru Vodă „încă l-am luat de la dânșii (de la răzeșii de Nisporești ce au pâră pe Boulești – *n.n.*) și l-am dat pe mânule guipânesei Agahia Booae și a ginerelui său, Neculache, vel stolnic". Însă Bouleștii trebuiau să plătească răzășilor cu pricina 15 galbeni, pe care aceia au plătit „pentru o moarte de om ce sau făcut pe acea parte de ocină ce au fost a lor și au plătit ei", după efectuarea vânzării. Domnul Gaspar vodă Grațiani a întărit satul Nisporești cu vecini lui Neculachi [Seachil] vel stolnic[86].

[83] *Ibidem*, vol. II, nr. 11, p. 27-29.

[84] *Ibidem*, nr. 14, p. 36-37.

[85] *Ibidem*, vol. II, nr. 13, p. 35-36.

[86] *Ibidem*, nr. 20, p. 48-51; nr. 23, p. 57-58.

Câțiva ani mai târziu, la 12 aprilie 1622, Ștefan vodă Tomșa l-a trimits pe Arsenie, fost logofăt, în satul Nisporești, la frații Ionașco și Cazan, indicându-i „să scoți pe dânșii din satul Nisporești și să le pui lor zi ca să iasă de acolo cu tot ce vor fi având, iar de nu vor eși la acea zi să fie de gloabă 12 boi porții domniei mele". După pricina avută de ei cu Agafia Boul, ginerele ei, Neculache pârcălab, și ceilați copii ai săi, pentru o parte din moșia acelui sat în timpul domniei lui Gaspar vodă Grațiani, s-a dat dreptate Bouleștilor, iar răzășii jăluitori trebuiau să părăsească moșia, aceștia însă nu s-au grăbit să o facă[87].

Nici în domnia lui Vasile vodă Lupul, aceștia n-au avut liniște. La 21 iulie 1635, domnul i-a comunicat unei slugi că „s-au jăluit înaintea noastră Neculache, ginerele răposatului Toader Boul visternic" pe frații Ionațco și Cazan din Nisporești, zicând că ultimiii au vândut lui Toader Boul visternicul o parte de ocină din Nisporești. Iar ceva mai târziu, în timpul domniei lui Gaspar vodă Grațiani, „ei s-au sculat și au părât pe jupâneasa Booae și pe Neculache ginerele ei", însă la judecată „i-au dat rămas" și „le-au fost pus lor și zi să iasă din satul Nisporești, dar ei și până acum n-au eșit". Drept urmare, domnul i-a poruncit către slujitorului său din teritoriu: „Tu să-i scoți pre dânșii din satul Nisporești și să le pui lor zi ca să iasă cu tot ce or fi având"[88].

Culmea culmelor. La 22 iunie 1660, Neaniul, al II-lea logofăt, scrie despre pricina privind la o curătură de fân din Nisporești, cumpărată de Boul vistiernicul în zilele lui Ieremia vodă de la tatăl lui Cazan, și acum ultimul pretindea acel loc. Logofătul constata că acel Cazan nu are drepturi asupra curăturii ce urma să fie împărțită între Săcheloae și alți răzăși[89]. Nimic nu se uită și nimic nu se iartă.

Pretenții asupra felului în care s-au făcut tranzacțiile funciare la Nisporești au avut și alți răzăși, după cum vedem din documentul datat cu 28 iulie 1622. La judecata domnească a venit Dochița, fiica lui Draghici Uscatul, cu frații (citește „răzășii" – *n.n.*) din Nisporești. S-au judecat cu „jupâneasa Boului vistiernic și ginerele ei Neculachi stolnicul și cu toți ficiorii lui" pentru a treia parte din a treia parte a moșiei Nisporești, despre care se spunea că a fost vândută Boului vistiernicului. Dochița însă, „au răspuns că nu au vândut acea parte și nici nu știu nimic". În această situație, domnul a stabilit o zi specială pentru Dochița și frații ei „ca să giure cu 24 de giurători că n-au vândut acea parte de ocină de mai sus zisă". La ziua stabilită „au venit cu toți giurătorii lor, toți oameni buni, slugi domnești, curteni, iar giupâneasa Boului și ginerele ei Neculachi stolnicul și cu neamul lor când au văzut ei atâțea oameni buni giurători toți de fața ei n-au vrut să-i lese să giure ce s-au tocmit de a lor bună voe între dânșii dinaintea a mulți oameni buni și au dat și au lăsat lor dreapta ocină și moșie ce să scrie mai sus"[90]. Zece ani mai târziu, prin 1632, „Neculache, biv vel stolnic i cneaghinea pocoinago Boului vistiernic" au marturisit despre pâra avută cu Dochița, fata Uscatului lui Draghici, pentru a treia parte din a treia parte din moșia Nisporești, deoarece aceasta din urmă a „zis căi a lor moșie dreaptă, deci noi am socotit și neam tocmit și li o am dat ca săș hie volnici aș ține acea parte a lor"[91].

La 10 aprilie 1660, Ștefan vodă Lupul le-a comunicat lui Donici din Obroceani și lui Onuțul din Mitești și la „alți oameni buni megiiași de pren pregiur" despre faptul că s-au jeluit Ion Bandăr și Pătrașco din Muncel cu alți frați ai lor pe Săcheloae și pe Ștefan Boul, fost vornic, pentru anumite părți de moșie din Nisporești, caz care urmează să fie cercetat de slugile domnești mai sus amintite[92]. Ceva mai târziu, la 26 septembrie 1666, „Ștefan Boul ciam fost vornic mare de Țara de Sus și eu Safta ciam fost doamnă", au mărturisit și au mai întărit din partea lor printr-un zapis pentru satul Nisporești „ce iaste pre apa Mulduvei, în ținutul Suceavei", arătând că acesta a fost a surorii lor, Paraschița stolniceasă, jupâneasa lui Neculai Seachil stolnicul, iar ultima l-a făcut danie („dat cu limbă de moarte") nepoților ei, lui Vasilachie și lui Nicolai, copiii fiicei sale, Aniței hătmănească, fiica lui Toader Boul. Peste ceva timp,

[87] *Ibidem*, nr. 22, p. 55-56.

[88] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române),* Iași, 1907, vol. III, nr. 1, p. 1-2.

[89] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1908, vol. IV, nr. VIII, p. 6.

[90] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1907, vol. II, nr. 24, p. 59-61.

[91] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1908, vol. V, nr. CXCIX, p. 288.

[92] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1908, vol. IV, nr. VII, p. 5-6.

la 5 mai 1669, marii boieri i-au întărit lui Vasile și Nicolai, fiii Aniței hătmăneasă, această danie, anume moșia Nisporești, ce o aveau de la bunica lor, Paraschiva Săcheloae, cu zapis de mărturie de la doamna Safta și de la Ștefan Boul vornicul[93].

Astfel, asupra moșiei Nisporeștilor aveau drept de stăpânire doar Bouleștii ce descind din Toader Boul și Agafia, ce rămâne în stăpânirea descendenților pe linie feminină, din Anița hătmăneasa.

Despre o serie de moșii ale lui Toader Boul, risipite după participarea la revolta boierilor împotriva lui Ștefan vodă Tomșa, cunoaștem din izvodul de cheltuială pentru răscumpărarea moșiilor al unuia dintre ginerii vistiernicului, Niculai Seachil stolnicul („ci-au cheltuit stolnicul Niculachi pre moșeile Boului") din 1619. Astfel, pentru „satul Căcărădzenii" a dat „un vig de atlaz și un galbăn", pentru „Bulăiești, 1 teascu de argintu, făcea preț de 20 taleri"; a dat pentru „Moreni ... patru 6 și 4 ughi"; a dat pentru a scoate „Mihuleni de la postelnicul Enache ... Turcului celui mari 5 coți di postav turcescu, un cal ca de 8 ughișI 4 coți de fălendrăș chihaei lui"; pentru (N)isporești a cheltuit 12 ughi de aur; încă „doa buți de vin" a dat lui Neculei vistiernicul „pre viile soacrăi mele"[94].

III.1.1.3. Pătrașco Boul

Un alt reprezentant al neamului Bouleștilor atestat de surse este Pătrașco Boul, numit și Pătrașco Dragotă[95], frate cu Toader Boul, men-

[93] *Ibidem*, nr. LII, p. 45-46, nr. LXVI, p. 58-59.

[94] *DIR*, A, veac. XVII, Moldova, vol. IV (1616-1620), București 1956, nr. 394, p. 317.

[95] Documentul din 28 iunie 1632, (*CDM*, Supliment 1, nr. 499, p. 175) îl menționeaza pe Pătrașco Dragotă, fost spătar, în calitate de frate al lui Toader Boul și Dumitru Boul. Al doilea nume, ***Dragotă***, face referință la tatăl său Dragotă Boul. Cu același nume este atestat și într-un zapis în calitate de martor – „zapis de mărturie de la boierii domniei mele [Vasile vodă Lupul –n.n.], de la Pătrașco Dragotă, fost mare spătar, și de la Tăutul, fost logofăt, și de la Ionașco Avram, fost vornic, și de la Dumitru vornicul, și de la Neniul vornicul, și de la Gavril Mirca vornicul și de la alți boieri". Aceștea făceau mărturie despre cumpărarea de Ghianghea logofătul a unei părți de ocină din satul Oancea, ținutul Covurlui. Acest zapis este prezentat de ginerele răposatului Ghianghea logofătul, Lupul Prăjescu clucerul, în fața domnului și Sfatului Domnesc, la 15 aprilie 1638, pentru a demonstra dreptul său asupra acestei

ționat în documente împreună cu ceilalți frați ai săi încă la 1597[96]. În 1610, apare în calitate de căpitan, iar la 1629, februarie 25, este atestat fără dregătorie. Pe parcursul aceluiași an, pentru o perioadă scurtă, este vornic de gloată, ca la 17 decembrie 1629 să fie menționat ca fost vornic. Între 23 martie și 3 august 1631, este atestat ca mare spătar, și din 28 iunie 1632 până la 5 august 1638 – fost mare spătar, îndeplinind unele porunci domnești la nivel regional[97]. De la această dată nu mai apare în izvoare. Doar la 1654, într-un act, este numit fost mare spătar[98], cu referire tangențială. Mai mult decât probabil este faptul că Pătrașco, mare spătar, era decedat la acel moment.

Despre activitatea lui Pătrașco Boul, știm că în timpul domniei lui Moise vodă Movilă, împreună cu câțiva mari boieri, și anume Toma, mare stolnic, Lupu Prăjescu clucer, Cehan vornicul, Gheorghe Arapul și Gheorghe Roșca, „au fost luoat acești boiari pre chizeșiia lor de la Hasan Celebi", împreună cu Ghenghea logofătul, Iurașco Bașotă hatmanul și Costin postelnicul, „de sau dat lui Moiseiu vodă pentru treaba domniei și apoi ca să-i plătească domniia". Domnul a reușit să restituie doar o parte din banii împrumutați de la Hasan Celebi, deoarece, la scurt timp, a fost înlăturat de la domnie. Pentru restul banilor, „șeapte sute de lei", în timpul domniei lui Vasile vodă Lupul, „au venit Hasan Celebi… de au

părți de ocină (*DRH*, A, Moldova, vol. XXIV. Volum întocmit de C. Cihodaru și I. Caproșu, București, 1998, nr. 321, p. 312-315).

[96] *DIR*, vol. IV, nr. 230, p. 172.

[97] *DIR*, A, Moldova, veac. XVII, vol. II (1606-1610), București, 1593, nr. 414, p. 311-312; *DIR*, A., Moldova, veac. XVII, vol. V (1621-1625), București, 1957, nr. 200, p. 144; *CDM*, vol. 2, nr. 477, p. 110, *Ibidem*, nr. 501, p. 115; *CDM*, Supliment 1, nr. 461, p. 165, *Ibidem*, nr. 481, p. 170; *CDM*, vol. 2, nr. 682, p. 151, *Ibidem*, nr. 499, p. 175; nr. 552, p. 190; Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1907, vol. II, nr. 60, p. 155-161, La 8 aprilie 1631, Pătrașco Boul, mare spătar, este prezent printre boierii veliți, când domnul Moise vodă Movilă întărește lui Dumitu Buhuș vistiernic un șir de moșii. Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1907, vol. III, nr. 2, p. 3-5. La 20 august 1634, Vasile vodă Lupul, ca urmare a unui proces judiciar legat de niște câmpii din valea Moldovei, îi trimite pe împricinați „cu carte domniei mele la boiarinul nostru Pătrașco Boul biv vel spatar și la oameni buni și la fii de boiari ca să aibă a le mai socoti mai bine acele câmpii cu fânețe și cu prisacă"; *DRH*, A., Moldova, vol. XXIV, nr. 436, p. 414-415.

[98] *CDM*, vol. 3, nr. 95, p. 43.

tras pârâ pentru acei bani". Domnul, la judecată, a decis „ca să-i plătească chizășii banii", inclusiv Pătrașco Boul[99].

Pătrașco a avut trei copii: Ilie Boul[100], care n-a avut descendenți; Safta, căsătorită cu Ciolpan, având împreună trei copii: Gheorghe Ciolpan, căsătorit cu Maria, Vasile Ciolpan și fiica Maria; și Ana[101], căsătorită cu Ilie Șeptelici[102], din care căsătorie s-a născut Safta ce a devenit mama lui Constantin și Ștefan; o altă fiică e cunoscută ca Prăjasca din Stolniceni, presupunem că a fost căsătorită cu un reprezentant al familiei Prăjescul.

Un document din 18 iulie 1638, privitor la moșia Strâmbi a lui Ștefan Boul, document ce face referire la perioada domniei lui Ștefan vodă Tomșa, arată că „s-au jeluit pentru niște stâlpi ce au fost pus Ghiuca Ghiorghe, când l-au mânat Ștefan vodă di-au hotărât ș-au ales partea socru-său, a Petrii Boul"[103]. Să fie oare Petrea Boul și Pătrașco Boul aceeași persoană? Dacă se confirmă această idee, reiese că Pătrașco Boul a mai avut o fiică, căsătorită cu viitorul domn Gheorghe vodă Ghica.

Din moșiile stăpânite de Pătrașco Dragotă cunoaștem Cutul Văleni, Brăești, Benești, Moreni, Lețicani, Țigănești, Răspopinți (Răspopeți) și Tarasova, sunt sate rămase Bouleștilor de la tatăl lor. La 21 iunie 1629, Miron Barnovschi i-a întărit aceste moșii lui Pătrașco Boul vornicul, Dumitru medelnicerul, Ștefan Boul și altor rude, moșii rămase de la tatăl și bunicul lor. La 17 decembrie același an, frații Boulești, Pătrașco, fost vornic, și Dumitru medelnicerul, împreună cu sora Efrosinia, nepotul lor, Ștefan Boul, și surorile lui, fiicele lui Toader Boul vistierul, și Antimia, fiica unui alt frate al lor, Gavril sulgerul, împart moșiile strămoșești ale Bouleștilor: moșia Văleni, numită și Cutul Șcheia sau Cutul Văleni, Brăești, Benești, Lețicani, Țigănești, Răspopinți (Răspopeți), Moreni și Tarasova. Lui Pătrașco, fost vornic, i-a revenit a patra parte din Șcheia (Cutul Văleni) și jumătate din moșia satului Brăiești[104].

[99] *DRH*, A., Moldova, vol. XXIV, nr. 436, p. 414-415.

[100] *CDM*, Supliment 1, nr. 732, p. 240; nr. 956, p. 302.

[101] *Ibidem*, nr. 732, p. 240; nr. 956, p. 302.

[102] Sergiu Bacalov, *Activitatea neamului Șeptelici în Țara Moldovei în secolul XVI-lea* // Românii din afara granițelor țării. Coordonate istorice și naționale în cadrul european. Volum editat de Iulian Pruteanu-Isăcescu și Mircea-Cristian Ghenghia, Iași, 2007, p. 46-63; *CDM*, vol. 3, nr. 95, p. 43; nr. 909, p. 204; nr. 1312, p. 284; *CDM*, Supliment 1, nr. 732, p. 240; nr. 956, p. 302.

[103] *DRH*, A., Moldova, vol. XXIV, nr. 421, p. 401-402.

[104] *CDM*, vol. 2, nr. 501, p. 115; *CDM*, Supliment 1, nr. 461, p. 165.

Alte moșii le avea la Belcești, pe care domnul Moise vodă Movilă le-a întărit la 3 august 1631. După această dată, Pătrașco, mare spătar, urma să plece la Constantinopol, având poruncă domnească, de aceea domnul specifica în documentul de întăritură că dacă cineva ar pretinde asupra părților de moșie stăpânite de Pătrașco Boul la Belcești, ar putea să se adreseze direct domnului abia „când se va întoarce marele spătar de la Țarigrad"[105].

Despre stăpânirea Măneștilor de către Pătrașco Boul aflăm dintr-un document emis la 1654, după moartea marelui spătar, când domnul Gheorghe vodă Ștefan i-a întărit lui Ilie Șeptelici, ginerele lui Pătrașco Boul (Ilie Șeptelici era căsătorit cu Ana Boul), moșia respectivă, pe care o avea ca zestre de la socrul său[106].

Și despre alte moșii și părți de ocină ale lui Pătrașco putem afla din documentele referitoare la averea funciară a descendenților săi. La <1662>, Eustratie vodă Dabija i-a întărit aceluiași Ilie Șeptelici, mare vornic al Țării de Sus, mai multe părți de moșie în satul Belcești, ținutul Neamțului, situat pe Valea Albă, din vatră de sat, fânaț, cu loc de prisacă, pometi și vaduri de moară, părți ce fuseseră cumpărate de către socrul său, Pătrașco Dragotă, iar altele de însuși Ilie Șeptelici, în virtutea dreptului răzășiei[107]. Din Belcești, Ana Boul, fiica lui Pătrașco Dragotă (Boul) și soția lui Ilie Șeptelici, i-a dat la 13 martie 1666 lui Gheorghe vodă Duca o jumătate de sat pentru 350 de lei pe care îi datora soțul său lui Duca vodă încă pe când acesta era în boierie[108].

Ramura Boul ce descinde din Pătrașco s-a stins pe linie masculină la mijlocul secolului al XVII-lea. Unicul fiu cunoscut al lui Pătrașco Boul, mare spătar, a fost ***Ilie Boul***, menționat în documente la 20 iunie 1645, la Suceava, fiind martor, alături de Eremiia Murguleț, Ilie prtariul, Nacul Pârcălabul, Ionașco cupariul, Nacul Brut și alți boieri de țară, la vânzarea unei părți din moșia Verșeni, pe Moldova[109]. Iar la 26 aprilie 1646, este la Iași martor, alături de „ficiori de boiari" cum ar fi Țica postelnicul, Savin, Ionașco, fiul lui Lupul cupar, Dumitrașcu Cârstiian,

[105] *Ibidem*, nr. 683, p. 151.

[106] *CDM*, vol. 3, nr. 95, p. 43.

[107] *Ibidem*, nr. 909, p. 204.

[108] *Ibidem*, nr. 1312, p. 284.

[109] *DRH*, A, Moldova, vol. XXVIII. Volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, București, 2006, nr. 104, p. 89-90. Semnează „Az Iliiaș, sân Boul".

Gavril Bogdan, Lupul Bogza, Toader Jora și Vasile Brașovanul, la vânzarea unei părți din moșia Țigănești „ce sântu în ţânutul Vasluiului, pre apa Bârlăzelului”[110]. Ilie Boul a deținut dregătoria de vornic de Botoșani, a murit fără a lăsa urmași, de aceea, la 24 martie 1656, averile și moșiile sale au fost împărțite între sora Ana, soțul acesteia Ilie Șeptelici și feciorii Saftei (o altă soră a lui Ilie Boul), Gheorghe Ciolpan, Vasile Ciolpan și Maria[111]. Numărul moșiilor pe care le-a stăpânit Ilie Boul era destul de modest: a cincea parte din satul Șerpeni; a cincea parte din satul Puhăceni; o falce de vie de la Băiceani (au fost date lui Ilie Șeptelici și soției sale, Ana Boul.); a patra parte din Văleni (Cutul Văleni); o parte din Belcești; și două fălci de vie în Băiceani (acestea au fost moșiile ce au revenit la împărțire fraților Ciolpan împreună cu bucatele, hainele și argintul ce rămase de la Ilie Boul) [112].

La 25 august 1680, este menționată încă o moșie a lui Ilie Boul fost vornic de Botoșani, în satul Vlădeni (dacă nu este transcris greșit, în loc de Văleni), pe care Ana Boul, soția răposatului Ilie Șeptelici, fost mare vornic, îl avea de la fratele ei, Ilie, și îl lăsa cu tot cu curți și oameni și a patra parte din heleșteu fiicii sale, Safta, și ginerelui ei, Iani jicnicerul, ca „să-l comănde și să-l grijească pe răposat (Ilie Șeptelici – *n.n.*) până la anu”[113].

Odată cu stingerea lui Ilie Boul, sângele lui Pătrașco Boul a continuat să circule în vinele unor ramuri ale Șepteliceștilor, Prăjesculeștilor și Ciolpăneștilor.

III.1.1.4. Dumitru Boul

Dumitru Boul este fratele lui Toader Boul vistierul și al lui Pătrașco Boul, mare spătar. El apare în documente la 1597 și la 25 februarie 1629, când împarte cu frații săi moșiile părintești, fără dregătorie[114]. La 6 februarie 1619, îl atestăm ca „Dumitrașco Dragotă vornicul”, numit frate al lui Boul vistier[115].

[110] *Ibidem*, nr. 358, p. 306-307.

[111] *CDM*, Supliment 1, nr. 732, p. 240.

[112] *Ibidem*, nr. 732, p. 240.

[113] *Ibidem*, nr. 956, p. 302.

[114] *CDM*, vol. 2, nr. 477, p. 110.

[115] *DIR*, seria A, veac. XVII, Moldova, vol. IV (1616-1620), București, 1956, nr. 382, p. 309-310.

În vara anului 1629 este medelnicer. În decembrie același an, este menționat ca fost medelnicer, iar la 2 iunie 1632 – ca mare medelnicer. Un timp este mazâl, fost mare medelnicer, după cum arată actele din 28 iunie 1632 și 9 iulie 1632. Pentru o perioadă lipsesc documentele care ar face referință la activitatea sa, apoi apare în calitate de spătar, la 8 octombrie 1652, și fost spătar, la 8 februarie 1653[116]. Dumitru Boul a fost căsătorit cu Mărica, cu care a avut cinci copii: Tudosca, căsătorită cu Stamatie Hioti (Sacâzliul), mare postelnic, Iacob Boul, Gheorghiță Boul, Anghelușe, Pătrașco Boul[117].

Referitor la moșiile stăpânite de Dumitru Boul medelnicerul, știm că numărul lor este redus, aproape echivalent cu cel al lui Pătrașco Boul. Faptul este simptomatic, căci demonstrează ruinarea și sărăcirea rapidă a acestei vechi și nobile familii boierești.

La 6 februarie 1619, Radu vodă Mihnea i-a întărit lui Dumitru Dragotă „dreapta lui ocină și dedină, satul Tărasova”, „sat care i-a fost lui drept de moștenire, însă i-a fost luat acest sat în zilele lui Ștefan Tomșa voevod, pentru vina fratelui său, Boul vistier, când a fost amestecat cu acei boieri care s-au ridicat asupra lui Ștefan voevod”[118]. La 1 iunie 1629, Miron vodă Barnovschi a întărit moșiile Bouleștilor[119], pe care, la 17 decembrie 1629, le împărțiseră între ei. Lui Dumitru Boul i-au revenit a patra parte din Scheia (Cutul Văleni), jumătate din moșia Brăești și jumătate din moșia Benești[120]. Satul Scheia (Cutul Văleni) i-a fost întărit și de către domnul Alexandru vodă Iliaș la 28 iunie 1632[121]. Problema moșiilor Bouleștilor va fi din nou abordată în 1632, când, la 2 iunie, Alexandru vodă Iliaș a judecat pricina dintre Pătrașco Dragotă, fost spă-

[116] *CDM*, vol. 2, nr. 501, p. 115; CDM, Supliment 1, nr. 461, p. 165; CDM, vol. 2, nr. 783, p. 170, nr. 715, p. 235, CDM, vol. 2, nr. 2261, p. 434, CDM, Supliment 1, nr. 499, p. 175; nr. 500, p. 175.

[117] *DRH*, A, Moldova, vol. XXVI, București, 2003, nr. 202, p. 181, la 22 august 1641 este atestată “Mărica jupâneasa lui Dumitru spătar și copii ei, Tudosca, Iacob, Gheorghiță, Anghelușe, Pătrașco”, vânzând cu 100 de lei a cincea parte din moșia Șerpeni lui Gheorghe Ștefan, al III-lea logofăt.

[118] *DIR*, A, veac. XVII, Moldova, vol. IV (1616-1620), București, 1956, nr. 382, p. 309-310.

[119] *CDM*, vol. 2, nr. 501, p. 115.

[120] *CDM*, Supliment 1, nr. 461, p. 165.

[121] *Ibidem*, nr. 499, p. 175.

tar, Dumitru, fost medelnicer, sora lor Eufrosinia și nepoata lor Antimia, fiica lui Gavril, fost sulger, cu Neculai Seachil, fost stolnic, ginerele lui Toader Boul vistierul și cumnatul acestuia, Ștefan Boul vistierul. Ultimii au rămas nemulțumiți de felul în care s-a făcut împărțirea moșiilor strămoșești și au cerut să fie reîmpărțite. Domnul însă a hotărât ca moșiile să fie stăpânite după vechea împărțeală. Astfel, partea lui Dumitru Boul, fost medelnicer, n-a fost afectată. În același an, la 9 iulie, Alexandru vodă Iliaș l-a volnicit pe Dumitru Boul, fost medelnicer, să stăpânească jumătate din satul Scheia, din ape, fâneațe ș.a.[122] La Bologești, ținutul Tecuciului, știm că partea de ocină a lui Ion vătav, către 1637-1638, „iaste oprită de Dumitru Boul spătar cu carte de la Vasile vodă”[123].

Despre alte părți de moșii ale lui Dumitru Boul, fost medelnicer, aflăm din documentele referitoare la urmașii săi, când se caută originea moșiei. Astfel, două acte de la 1663, unul din 29 aprilie și altul din 3 mai, arată că Dumitru Boul a stăpânit și părți din moșiile satelor Vartici și Cetereni, ambele aflate în ținutul Cârligăturii, pe apa Bahluiului. În ambele cazuri, Apostol uricarul dă mărturii hotarnice pentru aceste selișți, alegându-se părțile lui Dumitru Boul, ce fuseseră date ca zestre ginerelui său, Stamatie, mare postelnic, căsătorit cu Tudosca Boul, la Vartici revenindu-i două din cinci părți ce cuprindeau 35 pământuri[124].

Dintre fiii lui Dumitru Boul, s-a evidențiat ***Gheorghe Boul***, care apare în documente la mijlocul secolului al XVII-lea. Astfel, la 8 octombrie 1652, Vasile Banul, fost jitnicer, i-a dăruit lui Gheorghiță, fiul lui Dumitru Boul, spătar, partea sa de moșie din satul Cetereni, ținutul Cârligăturii, parte ce o avea de la Stanca, soția lui Stan comisul[125]. Și la 18 februarie 1653, Vasile vodă Lupul i-a întărit lui Ștefan Boul și lui Gheorghiță, fiul lui Dumitru, fost spătar, stăpânirea peste jumătate din satul Benești, de pe Dobrotfor, ținutul Tecuci, și peste a treia parte din satul Țigănești din același ținut[126], pentru care avuseseră pâră cu răzășii din partea locului. Gheorghe Boul, la această dată, era încă foarte tânăr, după cum arată forma diminutivă a numelui său în aceste acte. Tatăl său, Dumitru Boul, decedase, iar copiii, printre care și Gheorghe, intraseră sub protecția vărului lor, Ștefan Boul, care îi luase și îi crescuse în casa sa.

[122] *CDM*, vol. 2, nr. 783, p. 170; vezi și *CDM*, Supliment 1, nr. 500, p. 175.
[123] *DRH*, A., Moldova, vol. XXIV, nr. 176, p. 162-163.
[124] *CDM*, vol. 3, nr. 961, p. 216; nr. 962, p. 216.
[125] *CDM*, vol. 2, nr. 2261, p. 434.
[126] *CDM*, vol. 3, nr. 9, p. 26.

Prima dregătorie importantă pe care a deținut-o Gheorghe Boul este cea de cupar, în care calitate este menționat la 22 octombrie 1657, iar la finele aceleiași luni, la 29 octombrie, apare ca fost cupar și staroste de Putna. Fost cupar este atestat și în documentul de la 3 decembrie 1657. Între anii 1657 (19 decembrie) și 1660 a îndeplinit din nou funcția de cupar. Între 1 iulie 1660 și 20 ianuarie 1661, este atestat iarăși în mazâlie, fost cupar. Ce a urmat în următorii cinci ani este greu de stabilit, știm că la 18 iulie <1664> apare drept cupar[127], iar la 15 februarie 1665 se vorbește despre Gheorghe cuparul la trecut[128]. N-a avust copii, însă a făcut multe danii surorii Tudosca, căsătorită cu Stamatie, mare postelnic. Din moșiile lui Gheorghe Boul cuparul, în afară de părțile de moșii din Cetereni, Benești și Țigănești, mai cunoaștem și că stăpânea și în satul Moreni, aflat în ținutul Neamțului, pe pârâul Negru. La 18 februarie 1653, Vasile vodă Lupul i-a întărit lui Gheorghe Boul și fraților săi stăpânirea peste trei părți din acel sat, cu loc de iaz, moară și două poiene de fân[129].

La 22 octombrie 1657, Sava, fiul Nastasiei, nepotul lui Ilie din Benești, i-a dăruit lui Gheorghiță cuparul jumătate din partea Nastasiei, cu vatră de sat, pomet, vad de moară, „aoș de fân”, vite și opt săpături cu pădure. În acest document este menționată și soția lui Gheorghe Boul, Safta. La finele lunii octombrie a aceluiași an i-a întărit și o jumătate de bătrân, la apus de satul Benești, pe Dobrotfor, după zapisul de danie făcut de Sava, fiul Nastasiei. La 19 decembrie 1657, Gheorghe Boul a cumpărat la Benești și partea lui Gligorie, fiul lui Vasile Troancei din Benești, cu patru galbeni, cu țarină, fâneață, săpături și vatră de sat. La Benești, Gheorghe Boul cupar și-a continuat cumpărăturile: la 23 decembrie 1660, a obținut de la Andronic, fiul lui Iachim din Crăești, un pământ în Borduna (în satul Benești), cu un leu; la 20 ianuarie 1661, a cumpărat partea lui Macovei, fiul lui Costeș, și a fraților săi, cu 12 lei, parte ce cuprindea loc în țarină, fâneață, vatră de sat, vad de moară, șase săpături și

[127] *Ibidem*, nr. 280, p. 80; nr. 277, p. 80, nr. 281-282, p. 81, nr. 289, p. 82, nr. 293, p. 83; nr. 300, p .85, nr. 553, p. 134; nr. 615, p. 146; nr. 628, p. 148, nr. 1071, p. 238.
[128] *Ibidem*, nr. 1123, p. 249.
[129] *Ibidem*, nr. 9, p. 26.

jumătate, un loc de vie și 90 de meri. La 18 iulie <1664>, Maxim și Safta din Benești i-au dat lui Gheorghe Boul partea lor de moșie[130].

Din părțile sale din Benești, Gheorghe a făcut danie surorii sale, Tudosca, și cumnatului său, Stamatie, mare postelnic, acele dăruite de la Sava a Nastasiei și cele cumpărate de la Vasile Barbălată, Gligorie, fiul lui Vasile Troancei, și de la Andronic, fiul lui Ioachim din Crăești, pe care, la 25 februarie 1663, Eustratie vodă Dabija le-a întărit lui Stamatie[131].

Gheorghe Boul a făcut cumpărături și în satul Glăvănești, ținutul Tecuci, de la Ionașcu, fiul lui Toderașcu cămărașul, în toamna anului 1657. La Glăvănești, în septembrie-decembrie 1657, cumpără cu 64 de lei partea de moșie a lui Gavrilă Samsonel, fostă slugă a unui Isar[132].

La 1 iulie 1660, Ștefan vodă Lupul a poruncit lui Machidon și lui Iorga, fost stolnic, să plece în ținutul Tecuciului și să măsoare, să hotărască și să stâlpească moșiile lui Gheorghe Boul din Benești și Glăvănești. Iar la 27 februarie 1663, asistăm, ca și două zile mai devreme, la întărirea de către Eustatie vodă Dabija a daniei lui Gheorghe Boul din moșia Glăvănești, cumpărată de la Tofan Repede, și partea moșiilor Candachiei, către Tudosca și Stamatie, mare postelnic[133].

Între 1657 și 1660, Gheorghe Boul a cumpărat moșia Cozmiței din satul Crăești, ținutul Tecuci[134]. La Tăvădărești i s-a făcut o danie, în decembrie 1657, de către Ion Tomuzean[135].

Observăm că în anii 1657–1660, Gheorghe Boul a făcut o serie de cumpărături, având tendința de a-și lărgi moșiile, apoi, din motive necunoscute, între 1661 și 1662, și-a întrerupt activitatea în domeniul funciar, făcând danie surorii Tudosca majoritatea moșiilor sale. Nu după mult timp, a încetat a mai fi menționat în documente. Astfel, putem presupune că a decedat în urma unei boli sau s-a călugărit. Suntem dispuși a accepta prima variantă.

Despre ***Iacob Boul***, un alt fiu al lui Dumitru Boul spătarul, cunoaștem foarte puțin. La 20 aprilie 1664, acesta este atestat ca fost armaș,

[130] *CDM*, vol. 3, nr. 280, p. 80, nr. 293, p. 83, nr. 615, p. 146, nr. 628, p. 148, nr. 1071, p. 238.

[131] *Ibidem*, nr. 937, p. 210.

[132] *CDM*, vol. 3, nr. 281, p. 81, nr. 277, p. 80.

[133] *Ibidem*, nr. 553, p. 134, nr .938, p. 211.

[134] *Ibidem*, nr. 300, p. 85.

[135] *CDM*, vol. 3, nr. 289, p. 82.

vânzând cumnatului său, Stamatie, mare postelnic, partea sa de moșie din satul Benești, pentru 100 de lei, specificând că via, ce ținea de moșia vândută, o va stăpâni el cât timp va trăi. Aceasta ne face să presupunem că soarta lui Iacob Boul a fost întrucâtva asemănătoare cu cea a lui Gheorghe Boul[136].

Fratele lui Iacob Boul, ***Pătrașco (II) Boul***, fiu al lui Dumitru Boul medelnicer, este cunoscut datorită câtorva documente hotarnice din 1667, din care aflăm și despre unele din stăpânirile sale. În acest an, la 21 martie, Poiană uricarul a dat mărturie hotarnică, la porunca lui Iliaș vodă Alexandru, pentru părțile de moșie din satul Dragomirești[137] din ținutul Neamțului, ale lui Stamate Hioti-Sacâzliul, ale soției sale Tudosca Boul și ale cumnatului său, Pătrașco Boul, pitarul, și anume a patra parte din sat numită Mălinescu. La finele aceleiași luni, Pătrașco este menționat deja ca paharnic. Astfel, la 30 martie 1667, Poiană uricarul i-a dat mărturie hotarnică pentru alte două moșii, Obârșia și Ghigoești, ambele în ținutul Neamțului, pe Valea Neagră, unde era răzăș și Pătrașco (II) Boul, alături de Stamati și Tudosca. La Obârșia, ei stăpâneau două părți de sat cu loc de helești, iar la Ghigoești – o parte și jumătate, de asemenea, cu loc de helești. Pătrașco și Tudosca aveau aceste moșii de la moșul lor, Ionașco vătaful de visternicei. Ultimul este probabil ***Ionașco Boul***, fratele mai mic al lui Toader Boul, unchiul lor[138].

Fiica lui Dumitru Boul, ***Tudosca Boul***, crescută în familia verișoarei sale, Safta Boul, s-a căsătorit cu Stamatie, un grec, rudă apropiată a domnului Vasile vodă Lupul și cu neamul Coci. La 20 mai 1648, Gheorghe Ștefan spătarul (viitorul domn Gheorghe vodă Ștefan) și soția sa, Safta, „fata lui Boul vel vistier" au dăruit Tudoscăi Boul satul Bozienii din ținutul Neamțului, „cându am căsătorit după Stamatie stolnicul, pentru căci ne-au slujit cu dreptate în casâ, din prunciia ei."[139] Au avut doi fii: Iliaș paharnicul (al cărui fiu Ionașco căpitanul se căsătorește, în Țara Românească, cu Ecaterina Mereșanca) și Alexandru, al cărei descendență ne rămâne deocamdată necunoscută, și două fiice: Safta, căsătorită cu

[136] *Ibidem*, nr. 1053, p. 234.

[137] *Ibidem*, nr. 1352, p. 314.

[138] *CDM*, vol. 3, nr. 1455, p. 314.

[139] Nicolae Iorga, *Studii și documente*, vol. IV, partea II, p. CCXXIV.

Enache clucerul, mama lui Ilie Țifescu Frige Vacă, și Maria, căsătorită cu Dumitrașco[140] Ștefan-Ceaurul clucerul, iar fiica lor, Catrina, a devenit soția lui Antioh vodă Cantemir[141].

III.1.1.5. Ștefan Boul

Un reprezentant de seamă al Bouleștilor a fost Ștefan Boul, mare vornic al Țării de Jos, fiul vistiernicului Toader Boul. Apare în actele interne la 20 ianuarie 1628, când domnul Miron vodă Barnovschi i-a întărit lui și surorilor sale Maria, Paraschiva și Safta un schimb de moșii făcut cu Larion diaconul[142]. Mai apare la 1629, 25 februarie și la 17 decembrie, fără a-i se specifica dregătoria, participând la împărțirea, cu unchii și mătușile sale, a moșiilor Bouleștilor[143]. Moartea timpurie a tatălui său, la 1615, a făcut ca Ștefan Boul să fie capul familiei, iar în curând și al întregului neam. Căsătoria cu Ruxanda, fiica lui Ștefan vodă Tomșa, i-a adus atât avantaje, cât și dezavantaje. L-a însoțit pe cumnatul său, Radu vodă Leon (1629-1632), fiul lui Ștefan vodă Tomșa, în Țara Românească, unde ocupă dregătoria de mare ban, în 1631, fiind și sol al acestuia la Constantinopol[144]. Ștefan Boul a condus oastea munteană, trimisă de Radu vodă Leon, în septembrie 1632, contra lui Matei Basarab, care s-a refugiat cu boierimea oponentă domnului legitim în mănăstirea Tismana[145]. După scoaterea din scaunul Țării Românești a lui Radu vodă Leon, Ștefan Boul, fost mare ban, a revinit în Moldova, ocupând o perioadă dregătoria de clucer, deoarece între 20 august 1635 și 11 februarie 1636 îl întâlnim ca fost clucer[146], iar în martie 1636 – ca clucer[147], la 16

[140] Sergiu Bacalov, *Boierimea Țării Moldovei la mijlocul secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea (Studiu istorico genealogic)*, Chișinău, 2007, p. 122-132.

[141] Paul Păltănea, *Știri inedite despre familia domnitorului Antioh Cantemir* // Arhiva Genealogică, 1, 1989, 1. Extras din AIIA „A.D. Xenopol", XXVI, 1, 1989, p. 10.

[142] *DRH*, vol. XIX, nr. 300, p. 410-411.

[143] *CDM*, vol. 2, nr. 477, p. 110.

[144] Cronicari munteni, *Anonimul Cantacuzinesc (Letopisețul Cantacuzinesc)*, p.146-151; *Istoriile domnilor Țărâi Rumânești, de Radu Popescu*, p. 346-351, București, 1961, vol. I.

[145] *Ibidem*, p. 146-151; p. 346-351.

[146] *CDM*, vol. 2, nr. 1099, p. 231-232; Nicolae Iorga, *Studii și documente*, XV, 91, nr. 192; *DRH*, A., Moldova, vol. XXIV (1637-1638), nr. 278, p. 224-225.

[147] *CDM*, vol. 2, nr. 1138, p. 239.

mai 1642, se afla din nou în mazâlie, atestat ca fost clucer, martor la o vânzare[148]. La începutul anilor 40 (28 septembrie 16<4>3), este atestat ca staroste de Cernăuți[149]. Între 1645 și 21 aprilie 1652, este iarăși clucer[150], cu mici întreruperi[151].

După cum se vede, a avut o carieră destul de modestă în timpul domniei lui Vasile vodă Lupul, doar spre finele acesteia devine mare șetrar, dregătorie în care documentele îl menționează între 9 octombrie 1652 și 18 februarie 1653[152]. Prin urmare, putem considera că Ștefan Boul a avut o motivație mult mai solidă pentru un boier moldovean de a complota împotriva domnului legitim al Țării Moldovei. A fost o căpetenie a rebeliunii antivasiliene din 1653 condusă de marele logofăt Gheorghe Ștefan, căsătorit cu sora sa, Safta Boul[153]. Susținându-l pe Gheorghe Ștefan în lupta pentru scaunul domnesc, Ștefan Boul nu s-a înșelat în așteptările sale, devenind în timpul domniei rudei sale mare șetrar[154]. Mai târziu, a ocupat funcția de mare vornic al Țării de Jos, a doua după cinste dregătorie și prima după posibilitățile reale. Documentele îl atestă ca mare

[148] *DRH*, A, Moldova, vol. XXVI, nr. 450, p. 382-383.

[149] *CDM*, vol. 2, nr. 1691, p. 340.

[150] *Ibidem*, nr. 1806, p. 358; nr. 1887-1888, p. 370-371; nr. 2229, p. 429; *DRH*, A, Moldova, vol. XXVIII, nr. 127, p. 103-104.

[151] *DRH*, A, Moldova, vol. XXVIII, nr. 429, p. 367-368, la 5 iulie 1646, „Boul ce-au fostu clucer", alături de Damaschin pârcălabul, și alți „ficiori de boiari și oameni buni", se află la Suceava, ca martor la vânzarea unei părți din moșia Șofrăcești, pe Valea Neagra, ținutul Neamțului; nr. 545, p. 471-477. La 28 noiembrie 1646, Ștefan Boul este atestat exercitând funcția de pârcălab de Neamț, împreună cu Damaschin. Putem presupune că încă la 5 iulie se afla în această dregătorie, deoarece este atestat alături de Damaschin pârcălabul, fiind prezent la o tranzacție funciară privitoare la o moșie din ținutul Neamțului; asemenea și la 1647 Ștefan Boul este împreună cu Damaschin, pârcălab Neamț; Teodor Balan, *Documente Bucovinene*, Cernăuți, 1934, vol. II (1519-1662), nr. 60, p. 126-127; în calitate de de pârcălab de Neamț se află și la 22 februarie 1649, „Ștefan Boul și Mogăldea pârcălabi de Neamț" sunt prezenți printre marii boieri, semnând întăritura lui Vasile vodă Lupul dată lui Moțoc dvornicul pentru satul Movileni, ținutul Romanului.

[152] *CDM*, Supliment 1, nr. 709, p. 234; *CDM*, vol. 3, nr. 9, p. 26.

[153] Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1986, p. 26, *O seamă de cuvinte*, nr. XXXI.

[154] Teodor Balan, *Documente Bucovinene*, Cernăuți, 1934, vol. II (1519-1662), nr. 66, p. 137, document din 9 octombrie 1652.

vornic între 9 mai 1654 și 27 februarie 1658[155]. După această dată, n-a mai obținut nicio dregătorie, documentele îl prezintă ca boier mazâl, fost mare vornic, până la 5 aprilie 1673, când îl constatăm că se află la Suceava, martor alături de Nacul stolnicul, Gligorașco Șeptelici pitarul și alții, la o danie în moșia Ilișești [156].

Ștefan Boul a fost căsătorit cu Ruxanda Tomșa[157], având-i ca descendenți[158] pe: Dumitrașco Boul[159] și pe Antimia[160], căsătorită cu Tălmaci, mare ceașnic[161]. Printre urmașii îndepărtați ai lui Ștefan Boul poate fi menționat și Iordache Cantacuzino, mare logofăt, care, la 1739, l-a numit pe marele vornic drept „moș" al său[162]; moșiile lui Ștefan Boul, mare vornic al Țării de Jos, cunoscute până la momentul de față, sunt următoarele: Unghianii, unde stăpânea, la 20 ianuarie 1628, împreună cu surorile sale, jumătate din partea din jos din moșie și a patra parte din jumătatea de sus a Unghianilor, moșii obținute de la Larion diaconul în schimbul părților din satul Rățești, pe Topolița, ținutul Neamțului, cumpărături ale tatălui său Toader Boul[163], satul Dăvidenii, ținutul Neamțului, a fost

[155] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1908, vol. IV, nr. CLXIII, p. 160; nr. CLXV, p. 161-162.; *CDM*, vol. 3, nr. 71, p. 38; nr. 127, p. 49, nr. 219, p. 67-68; nr. 227, p. 69; nr. 254, p. 75; nr. 287, p. 82; nr. 297-298, p. 84; nr. 310, p. 87; nr. 312, p. 87; Zahariuc, Petronel. *Legăturile Țărilor Române cu mănăstirea Iviron de la muntele Athos: noi documente* // In honorem Ioan Caproșu. Studii de istorie, Iași, 2002, p. 281-283; *CDM*, Supliment 1, nr. 732, p. 240.

[156] Teodor Balan, *Documente Bucovinene*, Cernăuți, 1937, vol. III, 1573-1720, nr. 35, p. 45, nr. 49, p .60; **CDM**, vol. 3, nr. 868, p. 196; nr. 928, p. 208; nr. 930-931, p. 209; nr. 938, p. 211; nr. 947, p. 212; nr. 1118-1119, p. 247-248; nr. 1269, p. 279; nr. 1865, p. 396; *CDM*, Supliment 1, nr. 893, p. 285.

[157] *DRH*, A., Moldova, vol. XXIV, nr. 516, p. 479.

[158] Ioan Caproșu, Documente *privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II Acte interne (1661-1690), Iași, 2000, nr. 195, p. 172-173, Însuși Ștefan Boul folosește pluralul în mărturia sa de la 1668: „feciorii noștri".

[159] *Ibidem*, nr. 195, p. 172-173.

[160] *CDM*, vol. 3, nr. 2053, p. 432.

[161] *Ibidem*.

[162] Teodor Balan, *Documente Bucovinene*, Cernăuți, 1939, vol. V (1745-1760), p. 59, nota la documentul nr. 33. Asemenea și la anul 1751 // T. Bulat, *Documentele mănăstirii Văratec* // Arhivele Basarabiei, 1935, p. 296-298.

[163] *DRH*, vol. XIX, nr. 300, p. 410-411; vezi și *DRH*, A, Moldova, vol. XXVIII, București, 2006, nr. 80, p. 73-74; *DRH*, A., Moldova, vol. XXIV, (1637-1638), București, 1998, nr. 278, p. 267-270.

cauza unor neînțelegeri cu Ionașco Talpă, mare ceașnic, și pierdut după participarea lui Toader vistiernicul la rebeliunea boierilor din 1615 contra lui Ștefan vodă Tomșa. Ștefan Boul a reușit totuși să răscumpere partea Bouleștilor din Davideni, o jumătate de sat, pentru 1000 de ughi, de la Ionașco Talpă, mare ceașnic. Astfel, la 25 februarie 1629, domnul Miron vodă Barnovschii i-a întărit moșia[164]. În august 1635, domnul Vasile vodă Lupul a întărit din nou această stăpânire lui Ștefan Boul. În acest caz, documentul arată că moșia din Davideni a fost răscumpărată cu 1000 de ughi nu de Ștefan Boul, ci de tatăl său, Toader, de la Ionașco Talpă, mare ceașnic[165]; în 1645, Ștefan Boul a avut un litigiu cu răzășii de Negoești pentru o parte din hotarul Davidenilor și al Strâmbelor, ținutul Neamțului. Megieșii Ionașco Trufașul din Uscați și alții din Borcești, Totoești, Vereșeni, ținutul Sucevei, Mirăslăvești și Dobrulești, raportează soluționarea pricinei prin acceptarea în calitate de hotar cel înscris în uricul din 20 decembrie 1414, pe care îl au Negoeștii de la Alexandru vodă cel Bun[166]. La fața locului vine Coste din Călinești, însărcinat de marele logofăt Toderașco să cerceteze cazul, care scrie, în iunie 1646, domnului că a aflat o piatră „cu hicleșug pusă de două-trei zile"[167]; la 22 iunie 1646, Vasile vodă Lupul a judecat pricina dintre Ștefan Boul și răzășii din Negoești, deoarece Negoeștii au refuzat să accepte hotarul restabilit conform uricului de la Alexandru vodă cel Bun, din 1414, și întărit de o mărturie pe care ei o considerau că „au făcut-o Boul cliuceriul cu diiacii săi, iară megiiașii nu știu nice unii de acea mărturie". Judecata domnească a recunoscut vechea hotărnicie[168]; în legătură cu conflictul cu Negoeștii, este menționată încă o moșie a lui Ștefan Boul – Strâmbenii, ținutul Neamțului. Strâmbenii și localitatea Strâmbi sunt probabil aceeași moșie, despre care știm că „au jăluit Ștefan Boul pre Alexandru din Strâmbi, zicând că și-au pus Alexandru niști stupi pre locul lui Ștefan Boul", pentru care, la 18 iunie 1638, Vasile vodă Lupul

[164] *CDM*, vol. 2, nr. 477, p. 110.

[165] *Ibidem*, nr. 1099, p. 231-232; Nicolae Iorga, *Studii și documente*, XI, 91, nr. 192.

[166] *CDM*, vol. 2, nr. 1806, p. 358; *DRH*, A., Moldova, vol. XXVIII (1645-1646), București, 2006, nr. 418, p. 358-359.

[167] *DRH*, A, Moldova, vol. XXVIII, 2006, nr. 418, p. 358-360.

[168] *Ibidem*, nr. 419, p. 360-361.

l-a trimis pe Toader Apope din Stănislavești și pe Ionașcu Trufașul ot Uscați să plece la fața locului și să cerceteze cazul[169].

La Budești, situat în ținutul Neamțului, pe pârâul Negru, mai stăpânea jumătate de sat, moșie întărită la 25 februarie 1629 de către Miron vodă Barnovschi, deoarece unchii săi n-au vrut să plătească cota din banii ce i-a dat Ștefan Boul când l-a răscumpărat (posibil de la Ionașco Talpă mare ceașnic) împreună cu Davidenii. Satul i-a fost întărit de Vasile vodă Lupul la 20 august 1635[170]; satele Munteni și Sârbi din ținutul Neamțului, între Budești și Davideni, le-a luat de la Ciocârlie, fost pârcălab, pentru o datorie de 100 de galbeni de aur, patru boi, patru vaci și un cal pe care i l-a dat încă Toader vistierul. Satele sunt întărite de Vasile vodă Lupul la 13 martie 1636, deoarece Ciocârlie, fost pârcălab, n-a sosit la termenul stabilit la judecata domnească[171]; la 17 decembrie 1629, împărțind moșiile Bouleștilor, împreună cu unchii și mătușile sale, lui Ștefan Boul și surorilor sale le-au revenit a treia parte din satul Moreni, ținutul Neamțului, o jumătate din seliștea Lețcani și a treia parte din moșia Țigăneștilor, ținutul Tecuciului[172]; în satul Benești stăpânea a treia parte, împreună cu Gheorghe Boul, după cum reiese din întăritura lui Vasile vodă Lupul de la 18 februarie 1653. Partea de moșie din Benești o va vinde mai târziu Todoscăi și lui Stamatie mare postelnic cu 150 de lei[173]; satele Băloșești și Șofrănești din ținutul Vasluiului au fost obiectul unui schimb de moșii. La 30 aprilie 1657, Ștefan Boul a schimbat cu Toderașco Jora părți din Băloșești pentru jumătate din satul Șofrănești. Aceste părți au fost ale lui Iorga postelnicul, vărul lui Vasile vodă Lupul. Și deoarece Iorga nu a avut copii, domnul a făcut danie părțile din Băloșești lui Mihai șetrarul, iar de la ultimul acestea trec la Ștefan Boul căruia „i s-au dat după hotărârea legii țării", deoarece, în perioada când Mihai șetrarul era capuchehaie a domnului Țării Moldovei la Constantinopol, i-a dat Ștefan

[169] *DRH*, A., Moldova, vol. XXIV (1637-1638), București, 1998, nr. 421, p. 401-402.

[170] *CDM*, vol. 2, nr. 477, p. 110; nr. 1099, p. 231-232; Nicolae Iorga, *Studii și documente*, XI, 91, nr. 192.

[171] *CDM*, vol. 2, nr. 1138, p. 239.

[172] *CDM*, Supliment 1, nr. 461, p. 165.

[173] *CDM*, vol. 3, nr. 310, p. 87.

Boul „o scrisoare să scoată de la Dumitrașco vistierul niște bani de-ai socrului său", Ștefan vodă Tomșa. Mihai șetrarul a luat de la soția lui Dumitrașco vistiernicul 760 de taleri, fără a-i întoarce lui Ștefan Boul. De aceea, Ștefan Boul a luat părțile lui Mihai șetrarul din Băloșești[174]; pentru niște părți din moșia Otești din ținutul Adjudului cu vaduri de moară în pârâul Răcătău, Ștefan Boul, împreună cu Mariș, Ionașco Tronciul, călugăr, Iachim și alt Ionașco, s-a judecat (primăvara anului 1642), cu nepoții bătrânului Avram, anume cu Ștefan Dingan, Vasile Grozav, Gligoraș Bârzu, Ionașco și Ariton[175].

În satul Stejereni, pe Moldova, ținutul Sucevei, Ștefan Boul, clucer, la 10 iulie 1645, a obținut danie părți de ocină de la surorile și cumnații săi, „Ghiorghie Ștefan, mare sulger, cu cneaghina sa, Safta, și Necolai Sechil stolnic, cu cneghina sa, Paraschița, copii lui Toader Boul vistiernic", moșie care „au fost dreaptă cumpărătură părintelui lor, Toader Boul vistier", pe care au avut-o ei „de împărțeală"[176]. La 14 iunie 1648, „Ștefan Boul ce au fostu clucer și frații săi" se judecă pentru niște părți din Sejereani, înstrăinate nelegitim după moartea tatălui lor, Toader Boul[177]; satul Mășcățești, ținutul Neamțului, care a fost pierdut încă de Toader Boul, vistierul, în timpul domniei lui Ștefan vodă Tomșa, însă la 5 iunie 1662, după litigiul avut cu mănăstirea Hlincea, domnul Eustratie vodă Dabija i-a l-a întărit lui Ștefan Boul[178];

[174] *CDM*, vol. 3, nr. 254, p. 75; T. Bulat, *Documentele mănăstirii Văratec* // Arhivele Basarabiei, VII, 1935, Nr. 2, p. 170-171, nr. XIII.

[175] *DRH*, A, Moldova, vol. XXVI, București, 2003, nr. 463, p. 391-392, la 16 mai 1642, Ștefan Boul și rudele sale rămân "de toată legea țării", adică pierd procesul.

[176] *DRH*, A, Moldova, vol. XXVIII, București, 2006, nr. 127, p. 103-104; nr. 147, p. 124.

[177] Teodor Balan, *Documente Bucovinene*, Cernăuți, 1934, vol. II (1519-1662), nr. 62, p. 132-133; vezi și Teodor Balan, *Documente Bucovinene*, Iași, 2005, vol. VI (1464-1740). Volum îngrijit de Ioan Caproșu, Arcadie Bodale, Dumitru Varamaniuc, nr. 92, p. 146-147, nr. 125, p. 189-190.

[178] Aurel V. Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnii*, București, 1937, nr. 66, p. 90-91, Hlincea, „care mănăstire este făcută de Vasilie Vodă și satul acela Mășcățeștii mai denainte vreme iar au fost cumpărătură lui Vasilie Vodă încă în boerie în zilele lui Ștefan Vodă Tomșa, care sat au fostu dreptu domnesc de ocolu târgului Pietrei, iar acmu au scos boiarinul nostru Ștefan Boul drease cum iaste a lui danie satul Mășcăteștii de la Constantin Moghila Vodă. Deci s-au socotit să fie pre sama lui acela sat".

moșia Manova, situată în ținutul Sorocii, pe malul Nistrului, aparținuse unei rude de-a sa, se pare că pe filiera Prăjeștilor – Pătrașco Ciogolea. La 1 februarie 1663, Ștefan Boul și alți nepoți și strănepoți ai lui Pătrașco Ciogolea – David din Zaloceni, Savin Hermeziu din Budești etc. – au vândut seliștea Manova lui Stamatie, mare postelnic, pentru a putea întoarce datoria moșului lor către turcul Abdi Celebi[179]; moșia Epureni, ținutul Iașului, aparținuse lui Miron Ciogolea, iar la 27 februarie 1663, rudele ultimului – Ștefan Boul, David din Zaloceni și Savin Hermeziul din Budești – au vândut pentru 50 de lei părțile de moșie din Epureni ce le-a avut Ciogolea Miron, lui Constantin Moțoc, pârcălab de Hotin, și soției sale, Safta[180]; la Plesenița, pe apa Brusniței, ținutul Sucevei, Ștefan Boul vornicul stăpânea un sfert de moșie, după cum mărturisea la 14 august 1739 un descendent de-al său, Iordache Cantacuzino, vornicul Țării de Jos[181]; dintr-un rezumat al unui suret de la Vasile vodă Lupul, din 25 noiemnrie 1638, știm că Ștefan Boul, fost clucer, stăpânea „giumătate de sat din Medeleni, ținutul Tecuciului, și din Poenile Dragului, ci să va alegi, și din sat din Oteștii cât să va alegi”[182]. La Iași, a avut niște case, „lângă Biserica Albă”, pe care le-a vândut la 2 decembrie 1638, cu 40 galbeni, lui Dumitrașco Buhuș, despre care Ștefan Boul, fost clucer, mărturisea că „au fost dată de socrul nostru, Ștefan vodă (Tomșa – *n.n.*), mănăstirii Solca, iar mănăstirea Solca ni le-au dat noă când ni-am însurat”[183]. Mult mai târziu, înainte de 27 martie 1668, cunoaștem că Ștefan Boul cumpără la Iași două locuri de casă, „care locuri sântu pre Ulița Mare”, de la Isăilă și de la Cârste vornicul[184].

[179] *CDM*, vol. 3, nr. 928, p. 208; nr. 930-931, p. 209.

[180] *Ibidem*, vol. 3, nr. 938, p. 211.

[181] Teodor Balan, *Documente Bucovinene*, Cernăuți, 1939, vol. V (1745-1760), p. 59, nota la documentul nr. 33.

[182] *DRH*, A., Moldova, vol. XXIV (1637-1638), 1998, nr. 511, p. 476.

[183] *Ibidem*, nr. 516, p. 479.

[184] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II Acte interne (1661-1690), Iași, 2000, nr. 195, p. 172-173.

III.1.1.6. Dumitrașco Boul

Dintre fiii lui Ștefan Boul, mare vornic, s-a manifestat doar Dumitrașco Boul[185]. Este atestat la 19 decembrie 1654 ca jitnicer[186], dregătorie în care se află până la 18 iulie 1662, când este consemnat ultima dată[187]. La 17 octombrie 1655, într-un document se specifică că era al doilea jitnicer[188]; la 12 mai 1668, ca fost jitnicer, iar la 5 septembrie același an – ca vornic de Botoșani[189]. La 30 septembrie 1669, este fără dregătorie, la această dată, Gheorghe vodă Duca a poruncit lui „boiarinul nostru Dumitrașco Boul” să cerceteze pricina avută de unii dintre răzășii moșiei Mihăești (Vlăsinești), ținutul Sucevei[190].

Într-un act din 20 aprilie 1671, apare ca jitnicer, însă probabil că la această dată se afla în mazâlie[191]. Ispisocul emis de cancelaria lui Gheorghe vodă Duca, la 31 iunie 1671, arată că s-a poruncit lui Dumitrașco pitar și lui Dumitrașco Boul, staroștii de Cernăuți, să cerceteze litigiul dintre popa Samuilă și Stroescul pentru moșia Mamornița, ținutul Cernăuților[192]. O nouă dregătorie deținută de Dumitrașco Boul a fost cea de logofăt al doilea între 30 mai 1673 și 17 aprilie 1675[193]. Dumitrașco Boul a fost căsătorit cu Ileana, iar dintre copiii săi o cunoaștem pe moment doar pe Maria, căsătorită cu Gheorghe Moțoc jitnicer[194] care va avea drept zestre „satul întreg Davideni, țin. Neamț, sat între Ciorsaci pe Șomuz, țin. Sucevei, sat întreg Brânzeni, țin. Sorocii, sat întreg Corjeuții cu 3 părți din Tătcani, țin. Hotin”[195].

[185] *Ibidem*, nr. 195, p. 172-173. „Adecă eu, Ștefan Boul biv vornic” „am vândut fiiului meu, lui Dumitrașco”.

[186] *CDM*, vol. 3, nr. 109, p. 45-46.

[187] *Ibidem*, nr. 859, p. 194-195.

[188] *Ibidem*, nr. 145, p. 53.

[189] *Ibidem*, nr. 1609, p. 345; CDM, Supliment 1, nr. 877, p. 280.

[190] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade (Documente slavo-române)*, Iași, 1908, vol. IV, nr. LXVII, p. 59-60.

[191] *CDM*, vol. 3, nr. 2053, p. 432.

[192] Teodor Balan, *Documente Bucovinene*, Cernăuți, 1937, vol. III, 1573-1720, p. 155.

[193] *CDM*, vol. 3, nr. 2274, p. 474; nr. 2433-2434, p. 505.

[194] Teodor Balan, *Documente Bucovinene*, Cernăuți, 1939, vol. V (1745-1760), p. 190, nota la documentul nr. 98.

[195] *Ibidem*, p. 190, nota la documentul nr. 98.

Moșiile lui Dumitrașco au fost: satul Brânzeni, care la 19 decembrie 1654 i-a fost făcut danie de către mătușa sa, Safta, doamna lui Gheorghe vodă Ștefan „pentru dreapta slujbă", care poruncește sătenilor să dea ascultare noului lor stăpân[196]; satul Goșmani, ținutul Neamțului, pentru care s-a judecat cu Constantin Buhuș jitnicerul și Vasile Vârnav. La 12 mai 1668, după judecată, domnul Iliaș vodă Alexandru i-a întărit jumătate din Goșmani lui Dumitrașco Boul și călugărilor de la mănăstirea Agapia[197]; satul Tăbălăești, pe care îl cumpără la 20 aprilie 1671 de la sora sa, Antimia, și cumnatul său, Tălmaci, mare ceașnic, ce îl aveau ca danie de la tatăl lor Ștefan Boul[198]; satul Glăvănești, ținutul Tecuciului, în care avea părți de moșie, căci apare în aprilie 1675 ca martor la niște vânzări din acest sat[199]; la Iași, avea case, la Ulița Mare[200]. Locurile pentru aceste case fuseseră cumpărate de Dumitrașco Boul pentru 20 de galbeni de la tatăl său, Ștefan Boul, fost vornic, după cum reiese din mărturia ultimului datată cu 27 martie 1668[201].

Există un zapis de la 11 febrzarie 1638 de la Ștefan Boul, fost clucer, despre împărțirea țiganilor rămași de la părinți, „cu cumnații miei, cu dumnealui Gheorghiță Ștefan și cu Niculaiu Sechil și cu Pătrașcu postelnicul". Din 27 de țigani, 9 i-au revenit lui Ștefan Boul[202].

III.1.1.7. Alți Bouleşti

În documentele interne mai apar o serie de purtători ai numelui de neam Boul, unii dintre aceștia sunt cu siguranță reprezentanți ai neamului boieresc cercetat, însă, deocamdată, nu le putem stabili cu exactitate locul lor în spița genealogică. Mai sunt și alții, purtători ai numelui Boul, care, probabil, nu au nicio tangență cu boierii menționați. Dintre Bouleștii care par să fie înrudiți cu neamul studiat, îi evidențiem pe

[196] *CDM*, vol. 3, nr. 109, p. 45-46.

[197] *Ibidem*, nr. 1609, p. 345.

[198] *Ibidem*, nr. 2053, p. 432.

[199] *Ibidem*, nr. 2433-2434, p. 505.

[200] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. III, Acte interne (1691-1725), Iași, 2000, nr. 657, p. 566-567, la 12 noiembrie 1725 „casele logofătului Boului", „la Ulița Mare".

[201] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, Acte interne (1661-1690), Iași, 2000, nr.195, p.172-173.

[202] *DRH*, Moldova, vol. XXIV (1637-1638), nr. 242, p. 224-225.

Drăgan Boul și pe ***Arsănii Boul***. Astfel, înainte de 24 iulie 1645, are loc un conflict dintre răzășii moșiei Drăgușeni (ținutul Lăpușna). Anume Oniță, ginerele lui Ștefan de Drăgușeni, împreună cu Gavril de Voinova și alții, i-au pârât pe Simion și pe Hamarțu de Drăgușeni pentru o parte de moșie din Drăgușeni, ultimii fiind învinuiți că împresoară această bucată de moșie. Domnul Vasile vodă Lupul i-a trimis pe Drăgan Boul și Vasilie Săpoteanul, ambii slugi domnești, să cerceteze situația la fața locului. Aceștia „au mărsu acolo și au strânsu oameni buni și au socotit și le-au ales locul în vatra satului". Drept rezultat, la 24 iulie 1645, domnul Vasile vodă Lupul le-a întărit răzășilor moșiei Drăgușeni modul în care a fost rezolvat conflictul dintre răzăși de către Drăgan Boul și Vasilie Săpoteanul[203]. Iar la 23 iulie 1716, domnul Mihai vodă Racoviță i-a confirmat lui „Apostol Curnic, nepotul lui Arsănii Boul" dreptul de a-și zeciui părțile de moșii din „Zubriești și de la Tătăriești, de la ținutul Orheiului, pe zapis de cumpărătură"[204].

La 8 iulie <1626>, un ***Boul de la Ruginoasa*** este, alături de oameni buni din Bușcăteni, Băloșești, Lățcani, martor la o vânzare. Nu l-am putut identifica, însă atragem atenția asupra locului său de trai și a megieșilor săi în zona de concentrare a moșiilor neamului Bouleștilor[205].

Din cea de-a doua categorie face parte negustorul ***Boul din Bârlad*** care, la 4 mai 1641, este atestat ca „Boul, orășan din Bârladu", împreună cu alții din același târg, împreună cu șoltuzul și pârgarii, mărturisind despre o vânzare în satul Ionășești[206]. Iar la 11 septembrie 1646 „Boul cupeț" din târgul Bârlad, alături de șoltuz, pârgari și alți târgoveți, mărturisește despre vânzarea unei vii[207].

* * *

Evoluția neamului Bouleștilor arată etapele principale ale ruinării vechilor case boierești din Țara Moldovei, fapt confirmat și de evoluția stăpânirii funciare. Primul eveniment care a provocat decăderea bruscă,

[203] *DRH*, A, Moldova, vol. XXVIII, 2006, nr. 144, p. 121-122.

[204] *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VIII. Volum întocmit de Larisa Svetlicinâi, Demir Dragnev și Eugenia Bociarov, Chișinău, 1998, nr. 12, p. 30.

[205] *DRH*, Moldova, vol. XIX. Volum întocmit de Haralambie Chirca, București, 1969, nr. 25, p. 115; nr. 368, p. 512.

[206] *DRH*, A, Moldova, vol. XXVI, București, 2003, nr. 100, p. 107-108.

[207] *DRH*, A, Moldova, vol. XXVIII, București, 2006, nr. 491, p. 415.

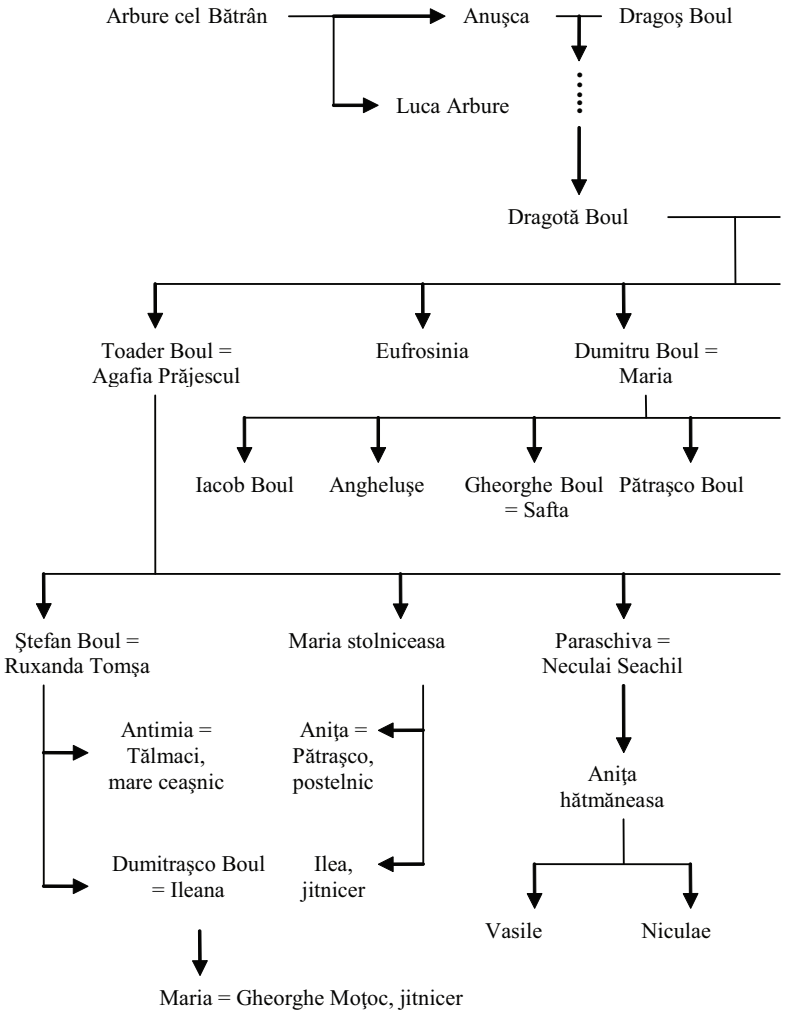
Arbure cel Bătrân
Anuşca
Dragoş Boul
Luca Arbure
Dragotă Boul
Toader Boul = Agafia Prăjescul
Eufrosinia
Dumitru Boul = Maria
Iacob Boul
Angheluşe
Gheorghe Boul = Safta
Pătraşco Boul
Ştefan Boul = Ruxanda Tomşa
Maria stolniceasa
Paraschiva = Neculai Seachil
Antimia = Tălmaci, mare ceaşnic
Aniţa = Pătraşco, postelnic
Aniţa hătmăneasa
Dumitraşco Boul = Ileana
Ilea, jitnicer
Vasile
Niculae
Maria = Gheorghe Moţoc, jitnicer

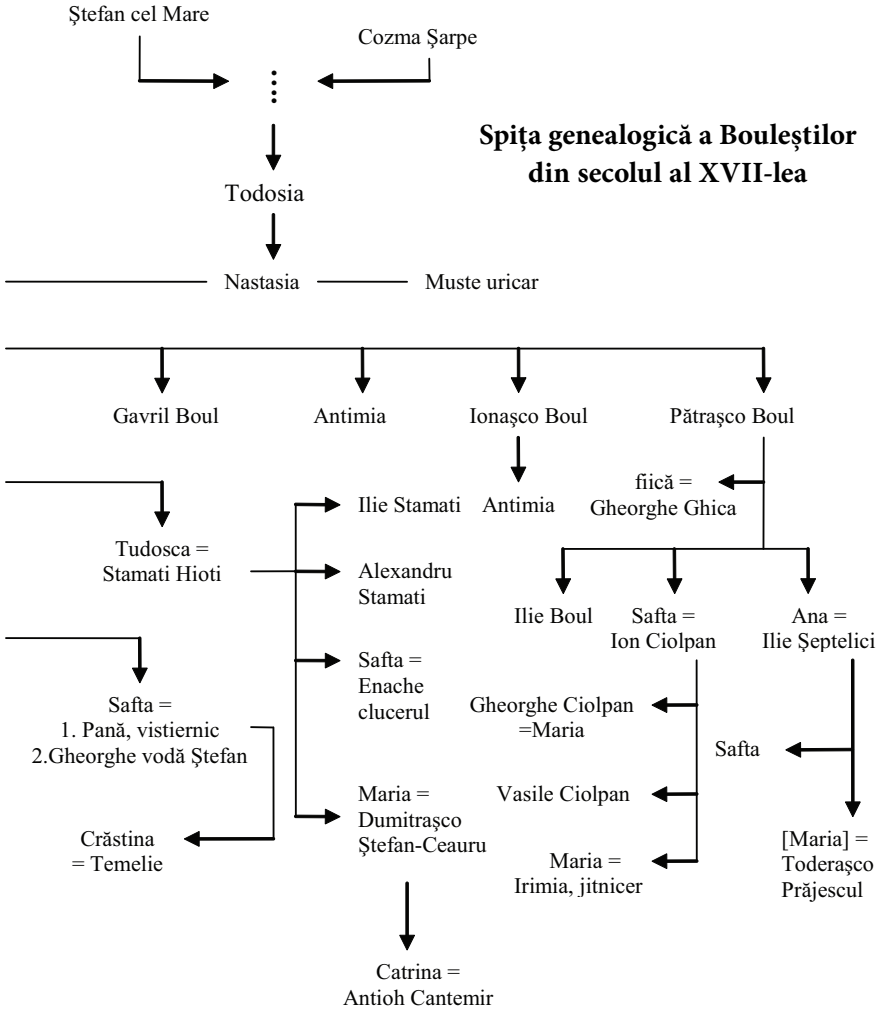
Ştefan cel Mare
Cozma Şarpe
Spiţa genealogică a Bouleştilor din secolul al XVII-lea
Todosia
Nastasia
Muste uricar
Gavril Boul
Antimia
Ionaşco Boul
Pătraşco Boul
Ilie Stamati
Antimia
fiică = Gheorghe Ghica
Tudosca = Stamati Hioti
Alexandru Stamati
Ilie Boul
Safta = Ion Ciolpan
Ana = Ilie Şeptelici
Safta = Enache clucerul
Gheorghe Ciolpan =Maria
Safta
Safta = 1. Pană, vistiernic 2.Gheorghe vodă Ştefan
Maria = Dumitraşco Ştefan-Ceauru
Vasile Ciolpan
[Maria] = Toderaşco Prăjescul
Crăstina = Temelie
Maria = Irimia, jitnicer
Catrina = Antioh Cantemir

pe moment temporară, a neamului ce pretindea că are origini din Ștefan cel Mare a fost participarea căpeteniei Bouleștilor, Toader Boul, mare vistier, la acțiunile îndreptate împotriva domniei, în condițiile în care era unul dintre oamenii de încredere ai casei domnești Tomșa. Spiritul aventurier al lui Toader Boul a dus nu doar la căderea sa, dar a făcut ca neamul său să fie eliminat din cele mai importante dregătorii, cu confiscarea unei mari părți din averi. Până la sfârșitul domniei lui Vasile vodă Lupul, Bouleștii au deținut dregătorii modeste sau au continuat să se afle în mazâlie. Încercarea lui Ștefan Boul de a se impune în mediul boierimi muntene, profitând de rudenia cu domnul Leon vodă Tomșa a dat rezultate efemere.

Speranța restabilirii poziției de altădată s-a ivit odată cu căsătoria Saftei Boul, sora noii căpetenii a Bouleștilor, Ștefan Boul, cu Gheorghe Ștefan, viitor mare logofăt și domn, care se evidenția și prin averile sale. Sângele fierbinte al Bouleștilor a făcut ca și Ștefan Boul să participe la rebeliunea lui Gheorghe Ștefan, mare logofăt, împotriva domnului legitim, obținând în domnia acestuia funcția de mare vornic al Țării de Jos, una din cele mai de cinste dregătorii în Țara Moldovei. A fost o ascensiune temporară. Odată cu părăsirea forțată a scaunului domnesc de către Gheorghe vodă Ștefan, însoțit în pribegie de doamna sa, Safta Boul, se încheie și epoca Bouleștilor. Și aceasta se manifestă nu doar prin pierderea accesului la dregătorii importante, dar și prin stingerea celor mai multe ramuri pe linie masculină ale acestui neam. Au dispărut fără a lăsa urmași Iacob Boul, Gheorghe Boul, Pătrașco Boul, cei trei fii ai lui Dumitru medelnicerul; aceeași soartă a avut-o și Ilie Boul, unicul fiu al lui Pătrașco Dragotă Boul spătarul. A rămas doar ramura ce descinde din Toader Boul.

Bouleștii nu s-au grăbit inițial să se înrudească cu familiile grecești. Astfel, avem doar două căsătorii cu reprezentanți ai clanurilor greco-albaneze care erau în ascensiune, pe moment, în Țara Moldovei: a) căsătoria Tudoscăi Boul cu Stamatie Hioti-Sacâzliul, grec ce ținea de casa domnească Coci, relație care a îmbinat spiritul de inițiativă grecesc cu „sângele albastru" de sorginte domnească; b) căsătoria unei fiice de-a lui Petru (Pătrașco?) Boul cu albanezul Gheorghe Ghica, viitor domn.

În schimb, s-au înrudit cu o serie de neamuri vechi și influente ale Țării Moldovei: Prăjeștii, Șepteliceștii, Ștefănești, Stămătești, Ciolpănești,

Ciogoleștii, Ghiculeștii etc. Din Boulești pretindea în secolul XVIII că se trage și Iordache Cantacutino. Toate aceste nume sunt arhicunoscute, iar rolul purtătorilor lor în istoria Țării Moldovei este semnificativ.

Importanța relațiilor matrimoniale în cazul Bouleștilor este enormă. Astfel, avem pe Ștefan Boul căsătorit cu Ruxanda, fiica domnului Ștefan vodă Tomșa; pe Safta Boul, căsătorită cu domnul Gheorghe vodă Ștefan; pe o fiică de-a lui Petru (Pătrașco) Boul, căsătorită Gheorghe vodă Ghica; și Catrină Ceauru, nepoata Tudoscăi Boul, care a devenit soția domnului Antioh vodă Cantemir.

III.1.2. Neamul Șepteliceștilor

Neamul Șepteliceștilor a fost inclus de Dimitrie Cantemir în rândul celor mai importante familii boierești ale Țării Moldovei[208]. În privința vechimei Șepteliceștilor, marele cărturar n-a greșit, precum și în privința nobleței acestora. Numele neamului apare în documentele interne încă în secolul al XVI-lea, cu trimitere la perioada domniei lui Petru vodă Rareș[209].

Deși Șepteliceștii au fost subiectul de care s-au preocupat Octav-George Lecca[210], Gheorghe Ghibănescu[211], Nicolae Stoicescu[212], rămân numeroase aspecte necunoscute din istoria acestei mari familii boierești a Țării Moldovei. Insuficiența documentară pentru secolele XIV și XVI nu ne permite să alcătuim o spiță genealogică completă și sigură a acestui neam boieresc, deși s-au făcut încercări în acest sens[213]. Rămâne nesoluționată și problema relațiilor de rudenie dintre neamurile Șeptelici și Ghenghea[214].

[208] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p. 115.

[209] *Documente privind istoria României* (în continuare: *DIR*), A, Moldova, veacul XVI, vol. I, nr. 521, p. 582-583.

[210] Octav-George Lecca, *Familii boierești române*, București, 1937, p. 520-522.

[211] Gheorghe Ghibănescu, *Moșia Șepteliceni (Soroca)* // Ispisoace și zapise, vol.VI, partea I, Iași, 1931. Reeditată în culegerea Gheorghe Ghibănescu, *Impresii și note din Basarabia*, (în continuare: Gheorghe Ghibănescu, *Impresii...*), Chișinău, 2001, p. 181-225.

[212] Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV–XVII*, București 1971, p. 446-447.

[213] Gheorghe Ghibănescu, *Impresii și note din Basarabia, Moșia Șepteliceni (Soroca),* Chișinău, 2001, p. 181-225.

[214] *Ibidem*, p. 186-188, considera pe Cozma Ghianghia și pe Andreica Șeptelici ca frați drepți. Însă nu excludem faptul să fi fost cumnați sau „răzăși". În documente sub noțiunea de „frate" se subînțelegea frecvent „răzăș", „copărtaș".

Cert este faptul că majoritatea Șepteliceștilor, care se manifestă pe arena politică a Țării Moldovei în secolul al XVII-lea, ocupând dregătorii, sunt descendenții lui ***Șeptelici armașul***, menționat în documentele de la sfârșitul secolului al XVI-lea – începutul secolului al XVII-lea. S-a făcut încercarea de a-l identifica pe armașul Șeptelici cu Gavril Șeptelici[215], părinte al multor răzăși din Vascăuți. Despre armașul Șeptelici aflăm din câteva documente de la finele secolului al XVI-lea. La 3 ianuarie 1588, Petru vodă Șchiopul i-a făcut danie „o seliște într-un loc de pustie, unde se cheamă Fântâna Caplei", în ținutul Sorocii, pentru că „a slujit cu credință domniei mele și țării domniei mele" [216], căci „s-a ridicat un lotru dinspre Țara Leșască, să vină cu acei lotri căzaci asupra domniei mele", iar Șeptilici armașul „s-a străduit cu slujba pentru domnia mea" „și, cu voia lui Dumnezeu, a pus mâna pe acel lotru"[217]. Moșia pe care a apărut între timp satul Șepteliceni o va vinde la 12 iunie 1589 lui Andrei, hatmanul și pârcălabul de Suceava, pentru 1500 de zloți tătărești[218].

Ceea ce ne face să presupunem că Șeptelici armașul ar fi părinte al lui Vasile Șeptelici hatmanul și al fraților săi sunt niște documente din secolul al XVIII-lea, din care aflăm că Ștefan Șeptelici și, ceva mai târziu, fiul său, Niculae Șeptilici din Suceava, descendenți din Șeptelici armașul, prin Ilie Șeptelici vornicul și Ioan Șeptelici, pretindeau dreptul asupra moșiei Șepteliceni, ținutul Soroca. În domniile lui Gheorghe vodă Duca, Ioan Șeptelici, la 1672, și Ilie Șeptelici, la 2 martie 1678, pretindeau să stăpânească același sat, în pofida existenței actelor de vânzare ale armașului Șeptelici către Andrei hatmanul, sub pretextul că „feciorii lui Șeptecici" l-au răscumpărat[219].

[215] *Ibidem*, p. 190-191.

[216] *DIR*, A, Moldova, veacul XVI, vol. III, nr. 457, p. 370; nr. 458, p. 370-371.

[217] *Ibidem*, nr. 502, p. 412, moșia este răscumpărată de Șeptelici armașul pentru „patru cai buni" și încă „cincisprezece mii de aspri" dați lui Petru vodă Rareș.

[218] *Ibidem*, nr. 517, p. 428-429; nr. 522, p. 433-434.

[219] Gheorghe Ghibănescu, *Impresii...*, nr. VII, p. 216, nr. VIII, p. 218, 219, 220. În frânturile de ispisoace de la Gheorghe vodă Duca, păstrate în două acte de la 30 iunie și 8 iulie 1765, Ilie Șeptelici vornicul și Ioan Șeptelici îl consideră pe Șeptilici armașul drept „vărul" lor. Răscumpărarea moșiei Șepteliceni, care „au fosto vândut văru său, Șeptelici, armaș, și numai Ioan Șeptelici, au dat banii" de armașul vândută, iar ceilalți frați și surori ai lui să nu pretindă la ea. Aceeași declarație o face și Ilie că „ar fi dat numai el banii diau răscumpărat moșia".

Nu putem determina pe moment gradul de rudenie al lui Șeptelici, armaș în domnia lui Petru vodă Șchiopul, cu ***Andreica Șeptelici***, pârcălab de Hotin, răposat înainte de 5 mai 1548, despre care știm cu precizie că a avut trei fiice. Un descendent pe linie masculină, nu este atestat de niciun act din epocă.

La 4 iunie 1540, Ștefan vodă Lăcustă i-a întărit lui Andrei Șeptelici, pârcălab de Hotin, și lui Șaban jumătate din moșia satului Ezăreni, mai jos de Cotnari, cumpărată cu 300 de zloți de la Ioan Arpaș și frații săi[220]. La 5 mai 1548, Iliaș vodă Rareș i-a întărit lui „pan Cozma Ghianghia, pârcălab de Cetatea Nouă, și nepoatei sale, Anghelina, și surorilor ei, Nastasca și Todosca, fiicele fratelui lui, Andreica Șeptelici fost pârcălab", modul în care ultimii au efectuat împărțirea satului Săveni, ce le-a fost danie de la Petru vodă Rareș: jumătatea de sus i-a revenit lui Cozma Ghenghea, iar jumătatea de jos – nepoatelor sale[221]. Iar la 24 februarie 1592, Aron vodă a judecat pe Anghelina, fiica lui Șeptelici, și pe nepoții săi, Ionașco, Gligorie și Gheorghie, fiii lui Ghenghea, fost hatman, cu soția lui Dumitru Movilița, pentru satul Săveni. Anghelina și nepoții săi au prezentat urice de la Ștefan vodă cel Bătrân și de la Petru vodă cel Bătrân și de la Ilie vodă, câștigând astfel procesul[222].

Din documente cunoaștem doar descendența feminină a lui Andreica Șeptelici. Probabil că tot el a fost și tatăl Maricăi, și bunel lui Gavril, deci strămoșul unei părți din răzășii din Vascăuți, care îl numeau „***Șeptelici cel Bătrân***".

III.1.2.1. Vasile Șeptelici

Descindeau probabil din Șeptelici armașul Vasile Șeptelici, Dumitru Șeptelici și Gligorcea Șeptelici. Unul dintre ei, Vasile Șeptelici, este atestat hatman și pârcălab de Suceava în 1620. În calea sa spre această înaltă dregătorie a îndeplinit și funcția de ureadnic de Suceava, în 1610, apoi mare vătaf în 1617. A fost căsătorit cu Tofana[223], fiica lui Ion Solomon

[220] *DIR*, A, Moldova, veacul XVI, vol. I, nr. 362, p. 399.

[221] *Ibidem*, nr. 521, p. 582-583.

[222] *Ibidem*, nr. 55, p. 57-48.

[223] *Documenta Romaniae Historica* (în continuare: *DRH*), A, Moldova, vol. XXIV. Volum întocmit de C. Cihodaru și I. Caproșu, București, 1998, nr. 119, p. 114-116: document din 6 iunie 1637, Suceava: „au venit... Tofana, cneaghina lui Șeptilici, fost hatman, și cu fii ei, Iliiaș și Gheorghiță", „cneaghinei Tofana Șeptelicioae și a fiilor ei Iliiaș și Gheorghiță".

vistier[224] și a Maricăi. Copiii lor au fost Ionașco, Vasilie, Lupul[225], Gheorghe[226], Grozava[227], Drăguța și Ilie[228].

După lupta de la Țuțora (8 septembrie 1621) dintre oștirile poloneze conduse de Stanislav Zolkiewski, cărora li se alăturaseră și moldovenii lui Gaspar vodă Grațiani, cu cele turcești și tătărești, încheiată în mod tragic pentru creștini, acesta din urmă, „vădzându mare turburare și fugă în oastea leșască, părăsit și de oștenii săi, au purcesu și elu noaptea și au trecutu Prutul bine. Numai, amu la branișteă fiindu cu puțintei de ai săi și den boieri. Șepteliciu hatmanul și Goia postelnicul pe lângă dânsul l-au omorât ceea ce era cu dânsul”[229].

Unul dintre asasinii domnului, acest Șeptelici hatmanul, nu este altcineva decât Vasile Șeptelici[230], posibil fiul lui Șeptelici armașul. Cauzele directe care au făcut pe acești doi mari boieri – Vasile Șeptelici hatmanul și Dumitru Goia postelnicul – să-l omoare pe domnul legitim rămân necunoscute. Fapta și înșiși făptașii au fost condamnați de contemporani („plătit-au apoi cu capetele sale această faptă și Șepteliciu, și Goia,

[224] *DRH*, A, Moldova, vol. XXIII. Volum întocmit de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat, Dumitru Agache; București, 1996, nr. 225, p. 265. Document de la Vasile vodă Lupul din anul 7144 (1 septembrie 1635 – 31 august 1636), în care sunt menționați, întărindu-le moșia Chivărul din ținutul Orheiului, „lui Iliaș și lui Gheorghiț(ă), feciorii lui Șeptelici ce au fost hatman, nepoții lui Solomon vist(iernic)”.

[225] *DRH*, A, Moldova, veacul XVII, vol. IV, nr. 321, p. 264-(266)-269, document din 15 aprilie 1618, care arată cumpărarea satului Căjveni, ținutul Sucevei, de Ștefan vodă Tomșa, de la „Vasilie Șeptelici și de la cneaghina lui, Tofana, fiica Măricăi și a lui Solomon vistier, și fii lor, Ionașco și Vasilie și Lupul și Gheorghie și Grozava”.

[226] *DRH*, A, Moldova, vol. XXIII. Volum întocmit de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat, Dumitru Agache; București, 1996, nr. 225, p. 265; nr. 541, p. 591, document din 16 octombrie 1636, în care este reflectată judecata pentru un helești din satul Nemerniceni, ținutul Sucevei, dintre „sluga noastră, Ilie, și fratile lui, Gheorghiță, ficiorii lui Șeptelici biv hatman” cu alți răzăși.

[227] *DIR*, A, Moldova, veacul XVII, vol. IV, nr. 321, p. 264-(266)-269.

[228] *Ibidem*, nr. 225, p. 265; nr. 541, p. 591.

[229] Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p. 42.

[230] *DIR*, A, Moldova, veacul XVII, vol. IV, nr. 421-424, p. 336-337; nr. 569, p. 438-439; nr. 573, p. 441-442; nr. 574, p. 443-444; nr. 575, p. 444-447; nr. 576, p. 447-449; nr. 578, p. 450-452; nr. 580; p. 455-460; nr. 581, p. 460-461; în Sfatul Domnesc al lui Gaspar vodă Grațiani este menționat „Vasilie Șeptelici hatman și pârcălab de Suceava”.

de la Alexandru-vodă, pe lege direaptă de le-au tăetu capetele și trupurile le-au aruncatu în ieșitoare”[231]), și de posteritate („scârnava și groadznică fapta și neaudzită în toate țări creștine”, „și cu cale le-au făcut, că după scârnave fapte scârnave morți vinu”[232]). Probabil că asasinarea lui Gaspar vodă Grațiani a fost binevenită unor anumite persoane, însă nu și neamului Șeptelici. Nu întâmplător, dintre numeroșii fii ai lui Vasile Șeptelici, doar unul – Ilie Șeptelici – a reușit să obțină mari dregătorii.

Participarea lui Vasile Șeptelici la asasinarea domnului a afectat și poziția neamului său, în condițiile în care hatmanul „au fost în prinsoare, în dzilele lui Alixandru voevod”[233], apoi executat, iar casa sa a fost pedepsită: „muncă ce au făcut fămeilor lor și îmmei a lui Șeptelici pentru avuție”[234], deși legea spunea că „nice fecior pentru fapta tătânesău, nice părintele pentru fapta fecioru-i de vârstă nu-i platnicu”[235]. A avut de suferit și averile fratele său, Dumitrașco, deși, ceva mai târziu, domnul Alexandru vodă Iliaș a poruncit lui Iane, mare vătaf de Suceava, să se ocupe „de rândul celor slugi ce-au înblat de-au luat bucatele lui Dumitrașco Șeptelici” și pe care marele vătaf îi ținea „în prinsoare”, cerând să-i facă „să-i întoarcă tot ce-au luat de la casa lui, păn-la un cap de ață”, apoi „să-i trimiți la domniia mea”[236].

Din păcate, din cauza lipsei documentelor, nu putem urmări cum a influențat asupra stăpânirilor lui Vasile Șeptelici participarea acestuia la asasinarea domnului și apoi executarea sa. Evidențiem că Vasile Șeptelici, până la 1621, a fost frecvent implicat în tranzacții funciare. Ceva mai târziu, i-a fost întărită stăpânirea asupra moșiei sale din satul Văscăuți, ținutul Sucevei, cu vaduri de mori și iaz[237]. Mai târziu, a cumpărat părți din moșia satului Nemerniceni, din același ținut al Sucevei, cu moară și helești, de la Toader.

Pentru o parte din satul Rătumpănești și pentru nouă cai și niște bucate, la 1628, în timpul domniei lui Miron vodă Barnovschi-Movilă, se

[231] Miron Costin, *op. cit.*, p. 42.

[232] *Ibidem*, p. 42.

[233] *DIR*, A, Moldova, veacul XVII, vol. V, nr. 188, p. 136.

[234] Miron Costin, *op. cit.*, p. 46.

[235] *Ibidem*, p. 46.

[236] *DIR*, A, Moldova, veacul XVII, vol. V, nr. 61, p. 53.

[237] *Ibidem*, vol. II, 310, vol. V, 84.

vor judeca nepoții Tofanei Șeptelicioaiei, Gavrilcea și Lupul cuparul, și fetele lui Gligorcea Șeptelici, fratele lui Vasile Șeptelici. Domnul a hotărât că învinuirile aduse „jupânesei lui Vasile Șeptelici, fost hatman", sunt neîntemeiate și a împuternicit-o să stăpânească partea din Rătumpănești pentru care se judecase[238].

În Nemerniceni, sat pe Șomuz, în ținutul Sucevei, stăpânea părți de moșie, dintre care a patra parte din jumătate de sat, cu jumătate de heleșteu și jumătate de moară, a cumpărat-o cu 100 de taleri de la Toader, fiul Agathonii și fratele său, Evloghie. În mărturia din 28 ianuarie 1609, ultimii au specificat că „am vândut fratelui nostru lui Vasilie Șaptelici și giupânesii sale Tofana și ficiorilor săi" „ca să-i hie de acum înainte diriaptă ocină fratelui nostru"[239].

Satul Căjvenii, ținutul Sucevei, i-a aparținut integral lui Vasile Șeptelici și soției sale, Tofana, până în timpul primei domnii a lui Ștefan vodă Tomșa. Domnul a cumpărat satul Căjveni cu o mie de „zloți roșii" pe care l-a făcut danie ctitoriei sale, mănăstirii Solca[240].

În satul Văscăuți, ținutul Suceava, veche moșie a Șepteliceștilor, Vasile Șeptelici, ureadnic de Suceava, cumpără încă în vara anului 1610 o parte de ocină „de la rudele sale Nicoară" și de la sora lui, strănepoți ai lui Șeptilici bătrânul din a patra parte a moșiei cu cinci vecini și cu vad de moară pe Siret[241]. În toamna aceluiași an, la 24 septembrie 1610, „Măricuța, fiica lui Gavril, nepoata lui Șeptilici, din Văscăuți, ținutul Sucevei, soția lui Zaharia pitar din Derzca" mărturisește că vânduse partea ei de ocină din Vascăuți „fratelui meu Vasilie, de asemenea nepot lui Șeptilici. Și s-a sculat fratele meu Vasilie și mi-a plătit deplin 100 de taleri"[242].

La 16 ianuarie 1617, Radu vodă Mihnea i-a întărit „slugii noastre Vasilie Șeptelici, fost mare vătaf, și cneaghinei lui, Tofana" partea de moșie din Vascăuți cumpărată în domnia lui Constantin vodă Movilă de la

[238] *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică a Statului* (în continuare: *CDM*), vol. 2 (1621-1652). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Iulia Gheorghian, Veronica Vasilescu, Doina Duca, București, 1959, nr. 436, p. 102.

[239] *DIR*, A, Moldova, veacul XVII, vol. II, nr. 254, p. 191.

[240] *Ibidem*, vol. IV, nr. 321, p. 264-(266)-269.

[241] *Ibidem*, vol. II, nr. 412, p. 310

[242] *Ibidem*, vol. II, nr. 430, p. 321. Atenționăm că în acest document „frate" semnifică „răzăș" și „rudă", ca și în alte câteva cazuri.

„Nicoară și de la sora ei, Năramdza, fii lui Gavril, nepoți Maricăi, strănepoți lui Șeptelici bătrânul". La aceeași dată, domnul Țării Moldovei a confirmat încă o cumpărătură în Văscăuți lui Vasile Șeptelici jumătate dintr-un sfert de moșie pe care i-au vândut-o „mai sus scrisului lor văr", cu 150 de taleri, „Mărica și sora ei Grozava, de asemenea fiicile lui Gavril, nepoate Măricăi"[243].

La Văscăuți a cumpărat și a patra parte din sat, cu doi vecini – Danciul și Cozma – de la Greaca. Despre această parte de moșie cunoaștem dintr-o scrisoare semnată înainte de 6 iunie 1637 de Simion Țăra, fost vătag al ținutului Sucevei, împreună cu megieșii moșiei Văscăuți, care scriau marelui logofăt (Gavril Măteiaș) că, la poruncă domnească, au întrebat despre a patra parte de moșie și cu câți vecini, ce fusese cumpărată de la Greaca, de fostul hatman Vasile Șeptelici, în satul Văscăuți. Megieșii arată că pe acea parte de moșie au fost doi vecini: „un vecin de-l chiiamă Danciul în partea Greacăi, iar după aceia l-au ținut Gligorcea Șeptelici" „și Danciul are și casă și șeade în partea Greacăi și însuși mărturisește că a fost tot a Greacăi"; „alt vecin, anume Cozma, au fost partea Greacăi și i-am aflat și vatra casei în partea Greacăi. Iar după aceia au fugit de-au înblat hrănindu-să pren țară. Și apoi au venit cu feciorii săi și s-au aședzat de șeade cu feciorii săi pre partea featelor Gligorcii Șeptelici"[244].

Un alt document din 6 iunie 1637 arată că a patra parte din Văscăuți, pe Siret, „cu 12 jireabii în țarină, și cu loc de moară pe râul Siret, și cu jumătate de iaz, ce este mai jos de iazul Drăgăneasa, și cu vecini vechi", a fost cumpărată de Vasile Șeptelici hatmanul de la rudele sale „de la Greaca și de la fiul ei, Nicoară, și de la Marica, și de la Grozava, și de la Naramza, fii lui Gavril, și de la Marica, strănepoții lui ***Șeptilici cel Bătrân***"[245]. La această dată, soția răposatului Vasile Șeptelici, fost hatman, Tofana, împreună cu fiii lor, Iliiaș și Gheorghiță, vând partea ce le aparținea din moșia Văscăuților lui Ștefan Murguleț cu 180 de ughi[246].

[243] *Ibidem*, vol. VI, nr. 120, p. 84.

[244] *DRH*, A, Moldova, vol. XXIV. Volum editat de C. Cihodaru și I. Caproșu, București, 1998, nr. 115, p. 110.

[245] *Ibidem*, nr. 119, p. 114-116.

[246] *Ibidem*, nr. 119, p. 114-116.

Documentele tranzacțiilor funciare privind moșia Vascăuți permit de a reconstitui parțial spița genealogică a ramurei Șepteliceștilor coborâtoare din Gavril, fiul Maricăi Șeptelici.

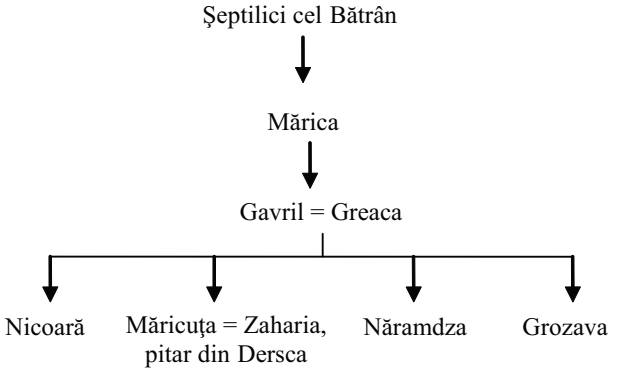

Un frate al lui Vasile Șeptelici hatmanul a fost ***Dumitru (Dumitrașco) Șeptelici***[247], care a jucat un rol mai modest în istoria Țării Moldovei comparativ fratele său. A avut de suferit și el în timpul domniei lui Alexandru vodă Iliaș după asasinarea lui Gaspar vodă Grațiani de către fratele său[248].

În timpul celei de-a doua domnii a lui Ștefan vodă Tomșa, poziția sa devine mai stabilă. În noiembrie 1622, Dumitrașco Șeptelici a participat, împreună cu Lupul logofătul, Baico șetrar și Arvat armaș, împreună cu Ștefan vodă Tomșa, la alegerea și hotărnicirea unui loc domnesc din ocolul târgului Suceava, pe care domnul a decis să-l facă danie mănăstirii Solca[249]. Că statutul Șepteliceștilor s-a consolidat temporar, se datorează apropierii de casa domnească a lui Ștefan vodă Tomșa, cu care, probabil, se înrudeau. În sprijinul acestei presupuneri vin și vânzările frecvente ale moșiilor către mănăstirea Solca, ctitoria lui Ștefan vodă

[247] *DIR*, A, Moldova, veacul XVII, vol. V, nr. 188, p. 136; la 31 mai 1622, după moartea lui Vasile Șeptelici, Dumitrașco a prezentat la judecata domnească un zapis „ce-au dat frăține-său, lui Vasile Șeptelici, ce-au fost hatman".

[248] *Ibidem*, nr. 61, p. 53.

[249] *Ibidem*, nr. 237, p. 172-173.

Tomșa. Drept exemplu poate fi și vânzarea ocinei din satul Hrincești, ținutul Suceava, după cum arată zapisul din 20 decembrie 1622, de către „Vasile și Lupul și sora lor, Drăguța, fiii Tofanei și vărul lor, Lupul, fiul Samfirei"[250], anume de la „Tofana și sora ei Samfira, fiicile lui Solomon vistier"[251], deci soția și cumnata lui Vasile Șeptelici, fost hatman.

Este menționat la 19 februarie 1625 ca slugă domnească, fiind cumnat cu Coste, fiul Vrâncenesei[252]; a fost căsătorit cu Gaftona, fiica Magdei și a lui Onciul Vrânceanul[253].

O sursă ne face să presupunem că Dumitru Șeptelici a fost căsătorit și cu o fiică a lui ***Gligorcea din Văscăuți***, fiind astfel cumnat cu Ștefan Murguleț, Gavrilce Pulschii și cu Vasilie[254]. Deținea la 1631 dregătoria de mare vătaf de Suceava[255]. Este tatăl lui Gligorașco stolnicul, apoi a devenit comis. Una dintre fiicele lui Dumitrașco Șeptelici, al cărei nume rămâne necunoscut, a fost căsătorită cu Nicolae Mogâlde, mare paharnic. Împreună, la 5 iulie 1637, au împărțit între ei doi vecini ce le rămaseseră de la socrul lor. Dumitrașco Șeptelici și Ștefan Murguleț i-a luat pe Cozma cu copiii săi, iar Gavrilce Pulschi și Vasilie, pe Danciul cu tot cu copii[256].

Deși câteva documente îi arată pe Dumitrașco Șeptelici și Ștefan Murguleț drept cumnați, editorii volumului XXIII al *DRH* susțin că Ștefam Murguleț era ginere lui Dumitrașco Șeptelici. Presupunerea se bazează pe două documente, unul fiind un rezumat din 1805 al unui act scris la 24 mai 1635, un document de împărțire a unei moșii (moșia Văscăuți, ținutul Sucevei, conform editorilor); deoarece rezumatul este mic, îl prezentăm integral: „Împărțeală de moșâe, a lui Dumitrașcu Șăptelici și giupâneasa sa, Gaftona, și cu ginerele lor, Ștefan Gurgulen, și

[250] *Ibidem*, nr. 242, p. 176, nr. 243, p. 177-178. Nu excludem nici faptul că frecventele vânzări efectuate de Șeptelicești s-ar datora și problemelor financiare cu care se confrunta neamul după persecuțiile din domnia lui Alexandru vodă Iliaș.

[251] *Ibidem*, nr. 420, p. 317-318.

[252] *Ibidem*, nr. 425, p. 320-321, „Coste fiul Vrâncenesei" vinde „două fălci de vii în dealul Domnesc" la Cotnari „cumnatului lui, Dumitrașco Șeptilici".

[253] Gheorghe Ghibănescu, *Impresii...*, p. 194.

[254] *CDM*, vol. 2, nr. 1229, p. 255.

[255] *Ibidem*, nr. 654, p. 145.

[256] *Ibidem*, nr. 1229, p. 255.

giupâneasa lui, Zlata, fiica lui Șăptelici, din velet 7143 <1635> mai 24”[257]. În continuare, autorii fac trimitere la un document din 10 iulie 1646 evidențiat și de Gheorghe Ghibănescu[258], în care apare numele adevărat al lui Ștefan – Murguleț, în loc de Gurgulen[259].

Dumitrașco Șeptelici stăpânea părți din satele Zăhărești[260] și Văscăuți. Pentru Văscăuți, la 1628, este adusă o carte de mărturii de la el la judecata dintre rudele sale, răzăși de Văscăuți. La Cotnari, stăpânea vii pe Dealul Domnesc, cumpărate cu 220 de taleri de la cumnatul său Coste[261]. La 3 ianuarie 1625, în timpul domniei lui Radu vodă Mihnea, Dumitrașco Șeptelici are pricină pentru o parte din moșia satului Slavniceni, cu „Sturdzea diac și unchiul său, Sava Pepelea”, parte ce aparținuse mătușei lor, „Anastasii a Pinții”. La judecata domnească, ultimii insistau că Dumitrașco stăpânea pe nedrept partea de ocina din Slăvniceni, deoarece ei sunt „mai aproape nepoți” Anastasiei decât Șeptelici. Domnul i-a poruncit lui Vasile Păulel, hotnog de călărași, să facă dreptate „că să n-aibă Șeptelici nici o treabă” la moșia Slavniceni, iar în cazul în care „să va afla cu dreptul că au dat bani pre ace ocină” să-i ceară de la diacul Sturdzea și unchiul său, Sava Pepelea[262]; în satele Hălărești și Micești (Mircești) de pe râul Studineț, ținutul Tutovei, Dumitrașco Șeptelici stăpânea părți de moșie, din care i-a vândut lui Simion Gheuca, mare medelnicer, înainte de 5 mai 1629[263]; în satele Dărăști și Hărălești de pe pârâul Puțului, în ținutul Tutovei, stăpânea

[257] *DRH*, A, Moldova, vol. XXIII. Volum întocmit de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat, Dumitru Agache; București 1996, nr. 121, p. 157.

[258] Gheorghe Ghibănescu, *Impresii...*, p. 194.

[259] *DRH*, A., Moldova, vol. XXVIII. Volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, București, 2006, nr. 437, p. 375-376. Este o carte de judecată din care aflăm că Zlata este fiica lui Dumitrașco Șeptelici de la prima soție, Gaftona, ea având și o soră vitregă, fiica Saftei, a doua soție a lui Dumitrașco. La această dată, ele împart moșia Zaharești.

[260] *DIR*, A, Moldova, veacul XVII, vol. V, nr. 188, p. 136; la 31 mai 1622, Dumitrașco Șeptelici a plătit datoriile fratelui său, răposat la acel moment, „pentru dzece iape cu mândzi”, pentru care a pus zălog a patra parte din satul Zăhărești. Nicolae Stoicescu consideră că Nicola Mogâlde a fost căsătorit cu Grozava, fiica lui Vasile Șeptelici, vezi *op.cit.*, p. 446.

[261] *DIR*, A, Moldova, veacul XVII, vol. V, nr. 425, p. 320-321.

[262] *Ibidem*, nr. 414, p. 313-314.

[263] *CDM*, vol. 2, nr. 486, p. 112.

partea Mărcească pe care o cumpărase de la Nicoară din Ceucani și de la soția sa, Nastasia. La 6 noiembrie 1634, a vândut această parte de ocină lui Simion Gheuca, mare medelnicer, „pentru trei iepe cu mânzi”[264]; în satul Oniceni, ținutul Sucevei, de asemenea, stăpânea părți de moșie, deoarece la 18 martie (7177) 1669 este prezent, alături de fiul său, Grigorașco Șeptelici, stolnicul, la o vânzare de ocină din Oniceni făcută de unii răzăși lui Gheorghe Albotă cuparul; probabil că avea moșie și în satul Nisporești, deoarece apare ca martor la o vânzare. Nu-i exclus însă că participase doar în calitate de megieș, și nu de răzăș[265]; în satul Văsieni, pe apa Bașăului, în ținutul Dorohoiului, a avut jumătate de moșie. Pentru această jumătate de moșie, la 27 februarie 1658, marii boieri din Sfatul Domnesc dau mărturie despre pricina avută de către Neculai Mogâlde, mare paharnic, cu Ioniță Prăjescu, mare sulger, și cu State, al II-lea vistier, pentru moșia din Văsieni, care fusese zălogită, o parte, pentru zece iepe, lui Gheorghe logofătul, iar alte patru părți le-a vândut pentru 100 de ughi. Marii boieri au hotărât că moșia aparține lui Niculai Mogâlde, mare paharnic, ginerele lui Dumitrașco Șeptelici, pentru care a întors 100 de ughi și cele zece iepe lui Ionașco Prăjescu, mare sulger, și lui State, al II-lea vistier[266]. Pentru ultima dată, Dumitrașco Șeptelici apare în documente la 11 noiembrie 1665 ca martor[267].

Fiul lui Dumitrașco Șeptelici, ***Gligorașco Șeptelici***, apare în documente la 18 martie 1669, în calitate de stolnic, alături de tatăl său, fiind martor la o vânzare în satul Oniceni din ținutul Sucevei[268]. Iar la 17 iulie 1667, ca fost comis, este martor, alături de Gheorghiță, fiul lui Nacul stolnicul, Pătrășcan din Orășeni, Ieremia din Ipotești, Vasile Borăleanul, Gavril Cocriș, Arsenie din Comârzeni și popa Andrei din târgul Baia,

[264] *Ibidem*, nr. 1038, p. 219.

[265] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, Iași, 1908, vol. IV, nr. LXIX, p. 62-63.

[266] *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului* (în continuare: *CDM*), vol. 3 (1653-1675). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț, București, 1968, nr. 312, p. 87.

[267] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, Iași, 1908, vol. IV, nr. CLXXXIII, p. 190-191.

[268] *Ibidem*, nr. LXXIX, p. 72-73. Vezi și documentul din 1670 (7178), când Grigorașco participă în calitate de martor la o vânzare de ocină din satul Oniceni, ținutul Sucevei, între frații Toderașco și Gheorghiță Albotă; nr. CXVIII, p. 108.

toți „oameni buni”, la vânzarea făcută lui Dumitrașco Dubău de către Maria, soția preotului Dumitru și fiii săi, în satul Antălești – „o livadă cu vișini și meri”[269]. Grigorașco (Grigore) Șeptelici a fost căsătorit cu Anisia, numită Șeptelicioaia[270] și a avut în calitate de fiu pe Ion Șeptelici, care devine vătaf de stolnicei[271], apoi stolnic[272].

Ion Șeptelici este menționat alături de mama sa la 15 august 1694 vânzând mitropolitului Sava o casă în târgul Iași, pe Ulița Feredeilor, pentru 80 de lei. Casa era situată între Mitropolia cea Nouă, casa diaculuiunguresc și casa lui Ion armașul[273]. Această casă, la 25 februarie 1699, este vândută de mitropolitul Sava lui Ștefan Bârcă de la visterie, specificându-se în act că fusese cumpărată de mitropolit de la „dumneaei Anisia și de la fiiu – său, Ion”[274].

Ion Șeptelici este menționat ca stolnic la 20 septembrie 1690, făcându-se trimitere la zapisul de mărturii unde semnează alături de Toader Albotă, fost mare armaș, Moise Tănasie, mare căpitan, la vânzarea către Iordache Ruset, mare vistiernic, a unei jumătăți din satul Săveni, ținutul Dorohoi, de la Sandu Ropceanu, fiul lui Prodan Ropceanu, nepot lui Neculai Mogâlde, fost mare paharnic, și strănepot lui Dumitrașco

[269] *CDM*, vol. 3, nr. 1511, p. 325-326. Un document din 17 decembrie 1663 îl atestă pe Gligorașco Șeptelici ca comis, martor la o vânzare; nr. 1017, p. 227.

[270] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. III, Acte interne (1691-1725), Iași, 2000, nr. 81, p. 64, nr. 145, p. 124-125.

[271] Ibidem, nr. 81, p. 64, nr. 145, p. 124-125 (la 15 august 1694).

[272] *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale* (în continuare: *CDM*), vol. 4 (1676-1700). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculescu, Veronica Vasiliu, Constanța Neculescu, București, 1970, nr. 1275, p. 288 (la 20 septembrie 1690); Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. III, Acte interne (1691-1725), Iași, 2000, nr. 145, p. 124-125 (la 25 februarie 1699).

[273] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. III, Acte interne (1691-1725), Iași, 2000, nr. 81, p. 64. „Adecă eu, Anisiia Șeptelicioaie, a răpaosatului Șeptilici ce au fost comis, împreună cu fiiul mieu, Ion ce au fost vătav de stolnicei”, iar casa se afla „în târg în Iași, pre Ulița Feredeilor”, „care casă iaste între Mitropolie cea Noaă, între casa pisarului unguresc și între casa lui Ion armașul fratele popei Ursului, alături cu stâlpii mitropoliei ce se cheamă Beserică Albă”, documentul fiind semnat de „Ion Șăptilici biv vătav”.

[274] *Ibidem*, nr. 145, p. 124-125. Documentul este semnat și de „Ion Șăptelici stolnic”.

Șeptelici, fost mare vătaf de Suceava. Sandu Ropceanu a vândut această jumătate din satul Săveni lui Iordache Ruset pentru a-și putea răscumpăra, cu banii obținuți, fratele său, Vasile Ropceanu, din robie de la tătari, „temându-se ca să nu depărteze tătarii pe frate-său mai în răstrăinătate, schimbându-l în altă mână pe obiceiele lor”. La 22 mai 1703, s-a făcut o copie de pe mărturia hotarnică a moșiei Huși, menționându-se că hotărnicia fusese făcută de Ion Șeptilici, fost stolnic[275].

Un frate al lui Vasile Șeptelici hatmanul a fost și ***Gligorce Șeptelici***. Documentele cunoscute oferă puține informații despre biografia sa. Știm că a avut câteva fiice, deoarece în sursele contemporane este utilizată sintagma „fetele lui Gligorcea Șeptelici”. Aflăm numele lor dintr-o scrisoare din 1719, când, la 20 iulie, „Vasilca, fiica Paraschivei, nepoata Grăpinei”, cu soțul Nastasie și „Calița, fiica Axănii, nepoata Măricuții, giupâneasa lui Vasile Onciul, strănepoata de mai sus numitului Gligorce Șeptilici” cu soțul Toaderașco, vând egumenului mănăstirii Barnovschi, Anastasie, moșia lor din satul Văscăuți, lângă târgul Siret, ținutul Suceava, deoarece „am rugat toate rudele noastre și pe toți răzășii, însă nime din ei n-a vrut să ne dea bani ca să ne ajutăm în sărăcia noastră”. Partea vândută constituia două treimi dintr-o jumătate de sat, partea fiecărei a constituit câte o treime din jumătate de sat. În același document mai este amintită și o altă fiică a lui Gligorce Șeptelici, Sărbaca, sora Măricuței și a Grăpinei[276]. Putem presupune, în baza unei surse din 1628, că Gavrilcea Șepteli a avut și doi fii, anume Gavrilcea și Lupul cuparul[277].

În documentele de la sfârșitul secolului al XVII-lea mai apare un ***Ioniță Șeptelici***, fără dregătorie, care nu trebuie să fie confundat cu Ion Șeptilici stolnicul, fiul lui Gligorașco Șeptilici comisul. La 14 martie 1681, Ioniță Șeptilici, împreună cu fratele său, Ștefan, și sora lor Anghelina, și o parte din răzășii din satul Durăști, fiii lui Simion Todence, vând lui Ionașco Balș, fost mare vornic, și soției sale, Maria, 16 pași de moșie din Durăști, din moșul Darionesc, de la râul Bârlad până la pârâul Gerul,

[275] *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale* (în continuare: *CDM*), vol. 5 (1701- 1720). Volum întocmit de Veronica Vasilescu, Doina Duca-Tinculescu, București, 1975, nr. 215, p. 56.

[276] Teodor Balan, *Documente bucovinene*, Cernăuți, 1937, vol. 3, nr. 160, p. 205-206.

[277] *CDM*, vol. 2, nr. 436, p. 102.

pentru 8 lei, martori la vânzare fiind Constantin Cantemir, fost serdar, și Dumitrașco Guțul, pârcălab[278].

Un an mai târziu, la 7 aprilie 1682, același Ioniță Șeptilici, împreună cu fiii săi, vinde lui Ionașco Balș, fost mare vornic, încă 20 de pași de moșie din Durăști, din bătrânul lui Constantin Bogdan, pentru 5 lei, cu vad de moară în Bârlad, martori fiind pârcălabii de Tecuci Dumitrașcu Guțul din Ivești și Ioniță din Tălăbești[279]. Ioniță Șeptelici, după cum se vede, este descendentul unei ramuri scăpătate a Șepteliceștilor, decăzută la nivelul micii boierimi de țară.

III.1.2.2. Ilie Șeptelici

Dintre copiii lui Vasile Șeptelici hatmanul s-au evidențiat Gheorghe și Ilie[280]. Ilie Șeptelici a devenit cel mai ilustru reprezentant al Șepteliceștilor în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Apare în documente la <1635-1636> fără dregătorie, alături de fratele său, Gheorghiță, când domnul Vasile vodă Lupul „volnicește" pe Iliaș (Ilie) și Gheorghiță, fiii lui Vasile Șeptelici hatmanul, nepoți ai lui Solomon vistierul, să stăpânească satul Chivărul din ținutul Orheiului[281]. Ca martor, Ilie Șeptelici apare, alături de boierii Ghianghia, Prăjescul, Murguleț, la 13 iulie 1636, la mărturisirea lui Ion Ciolpan despre vânzarea satului Târnauca, ținutul Cernăuților, către Constantin Ciogolea[282]. La 2 februarie 1637, Ilie Șeptelici din Nimirceni se află alături de alți „oameni buni" din Băzaci, Hreasca și Giurgești, ca martor la o danie dintre rude[283]; în aceeași calitate, apare și la un schimb de sate (părți din Bunești pentru părți din Hreasca și Oncești), efectuat de rudele sale, Simion Mălai, fost vistiernic, cu sora sa, Tofana, soția

[278] *Ibidem*, vol. 4, nr. 589, p. 143, Ioniță Șeptelici este fiul lui Mircea.

[279] *Ibidem*, nr. 709, p. 170.

[280] *DRH*, A, Moldova, vol. XXIII, nr. 121, p. 157.

[281] *Ibidem*, nr. 121, p. 157.

[282] *DRH*, A, Moldova, vol. XXIII, nr. 460, p. 521-522. Vezi și alt document, publicat în *DRH*, A, Moldova, vol. XXIV, nr. 228, p. 210, datat cu 15 ianuarie 1638, când Ilie Șeptelici apare în calitate de martor, fără dregătorie, la o înțelegere dintre frații Murguleț (Iremia, Ștefan, Andrei, Ipatie și Maria).

[283] *DRH*, A, Moldova, vol. XXIV. Volum întocmit de C. Cihodaru și I. Caproșu, București, 1998, nr. 25, p. 25. Ilie Șeptelici de Nimirceni este alături de Ionașco Băzăceanul ot Băzăci, Ionașco Aramă de Hreasca [Aramă Șeptelici], Gheorghiță Mălaiu, Vasile vătămanul, Toader Clim, Drăgan, Ihnat, Pânteleiu, ot tam (Hreasca) etc.

lui Constantin uricarul[284]. În dregătorie este menționat, în calitate de portar, în timpul domniei lui Vasile vodă Lupul[285]. Iar în domnia următoare, la 4 august 1654, ca mare postelnic[286]; fiind înrudit cu Bouleștii (în 1654, Ilie Șeptelici apare ca ginere al lui Pătrașco Boul spătarul), s-a bucurat de încrederea lui Gheorghe vodă Ștefan (căsătorit cu Safta Boul, nepoată de frate lui Pătrașco)[287]. În dregătoria de mare postelnic se află pe parcursul întregii domnii a lui Gheorghe vodă Ștefan[288]. La 25 martie 1658, este atestat ultima dată ca mare postelnic, în timpul domniei lui Gheorghe vodă Ghica[289], iar la 9 septembrie 1658, ca mare vornic al Țării de Jos[290]. În timpul domniei lui Ștefan vodă Lupul, Ilie este hatman și pârcălab de Suceava[291] ca și părintele său, Vasile Șeptilici, fiind menționat în această funcție în documentele din 25 martie și 20 aprilie

[284] *Ibidem*, nr. 23, p. 23-24, Ilie Șeptelici este martor la acest schimb de moșii, alături de Irimiia Murguleț, Ștefan Murguleț, Andrei Murguleț, Simion Țâra, Necolai ot Iacobești, Stretulat Dobrenschie etc.

[285] *Ibidem*, vol. XXVIII, nr. 104, p. 89-90, nr. 113, p. 94-95, ca portar în vara anului 1645, și nr. 340, p. 286-287, nr. 341, p. 287-288, ca fost portar în primăvara 1656.

[286] *CDM*, vol. 3, nr. 87, p. 42.

[287] *DIR*, A., Moldova, veacul XVII, vol. IV, nr. 389, p. 314; nr. 421-424, p. 336-337; la 11 aprilie și 5 mai 1619 (1620), Vasile Șeptelici hatmanul scrie către „fii noștri care umblă după țigani prin ținutul Trotuș" ca să lase „în pace pe toți țiganii lui Dumitrașco Ștefan". Sunt documente sugestive în ceea ce privește relațiile prietenești dintre Vasile Șeptelici și Dumitrașco Ștefan, și cele ale fiilor lor, Ilie Șeptelici și Gheorghe Ștefan.

[288] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, Iași 1908, vol. IV, nr. CLXIII, p. 160; nr. CLXV, p. 161-163; vezi și CDM, vol. 3, nr. 142, nr. 52-53, când la 8 octombrie 1555 Ilie Șeptelici, mare postelnic, este martor alături de Eustratie Dabija, mare vornic al Țării de Sus, la o vânzare; Nicolae Iorga, *Scrisori de boieri. Scrisori de domni*, Vălenii de Munte, 1925, nr. L, p. 69-70.

[289] *CDM*, vol. 3, nr. 317, p. 88.

[290] *Ibidem*, nr. 374, p. 99 document scris la Cărniceni; vezi și documentul din 1 iulie 1659, scris la Focșani, când, aflându-se în aceeași dregătorie, Ilie Șeptelici adeverește o vânzare; nr. 420, p. 108.

[291] Miron Costin, *op. cit.*, p. 186-187, nu-i exclus că Ilie Șeptelici, devotat lui Gheorghe vodă Ghica, ar fi contribuit la chemarea lui Constantin vodă Șerban, domnul Țării Românești, în Moldova, fapt pentru care este învinuit și închis, împreună cu Toma Cantacuzino vornicul și Ion Prăjescu vornicul, de către pașa de Silistra, aflat la Iași la acea vreme, „și până n-au dat 60 pungi de bani, nu i-au slobozit pre boieri" „amu de la marginea țărâi".

1660[292], din 20 martie, 7 și 9 iulie 1661[293]. În timpul domniei lui Eustratie vodă Dabija, a fost mare vornic al Țării de Sus, atestat la 12 martie și 6 iunie 1662[294]. Ilie Șeptelici este consemnat ultima dată ca element activ, figurând în documentul din 28 ianuarie 1663, când este împuternicit de domnul Eustratie vodă Dabija să scoată în vânzare moșiile și averile fraților Radu stolnicul și Nicolae Abăza[295]. Iar la 13 martie 1666, soția sa, Ana, face vânzări din moșiile lor (Belcești), ceea ce demonstrează

[292] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, Iași 1908, vol. IV, nr. CCLXIV, p. 298-302. vezi și *CDM*, vol. 3, nr. 509, p. 125, nr. 510, p. 126, când hatmanul Ilie Șeptelici, la 25 martie 1660, întărește un țigan lui Gligorașco Gherman, fost pârcălab. Alte documente în *CDM*, vol. 3, nr. 676, p. 157-158, nr. 701, p. 163, nr. 716, p. 165.

[293] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, Acte interne (1661-1690), Iași, 2000, nr. 3, p. 3-4; la 20 martie 1661, sfatul domnesc, printre care și „Elie Șeptelici hetman i părcălab Suceavschie" mărturisesc despre pierderea dreselor pentru satul Țibănești, ținutul Vaslui, al lui Mecula, fost vistier; nr. 7, la 7 iulie 1661, marii boieri împreună cu „Ilie Șeptilici hetman i parcalab Suceavscî" mărturisesc despre datoria de 200 de lei ce o avea fiul răposatului mitropolit Varlaam, Andreiaș, la „neguțătorul" Ghinea din Iași, care „au avut pâră de câteva ori înaintea măriei sale domnu nostru precum și dumnealui fratele nostru Ilie Șiptilici hatmanul să mărturisăște într-acel zapis [zapisul de împrumut – n.n.] cum iaste chizăș să plinească acei bani de pe Andreiaș la dzi", ultimul zălogind casele din Iași și ceva din moșii. Fiindcă trecuse un an de la ziua când trebuia să întoarcă datoria, boierii, la porunca domnului, prețuiesc casele din Iași și le dau mărturie; nr. 8, p. 8-9, act din 9 iulie 1661 prin care domnul Ștefan vodă Lupul întărește casele și moșiile, luate de la Andreiaș, lui Ghinea negustorul, în document specificându-se că „și boiarinul nostru credincios și cinstit Ilie Șiptilici hatmanul a fost chizaș ca să-i plinească banii de pe Andreiaș la dzi".

[294] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, Acte interne (1661-1690), Iași, 2000, nr. 21, p. 19-20, la 12 martie 1662, marii boieri, printre care și „Ilie Șeptelici vel dvurnic Vișneai Zemli", dau mărturie despre casele din Iași, de pe Ulița Mare, luate de vistiernicul Gheorghe Duca pentru o datorie de la fiii lui Gheorghe Coci hatmanul.

Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, Iași 1908, vol. IV, nr. CLXXV, p. 172-175; documentul din 6 iunie 1662, vezi și Ioan Caproșu, Documente privitoare la istoria orașului Iași, vol. II, nr. 26, p. 24-26, domnul și sfatul domnesc, unde este și „Ilie Șeptelici vornicul de Țara de Sus", întăresc mănăstirii Aron-Vodă o parte de moșie din hotarul târgului Iași. documentul nr. 39, p. 33-34, din 12 octombrie 1662, îl atestă pe „Ilie Șeptilici vel vornic Gorneai Zemli", și cu sfatul domnesc mărturisesc despre dania făcută mănăstirii Aron-Vodă în hotarul Iașilor.

[295] *CDM*, vol. 3, nr. 925, p. 207.

dispariția fizică a lui Ilie, mare vornic[296]. A fost căsătorit cu Ana, fiica lui Pătrașco Boul spătarul[297] și vară cu Safta, soția domnului Gheorghe vodă Ștefan, fapt care l-a ridicat foarte mult pe scara ierarhică, deoarece, până în domnia lui Gheorghe vodă Ștefan, Ilie Șeptelici nu a jucat un rol important în viața internă a Țării Moldovei. Din căsătoria cu Ana Boul s-au născut două fiice: Prăjeasca din Stolniceni[298], măritată cu Toader Prăjescul[299], și Safta, căsătorită cu Iani jitnicerul.

Fii lui Ilie Șeptelici au fost ***Dumitrașco***, atestat la 14 aprilie 1663 în calitate de vornic[300], și ***Gligorașco Șeptelici***, atestat ca stolnic la 22 decembrie 1669[301], iar la 20 august 1671 ca mare pitar[302]. Gligorașco Șeptelici este consemnat ca pitar și în mărturia dată de Nastasia, soția lui Pelin, din 5 aprilie 1673, în calitate de martor, cu specificarea sugestivă că este venit „den casa Măriei Sale lui Ștefan Petriceicu-vodă"[303].

Deși lipsește un registru al moșiilor și stăpânirilor lui Ilie Șeptelici, mare vornic, în baza unor documente izolate, putem observa că domeniul său funciar nu era modest, constând din mai multe părți de moșii: în satul Chivărul, din ținutul Orheiului, întărit de Vasile vodă

[296] *Ibidem*, nr. 1312, p. 287.

[297] *Ibidem*, nr. 95, p. 43; nr. 142, p. 52-53.

[298] *Ibidem*, nr. 2329, p. 485. Un act din decembrie 1673, când Prăjasca din Stolniceni, fata lui Ilie Șeptelici hatmanul, cumpără de la Bejana, femeia lui Ilie din Ciupești, fata Ciumagăi din Stolniceni, un loc de casă în Hăsnășeni, pentru 30 de lei.

[299] *Ibidem*, nr. 1163, p. 258.

[300] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, Acte interne (1661-1690), Iași, 2000, nr. 50, p. 53-54. La această dată fiind martor la o vânzare a unor fălci de vie în Vacota, făcută de Ștefăniia, „femeia lui Ifrim ce a fost vătaf de aprozi, de aicea de târgu de Iași". „Și această tocmală s-au făcut denaintea lui Ursu și a lui Dumitrașco Roșca și Enache, vornicii de poartă, și Enache și Gheorghie, vornicii de târgu de Iași, și Dumitrașco fecioru lui Șeptelici vornicul, și Vasilie feciorul lui Petrașco Moreanul, și Costa ce-au fost aprod" etc., de unde putem vedea anturajul lui Dumitrașco Șeptelici.

[301] *Ibidem*, nr. 298, p. 278. Este un act de danie a unei case din Iași, de față fiind „dumnealor Handoca cruceriul, și Gligorașco Șeptelici stolnicul, și Dumitrașco Șeptelici, fratele lui Gligorașco Șeptelici".

[302] *Moldova în epoca feudalismului* (în continuare: *MEF*), vol. VI, alcătuitori: A.N. Nichitici, D.M. Dragnev, L.I. Svetlicinaia, P.V. Sovetov, Chișinău 1992, nr. 16, p. 75-77.

[303] Teodor Balan, *Documente bucovinene*, Cernăuți, 1937, vol. 3, nr. 49, p. 60-61.

Lupul în 1636[304]; la Nimirceni (Nemerniceni), ținutul Sucevei, este atestat ca răzăș la 1637. Iar cu un an înainte, la 16 octombrie 1636, este atestat ca implicat, alături de fratele său Gheorghiță, într-un proces judiciar legat de stăpânirea unui helești, „ce-i pe pârâul Șumuz, în satul Nemernicenii, ce-i în ținutul Sucevii, care, acel helești, este mai gios de toate helești, care să chiamă Helești lui Coifeș". Ilie și Gheorghiță, fii lui Vasile Șeptelici, fost hatman, pretindeau dreptul de a stăpâni o parte din acest helești, „zicând Ilie și cu frate său, Gheorghiță, precum au giumătate și ei într-acel helești", arătând domnului Vasile vodă Lupul „un ispisocu ce-au avut moșul lor, de cumpărătură, de la Ștefan și de la fratele său Coifeș, de întăritură, de la Petru voievod". Acești Ștefan și Coifeș erau strămoșii răzășilor moșiei Nemernicenilor, cu care s-au pârât frații Șepteliceși, anume „cu Vasilie, și cu Vasilie Roșca, și cu Ana, și cu Corne și Varvara, toți nepoții lui Ștefan și fratele lui, Coifeș", care la judecată au declarat că Ilie și Gheorghiță nu au parte din acest helești, al lui Coifeș, ci „au alte locuri de helești mai în sus de acesta". Cercetarea, la porunca domnească, a arătat că Șepteliceștii nu au alt loc de helești „precum au zis Vasilie cu frații lui", dând dreptate lui Ilie și Gheorghiță[305]; satul Mănești, nelocalizat, îl avea ca zestre de la socrul său, Pătrașco Boul[306]; în satul Săveni, ținutul Dorohoiului, stăpânea jumătate de sat, care, la 25 martie 1658, îi este întărită de Grigore Ghica, fiul lui Gheorghe vodă Ghica, parte dată ca zestre surorii lui Ilie Șeptelici, mare postelnic, păhărniceasa cea mare[307]; în satele Șerpeni și Puhăceni, ținutul Orheiului, stăpânea câte a cincea parte din fiecare, pe care le avea din 8 octombrie 1655 ca urmare a împărțirii moșiilor și averilor rămase de la cumnatul său, Ilie Boul, fost vornic de Botoșani[308]; în satul Băiceni, ținutul Hârlăului, stăpânea o falce de vie rămasă tot de la Ilie Boul[309]. În satul Săveni, în ținutul Dorohoiului, stăpânea jumătate de sat ce fusese dată ca zestre surorii sale, parte întărită la 25 martie 1658 de Gheorghe vodă Ghica; în satul Hoceni (Hojeni) stăpânea un loc de prisacă, ce fusese al lui Hoja, și livezile ce le-au făcut Simion și Grigore, fiii lui Agapie, nepoții Hojei. Moșia era situată în ținutul Fălciului, lângă Oțeleni și Deleni, după cum reiese din hotărnicia și întăritura de la Ștefan vodă Lupul din 11 mai 1661[310]; în Belcești, pe Valea Albă, ținutul Neamțului, stăpânea mai multe părți de moșie, cu vatră de sat, locuri de prisacă, pomeți și vaduri de moară ș.a. Unele din aceste părți au fost cumpărate de socrul său, Pătrașco Boul, altele de însuși Ilie Șeptelici[311]. Între 1658 și 1662, popa Ion și popa Isac și alți megieși din Schei, Frățești, Bahnă, Rădăni, Uscați, Totoești, Bărgăoani, Homiceni și Mărani, la porunca domnului, au ales și au stâlpit moșia lui Ilie Șeptelici, vornicul din Bălcești. Partea ce i se cuvenea lui Șeptelici erau două părți din jumătate de sat și o parte a lui Talpă, în total – o jumătate de sat fără de 13 stânjeni, fără partea luată de la Cozma, pentru care a avut gâlceavă cu alți răzăși. Răzășii din Bălcești n-au vrut să-i aleagă moșia, dorind preventiv să vină la Iași și „să vorbească cu el" (cu vornicul Ilie Șeptelici – *n.n.*)[312]; în satul Concești, la izvoarele Bașeului, ținutul Dorohoiului, stăpânise un timp părțile de moșie ale lui Gheorghe și ale lui Todârcă, vândute lui Ghica-vodă care, la rândul său, le dăruise lui Ilie Șeptelici. După moartea marelui vornic Eustratie Dabija, a întărit părțile din Concești lui Toader Prăjescu clucerul, ginerele lui Ilie Șeptelici[313]; în satul Purcelești, în gârla Putnei, ținutul Putna, Ilie Șeptelici stăpânea întreaga moșie, cu vad de moară. În perioada cât a fost hatman, i-a vândut satul Purcelești lui Gelepul și soției sale. La 11 februarie 1696, Antioh vodă Cantemir a întărit acest sat fiilor Gelepului, Movilă Adam și Alexandru Adam[314].

[304] *DRH*, A, Moldova, vol. XXIII, nr. 121, p. 157.
[305] *Ibidem*, nr. 541, p. 591.
[306] *CDM*, vol. 3, nr. 95, p. 43.
[307] *Ibidem*, nr. 317, p. 88.
[308] *Ibidem,* nr. 178, p. 60
[309] *Ibidem*, nr. 178, p. 60
[310] *Ibidem*, nr. 676, p. 157-158.
[311] *Ibidem*, nr. 909, p. 204.
[312] *Ibidem*, nr. 384, p. 101.
[313] *Ibidem*, nr. 1163, p. 258.
[314] *CDM*, vol. 4, nr. 1793, p. 396.

III.1.2.3. Gheorghiță Șeptelici

Fratele lui Ilie Șeptelici, Gheorghiță Șeptelici, apare în documente la 1636, fără dregătorie, alături de fratele său, Ilie[315]. Peste doi ani, la 31 august 1638, este namesnic de Bârlad, la această dată el și Ionașco Zupcu șoltuzul și cei 12 pârgari și alți „oameni buni", orășeni din târgul Bârlad, fac mărturie la o vânzare[316]. La 1 iunie 1655, se consemnează împărțirea moșiilor între cumnații Toader Bașotă, fost stolnic, Vasile Șoldan vistierul și Gheorghiță Șeptelici, toți aflându-se în satul Dulcești[317]. În 1659, reapare în documente după o perioadă de absență ca martor la vânzări în ținutul Dorohoi, satul Pomârla[318]. La 5 mai 1666, este logofăt al II-lea, când alături de Stratulat uricarul, împreună cu Pârvul vătaful, este trimis de Nicolae Buhuș, mare logofăt, să cerceteze hotarul mănăstirii Socola de lângă Iași pentru pricina avută cu satul Buciumi, ceea ce au și făcut[319]. Iar la 4 august 1668, apare ca vornic, alături de Gligorașco Gheanghe, fost comis, și alți „oameni buni", drept martor la împărțirea între rude a moșiei Vărbovăț din ținutul Cernăuți[320]. Deja în vara anului 1669, este atestat ca fost logofăt[321]; în aceeași calitate este menționat și peste doi ani, la 15 februarie 1670, martor, alături de Dosoftei episcopul de Roman, la o înțelegere între Chiriac paharnicul și Alexandra, soția lui, fiica lui Grigore Ureche vornicul[322]. Anul următor, la 17 iulie, este

[315] *DRH*, A, Moldova, vol. XXIII, nr. 121, p. 157.

[316] *Ibidem*, vol.XXIV, nr. 450, p. 426-427, o vânzare în satul Văleni, pe Bârlad.

[317] *CDM*, vol. 3, nr. 128, p. 49. Nu știu precis dacă Gheorghiță Șeptelici este acel Șeptelici care, la 11 mai 1710, s-a judecat, împreună cu Toader Bașotă, cu Dumitrașco Cuza, mare spătar, pentru cele 50 de vedre de miere datorate de Șeptelici spătarului Cuza pentru care i-a dat 16 stupi, 15 merțe de secară și opt stoguri de fân. Mai târziu, Toader Bașotă a luat de la prisaca spătarului Dumitrașco Cuza 35 de stupi, zicând că sunt „bucatele" lui. Judecata domnească „la dat rămas" pe Toader Bașotă, urmând să-l ia pe Șeptelici „de grumaz", iar spătarului Cuza să-i dea stupii înapoi; *CDM*, vol. 5, nr .931, p. 250-251.

[318] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, Iași, 1908, vol. IV, nr. XCII, p. 84-85; nr. XCIII, p. 85-86.

[319] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, Acte interne (1661-1690), Iași, 2000, nr. 122, p. 112-113.

[320] *CDM*, vol. 3, nr. 1659, p. 355.

[321] Teodor Bălan, *Documente bucovinene*, Cernăuți, 1937, vol. 3, nr. 32, p. 42.

[322] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, Acte interne (1661-1690), Iași, 2000, nr. 305, p. 284-286.

atestat în drept martor la o vânzare ca pârcălab de Hotin[323], iar la 20 august, același an ca logofăt[324].

Știm că Gheorghiță Șeptelici a avut trei fiice, Agripina, menționată într-un act din 31 mai 1669[325], Tofana[326] și Safta[327], căsătorită cu Savin Zmuncilă, mare ban; fiul lor, Gligorie Zmuncilă, fost spătar, vându-se, după cum demonstrează un act de la 10 ianuarie 1708, lui Iordache Ruset, mare vornic al Țării de Sus, și soției lui Safta, jumătate din satul Săveni din ținutul Dorohoiului, cu vatră de sat, țarină, fâneață, heleșteu și cu vecini, în afară de Gogul, „care a fost iertat de părinții lui Gligorie", pentru 200 de lei, specificându-se că Gligorce Zmuncilă, fost spătar, avea jumătatea de moșie din Săveni de la mama sa, Safta, fiica lui Gheorghiță Șeptelici logofătul. Șeptelici logofătul, la rândul său, o cumpărase de la Dumitrașcu cuparul, fiul lui Grigorașcu Prăjescu[328].

* * *

Pentru sfârșitul secolului al XVII-lea, mai identificăm câțiva Șepteliceşti, fără a-i putea include cu precizie în spița genealogică a neamu-

[323] *MEF*, vol. VI, nr. 13, p. 67-68, act din 17 iulie 1671, Gheorghe Șeptelici figurează în zapisele aduse de Gavril Brăiescu în Sfatul Domnesc, „ne-au adus niște zapisă de cumpărătură și de mărturie denainte a boeri și oameni buni și voinici aleși denainte, precum dumnelor Prodan Drăguşescul, ce au fost șatrar mare, și Gheorghe Șeptilici, și Neniul, ce au fost logofăt, pârcălabii de Hotin, și Gavril Hâjdău, ce au fost căpitan, și Miron Hâjdău etc." care mărturisesc despre vânzarea făcută de Gavril Brăiescu, vărului său, lui Gavril Brăiescu, jumătate din satul Ceabrău, pe Prut, ținutul Hotinului.

[324] *Ibidem*, nr. 16, p. 75-77; la această dată, în calitate de martori la vânzarea satului Medvedca, ținutul Hotinului, participă „Ghenghe, vel vornic, și Balș, vel vornic, și Grigori Hortăscul hatman, pârcălab suceavscii, și Ilii Sturza, vel ceașnic, și Gheorghi Șăptilici logofet, și Grigorașco Șăptilici, vel pitar, și alți boeri și feciori de boeri." Acest Grigorașco Șeptelici este nepotul de frate al lui Gheorghe Șeptelici, fiul lui Ilie Șeptelici.

[325] Gheorghe Bezviconi, *Boierimea dintre Prut și Nistru*, București, 1940, vol. I, p. 286.

[326] Octav-George Lecca, *op. cit*., p. 522; identifică, pe baza unui act din 1742, care arăra că fiica lui Gheorghiță Șeptelici logofătul, Tofana, „murise puțin după 1700, când măritase pe fiica ei, Maria, cu sulgerul Adam Luca".

[327] *CDM*, vol. 5, nr. 701, p. 181.

[328] *Ibidem*, nr. 701, p. 181.

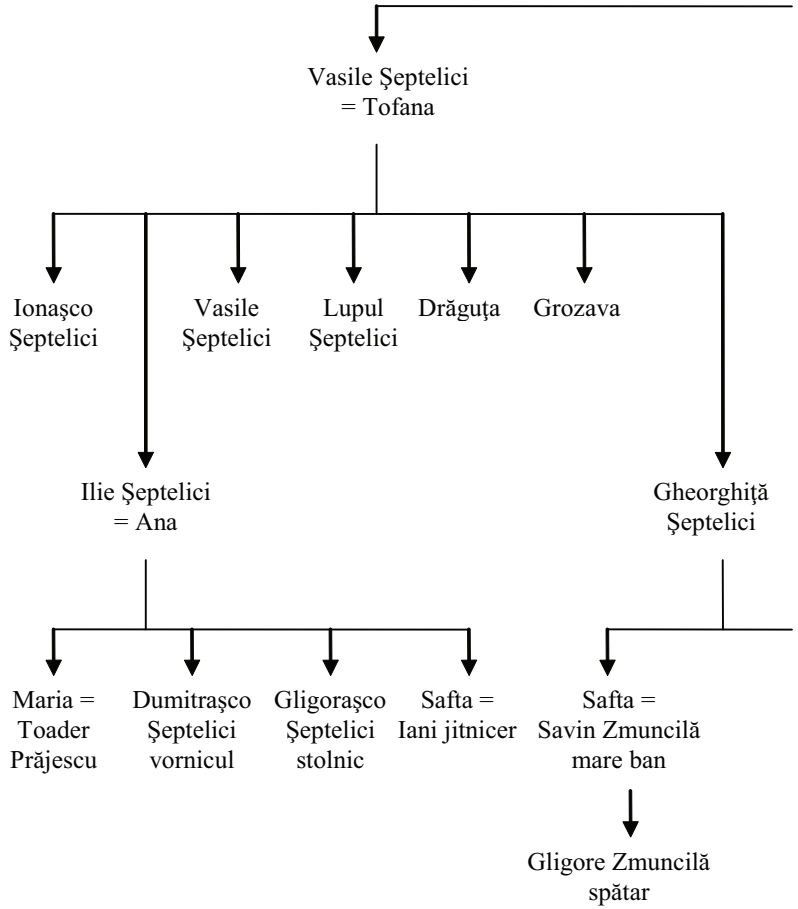

Spița genealogică a neamului Șepteliceștilor (secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea)

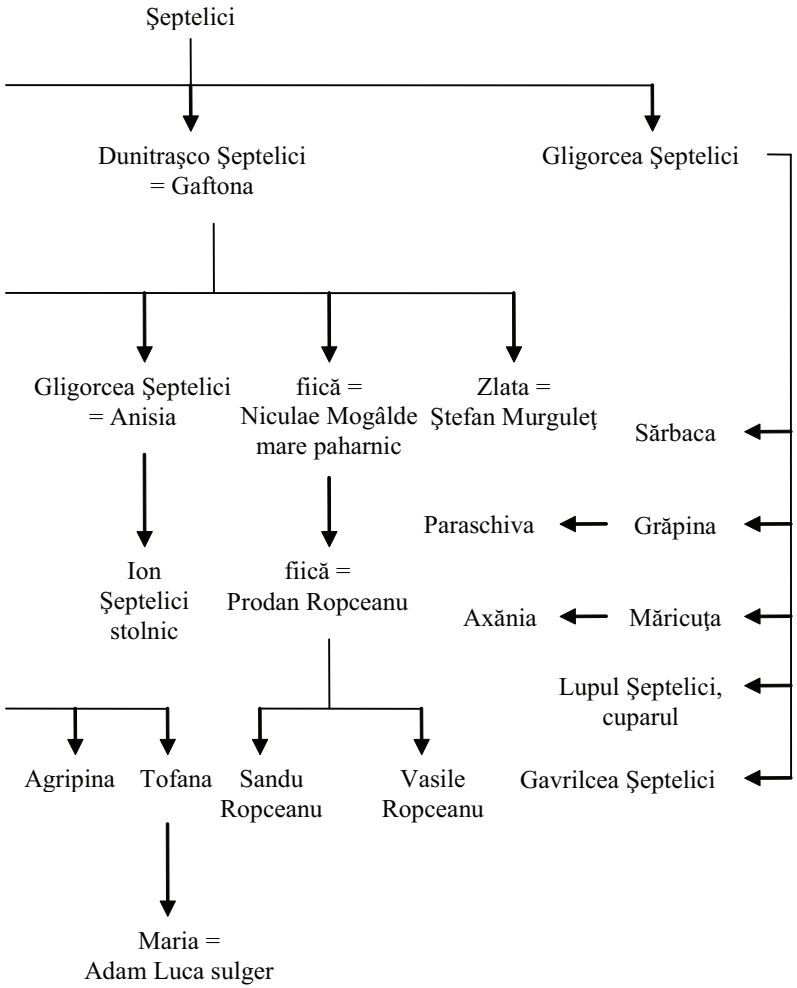

lui, locul lor rămânând să fie stabilit. La 17 octombrie 1682, la Stolniceni, apare ca martor un Vasilașcu Șeptelici, alături de Iordache Cantacuzino și Ion Tăbârță din Purcelești și alți „oameni buni" din Cozmești, la vânzarea de către Sandu, fiul lui Gheorghe din Vlădești, nepot al lui Constantin Adam, a unui loc de casă în satul Brădești, ținutul Sucevei pe Siret, către Toader Prăjescu clucer[329]. Și la 1 februarie 1703, este menționat ca martor, alături de Dumitrașcu Isăcescu, Sandu Șeptelici, la mărturisirea făcută de către Ursul Murguleț pârcălabul[330].

Cercetarea neamului Șepteliceștilor arată că este un neam destul de vechi pentru a putea pretinde întâietatea în mediul boierimii autohtone, cât și pe scara ierarhică a sistemului politico-administrativ al Țării Moldovei.

Este interesant faptul că primii Șepteliceși au deținut, în special, funcții militare: Andreica Șeptelici, pârcălab de Hotin, Șeptelici armașul, Vasile Șeptelici hatmanul etc., fapt care demonstrează existența aptitudinilie militare. Tradiția și priceperea militată impune de la sine o mentalitate conservativă și tradiționalistă, puțin flexibilă la noile elemente care începeau să apară în societatea Țării Moldovei încă la începutul secolului al XVII-lea. Însă nu putem nega existența spiritului aventurist, care incită la acțiuni imprevizibile. Astfel, Vasile Șeptelici hatmanul asasinează domnul țării, figură sacră pentru supuși, acțiune care a marcat soarta neamului Șepteliceștilor pe parcursul secolui al XVII-lea. Pentru fapta sa a plătit nu doar Vasile Șeptelici, ci și întregul său neam.

Șepteliceștii n-au deținut dregătorii însemnate până în timpul domniei lui Gheorghe vodă Ștefan. Neamul regenerează temporar, prin cel mai important reprezentant al său în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, Ilie Șeptelici mare vornic a Țării de Sus. Faptul se datorează probabil înrudirii cu Bouleștii, Ilie Șeptelici fiind căsătorit că Ana, fiica lui Pătrașco Boul spătar. Era o înrudire a două neamuri de boieri de neam vechi, conservativi și uniți de anumite fapte din trecutul apropiat.

Ascensiunea lui Ilie Șeptelici mare vornic al Țării de Sus, și a lui Ștefan Boul, mare vornic al Țării de Jos, în timpul domniei lui Gheorghe vodă Ștefan se datorează nu numai legăturilor de rudenie cu domnul, ci

[329] *Ibidem*, vol. 4, nr. 754, p. 179.

[330] Teodor Balan, *Documente bucovinene*, Cernăuți, 1937, vol. 3, nr. 90, p. 115-116.

și dorinței acestuia de a-și legitima obținerea domniei, prin complotarea împotriva domnului, în acest caz înpotriva lui Vasile vodă Lupul, atrăgând în jurul său reprezentanți ai neamurilor vechi compromise.

Nici situația lor economică nu este perfectă, Șepteliceștii fiind reprezentați modest în procesul tranzacțiilor funciare. Totodată constatăm că neamul Șeptelici reprezintă, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea, un neam în proces de ruinare, ultima încercare de a restabili statutul de odinioară fiind efectuată de Ilie Șeptelici, mare vornic al Țării de Sus, care s-a evidențiat pentru o perioadă scurtă de timp.

III.2. Evoluția marilor neamuri boierești. Cazul neamului Joreștilor

Cunoaștem o serie de familii și neamuri boierești care au reușit să-și mențină influența pe parcursul întregii Epoci Medievale. Printre acestea se evidențiază Bogdăneștii, Buhușeștii, Costineștii, Gheuculeștii, Sturzeștii ș.a. Neamurile respective nu doar și-au menținut vechile poziții, acomodându-se la noile condiții impuse de suzeranitatea otomană, ci au prosperat treptat, în special în perioada dintre mijlocul secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea. Dintre astfel de neamuri, evidențiem pe cel al Joreștilor, neam mare boieresc cu prezență constantă pe arena social-politică a Țării Moldovei nu mai puțin de două secole. Epoca Joreștilor culminează cu activitatea lui Antiohie Jora, mare logofăt, la cumpăna secolelor XVII și XVIII.

Joreștii au fost incluși de Dimitrie Cantemir printre cele 76 de neamuri mari și nobile ale Țării Moldovei[1]. Este o familie veche de boieri care a dat țării o pleiadă întreagă de personalități ale căror activități au marcat multe pagini din istoria acestei țări. Originea neamului este obscură, ca și apariția nobilimii Țării Moldovei. Primul reprezentant cunoscut al neamului este Jora stolnicul, menționat într-un act din 12 noiembrie 1392, printre boierii lui Roman voievod[2]. Următorii Jorești au

[1] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p. 116, „Vârlăneștii, Zoreștii, Zorileștii".

[2] Octav-George Lecca, *Familii boierești românești*, București, p. 349. Afirmație combătută de Ștefan S. Gorovei, care îl consideră pe cazacul Jora polcovnicul, atestat

fost consemnați abia în secolul al XVI-lea: la 1528, un Gheorghe Jora, pârcălab de Hotin[3], iar la 30 iunie, același an, el a cumpărat o moșie din Brăzeni, în interfluviul pruto-nistrean[4].

Joreștii au fost incluși în una din primele enciclopedii consacrate genealogiei neamurilor boierești ale Țării Moldovei și Țării Românești, alcătuită la finele secolului al XIX-le de către Octav-George Lecca[5]. De cercetarea acestui neam a fost preocupat Gheorghe Ghibănescu, care a efectuat primele încercări de elaborare a spiței genealogice a Joreștilor[6]. Ștefan Meteș s-a preocupat de legăturile Joreștilor cu Buhușeștii[7]. Despre dregătoriile deținute de Jorești a scris Nicolae Stoicescu care a evidențiat și aspecte din genealogia neamului[8]. Pentru secolul al XVI-lea, genealogia Joreștilor a fost abordată de Ștefan S. Gorovei care a acordat un loc aparte acestui neam într-un studiu privind originea cronicarului Grigore Ureche[9]. Unele ramuri descinse din Jorești au fost cercetate de George-Felix Tașcă[10]. De

de cronica lui Grigore Ureche, pentru 1475, în calitate de strămoș al Joreștilor din secolele XVI-XVII (*Înrudirile cronicarului Grigore Ureche* // Anuarul de lingvistică și istorie literară, XXIV, 1973, Iași, p. 115-116).

[3] *Ibidem*, p. 349.

[4] *Ibidem*, p. 349.

[5] *Octav-George Lecca, Familii* boierești românești, București, p. 349-352.

[6] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (Drăcenii cu moșiile din prejur)*, Huși, 1927, vol. XVII, p. XVI-XX; Cuzeștii. Precedat de un studiu istoric asupra văii Elanului, Iași, 1912, p. CLXVII.

[7] Ștefan Meteș, *Contribuții nouă privitoare la familia boierească Buhuș din Moldova* // Analele Academiei Române. Memoriile Secțiunii Istorice, Seria III, tom. VII, București, 1927, p. 283-345.

[8] Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV–XVII*, București 1971, p. 411-413.

[9] Ștefan S. Gorovei, *Înrudirile cronicarului Grigore Ureche* // Anuarul de lingvistică și istorie literară, XXIV, 1973, Iași p. 109-126.

[10] George-Felix Tașcă, *Posadnicii de la Soroca și descendența lor,* // Arhiva Genealogică, II (VII), 1995, Nr. 3-4, p. 139-143, din căsătoria Mariei, fiica lui Toader Jora, cu Avram Misihănescu, descinde și neamul Balaban de la Românești, precum și alte familii înrudite din același sat: Maxim, Dabija, Vârgolici, Tașcă, Chirvase, Antonescu etc. (p. 142-143); *Stăpânirea pământului în satul Românești, devenit Bălăbănești, din ținutul Tutovei, azi în județul Galați* // Arhiva Genealogică, III (VIII), 1996, Nr. 3-4, p. 193-196, cercetând istoria și evoluția stăpânirii moșiei Românești (Bălăbănești), ținutul Tutovei, constată prezența Joreștilor printre răzeșii acestei moșii. Este și prima atestare a Joreștilor la Românești (din 3 frați și 3 surori, printre care Salomia, Toader, Mierea), descendenți din „bătrânul" Drăghici Porojie, unul dintre cei patru batrâni ai

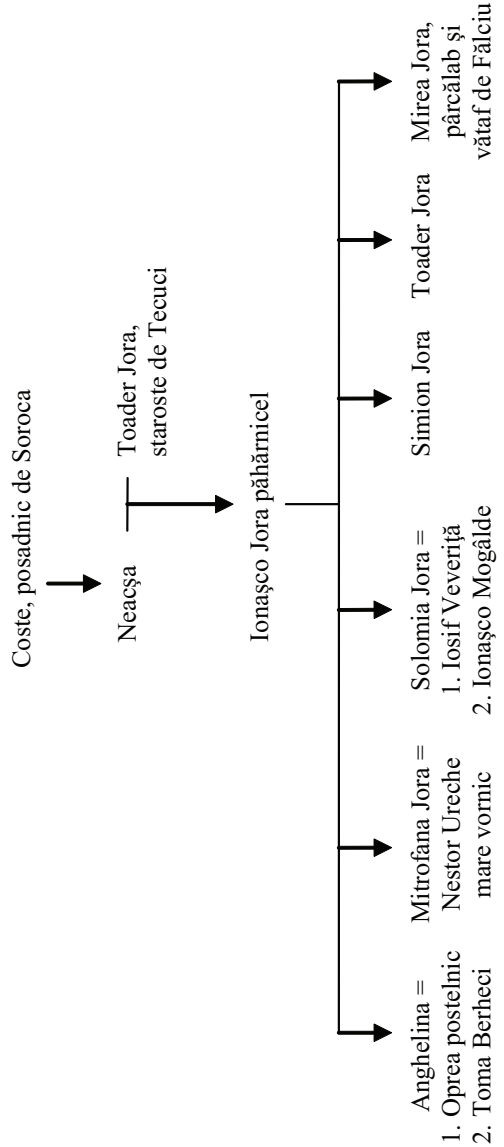

genealogia Joreștilor și legătura lor cu Coste, posadnicul de la Soroca, s-au preocupat tangențial Sorin Iftimi[11] și Nicolae Bulat[12]. Cu toate acestea, până în prezent, nu există un studiu exclusiv consacrat Joreștilor.

În baza cercetărilor înaintașilor, am elaborat spiță genealogică de mai sus pentru Joreștii din secolul al XVII-lea.

III.2.1. Simion Jora și Toader Jora

O spiță genealogică, mai completă, poate fi alcătuită începând cu finele secolului al XVI-lea, pornind de la Simion Jora, menționat în 1598, 1599 și 1608[13], care stăpânea în satul Costești de pe Ciuhur. Toader (sau Toderașcu), menționat la 1590[14], 1593, 1596 și 1599[15] ca sulger și namestnic de Bârlad, stăpân asupra moșiei cumpărate în satul Trebujeni din ținutul Hotinului, era probabil fratele lui Simion, nu trebuie confundat cu alt Toader Jora, posibil un strămoș de-al său menționat la 1529 ca staroste de Tecuci, care stăpânea în satele Brumărești, Piscani și Punteșeni, pe Bârlad[16], și cumpărătură în Pârvești[17].

moșiei Românești (p. 193-194). În baza unui document din 2 februarie 1646, în care se consemnase împărțeala moșiilor rămase de la Mierea [Jora] și a celorlaltee părți neîmpărțite între frații Jorești, între cei șase descendenți ai Salomiei Jora, căsătorită cu Ion Mogâlde: Gheorghe Ștefan, Roșca, fost vistiernic, Vasilie Cărăiman, fost pitar (căsătorit cu fiica lui Grigore Mogâldea), Pavăl, vornic de gloate, Ionașco Rusul, pârcălab, Mateiaș Sturza. (p. 193-194); George-Felix Tașcă, *Ascendența paternă maramureșană a lui Giula „Capitaneus" (1384)* // Arhiva Genealogică, IV (IX), 1997, Nr. 3-4, p. 127-132.

[11] Sorin Iftimi, *Posadnicii: o dregătorie, un neam și o așezare* // Arhiva Genealogică, I (VI), 1994, Nr. 1-2, p. 253-259.

[12] Nicolae Bulat, *Pan Coste posadnic de Soroca și urmașii săi* // In honorem Demir Dragnev. Civilizația medievală și modernă în Moldova, Chișinău, 2006, p. 436-457.

[13] *Documente privind istoria României*, A., Moldova, veacul XVI, vol. IV, p. 197, p. 236, p. 237, p. 268, p. 269; veacul XVII, vol. II, p. 160 (în continuare: *DIR*).

[14] *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași*, Moldova, vol.I, 1398-1595. Volum întocmit de Virginia Isac, București 1989 (în continuare: *CD*); zapis din 5 mai 1590 de la Todosie și sora sa Tecla, mărturie că au vândut liu Toader Jora starostele partea lor de ocină din satul Pârvești cu 15 lei.

[15] *DIR*, A, Moldova, veacul XVI, vol. IV, p. 74, 134.

[16] *DIR*, A, Moldova, veacul XVI, vol. I, p. 601; Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, I, 1, nr. 18, p. 55-58; La 23 martie 1529, Petru vodă Rareș i-a întărit lui Toader Jora, staroste de Tecuci, pentru dreaptă slujbă, trei sate pe pârâul Nogea, Brumăreștii, Piscanii și Punteștii, având uric dat bunicului său Radu Pisc stolnic, de către Ștefan cel Mare.

[17] *CD*, Moldova, vol. I, 1398-1595, București, 1989, nr. 1404, p. 515.

Presupunem că Toader n-a avut descendenți pe linie masculină sau, cel puțin, nu s-au manifestat în sistemul politico-administrativ al Țării Moldovei, deoarece majoritarea Jorăștilor din secolul al XVII-lea apar ca descendenți ai lui Simion. Dispunem doar de un singur document care îi atestă pe moștenitorii Jorești ai lui Toader Jora, aceștia nu sunt neapărat descendenți ai săi. La 20 august 1641, Racoviță Cehan, al II-lea logofăt, mărturisește că „s-au pârât în fața domnului Gheorghe Roșca, fost vistier, Gheorghe, al III-lea logofăt, Ionășcuță, pârcălab de Orhei, și „Gligorașco sân Jora Ghiorghi cu frati-său și cu Gavrilaș sân Ionașco Jorii și cu frații săi și iar nepoții lui Toader Jora, toți strănepoți Solomii" cu popa Matei, nepot Băli, și Gavril, și Toadăr ș.a. Aceștia s-au pârât pentru niște sate și moșii „ce au avut împreună": satul Piscani, cu vad de moară în apa Bârladului, satul Brumăcești, satul Ciujdeni, satul Chiriecești, satul Rusăni, cu vad de moară la Vaslui, jumătate de Poiana Cârnului, satul Nucărești cu vad de moară.

Domnul Vasile vodă Lupul îi trimite pe toți aceștia la Racoviță Cehan și în fața ultimului „s-au tocmit". Drept urmare, „s-au vinit lui Ghiorghi Jora și Roșcăi vistiernicului și lui Ghiorghi logofăt și cu toți frații lor câți mai sus scrie, strănepoți Solomii și popii lui Mătii, nepoți Bălii, sat întreg Piscani cu vadu de moară în Bârladu, și sat întreg Rusăni cu giumătate de vad de moară în Vasluiu și cu giumătate de Poiana Cârnului și giumătate de sat de Chiriecești și giumătate de sat de Chiujdeni"[18].

Aceleași personaje apar într-un act emis spre sfârșitul secolului al XVII-lea, la 15 iunie 1697, în care se arată dania făcută Mitropoliei de către Anastasia, soția lui Gheorghe vodă Duca, fiică a Ecaterinei (Dafina) Jora și nepoată a lui Ionașco Jora. Printre moșiile dăruite Mitropoliei sunt amintite și satele Piscani, pe apa Nogii, și Ștefenii, pe apa Bârladului, ambele situate în ținutul Tutovei. Pentru ele mărturisea doamna Anastasia: „care sate sintu cumpărate de maică-mea, răposata doamna Dafina, depreună cu domnul mării sale Evstratie Dabijea vodă, de la Isac ce-au fostu căpitan, ficiorul lui Avram Mesăhănescul, și de la fămeia lui, Irina, și de la ficiorul lui Constantin". La rândul său, Isac căpitanul a cumpărat „satul Ștefenii de la popa Mateiu și de la Ghiorghe și de la Gavril, frate-său din Chiriecești, din ținutul Vasluiului, iar satul

[18] *Documenta Romaniae Historica*, A, Moldova, vol. XXVI, București, 2003, nr. 200, p. 180-181 (în continuare: *DRH*).

Piscanii i-au fostu dreaptă ocină de pe moșul lui, Toader Jora”[19].

Simion Jora a fost căsătorit cu Anița Barnovschi[20], copiii lor fiind Ionașco Jora, Nicolae Jora, Nastasia, Agripina și Gheorghe Jora[21]. Urmașii lui Ionașco și ai lui Gheorghe au fost acei Jorăști care s-au impus în mediul marii boierimi a Țării Moldovei.

III.2.2. Ionașco Jora

De la Ionașco Jora s-au păstrat câteva documente care arată ascensiunea sa în dregătorii: de la căminar la ceașnic, apoi armaș pe parcursul anilor 1608-1622[22]. În anii 1628-1636, numele lui Ionașco Jora apare în documente alături de dregătoria de vornic, probabil că era vornic de gloată, deoarece într-un act din 23 martie 1636 este menționat alături de „Tănasie vornic de gloată, și Neniul vornic, și Vinculeți vornic, și Jora vornic”, care, împreună cu Sfatul Domnesc, dau mărturie pentru o tranzacție funciară[23]. În anul următor, apare fără dregătorie, „biv

[19] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. III, Acte interne (1691-1725), Iași, 2000, nr. 97, p. 75-78.

[20] Ștefan S Gorovei, *Neamul lui Miron vodă Barnovschi* // Arh. Gen., V (X), 1998, Nr. 1-2, p. 141-154. Încearcă să identifice persoana Anei Joroae, fata hatmanului Barnovschi, care apare astfel într-un document din 1620 (*MEF*, vol. I, nr. 158, p. 358), când domnul Gaspar vodă Grațiani i-a întărit satul Purceleni, ținutul Hotinului, lângă Terebne, cu locuri de moară pe Ciuhur, cumpărătură a tatălui său. Autorul se îndoiește că acest Barnovschi hatmanul ar putea fi aceeași persoană cu Toma Barnovschi, staroste de Cernăuți, ce activase în prima jumătate a secolului al XVII-lea, ar putea fi fiul lui. Soră a lui Dumitru Barnovshi și mătușa lui Miron Barnovschi (p. 146-148). Ștefan S. Gorovei presupune că Ana Joroae, fiica lui Barnovschi hatmanul, a fost soția lui Simion Jora, mamă a lui Ionașco și Gheorghe Jora.

[21] *DIR*, A., Moldova, veacul XVII, vol. II, p. 160.

[22] *DIR*, A., Moldova, veacul XVII, vol. III, nr. 3, p. 234. „Ionașco Jorea cămănaru mare” la 23 februarie 1612 a cumpărat a treia parte dintr-un bătrân, din moșia Bahnă, de la Grădan și mama lui, Nastea pentru 100 de taleri; nr. 246, p. 157-158; la 21 ianuarie 1614, Ionașco Jora, fost ceașnic, a fost prezent alături de marii boieri ai Sfatului Domnesc la o vânzare.

[23] *DRH*, A, Moldova, vol. XXIII. Volum întocmit de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat și Dumitru Agache, București, 1996, nr. 371, p. 419-420. Documentul a fost semnat și de Ionașco Jora vornic, cu sigiliul greu descifrabil. Vezi și documentul nr. 425, p. 487-489, același volum al *DRH*, document din 21 mai 1636.

dvornic”[24]. A fost căsătorit cu Simina[25], fiica lui Alexa Arapul, postelnic din Doroșcani[26]. Avea moșii la Bahna, ținutul Neamțului, de cumpărătură, și în satele Vereești, cu iaz și moară în Pârâul Negru, în Hilița, în Doroșcani din ținutul Iașului, în Hurdugi din ținutul Fălciului, în Obreșcani și în Stănceşti.

Pentru părțile de moșie din Bahna, domnul Vasile vodă Lupul trimite, la 3 septembrie 1635, o slugă domnească, având misiunea să aleagă părțile de moșie din Bahna și Urdzici de cele ale răzeșilor. Și asta pentru că „s-au jeloitu sluga Domnii Mele, Jorea vornicolu, dzicând că au compăratu” niște părți de ocină din selișteDin Bahna, partea Nastei și a fiului ei Gârdan, și partea fratelui ei Ianăș, și partea lui Nistor din Bahna; „așijderea o parte din Urdzici”. Părțile de moșii de cumpărătură din Bahna și Urdzici, potrivit lui Ionașco Jora vornicul, „și acmu iarăși țân nepoții și răzeșii în tăria lor și dzâc că n-au vândotu părinții lor și omenii lor și frații lor”[27].

Moșia Hurdugi (Hordogii), numită și Iteștii, pe Elan, a fost cumpărată încă în timpul domniei lui Constantin vodă Movilă de la care avea „direse”; la 16 martie 1638, „Ionașco Jorea ce amu fostu vornicu” a mărturisit într-o scrisoare că a vândut sus-numita moșie „giopânoloi Strătolatu, al doilea sulgeru”, pentru 45 de galbeni[28].

[24] *DRH*, A, Moldova, vol. XXIV. Volum întocmit de C. Cihodaru și I. Caproșu, București, 1998, nr. 188, p. 172-173; document de după 12 septembrie 1637 în care Ionașco Jora, fost vornic, apare printre mai mulți boieri, cu și fără dregătorii, martori la un schimb de moșii.

[25] *DIR*, A., Moldova, veacul XVII. Vol. IV, nr. 122, p. 169. La 25 mai 1617, Simina „cneaghina lui Jora ceașnic”, împreună cu sora ei, Anița, fiicele lui Alexa postelnicul împart moșiile lor. Siminei i-a revenit jumătate din satul Doroșcani, „cu loc de iaz și cu jumătatea altui iaz care este pe Bahluieț și cu jumătate de moară”, o bucată de pământ „din partea Frânceștilor”, satul Verceștii din ținutul Neamțului, satul Hurdugii din ținutul Fălciului, cu loc de iaz, și trei fălci și jumătate de vie la Cotnari cu jumătate din crame și alte două fălci și jumătate de vie la Iași. Vezi și nr. 211, p. 170-171.

[26] *DIR*, A., Moldova, veacul XVII, vol. IV, nr. 122, p. 85-86, nr. 169, p. 130. Gheorghe Ghibănescu, *Cuzeștii. Precedat de un studiu istoric asupra văii Elanului*, Iași, 1912, p. XLVI.

[27] *DRH*, A, Moldova, vol. XXIII, nr. 229, p. 270-271.

[28] *DRH*, A, Moldova, vol. XXIV, nr. 279, p. 271-272.

La 6 iulie 1628, unii dintre răzășii satului (moșiei) Tomești, anume Gavril, Nechifor, Dochia și Ileana, copiii Maricăi și ai lui Gheorghe Cașul, nepot al Maricăi de Tomești, au vândut o parte din moșia satului către Neaniul pârcălabul, menționând că încercaseră să-i vândă lui Neaniul pârcălabul ocina lor din Tomești, însă erau în litigiu Ionașco Jora vornicul, care avea și el drepturi de răzăș în această moșie. De aceea, răzășii sus-menționați, ca partea lor să nu revină lui Ionașco Jora, au întors banii Neaniului pentru moșia vândută[29]. La 2 decembrie 1628, vechea neînțelegere a izbucnit din nou și răzășii, pentru a nu permite lui Ionașco Jora vornicul să intre în moșia Tomeștilor, i-au întors banii Neaniului pentru partea de moșie vândută. Unul dintre răzăși, Nechifor, neavând bani pentru a-i întoarce Neaniului, împrumută suma necesară de la Ionașco Jora, deschizându-i în acest mod calea de a pătrunde în cadrul moșiei, fiind megieș Tomeștilor. Răzășii, aflând mai târziu de situația creată, vând a treia oară părțile lor din Tomești Neaniului, pentru a avea posibilitatea să-i întoarcă banii lui Ionașco Jora și astfel să-i împiedice intrarea în moșie[30].

Conform documentelor, Ionașco Jora vornicul a fost căsătorit cu Simina[31]. Din această căsătorie cunoaștem șase descendenți: Gavril Jora și cinci fiice – Ecaterina (Dafina)[32], Paraschiva[33] și Alexandra

[29] A.I. Băleanu, C.A. Stoide, *Documente moldovenești privitoare la familia de boieri Neaniul*, Iași, 1938, nr. 5, p. 23-25.

[30] *Ibidem*, nr. 6, p. 25-27.

[31] *DIR*, A., Moldova, veacul XVII, vol. IV, nr. 122, p. 169, nr. 211, p. 170-171, vol. III. Nr. 3, p. 234, nr. 246, p. 157-158. *DRH*, vol. XXIII, nr. 228, p. 179-180.

[32] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, Acte interne (1661-1690), Iași, 2000, nr. 253, p. 224. Este soția lui Dumitru Buhuș, mare spătar, apoi a lui Eustratie vodă Dabija, mamă Anastasiei, soția lui Gheorghe vodă Duca, și bunica lui Constantin vodă Duca. Vezi mai multe detalii la Ștefan Meteș, *Contribuții nouă privitoare la familia boierească Buhuș din Moldova* // Analele Academiei Române, Memoriile Secțiunii Istorice, Seria III, tom. VII, București, 1927, p. 283-345.

[33] *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale* (în continuare: *CDM*), vol. 4 (1676-1700). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculescu, Veronica Vasiliu, Constanța Neculescu, București, 1970, nr. 1604, p. 357; apare în 1693 „Paraschiva, fiica lui Ionașco Jora", vânzând lui Lazor Nechiți și lui Gligorie, a treia parte din satul Bahna, pentru 30 de lei.

Grumăzoaie[34], fiind numită astfel după soțul ei din prima căsătorie - Grumaze căpitanul[35], devenit ulterior armaș (după moartea lui Grumazea armașul, Alexandra s-a căsătorit cu Necula vistiernicul, însă nu a avut „Alexandra cuconi nici cu Grumadzea armașul, nici cu Necula vistiernicul"[36]); Mărica, fiică a lui Ionașco Jorea și a Siminei, căsătorită cu Gligorașco Bejan[37], și Todosica[38].

[34] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. III, Acte interne (1691-1725), Iași, 2000, nr. 97, p. 75-78. *CDM*, vol. 4, nr. 1605, p. 358; când la 20 septembrie 1693, Lazor Nechiț și Gligorie Nechiț vând lui Ionașco Isăcescul a treia parte din satul Bahna, ținutul Neamțului, cu mențiunea ca această moșie aparținuse Grumăzoaiei și Paraschivei, fetele lui Ionașco Jora. După moartea Grumăzoaei, Paraschiva a vândut moșia lui Lazor Nechiț și lui Gligorie Nechiț.

[35] Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p. 154 apare Grumazea, căpitanul, care, în domnia lui Gheorghe vodă Ștefan, era mai mare peste 400 de lefegii de țară. Despre relația de rudenie cu Joreștii vezi // *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului* (în continuare: *CDM*), vol. 3 (1653-1675). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț, București, 1968, nr. 144, p. 56; nr. 193, p. 63.

[36] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. III, Acte interne (1691-1725), Iași, 2000, nr. 97, p. 75-78.

[37] *Documenta Romaniae Historica*, A., Moldova, vol. XXVIII. Volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, București, 2006, nr. 228, p. 179-180, document din 20 octombrie 1645, prin care domnul Vasile vodă Lupul întărește „lui Gligorașco Bejan și cneahinei lui, Mărica", jumătate din satul Vercești, ținutul Neamțului, danie de la „socrul său, Ionașco Jora, fost vornic, și de la cneaghina lui, Simina".

[38] *DRH*, vol. XXVIII, nr. 433, p. 372-373, document din 8 iulie 1946, prin care Macrii, fost căpitan, și soția sa Grăpina dau „nepoților noștri", lui Constantin, fiul lui Necoară, fost logofăt, și „nepoatei noastre, Todosicăi, fetii lui Ionașco Jorăi", anume satul Giumătățeni „cu curți gata" și cu vecini, jumătate din satul Iurești, ținutul Hârlău, jumătate de Holovcinți, cu vecini, ținutul Sorocii, jumătate din Purciuleani, pe Ciuhur, ținutul Hotinului, cu vecini și două fălce de vie la Fetești, plus două sălașe de țigani.

Acest Macrii, fost căpitan, este nu altcineva decât Vasilie Macrii, căpitan, văr cu Pătrașco Ciogole, fost logofăt [vezi nr. 287, p. 227-228], și căsătorit cu Grăpina Jora, sora lui Ionașco Jora și fiică lui Simion Jora.

III.2.3. Gheorghe (Gheorghiță) Jora

Alt fiu al lui Simion Jora, Gheorghe (Gheorghiță) Jora[39]. Acesta a fost căsătorit de trei ori, cu Maria[40], cu Cârstina[41] și cu Anghelina, fiica lui Ieremia Băisanul[42]. Este menționat ca slugă domnească în actele din 29 iunie 1608 și din 12-14 ianuarie 1626, fără dregătorie[43]. În dregătorii este atestat în mai 1629, ca pârcălab de Hotin[44]. Stăpânea în satul Hlinița și Metești. A dăruit,[45] împreună cu prima sa soție, Maria[46], mănăstirii Aron-Vodă de lângă Iași via lor din Cărjești. Iar la 8 aprilie 1630, Moise vodă Movilă i-a întărit lui Gheorghiță Jora pârcălab jumătate din satul Brânzeni, ținutul Hotinului, și, separat, încă o treime din cealaltă jumătate a satului[47] plus jumătate din satul Dimișăuții, numit și Predevcenii, sat pe Nistru, într-un hotar cu Volcinețul din ținutul Sorocii[48].

Dispunem de un act de împărțire a ocinelor, de moșie și cumpărătură, ale lui Gheorghe Jora sulgerul, din care aflăm și despre unii dintre copiii săi. Actul emis la 17 mai 1638 și scris la Selicicani arată că la porunca domnească au venit „Enachie pitarul cel mare, cu giupâneasa Ileana și cu Macri căpitanul" pentru împărțirea moșiilor lui „Ghiorghie Joră ci-au fosto sulger", pentru care au strâns „oameni buni megiiași". Împărțirea moșiilor s-a făcut în felul următor: 1) pentru „giupâneasa Ileana, cu cuconele sale, anume Grăpina și Mărica, fetele Jorăi" – jumătate de sat din Selicicani „cu vecini, partea din gios, cu hălești din gios", jumătate din satul Volodeni și jumătate din satul Brândzeni; 2) pentru jupâneasa Ileana – jumătate din satul Brândzeni, și „dooa mori în Prot", „ce i-au fost cumpărătură lui Ghiorghie Jorăi"; 3) „lui Gligorașco" – jumătate de sat de Volcinești, jumătate din satul Căzcecani, jumătate din a treia parte din Bâzdâgeni și a șasea parte din Coșciugeni; 4) „să aibă a ține Toader și Todosie, cuconii Jorăi", „să aibă a ține Gligorașco cu Toader și Todosie" două părți din Costești, două părți din satul Hancăuți, jumătate de sat din Onut; a patra parte din Zubriceni și o moară în Costești „ce iaste în Prot".

Responsabilitatea pentru alegerea corectă a acestor părți de moșii, „pre coconi", revine lui „Enachie pitarul cel mare cu giupâneasa Ileana, și cu Macri căpitanul și Gligorașco Jora", „iar deca vor crește cuconii, de să vor ține părțile cum mai sus scrie, iar de nu vor vre să se țeia de această împărțeală, ca să hie ei volnici a-ș împărți ei ocinele de iznoavă, cum se vor putea ei tocmi înpreună"[49]. Cu toate acestea, nu-l putem considera pe Gheorghe Jora răposat la acel moment, deoarece la 1646 este atestat în calitate de sulger, când domnul i-a întărit lui și copiilor săi stăpânirea în satul Sălișteț, ținutul Hotinului[50]. Să fie oare vorba de un alt Gheorghe Jora sulger?

[39] *DIR*, A., Moldova, veacul XVIII, vol. II, p. 160.

[40] *DRH*, A., Moldova, vol. XVIII. Volum întocmit de I. Caproșu și V. Constantinov, București, 2006, nr. 377, p. 444. Vezi și *DIR*, A., Moldova, veacul XVII, vol.V, nr.482, p.364. Maria, către 7 octombrie 1625, era răposată: „că au dat co limbă de moarte Măriia, giupâneasa Jorăi, a loi Ghiorghiță".

[41] *DRH*, A., Moldova, vol. XXIII, nr. 304, p. 340-342, nr. 305, p. 342-343. Două acte din 15 ianuarie 1636, când apare menționată tangențial „Cârstina, giupâneasa Ghiorghie pârcălabului de Hotin", de la care au cumpărat de Isac Stârce (căsătorit o nepoată de-a lui Musteață) și Musteață satul Lozenii, pe apa Borodacei, sat ce fusese cumpărătură lui Gheorghe pârcălab de la Lăziian și de la Nedelcă.

[42] Teodor Bulat, *Documentele mănăstirii Văratec* // Arhivele Basarabiei, VII, 1935, nr. 2, p. 170-171, nr. XII; *CDM*, vol. 3, nr. 254, p. 75; documentul se referă la schimbul de moșii efectuat între Ștefan Boul și soția sa Ruxanda, cu Toderașco Jora sulgerul, care dau două părți din Băloșești pentru jumătate din Șofrănești. Toderașco Jora este numit fiu al Anghelinei și nepot de soră lui Simion Băisanul. Despre un reprezentant de seamă al Băisănești vezi // Mircea Ciubotaru, *Un „homo novus" al secolelor XVI-XVII: uricarul Ieremia Băisanul* // Arhiva Genealogică, 1994, I (IV), 3-4, p. 7-11, Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 411-412.

[43] Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 411. vezi și *DIR*, A., Moldova, veacul XVII, vol. V, nr. 263.

[44] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XI, Iași, 1922, nr. 23, p. 50-51, când mărturisește alături de Griga vornic, Simion Pilipovschi, Avram Căpotici, Grigori Corotușca, Ștefan Brăiescu, Lupul din Junești, Efrim Hăjdeu, pentru jumătate din satu Selița, ținutul Hotinului, pe Nistru cumpărată de Costantin Stărcea de la răzășii de Selița. T.G. Bulat, *Hotinul, străveche stăpânire românească* // Arhivele Basarabiei, 1933, an 5, Nr. 2, nr. II, p. 32-33. Zapis din la 10 octombrie 1636 de la Gheorghe, fiul lui nistor vătav de Metești, vinde lui „Gheorghe Jora pârcălabul de Hotin" a treia parte din moșia Metești.

[45] *DIR*, A., Moldova, veacul XVII, vol. II, p. 160.

[46] *DIR*, A., Moldova, veacul XVII, vol. V, nr. 482, p. 364.

[47] T.G. Bulat, *Contribuțiuni la viața judecătorească și administrativă a Moldovei supt ocupația rusească din 1806-1812* // Arhivele Basarabiei, 1930, II, Nr. 4, nr. VII, p. 392.

[48] *Ibidem*, p. 393.

[49] *DRH*, A, Moldova, vol. XXIV, nr. 354, p. 348-349.

[50] *DRH*, A., Moldova, vol. XXVIII, nr. 425, p. 365-366.

Presupunerea despre căsătoria lui Gheorghe Jora cu Anghelina, fiica lui Băisanul, este bazată pe un act din 30 aprilie 1657[51], în care Ștefan Boul, mare vornic al Țării de Jos, și soția sa, Ruxanda, fac schimb cu Toader Jora sulgerul, fiu al lui Gheorghe Jora și al Anghelinei, nepot de soră lui Simion Băisanul, dându-i lui Jora două părți de ocină din satul Bălășești, ținutul Vasluiului, și primind în schimb jumătate din satul Șofrăneștii, același ținut. Descendenții din căsătoria cu Anghelina au fost Constantin Jora[52], Toader Jora[53] și Gligorașcu Jora[54], și două fiice, una căsătorită cu Grigoraș Ciocârlie și alta cu Sculi armașul[55].

[51] T.G. Bulat, *Documentele mănăstirii Văratec* // Arhivele Basarabiei, VII, 1935, nr. 2, p. 170-171, nr. XII; *CDM*, vol. 3, nr. 254, p. 75; nr. 254, p. 75, nr. 265, p. 77.

[52] *DRH*, vol. XXVIII, nr. 425, p. 365-366.

[53] *DRH*, A., Moldova, vol. XXVIII. Volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, București, 2006, nr. 136, p. 115-116; Toderașco Jora este alături de unchii săi, Simion Băisanul și Opre călugărul, la dania pe care o face ultimul „fraților săi"; Simion Băisanul și Toderașco, feciorul Jorăi: moșii și țigani. Anume jumătate din satul Buhăeștii și jumătate din Dracsini, ambele în ținutul Vasluiului, moșii ce le dă Opre călugărul rudelor sale ca „după moartea mea, să aibă a mă griji și la țărut și la comândat".

[54] *DRH*, A., Moldova, vol. XXVIII, nr. 425, p. 365-366, document din 28 iunie 1646, Suceava, prin care „sluga noastră Gligorașcu Jora și fratele său Todirașcu, și surorile lor, fiii lui Gheorghiță Jora biv sulgeriu" vând a patra parte din satul Sălișteț, ținutul Hotinului, „cumpărătura a tatălui lor, lui Ghiorghiți Jora, de la frateli său, Ionașco Jora, din dres de împărțală ci l-au avut Ionașcu Jora cu frateli său, Ghiorghiți Jora sulgeriu".

[55] T.G. Bulat, *Contribuțiuni la viața judecătorească și administrativă a Moldovei supt ocupația rusească din 1806-1812* // Arhivele Basarabiei, 1930, II, Nr. 4, nr. XVII, p. 408-409; sunt rezumatele documentelor prezentate de Teodor Balș în 1809 privitoare la moșia Volodenii, ținutul Hotinului, asupra căreia pretindea. Ne interesează ispisocul din 12 august 1664, prin care Eustratie vodă Dabija întărește „lui aga Sculi ginerele Jorii" a patra parte din satul Volodenii, parte răscumpărată de la logofătul Buhuș; zapisul din septebrie 1668, „dela Grigoraș Ciocărlie cu care au vândut cumnatului său Sculi armașu" a patra parte din Volodeni, „iar a patra parte a avuto zăstre dela socrul lor Ggeogi [așa e în documentul publicat, de fapt - Gheorghe] Jora părcălabul de Hotin".

III.2.4. Gavriil Jora

Un alt fiu al lui Ionașco, Gavriil Jora, apare în calitate de martor la o vânzare în satul Hârlești, ținutul Neamțului, la 1624[56]. Reușește să obțină dregătoria de sulger, în care este atestat la 29 mai 1656, fiind martor, alături de vărul său, Toderașco (Toader Jora sulgerul, fiul lui Gheorghe Jora), la vânzarea unei case în satul Bahna, cu 12 ughi, de către Ionașco, fiul Gligăi, împreună cu vărul său, Toader, lui Grumaze, mare armaș, cumnat lui Gavril Jora sulgerul[57]. La 16 octombrie 1655, domnul Gheorghe vodă Ștefan le-a întărit „slugilor sale", Gavril Jora, fost sulger, și cumnatului său, Grumaze căpitanul, și altor frați ai lor, Jorăști, stăpânirea unor părți din ocina satului Bahna, în ținutul Neamțului, cumpărate de Ionașco Jora, tatăl lui Gavril, fost sulger[58]. Pentru ocini, aceștia au avut, ceva mai înainte, pâră cu răzășii moșiei, în frunte cu Maxim Băhnaș. În decembrie 1656, Antimița păhăniceasa, soția lui Alexandru paharnicul, a făcut danie lui Gavrilaș Jora sulgerul și soției sale, Todosia, și fiilor lor satul Mândrești din ținutul Cârligăturii, cu vad de moară în apa Bahluiului[59]. Gavril a fost căsătorit cu Todosia[60], sora lui Gavriliță Costache sedarul,[61] cu care a avut mai mulți copii, dintre

[56] *DIR*, A., Moldova, veacul XVII, vol. V, p. 275.

[57] *CDM*, vol. 3, nr. 194, p. 63.

[58] *Ibidem*, nr. 144, p. 56.

[59] *Ibidem*, nr. 217, p. 67.

[60] *Ibidem*, nr. 217, p. 67.

[61] Nicolae Iorga, *Studii și documente*, București, 1909, vol. V, partea II, nr. 48, p. 27, document din 12 martie 1667, când niște moșinași din Costești pe Horoiata și de la Elan vând „giupânesei Todosicăi Joroe, sora dumisale sărdarului Gavriliță", pentru 40 de taleri, moșia lor aflată la „gura Horăeții".; nr. 67, p. 31, alt document, din 8 septembrie 1679, referitor la părțile de moșie din Bujoreni, Grijlivi pe Bârlad, „a vornicului Gavriliță" pe care „li-au dat surori-sa Tudosiicăi Joroae"; nr. 70, p. 33-34, o mărturie din 8 septembrie 1679 a lui „Gavril Costache vel vornic Dolnei Zemli" despre înțelegerea avută cu „soră-me Todosiica Joroae" referitoare la împărțirea moșiilor ce le-au rămas de la „răpousații părinții noștri Costache sulgerul și maica noastră Tofana", Todosicăi revenindu-i următoarele moșii: partea Tofanei din Bujoreni, pe Bârlad; o treime dintr-un bătrân din Tomești; câte o jumătate din Roșcani, Costești de pe Prut și Budoiu; și părți din Ivășcani și Giurcani. Același document ne permite să presupunem că Todosica a fost căsătorită de două ori. Din prima căsătorie l-a născut pe fiul Scărlet, iar în cea de-a doua, cu Gavril Jora, pe fiul Antiohie. Această concluzie reiese din spusele lui Gavril Costache care mărturisea că „din Ivășcani și din Giurcani, care am dat-o nepotului meu lui Scărlet, ficiorul Tudoscăi".

care îi știm pe viitorul mare logofăt Antiohie Jora[62] și Simina[63], căsătorită cu Vasilie Gheuca vistiernicul[64]. Anterior, la 11 iulie 1695, boierii adeveresc că Eustratie vodă Dabija a dat mănăstirii Bârnova partea sa din satul Rădăeștii, ținutul Tutovii, iar după moartea domnului, egumenul mănăstirii a ajuns la o înțelegere cu „măriiea sa doamna Dafina a răpăosatului Dabijei vodă" că moșia este puțin folositoare mănăstirii și a vândut-o cu tot „cu vecini dumisal lui Vasile Gheuca ce-au fostu vistiernic mare", iar pe banii obținuți a cumpărat mănăstirii niște dughene. Fapt mărturisit de „doamna Anastasiia a răposatului domn Duca vodă, fiica mării sale doamnei Dahinei", care menționa că „am făcut de la noi această încredințată mărturie la mâna dumisale Siminei visterniceasa Gheucăi vistiernicul și a cuconilor dumilorsale"[65].

III.2.5. Constantin Jora

Constantin Jora, fiul lui Gheorghe Jora și al Anghelinei, nepot al lui Simion Jora și al lui Ieremia Băisanul, apare prima dată în acte la 12 octombrie 1662 ca mare armaș, alături de alți mari boieri, martor la o danie domnească[66]. Iar la 13 mai 1665, ca sulger, când marii boieri dau mărturie despre pricina dintre Nicolae Buhuș, mare logofăt, și Constantin Jora, ginerele lui Bălan comisul, Canțir și alte rude ale lor, pentru niște părți de moșie din satul Brătășeni din ținutul Iașilor. Constantin Jora, prin căsătorie, a devenit răzăș în Brătășeni și, împreună cu răzășii moșeni, a încercat să împiedice intrarea în moșia Brătășenilor a lui Nicolae Buhuș, prin cumpărătură de la fiii lui Ionașco Păulel și alții. Judecata a dat dreptate marelui logofăt, iar Constantin Jora și rudele soției sale „au rămas de toată legea țării"[67].

Un alt act din 13 mai 1665, emis de Eustratie vodă Dabija, cu hotărârea judecății asupra cazului prezentat mai sus, pentru moșia Brătășenilor, îl evidențiază pe Constantin Jora ca vornic de Botoșani. Este primul document care îl consemnează într-o dregătorie, ceea ce nu înseamnă că nu deținuse până la acel moment alte funcții în aparatul politico-administrativ al țării[68]. Și asta pentru că peste jumătate de lună, la 1 iunie 1665, apare ca martor la o vânzare, alături de fratele său, Toderașco, fost sulger, cu mențiunea fost armaș, dregătorie în care s-a aflat până a deveni vornic de Botoșani[69]. În august 1665, Eustratie vodă Dabija a poruncit lui Constantin Jora, fost armaș, vornic de Botoșani, să cerceteze o pricină din târgul Botoșanilor[70]. La 26 mai 1667, Constantin Jora, fost armaș, se află în ținutul Hârlăului, în satul Novaci, unde este martor, împreună cu fratele său, Toderașco Jora, devenit medelnicer, la o danie[71]. Probabil că aveau și ei moșie în acest sat. Ca fost armaș (orăjnic), apare la o mărturie și la 13 martie 1668[72]. Cu același an sunt datate două documente în care Constantin Jora armașul este atestat ca subiect implicat în afaceri funciare[73]. Iar la 1 iunie 1671 este atestat în mazâlie, alături de alți mari

[62] A Saint Georges., *Comunicări* // „Ioan Neculce", an 1925 / 1926, fasc. 6, p. 354-355, document din 2 ianuarie 1692, „Antiohie clucerariul căce se trage de pe părintele dumisale Gavril Jora sulgiariul."

[63] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, Acte interne (1661-1690), Iași, 2000 (în continuare: Ioan Caproșu, *Doc. Iași.*), nr. 253, p. 224, document din12 mai 1669, „Siminii, fata ... lui Gavril Jorăi"; nr. 540, p. 481-482, document din 24 august 1680, „Sâminii, fata lui Gavril Jora sulgerul".

[64] Ioan Caproșu, *Doc. Iași.*, vol. III, Acte interne (1691-1725), Iași, 2000, nr. 99, p. 79-80. Document din 11 iulie 1695 care amintește de daniile făcute de doamna Anastasia, soția lui Constantin vodă Duca nepoatei sale de frate „Siminei visterniceasa Gheucăi vistiernicul și a cuconilor dumilorsale". Ceva mai sus, în document, este amintit și prenumele vistiernicului „Vasilie Gheuca ce-au fostu vistiernic". Vezi și documentul nr. 101, p. 82, de după 8 decembrie 1695, care menționează „fiindu Antioh hatmanul, cumnatul lui Vasilie Gheuca vistiernicului".

[65] *Ibidem*, nr. 99, p. 79-80.

[66] Ioan Caproșu, *Doc. Iași.*, vol. II, nr. 39, p. 34-35. Vezi și Nicolae Iorga, *Documente tecucene și bârlădene* // Buletinul Comisiei istorice a României, vol. IV, București, 1925, nr. 13, p. 168, document din 16 noiembrie 1662, în Sfatul Domnesc este menționat și „Constantin Jora vel orâjnic". Pentru 1663, 12 octombrie, Constantin vel armaș, vezi Ghibănescu Gheorghe, *Surete și Izvoade*, vol. IV, Iași, 1908, nr. CCLXXVI, p. 317-318.

[67] *CDM*, vol. 3, nr. 1172, p. 259-260.

[68] *Ibidem*, nr. 1073, p. 260.

[69] *Ibidem*, nr. 1186, p. 263.

[70] *Ibidem*, nr. 1235, p. 272.

[71] *Ibidem*, nr. 1482, p.3 20.

[72] *Ibidem*, nr. 1595, p. 342.

[73] T.G. Bulat, *Contribuțiuni la viața judecătorească și administrativă a Moldovei supt ocupația rusească din 1806-1812* // Arhivele Basarabiei, 1930, II, Nr.4, nr. XVII, p. 408-409; sunt rezumatele documentelor prezentate de Teodor Balș în 1809, privitoare la moșiile Forona și Trebujeni, ținutul Hotinului, asupra cărora pretindea. Pentru prima a prezentat un act din 8 februarie 1668 prin care domnul Gheorghe vodă Duca trimite hotarnici ca să „aleagă toate părțăle din Forona a lui Constantin Jora armașul" (p. 409).

boieri, martor la o vânzare, „și la această tocmală și vândzare o-m făcut dinainte dumisale... Constantin Jora ce au fost armaș mare”[74].

De la 1 iunie 1671 și până la 27 martie 1679, Constantin Jora a deținut dregătoria de clucer, deoarece, la 27 martie 1679, în această funcție, face o cumpărătură în satul Bălușești, ținutul Roman, de la Gavril, fiul Aniței călugărița[75].

Spre sfârșitul verii anului 1679, Constantin Jora a devenit serdar, deoarece la 15 august 1679 apare ca martor alături de boierimea orheiană – Constantin Hâncul căpitan, Toderașcu căpitan, Hăjdău căpitan, Păcurar căpitan, Costin izbaș, Sturzea izbaș de Ciopleni și preotul de Mimoreni – la vânzarea de către Postolache, fiul lui Ivan din Crivuleni, a ocinii sale din Crivuleni lui Donici clucerul, „căci fiindu... la oaste, și căzându la boală și la greu”, este nevoit s-o vândă. Documentul este scris în Ucraina, „la Șanghei Soltan pe Nipru”[76].

În vara anului 1679, Constantin Jora și soția sa, Safta, au cumpărat părțile de moșie ale lui Miron și ale soției sale, Măricuța, din satele Bălășești și Bătrânești pentru 20 de lei, plătind câte 1 leu pentru un pământ[77]. În 1680, Duca vodă i-a întărit lui Constantin Jora serdarul stăpânirea peste jumătate din satul Broșteni din ținutul Dorohoi, „cu vecini”, pentru care avuse pără mare cu rudele soției sale încă în timpul lui Eustratie vodă Dabija[78].

În serdărie, Constantin Jora s-a aflat aproximativ până la 2 martie 1681, dată la care este atestat în calitate de fost serdar, făcând o cumpărătură de moșie din satul Bălușești de la fiii diaconului Mărdari din Iucșăști[79]. Este ultima treaptă pe care a atins-o Constantin pe scara ierarhică administrativă a Țării Moldovei. În vara anului 1682, un răzăș de Cosițeni al lui Constantin Jora, anume Ștefan, fiul lui Hagi Panaioti, fost ușar, hotărăște să-și vândă partea sa de moșie, „ce iaste dreaptă cumpărătură părintelui mieu Hagi Panaioti de la Vasile Buga” din satul Cosițeni, ținutul Cârligăturii, deoarece, după propria mărturisire, „am căzut la o nevoie dintr-o slujbă ce am fost la ținutul Cârligăturii, cu cheltuiala balgibașii, ș-am rămas dator cu șaizeci de galbini; deci hiind eu la nevoie mare, închisoare și în hiare, pre sama siimenilor”. În aceste condiții, a scos spre vânzare partea sa de Cosițeni, înainte de aceasta însă „am întrebat pe toți răzășii miei ca să-mi dea acești bani [necesari pentru achitarea datoriei – *n.n.*] și nu s-au aflat nime; și fiindu și dumnealui Costantin Jora sărdariul mai aproape și având și dumnealui moșie acolea, l-am întrebat din chisoare și din hiară în doaă rânduri și s-au lepădat de au zis că nu-i trebuiaște”. Ceva mai târziu, același Ștefan, fiul lui Hagi Panaioti, s-a adresat și marilor boieri care, la rândul lor, au scris lui Constantin Jora serdarul, stabilind tremenul de o saptămână în care ultimul putea să trimită 105 lei, în caz contrar moșia urma să fie vândută altora. Drept urmare, la interpelarea boierilor, Constantin Jora „n-au avut să trimiță banii să mă scoată di nevoie și din hiară”, de aceea Ștefan, fiind „într-atâta nevoie și ucisături de siimeni în toate dzilele, n-am mai putut răbda”, a vândut partea sa de moșie lui Panaiote, mare ușar, obținând astfel banii necesari pentru a ieși din închisoare[80].

A fost căsătorit de două ori: cu Safta, fiica lui Bălan comisul[81], și cu Tudosca, nepoata Smarandei[82], soția lui Gheorghe vodă Ghica. Cunoaștem că din aceste căsătorii Constantin Jora a avut cel puțin o fiică, căsătorită cu Ștefan Prăjescul[83], și doi fii – Ion Jora și Gligorașco Jora[84].

[74] Ioan Caproșu, *Doc. Iași.*, vol. II, nr. 353, p. 326-327.

[75] *CDM*, vol. 4, nr. 358, p. 99.

[76] *Moldova în epoca feudalismului* (în continuare: *MEF*), vol. VI, Chișinău, 1992, nr.3 5; L.T. Boga, *Documente basarabene* // Arhivele Basarabiei, 1933, an. 5, Nr. 1, nr. V, p. 68-69.

[77] *CDM*, vol. 4, nr. 440, p. 114.

[78] *Ibidem*, nr. 526, p. 133.

[79] *CDM*, vol. 4, nr. 585, p. 144; vezi pentru același an și la T.G. Bulat, *Câteva știri despre monastirea Doamnei de lângă Botoșani* // Arhivele Basarabiei 1930, anul 2, Nr. 2, nr. 24, p. 234, rezumat din condica mănăstirii Sf. Pantelimon. Constantin Jora dă mărturie, alături de Dumitrașco clucer, ambii vornici de Botoșani, pentru un loc de casă în Botoșani.

[80] Ioan Caproșu, *Doc. Iași.*, vol. II, Acte interne (1661-1690), Iași, 2000, nr. 572, p. 507-508; document din 15 august 1682.

[81] *CDM*, vol. 4, nr. 440, p.1 14.

[82] *Ibidem*, nr. 526, p. 133.

[83] *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale* (în continuare: *CDM*), vol. 5 (1701- 1720). Volum întocmit de Veronica Vasilescu, Doina Duca-Tinculescu, București, 1975, nr. 446, p. 118.

[84] *Ibidem*, vol. 4, nr. 646, p. 157.

III.2.6. Toader (Toderașco) Jora

Al doilea fiu al lui Gheorghe Jora și al Anghelinei este Toader (Toderașco) Jora, frate cu Constantin Jora. În decursul anilor 1645-1646, Toderașco Jora a apărut în calitate de martor, alături de alți feciori de boieri, Tica, fost postelnic, Savin, ginere lui Voruntar, Necoară Dupniță, Gligorie Poroh, Ionașco, fiul lui Lupul cuparul, Eftimie vătag, Irimie Murguleț, Savin, fiul lui Constantin, Dumitrașco Cârstian, Gavril Bogdan, Gheorghiță Arsenie, Gligorașco Prăjescul vistiernic, Pavăl, fiul lui Lupul Prăjescul, Lupu Bogza, Ilie Boul, Vasile Brașovanul, „și alți oșteni de frunte de la curtea domnească”[85]. Ca dregător apare în documente la 8 aprilie 1654, în postura de sulger, cumpărând de la Tudosca, soția lui Pătrașco Ciogole, și fiii acesteia a parta parte dintr-un sfert al moșiei Brănzeni și jumătate din satul Crăstenești, ținutul Hotinului[86]. La 30 aprilie 1657, Ștefan Boul, mare vornic al Țării de Jos, a făcut schimb de moșii cu Toderașco Jora (Zoria) sulgerul, primul dând două părți din Bălușești pentru jumătate din Șofrăneștii lui Jora[87].

La 10 mai 1662, a obținut danie[88] de la soacra sa, Irina, fiica lui Aram, jumătate din satul Culișăuca din ținutul Hotin. La 5 mai 1663, a apărut prima dată în documente în calitate de vornic de Botoșani, martor la o vânzare[89], iar la 20 august 1664, a fost atestat ca sulger[90]. La 15

[85] *DRH*, A., Moldova, vol. XXVIII, nr. 128, p. 105, nr. 216, p. 205-206, nr. 262, p. 206-208, nr. 356-358, p. 304-307, nr. 360, p. 309-310, nr. 366, p. 313, nr. 367, p. 314, nr. 499, p. 425-426, nr. 521, p. 444-445.

[86] T.G. Bulat, *Contribuțiuni la viața judecătorească și administrativă a Moldovei supt ocupația rusească din 1806-1812* // Arhivele Basarabiei, 1930, II, Nr. 4, nr. VII, p.392.

[87] T.G. Bulat, *Documentele mănăstirii Văratec* // Arhivele Basarabiei, VII, 1935, nr. 2, p. 170-171, nr. XII; *CDM*, vol. III, nr. 254, p. 75

[88] *CDM*, vol. 3, nr. 808, p. 184.

[89] *Ibidem*, nr. 964, p. 216.

[90] Teodor Balan, *Documente bucovinene* vol. III, (1573-1720), Cernăuți, 1937, nr. 9, p. 15, un act prin care domnul Eustratie vodă Dabija poruncește lui Gligori Hăbășescu, pârcălab de Hotin, „să mergi la sat la Onut și la Măleatinți și la... și să alegi toate părțile boiarinului nostru lui Toader Jorăi sulgeariul”; nr. 13, p. 19-20, document din 5 iulie 1665, când același domn trimite pe Dumitrașco staroste de Cernăuți, care alături de Ursul, vornicul de poartă, urma, împreună cu megieșii, să horărnicească satul Malitinți al lui Toader Jora, fost sulger, dinspre Stăuceani și alte sate, apoi să hotărnicească și satele Onutul de Sus și cel de Jos și să împartă aceste

februarie 1667, se afla în dregătoria de medelnicer (până la 2 iulie 1669, când este atestat ca fost medelnicer[91]), cumpărând de la Nacul Zbiiarea și de la fiii acestuia, Ilie și Ștefan, a șasea parte din ocina ce le aparținea în satul „Todireani, ce sănt în ținutul Hârlăului, pre apa Sitnei”, partea lui Crăciun, și partea Drăghinii, care, de asemenea, forma a șasea parte de sat; de la aceleași persoane mai cumpără „iar dintr-acelaș sat, unde au fost casa lui Crăciun vătavul cu cât loc de craam au ținut acea casă”, pentru 150 de taleri[92]. Pentru părțile obținute în satul Todireni, ținutul Hârlăului, în iunie 1667, „Toderașco Jora, vtori medelnicear iu”, se judecă cu Ursache, mare vistier, „zicând dumnealui fratele nostru [a marilor boieri ce dau mărturie – *n.n.*] Ursachie vistiarnicul cum are giumătate de Todereani, cumpărătură de pre socrul său Gavril hatmanul, apoi cându au fostu, în zilele lui Ghiorghie Ștefan-vodă tămplându-să ficiorii lui Gavril hatmanul în urgii despre domnie, și fiind ei lipsiți și din țară, sau sculatu Toderașco Jora și au cumpăratu giumătate [ulterior cercetările efectuate de boieri vor arăta că Jora cumpărase doar o treime din sat – *n.n.*] de sat de la nește răziași... nefiindu el moșan și neavând el nice o treabă acolo întracel sat, apoi după aciaia acmu mai curându, în postu cel mare, au mai cumpăratu de la Nacul Zbiera din giumătate de satu a treia parte pre ascunsu, și fără știrea dumisale vistiarnicului”.

două sate - Onuturile, „câte în giumătate, Onutul din Sus giumătate de sat să ție boiarinul nostru Jora, iar giumătate de Onut să ție Spătăroaia lui Iordachi, și Onutul din Gios iarăși să ție Jora giumătate de Onut și spătăroaia iarăși giumătate”, deoarece „ni sau jeluit boearinul nostru Toderașco Jora, ce au fost sulgeariu zicând cum satul seu Maletinții la Cernăuți are împresurătură hotarul satului de către alte sate a spătăroae lui Iordache”. Este vorba despre Alexandra, văduva lui Iordachi Cantacuzino, mare vistier; nr. 18, p. 25-26, un document din 1666, mai 1, din care reiese că neînțelegerile pentru hotarele Maletinților și a Onutului, dintre Toderașco Jora, fost sulger, și Iordăchioae spătăroae, au continuat. Domnul trimite pe teren iarăși boieri hotarnici pentru cercetarea și stâlpirea moșiilor mai sus amintite. Vezi și hotarnica Maletinților din 7 iulie 1666, Teodor Balan, *op.cit.*, nr. 19, p. 26-27. *CDM*, vol. 3, nr. 1186, p. 263, un act din 1 iunie 1665 îl atestă fără dregătorie, fost sulger.

[91] Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. II, nr. 270, p. 242-243; la această dată este martor, alături de mari boieri, negustori și popi, la o vânzare făcută la Iași.

[92] Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, III, partea 2, Iași, 1912, nr. 41, p. 57-59. Vezi și *CDM*, vol. 3, nr. 1482, p. 320, document din 26 mai 1667 îl atestă pe Toderașco Jora medelnicerul alături de fratele său Constantin, fost armaș, martor la o danie în satul Novaci din ținutul Hârlăului unde erau și ei răzeși.

Judecata domnească hotărăște ca vistiernicul Ursachi să întoarcă banii lui Toderașco Jora, pentru moșiile în cauză, deoarece „au cumpărat fără cale”[93]. La 4 noiembrie același an, la porunca domnului Iliaș vodă Alexandru, „boiarii noștri Toderașcu Jora medelnicer, și Zota ce au fost sulger” și alții, au participat la stabilirea hotarelor Văii Bacului, danie domnească către Enache sulgerul[94]. Toderașco Jora medelnicerul a fost numit hotarnic, deoarece Valea Bacului era situată în apropiere de satul Tăutești, ținutul Iașilor, sat ce aparținea sus-numitului medelnicer. În document, în calitate de hotarnic, mai apare și o slugă a lui Toderașco Jora, și anume „Vasilie vornicul Jorăi din Tăutești”[95].

La 20 mai 1670, Toderașco Jora medelnicerul a cumpărat „de la Toma i fimea lui Ghervasie împreună cu ficiorii lui Gheorghiți diiacon” a treia parte din satul Miteștii (Meteștii), pe Prut, în ținutul Hotinului[96], parte ce s-a adăugat la acea treime de moșie cumpărată de părintele său, Gheorghiță Jora, pârcălab de Hotin, în 1636.

La 18 mai 1673, Toader Jora, în dregătoria de sulger, cumpără părțile din satul Costiceni, ținutul Hotinului, de la Iftemi și cumnatul său, popa Miron[97].

În dregătoria de medelnicer se afla și la 1677, când, la 10 iunie, a cumpărat, pentru 88 de lei, două părți din selișteа Buticilor de la Grișca, Solomia și Maria, nepoți lui Butice și strănepoți lui Bălăvăț paharnicul, fiind ei răzăși. Aceștia și rudele lor – Dănăilă, Mihăilă și Anușca, fiii lui Trifan și Odochia cu Ilieș, fiii lui Gligorcea – vând lui Toderașco Jora medelnicerul trei părți din selișteа Grumăzănilor, din partea din jos de lângă Căpoteni, pentru 125 de lei[98].

Toderașco mai stăpânea, prin cumpărătură, părțile din sus „din jumătatea locului di pustiu”, trei părți, și din jumătatea locului „partea din jos, locul Căpotenilor, alături de locul Bilavunților”. La 8 august 1679, Toderașco Jora este mazâl, atestat ca fost sulger, și la această dată face

[93] Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, III, partea 2, Iași, 1912, nr. 47, p. 68-70, nr. 48, p. 70-72.

[94] Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. II, nr. 179, p. 158-159. Vezi și documentul nr. 184, p. 163-165.

[95] *Ibidem*, nr. 178, p. 157; nr. 179, p. 158-158; nr. 184, p. 163-165.

[96] T.G. Bulat, *Hotinul străveche stăpânire românească* // Arh. Bas., 1933, an 5, Nr.2, nr. II, p. 32-33.

[97] *Ibidem*, 1933, an. 5, Nr. 2, nr. II, p. 32-33.

[98] *MEF*, vol. VI, nr. 29, p. 106-107.

danie spătarului Dumitrașco Cuza o jumătate din satul Rujaveniță din ținutul Hotinului, de lângă Pribicăuți și de lângă Nistru, cu selișți, mori, păduri, „pentru binele ce i-a făcut”[99].

La 31 decembrie 1691, Toderașco Jora, fost sulger, împreună cu copiii săi, i-a vândut lui Constantin vodă Cantemir, pentru 30 de lei, a șasea parte din jumătatea satului Mărcești din ținutul Tecuciului. Moșia Mărcești fusese de mult timp zălogită lui Toderașco Jora de către Andonie Blănarul, pentru 122 de lei[100].

Documentele emise ulterior amintesc de Toderașco, fost sulger, la trecut sau îl menționează doar tangențial. Probabil că în perioada imediat următoare anului 1691 fostul sulger a decedat. Într-un document din 13 noiembrie 1710, act de danie a unei case în Iași, se face trimitere, în calitate de punct de reper, la „casa lui Toader Jora, biv vel sulger”, pe Ulița Feredeilor[101]. Acest Jora ar putea fi și Toader Jora, fiul lui Antiohie Jora, deși nu dispunem de un act în care ar figura ca mare sulger, spre deosebire de Toderașco Jora.

Toderașco Jora a fost căsătorit de două ori. Prima soție a fost fiica Irinei și nepoata lui Aram[102], a doua soție, Vasâlca, fiica lui Vartic, a cărei soră, Antimia, s-a căsătorit cu Gheorghe Hâjdău[103]. Din aceste căsătorii sunt cunoscuți copiii Irimia (Irimica) Jora[104], Lupașco Jora[105], Dumitrașco Jora, stolnic[106], Safta[107]; Sultana sulgeroaie[108] și Floriță cluceroaie[109].

[99] *CDM*, vol. 4, nr. 409, p. 109.

[100] *Ibidem*, nr.1430, p.320.

[101] Ioan Caproșu, *Doc. Iași*., vol.III, nr. 400, p. 352.

[102] *CDM*, vol. 3, nr. 808, p. 184.

[103] *Moldova în epoca feudalismului* (în continuare: *MEF*), vol. VIII. Volum întocmit de Larisa Svetlicinîi, Demir Dragnev și Eugenia Bociarov, Chișinău, 1998, Chișinău, 1998, nr. 35, p. 57-59; *CDM*, vol. 5, nr. 2, p. 4

[104] *CDM*, vol. 4, nr. 1368, p. 307, nr. 1430, p. 320; Gheorghe Ghibănescu, *Cuzeștii. Precedat de un studiu istoric asupra văii Elanului*, Iași, 1912, nr. CC, p. 241-245-151 „Irimia Jora ficiorul lui Toderașcu Jora sulgerul, nepot Anghelinei”.

[105] Gheorghe Ghibănescu, *Cuzeștii. Precedat de un studiu istoric asupra văii Elanului*, Iași, 1912, nr. CCXXVI, p. 267.

[106] C. Solomon, C.A. Stoide, *Documente Tecucene*, I, 45, nr. XCV; *CDM*, vol. 4, nr. 1433, p. 321.

[107] *Ibidem*; vezi și *MEF*, vol. VIII, Chișinău, 1998, nr. 35, p. 57-59. Aici Safta este numită Safta Cuzoae, spătăteasa deoarece a fost soție și spătarului Dumitrașco Cuza.

[108] Sultana era fiica lui Toderașco Jora și a Irinei; *CDM*, vol. 3 nr. 808, p. 184; *Ibidem*, vol. 4, nr. 1430, p. 320.

[109] *CDM*, vol. 4, nr. 1430, p. 320.

Dintre aceștia, știm cu certitudine că doar Sultana sulgeroaie era din prima căsătorie. Safta a fost căsătorită și cu Dumitrașco Cuza postelnicul[110]; fiul lor, Toader Cuza, fost postelnic, vinde la 10 iulie 1732, „din giumătate de sat de Cuzlău a triia parte din partea de sus", moșie ce „este cumpărătură de moșul său Toader [Jora – *n.n.*] de la Andrei Zarâmba" și de la soția ultimului, mai vinde și „altă a șăsa parte din tot satul Cuzlău care au răscumpărato iarăș moșul său Toader Jora de la Dumitrașco biv vel pitari". Toader Cuza vinde toate aceste părți de moșie din satul Cuzlău lui Toader Rășcanu, mare pitar[111]. Copiii Saftei Jora și ai lui Dumitrașco Cuza au fost Miron Cuza logofăt, căsătorit cu Ilinca, fiica lui Ion Costin și nepoata lui Miron Costin, Toader Cuza și Velicico Cuza[112].

Un ispisoc din 23 februarie 1664 arată „pâra ce au fost pentru moșii" între Toderașco Jora, Vasile Stârcea „cu alți strănepoți lui Gavrilaș vistiernicul" și între Ștefan Petriceicu sulger, și Vârlan comisul, ginere al Mariei (fiică a Antimiei, soția lui Crâstian vistiernicul, și nepoată de soră lui Ștefan Petriceicu sulger), „arătându-le că sânt tot un neam"[113].

[110] Gheorghe Ghibănescu, *Cuzeștii. Precedat de un studiu istoric asupra văii Elanului*, Iași, 1912, nr. CCXXIV, p. 266. „Eu Safta spătăroae a răpăusatului Cuzea ciau fost spătar și cu fiii miei anume Miron ciau fost al doilea logofăt și cu Toader și cu Velișcu"; nr. CC, p. 241-245-151, „Dumitrașcu Cuza clucer, ginerele lui Toderașco Jora".

[111] L.T. Boga, *Documente din secolul al XVIII-lea*, nr. IX, p. 487-492, // Arhivele Basasarabiei, 1930, II, nr. 2, p. 477-492; Prin acest document din 27 martie 1738 domnul Grigore vodă Ghica întărește moșiile lui Toader Râșcanu, mare pitar. Toader Râșcanu demonstrează dreptul de stăpânire asupra unor părți de moșie din satul Cuzlău, în baza actului de cumpărare din 10 iulie 1732 „de la Toader Cuza biv post. ficioru lui Dumitrașcu Cuza, nepot de fată lui Toader Jora". Vezi același document la Gheorghe Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, vol. I, București, 1940, p. 111.

Mai detaliat vezi la Gheorghe Ghibănescu, *Cuzeștii. Precedat de un studiu istoric asupra văii Elanului*, Iași, 1912, p. CLXVI; p. CLXVII, sunt enumerate moșiile date ca zestre Saftei Jora, soția lui Dumitrașco Cuza, în baza actului de împărțire a moșiilor sulgerului Todirașcu Jora și ale soției lui, Vasâlca Vartic, de către copii și nepoții lor (15 februarie 1721), publicat de Ghibănescu în același studiu, nr. CCXXXI, p. 269-271.

[112] Gheorghe Ghibănescu, *Cuzeștii. Precedat de un studiu istoric asupra văii Elanului*, Iași, 1912, p. CLXXII-CLXXIII.

[113] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. XI, Iași, 1922, nr. 65, p. 118-121. Mai jos Gheorghe Ghibănescu face o încercare de a exprima printr-o spiță genealogică relația de rudenie a boierilor implicați în litigiu. Conform acestei spițe, Toader Petriceico armaș și soția sa, Maria, sunt părinții a trei copii: Ștefan Petriceico, viitor domn, și a două fiice, una căsătorită cu Toderașco Jora, iar cealaltă cu Vasile Stârcea (p. 121).

Un alt fiu al lui Gheorghiță Jora, pârcălabul de Hotin, a fost ***Gligoraşco Jora***. Acesta a fost căsătorit de două ori: cu o fiică a lui Chiriac Sturza[114], apoi cu o fiică a lui Nicoară Donici[115].

III.2.7. Antiohie (Antohi) Jora

Unul dintre cei mai activi și mai de seamă Jorești în perioada supusă investigației a fost fiul lui Gavril Jora sulgerul și al Todosicăi, născută Costache, Antiohie (Antohi) Jora, mare logofăt[116]. A fost botezat de Antiohie Costache, unchiul său după mamă[117], al cărui nume îl va purta.

Un document de la 20 decembrie 1656 emis la Iași ne permite să presupunem că la acel moment Antiohie exista, deoarece Antimia păhărniceasa face danie satul Mândrești, din ținutul Cârligăturii, lui Gavrilaș Jora sulgerul, jupânesei sale Todosia și fiilor lor[118]. Antiohie Jora, pe linie maternă, se înrudea cu familia domnitoare a lui Eustratie vodă Dabija, a cărei soție era rudă cu mama sa, Todosia, deoarece zapisul din 21 noiembrie 1678 evidențiază clar această relație de rudenie atunci când un văr al Todosiei, popa Iordache din Cozmești, afirmă că a fost „ras de la curtenie" nu de către Racoviță logofătul, căruia îi dăduse opt pământuri

[114] T. G. Bulat, *Contribuțiuni la viața judecătorească și administrativă a Moldovei supt ocupația rusească din 1806-1812* // Arhivele Basarabiei, 1930, II, Nr. 4, nr. XVII, p. 408-409; sunt rezumatele documentelor prezentate de Teodor Balș în 1809 privitoare la moșia Doljocul, ținutul Hotinului, asupra căreia pretindea. Izvod din noiembrie 1713 „iscălit de Grigoraș Jora vist. De moșiile ce au avut", printre care și Doljocul „ce l-au avut zăstre de la soacră-sa Anița soția lui Chiriac Sturza spăt."(p. 409).

[115] Gheorghe Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, vol. I, București, 1940, p. 211. Un document interesant de la 23 iunie 1698 prin care domnul Antiohie vodă Cantemir întărește logofătului Nicolae Donici, fiu lui Andrei Donici și nepotul lui Nicoară Donici, satele și moșiile moștenite de la bunicul său, Nicoară Donici, socrul lui Grigoraşcu Jora, și cumpărate de el.

[116] A. Saint Georges, *Comunicări* // „Ioan Neculce", an. 1925/1926, fasc. 6, p. 354-355.

[117] Nicolae Iorga, *Studii și documente*, București, 1909, partea II, nr. 70, p. 33-34.

[118] *CDM*, vol. 3, nr. 217, p. 67.

în valea Babei, din drumul Băleștilor, ce merge la Fâstâci, ci „pe el l-a ras de la curtenie Todosica Joroae, vara lui, care a vorbit cu doamna lui Dabija voevod”[119].

Iar faptul că la 3 ianuarie 1667 Todesica Joroaie a cumpărat singur o moșie ne vorbește că la acel moment soțul ei și tatăl lui Antiohie Jora, Gavril Jora sulgerul, era decedat[120]. Acest lucru îl confirmă și actele din 11 mai 1679[121] de la Statie, fiul lui Ionașco, nepot lui Gămălie din Strășinești; și din 29 august 1679, când Todosica Joroaie a cumpărat singură ocina lui Potorac, fiul Parpalii, din Strășinești[122]. La începutul anilor 80 ai secolului al XVII-lea, Todosica Joroae a cumpărat cu 800 de lei o parte de moșie din satul Holubești de la Irina Todereasa și fiul ei, Gavril[123].

Apariția în acte a lui Antiohie Jora este legată de asemenea de satul Strășinești. Anume de aici sunt Gheorghiță cu soția și fiii săi, fiu al lui Todora, nepot al lui Cioară care, la 5 noiembrie 1679, dăruiesc moșia lor din Strășinești și din Corlătești „moșului lor” Antiohie Jora[124].

În 1680, Antiohie Jora este mare cămăraș, cumpărând împreună cu mama sa, Todosica, părți din Borăști[125] de la răzășii moșiei, iar la 10 august 1681, în aceeași dregătorie, din nou alături de Todosica Joroaie, cumpără partea lui Isac și a Gafiei, fiica lui Cărăman, jumătate de bătrân din Ciorăști de pe apa Bârladului, cu 25 de lei[126]. Peste trei ani, la 14 februarie 1684, Antiohie Jora apare în calitate de mare cămăraș. La această dată, el a cumpărat de la Tofana călugărița, fata lui Lupan, partea acesteia de moșie din satul Văleni, „cu opt stupi și o iapă cu căruță”[127]. În 1690, Antiohie apare ca mare armaș, alături de mama

[119] *CDM*, vol. 4, nr. 312, p. 89.

[120] Nicolae Iorga, *Studii și documente*, București, 1909, vol. VI, partea II, nr. 47, p. 25. Vezi și documentele nr. 48, p. 25; nr. 51, p. 27, nr. 55, p. 27; nr. 63, p. 30; nr. 67, p. 31; nr. 69, p. 32-33; nr. 70, p. 33-34; nr. 72-73, p. 34, ce acoperă perioada cuprinsă între1667 și 1680, în care apare menționată „Todosica Joroaie” în calitate de participant la diverse tranzacții fiunciare.

[121] *CDM*, vol. 4, nr. 370, p. 101.

[122] *Ibidem*, nr. 414, p. 110.

[123] *Ibidem*, nr. 557, p. 139.

[124] *Ibidem*, nr. 435, p. 113.

[125] Nicolae Iorga, *Studii și documente*, București, 1909, vol. VI, partea II, nr. 72-73, p. 34.

[126] *CDM*, vol. 4, nr. 649, p. 157-158.

[127] *Ibidem*, nr. 814, p. 190-191.

sa, Todosica Joroaie, la judecata domnească pentru pricina avută cu Gligorașco, fost vătaf de păhărnicei, și frații săi, Toader și Ștefan, fiii lui Vasile, fost mare pitar. Ca reclamați erau Gligorașco, fost vătaf de păhărnicei, și frații săi. Gligorașco zălogise niște moșii ale sale „din Costești și Hițoci și alte părți din ținutul Tutovei pe Horoiata” pentru 250 de lei, urmând să calculeze suprafața de pământ ce urma să fie zălogită potrivit sumei de bani. Antiohie Jora pretindea că i s-a pus la dispoziție mai puțin pământ decât i s-ar fi cuvenit pentru suma de 250 de lei, adăugând și faptul că ultimul mai plătise o datorie de-a lui Gligorașco, vătaf de păhărnicei, față de un turc.

Domnul a format o comisie constituită din Tudosie Dubău, mare logofăt, Velicico Costin, mare vornic, Lupu Bogdan, hatman, și Iordache Ruset, mare vornic, să cerceteze cazul. Și drept rezultat au decis să se scadă din datorie suprafața moșiei luată anterior de Antiohie Jora, iar Gligorașco să-i dea restul banilor după raportul de 1:1 dintre pământ și leu. Velicico Costin, marele vornic, a fost împuternicit de comisia boierească să meargă la fața locului și să facă, împreună cu megieșii, măsurările necesare. Din datorie s-a scăzut 50 de lei, deoarece s-a aflat că banii pe care îi datora Gligoraș turcului făceau parte din suma de 250 de lei. Din suma rămasă, 200 de lei, s-a scăzut 63 de lei: 33 de lei pentru niște stupi luați de la Gligorașco; 33 de lei pentru un țigan; 6 lei pentru niște bucate. Astfel, au rămas 181 de lei, pentru care urma să se măsoare 181 de pământuri din moșiile lui Gligoraș: 95 de pământuri din Hițoci; 22 de pământuri de la Borăștii de Sus; 25 de pământuri de la Streșinești; 39 de pământuri la Costești. Toată suprafața de 181 de pământuri se referea doar la câmp, și nu includea părțile din selișți și helești. Aceste 181 de pământuri reveneau lui Antioh Jora, mare armaș. Fraților lui Gligoraș, fost vătaf de păhărnicei, Toader și Ștefan, le-a rămas casele din Costești, helești și moșia, în afară de cele 181 de pământuri ce s-au dat lui Jora, mare armaș, plus viile de la Scânteiești și din Vlădești[128].

În curând, după acest proces, Antiohie a avansat pe scara ierarhică a dregătoriilor, devenind logofăt. Iar la 18 mai 1691, Antiohie Jora este atestat din nou ca armaș cumpărând de la Antiohie, fiul Irimiei, partea de moșie din Strășinești, pentru 30 de lei[129]. În mai–iunie 1691, Antiohie

[128] *Ibidem*, nr. 1267, p. 286-287.

[129] *Ibidem*, vol. 4, nr. 1364, p. 307.

Jora armașul a desfășurat o largă activitate pentru a procura unele părți de ocină de la rudele sale, care îl numeau „moș", în satul Strășinești, plătind 154 de lei pentru 143 de pământuri[130]. Peste un an, la 20 mai 1692, Antiohie Jora apare ca clucer, cumpărând patru pământuri și 4,5 de săpături în Strășinești și un vad de moară în Horăiata de la rubedeniile (răzășii) sale, fiii lui Ștefan vatămanul[131]. La 23 august 1694, Antiohie Jora este menționat ca mare paharnic, martor la o danie[132]. La 14 mai 1711, Antiohie Jora a cumpărat 33 de pământuri în satul Strășinești de la Strationa, fiica lui Dumitrașcu, fiul lui Melinte[133].

Între 1695 și 1701, Antiohie Jora a fost pentru o perioadă hatman[134]. Conform unui document emis după 8 decembrie 1695, prin care domnul Antioh vodă Cantemir a făcut danie „niște casă din târgu din Iași ce sânt pe Ulița Strâmbă", care fuseseră cumpărate de Constantin vodă Cantemir „de la Vasilie ce-au fost jicnicer mare, ginerele lui Vasilie Gheuca ce-au fost visternic mare", pe care le-a dăruit lui Antiohie Jora, deoarece „fiindu dumnealui Antioh hatmanul cumnatul lui Vasilie Gheuca vistiernicului"[135] și „căzutu-i-s-au dumisale a le cumpăra".

[130] *Ibidem*, nr. 1366, 1367, 1390, p. 307, nr. 1384, p. 311.

[131] *Ibidem*, nr. 1471, p. 329-330.

[132] Gheorghe Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, vol. I, București, 1940 p. 192; Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, nr. 28, p. 54-56; vezi și Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. III, nr. 99, p. 79-80, Antiohie Jora în calitate de mare paharnic la 1695.

[133] *CDM*, vol. 5, nr. 1029, p. 277.

[134] Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1989, p. 133-137; spre finele domniei, Constantin vodă Duca face hatman, în locul lui Neculae Costin, cumnatul domnului, pe care „să mânie", „și pusă în locul lui pe Antiohie Jora", un văr al domnului. Antiohie Jora, fost mare paharnic, odată învestit în dregătoria de hatman, este însărcinat cu izgonirea detașamentelor militare poloneze de prin mănăstirile situate în părțile nord-vestice ale țării (Agapia, Secul, Schit) și în cetatea Neamțului, și pentru a-i prinde pe boierii rebeli (Iordache Ruset și Lupu Bogdan). Deși rebelii reușesc să scape, oastea condusă de hatmanul Jora reușește să izgonească pe polonezi, prinzând și pe renumitul „rămentar" Turculeț.

[135] Despre relațiile de rudenie dintre neamul Jora și neamul Gheuca vezi și Petronel Zahariuc, *Înalți ierarhi și familiile lor, I. Leon Geuca* // Arhiva Genealogică, II (VII), 1995, Nr. 3-4, p. 191-208.

Soția lui Vasile Gheuca vistierul, fiul lui Bejan Gheuca, era Simina, fiica lui Gavril Jora, sora lui Antiohie Jora și nepoata de frate a Dafinei Jora, soția lui Dabija-vodă (p. 196-197). Vasile Gheuca și Simina Jora au avut doi copii: Mărie-

Antioh vodă Cantemir a hotărât să dea aceste case lui Antiohie Jora pentru că în perioada când „au cumpărat părintele nostru aceste case fost-au căzdut dumnealui, Antioh hatmanul, la mari pedeapsă de la părinteli domniei mele și i s-au luat și ceva bani", de aceea „socotit-am domnie me și s-au dat și s-au dăruit dumisale aste case" „pentru acei bani ce i-au luat, și pentru ca să se rădici păcatul de pri răpăosatul părinteli domnii meli"[136].

Relațiile lui Antiohie Jora hatmanul cu domnia au fost pașnice doar o perioadă scurtă, deoarece la 1698 îl atestăm în pribegie, alături de alți boieri moldoveni, la curtea lui Constantin vodă Brâncoveanul[137].

Întors în țară, în timpul celei de-a doua domnii a nepotului său de vară, Constantin vodă Duca, Antiohie Jora, în scurt timp, alături de alți mari boieri moldoveni, adică cu „cei mai de frunte și cei mai de cinste dintre ei", „au fugit în Țara Românească": Vasile Constantin vornicul, Lupul Bogdan vornicul, Mihai Racobiță spătarul, Ioan Palade vistierul etc., deoarece Constantin vodă Brâncoveanul și unchii săi, boierii Cantacuzinești, „îl urau peste măsură" pe Constantin vodă

cuța Gheuca, căsătorită cu Vasile Miclescu jitnicerul, și o fiică căsătorită cu Ion Palade, mare spătar (p. 196-197).

[136] Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. III, nr. 101, p. 82. Vezi și Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1986, p. 116-117, despre fuga boierilor particitanți la conjurația Costineștilor, „iară Lupul, ficiorul lui Gavriliță, și Costantin cumnatusău, paharnicul Lambrino, și cumnatu-său Ivașco și Antiohie Jora și Bujorănesștii și alții din Bujorănești au scăpat în Țara Muntenească, la Brâncovanul, și de acolo s-au gătit și s-au dus la Odrei, la Poartă, să pârască pe Cantemir-vodă". Constantin vodă Cantemir, având relații la Poartă, a reușit să-i neutralizeze pe boieri și „i-au dat pe toții în obedzii de grumadzii de i-au adus la Cantemir-vodă în Iași", „i-au pus la închisoare, și nu i-au omorât, c-au poroncit Poarta să nu-i omoare".

[137] *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695-1754*. Ediție îngrijită de Nestor Camarino și Ariadna Camarino-Cioran, București, 1965, p. 5. Speriat de aflarea la Iași a lui Dimitrie Cantemir, care venise pe ascun la curtea fratelui său, Antiohie vodă Cantemir, și bănuindu-i pe Cantemirești de încercări de a-l înlătura din scaunul domnesc, Constantin vodă Brâncoveanu „a chemat pe boierii moldoveni care erau pribegi acolo [în Țara Românească], adică pe Antioh Jora hatmanul, pe Vasilașcu Cantacuzino, mare spătar, pe Ion Costin sărdarul și pe ceilalți" și le-a spus că Cantemireștii îi doresc mazilirea, de acea și el va face totul pentru a-l mazâli pe Antioh-vodă. La care „boierii pribegi, căzându-i la picioare, îl rugau din inimă să se străduiască ca să ia domnia Constantin Duca vodă, ginerele său". Misiune îndeplinită cu succes. Ioan Neculce, *op. cit.*, p. 135.

Duca. La rândul lor, boierii au fugit din Țara Moldovei din cauza că Brâncoveanul „îl îndemna [pe Duca vodă – *n.n.*] să pună împrumute mari pe boieri și dări de nesuportat și neobișnuite pe norod. Pe lângă aceasta se mai adăuga și răul că nu avea încredere în niciunul din boieri și din pricina neîncrederii saleși a dărilor celor multe l-au urât iarăși toți boierii și au preferat să-și lase casele și moșiile și să fugă din țară”[138].

La 3 octombrie 1700, este menționat ca mazâl, fost hatman, martor la o danie[139]. Hatmanul Antiohie Jora mai apare ca martor la 4 iunie 1703[140], ca la 24 decembrie 1703 să se afle în cea mai înaltă funcție din aparatul de stat al Țării Moldovei, mare logofăt, făcându-i-se danie moșia unor răzăși din satul Văleni și Stolniceni pe Bârlad, partea Bumbăreștilor, „pentru mult bine ce le-a făcut, scoțându-i de la o nevoie”[141]. La 8 mai 1704, i s-a mai făcut o danie lui Antiohie, mare logofăt, anume partea lui Lazăr Bechiul din satul Cucuteni, ținutul Tecuciului, pe apa Berheciului[142]. De la 30 aprilie 1704 la 19 noiembrie 1705, Antiohie Jora a semnat ca mare logofăt numeroase acte cu caracter divers și a judecat diferite pricini cu caracter funciar[143].

[138] *Ibidem*, p. 11.

[139] Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. III, nr. 166, p. 142-143; vezi și *CDM*, vol. 5, nr. 69, p. 19. Acest document datează din 22 august 1701, când Antioh Jora este menționat mazâl, fost hatman, alături de Dediul, fost medelnicer, și Patrașco Zosim, mare medelnicer; vezi și Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. III, nr. 167, p. 143, document din 28 octombrie 1700; nr. 205, p. 176-177, act din 17 august 1702, unde apare în calitate de martor la o vânzare și Antiohie Jora, fost hatman, nr. 206, p. 177-178, 2 septembrie 1702; nr. 227, p. 196-197, document din 4 iunie 1703, având-l pe Antiohie Jora în aceiași postură de boier mazâl.

[140] Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. III, nr. 227, p. 196-197; *CDM*, vol. 5, nr. 217, p. 59; vezi și *CDM*, vol. 5, nr. 192, p. 48, când la 8 ianuarie 1703 Antioh Jora este atestat în calitate de căpitan. Însa documentul face trimitere la o situație din trecut.

[141] *CDM*, vol. 5, nr. 269, p. 67.

[142] *Ibidem*, nr. 322, p. 82.

[143] *CDM*, vol. 5, nr. 303, p. 75, nr. 304, p. 75-76, nr. 316, p. 79-80, nr. 321, p. 81-82, nr. 328, p. 87, nr. 345, p. 89, nr. 358-359, p. 93, nr. 391-393, p. 103, nr. 408, p. 107, nr. 410, p. 107, nr. 417, p. 109, nr. 415, p. 109, nr. 422, p. 112, nr. 428, p. 113, nr. 432, p. 114; Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. III, nr. 275, p. 233-237; nr. 276, p. 237-241; nr. 279, p. 245-248. Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. III, (1573-1720), Cernăuți, 1937, nr. 96, p. 123-124.

Din 1 martie 1706 până la 18 octombrie 1706, a semnat ca hatman și pârcălab de Suceava[144]. Și abia la 26 iulie 1706, un document arată că Antiohie s-a implicat din nou în tranzacții funciare, cumpărând de la nepoții lui Miron Grasul – Enachi, Vasilache și Măricuța – moșia lor din satul Brezeni, de pe valea Elanului, în ținutul Fălciului, pentru 50 de lei, și bălțile Răcariul și Mațea[145].

La 20 februarie 1708, Antiohie Jora este din nou mare logofăt, întărind stăpânirea, împreună cu alți mari boieri, lui Iordache Ruset vornic asupra satului Mircești, cu tot cu vecini[146]. În această dregătorie este atestat până la 25 august 1709[147], adică în timpul domniei lui Mihai vodă Racoviță. La 4 aprilie, domnul Mihai vodă Racoviță, judecând cu tot Sfatul Domnesc pricina dintre Iordache Ruset, fost mare vornic, și Ioanichie, egumenul mănăstirii Aron-Vodă, cu Ileana stolniceasa, jupâneasa lui Iordachie, fost stolnic, pentru niște vaduri de moară de pe Jijia, a ales patru mari boieri din sfat – Antiohie Jora, mare logofăt, Lupu Costache, mare vornic, Cuza, fost mare spătar și Nicolae Bașotă, mare vistiernic – să plece cu stolniceasa la fața locului și să se documenteze. Analizând situația, comisia alcătuită din marii boieri a decis că, dacă moara stolnicesei din satul Popricani pe Jijia va fi ridicată cu două palme mai sus, vor lucra și morile lui Iordache Ruset și ale egumenului[148].

Cazul a fost soluționat definitiv la 1 august 1708, când domnul a hotărât că, ținând seama de faptul că Ileana stolniceasa n-a îndeplinit recomandările comisiei celor patru veliți boieri și a fugit de la judecată, „să se ardă moara și să se taie helești”, urmând ca stolniceasa să plătească pagubele pricinuite vornicului Iordache Ruset și mănăstirii Aron-Vodă[149].

Aflându-se la Corlătești, la 30 aprilie 1708, Antiohie Jora, mare logofăt, a cumpărat moșia Chrianei și a Măricăi, fetele lui Fruntaș din satul Văleni, cu 150 de lei, „deoarece ele ajungând la mare lipsă și datorii”[150].

[144] Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. III, nr. 300, p. 271-276; *CDM*, vol. 5, nr. 537, p. 141-142, nr. 539, p. 142, nr. 544; nr. 552, p. 143, nr. 574, p. 149, nr. 613, p. 158.

[145] *CDM*, vol. 5, nr. 574, p. 149.

[146] *Ibidem*, nr. 711, p. 183.

[147] Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. III, nr. 373, p. 333; vezi și documentele nr. 335, p. 302, nr. 348, p. 312, nr. 359, p. 321-322, nr. 366, p. 328-329, nr. 372, p. 332-333.

[148] *CDM*, vol. 5, nr. 725, p. 187-189, nr. 726, p. 189.

[149] *Ibidem*, nr. 783, p. 208-209, nr. 785, p. 210.

[150] *Ibidem*, nr. 742, p. 195.

La 8 iulie 1708, urmând porunca domnească, Antiohie Jora, mare logofăt, se afla în satul Vânători de lângă Neamț, dând mărturie domnului despre cercetarea făcută la cererea ultimului, „cu oameni buni, megieși și călugări", în litigiul dintre călugărițele mănăstirii de peste valea Bistriței și călugării de la mănăstirea Bisericani, ținutul Neamț, pentru o bucată de moșie. Marele logofăt a stabilit că maicile au dreptate. Profitând de aflarea marelui logofăt în ținutul Neamțului, egumenul mănăstirii Bisericani a insistat și hotărârea unei părți de moșii a mănăstirii din satul Troița, ținutul Neamțului, cu mori pe apa Cracăului, ceea ce a și făcut Antiohie Jora la 8 iulie 1708[151].

La 30 iunie 1709, Antiohie, mare logofăt a ajuns să fie și el în fața judecății domnești, având pricină cu Lupul Costache, mare vornic, pentru o parte de moșie din satul Văleni, zisă Stolniceni, ținutul Fălciu, cumpărătură a lui Lupul Costache de la răzășul său, Radul paharnic care, la rândul său, a avut-o ca zestre de la socrul său, Ștefan Scărlet, fost mare armaș, și fratele său, Dabija, fost mare paharnic. Și deoarece Lupul Costache nu avea dreptul să cumpere moșie acolo, Antiohie Jora, „fiind moșinaș vechi", de 30 de ani, cu zapise de danie și cumpărătură de la răzăși, au ajuns la înțelegerea ca Antiohie să întoarcă banii în schimbul moșiei.

Constatăm strânse relații de rudenie între Jorești și Costăchești. Costache, mare sulger, întemeietorul neamului, a avut doi fii: Antiohie Costache aga, căsătorit cu Alexandra, fiică a lui Grigore Ureche și nepoată a Mitrofanei Jora. Al doilea fiu, Gavril Costache, armaș și spătar, și sora sa, Tudosica, căsătorită cu Gavril Jora, deci mama lui Antiohie Jora[152]. Fiul lui Gavril Costache, Lupu Costache, i-a fost lui Antiohie Jora tovarăș de pribegie și de pușcărie la închisoarea de la Varna.

De asemenea, au avut pricină și pentru o parte de ocină, numită Hițoci, compusă din trei bătrâni, din care doi, ce cuprind 190 de pământuri, erau ai lui Jora, mare logofăt, hotărniciți de Velicico Costin, mare vornic în timpul lui Constantin vodă Cantemir, al treilea bătrân de moșie (95 de pământuri) a fost vândut de Ion Bujoreanu lui Lupu Costache, mare vornic, „rămânând [Lupu Costachi – *n.n.*] din nou

[151] *Ibidem*, nr. 773, p. 204-205, nr. 774, p. 205.

[152] Ion T. Sion, *Costăcheștii. Istorie și genealogie (II)* // Arhiva Genealogică, V (X), 1998, Nr. 1-2, p. 263-265, 268, 270.

de judecată. Veliții boieri se înțeleg și asupra unei jumătăți de vad de moară de la Hițoci, „iar la moșie să nu mai aibă amestec Lupul pentru că i-a întors Antiohie Jora toți banii"[153].

Între 6 noiembrie 1709 și 25 ianuarie 1710, Antiohie Jora a fost, alături Ioan Buhuș logofătul și vornicul Mitrea (iar mai târziu Ilie Cantacuzino vistier), caimacam, așteptând venirea în țară a noului domn[154]. La 12 mai 1710, mare logofăt este atestat Ion Buhuș, iar la 16 mai același an, Antiohie Jora este menționat în acte în calitate ca hatman[155] (de fapt, această dregătorie o deținea din momentul sosirii la Iași a lui Nicolae vodă Mavrocordat[156]). Antiohie Jora s-a menținut în dregătoria de hatman pe parcursul întregii domnii a lui Nicolae vodă Mavrocordat, cu excepția unei perioade scurte în care a fost suspendat din funcție. Suspendarea lui Antiohie din hătmănie și întemnițarea sa a fost provocată de comportamentul necugetat al hatmanului[157], în cazul așa-numitului „bir al lui Mihaii vodă Racoviță", caz care a fost, de la început și până la sfârșit, un rezultat al intrigilor lui Iordache Ruset, cu care Antiohie Jora se înrudise[158], cauzând astfel o mai mare nemulțumire a domnului. Doar datorită intervenției marii boierimi, care cerea domnului „să ierte pe hatmanul Jora", ultimul a fost eliberat și reinstalat

[153] *CDM*, vol. 5, nr. 873, p. 233.

[154] *Cronica Ghiculeștilor*, p. 51.

[155] *CDM*, vol. 5, nr. 932, nr. 933, p.251. Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. III, (1573-1720), Cernăuți, 1937, nr. 124, p. 157-158, Antiohie Jora hatmanul, este martor la 5 octombrie 1710, la o tranzacție funciară.

[156] *Cronica Ghiculeștilor*, p. 57; Nicolae Costn, *Letopisețul Țării Moldovei (1709-1711). Scrieri*, vol. I, Chișinău, 1990, p. 340, p. 343.

[157] *Ibidem*, p. 65. „Dar, la toate aceste întâmplări, Jora hatmanul împotrivindu-se lui Nicolae vodă într-ascuns și în chip nechibzuit și aflând Nicolae vodă de împotrivirea lui, l-a mazilit din hătmănie și pentru împotrivirea lui, dar mai mult că era om nevrednic. După ce l-a mazilit, l-a închis la visterie pentru niște bani ce datora visteriei"; Nicolae Costin, *op. cit.*, p. 352-354.

[158] *Ibidem*, p. 65-67. După închiderea lui Ahtiohie Jora la visterie, domnul l-a închis și pe Iordache Ruset vornicul pentru că Nicolae vodă „îl ura pentru încuscrirea pe care o făcuse cu Antioh Jora hatmanul", și „a închis pe Iordache Rusăt vornicul în odaia vătafului de aprozi și pe nepotul acestuia numit tot Iordache, fost aga al lui Mihai vodă și ginere al sus-pomenitului Jora hatmanul". Este vorba de nepotul de frate al lui Iordache Ruset vornicul, fiul lui Lascarache Ruset.

în dregătorie: „Pe dată a poruncit de l-au adus înaintea lui [a domnului – *n.n.*] și l-au făcut iarăși hatman. Mai întâi însă, l-a pus să jure că nu va mai avea nici o legătură cu Iordache vornicul”[159]. Ultimul detaliu pare a fi cel mai important ce ne face să presupunem că ținta adevărată a domnului era înlăturarea lui Iordache Ruset vornicul (să nu uităm că Mavrocordații se dușmăneau cu Ruseteștii), iar Antiohie Jora hatmanul îndeplinise rolul de „țap ispășitor”.

În 1710, la 20 octombrie, Antiohie Jora hatmanul, „neîntâmplându-se vel logofătul”, a semnat întăritura seliștei Fitionești mănăstirii Aron-Vodă[160]. Între 20 noiembrie și 10 decembrie 1710, Antiohie Jora a deținut hătmănia (anterior fusese împreună cu Iordache Ruset vornicul și Dabija paharnicul caimacami ai lui Dimitrie vodă Cantemir[161]), ca de altfel și o bună parte din domnia lui Dimitrie vodă Cantemir când, după cum reiese din documentul din 6 aprilie 1711, domnul a întărit uric mitropoliei din Iași pentru moșia Penișoara[162]. Mai târziu, a fost înlocuit cu Ioan Neculce[163]. Dimitrie vodă Cantemir l-a destituit pe Antiohie Jora din hătmănie, după cum consemna cronicarul, „din porunca pașei de Bender, care i-ar fi scris că a aflat cum că Antioh Jora a trimis scrisori căre generalii moscali”, însă „pricina a fost alta” în condițiile în care Cantemir aștepta intervenția otomană[164].

După înfrângerea suferită de aliați, ruși și moldoveni, la Stănilești și fuga lui Dimitrie vodă Cantemir în Rusia, marele vizir Mehmed Baltagi i-a numit la finele lunii iulie 1711 caimacami pe Lupu Costache vornicul, Antioh Jora hatmanul și Maxut postelnicul[165]. La 2 august 1711,

[159] *Ibidem*, p. 67.

[160] *CDM*, vol. 5, nr. 972, p. 261.

[161] *Cronica Ghiculeștilor*, p. 73.

[162] Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. III, nr. 166, p. 416, p. 367-368; vezi nr. 413, p. 365-366, danie făcută mitropoliei de către Anița călugărița, soția lui Gubert fost armaș, martor fiind și Antioh Jora hatman.

[163] Ion Neculce, *op. cit*, p. 219-210. Mitropolitul Ghedeon și „Antiohie Jora hatmanul” și alți boieri mari „încă scriia de rău pentru Dumitrașco-vodă la moscali, să nu-l creadză, că el iaste ca și un turc și ține cu turcii”. „Dumitrașco-vodă, dacă au simțit pre Antiohie Jora hatmanul că-l pârăște la Moscu, l-au mazilit și m-au pus pre mine, pe Ioan Neculce spătariul, hatman în locu lui Antiohie”.

[164] *Cronica Ghiculeștilor*, p. 93.

[165] Ion Neculce, *op.cit.*, p. 278. „Deci Antiohi Jora biv-hatman, audzind că iaste

aceștia scriau din Iași lui Ren, generalul oștirii împărătești, că au făcut cunoștință cu scrisoarea trimisă de acesta pașalei, „păzitorul scaunului” din Iași[166].

În scurt timp, tustrei caimacami au fost arestați și întemnițați la Varna, motivul declarat fiind legat de presupusele planuri de fugă din țară. Contemporanii însă bănuiau implicarea lui Ioan Mavrocordat, viitorul domn al Țării Românești, în arestarea caimacamilor, deoarece el însuși, pe moment, pretindea această funcție[167], deși ulterior a încercat zadarnic să-i elibereze[168]. Aceste eforturi au fost continuate de fratele caimacamului, domnul Nicolae vodă Mavrocordat, în special după reinstaurarea în scaunul domnesc, în a doua sa domnie (1711-1715)[169]. Neștiind despre eforturile domnului și neobținând nicio scrisoare de răspuns la toate interpelările din închisoarea de la Varna și „temându-se poate că Nicolae vodă este supărat pe ei”, boierii întemnițați au apelat la hanul Crimeei, „au scris împreună cu ceilalți lui Devlet-Gherei hanul să-i libereze”, acesta fiind un vechi prieten al lui Lupul Costache, căruia i-au mai promis și „o sumă mare de bani”[170].

văru-său căimăcan la Iași, au alergat și el la văru-său Lupul [Costache – *n.n.*], să fie căimăcanu și el împreună cu ceilalți, gândindu-să, ticălosul, că i să va uita vina lui, ce de au fost cu moscalii, de-i chema”

[166] *CDM*, vol. 5, nr. 1038, p. 279.

[167] *Cronica Ghiculeștilor*, p. 125. „Marele vizir a trimis îndată pe un oarecare Selim-pașa de a prins pe Lupul vornicul, pe Antioh Jora hătmanul, și pe Maxut postelnicul și i-a adus în fiare la urdia turcească, iar de acolo, din porunca marelui vizir au fost trimiși la Varna. Punându-le lanțuri de gât și cătușe la mâini și la picioare, i-au închis într-un loc foarte întunecos. Erau cât pe-aici să moară acolo în chip jalnic de chinurile prea mari la care îi supuneau, dacă nu trimitea Constantin Brâncoveanu o însemnată sumă de bani agalelor turcești de acolo, cu care le-a înduplecat, așa că, cu toate că erau ținuți și mai departe în închisoare, totuși au scăpat de suferințele de mai înainte”; Ioan Neculce, *op.cit.*, p. 278-279, „i-au dus la cetate la Varna, peste Dunărea, surguni, de au șădzut acolo 2 ani la pediapsă”.

[168] *Ibidem*, p. 135.

[169] *Ibidem*, p. 135, p. 145. Nicolae vodă „nu înceta să scrie fratelui său, marele dragoman, și capuchehaielor sale să se străduiască să libereze pe boierii din închisoarea de la Varna, iar aici în țară căuta în fiecare zi să mângâie cu milă domnească pe jupânesele lor, cu toate că el nu răspundea boierilor, care îi scriseseră deseori de acolo din Varna. El făcea acest lucru pentru că acesti se aflau în mânia împărătească și se temea ca nu cumva scrisorile sale să se rătăcească”.

[170] *Ibidem,* p. 145.

Datorită acțiunilor întreprinse de han și intervențiilor lui Nicolae vodă Mavrocordat, sultanul i-a eliberat pe boierii întemnițați. Aceștia din urmă credeau că eliberarea lor s-a datorat în exclusivitate hanului și, imediat după punerea în libertate, au făcut o vizită hanului, apoi lui Constantin vodă Brâncoveanul, fapt condamnabil, reieșind din etica vremii, însă trecut cu vederea de domnul Țării Moldovei[171].

În domnia lui Nicolae Mavrocordat, Antioh Jora a redevenit logofăt[172]. Astfel, îl atestăm la 6 noiembrie 1712, semnând o întăritură[173]. În toamna anului 1712, Antiohie Jora, mare logofăt, împreună cu Ion Balș, mare ban, Gheorghiță Apostol, mare paharnic și Diamandi, mare jitnicer, au misiunea de a scoate din ținuturile nordice ale Moldovei detașamentele poloneze și suedeze, care provocau multe pagube regiunii. Misiunea a fost îndeplinită pașnic și cu succes[174]. În această dregătorie este menționat până în 1714, când, pentru ultima dată, apare ca mare logofăt, la 18 septembrie[175]. Ceva mai devreme, la 20 mai 1713, i s-a făcut o danie în satul Văleni de pe ambele maluri ale Bârladului, de la Gligorie Bumbar și fratele său, Ursu, fiii Trofanei și nepoții lui Dumitrașco Frunteș[176]. A fost înlăturat din hătmănie încă în domnia a doua a lui Nicolae vodă Mavrocordat și înlocuit cu Gavril Miclescu[177]. La 29 martie 1715 apare ca mazâl,

[171] *Ibidem*, p. 147. „Deci după ce hanul a trimis de i-a scos de la Varna, ei ca niște oameni nechibzuiți, n-au vrut să vină aici în țară, ci s-au dus la han și de la han la Basarab vodă. Ei nu au arătat numai nerecunoștință față de Nicolae vodă, ci Lupul a scris lui Nicolae vodă și o scrisoare în chip semeț, în care aducea mulțumiri hanului, pentru care scrisoare i se cuvenea o mare pedeapsă. Nicolae vodă fiind însă un domn foarte îndurător și milostiv și neluând în seamă grosolănia lor, le-a sris să vină că-i va avea în milă; într-adevăr după întoarcerea lor a făcut precum le făgăduise. Pe lupul l-a făcut mare vornic de Țara de Jos, pe Antioh Jora mare logofăt".

[172] *Ibidem*, p. 147.

[173] *CDM*, vol. 5, nr. 1129, p. 301.

[174] *Cronica Ghiculeștilor*, p. 153.

[175] Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. III, nr. 480, p. 424-425; vezi și documentele nr. 442, p. 388, nr. 443, p. 389, nr. 444, p. 389-391, nr. 445, p. 391-393; nr. 447, p. 394-395, nr. 450, p. 398, nr. 451, p. 398-399, nr. 452, p. 399-400, nr. 453, p. 400-402, nr. 468, p. 414-415, nr. 469, p. 415-416, nr. 472, p. 418-419.

[176] La aceiași dată semnează și un act de întărire a unei moșii mănăstirii Socola // *Ibidem*, nr. 447, p. 394-395.

[177] *Cronica Ghiculeștilor*, p. 193.

fost mare logofăt, îndeplinind o misiune domnească[178]. La 1719 este menționat ca răposat[179].

Antiohie Jora a fost căsătorit cu Ecaterina, fiică a soției domnului Grigore vodă Ghica[180]. Știm numele copiilor lor dintr-un pomelnic al mănăstirii Sucevița. Aceștia sunt: Toader, Safta, Niculai, Gheorghe, Marga, Ilinca „și pre Ieremie Jora banul"[181]. O fiică, potrivit lui Nicolae Stoicescu, este vorba de Maria, va deveni soția lui Vasile Ursachi[182]. Altă fiică a fost căsătorită cu Iordache Ruset[183], fiul lui Lascarache Ruset și nepot de frate al renumitului Iordache Ruset, cel numit „matca tuturor răutăților". Mai activi dintre descendenții lui Antiohie Jora au fost Toader și Gheorghe[184].

[178] *MEF*, vol. VIII, Chișinău, 1998, nr. 9, p. 27-28. Vezi și Ioan Caproșu, *Doc. Iași.*, vol. III, nr. 488, p. 430, document din 15 februarie, un zapis de danie semnat de „Statie diiac au scris ot Antioh Jora biv vel logofăt".

[179] Iulian Marinescu, *Copii de documente din diferite arhive*, VI, Acte moldovenești felurite, p. 125, // Buletinul Comisiunii Istorice a României, an. VIII (1929). La 30 decembrie 1719, „răposatul Antohi Jora vel logofăt"; Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. III, nr. 609, p. 533-534, într-un document datat cu 8 septembrie 1721 se face referire la „casăle dumisale logofătului Antiohii Jora".

[180] Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 412.

[181] Dimitrie Dan, *Mânăstirea Sucevița. Cu anexe de documente ale Suceviței și Schitului celui Mare*, București, 1925, pomelnicul nr. 740 / I, ex. 1863, p. 174, „Amintește Doamne și miluiește pre robul tău Antioch ... hatmanul și cnihinea Ecaterina și copii lor Toader, Safta, Niculai, George, Marga, Ilinca și pre Ieremie Jora banul". În pomelnicul mai sunt știri referitoare la neamul Jora, care urmează familiei lui Antiohie Jora: „Amintește Doamne și miluește pre răposații robii tăi Gavril Jorea, Iane, Tudora, Costida, Georghe ... Grigorie vel ... Ecaterina, Ioan ... și Alexandru Rucar log...".

[182] Marcel Lutic, *Neamul Ursachi* // Arhiva Genealogică, V (X), 1998, Nr. 3-4, p. 61-70. Dumitrașco Ursachi, văr drept cu Ioan Neculce, se căsătorește înainte de 1692 cu Maria, fata hatmanului Alexandru Buhuș (p. 66), vor avea doi fii, Vasile și Gheorghe (p. 68). Vasile Ursachi, căsătorit cu o fiică a lui Antiohie Jora (p. 69).

[183] Iulian Marinescu, *Copii de documente din diferite arhive*, VI, Acte moldovenești felurite, p.125 // B.C.I.R., an. VIII (1929). La 30 decembrie 1719, Mihai vodă Racoviță întărește lui Iordache Ruset clucerul patru sălașe de țigani „ce-i sânt dați zăstri de la socrul dumisali, răposatul Antohi Jora vel logofăt".

Cele patru sălașe de țigani sunt: 1. Agapie Țiganul și țiganca lui, fiii Ursul, Gavril, Guze, Gunoiu, Lupiianu, Onosie și fiica, Nastasiia; 2. Toader, fratele lui Agapie, cu soția și copiii lor: Ioan, Catrina, Buna, Sandi, Ioani, Safti; 3. Coca Țiganul cu soția și fiicele lor: Dochița și Măriuța; 4. Strătulat Țiganul cu soția și fiii Neculai, și alții ce nu sun indicați în document, însă la care se face referință.

[184] *CDM*, vol. 5, nr. 1079, p. 289.

III.2.8. Toader Jora

Toader Jora, fiul lui Antiohie Jora, este menționat în actele cunoscute de noi, pentru prima dată, la 22 ianuarie 1692, în dregătoria de vornic de poartă, aflându-se la acel moment în târgul Focșanilor și fiind martor la o danie. Reapare abia la 9 martie 1712 ca Toderașco Jora, cel de al III-lea logofăt, „fiul lui Antiohie Jora hatman". La acea dată, vărul său primar, Constantin Scârlet[185], îi face danie partea lui din satul Cernătești pe Pereschiv, în ținutul Tutovei. Un alt document, datat cu 15 iulie 1716, aduce mai multă lumină asupra relației de rudenie dintre Antiohie Jora și Scărlețești; Constantin, fiul răposatului Scărlet, fost mare comis, dă lui Gugea „ce au fost vornicel la unchiul mieu Antohie Jora la sat la Mihuleni, ce sânt la ținutul Sorocii", deoarece Gugea a plătit pentru Constantin Scărlet, unor turci, 140 de vedre de miere, nefiind vinovat și nici dator lui Constantin Scărlet, „numai știindu-l turcii că au fost de casa noastră a părinților". Pentru această faptă, Constantin Scărlet îi dă lui Gugea siliștea Lipicenii din ținutul Orheiului, cu două vaduri de moară[186]. Documentul respectiv arată înrudirea Joreștiilor cu Scărleteștii. Rămâne încă să stabilim tipul de rudenie dintre aceste două neamuri. Toader Jora a deținut un timp și dregătoria de postelnic. Într-un document datat cu 1712, în componența Sfatului Domnesc, printre marii boieri apare și Toader Jora, fost postelnic[187].

III.2.9. Niculae Jora

Niculae Jora postelnicul (apoi stolnic), fiul lui Antiohie Jora, este atestat documentar la 20 iulie 1725 într-un suret de pe ispisoc de la Mihai vodă Racoviță, din care aflăm și faptul că fusese căsătorit cu Ilinca, fiica lui Darie Donici, mare vornic. Suretul se referă la modul în care Niculae Jora a contribuit, ca și alți frați ai săi, la lichidarea datoriilor rămase după moartea tatălui lor, și anume cu 1906 lei, din care 316 lei au fost plătiți unui cămătar turc, „Mehmet aga Sărdenghești", creditorul lui Antiohie. Obținerea sumelor necesare s-a făcut și prin vânzarea moșiilor sale („domiia mia am trimis și cu bucate cu ce sa găsit au

[185] *Ibidem*, nr. 1079, p. 289.

[186] Aurel V. Sava, *Documente privind târgul și ținutul Orheiului*, București, 1944, nr. 181, p. 174-175. p.

[187] *CDM*, vol. 5, nr. 1134, p. 302.

plinit"), inclusiv cele primite în calitate de zestre de la socrul său, Darie Donici. Ultimul, fiind nemulțumit de înstrăinarea moșiilor neamului, „au jăluitu" în fața domnului că „nar fi cu dreptate să să plinească cu zestre ciau datu dumnealui fiicii dumisali datoriile răposatului Antiohie Jora". Domnul, împreună cu Sfatul Domnesc, consideră întemeiate doleanțele lui Darie Donici, și dau danie „lui Neculaiu post(elnic) și giupânesei dumisale Ilincăi, satul Șerbeștii", ținutul Covurlui, deoarece nu s-a putut întoarce cele vândute din zestre. Ceva mai târziu, se va afla că și acest sat, moșie a Joreștilor, fusese zălogit de Antiohie, la Toderașco Tudori de la Galați pentru 200 de lei, iar Neculai Jora „iarăși au luat bani cu dobânda" și l-a răscumpărat[188].

Am identificat doi copii ai lui Niculae Jora stolnic și ai Ilincăi Donici: Safta, căsătorită cu Vasile Adam, jicnicer, și ***Alexandru Jora***, șetrar[189].

Al treilea fiu, ***Gheorghe Jora***, este atestat în documente la 15 iunie 1701, în calitate de pârcălab, moment în care Constantin vodă Duca întărește schimbul făcut de pârcălab cu călugării mănăstirii Aron-Vodă, dând seliștea Feteonești, cu vad de moară pe Jijia, ținutul Iași, primind în schimb seliștea Sălicicanii, pe Bașeu, ținutul Dorohoi[190].

III.2.10. Gligoraşco Jora

În aparatul politico-administrativ al Țării Moldovei a deținut funcții și fiul lui Constantin Jora, Gligorașco Jora[191], menționat ca spătar la 23 iulie 1681, când Dumitrache Mateiaș îi dă nouă pământuri în satul Bălușești, partea Popeștilor, pentru 9 zloți, împrumutați de la Gligorașco Jora pentru a-l scoate pe nepotul său, Gligoraș, fiul lui Marian, de la o nevoie. Nepotul lui Dumitrache Mateiaș urma să dea niște stupi pentru acești 9 zloți, însă nu i-a mai dat[192]. Spătar este și la 22 februarie 1685,

[188] Gheorghe Ghibănescu, *Cuzeștii. Precedat de un studiu istoric asupra văii Elanului*, Iași, 1912, nr. CXLV, p. 205-206.

[189] *Ibidem*, nr. CLVII, p. 206-207. Este vorba despre o scrisoare a lui „Alexandru șetrar", din 17 mai 1762, adresată „badelui Vasilie Adam jicnicer i a dum(isale) leliței Saftii, fiica răpos(atului) stoln(ic) Neculai Jora și a noastră sor(ă)". Amintește în scrisoare și de „maica noastră Ilinca Joroae".

[190] *CDM*, vol. 5, nr. 39, p. 12.

[191] Gheorghe Ghibănescu, *Cuzeștii. Precedat de un studiu istoric asupra văii Elanului*, Iași, 1912, p. CLXV.

[192] *CDM*, vol. 4, nr. 646, p. 157.

când cumpără de la Gavril, ginerele lui Gheorghe Hăbășescul, și de la soția lui, Irina, partea lor de moșie din Bălușești din ținutul Romanului: cinci pământuri în țarină, cu vatră de sat, heleșteu, pomeți, fâneață și pădure, cu un leu și două merțe de mălai[193].

La 1693 este cămăraș de ocnă, fiind menționat într-un zapis din 3 decembrie, alături de cumnații săi, Ion Sturza, al II-lea sulger, Sandul Sturza, fost cupar, Toderașco Sturza, Ioan Buhuș, fost mare clucer, și Manolache, fost jitnicer, și cu surorile lor, Maria, Angheluța și Nastasia, copiii răposatului Chiriac Sturza, fost mare spătar. Toți împreună s-au învoit cu cumnatul lor din Țara Românească, Matei Filipescu, fost mare stolnic[194], căsătorit cu Safta, sora Sturzeștilor, cu care n-a avut copii și ce n-a fost înzestrată cu ocine părintești, să-i dea trei sate: Buruenești, ținutul Roman, Berehometele, ținutul Cernăuți, și Căzănești, ținutul Orhei[195]. Tot ei, la 7 decembrie 1693, mai dau lui Matei Filipescu și unele părți de ocină din satul Mircești, ținutul Tecuci[196].

Peste trei ani, la 11 mai 1696, Gligoraș Jora, fost căpitan, este martor la o vânzare[197], iar în 1701 apare ca logofăt al III-lea, alături de cumnații săi Sturzești, având pricină cu o mătușă, Safta Sturzoaie, fiica lui Toderașco Jora sulgerul și soția răposatului Ilie Sturza, fost mare vornic, pentru satul Găureani la Turie, ținutul Iașilor[198].

Între 17 februarie 1702 și 14 noiembrie 1702, semnează frecvent documente emise de cancelaria domnului Constantin vodă Duca, aflându-se în dregătoria de al III-lea logofăt[199]. În această perioadă, Gligoraș Jora obține stăpânirea asupra unei vii în zona Iașilor pe care o avea

[193] *Ibidem*, vol. 4, nr. 857, p. 199.

[194] Irina Hoinărescu, *Contribuții la istoria familiei Filipescu în veacurile XVI-XVIII (I)* // Arhiva Genealogică, V (X), 1998, Nr. 1-2, p. 288-291.

[195] *CDM*, vol. 4, nr. 1620, p. 361.

[196] *Ibidem*, nr. 1622, p. 361. Vezi și Nicolae Iorga, *Documente tecucene și bârlădene* // Buletinul Comisiei istorice a României, vol. IV, București, 1925, nr. 35, p. 173; conform unui document de la 8 decembrie 1693, în sfatul domnesc sunt atestați Antiohie Jora, mare păharnic, și Gligorie Jora, fost mare spătar.

[197] *CDM*, vol. 4, nr. 1807, p. 399.

[198] *Ibidem*, vol. 5, nr. 57, p. 16.

[199] Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. III, nr. 191, p. 160-161, nr. 196, p. 165-167, nr. 198, p. 167-168, nr. 201, p. 170-171, nr. 206, p. 177-178, nr. 213, p. 183-184. *CDM*, vol. 5, nr. 118, p. 30-31, nr. 119, p. 31, nr. 129, p. 33, nr. 143, p. 37, nr. 149, p. 38-39, nr. 179, p. 45.

de la egumenul mănăstirii Miroslava. Pentru această vie se vor judeca egumenul Miroslavei și fiii lui Nacul, fost logofăt, care au făcut-o danie mănăstirii[200]. În același an, la 9 august, Isaia Nacul, egumenul mănăstirii Sfântul Ilie din Suceava, dăruiește lui Gligoraș Jora, al III-lea logofăt, un loc de prisacă în hotarul Știrneștilor, ținutul Cârligătura, cu pomet și vii părăginite[201].

Din perioada aflării lui Gligoraș Jora în dregătoria de logofăt al III-lea dispunem de un document din 2 septembrie 1702. La această dată, Constantin vodă Duca judecă pricina dintre verii Gligoraș Jora, al II-lea logofăt, și Antiohie Jora, fost hatman, care „s-au pârât de față, înaintea domnii mele și a tot sfatul nostru", Antiohie Jora spunând „cum luându amândoi cămărășiia la Ocnă", în prima domnie a lui Constantin vodă Duca (1693-1695), și „neavându dumnealor bani să plătească cifertul Ocnii dintâi au pus zăloagi dumnealui hatmanul și au dat și au pus și dumnealui logofătul... inele de aur cu pietre de au pus zăloagi la neguțitori de au luat bani de au plătit cifertul dintâi; apoi pe urmă, după ce s-au strâns banii din ocna de mijloc au dat dumnealui hatmanul și au scos și zăloageli dumisale logofătului de unde le-au pus", însă Antiohie Jora, luând obiectele zălogite, ale logofătului, nu le-a întors lui Gligoraș Jora, „ce le-au trimis hatmanul acele zăloage în Țara Ungurească pe un ficior (slugă - *n.n.*) a dumisali ca să ia bani de acolo cu dobândă pentru treaba dumisale, s-au tâmplat furtună, când au mărsu tătarăi în Țara Ungurească și să-l hie găsit pe cale și le-au luat di la dânsul și să hie perit aceli zăloage". Ca urmare, domnul și Sfatul Domnesc hotărăsc ca „de vreme ce le-au scos de unde le-au pus întâi și nu le-au dat în mâna dumisale

[200] Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. III, nr. 201, p. 170-171. Document de la 1702, iunie 30 în care Constantin vodă Duca hotărăște ca viile nelucrate de la Miroslava să fie date celor ce binevoesc să le lucreze. Miroslava aparținea mănăstirii Galata din Deal, fiind danie de la Petru-vodă Mănăstirea da în arendă viile și loturi pentru a vii. Cine nu le lucra pe parcursul a trei ani urmau să fie luate și date altora. Unul din asemenea cazuri, în „zilele domniei mele, fiinu o vie în Miroslava a Nacului ce au fost logofăt, fiindu părăginită de optsprădzăci ai", a fost dată de egumen lui „credincios boiarinului nostru, lui Gligorie Jorea, al 3-lea logofăt". Fiii lui Nacul fost logofăt: Ghiorghie, Toader și Ion „stându la pârâ", „pentru acea vie" domnul „îi dă rămași pe ficiorii Nacului, ca să nu mai aibă treabă cu acea vie în veci, ca să fie a logofătului, precum o au dat-o egumănul".

[201] *CDM*, vol. 5, nr. 149, p. 38-39.

logofătului, ce le-au trimis dumnealui hatmanul pen Țara Ungurească ca să ia bani de acolo și să facă dobândă", Antiohie Jora rămâne să plătească prețul acelor obiecte zălogite și pierdute lui Gligoraș Jora[202].

La 18 iulie 1704, este fost mare jitnicer, alături de vărul său, Antiohie, mare logofăt, martori la o cumpărătură[203]. Tot fără dregătorie, fost mare jicnicer, este atestat și la 25 iunie 1705, în condițiile în care Sfatul Domnesc judecă pricina dintre Gheorghe, mare comis, ginerele lui Alexandru Buhuș hatmanul și al Saftei Urechioaie, cu Gligore Jora, fost mare jicnicer, fiul lui Constantin Jora, fost mare armaș, pentru satul Bușcăteni din ținutul Hârlăului, deoarece Gheorghe comisul dorea să-l cumpere de la Ștefan Prăjescul, ginere lui Constantin Jora, fost mare armaș și cumnat al lui Gligorașco, fost mare jicnicer, iar Gligorașco Jora nu-i permite, insistând asupra faptului că satul Buscăteni este moșia părinților săi. Judecata stabilește că Safta Urechioae cumpărase de la răzăși acest sat, însă apăruseră Lupul și Bejan, răzăși de Buscăteni, care nu semnaseră pentru această vânzare și au răscumpărat satul cu bani împrumutați de la Constantin Jora. Astfel, se stabilește că satul „fusese cumpărat rău" de Constantin Jora, și-l „dau rămas de lege" pe Gligorașco Jora, fost mare jitnicer, pe care cei doi răzăși de Buscăteni, Lupul și Bejan, „îl primiră de peste trei hotare pe moșie, în loc să-i înapoeze banii". Sfatul Domnesc, în aceste condiții, stabilește locul unde are dreptul să cumpere Gheorghe comisul, fără a se implica Gligore Jora, și altă parte de moșie unde pot cumpăra ambii, în afară de a opta parte de sat – a lui Lupu și a lui Bejan[204].

La 29 mai 1706, în izvodul de moșii, Gligoraș Jora este menționat ca fost vistier[205]. Iar la 16 iulie 1706, Antiohie vodă Cantemir scrie „dumnealui Gligoraș Jora biv vel jicnicer" și lui Leca postelnic să aleagă din satul Piscani, împreună cu răzășii și megieșii, părțile de moșie ale lui Neculai Costin, mare vornic, pentru a-și lua separat zeciuala din tot venitul părții lui[206]. Un an mai târziu, la 28 august 1710, este menționat

[202] Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. III, nr. 206, p. 177-178.

[203] *CDM*, vol. 5, nr. 388, p. 87.

[204] *Ibidem*, nr. 446, p. 118.

[205] *Ibidem*, nr. 552, p. 143.

[206] Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. III, nr. 308, p. 281-282; vezi și nr. 372, p. 332-333, fiind atestat în calitate de fost mare jitnicer și de actul din 24 august 1709, Gligoraș Jora fiind martor la o vânzare.

tangențial ca al III-lea logofăt, însă nu putem stabili cu precizie dacă la acel moment Gligorașco era al III-lea logofăt sau documentul se referă la o situație din trecut, menționând unele cumpărături făcute de tatăl său, Constantin Jora, fost serdar, în satul Șoldana, pe Jijia, ținutul Hârlăului[207]. Apare în dregătoria de mare vistier la 5 octombrie 1710, în calitate de martor la o vânzare[208]. Un document interesant este cel de la 4 decembrie 1711, în care Gligorașco Jora este menționat ca mare vistier, iar domnul Țării Moldovei, Nicolae vodă Mavrocordat, „îl volnicește" să-și ia zeciuiala de pe moșiile sale: Averești, Băloșești, Iucșăști, Muncelul Durău din ținutul Romanului și din Hârlești din ținutul Neamțului, din pâine, fân, prisăci cu stupi, grădini, de pe tot locul, „chiar de pe al răzeșilor care ar fi arat sau cosit pe moșiile sale"[209].

Gligoraș Jora este mare vistier și, în 1712, fiind martor la o danie[210]. În aceeași dregătorie se află și la 27 aprilie 1713, când dă mărturie pentru siliștea Prisăcile, care aparținuse mănăstirii Sf. Ioan Zlatoust[211]. Un alt act din 29 martie 1715 îl menționează dând mărturie, fără a i se indica dregătoria[212].

Fiii lui Gligoraș Jora au fost Mihalache Jora[213], Constantin Jora și Sandu Jora[214]. În 1715, Gligoraș Jora este numit într-o scrisoare adresată

[207] *CDM*, vol. 5, nr. 958, p. 258.

[208] Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. III, (1573-1720), Cernăuți, 1937, nr. 124, p. 157-158.

[209] *CDM*, vol. 5, nr. 1059, p. 285.

[210] *Ibidem*, nr. 1134, p. 302. Vezi și Nicolae Iorga, *Documente tecucene și bârlădene* // Buletinul Comisiei istorice a României, vol. IV, București, 1925, nr. 30, p. 175; document din 19 februarie 1713, printre martori la o vânzare sânt consemnați și „Antiohie Jora vel logofăt... Gligorie Jora vel vistiernic"; nr. 31, p. 175-176, document din 7 iunie 1713, care se află în strânsă legătură informațională cu documentul menționat anterior; acestă dată sunt menționați Antiohie Jora, mare logofăt, și Gligorie Jora, însă deja mare spătar.

[211] Ioan Caproșu, Documente privitoare la istoria orașului Iași, vol. III, Acte interne (1691-1725), Iași, 2000, nr. 445, p. 391-393.

[212] *CDM*, vol. 5, nr. 1299, p. 355.

[213] *Ibidem*, nr. 1351, p. 368.

[214] T.G. Bulat, *Contribuțiuni la viața judecătorească și administrativă a Moldovei supt ocupația rusească din 1806-1812* // Arhivele Basarabiei, 1930, II, Nr. 4, nr. XVII, p. 408-409; sunt rezumatele documentelor prezentate de Teodor Balș în 1809 privitoare la moșia Trebujenii, ținutul Hotinului, asupra căreia pretindea. Vezi re-

de domnul Nicolae Alexandru vodă Mavrocordat către fiii acestuia ca „fost mare armaș". Această formulare ne face să presupunem că la data respectivă Grigoraș Jora nu mai era printre cei vii. Documentul îl atestă și pe un frate de-al lui Gligoraș, Ion Jora, și un fiu – Mihalache postelnicul. Domnul recomandă ca frații Joreşti să recunoască vânzarea efectuată de unchiul lor Ion Jora în satul Rădeni către Iordache Aslan, fost al II-lea spătar[215]. Prima atestare, cunoscută de noi, a lui Ion Jora, fiul lui Constantin serdarul, este de la 23 mai 1699, când vinde lui Vasile, fiul lui Pătrășcan Fușteli, o parte din moșia Avereşti[216].

Ion Jora mai este menționat în câteva documente fără dregătorie: la 1 iulie 1717, când domnul Mihai vodă Racoviță întărește stăpânirea peste o moșie din satul Avereşti, din ținutul Romanului, lui Vasile Fușteli, pe care acesta o răscumpărase cu 50 de ughi de la Ion Jora, fiul lui Constantin Jora, fost serdar, subliniindu-se că Pătrășcan Fușteli vânduse această ocină lui Constantin Jora, iar fiul lui, Ion, a scos-o la vânzare de nevoie[217].

Dintre fiii lui Gligoraș Jora, mare vistier, cel mai cunoscut este ***Mihalache Jora***, care devine mai târziu mare ban. Mihalache Jora apare fără dregătorie, ca martor la o vânzare în satul Roșiori și Turbata, pe Moldova, ținutul Sucevei[218].

Mihalache Jora stăpânea moșii și în Hirișeni, numit „satul lui Mihalache Jora". La 1725 se afla în conflict cu un Carp, fiul lui Darie, moșinaș de Pleșco și Sângureni, ultimul jeluindu-se domnului Mihai vodă Racoviță: „pi Mihălachi Jora zăcând că ari mari strănbătate despre dân-

zumatul documentului din 9 noiembrie 1721 prin care domnul Mihai vodă Racoviță întărește mai multe moșii, printre care și Trebujenii pe Ciuhur, „lui Constandin și Sandului ficiorii lui Grigoraşi Jora vist". Pentru aceeași moșie, fragmentul din izvodul de moșii al lui Grigoraș Jora, din noiembrie 1713.

[215] *CDM*, vol. 5, nr. 1351, p. 368.

[216] *Ibidem*, vol. 4, nr. 2100, p. 460.

[217] *Ibidem*, vol. 5, nr. 1482, p. 403.

[218] *Ibidem*, nr. 1394, p. 378. Gheorghe Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, vol. I, București, 1940, p. 60-63; la 1812, Dimitrache Jora serdarul se află în conflict cu verii săi, Lupul, Costache și Gheorghe, fiii lui Grigore șetrarul din Bârlad și nepoții lui Lupu Bujoran medelnicer, pentru moșiile din ținutul Hotinului. Dumitrache Jora este fiul banului Mihalache Jora, iar mama sa era soră cu Grigore Bujoran șetrarul.

sul și împresoară o bucată di loc din hotarul Sângureanilor, di cățiva ani întră Mihălache Jora în hotatul Sângureanilor di-i da a zăcea", și mai are „bănat pi oaminii din sat din Hirișeni satul lui Mihalachi Jora că arând el cu plugurile ar fi stricat hotarăli". La cererea lui Carp către Mihalache Jora ca să prezinte „dresăli să vadă pi unde ar fi arătând sămnili hotarului", ultimul, inițial, a refuzat să prezinte actele, spunând că ele se găsesc la vornicul Sturza, iar la momentul cercetării pricinei, „li tăgăduești și zici că nus dresăli". Ca urmare, domnul i-a poruncit serdarului Lupu Gheuca: „Pentru moșiia di Sângureni di vei afla dumniata că au întrat ficiorii Jorăi cu împresurare și ar fi luat diazăcea di pi hotarăli Sângurenilor să cauți toată dijma di tișii anii so plinești di la ficiorii [slugile, oamenii – *n.n.*] Jorii"[219].

III.2.11. Ieremia Jora

Dintre copiii lui Toderașco Jora sulgerul se evidențiază și Ieremia Jora[220], căsătorit cu Anița[221]. Ieremia Jora este menționat și la 25 mai 1691, fără dregătorie, când domnul Constantin vodă Cantemir îi poruncește lui Gheorghe, fost jitnicer, și lui Lazarie, fost clucer, să hotărnicească a șasea parte din moșia de la Mărcești, zălogită de Andonie blănarul la Toader Jora, tatăl lui Ieremia, pentru 110 lei. Domnul se înțelege cu Ieremia Jora să cumpere părțile din Mărcești[222]. În domnia lui Constantin vodă Duca, în 1692, Ieremia Jora îndeplinește o misiune importantă, însă murdară, făcându-se responsabil de asasinarea („l-au zugrumat") la Trotuș a unui „răzădent a lui Tucul grof"[223]. Tangențial, este menționat și la 30 ianuarie 1739, probabil post-mortem, în mo-

[219] L.T. Boga, *Documente din secolul al XVI – XVII-lea* // Arhivele Basarabiei, 1930, an 2, Nr. 2, nr. XIII, p. 258-259. Document din 30 iulie 1725.

[220] Gheorghe Ghibănescu, *Cuzeștii. Precedat de un studiu istoric asupra văii Elanului*, Iași, 1912, nr. CCXXVI, p. 267, „de la Irimică Jorea și de la fratesău Lupașco ficiorii lui Toderașcu Joră precum arată și zapisul lor".

[221] *MEF*, vol. VIII, nr. 35, p. 57-59; Gheorghe Ghibănescu, *Cuzeștii. Precedat de un studiu istoric asupra văii Elanului*, Iași, 1912, nr. CCXXV, p. 266-267 „adecă eu Anița, giupâneasa Irimicăi Joră ciau fost căpitan mare".

[222] *CDM*, vol. 4, nr. 1368, p. 307.

[223] Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1986, p. 127-128-129. „Au triimis pe Irimeica Jora de l-au zugrumat".

mentul judecării de către domnul Grigore vodă Ghica a unei pricini dintre niște răzăși din ținutul Orheiului, „oamenii Crudeștii anume Tănasăe Crudul, Mihăilă Crudul, popa Lazor cu Sandul Silion spatar [rudă cu Ieremia Jora – *n.n.*][224] pentru o bucată de loc din ținutul Orhei ce se numește Piticul". Sandu Silion spunea că Piticul ține de hotarul Novacii, iar Crudeștii susțineau că este moșia lor dreaptă. Domnul hotărăște că dacă se găsesc doi oameni să jure că, încă din perioada când Irimcea Iora sau Joroae au stăpânit satul Novacii, moșia Peticii n-a ținut de moșia Novacii, ea să rămână în stăpânirea Crudeștilor, în caz contrar, o va stăpâni în continuare Silion[225]. La 5 martie 1739, același domn întărește neamului Crudeștilor moșia Peticul (Piticul), pe Bâc. Putem presupune că Crudeștii au găsit jurători pe care îi ceruse Grigore vodă Ghica[226].

Fiica lui Ieremia Jora, ***Ileana***, este menționată la 15 februarie 1721 într-un izvod de împărțire a moșiilor de către Ion Sturdza vornicul cu cumnații săi în care se spunea: „Fiind împărțeala la mâina mea, ci mi-i dată de mătușa me Iliana Joroae, fata Irimicăi Jorii, am scos aseminea izvod cum scrii și dat la pitarul Constantin Crupenschi" (la 26 februarie 1771)[227]. Ileana Joroaie, la 1745, stăpânea moșia Malitinții. În același an, la 30 ianuarie, boierii trimiși peste Prut, au scris domnului despre restabilirea hotarului dintre Strășenii ce aparțineau Caterinei, soția răposatului Iordache Cantacuzino, și Malitinții Ilenii, „fata Jorei", căci se jeluise Caterina pe Ileana că ultima i-a luat o bucată de loc din hotarul Strășenilor. Boierii hotărăsc ca Ileana să restituie părțile luate de la moșia Caterinei Cantacuzino.[228]

[224] Ștefan S. Gorovei, *Înrudirile cronicarului Grigore Ureche* // Anuarul de lingvistică și istorie literară, XXIV, 1973, Iași, p. 118. Autorul susține că Sandu Silion, căsătorit cu Maria, a fost ginere lui Iremia Jora. Nu excludem faptul că Sandu Silion e fiul acelui Silion atestat la 1680 vânzând, împreună cu alți răzăși, părți din moșiile Borăștii de Sus și de Jos, lui Antiohie Jora (Nicolae Iorga, *Studii și documente*, București, 1909, vol. VI, partea II, nr. 73, p. 34).

[225] Aurel V. Sava, *Documente privind târgul și ținutul Orheiului*, București, 1944, nr. 209, p. 208-208.

[226] *Ibidem*, nr. 210, p. 209-210.

[227] *Ibidem*, nr. 185. p. 178-179,

[228] *MEF*, vol. VIII, nr. 162, p. 201-202.

* * *

Neamul Joreștilor este unul din neamurile de boieri autohtone, care și-au menținut pozițiile în decursul întregului secolul al XVII-lea. Joreștii, până la începutul secolului al XVIII-lea, nu s-au implicat, cel puțin în mod direct, în acțiuni îndreptate împotriva puterii centrale, fapt ce le-a garantat, pentru toate generațiile, dregătorii importante în sistemul politico-administrativ al Țării Moldovei. În secolul al XVII-lea, reprezentanții neamului Jora au fost atestați exercitând funcții de paharnic, armaș, vornic (Ionașco Jora), sulger (Gavril Jora), armaș, vornic de Botoșani, clucer, serdar (Constantin Jora), sulger, vornic de Botoșani, medelnicer (Toderașco Jora), spătar, cămăraș de ocnă, căpitan, logofăt al III-lea, mare jitnicer, mare vistier, mare armaș (Gligorașco Jora), mare cămăraș, mare armaș, clucer, mare paharnic, hatman, mare logofăt (Antioh Jora), vornic de poartă, al III-lea logofăt, postelnic (Toader Jora), pârcălab (Gheorghe Jora). Au fost și alți reprezentanți ai neamului care nu s-au angajat în aparatul administrativ: Gheorghiță Jora, Ion Jora ș.a. În linii mari, Joreștii au deținut dregătorii de gradul doi, în special cu caracter executiv. O dregătorie deținută cu regularitate de majoritatea Joreștilor este cea de mare armaș, fapt care confirmă ideea că acest neam a fost devotat domnilor. Atitudinea binevoitoare față de puterea centrală se datora probabil și înrudirii cu casele domnești ale lui Gheorghe vodă Ghica și Eustratie vodă Dabija, excepție constituie Antiohie Jora, care s-a implicat activ în intrigile împotriva domnilor, în special contra Cantemireștilor, obținând mari dregătorii. Joreștii s-au înrudit atât cu multe neamuri boierești autohtone (Cuzeștii, Doniceștii, Năculeștii, Prăjeștii, Sturzeștii, Varticeștii, Urecheștii ș.a.), cât și cu neamuri grecești (de exemplu cu Ruseteștii care, la acea etapă, se aflau în fruntea boierimii moldovenești). Și din punct de vedere economic, Joreștii au reușit să-și mențină poziții stabile, dispunând de un număr considerabil de moșii. Nu le-a lipsit nici spiritul dornic de înavuțire, care s-a manifestat la momentul potrivit pe plan funciar.

Spița genealogică a neamului Jora

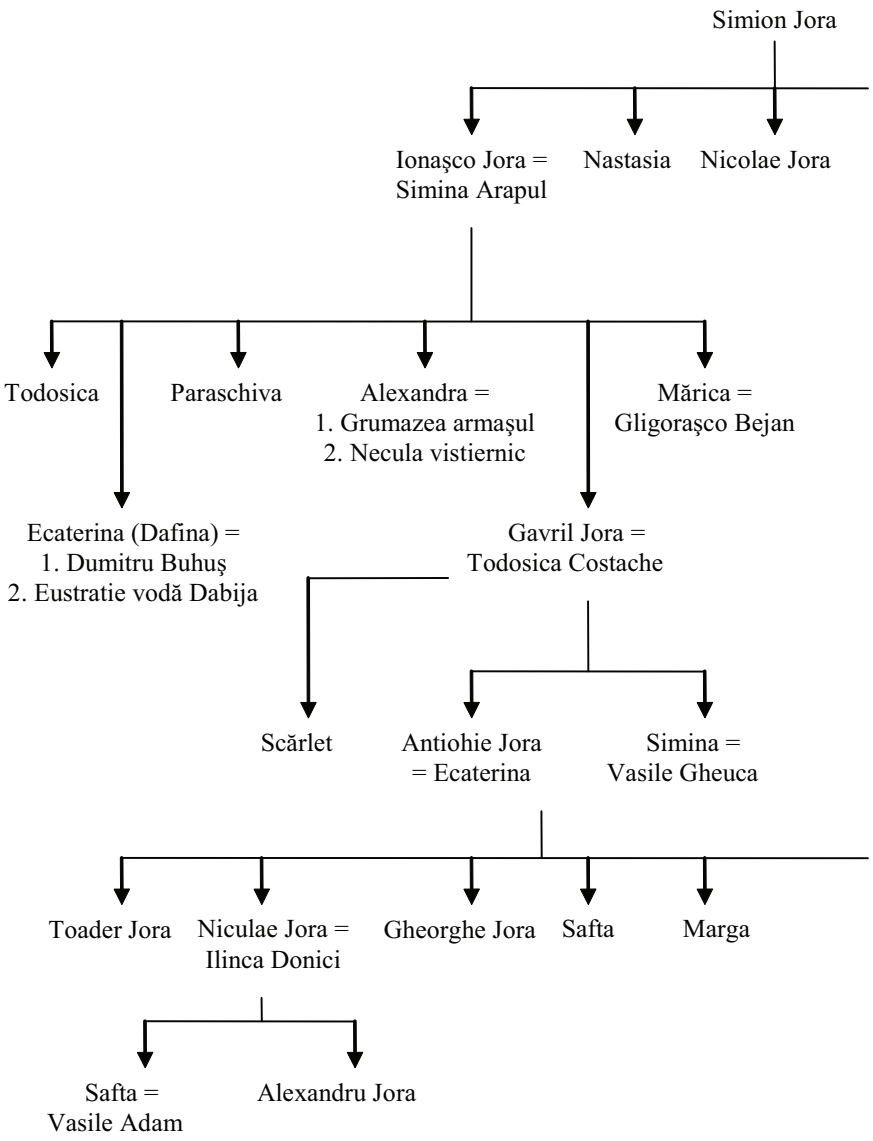

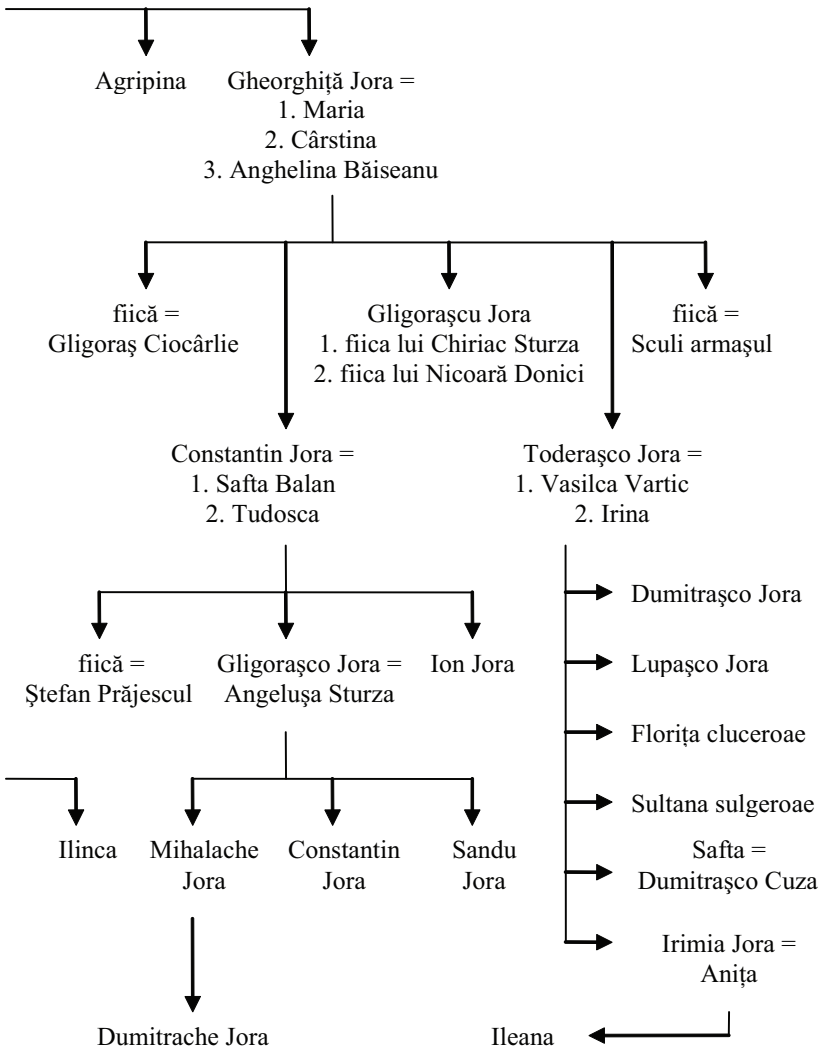

III.3. Ruinarea economică a micii boierimi. Cazul neamului Mihuleștilor

Neamul Mihuleț este unul din neamurile boierești care au avut în a doua jumătate a secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea o importanță relativ mare la nivel regional, fiind unul din cele mai influente familii orheiene. Originea neamului Mihuleț (Mihul) este destul de confuză. Putem presupune o ascendență din Mihul portar de Suceava[1], dregător în prima jumătate a secolului al XVI-lea, sau din Mihul medelnicerul[2] ce a activat în secolul al XVI-lea. Însă pe baza documentelor ce se referă la moșiile și cumpărăturile Mihuleștilor, din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, nu atestăm nicio coincidență de moșii care ne-ar permite să presupunem existența unei relații de rudenie între Mihul medelnicerul și neamul Mihuleț (Mihul). Admitem provizoriu însă existența acesteia în cazul lui Dumitrașco Mihul, diac în prima treime al secolului al XVII-lea. Ultimul este menționat la 11 august 1628 într-un act prin care domnul Miron vodă Barnovschi întărește Aftimiei, fiica lui Gavrilaș, mare vornic al Țării de Sus, părți din moșiile Tureatca și Năhoreni aflate în ținutul Sucevii, vândute de Antemia, soția lui Dumitrașco Mihul diac și mama sa, Salomia[3].

Între 1 septembrie 1632 și 31 august 1633, Dumitrașco Mihul diac scrie la Iași, în cancelaria domnească, un document prin care Tudor pârcălab de Hotin vinde lui Gavrilaș vornic, posibil cel menționat în documentul anterior, satele Cotela și Păltinișul din ținutul Dorohoi și părți din satul Budina[4]. La 18 februarie 1633, Dumitrașco Mihul își scrie și semnează testamentul, prin care își lasă întreaga sa avere soției sale,

[1] Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*, București, 1971, p. 315-316. de origine albanez, pârcălab de Hotin între 1527 și 1529, portar de Suceava între anii 1530 și 1540. A participat la asasinarea domnului Ștefan Lăcustă.

[2] *Documenta Romaniae Historica*, A., Moldova, vol. XXI, București 1971, nr. 132, nr. 228, p. 284-285, (în continuare: *DRH*) Mihul medelnicerul care a avut un fiu, Ionașco ce, la rândul său avuse o fiică Măgdălina, cea care vânduse înainte de 16 octombrie 1632 părțile sale de ocină din satele Bujoreni, Pipercani, Băxănești și Măstatici, lui Ifrim vistier, împreună cu Gligorie și Vasilie, fiii Anghelinei, sora Măgdălinei, nepoate ale lui Mihul medelnicerul.

[3] *Ibidem*, vol. XIX, București 1969, nr. 391, p. 537-539.

[4] *Ibidem*, vol. XXI, București 1971, nr. 188, p. 145-146.

Antimia[5]. Din document reiese clar că Dumitrașco Mihul avea frați și alte rude, însă nu ne permite să presupunem că ar fi avut și copii. La 2 martie 1633, la Iași, marii boieri confirmă că Dumitrașco Mihul s-a învoit cu soția sa, Antimia, să se moștenească reciproc după moartea unuia dintre ei[6].

Moșiile lui Dumitrașco Mihul constau din părți în satele Sinăuți, ținutul Suceava, Bălăciani și în Meleșeuți. Iar ale Antimiei reprezentau jumătate din satul Lencăuți, ținutul Soroca, și întregul sat Moscova din același ținut. Deși nu există niciun punct de tangență între moșiile stăpânite de către diacul Dumitrașco Mihul și cele ale Mihuleștilor, doar faptul că Dumitrașco fusese diac în cancelaria domnească ne permite totuși să admitem existența unor legături cu neamul Mihuleț, deoarece în al treilea sfert al secolului al XVII-lea, în cancelaria domnească, activează încă un Mihul – Andrei Mihul (numit și Mihuleț). Nu excludem în acest caz existența unei dinastii de dieci.

Știm cu siguranță că tatăl lui Andrei Mihul (Mihuleț) era Simion Mihul (Mihuleț), ce stăpânea moșii în ținutul Orheiului, însă presupunem că Dumitrașco Mihul era fratele lui Simion și respectiv unchi al lui Andrei, fapt ce a determinat, în mare măsură, ca ultimul să îmbrățișeze pe parcursul a aproape 15 ani activitatea de diac.

III.3.1. Simion Mihuleț

Despre Simion Mihul (Mihuleț) știm foarte puțin. A fost o persoană influentă în ținutul Orheiului și cunoscător al problemelor din regiune[7]. Într-un act din 29 mai 1660, emis la Iași, Ștefan vodă Lupu întărește lui Andrei Mihuleț stăpânire peste valea Burhuta, cu loc de prisacă și cu pomet, ce a fost dată danie tatălui său, Simion, de către

[5] *Ibidem*, nr. 291, p. 371-372.

[6] *Ibidem*, nr. 299, p. 383-386.

[7] *DRH*, vol. XIX, nr. 118, p. 141-142. La 10 septembrie 1626, Mihuleț este la Orhei, alături de Bălan voit și cei 12 pârgari din târgul Orhei și alți „oameni buni" dau mărturie că popa Gligorie din Orhei cumpără un vad de moară pe Răut de la Ileana Lelicoaia; Aurel V. Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*, București 1944, nr. 79, p. 84, (în continuare: Aurel V. Sava, *Doc. orh.*), în mai 1645 fiind trimiși de domn, Gheorghe Ștefan sulger și Apostol pârcălab de Orhei să aleagă hotarul satului Isacova de târgul Orhei, au socotit și măsurat cu oameni buni din târg: Gligori fost șoltuz, Sămion Mihuleți, Vasâle Drăghinici ș.a.

Radu vodă (Radu vodă Mihnea) și Alexandru vodă, pentru care Andrei Mihuleț avuse pricină cu tâgoveții din Orhei care pretindeau că această vale ar fi ținut de hotarul târgului[8]. Doi ani mai târziu, Eustratie vodă Dabija întărește aceluiași Andrei Mihuleț stăpânirea peste valea Burhuta, cu pomet, prisăci, loc de grădini, loc de arături, fâneață, ce ținuse de hotarul târgului Orhei și care fusese dăruită lui Simion, tatăl lui Andrei Mihuleț de către Radu vodă Mihnea și pentru care avuse și zapise de la Alexandru vodă, Vasile vodă Lupul și hotărnicie din timpul lui Gheorghe vodă Ghica[9]. Simion Mihuleț, în mai 1645, împreună cu alți oameni buni din târgul Orhei, Gligori, fost șoltuz, și Vasile Drăghinici, au ales împreună cu Gheorghe Ștefan, sulger și Apostol, pârcălab de Orhei, hotarul satului Isacova de cel al târgului Orhei, la porunca domnului.

Încă o mărturie indirectă ce se referă la Simion Mihul provine dintr-un document de la 10 martie 1680, prin care Balș, fost mare vornic, dă mărturie pentru părțile de moșie ce le are Andrei Mihuleț, fost pârcălab, în satele Spârcoceani și Ceucani. Mihuleț stăpânea în Spârcoceani a treia parte, cumpărătură făcută de unchiul său, Mihul, și în Ceucani, de asemenea, a treia parte „plătită de Simion Mihul lui Șoldan, vornicul pentru o moarte de om”[10]. Ambele moșii, fiind de cumpărătură, ca și dania din valea Burhuta, arată că Mihuliteștii nu sunt de baștină din ținutul Orheiului. Apare în context și problema referitoare la Mihul ca „moș” al lui Andrei Mihuleț și, cu toate că este ademenitor de a interpreta în sensul de „bunic”, totuși nu avem toate temeiurile pentru a admite această idee, dar nici n-o putem nega. Nu știm dacă prenumele tatălui lui Simion Mihuleț (Mihul) era Mihul sau dacă în document s-a utilizat numele de familie (neam). Probabil că Mihul era numele unui mare dregător, fondator al neamului, deoarece Dimitrie vodă Cantemir includ-

[8] *Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhivele Istorice Centrale ale Statului*, vol. 3, (1653-1675), București 1968. Volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț, nr. 543, p. 132, (în continuare: *CDM*).

[9] *Ibidem*, vol. 3, nr. 846, p. 192.

[10] *Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhivele Istorice Centrale ale Statului* (în continuare: *CDM*), vol. 4 (1676-1700), volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculesc Veronica Vasiliu, Constanța Neculescu, București, 1970, nr. 471, p. 121.

de acest neam în rândurile celor mai vechi și mai nobile neamuri boierești moldovenești. De aceea, nu suntem de acord cu opinia lui Flavius Solomon în ceea ce privește obârșia Mihuleștilor din mica boierime orheiană[11], fără deținerea a vreunei dregătorii de către predecesorii lui Andrei Mihuleț.

III.3.2. Andrei și Apostol Mihuleț

Simion Mihuleț a avut doi fii, Andrei și Vasile[12]. Vasile Mihuleț apare destul de rar în documentele vremii. Într-un act din 1632–1633, Andrei și fratele său, Vasile, fiii lui Mihul, vând lui Dumitrașco stolnicul un răzor din satul Fițînghești, cu loc de vie și pomet, și o seliște „din apa Putnii până la hotarul Milcovului”[13]. Documentul pledează pentru originea putneană a Mihuleștilor, care, cu timpul, s-au inclus stabil în rândul boierimii orheiene. Vasile mai este menționat ca martor la 21 martie 1673, cu numele Vasilie Mihuleț din Curileni. Mult mai reprezentativ a fost fratele său, posibil mai mare, Andrei Mihuleț, care a deținut dregătorii relativ importante. Între anii 1632 și 1633, când apare prima dată în documente[14], și până în 1661, Andrei Mihuleț nu se află în vreo dregătorie.

În perioada 1661–1673, Andrei Mihuleț este diac (uricar) în cancelaria domnească de la Iași[15]. De câteva ori a fost pârcălab de Orhei, dregătorie în care îl menționează documentele din 25 aprilie 1670, 20 iulie 1675[16], 1680. Apoi, din nou, un timp deține funcția de diac, cum demonstrează un act din 10 februarie 1680 și altul din 21 februarie 1680, când apare ca fost pârcălab, iar la 16 iunie 1681, este atestat iarăși uricar,

[11] Flavius Solomon, *Ascensiunea și decăderea neamului: cazul familiei Mihuleț (Mihulescu)* // Arhiva Genealogică, an. III (VIII), 1996, nr. 3-4, Iași, p. 275.

[12] *DRH*, vol. XXI, nr. 53, p. 58-59.

[13] *DRH*, vol. XXI, nr. 53, p. 58-59.

[14] *DRH*, vol.XXI, nr. 53, p. 58-59.

[15] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 115, p. 123. La 19 mai 1668 semnează „Mihul”; Aurel V. Sava, *Documenre privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, București, nr. 85, p. 107, (în continuare: Aurel V. Sava, *Doc. lăp.*). La 24 aprilie scrie un document, în care semnează „Andrei Mihul”; nr. 93, p. 122, la 23 septembrie 1669 semnează „Mihul”.

[16] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 137, p. 137. vezi și nr. 145, p. 145, document de la 20 mai 1679, și nr. 146, p. 146, document de la 5 iunie 1679.

funcție exercitată până în 1682[17]. În 1683 martie 30, se află în postură de vornic de poartă[18]. Și la 27 mai 1687 se știa despre „giupâneasa răposatului Mihuleț ce-au fost vornic”[19].

Andrei Mihuleț s-a căsătorit cu Fendea, o reprezentantă a unuia dintre cele mai însemnate neamuri boierești orheiene – Durăceștii, fapt care i-a sporit foarte mult numărul moșiilor și i-a consolidat poziția socială. Fendea era fiica lui Mihalcea Durac și a Axeniei, fiica lui Ionașco Bosiioc spătar și nepoata lui Nadăbaico, mare vornic[20]. Au avut împreună patru copii: Apostol Mihuleț[21], Gligoraș[22], Alexandru[23] și Maria[24], căsătorită cu Vârlan Ușirelul[25]. Dintre aceștia un statut mai însemnat a reușit să obțină Apostol Mihuleț, devenit căpitan, apoi mare căpitan de Iași.

Neamului Mihuleț este un caz tipic de ascensiune rapidă a unui neam nobil sărăcit, prin intermediul unei căsătorii avantajoase, fapt care a sporit esențial posibilitățile financiare ale lui Andrei Mihuleț și a reconsolidat poziția neamului în Țara Moldovei, de această dată, în ținutul Orheiului. Pe cât de rapidă a fost creșterea domeniului familiar, tot atât de rapidă a fost și ruinarea.

Deja în timpul vieții sale, Andrei Mihuleț, din motive care rămân deocamdată necunoscute, pierde o parte însemnată din moșiile sale. În

[17] *CDM*, vol. 4, nr. 456, p. 118, nr. 458, p. 119, CDM, vol. 4, nr. 640, p. 156, nr. 669, p. 162, nr. 689, p. 166.

[18] *Ibidem*, vol. 4, nr. 780, p. 184,

[19] Ghibănescu Gheorghe, *Surete și izvoade*, vol. 11, Iași, 1922, nr. XXXI, p. 57-58.

[20] *Ibidem*, vol. 11, Iași, 1922, nr. XXV, p. 53-54. La 6 iunie 1681, Duca vodă întărește „slugii noastre”Andrei Mihuleț părțile de moșii aflate „la răsări de Orheiu”, ce le are de la soacră-sa Gaftona, iar ea de la tatăl său, Nădăbaico, fost vornic. De fapt, soacra lui Andrei Mihuleț este Axinia, fiica Gaftonei, căsătorită cu Mihalcea Durac, iar Andrei Mihuleț era căsătorit cu Fentea, nepoata Gaftonei și fiica Axiniei. Vezi și L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol. 18, Chișinău, 1936, nr. IV, p. 3, nr. V, p. 4-5; MEF, vol. VI, nr. 9, p. 59-61, nr. 41, p. 132-133, nr. 97, p. 238-241.

[21] *Moldova în epoca feudalismului* (în continuare: *MEF*), vol. VI, alcătuitori: A.N. Nichitici, D.M. Dreagnev, L.I. Svetlicinaia, P.V. Sovetov, Chișinău 1992, nr. 9, p. 59-61,

[22] *Ibidem*.

[23] *Ibidem*.

[24] *Ibidem*.

[25] *Ibidem*.

anumite împrejurări favorabile, Andrei Mihuleț, iar ulterior și fiul său Apostol, îndeosebi în timpul domniilor protectoare, fac încercări disperate de a-și recupera fostele stăpâniri, încăpute în mâinile neamului Zugrăveștilor. Acest fapt a pus începutul unui îndelungat proces judiciar între două neamuri de boieri moldoveni. Cazul este elocvent, deoarece arată cât de șubredă era poziția economică a boierimii autohtone în a doua jumătate a secolului al XVII-lea.

Despre ocinele de baștină ale Mihuleștilor știm doar câteva moșii aflate în ținutul Orheiului. Acestea sunt: satul Spărcoceani; aici stăpânea un bătrân – bătrânul Jidan, pentru care Andrei Mihuleț avuse pâră cu Gligorie și Ionașco, răzăși de Spârcoceani, ce rămân de judecată, după cum arată documentul de întărire a moșiei emis la 22 mai 1656, la Iași, în domnia lui Gheorghe vodă Ștefan[26]. Un act fără dată, emis probabil înainte de 22 mai 1656, arată că bătrânul Jidan din Sârcoceani este de cumpărătură a lui Mihuleț (fără a preciza de cine: Simion sau Andrei), pentru care au jurat 24 de oameni și a mărturisit Apostol, pârcălabul de Orhei[27]. Mai multă lumină face actul din 10 martie 1680, când Balș, fost mare vornic, hotărnicește la porunca domnească părțile lui Andrei Mihuleț, fost pârcălab din Spârcoceani – a treia parte din sat, în care se specifică că fusese cumpărată de „moșul său Mihul” situată „în sus spre Holboca”[28].

Și Ceucanii, un sat în ținutul Orheiului, în care Andrei Mihuleț stăpânea a treia parte din el. Moșia este aleasă și hotărnicită împreună cu părțile din Spărcoceani, de către Balș, fost mare vornic. În actul din 10 martie 1680 se menționează că moșia din Ceucani fusese plătită de Simion Mihul, tatăl lui Andrei, lui Șoldan vornicul pentru o moarte de om[29]. Același act arată că Spărcoceanii și Ceucani sunt moșii drepte ale lui Andrei Mihuleț. Mai dispunem de un act din 27 ianuarie 1680 despre moșiile Spârcoceani și Ceucanii, din care reiese că Duca vodă îi trimite pe Nastasia vistier și pârcălab de Chișinău și pe sluga domnească Frățiman, fost căpitan, la moșiile Spârcoceani și Ceucani să întrebe de răzășii de acolo și de megieșii de pe moșiile învecinate care este partea

[26] *CDM*, vol. 3, nr. 192, p. 62.

[27] *Ibidem*, nr. 191, p. 62.

[28] *CDM*, vol. 4, nr. 471, p. 121.

[29] *Ibidem*, nr. 471, p. 121.

de ocină a bătrânului Mihul din Spârcoceani, a bătrânului Mihul din Ceucani și prețul acestor bătrâni, să calculeze și prețul părților de ocină pe care le-a cumpărat Andrei Mihuleț, pârcălab în Spârcoceani. Iar dacă vor vrea să le cumpere răzășii, nimeni să nu-i împiedice, iar în cazul în care vor refuza, Mihuleț le poate vinde oricui va vrea. Documentul demonstrează că moșiile neamului Mihuleștilor din ținutul Orheiului sunt de cumpărătură fapt ce ne îndreptățește să nu-l considerăm originar din această regiune[30].

Asemenea și moșia Burhuta este obținută de către Simion Mihuleț ca danie de la domnul Radu vodă Mihnea și întărită de fiul ultimului, Alexandru vodă Coconul. După cum reiese din documentul de întăritură al lui Ștefan vodă Lupu, prin care domnul confirmă lui Andrei Mihuleț stăpânirea asupra văii Burhuta, cu loc de prisacă și pomet, pentru care avuse pără cu târgoveții din Orhei[31]. La 3 iulie 1662, Eustratie Dabija întărește aceeași moșie lui Andrei Mihuleț cu pomet, prisăci, loc de grădini, loc de arături și fâneață, indicându-se și hotarele moșiei: drumul Prisăceni, podul lui Matei, vârtoapele și obârșia Burhuta[32].

La 20 noiembrie 1662, Andrei Mihuleț zălogește satele Burhuta și Isacova lui Mihai Zugravul, de la care împrumutase 300 de bezmene de ceară în valoare de 200 de lei bătuți și care ceară a fost dată de Mihuleț „la săoria domnească" (căreia posibil că-i datorase de când fusese uricar)[33]. De la 1682, februarie 5, datează actul prin care Andrei Mihuleț, soția sa, Fendea, și copiii lor Maria, Postolache, Gligoraș și Alexandru zălogiseră Burhuta, Ohrincea, Isacova și alte câteva moșii ale lor, pentru 300 de lei bătuți, căci „căzuse la un greu și la o nevoie mare, care nevoie ne trebuie niște bani a da domniei și noi nu putem afla la nici un prieten". Și s-a întâmplat că Andrei Mihuleț și frații săi „care trăiesc în țară" n-au putut să restituie banii la timp lui Mihai Zugravul și „vorovitu-ne-am cu toată casa noastră și cu ai noștri oameni" și i-au dat moșiile de mai sus „în veci"[34]. Iar la 5 mai 1682, Duca vodă întărește moșia Burhuta și celelalte

[30] *MEF*, vol. VI, Chișinău, 1992, nr. 36, p. 118-119. Vezi și Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 205, p. 204-205, un act din 16 ianuarire 1735, prin care Apostol Donici dă mărturie pentru hotarul moșiei Ceucani a lui Apostol Mihuleț.

[31] *CDM*, vol. 3, nr. 543, p. 132.

[32] *Ibidem*, nr. 846, p. 192.

[33] *Ibidem*, nr. 903, p. 203.

[34] *MEF*, vol. VI, nr. 41, p. 132-133.

(Ohrincea, Isacova cu Vaticiul etc.) lui Mihai Zugravul[35]. Anume pentru aceste moșii vor avea loc în decurs de câteva decenii neînțelegeri dintre neamul Mihuleștilor și cel al Zugrăveștilor.

La Highidași, Mihuleț stăpânea ocina lui Vasile, fiul lui Ștefan, și partea unchiului lui Vasile – Loghin, zălogite pârcălabului de Orhei pentru șase boi de negoț „ce au dat de l-au scos de la nevoie". Nastase, pârcălab de Chișinău, și Frățiman, fost căpitan, hotărăsc că dacă răzășii din Highidași nu vor dori să răscumpere aceste părți de moșie pentru șase boi, să rămână în continuare ale lui Mihuleț[36].

La moșia Veprova, Mihuleștii stăpâneau partea Fetinei, fiică a Maricuței și nepoată a lui Nestor din Veprova. Fetina o zălogește lui Andrei Mihuleț, precum arată documentul din 9 mai 1658, scris chiar în satul mai sus amintit, pentru datoria de 5 ughi ce o avea fiul său, Istratie, la Mihuleț. Partea lui Istratie consta din a șasea parte, din vatra de sat, câmp, pădure și țarină[37]. Peste doi ani, are loc procesul dintre Andrei Mihuleț și Fetina, pentru această parte de sat, acum numită Puțintei. Ștefan Lupu poruncește pârcălabilor de Orhei să aducă la îndeplinire hotărârea judecății domnești: Fentea să întoarcă lui Mihuleț cei cinci galbeni (în primul document – ughi) pentru care zălogise moșia. Documentul datează din 31 mai 1660[38]. Până la 28 ianuarie 1661, Andrei Mihuleț stăpânise la Veprova o altă parte de moșie ce se numea Puțintei, obținută ca danie de la Gavril croitorul din Puțintei. Această parte de moșie Andrei Mihuleț o dăruiește, din motive pe moment necunoscute, lui Apostol Catargiul postelnicul[39]. Tot lui Apostol Catargiul, postelnic, Mihuleț dăruiește și partea de moșie din Veprova pe care o căpătase de la Fetina, fiica Maricuței, cu care se judecase în 1660, deoarece Fetina n-a mai întors banii pentru care zălogise moșia[40]. La aceeași dată, la Veprova, Mihuleț îi mai vinde lui Apostol Catargiul postelnicul „niște case și o vie cu râmnic" pentru 80 de lei „și un cal bun".

[35] *Ibidem*, nr. 42, p. 134-135.

[36] Aurel V. Sava, *Doc. lăp.*, București, nr. 109, p. 133. *MEF*, vol. VI, Chișinău, 1992, nr. 36, p. 118-119.

[37] *CDM,* vol. 3, nr. 303, p. 92.

[38] *Ibidem*, nr. 544, p. 133.

[39] *Ibidem*, nr. 635, p. 152-153.

[40] *Ibidem*, nr. 631, p. 148.

În satul Crivuleni, la 23 martie 1675, Andrei Mihuleț obține o danie, partea lui Roman, din câmp, pomet, apă cu loc de moară. Dania este făcută de Platon și mama sa, Axana, fiica lui Mordas și nepoata lui Roman, și de Prodan, fiul lui Simion, nepot al Axanei și strănepot al lui Roman. Actul prin care este făcută dania este semnat de o pleiadă întreagă de mici boieri de țară, răzăși și megieși, rude și prieteni ai lui Andrei Mihuleț, floarea micii boierimi dintre Răut și Ichel: Zlotie vătavul, Iordachie vornicul de Izbiște, Lupul Ciupag, Vlasie din Cotelnici, Crețul vătav din Crivuleni, Matvei din Crivuleni, Costin din <...>, Nuoar chihae din Ciumești, Mirăuți Danul iuzbaș din Ohrincea, Donosie din Trebujeni[41].

Donosie din Trebujeni, face danie la 20 martie 1677 lui Andrei Mihuleț o parte din moșia satului Trebujeni. Donosie era fiul lui Dumitrașcu Portărescul din Trebujeni, nepot al lui Irimia medelnicer și strănepot al logofătului Golie. Donosie face danie lui Mihuleț partea fratelui său Criciun (a șaptea parte din sat), pe care primul o cumpărase cu 20 de lei, plus un cal prețuit drept 20 de lei și partea de ocină din Trebujeni, a patra parte, pe care Donosie și surorile lui, Arsenia și Gheorghina, o cumpăraseră de la Antemia, fiica lui Constantin, frate cu Dimitrie Portărescul. Părțile făcute danie cuprindeau din țarină, fâneață, peștere, mori pe Răut și stânci în jurul satului Trebujeni. Donosie face dania lui Andrei Mihuleț, care l-a botezat și cununat (și părinții săi au fost cununați de cei ai lui Mihuleț), o parte din Trebujeni „pentru a-l face frate în locul lui Criciun", adică răzăș[42].

Dania avuse loc la Peștere, la ea au participat toată boierimea orheiană din apropiere, prietenă Mihuliților și Portăreștilor: Nicolae Donici, mare clucer, Constantin, fost mare clucer, și fiii săi, Loghin, fost pârcălab, Ștefan spătarul și Nicolae postelnicul, alături de ei au fost și Gavriil Donici, pârcălab de Orhei, Dorofei Tăutul din Peștera, Tanasii, șoltuzul orașului Orhei, Ursul, vornic din Peștera, Seșa, fost vornic, Grigoraș, fiul lui Artemie din Fălciu, Albul Eremance din Peștera, Grigoraș Iavca din Peștera, Maftei Pârțul din Zamcioci, Vasile Hodorogea, fost vătaf, Lupul Ciuprag, fost vătaf, Iordachie din Pocrișeni, Savin din Pocrișeni,

[41] *MEF*, vol. VI, Chișinău, 1992, nr. 25, p. 93-94.

[42] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 139, p. 138; *MEF*, Chișinău, 1992, nr. 27, p. 101-103.

Arsenie din Pocrișeni, Bobeica din Cotelnici, Vlasie din Cotelnici, Ștefan Gurlenco din Peștera „și alți mulți oameni buni". La 5 iunie 1679, Andrei Mihuleț, fiind pârcălab de Orhei, dăruiește partea de Trebujeni obținută de la Donosie, strănepotul lui Golăi, mănăstirii Golia făcută în Iași de strănepotul lui Donosie[43].

Satul Fițigănești, ținutul Putnei, din care Andrei Mihuleț și fratele său, Vasile, vânduse o parte încă în 1632-1633[44].

În Pocrișani, Mihuleț stăpânea o parte din moșia Pocrișanilor, înspre hotarul cu Ohrincea, în zona așa-numitului „Izvor al lui Pocriș". O hotărnicie din <1662 iunie 28> a lui Constantin, fost pârcălab de Orhei, arată hotarele dintre Ustia și Zaluceni de Pocrișani și Ohrincea ale lui Andrei Mihuleț. Pârcălabul de Orhei raportează hatmanului despre măsurile întreprinse pentru a înlătura cauza pricinei dintre stăpânii moșiilor, o hotărnicie „strâmbă" a Ohrincei de Zăluceni făcută de Vasile Beldine în timpul lui Ștefan vodă Lupul în detrimentul Ustiei. Andrei Mihuleț este obligat ca, în decursul a două săptămâni să aducă actele, „dresele" la Iași, pe care zicea că le are la Putna, pentru a stâlpi din nou moșiile și să „nu peardă zeciuiala"[45]. Din cauza acestei părți din moșia Pocrișanilor, Andrei Mihuleț a avut câteva conflicte cu răzășii din Pocrișani. Astfel, într-un act de la Duca vodă datat cu 8 iunie 1671 se precizează cauzele conflictului: Andrei Mihuleț, uricar la acea vreme, îi pârâse la domnie pe răzășii din Pocrișani Iordache Purcarenco de Pocrișani și fratele său, Enache, și Nuor cu frații lor, și fiii lui Crăciun numiți Crăciunești, „pe răzăși, cine sunt moșeani la sat la Pocrișani", deoarece ei „îi împresoară hotarul satului său Ohrincea, cu hotarul Pocrișanilor" și că „i-au stricat plugul și au pus garduri de pește pe locul lui", „s-au făcut grădini pe locul lui și încă au mai pus și trei case pe locul lui". Andrei Mihuleț susținea că hotarul satului său este până la un izvor ce se numește „Izvorul lui Pocriș", iar Iordache Purcarenco și răzășii lui considerau că locul în care a fost stricat plugul și au fost puse grădinile și cele trei case aparținea moșiei Pocrișanilor. Andrei Mihuleț, dispunând de acte de hotărnicii de la Radu vodă Mihnea, făcute încă de buneii soției sale, Fendea, Năbădaco vornicul și Ionașco Busuioc spă-

[43] *Ibidem*, nr. 146, p. 146.

[44] *DRH*, vol. XXI, nr. 53, p. 58-59.

[45] *CDM*, vol. 3, nr. 839, p. 190-191.

tarul, referitoare la hotarele satului Ohrincea pe care îl avea de zestre, obține recunoașterea și întărirea de către domn a părții de moșie pentru care s-a aflat în litigiu cu Pocrișanii[46].

Comparând datele celor două documente examinate mai sus care, la prima vedere, par contradictorii, putem conchide că Mihuleț era răzăș în Pocrișani, necunoscând însă pe ce cale a devenit – danie sau cumpărătură – a inclus această parte de moșie la Ohrincea. Nu-i exclus că devenise răzăș în Pocrișani tot datorită căsătoriei cu Fendea și alipirea la Ohrincea fusese făcută încă de „moșii" soției sale.

După o perioadă de acalmie, reîncepe conflictul dintre Mihuleț și pocrișanii. Un document din 21 februarie 1680, de la Gheorghe vodă Duca, arată etapele și modul în care a decurs acest litigiu. După evenimentele din 1671, când Iordache, numit acum Porcul, și nepoții săi Savin, Vasilie, Hodorogea și Arsenie au împresurat hotarul Ohrincei stricându-i un plug etc., judecata i-a arătat vinovați pe pocrișeni, care au plătit 12 boi. Peste nouă ani, conflictul reizbucnește din cauza că pocrișanii împresoară iarăși hotarul Ohrincei lui Mihuleț, „vânând în bălțile cu pește". Gheorghe vodă Duca poruncește marelui logofăt Miron Costin să vină la Ohrincea împreună cu Leca uricarul și să cerceteze hotarul după „dresele" lui Andrei Mihuleț „și să ia gloaba 24 de boi de la cei ce i-au împresurat hotarul și au vrut să-l ucidă pe Mihuleț și i-au bătut copiii"[47].

După căsătoria cu Fendea, o reprezentantă a neamului Durăcesc care avea răzășii în multe sate orheiene, Mihuleț a obținut și părțile ce i se cuveneau soției sale, iar pe altele le-a cumpărat sau obținut ca danie de la rudele soției sale, prin care el devenise răzăș pe moșiile Durăceștilor și Năbădăiceștilor.

Cea mai importantă moșie a lui Andrei Mihuleț era Ohrincea (numită inițial Horincea), situată în apropierea Răutului, pentru care avuse multă discordie cu Zugrăveștii, apoi cu rudele sale, Loghineștii (Clucereștii). Ohrincea aparținuse vornicului Năbădăico și soției sale, Nastasia, care, la 20 august 1612, o dăruiesc fiicei lor, Gaftona, și ginere-

[46] *MEF*, vol. VI, Chișinău, 1992, nr. 9, p. 59-61. Vezi și L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol.18, Chișinău 1936, nr. XI, p. 15-18.

[47] *CDM*, vol. 4, nr. 458, p. 119.

lor, Ionașco Busuioc, viitor spătar[48], danie întărită la 8 octombrie 1618 de domnul Radu vodă Mihnea[49] și la 17 mai 1619 de Gaspar vodă Grațiani[50]. Nepoata lui Năbădăico, fiica Gaftonei și a lui Ionașco Busuioc, spătar, Aximia, se căsătorește cu Mihalcea Durac, fiul lui Stahor Durac, și primește ca zestre o parte din moșia Ohrincea, cum arată documentele din 2 februarie 1652 și 9 noiembrie 1653[51]. Mihalcea Durac căpitanul, la acea vreme, era deja răposat, iar Axinia se recăsătorise cu Alexandrinco sotnicul. Copiii lui Mihalcea Durac și ai Aximiei moștenesc Ohrincea, iar prin căsătorirea lui Andrei Mihuleț cu o fiică a Axiniei, Fendea, devine și răzăș de Ohrincea, cumpărând de la rudele soției sale, răzășii de Ohrincea, părți de moșie. Ohrincea devine treptat aproape în întregime moșie a lui Andrei Mihuleț și a Fendei.

La 5 august 1659 s-au pârât înaintea domnului Gheorghe vodă Ghica „Andreiu Mihuleț cu Tofana fata lui Busiioc ce au fost pârcălab și cu ginerele Tofanei, cu Vlasie" pentru niște părți de ocină din Ohrincea[52]. Tofana era sora Axiniei, soacra lui Andrei Mihuleț. Părțile de moșie din Ohrincea, pentru care se pârăsc rudele, fusese ale Tofanei și au intrat în stăpânirea lui Mihuleț pe două căi: 1) o parte (a treia parte din jumătate din sat) ca danie pentru o datorie; 2) o altă parte (tot o treime din jumătate de sat) a vândut-o benevol. Motivul pârei a fost explicat de Tofana la judecata domnească: „că iaste mai bună moșia decât prețul ce i-au dat Andrei". Domnul a hotărât ca Mihuleț să reîntoarcă părțile de moșie Tofanei, iar ultima să restituie banii luați de la Mihuleț în decursul a două săptămâni. Mihuleț, deși a jurat pe Evanghelie despre suma plătită pentru acele părți de ocină, însă n-a mai primit de la Tofana și de la Vlasie banii pentru părțile de Ohrincea[53].

Mai târziu, Tofana și Vlasie, prin intermedierea marelui logofăt Racoviță Cehan, s-au învoit și i-au dat lui Mihuleț în stăpânire cele două treimi din jumătatea de Ohrince ce aparținea Tofanei, iar a treia parte din această jumătate a rămas, cu vatra de sat, vaduri de mori, pometi,

[48] L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol. 18, Chișinău, 1936, nr. I, p. 1.

[49] *Ibidem*, nr. II, p. 1-2.

[50] *Ibidem*, nr. III, p. 2-3.

[51] *Ibidem*, nr. IV, p. 3, nr. V, p. 4-5.

[52] *Ibidem*, nr. VI, p. 5-6.

[53] *Ibidem*.

bălți cu pește, țarină, fâneață în stăpânirea fetelor Tofanei – Ghinia și Anastasia[54].

Câțiva ani mai târziu, la 1666, Gheorghe vodă Duca a întărit lui Andrei Mihuleț întreaga jumătate de sat Ohrincea ce fusese a Tofanei, pe care a cumpărat-o de la ultima cu 180 de lei. Apoi venise Vlasie, soțul Ghiniei și Nastasia, fiica Tofanei, și au pârât „zicând că moșia e mai bună decât acel preț". Mihuleț a fost nevoit să le mai plătească încă 40 de lei. În total, 220 de lei pe jumătatea Tofanei din Ohrincea[55].

Din 25 iulie 1661 datează o mărturie hotarnică a Ohrincei ce a fost făcută la rugămintea lui Andrei Mihuleț și a fraților săi (Durăceștii – *n.n.*), prin care s-au stabilit hotarele Ohrincei de alte sate și, în particular, a părților ce i se cuveneau lui Mihuleț. Satul se împărțea în două jumătăți: 1) „jumătate de sat din gios dinspre răsărit am ales lui Andrei Mihuleț, care jiumătate de sat au cumpărat de la Tofana, fata lui Busiioc pârcălabul, nepoata lui Nădăbaicu vornicul"; 2) partea din sus a Ohrincii a revenit Axiniei și copiilor săi: Gheorghe, Sălmașe, Boții, Fendii, Ghinii și Ilinii și „cu moara cea nouă ce-au făcut Durăceasa în coada iazului din sus" „și cu 6 vicini". Jumătatea Axeniei a fost împărțită în șase părți, după numărul copiilor. Din această jumătate Andrei Mihuleț, prin căsătorie cu Fendea, stăpânea a șasea parte – partea Fendii[56].

La 2 martie 1662, domnul Gheorghe vodă Duca a dat „cartea domniei mele slugii noastre lui Andreiu Mihuleț ca să fie tare și puternic cu cartea domniei mele a ținea și a opri tot hotarul satului Ohrincea despre sat, despre Ustia și despre alte hotară altor sate", indicând ca „nime să nu aibă a intra în hotarul satului lui, Ohrincei, nici cu plugul, nici la fâneațe" „fără voia lui". Și în cazul în care cineva ar îndrăzni să are sau să cosească pe pământul Ohrincii, domnul îi permite lui Mihuleț să ia „arăturile și semănăturile lor"[57].

Treptat și celelalte părți din Ohrincea au încăput în mâinile Mihuleștilor. Un act de întăritură, emis de Mihai vodă Racoviță și datat cu 30 iulie 1716, amintește de părțile din Ohrincea ale Ilenii și ale Botii, surorile Fendei, pe care Ileana le făcuse danie lui Apostol Mihuleț, fiul

[54] *Ibidem*.
[55] L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol. 18, Chișinău, 1936, nr. VIII, p. 7-11.
[56] L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol. 20, Chișinău, 1938, nr. VI, p. 21-23.
[57] L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol. 18, Chișinău, 1936, nr. VII, p. 6-7.

lui Andrei Mihuleț[58]. Deși o lună mai târziu, la 16 august 1716, Sanda, soția lui Ursu, fiu al Botei și fiii săi, Zinica, Alexandru și Mărița vând lui Gheorghe Zugravul partea Botei din Ohrincea, a cincea parte din jumătatea de sus (ce fusese a Axiniei) a moșiei Ohrincea[59].

Neînțelegerile pentru Ohrincea au început odată cu zălogirea părților stăpânite de Andrei Mihuleț din acest sat, din Isacova, Burhuta și seliștile de pe Vatici lui Mihai Zugravul pentru 300 de lei bătuți. La 1672, Mihuleț, nerestituind banii la timp, a pierdut moșiile zălogite în favoarea Zugravului. De aceea, zece ani mai târziu, Gheorghe vodă Duca a întărit aceste moșii lui Mihai Zugravul, care prezentase zapisul de zălogire al lui Andrei Mihuleț, al soției sale, Fendea, și al copiilor lor, Maria Postolache, Gligoraș și Alexandru, din 6 februarie 1672[60]. La 27 aprilie 1683, Duca vodă i-a permis lui Mihai Zugravul să aducă oameni străini pe seliștea sa Ohrincea[61]. La 17 decembrie 1683, marii boieri, printre care Miron Costin, mare logofăt, Neculai Racoviță, logofăt, Gavril Costache, mare vornic al Țării de Jos, Gligorie Ghenghe, mare vornic al Țării de Sus, Ionașco Balș, fost vornic, Alexandru Buhuș, hatman, și alții mărturisesc[62] că pentru datoria ce o avea la Mihai Zugravul, Andrei Mihuleț „cu toată casa lui", neavând posibilitate pentru a reîntoarce banii „au dat pentru acei bani" „satul Ohrince cu mori cu tot" și Burhuta și Isacova cu Vaticiul, cu vadurile morilor din selište…"[63]. Aceste moșii, la 24 ianuarie 1687, le întărește și Constantin vodă Cantemir[64].

Deși la prima vedere se pare că Mihuleștii au acceptat cedarea moșiilor, relațiile dintre Mihulești și Zugrav deja la 1685 devin încordate. Despre aceasta ne mărturisește o scrisoare a lui Dumitrașco vodă Cantacuzino din 13 mai 1685, în care domnul scria: la „credincios boiarinul nostru dumnealui Ilii Drăguțăscul sărdarul", pe care îl trimite la Ohrincea să cerceteze cine a ars „astă iarnă" moara ce o avea cumpărată Mihai Zugravul de la Andrei Mihuleț, vornicul de poartă. „Deci

[58] *Ibidem*, nr. XX, p. 28.
[59] *Ibidem*, nr. XXI, p. 29-30.
[60] *Ibidem*, nr. XIII, p. 19-20.
[61] *Ibidem*, nr. XV, p. 22.
[62] *MEF*, vol.VI, Chișinău, 1992, nr. 43, p. 136-137.
[63] L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol. 18, Chișinău, 1936, nr. XVI, p. 22-23
[64] *Ibidem*, nr. XVIII, p. 25-26.

unii zic c-au ars-o tătarii, alții zic c-au ars-o oamenii de prin-prejur". Dumitrașco vodă Cantacuzino indică serdarului „să strângi pre toți oamenii carii sântu împregiururi și să le iai sama, că de or hi arsu tătarăi moara pietrile n-ar hi sfărâmat". În cazul în care cercetarea ar arăta că moara n-a fost incendiată de tătari, ci „ar hi ars-o pizmașii", Ilie Drăguțescu urma să-i afle și să despăgubească pe Mihai Zugravul.

În aceeași scrisoare, domnul poruncea să cerceteze și cazul vânatului peștelui din bălțile lui Zugravul de la Ohrincea, căci „s-au sculat unii și alții și i-au vânat peștele de l-au vândut". Incendierea morii de la Ohrincea a provocat pagube serioase lui Mihai Zugravul, afectând resursele sale economice. Iar Mihuleștii și răzășii lor de la Ohrincea sau din moșiile învecinate, Pocrișani și Onițcani, aveau multe motive de a acționa în acest mod. Pentru această moară Andrei Mihuleț avuse multă pără, așadar prezenta un interes economic important[65].

La 28 iunie 1662, Dosoftei, egumenul, starețul Arsenie și călugării de la mănăstirea Râșca vând lui Andrei Mihuleț, cu care s-au judecat ceva mai înainte, o moară cu pietre, un iaz, 20 de stânjeni de loc în sus de iaz și 10 stânjeni de la moară în jos, toate situate în locul în care se unește hotarul moșiei Ustiei, a mănăstirii Râșca, cu al Ohrincei, a lui Andrei Mihuleț, pentru doi telegari ce prețuiau 100 de taleri bătuți[66]. Un alt act din timpul lui Gheorghe vodă Duca, din 15 ianuarie 1666, prin care domnul întărea lui Andrei Mihuleț, printre altele și moara numită „moara Ustiei" se menționa că în timpul lui Dabija vodă a avut Andrei Mihuleț pără cu călugării mănăstirii Râșca pentru această moară. Constantin pârcălabul a hotărnicit porțiunea de loc aflată la hotarul celor două moșii, a Ohrincii și a Ustiei, stabilind ca „moara, casa cu jumătate de iaz și cu jumătate de apă în lungu cât ține 16 stânjeni, o procică de săgeată a aflat pe hotarul Ustiei", „iar giumătate de iaz din hotar în sus sântu amândoi țărmuri a lui Mihuleț". Mai târziu, „s-au tocmit" călugării cu Mihuleț și i-au vândut moara[67].

În 1680, din nou este pusă problema morii de la Ohrincea, căci mănăstirea Râșca, „fiind mănăstirea săracă", vânduse satul Ustia, Catrinei, doamna lui Eustratie vodă Dabija. Ea mai cumpărase și „moara lui

[65] *Ibidem*, nr. XVII, p. 24.

[66] *CDM*, vol. 3, nr. 840, p. 191.

[67] L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol. 18, Chișinău, 1936, nr. VIII, p. 7-11.

Andrei Mihuleț din hotarul satului Ustia, la hotar cu satul Ohrincea" de la niște călugări, în lipsa lui Andrei Mihuleț și fără știrea soborului mănăstiresc[68]. Judecata i-a stabilit platnici pe călugări, cărora doamna Ecaterina le va da încă 100 de lei pentru a-l despăgubi de Andrei Mihuleț. Documentele arată că moara lui Mihai Zugravul a fost deseori în centrul atenției judecății domnești și mărul discordiei dintre Mihuleț și megieși. De aceea, nu este exclus că oamenii Mihuleștilor și-au adus și ei aportul conștient la lichidarea morii.

Acesta a fost doar unul din primii pași spre marea pără pe care se pare că au avut-o Mihuleștii cu Zugrăveștii, în care rolul principal urma să-l joace fiul lui Andrei Mihuleț – Apostol, mare căpitan, o personalitate nelipsită de spiritul aventurismului.

La 15 mai 1707, domnul Antioh vodă Cantemir, aflându-se la Tighina, judecă pricina dintre marele căpitan Apostol Mihuleț cu Mihai Zugravul și Loghin pârcălabul pentru Ohrincea. Procesul a început la cererea lui Apostol Mihuleț, care a încearcat să prezinte înaintea domnului alt punct de vedere despre zălogirea făcută de către tatăl său lui Mihai Zugravul și să macine fundamentul apărării Zugravului. Apostol Mihuleț, mare căpitan, considera că tatăl său nu avuse dreptul să zălogească și moșiile ce aparțineau mamei sale, Fendea, Ohrincea și Isacova, deoarece Fendea, după spusele lui Apostol Mihuleț, nu cunoștea de acea datorie de 300 de bezmene de ceară (în valoare de 200 lei)[69], iar el, deși figura în documentul de zălogire alături de părinții și frații săi, pretindea că era copil și nu știuse de acea datorie. În sprijinul celor menționate, Apostol aduce „diiata" de la moartea tatălui său, Mihuleț vornicul, „iscălită de duhovnicul lui și de egumen și de preoți și de oameni buni, scriind precum pentru ace datorie a lui Mihuleț giupâneasa lui nimică n-au știut, nici cuconii lui". Antioh vodă Cantemir a dispus, în baza acestei „diiate", ca Mihai Zugravul să restituie lui Apostol Mihuleț Ohrincea și Isacova, iar în locul lor Mihuleț să-i dea din moșiile tatălui său[70].

[68] *CDM*, vol. 4, nr. 464, p. 121, nr. 465, p. 121.

[69] Vezi în *MEF*, vol. VI, Chișinău, 1992, nr. 41, p. 132-133, nr. 42, p. 134-135, două zapise de la 5 februarie și 5 mai 1682; nr. 43, p. 136-137, nr. 46, p. 142-143, altele de la 17 decembrie 1683 și 17 iulie 1684.

[70] L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol. 18, Chișinău, 1936, nr. XIX, p. 26-27.

Această luare de atitudine a lui Antioh vodă Cantemir l-a făcut pe Apostol Mihuleț să devină unul dintre boierii cei mai fideli ai Cantemireștilor, ulterior urmându-l pe fratele lui Antioh vodă, Dimitrie, în pribegia sa în Rusia, după bătălia de la Stănilești din 1711[71]. Apostol părăsise țara nu pentru mult timp, deoarece, la 1716, îl aflăm din nou în țară, certându-se cu Zugrăveștii pentru Ohrincea. La 30 iulie 1716, Mihai Racoviță i-a întărit lui Apostol Mihuleț, fost căpitan, părțile de moșii din diferite sate, inclusiv Ohrincea, care aparținuse Ilenii, mătușa lui Apostol, „pentru că eu l-am luat fecior de suflet și i-am dat tot ci-am avut și moșiile toate ci-au fost partea ei", el având „diiată di la mătușăsa iscălită de duhovnici și boieri și oameni buni și zapis de la frați". De asemenea, Mihai vodă Racoviță i-a întărit și părțile Botei, altă mătușă al lui Apostol care „au fost zălog la Ileana"[72]. În contradicție cu această întăritură vine un zapis datat cu 16 august 1716, prin care Sanda, soția lui Ursu Murguleț, și noră Botei, care vând părțile ultimii din Ohrincea lui Gheorghe Zugravul, fratele lui Mihai Zugravul[73].

În 1719, la 25 iulie, Mihai vodă Racoviță a întărit lui Apostol doar părțile din Ohrincea, pe care le-a întărit anterior Antioh vodă Cantemir. A fost nevoie de o nouă întărire a moșiilor, deoarece reizbucnise vechiul conflict cu Zugrăveștii. În condițiile în care murise Mihai Zugravul „și rămânându-i numai o fată carii au luat-o tătarii, a venit Gheorghe Zugravul, fratele lui Mihai Zugravul, având cu el zapisul de zălogire al lui Andrei Mihuleț din 1672, la Ohrincea și a luat de acolo „toată pâinea dintr-acele 4 gropi și-o adus la casa lui", pâine ce fusese „strânsă de Apostol Mihuleț" de pe părțile de moșie ale Fendei, Ilenei, Botei, care n-au fost implicate în zălogirea din 1672 (după cum reieșea din judecata lui Antioh Cantemir din 1707) și partea unchiului său Gheorghe Durac.

Gheorghe Zugravul, fiind chemat de Apostol Mihuleț la judecata lui Ilie Catargiul, mare logofăt, a refuzat să se prezinte, neținând seama nici de scrisorile logofătului, nici de cele ale domnului. Nu cunoaștem motivele ce l-au îndemnat pe Gheorghe Zugravul să iasă de sub ascultarea poruncii domnești, posibil că era conștient de faptul că Apostol

[71] Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, p. 263 „18. Apostol căpitan"

[72] L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol. 18, Chișinău, 1936, nr. XX, p. 28.

[73] *Ibidem*, nr. XXI, p. 29-30.

Murguleț se bucura de favoarea lui Mihai vodă Racoviță ca și de cea a lui Antioh vodă Cantemir, când ultimul a trecut cu vederea documentul de zălogire din 1672. În fine, domnul a întărit și de această dată părțile de moșie din Ohrincea ce le avea dinspre mamă, mătuși și unchi, împuternicindu-l de „a lua de a zecea ce ar fi venitul de pe acele părți de loc din câmp, din pâine, din păduri, cu legume, din pomeți, din prisăci cu stupi după obiceiu și din grădini cu tiutiun și din tot locul cu tot venitul"[74].

Peste jumătate de an, au apărut neînțelegeri între Apostol Mihuleț și unii răzăși pentru niște părți de moșie din Ohrincea, iar domnul Mihai vodă Racoviță a scris la 18 ianuarie 1720 „la boiarii noștri" Ștefan Căpotici, pârcălab de Orhei, și la Toderașco Clucerescu, fost mare căpitan, să plece la Ohrincea și să cerceteze cauzele conflictului dintre Mihuleț Apostol, fost mare căpitan, cu vornicelul de Ohrincea Ion Mârcă, deoarece Apostol trimisese oameni „să-i strângă de a zecea ce ar hi" de pe trei părți de moșie ale lui din Ohrincea, iar Ion Mârcă nu a permis și a stat împotrivă. Ștefan Capotici, pârcălab de Orhei, și Toderașco Clucerescu, fost mare căpitan, urmau să stabilească adevărul încă într-o neînțelegere dintre Apostol Mihuleț și Ion Mârcă, vornicul de Ohrincea. Mihuleț îi dase ultimului „doaă măscuroae ca să i le ție cu mascurii lui și Ion dă seama că una au mâncat-o lupii", iar cealaltă o luase Vârlan, cumnatul lui Apostol, fost mare căpitan[75].

În vara anului 1720, neînțelegerile dintre Apostol Mihuleț și Gheorghe Zugravul au atins punctul maxim. Între timp, din motive necunoscute, s-a schimbat și atitudinea domnului Mihai vodă Racoviță față de Apostol Mihuleț. La 18 iulie 1720, domnul a întărit moșia Ohrincei și anume jumătatea din sus de sat lui Gheorghe Zugravul, ceea ce contravine actelor emise de același domn la 30 iulie 1716 și 25 iulie 1719. Acum domnul hotărăște că părțile de Ohrincea pe care le pretindea Mihuleț, anume părțile Fendei, Ilenei, Botei și ale lui Ion Mârcă și a Mirăuțoaei, aparțineau lui Gheorghe Zugravul în baza documentului pe care îl prezentse domnului, prin care Andrei Mihuleț, Fendea și copiii lor zălogiseră Ohrincea și alte câteva moșii lui Mihai Zugravul. Gheorghe a mai prezentat și întăritura de moșie de la Duca vodă și mărturia marilor boieri din Sfatul Domnesc. Mihai vodă Racoviță a considerat convin-

[74] *Ibidem*, nr. XXII, p. 30-32.

[75] *Ibidem*, nr. XXIII, p. 32-33.

gătoare documentele prezentate de Gheorghe Zugravul, spre deosebire de situația ce exista cu un an în urmă, și a întărit în aceleași împrejurări moșia Ohrincea lui Apostol Mihuleț. Iar dacă Mihuleț va dori părțile Ilenei și ale Botei, domnul a recomandat ca să-i ofere lui Gheorghe Zugravul recompensă din alte moșii ale tatălui său, Andrei, de asemenea și în cazul părții lui Ion Mârcă și a Mirăuțoaei, „și ci-au luat Mihuleț din venitul acelor moșii din stupi ci-au fost strânsu Gheorghe și din pâine și dintr-altele să aibă a-i da înapoi, căci au luat fără de ispravă peste vânzare tătâne-său și peste ispisoacele domnești de au întrat peste ispisoacele domnești, fără de nici o giudecată de s-au făcut moșinaș neavând nici o triabă", căci s-a aflat că Apostol Mihuleț, fost mare căpitan „au umblat fără cali"[76].

Treptat, relațiile lui Apostol Mihuleț cu Gheorghe Zugravul devin tot mai încordate, chiar dușmănoase. La 30 martie 1724 domnul, scrie din Iași lui Apostol Mihuleț să nu se amestece la moșia și moara de la Ohrincea ale lui Gheorghe Zugravul: „Iată că-ți scriem să dai pace și morii și moșiei, să nu te atingi de dânsa" „ce să cauți să nu mai îmbli, făcând mestecără, că apoi vii petreci rușine"[77]. Cel care a rezolvat definitiv problema Ohrincii și a puns capăt conflictului dintre Apostol Mihuleț și Zugrăvești a fost Grigorie vodă Ghica. Acesta, la 4 iulie 1736, a emis carte de întăritură pentru satul Ohrincea, Burhuta și Isacova cu Vaticiul lui Ilie Zugravul, fiul lui Gheorghe Zugravul, pentru care moșii avuse multă pâră cu Apostol Mihuleț. La judecată domnul a decis: „Câteva scrisori și ispisoace domnești încă și de la însumi domnia me, de întăritură pe aceste moșii făcute după jaloba lui [Apostol Mihuleț – *n.n.*], zicând că-s moșiile lui di pe mumă sa. Pentru care domnia mea i-am orânduit de li-au luat sama boiarii domnii mele", anume Darie Donici, mare logofăt, Iordache Cantacuzino, mare vornic, Sandul Sturzea, mare vornic, și Constantin Ipsilanti, hatman, care, cercetându-le „s-au dovedit că sântu mincinoase", deoarece de 50 de ani moșiile fuseseră vândute de Andrei Mihuleț „și Mihuleț măcari că triabă nu mai ave cu moșiile aceste dară a tot făcut ispisoace de întăritură și li-au ținut tot ascunse socotind că cu o vremi va întuneca dreptate, care lucru s-au cunoscut aeve meșteșugul lui Mihuleț". Domnul a considerat că moșiile fuseseră vândute bine, fiind și semnătura lui Apostol pe documentul de vânzare și a întărit moșiile lui Ilie Zugravul, iar Mihuleț Apostol „să nu se atingă de dânsele, că s-au acolisit rău și s-au luat și toate scrisorile din mâna lui, și s-au ruptu fiind făcute cu meșteșug". Deși domnul declară că „această pâră să nu să pârască peste carte domnii mele", anul următor asistăm la o altă judecată domnească între Zugrăvești și Apostol Mihuleț pentru Ohrincea[78]. La 1 februarie 1737, Grigorie vodă Ghica a întărit definitiv această moșie Zugrăveștilor. Iar pe Apostol Mihuleț, care apare din nou cu o serie de acte, pe care domnul și boierii le considerau false, prin care pretindea că datoria de 200 de lei a lui Mihai Zugravul fusese plătită valoare de 120 de lei de taică-său, iar restul, 14 boi și 8 vaci, a plătit maică-sa, pe care le-a dat vameșilor de Chișinău, ca să fie lăsate lui Mihai Zugravul. Însă, și de acestă dată este găsit că a venit cu mărturii rele. Apostol Mihuleț nu s-a pierdut cu firea și a pretins cele două părți de Ohrincea ale mătușelor sale, Botea și Ileana, ca să dea Zugrăveștilor pentru ele din alte moșii. Domnul însă a hotărât că dacă de atâta timp n-au făcut schimb, precum se scria în ispisoacele domnești, să i se ia dreptul lui Apostol și asupra acestor două părți de Ohrincea. Moșia Ohrincea să rămână „stătătoare în veci" a Zugrăveștilor[79].

Ultima parte de Ohrincea pe care o stăpâneau Mihuleștii a fost vândută la 25 ianuarie 1746 de Zoița, soția lui Sandu Vârlan, fiu al Mariei, fiica lui Andrei Mihuleț și sora lui Apostol, lui Coste Zugravul, alt fiu al lui Gheorghe Zugravul[80].

Onițcanii au fost o altă moșie obținută de Andrei Mihuleț în urma căsătoriei cu fiica lui Mihalcea Durac. La porunca domnească, Gheorghe Catargiul și Postolachi, foști pârcălabi, au împărțit satul Onițcani între Andrei Mihuleț, uricar, și cumnații lui, fiii lui Mihalcea Durac cu răzășii „feciori ce vor hi din Durac cel Bătrân ș-apoi să le alegem parte Mihalcei lui Durac din tot locul și din vecini despre alți frați". Lui Mihalcea Durac i-a revenit a șaptea parte din Onițcani. Din această parte a ales partea lui Andrei Mihuleț dinspre ceilalți frați, doar din vatră de sat, „căci din câmp încă n-au hotărât cu satele megieșe". Dintre vecinii satului Onițcani lui Mihalcea Durac au revenit șase: Samoilă, Macarii,

[76] *Ibidem*, nr. XXIV, p. 33-35.
[77] *Ibidem*, nr. XXV, p. 35.
[78] *Ibidem*, nr. XXVI, p. 36-38.
[79] *Ibidem*, nr. XXVII, p. 38-40.
[80] *Ibidem*, nr. XXXI, p. 47-48.

Ionașcu, Rădicescul, Moldovan, Lazăr, Constantin. Dintre acești vecini „lui Mihuleț uricarul i s-a venit Măcarii cu doi feciori neînsurați, anume <...> și Nencec", iar lui Sălmași – Ionașco Rădicescul și Constantin, iar Botii – Samoilă, Ilenii – Moldovan, Ghiner – Lazăr[81].

La 20 iulie 1675, i s-a întărit lui Andrei Mihuleț pârcălab stăpânirea peste partea lui Grăjdian (soțul unei surori de-a lui Mihalcea Durac) cu vecini din satul Onițcani, pentru paguba făcută de Grăjdian și fiii săi, deoarece au luat cinci cai de la Mihuleț, estimați la 100 de lei, și din mâna lor au fost luați de tătari. Pentru acești cai, Grăjdian i-a dat lui Andrei Mihuleț partea sa de moșie de Onițcani[82].

Din 14 aprilie 1678, Andrei Mihuleț a cumpărat partea lui Sălmaș, fiul lui Mihalcea Durac din Onițcani, de la soția lui Chilia și fiii lor. Partea lui Grăjdian din Onițcani nu s-a aflat multă vreme în stăpânirea lui Mihuleț, deoarece la 15 decembrie 1678 Maria, fata Țopei (o altă soră a lui Mihalcea Durac, socrul lui Mihuleț) a vândut această parte lui Loghin pârcălab pentru 55 de lei. Mihuleț urma să-și recupereze paguba din alte moșii ale Mariei[83]. Și pentru partea Fendei din moșia Onițcanilor, dacă se vor isca neînțelegeri între Mihulești și alți răzășși. Astfel, la 15 mai 1707, Antioh vodă Cantemir, ca urmare a jalbei făcute de Apostol Mihuleț pe Loghin pârcălabul, care-i luase „moșia din Onițcani", partea Fendei, a mamei sale, a hotărât ca Loghin să nu se atingă de moșia din Onițcani „iar pentru datoria de la Andrei Mihuleț să ia din moșiile lui de lângă Chișinău[84].

Satul Isacova era o veche moșie a Durăceștilor, în care Andrei Mihuleț a devinit răzăș prin intermediul soției sale, Fendea. Flavius Solomon greșește atunci când afirmă că partea de moșia stăpânită aici a fost la

[81] L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol. 20, Chișinău, 1938, nr. XIII, p. 35-36.

[82] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 137, p. 137.

[83] *Ibidem*, nr. 143, p. 144.

[84] *MEF*, vol.VI, Chișinău, 1992, nr. 97, p. 238-241; Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 150, p. 150. La 15 aprilie 1681, Andrei Mihuleț mărturisește ca a împrumutat 100 de lei, pentru un an (după alte documente pentru opt luni), de la Loghin pârcălabul pentru care pune zălog părțile de moșie din Onițcani. Îi mai dăruiește și o parte de Onițcani ce o avea de la vărul său, Țigoe, fiul Marulei; nr. 151, p. 151; Peste o lună, la 15 mai 1681, același Andrei Mihuleț împrumută de la Loghin pârcălabul 60 oca de ceară ce valora 30 de lei, pe care urma să o restituie împreună cu suta de lei împrumutată anterior.

origine Mihulească, deoarece documentul pe care se bazează îl prezintă pe Simion Mihul ca megieș al Isacovei. Acesta, locuind la Orhei și fiind cunoscător de cauză, a hotărnicit moșia Isacovei de hotarul Orheiului[85]. Nu avem niciun indiciu ce ne-ar permite să presupunem că este vorba de o moșie de baștină a Mihuliților.

Partea Fendei din Isacova a fost zălogită lui Mihai Zugravul pentru 300 de bezmene de ceară de Andrei Mihuleț la 1672, și de atunci Isacova, alături de Ohrincea, Burhuta și locul pe Vatici a fost mereu cauza conflictului dintre Mihuleți și Zugrăvești[86]. Aici aveau și cumpărătură de la rudele lor o parte de moșie situată pe pârâul Vatici, moștenire Durăcească. La 29 mai 1660, Ștefan vodă Lupu poruncește lui Gheorghe Catargiul și lui Apostol, pârcălab de Orhei, să stabilească hotarele poenii Mana, de pe Vatici, a lui Mihuleț uricarul, ginerele lui Mihalcea Durac, dinspre târgul Orhei, din cauza conflictului ce l-au avut cu Dumitrașco Chebac, dregător din Slobozia domnească, și cu târgoveții din Orhei, care pretindeau poiana Mana susținând că ține la hotarul târgului Orhei[87].

Iar la 28 iulie 1724, Mihai vodă Racoviță, hotărnicind târgul Orhei, a cerut ca Apostol Mihuleț să-și prezinte actele pentru această poiană și să le prezinte la divan, însă Mihuleț nu s-a mai prezentat, ca și în cazul Burhutei și Isacovei. Aceste moșii au fost incluse în hotarul târgului, deoarece Mihuleț „umbla fără ispravă și cu cărți răle și viclene"[88].

Moșia Ochiani a fost obținută prin căsătorie cu Fendea, fiind de la bunelul său Ionașco Busiioc, acesta, la rândul său, care o obținuse de la frații soției sale, Gaftona. Moșia era situată în ținutul Putnii. Măgirești este o altă moșie în care Mihuleț stăpânea părți pe linia Durăceștilor. Era situată în ținutul Orheiului între Roșcani, Pripiceni și Peciște[89]. Hilipești (Filipești), moșie mihulețească în ținutul Sucevii, pe care, la 20

[85] Flavius Solomon, *Ascensiunea și decăderea a neamului: cazul familiei Mihuleț (Mihulescu)* // Arhiva Genealogică, an. III (VIII), Iași, 1996, nr. 3-4, p. 275-282. Vezi documentul la Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 79, p. 84.

[86] vezi și *MEF*, vol. VI, Chișinău, 1992, nr. 41, p. 132-133, nr. 42, p. 134-135, nr. 453, p. 138-139, nr. 46, p. 142-143, nr. 57, p. 161, nr. 97, p. 238-241.

[87] *CDM*, vol. 3, nr. 542, p. 132.

[88] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 195, p. 189.

[89] *Ibidem*, nr. 268, p. 294-295, un act din 3 martie 1782 se referă la împărțirea bătrânului Mihulițescu din moșia Măgirenilor, care s-a împărțit în două: partea lui Apostol Mihuleț și partea surorii sale, Maria, căsătorită cu Vârlan Ușirelul.

mai 1704, Apostol Mihuleț a dăruit-o „pentru un mare bine" făcut lui de către Manolache Ruset, când acesta a vorbit cu domnul și i-a „ridicat câțiva bani domnești". Moșia o avea de la strămoșul său, Bosiioc, fost mare spătar, care o cumpărase de la Mihăilă, pârcălab de Cotnari[90]. Despre moșia Negrești[91] aflăm dintr-un document de la Constantin vodă Cantemir, datat cu 27 mai 1687, prin care domnul se adresa „la boierii noștri starostii de la Putna" că i se jeluise Fentea, giupâneasa răposatului Mihuleț, ce-au fost vornic" pe Anușca, nora Bârlădeanului. Fentea pretindea că avuse niște vii la Negrești (Pățăști) pe Milcov „a moașă-sa Gaftona". Iar Bârlădeanul a vândut „fără ispravă" aceste vii lui Pruncul pitarul. Domnul a cerut ca Bârlădeanul să dea Fentei viile sale de la Cruce, chiar și în cazul în care ele ar fi vândute. Moșiile din ținutul Cernăuților, la 7 martie 1716, erau menționate ca selișt: Berbiași, Costești, Presinți și Botășinți. La această dată, Mihai Racoviță scria starostilor de Cernăuți să cerceteze jaloba lui Mihuleț Apostol, fost căpitan, care pâra pe Cerbul jidovul că ultimul „iau prăpădit niște moșii de acolo pentru niște datorii ce-au avut Cerbul la Mihuleț". Din aceste sate doar unul încăpuse în mâinile lui Cerbul jidovul. „Și mai jelui Mihuleț, cum i-au luat jidovul pojijile casăi, cum au fost cu păsări cu tot și s-au pierit și vro 40 de mascuri de iarnî, neavând starostii de Cernăuți urmau să cheme de fața locului pe Cerbul și pe Mihuleț și pe megieșii Gheorghiță Goian, Gavril Goian, Vasile Tăutul, Ion Tăutul, Sima Coșila, Ursul căpitanul, Strijca cel Bătrân, Ștefan căpitanul, Gligorie de Călinești și alții, care sunt împregiurași".

Originile conflictului cu Cerbul jidovul sunt mult mai vechi. Apostol Mihuleț căpitanul, împreună cu Matei Sturza, fost mare cămăraș, a împrumutat bani de la Cerbul jidovul din Polonia „ca să plătească la vistierie slujbele luate în ținutul Cernăuți" în timpul lui Constantin vodă Duca. Datoria a fost achitată parțial, restul urmând să-l plătească Matei Sturza. Matei Sturza, aflându-se în pribegie în Polonia, a fost obligat de Cerbul jidovul să-i plătească și restul datoriei. Venit în Moldova, Cerbul jidovul n-a recunoscut că i s-a plătit datoria și „l-a tras la judecată pe Mihuleț căpitanul ca părtaș la datorie". Cazul fiind judecat în timpul domniei lui Antioh vodă Cantemir, și Ioan Neculce, fost mare spătar, i-a permis căpitanului Mihuleț să vândă moșiile lui Matei Sturza, spre a-și scoate paguba"[92].

[90] *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale* (în continuare: *CDM*), vol. 5 (1701- 1720). Volum întocmit de Veronica Vasilescu, Doina Duca-Tinculescu, București, 1975, nr. 327, p. 83, nr. 346, p. 89.

[91] Flavius Solomon, *op.cit.*, p. 275-282.

La 26 mai 1708, Apostol Mihuleț, fost mare căpitan, i-a vândut lui Ioan Sturza, mare paharnic, frate al lui Matei Sturza, casele sale din Iași. „Casele au fost ale lui Matei Sturza" responsabil „cu el la văcărit în ținutul Cernăuți în zilele lui" Constantin vodă Duca și fugind el cu banii domniei în Țara Leșască, le-a dat ca să se plătească pentru banii luați de Matei Sturza. Posibil, fiind obligat să plătească banii lui Cerbul jidovul, Apostol Mihuleț a profitat de prietenia cu Manolache Ruset, care influențat domnul în cazul acelei datorii, pentru care Mihuleț i-a dăruit ultimului satul Hilipești din ținutul Sucevii[93].

În acest mod, vedem că Apostol Mihuleț, mare căpitan, a încearcat cu disperare să-și păstreze frânturile din multiplele moșii pe care le stăpânise cândva predecesorii săi, întruchipând eforturile fără succes ale micii boierimi de a-și menține vechile poziții în condițiile pătrunderii în mediul boierimii din Țara Moldovei a noilor elemente, cu o diferită origine socială, ce pretindeau locul vechii elite.

* * *

Neamul Mihuliețtilor constituie un caz reprezentativ pentru mica boierime, de importanță regională, care, în împrejurări favorabile, a reușit, izolat și pentru scurt timp, să iasă din anonimat și să influențeze într-o măsură mai mare sau mai mică istoria Țării Moldovei, inclusiv prin deținerea unor dregătorii relativ importante.

Plasarea de către Dimitrie vodă Cantemir a Mihuliețtilor printre cele mai vechi și nobile neamuri boierești ale Țării Moldovei contravine mărturiilor puse la dispoziție de documentele epocii. Acestea demonstrează, cel puțin pentru prima parte a secolului al XVII-lea, că Mihuleștii au avut o origine modestă, fără a exclude totalmente descendența lor dintr-un mare dregător din secolele XV-XVI.

Pentru a doua jumătate a secolului al XVII-lea, neamul Mihuliețtilor este unul de importanță regională, orheiană, fără a fi originar din această parte a Țării Moldovei. Ascensiunea temporară a Mihuliețtilor, în opinia noastră, a fost determinată de faptul că principalul reprezen-

[92] *CDM*, vol. 5, nr. 737, p. 197.

[93] *Ibidem*, nr. 750, p. 198.

Spiţa genealogică a neamului Mihuleţeştilor

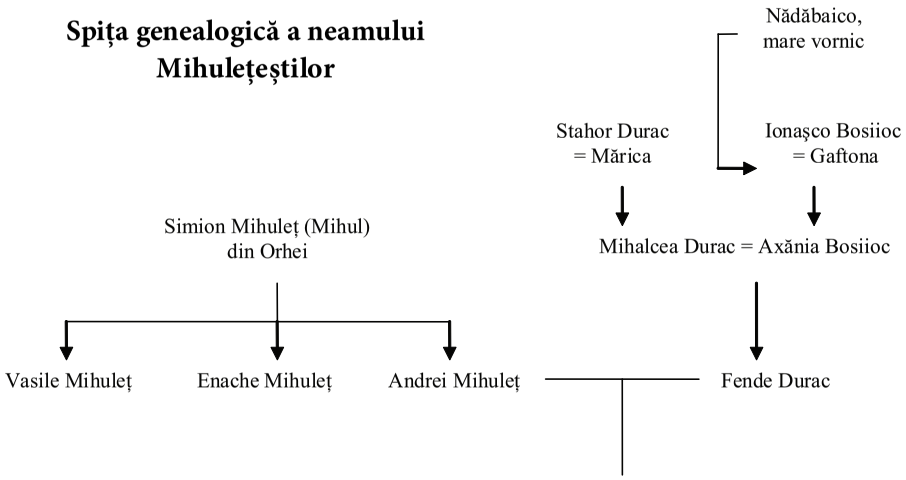

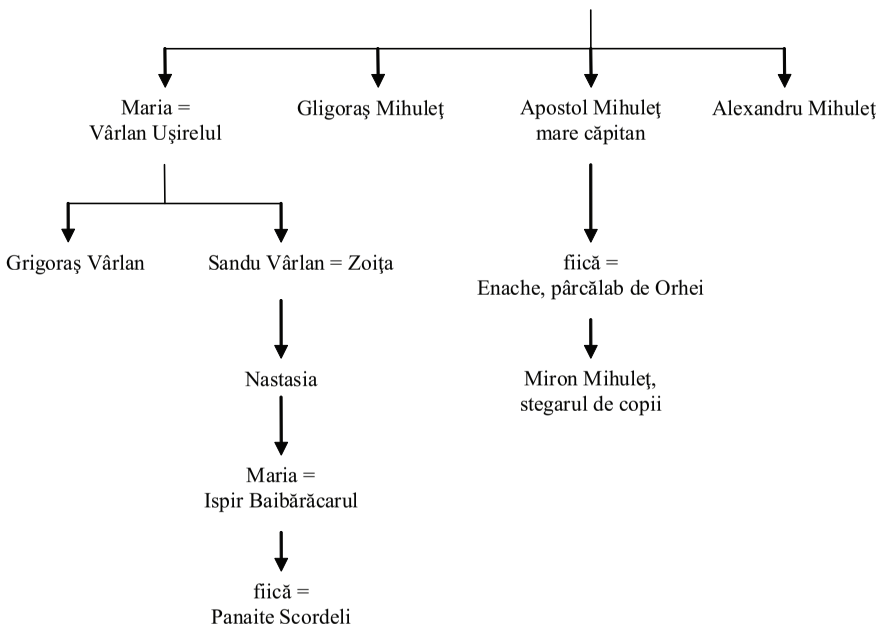

tant al neamului, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, a fost cărturar, fapt ce i-a permis, în calitate de diac, să se afle în preajma domnilor și a elitei moldovene, calitate ce i-a garantat ascensiunea în dregătorii de o relativă importanță (pârcălab de Orhei, vornic de poartă etc.). Ascensiunea Mihuliților pe scară regională a fost favorizată și de căsătoria lui Andrei Mihuleț cu Fendea, fiica lui Mihalcea Durac, pârcălab de Orhei, reprezentant al celui mai important, la etapa studiată de noi, neam boieresc orheian. Pe aceeași cale, Andrei Mihuleț și-a dublat numărul moșiilor. Probabil că anume legăturile strânse cu Durăceștii au provocat decăderea Mihuliților. În 1672, după rebeliunea Durăceștilor și a Hânceștilor, Andrei Mihuleț a fost obligat sa-și zălogească o mare parte din moșiile sale pentru plata unor datorii, situație ce va genera un mare conflict dintre Mihulițești și Zugrăvești, care deveniseră noii stăpâni, grație lui Duca vodă, ai multor moșii ai primilor, cum ar fi Ohrincea, Isacova, Mana, Vatici și Burhuta. Conflictul va dura aproape 50 de ani, perioadă cuprinsă de ultimul sfert al secolului la XVII-lea și primul sfert al secolului al XVIII-lea. Figura centrală a conflctului este Apostol Mihuleț, care va recurge la cele mai diverse metode pentru a reîntoarce moșiile sus-numite în stăpânirea neamului. Însă eforturile sale s-au soldat cu succes temporar, în special în domniile Cantemireștilor, pe care i-a slujit cu mare credință.

Sprijinul acordat neamului Mihuleț de Cantemirești poate fi explicat prin existența unor legături de rudenie[94]. Mult mai probabilă ar fi explicația că neamul Mihuleț este unul dintre „neamuri proaste" promovate de Constantin vodă Cantemir, deoarece și acesta din urmă își avea originea într-un asemenea neam.

Victoria Zugrăveștilor (probabil având origini grecești) în conflictul cu Mihulițeștii s-a datorat și instaurarii, după 1711, a regimului fanariot, care a consolidat pozițiile boierilor greci și ale partidei grecofile, ce a adoptat treptat comportamentul și mentalitatea de tip oriental, contribuind astfel la îndepărtarea boierimii de țară, tradiționalistă și adeptă ale vechilor valori, de pe arena social-politică și economică a Țării Moldovei.

[94] Sever Zotta, *Despre neamul Cantemireștilor* // „Ioan Neculce", Iași, fasc. IX, 1931, p.3-5.

III.4. Participarea micii boierimi la rebeliunile cu caracter antigrecesc. Cazul neamului Durăceștilor

Unul din cele mai cunoscute neamuri boierești orheiene este cel al Durăceștilor, care s-a evidențiat pe arena social-politică a Țării Moldovei în special pe parcursul secolului al XVII-lea. Neamul Durăceștilor a constituit obiectul de cercetare a mai multor cercetători, dintre aceștia evidențiindu-se istoricii Mihai Onilă[1], Andrei și Valentina Eșanu[2]. Primul a studiat relația cu răzășii de Isacova, iar ultimii – reprezentarea acestui neam boieresc în aparatul administrativ al ținutului Orhei, relevând o dinastie de pârcălabi de Orhei proveniți din neamul Durăceștilor sau înrudiți cu ei.

Originea neamului Durăceștilor ascede din Durac, menționat în documentele din secolul al XVI-lea. Neamul Durăceștilor s-a afirmat în viața social-politică a Țării Moldovei în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, perioadă de apogeu pentru acest neam orheian. Durăceștii s-au stabilit în Țara de Jos, în ținutul Orheiului, la finele secolului al XVI-lea, înrudindu-se cu neamurile vechi din această regiune a Țării Moldovei, obținând astfel calitatea de răzăși în multe moșii. Neamul s-a perpetuat pe linie directă în calitate de răzăși și mazâli, iar pe linie indirectă până în prezent. Sânge durăcesc curge prin venele multor locuitori ai satelor răzășești din zona Orheiului.

III.4.1. Stahor Durac

Dintr-o spiță de neam a răzeșilor din satul Isacova, cunoaștem întemeietorul neamului orheian al Durăceștilor – anume Stahor Durac, numit în alte documente Durac cel Bătrân[3]. Stahor Durac a fost căsă-

[1] Mihai Onilă, *Genealogia neamului Danciu-Durac – descălecătorii răzeșilor satului Isacova, ținutul Orhei*, // Tyragetia, 1998, nr. 6-7, p. 190-194.

[2] Andrei Eșanu, Valentina Eșanu, O *dinastie de pârcălabi orheieni (sec. al XVI-lea – al XVIII-lea)* // Moldova medievală. Structuri executive, militare și ecleziastice, Chișinău, 2001.

[3] Aurel V. Sava, *Documente privitoare la ținutul și târgul Orhei* (în continuare: Aurel V. Sava, *Doc. orh.*), București, 1941, nr. 96, p. 195,; când la 9 decembrie 1725 domnul Mihai vodă Racoviță întărește răzășilor de Isacova și Morozeni stăpânirea peste moșiile menționate mai sus, moșii ce li se trag de pe strămoșii lor Danciul pârcălab și Durac cel Bătrân; L.T. Boga, *Documente basarabene,* vol. 20, Chișinău, 1938, nr. XIII, p. 35-36, este menționat uricarul Andrei Mihuleț „și cu alți frați ai lui, ficiori Mihalcei lui Durac și cu alți răzeși a lor, ficiori și nepoți lui Durac cel Bătrân".

torit, cu Măricuța, nepoata lui Roman din Morozeni, fiică a Bunei și a lui Danciu. Prin această înrudire, Durăceștii au obținut parte răzășească în moșiile Morozeni și Isacova. Despre Stahor Durac știm foarte puțin, însă putem presupune, reieșind din perioada când au trăit fiii săi, că întemeietorul neamului s-a manifestat în a doua jumătate a secolului al XVI-lea, astfel îl putem identifica cu acel Durac, menționat în calitate de pârcălab de Orhei împreună cu Danciul apoi cu Căpotici[4]. Din căsătoria lui Stahor Durac cu Mărica (Morozanu) s-au născut șase copii: trei fii – Grigore (Gligorcea), Constantin (Costin), Mihail (Mihalcea) – și trei fiice – Marula, Țona, Doda (Dorda)[5].

III.4.2. Grigore (Gligorcea) Durac

Grigore (Gligorcea) Durac, cel mai mare fiu al lui Stahor Durac, este unul dintre strămoșii răzășilor de Morozeni și Isacova[6], născut la finele secolului al XVI-lea sau începutul secolului al XVII-lea, și atestat la 1636

Ei urmau să împată satul lor Onițcani „pre câți ficiori vor hi din Durac cel Bătrân". Prenumele lui Durac cel Bătrân – Stahor – este cunoscut din spițe de neam târzii, de acea nu excudem faptul că s-ar fi comis o confuzie, fiind luat drept prenume funcția militară de stegar pe care ar fi deținut-o Durac cel Bătrân o anumită perioadă. Din „stegar" în „stagor", apoi „stahor". Deci poate fi vorba despre Durac stegar, și nu de Durac Stahor.

[4] *Documente privind istoria României* (în continuare: *DIR*), veacul XVI, A., Moldova, vol. III (1571-1590), București, 1951, nr. 292, p. 237-238, nr. 293, p. 238-240, nr. 298, p. 244-246, nr. 509, p. 418-420, nr. 524, p. 435-437. Între 14 ianuarie 1584 și 8 aprilie 1584, Durac apare în calitate de martor la diverse tranzacții funciare, alături de alți mari boieri, cu sintagma „credința panului Danciul și a panului Durac, pârcălabi de Orhei", iar între 25 aprilie și 25 iunie 1589 „credința panului Durac și a panului Capotici, pârcălabi de Orhei". Numele lui Durac, pârcălabul de Orhei, apare uneori și sub forma „Dura" și „Durachi".

[5] *Ibidem*, nr. 129, p. 132; nr. 273, p. 302-304; nr. 342, p. 413; în ordine cronologică: Gligorcea, Costin Marula, Țona, Doda și Mihalcea.

[6] *Ibidem*, nr. 129, p. 132; nr. 273, p. 302-303; nr. 342, p. 410-142. *Moldova în epoca feudalismului* (în continuare: *MEF*), vol. VIII. Volum întocmit de Larisa Svetlicinâi, Demir Dragnev și Eugenia Bociarov, Chișinău, 1998, nr. 60, p. 92, document din 9 decembrie 1725, prin care domnul Mihai vodă Racoviță întărește „tuturor răzeșilor de Isacova și de Morozeni, ce sânt în ținutul Orheiului, care aceste moșii li să trag lor di pe moșii lor Danciul, ce au fost părcălabu, și Durac cel Bătrân" să ea zeciuala de pe aceste moșii.

făcând o cumpărătură în Morozeni[7]. Grigorcea Durac a fost căsătorit cu Nastasia[8], fiica lui Miera uricar și nepoată a lui Mărmure[9], cu care a avut cinci copii: Apostol, Chiriac, Alexandra[10], Dochița, Măricuța[11].

Un document datat cu 26 ianuarie <1646> amintește pe Nastasia Durăcoaie, martoră la vânzarea ce o face Todosia, fiica Măriicăi, nepoată a lui Anton Bașotă, care vinde „toată partea de ocină a moșu-meu, a lui Anton Bașotă", din satul Bodești, pe apa Cracăului, ținutul Neamțului, lui Toma Cantacuzino, mare vornic. Nastasia Durăcoaia este probabil o descendentă a lui Anton Bașotă, deci o reprezentantă a Bașoteștilor. Probabil, Nastasia era soră cu Todosia, deoarece documentul arată că vânzarea moșiei din Bodești s-a făcut „dinaintea fraților săi, a lui Gligorașco, și a Nastasiei Durăcoaie, și a lui Țigan de Țigănești, și Focșei de Glodeni, și a lui Scântee de Mărmureni și a lui Ionașco negustătorul de târg de Iași"[12], deși se poate interpreta formula „dinaintea fraților săi" și în sensul de răzăși sau rude.

[7] Documenta Romaniae Historica (în continuare: *DRH*), A., Moldova, vol. XXII (1635-1636). Volum editat de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat și Dumitru Agache, București, 1998, nr. 388, p. 435, document din 4 aprilie 1636, scris la Orhei, prin care mica boierime orheiană mărturisește despre vânzarea făcută de „Badiul, ficiorul lui Miron den Morozeni, nepotul Gatonei" lui „Gligorcei lui Durac pârcălabul", anume partea sa de ocină „den Morozenii", pentru „unsprădzece mascuri de jâr, prețuluiți drept patru zloți bătuți, și dereptu un bou de negoț, dereptu 22 zloți". Nu credem că Gligorcea Durac ar fi exercitat funcția de pârcălab, așa cum s-a presupus, deoarece documentul vorbește despre Gligorcea, fiul lui Durac pârcălabul, și nu de Gligorcea Durac pârcălab.

[8] Nicolae Iorga, *Studii și documente*, București, 1909, vol. XVI, nr. 72, p. 205, „Apostolu Durac, ci-au fostu sărdaru, ficiorulu Nastasii, fetii Miăi uricariului".

[9] *Ibidem*, nr. 72, p. 205, „Nasitasii, fetii Miăi uricariului", nr.74, p. 205, „Nastasiei, fetii Mieăi lui Marmuri"; nr.73, p. 205, ultimul document amintește de Anghinia, fiică lui Marmuri, și soră cu Miera uriar, deci mătușă Nastasiei. Anghinia căsătorită cu Ionu Bolia, cu care a avut o fiică Tudosia. Stăpânea în Păulești, Zmiieni și Bălăceani.

[10] *Ibidem*, nr. 142, p. 143; Alexandra s-a căsătorit cu pârcălabul Loghin Clucerescu și prin această filieră Durăceștii se vor înrudi cu Doniceștii, Cogâlnicenii, Ruseștii și Potlogeștii.

[11] *Ibidem*, nr. 273, p. 302-304; nr. 342, p. 413.

[12] *DRH*, A., Moldova, vol. XXVIII (1645-1646). Volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, București, 2006, nr. 281, p. 223.

Nastasia a fost căsătorită cu Gligorcea Durac, ceea ce arată înrudirea Durăceștilor cu Basoteștii. S-a considerat că Nastasia ar fi soția lui Apostol Durac[13], însă documentul de la 27 septembrie 1704 o atestă pe Nastasia în calitate de soacră lui Loghin pârcălabul[14] [Toderașco Loghin Clucerescu], despre care știm că a fost căsătorit cu Alexandra, fiica lui Gligorașco Durac și sora lui Apostol Durac.

III.4.3. Apostol Durac

Dintre fiii lui Gligorcea Durac doar Apostol a lăsat o amprentă puternică în istoria Țării Moldovei. Apostol Durac este menționat prima dată la 1665 august 28, în calitate de pârcălab de Soroca, fiind martor, alături de Isac Mesehănescu, căpitan, și alți oameni buni din Berești, Gărci și Peletuci, la o vânzare făcută de niște răzeși din satul Bătărești, aflat în ținutul Cârligăturii, către marele logofăt Nicolae Buhuș[15]. Este atestat în calitate de sedar la 30 aprilie 1667, când domnul Eustratie vodă Dabija ia decizia ca sus-numitul serdar „să naibă treabă" cu țiganul Vasâlii și fiii lui, confirmând stăpânirea pentru Apostol Rusul, pârcălabul de Orhei, „iar sărdariului di-i pari că ari vro strâmbătati dispre dânsul să vin de față să-ș întrebe"[16]. Apostol Durac la această dată, se afla la Iași, căci documentul semnat de pârcălabul de Soroca este întocmit la Iași. La 1668, august 18, îl aflăm pe Apostol Durac în dregătoria de mare medelnicer[17], iar în anul următor, 1669, un document din 29 ianuarie, întocmit la Iași, îl menționează pe Apostol Durac ca serdar făcând danie

[13] Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*. București, 1971, p. 398.

[14] Nicolae Iorga, *Studii și documente*, București, 1909, vol. XVI, nr. 74, p. 205, „Loghin pârcălabulu, ginerele Nastasiei, fetii Mierăi lui Marmuri".

[15] *Catalogul Documentelo Moldovenești din Arhivele Istorice Centrale a Statului* (în continuare: *CDM*), vol. 3 (1653-1675). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț, București, 1968, nr. 1246, p. 274

[16] *Moldova în epoca feudalizmului* (în continuare: *MEF*), vol. V, alcătuitori: D.M. Dragnev, A.N. Nichitici, L.I. Svetlicinaia, P.V. Sovetov, Chișinău, 1987, nr.74, p.182-183, document din 1668, septembrie 9.

[17] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași* (în continuare: Ioan Caproșu, *Doc. Iași*), vol. II Acte interne (1661-1690), Iași, 2000, nr. 204, p. 179-180; vezi și în *Moldova în epoca feudalizmului*, vol.V, Chișinău, 1987, nr. 101, p. 240-241.

lui Iane (Hadâmbul), al III-lea postelnic, pentru mănăstirea Dealul Mare o țigancă roabă – Tudora, pe care o cumpărase de la Toader Sămăchișe[18]; la aproape o lună de zile, la 20 februarie 1669 este menționat deja ca fost serdar[19]. În aceeași calitate, Apostol Durac apare în documentele datate cu 6 martie 1669[20], 20 aprilie 1669[21] și 12 iulie 1670[22].

La începutul domniei lui Gheorghe vodă Duca, Apostol Durac continuă să se afle în mazâlie, după cum demonstrează documentul din 12 iulie 1670, însă se bucură de încrederea domnului care îl trimite pe „boiariul nostru" Durac, fost sărdar, să stâlpească partea Doniceștilor din satul Clișova[23]. Cu siguranță că în această perioadă a domniei lui Gheorghe vodă Duca, Apostol Durac a îndeplinit cu succes nu numai o singură misiune cu care fusese însărcinat de domn. Acest fapt l-a făcut pe domn să-i încredințeze dregătoria de mare medelnicer, calitate în care îl aflăm într-un zapis din 28 iunie 1671[24]. La 1 august 1671, Durac Apostol apare în acte fără dregătorie, fost medelnicer, când semnează o mărturie alături de Neculai Donici, căpitan, și Ștefan căpitan[25]. Documentul este întocmit la Orhei și semnat și de către reprezentanți ai micii boierimi orheene. Prin urmare, Apostol Durac, la finele verii anului 1671, este mazâlit, probabil, certat cu domnia și retras la moșiile sale din ținutul Orheiului, înconjurat de căpeteniile ținutului de margine. Dimitrie Cantemir, descriind „năravurile" moldovenilor, menționa că „trufia și semeția sunt muma și sora lor"[26], iar despre moldovenii din Țara de Jos, din care făceau parte și ținuturile Orhei, Lăpușna și Soroca, scria că „locuitorii din Țara de Jos, de multă vreme obișnuiți să trăiască în război cu tătarii, sunt oșteni mai buni și de asemenea oameni mai mânioși decât ceilalți: se răz-

[18] Ioan Caproșu, *Doc. Iași,* vol. II, nr. 216, p. 188-189.

[19] *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului* (în continuare: *CDM*), vol. 3 (1653-1675). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț, București, 1968, nr. 1733, p. 370.

[20] *Ibidem*, nr. 1741, p. 372.

[21] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 116, p. 123.

[22] *Ibidem*, nr. 124, p. 128.

[23] *Ibidem*, nr. 124, p. 128.

[24] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 129, p. 132.

[25] *Ibidem*, nr.131, p.133.

[26] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p. 124.

vrătesc mai lesne și sunt mai nestatornici, iar dacă nu au un dușman din afară cu care să se bată, sunt lesne ispitiți de lenevie ca să stârnească o răzvrătire împotriva căpeteniilor, ba chiar și împotriva domniei însăși”[27]. Cauza directă a neînțelegerii dintre Gheorghe vodă Duca și fostul mare medelnicer, Apostol Durac, nu este cunoscut. Cert este că Apostol Durac n-a întârziat să adune în jurul său boierimea mică și căpitanii din ținutul Orheiului și, alături de Mihalcea Hâncul cu lăpușnenii, să se răzvrătească contra domnului legitim al Țării Moldovei.

Rolul lui Apostol Durac în răscoala orheienilor și a lăpușnenilor contra lui Gheorghe vodă Duca, în iarna 1671-1672[28], a fost considerabil. Acțiunea a avut un caracter pronunțat antigrecesc și a fost cauzată de afluxul permanent al acestui element etnic în Țara Moldovei. Stabilirea grecilor în Țara Moldovei s-a accelerat în domnia lui Vasile vodă Lupu, devenind un fenomen obișnuit sub Gheorghe vodă Duca și Iliaș vodă Alexandru, primul fiind grec de neam, iar cel de-al doilea, fiind născut și crescut la Constantinopol, nici nu vorbea limba țării[29]. Pe lângă motivele de ordin politic și ambițiile personale ale lui Apostol Durac, neamul Durăceștilor a participat la conspirația și rebeliunea Hânceștilor, presupunem și din motive de răzbunare. Deoarece, în timpul domniei lui Iliaș vodă Alexandru, Bosâe, un orheian care îl omorâse pe Batiște Veveli vistiernicul, fusese întemnițat de către fiul ultimului[30]. În această perioadă, documentele atestă

[27] *Ibidem*, p. 126.

[28] Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1986, p. 44-45. „Iară în al triilea anu a domniei lui, la vleato 7180 (1672), rădicatu-s-au Hâncesștii cu toți orheianii și lăpușnenii cu oaste asupra lui, pentru urâciunea grecilor ce adusesă prea mulți de la Țarigrad. Și mai ales pentru Cupărești, ce iera aice în țară. Dece viind Hâncul și cu Durac sărdariul aice în Eși, cu toate oștile, strâga să prindză pe greci, să-i omoară. Fugit-au toată boierimea care încotro au putut”, „iară Hâncesștii au întrat în curte(curtea domnească – n.n.) și pin casăle boiaresști și neguțitoresști, pen târgu, strângându și jăcuind. Și prindzindu pre greci, pre câți i-au găsit, pe toți i-au omorât”.

[29] Ion Neculce, *op.cit.*, p.42-43; Despre cauzele rebeliunii vezi la И. Негрей, *Востание 1671-1672 г. в Молдавии. Причины и дижущие силы* // Известия АН МССР, Серия общественных наук, 1986, Nr. 1, с. 20-26; Gabriel Bădărău, *Răscoala din Moldova de la 1671-1672* // Patrimoniu, Chișinău, 192, nr. 1, p. 79-99.

[30] Ion Neculce, *op.cit.*, p. 43; „Tâmplatu-s-au pre aceia vreme de au vinit și un ficioru a lui Batiște visternicul cu domnie din Țarigrad. Și aflându pe un orheian, anume Bosâie, care au ucis pe tată-său, Batiște vistiernicul, l-au fost închis în vartă

în ținutul Orheiului, un Bosâe, căsătorit cu Dorda, sora lui Mihalcea și Gligorcea Durac – rudă a Durăceștilor[31]. Probabil că acest Bosâe, ce ținea de casa Durăceștilor, să fie aceeași persoană cu cel care îl omorâse pe Batiște vistiernicul. În acest caz îi avem implicați pe Durăcești în acțiuni antigrecești anterior revoltei conduse de Mihalcea Hâncu serdarul.

Nu ne vom opri asupra desfășurării rebeliunii propriu-zise, deoarece acest aspect a fost deseori în centrul atenției istoricilor[32], iar rolul lui Apostol Durac în aceste evenimente merită o cercetare aparte.

După înfrângerea suferită la Pașcani, pe Ichel, ținutul Orheiului, de oștirile tătărești conduse Halil pașa, seraschier de Babadag, el-agasi din Bugeac[33], și serdarul Alexandru Buhuș[34], cumnatul lui Gheorghe vodă Duca, Apostol Durac, fost mare medelnicer, alături de alte căpetenii, se refugiază în Polonia[35]. Înfrângerea a fost cauzată și de neînțelegirile din tabăra boierilor rebeli, Apostol Durac era pentru a opune rezistență tătarilor: „Dacă au vedzutu Duracu cum că tătarii au omorâtu pe bieții moldoveni în tote dealurile, multă pricină au avutu cu Hâncul, dzicând Duracu că de vreme ci-au făcut până într-atâta, să lovească și pe pașa și pe el-agasi și să-i omoare, că era oastea loru mai multă decâtu a pașei”[36]. Fuga lui Mihalcea Hâncu de la Pașcani a împiedicat realizarea acestor planuri. Rebelii au părăsit țara, iar averile lor au fost confiscate de către Gheorghe vodă Duca la reîntoarcerea în Moldova. Unele moșii au fost incluse în domeniul domnesc, iar o parte a fost dată de domn boierilor săi care suferiseră ca urmare a acțiunilor din iarna anului 1672.

fără știrea domniei. Iară după ce au vădzut alții că l-au închisu, pe afar-au început a striga și a gâlcevi, ce poate să fie acest lucru. Dece domnie, înțelegând, îndată au poroncit de l-au slobodzit și poroncindu să nu să tiiamă nime de nimic, că acele lucruri toate li-au ertat”.

[31] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 129, p. 132.

[32] Constantin Stoide, *Un episod din domnia lui Gh. Guca. Răscoala lui Hâncu și Durac din 1671-1672* // Arhiva, Iași, 1936, nr. 1-2, p. 56-80; Nicolae Grigoraș, *Marea răscoală populară din Moldova dintre 1671-1672* // Studii și cercetări științifice, Istorie, an. XIII, fasc. 2, Iași, 1962; И. Негрей, *op. cit.,* p. 20-26; Gabriel Bădărău, *op. cit.*, p.79-99.

[33] Mihail Kogălniceanu, *Cronicile României sau Letopisețele Moldaviei și Valahiei*, vezi Alexandru Amiras, *Cronica anonimă a Tării Moldovei*, p. 101.

[34] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 44-45.

[35] *CDM*, vol. 3, nr. 2179, p. 459, „răzvrătitorii pribegind în Țara Leșască”; în regiunea Rașcovului, după Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, p. XXIII.

[36] Mihail Kogălniceanu, *op. cit.*, p. 101.

Deși Alexandru Amiras scria în cronica sa că Apostol Durac „au rămasu totu în țara Leșască până la moarte”[37], un document datat (greșit?) cu 16 iulie 1672 îl atestă în țară, la moșiile sale orheiene, deoarece domnul Gheorghe vodă Duca scria către „boiarinul nostru Durac ci au fost medelniceriu mare” să plece la moșia Hrușova, ținutul Orheiului, și să aleagă părțile Doniceștilor și a Nițeștilor din acel sat[38]. Faptul că lui Apostol Durac i se încredințează îndeplinirea unei porunci domnești demonstrează ca relațiile cu Duca vodă se îmbunătățiseră, permițându-i reîntoarcerea în țară, însă fără a-i da vreo dregătorie.

La 6 iulie 1672, Gheorghe vodă Duca dăruiește lui Iani Hadâmbul, mare postelnic, satul Săcărenii din ținutul Lăpușnii, ce fusese stăpânit de Mihalcea Hâncu, satul Cojești al lui Carp, fiul lui Ionașco logofătul, și Ionășcanii al lui Apostol Durac „precum și bucatele lui Frățiman căpitanul, pentru pagubele ce i s-au pricinuit când s-au răzvrătit Gligorașco spătarul, Apostol pârcălabul, Ioan și Carp feciorul lui Ionașco logofătul, împreună cu Durac și cu Hânceștii, împotriva domniei și a boierilor, făcând multă pagubă acestora și țării, luând și banii birului pe care l-au împlinit boierii și domnul, prădând mănăstirea Dealul Mare a lui Iane Hadâmbul postelnicul luându-i acestuia și toate bucatele, băutura și pâinea ce le avea în Iași”[39].

Faptul că la 24 septembrie 1676 Chiriac Durac, fratele lui Apostol Durac, vinde cumnatei sale, Maria medelniceasa, a cincea parte dintr-un bătrân din satul Ivănești, ținutul Vaslui, ar veni să demonstreze că, la patru ani după rebeliune, fostul mare medelnicer decedase[40], deoarece după această dată nu înregistrăm vreun document care să se refere la Apostol Durac și care ar arăta că mai era încă în viață. Apostol Durac a fost căsătorit cu Maria, după cum arată documentul de mai sus. Cunoaștem doi copii ai lor: Lozenschi Durac[41] și Ileana, căsătorită cu Constantin Căpotici.

[37] *Ibidem*, p. 101.

[38] Aurel V. Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, București, 1937, nr. 100, p. 126-127 (în continuare: Aurel V. Sava, *Doc. lăp.*,).

[39] *CDM*, vol. 3, nr. 2179, p. 459; cu mențiunea că în timpul pătrunderii în Țara Moldovei a oștii muntenești a lui Constantin vv. Șerban, împreună cu cazacii, Apostol Durac a mai prădat încă o dată mănăstirea Dealul Mare.

[40] *CDM*, vol. 4, nr. 21, p. 27-28.

[41] Nicolae Iorga, *Studii și documente*, București, 1909, vol. XVI, nr. 72, p. 205, la 31 august apare ca „Lozenschi Duracu, ficiorulu lui Apostolu Duracu ci-au fostu sărdaru, ficorulu Nastasiei, fetii Mirăi uricariului”, deci fiul lui Apostol Durac, nepot Nastasiei și strănepot al lui Mira uricarul.

III.4.4. Lozenschi Durac

Lozenschi Durac, menționat în actele de la finele secolului al XVII-lea și începutul secolului al XVIII-lea fără dregătorii. La 27 aprilie 1691, „Lozănschii Duratco” se afla la Iași, martor la o vânzare în târg[42], iar la 8 iunie 1696, alege, împreună cu alți răzăși, părțile de moșie din satul Jigoreni, ținutul Vaslui, ale lui Andronic de la visterie[43].

La 31 august 1704, Lozenschi Durac dă ocinile sale „ce amu de pe părintele miu, Apostulu Duracu, dinu Zmieni și dinu Păuleștii și din Bălăcenii, dinu parte Mirăi, ficiorulu lui Marmure uricarului, moșiloru mei, dinu parte Mirăi”, a patra parte din a cincea parte lui Ion Palade, mare vistier[44].

Iar la 20 iulie 1710 dă mărturii la Târgu Frumos alături de Ștefan Luca, fost al III-lea logofăt, și Ștefan Hăbășescu, pârcălab, pentru niște țigani boierești[45]. Un document din 13 noiembrie 1710 aduce mai multă lumină asupra ascendenței lui Lozenschie Durac. Avem motive să considerăm că mama sa era o reprezentantă a neamului Bucium, în baza unui act de danie făcut de nepoții lui Bucium stolnicul, anume „noi Lozonschi Durac și Gavril Lecca postelnic, și cu fratele meu, Păun postelnic, i Vasile vtori medelnicer și cu cumnată-meu, Costantin Bucium, ficior lui Gligoraș Bucium biv vel medelnicer, Miron sărdar și frații mei, ficiorii Tudoscăi, fetii lui Bucium stolnic, carei sântem toți nepoții lui Bucium stolnic de ficiori și de fete”, toți ei dăruesc un loc de casă în Iași „ginerelui nostru, lui Ilie diiacul de visterie”[46]. Mai jos, în baza acestui document, vom efectua spița genealogică a descendenților lui Bucium stolnicul.

Documentul și spița demonstrează că mama lui Lozenschi Durac, probabil Maria medelniceasa, în cazul în care Apostol Durac a avut o singură soție, era din neamul Bucium.

Lozenschi Durac a fost căsătorit cu Anița Rusul, fiica lui Toderașco Rusu, fost mare jitnicer[47].

[42] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. III, Acte interne (1691-1725), Iași, 2000, nr. 8, p. 4-5.

[43] *CDM*, vol. 4, nr. 1818, p. 401.

[44] Nicolae Iorga, *Studii și documente*, București, 1909, vol. XVI, nr. 72, p. 205.

[45] *CDM*, vol. 5, nr. 948, p. 255-256.

[46] Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. III, nr. 400, p. 352.

[47] Nicolae Iorga, *Studii și documente*, București, 1909, vol. XVI, nr. 41, p. 301, document din 21 octombrie 1714, zapis de la „Anița giupâneasa lui Lozenschi Duracu, fiica răposatului Toderașco Rusul”, fost mare jitnicer, dat ginerelui său „Ilie otu Visterie”.

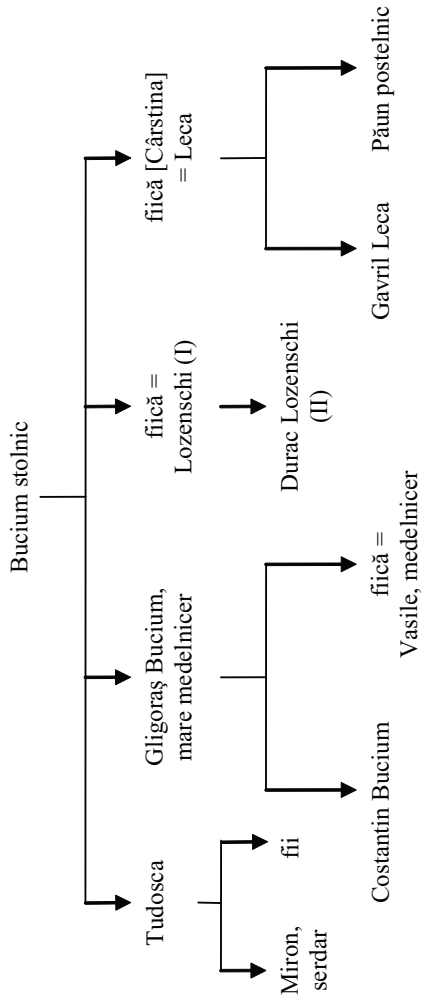

Acel Ilie, diacul de visterie, căruia nepoții lui Bucium stolnicul îi fac danie nu este altcineva decât Ilie ot visterie, soțul Irinei, ginerele lui Lozenschi Durac și al Aniței Rusu[48]. După moartea Irinei, Ilie de visterie se căsătorește cu Tofana, fiica lui Neculai [în călugărie – Nicodim] Bașotă, mare vistier, cu care a avut pe fiul Vasilie[49].

Referitor la moșiile lui Apostol Durac, sursele de care dispunem pe moment ne permit să-l considerăm, deși deținuse înalte dregătorii în aparatul administrativ al Țării Moldovei, puțin înstărit, comparativ nu numai cu boierii de viță grecească, cum ar fi Cantacuzinii sau Ruseteștii, ci și cu cei autohtoni, de exemplu, cel din neamul Joreștilor. În ținutul Vasluiului, Apostol avea a patra parte din satul Ivănești. La 12 octombrie 1668, Apostol Durac, mare medelnicer, cumpărase de la Tudosca, fiica lui Marmure uricarul din Todirești, pentru 80 de lei, a patra parte din satul Ivănești, ținutul Vaslui, în Fundu, cu vatră de sat, loc de heleșteu, vad de moară și pădure[50].

În ținutul Orheiului, stăpânea părți de moșie și cumpărătură în următoarele sate: Morozeni. La 20 aprilie 1669, Mardaria, Anița și soțul ei, Vlașcă, și fiul lor, Șuruna, fiicele Ruxandei, și vara lor Maria, toți nepoți Bunei Dăncioaei, vând lui Apostol Durac, fost serdar, pentru 45 de lei, ocina și moșia lor din satul Morozeni din ținutul Orheiului, parte ce o aveau de la moșul lor, Danciul pârcălabul[51]; Onițcani, unde la 1671, iunie 28, Beghea, fiul Țochei, „sân Grăjdănesei ci au fost fata lui Durac", un

[48] *Ibidem*, nr. 40, p. 309-310. La 21 octombrie 1714, „Ilie otu Visterie, care amu ținutu pe fiica dumisalea soacră-mi Aniții Durăcesăi, și tăplânu-să de s-au săvârșitu soțu-meu, fiica dumisale, avându noi viiață bună, amu făcutu și multă cheltuială la peliniție soțului mei, Irinii, fiicei dumisale, de la pogrebanie până la patrudzăci de dzile", deoarece avuse pricină cu soacră-sa pentru zestrea primită la căsătoria cu Irina, „pentru multu puținu ce ni-au fostu dzăstre, ca să întoarcemu, după obiceiulu lumii" Ilie întoarce toată zestrea în afară de „doi boi și doă vaci și doăzăci de stupi", pe care Anița Durăceaia ia lăsat pentru cheltuiala ce o făcuse Ilie la înmormântarea Irinei, și-i mai dă și niște țigani, pe Iorga și fiii lui, și pe Oprina, țigancă măritată cu „unu țiganu alu nostru", ca răspuns Ilie dăruiește Aniței „o cămeșă cu sirmă, de prețu". Astfel, ei se împacă și încetează a se mai pârî.

[49] Nicolae Iorga, *Studii și documente*, București, 1909, vol. XVI, nr. 52, p. 315. 15 mai 1722 „Neculaiu Bașotă biv velu vistier" dă zapis „nepotu-mieu, lui Vasiliia, fiul ginere-mieu lui Ilie de visterie și fiică-me Tefani", vezi și nr. 67, p. 320.

[50] *CDM*, vol. 3, nr. 1694, p. 362-363.

[51] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 116, p. 123.

văr de-al lui Apostol Durac, vinde ultimului dreapta sa ocină din satul Oniţcani, partea Ţochei, mamei sale, a treia parte, din câmp, poieni, vatră de sat, vad de moară pomeţi şi vecini[52]; Isacova, despre părţile de moşie din Isacova ale lui Apostol Durac aflăm dintr-o spiţă genealogică a răzăşilor de Isacova, prezentată de Aurel Sava; printre strămoşii răzăşilor de Isacova este şi Gligorcea Durac, tatăl lui Apostol Durac, deci putem presupune ca şi ultimul ar fi avut o parte din moşia Isacovei[53].

III.4.5. Chiriac Durac

Chiriac Durac, al doilea fiu al lui Gligoraşco Durac, frate cu Apostol, mare medelnicer, apare sporadic în documentele vremii. Spre deosebire de fratele său, n-a deţinut dregătorii la curtea domnească. Întruchipează elocvent modelul „boierimii mici de ţară", care s-a manifestat în ţinutul său de baştină – Orhei[54]. La 25 aprilie 1670, Chiriac Durac stegarul semnează la Chişinău, alături de Loghin pârcălabul, Gheorghieş pârcălabul de Lăpuşna, Iane şoltuzul, o mărturie referitoare la vânzarea unei părţi de moşie din satul Isacova din ţinutul Orheiului, de către răzăşi, verii săi, lui Andrei Mihuleţ, pârcălab de Orhei, altă rudă a Durăceştilor[55]. Iar peste şase ani, este menţionat făcând o vânzare în satul Ivăneşti, ţinutul Vaslui[56].

III.4.6. Mihalcea Durac

Un alt fiu al lui Stahor Durac a fost pâcălabul Mihalcea Durac. Este menţionat la 15 ianuarie 1636, într-un act ce făcea trimitere la perioada plecării lui Miron vodă Barnovschi din ţară, în prima sa domnie (pro-

[52] *Ibidem*, nr. 129, p. 132.

[53] *Ibidem*, nr. 129, p. 132, vezi şi nr. 273, p. 302-303; nr. 342, p. 413. O spiţă a răzăşilor de Morozeni datată cu 17 iulie 1806, „Apostol durac, adică neamul lui, ari a tragi şi el parte din moşia Isacova tot di pi Gligorce Durac, ce au fost tată lui Apostol şi când ei îi vor da parte aceia din Isacova, atunci şi căpitanul Ioan Bârlădeanul, ce să trage din Apostol Durac di pi soţia sa Ilinca, fata Catrinii, strănepoata Ilenii, ce-au ţinut-o Constandin Căpoticiu, ari să le dea parte ce mai sus să arată dim moşia Morozănii".

[54] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 273, p. 302-304; nr. 342, p. 410-413; *CDM*, vol. 3, nr. 21, p. 27-28.

[55] *CDM*, vol. 3, nr. 1938, p. 410.

[56] *Ibidem*, nr. 21, p. 27-28.

babil august 1629). Atunci, Mihalcea Durac, împreună cu Isac Stârcea, „la eşirea lui Bărnovschii Vodă, Dumnedzău-l pomeneaşcă, la Hârlău, de-au jecuit o cocie a vornicului Gavrilaş [este Gavrilaş Mateieaş], de-au loat den cocie bani gata" 1360 de galbeni, „şi o dulamă de adămască, şi o dulamă de atlaz, cu blane, şi o blană de jder, şi o blană de spinări de hulpe, şi un căftan de zarba cea bună, şi un căftan de adămască, cu jderi, cu bumbi de mărgăritat, şi dzece caragie, şi o sacie ferecată cu argint, şi o lăduncă ferecată, de 20 detaleri, şi un covor nou, şi o scoarţă noaî şi alte multe unelte şi cociia cu bulgariu şi hamuri noaî, pentru care lucru fost-au pârâ multă" în domnia lui Moise vodă Movilă, în domnia lui Alexandru vodă Iliaş şi în domnia lui Vasile vodă Lupul. Şi de fiecare dată era confirmată vina lui Ion Stârcea şi a lui Mihalcea Durac[57]. Gavrilaş Mateiaş avea şi documente de la domnii enumeraţi mai sus „de cum au rămas Stârcea şi Durac", ultimul, adică Mihalcea Durac, s-a achitat „şi ce au fost partea lui Durac, el au plătit partea sa de bani deplin, iar Stârcea, pentru ce-au loat den bani, giumătate şi acele veşminte, şi postave, şi toate ce-s mai sus scrise", a plătit în moşii[58].

La 1 ianuarie <1638>, Mihalcea Durac este menţionat în calitate de căpitan, făcând schimb de ţigani cu Toderaşco, al III-lea logofăt. Mihalcea Durac căpitanul dă două sălaşe de ţigani în schimnbul lui „Andronic Puică cu ţiganca lui şi cu toţi feciorii lui câţi va avea şi însuraţi şi neînsuraţi" ca „să fie deopotrivă cu cele doao sălaşi de ţigani", sălaş pe care Toderaşco logofătul îl cumpărase anterior de la Ieremia Năddăbaico[59].

[57] *DRH*, A., Moldova, vol. XXIII (1635-1636). Volum editat de Leon Şimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat şi Dumitru Agache, Bucureşti, 1996, nr. 304, p. 340-342.

[58] *DRH*, vol. XXIII, nr. 305, p. 342-343. *DRH*, A., Moldova, vol. XXIV (1637-1638). Volum editat de C. Cihodaru şi I. Caproşu, Bucureşti, 1996, nr.275, p.260-263, document din 15 martie 1638, carte de la Vasile vodă Lupul, având aproape acelaş conţinut ca documentul de mai sus, cu specificarea că „jumătate din cea avere, ce a fost partea lui Mihalcea Durac, el s-a apucat şi a plătit tot deplin, partea lui, în mâinele credinciosului şi cinstitului nostru boier pan Gavrilaş mare logofăt"; în aceeaşi funcţie, de cătitan, se află în primăvara 1638; *Ibidem*, nr. 301, p. 298-299.

[59] *DRH*, A., Moldova, vol. XXIV, nr. 304, p. 340-342. Vezi şi nr. 301, p. 298-300, Durac căpitanul, martor alături de alţi boieri la un conflict în cadrul neamului Buciumeştilor.

A avut o carieră mai reușită decât fratele său, Gligoraşco. În domnia lui Vasile vodă Lupul a fost pârcălab de Orhei. În această calitate, la 19 august <1639>, întărește la Orhei, lui Malcoci șetrarul, cumnatul său, mărturia dată de către boiernașii „oameni buni", anume Căzac, căpitanul de călărași de Orhei, Cocioreiu, hotnogul din Ialoveni, Moldovan, fost hotnog în satul Buecani; Nicoară Nistre din Martinești, Țogol de Buhușouca, Mateiaș Sturdza, Păpare de Mihăilașe, Bosiiu de Grăbleşti și Toader, izbaș de călărași, totodată arătându-se că socrul lui Malcoci șetrarul, Ieremia a fost mare vornic (este marele vornic Ieremia Nădăbaico, socru și lui Mihalcea Durac, pârcălab de Orhei), a cumpărat în domnia lui Alexandru vodă Coconul un sălaș de țigani de la „jupâneasa lui Vremi uşeriu den satu den Cunice den ținutul Sorocii" și de la fiul ei Ștefan[60].

În aceeași dregătorie se află și la 8 aprilie 1646, când este martor la o vânzare de moșie în satul Brăviceni, ținutul Orheiului, făcută de Andrei, fiul lui Vicol din Brăviceni, către Apostol vornicul (ultimul poate fi viitorul Apostol, pârcălab de Orhei, sau Apostol Durac, nepotul de frate al lui Mihalcea Durac, deoarece există un document în care Mihalcea Durac este numit Mihalcea de Brăviceni, deci era răzăș în acest sat. Iar alături de el, probabil, sunt și ceilalți Durăcești – *n.n.*). În lista de martori care își pun semnătura pe document, Mihalcea Durac, în calitate de pârcălab de Orhei, este urmat de mica nobilime orheiană (oamenii buni): Gheorghe postelnicul, Gligore, șoltuzul de Orhei, Mihuleț de Orhei, Enachie Stefulenco, Vasile Din ș.a., alături de Istratie, preotul domnesc din târgul Orheiului[61].

Un timp, Mihalcea Durac a fost căpitan, anume în perioada de înainte și după aflarea sa în dregătoria de pârcălab de Orhei. Dispunem de câteva documente care îl atestă în calitate de căpitan: la 1 ianuarie <1639>, când boieri veliți Gavrilaș, mare logofăt, Dumitru Șoldan, mare vornic al Țării de Sus ș.a. mărturisesc schimbul benevol al unor sălașe de țigani între Mihalcea Durac căpitanul și Toderașco, logofătul al III-lea; și un act din 29 mai 1660 prin care domnul Țării Moldovei Ștefan vodă

[60] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr.71, p.77-78.

[61] *Ibidem*, nr. 80, p. 84, nr. 81, p. 85-86. Vezi și *DRH*, A., Moldova, vol. XXVIII (1645-1646), volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, București, 2006, nr. 335, p. 281-282.

Lupul poruncește pârcălabilor de Orhei, Gheorghe Catargiul și Apostol, să stabilească hotarele poienii Mana de pe apa Vaticiului stăpânită de Andrei Mihuleț, „ginerele lui Mihalcea Durac căpitanul"[62].

Din timpul domniei lui Gheorghe vodă Ghica până în domnia lui Eustratie vodă Dabija, Mihalcea Durac s-a aflat în pribegie în „alte țări străine", printre care cu siguranță poate fi inclusă și Polonia, unde s-au retras deseori în momente grele reprezentanții acestei familii nobile. Motivele care au făcut pe Mihalcea Durac să părăsească țara „de scârba și urgia lui Gheorghe Ghica vodă" au fost întemeiate, de vreme ce domnul Gheorghe vodă Ghica îi confiscase moșiile. A revenit probabil între 29 mai 1660, mai 29 și 12 ianuarie 1662, când Eustratie vodă Dabija i-a întors satul Ivănești, ținutul Vaslui, cu o prisacă, confiscat de Gheorghe vodă Ghica și dat lui Gligorie, mare paharnic[63].

Mihalcea Durac stăpânea în satele Morozeni, Isacova, Onițcani, poiana Mana și Burhuta, toate în ținutul Orheiului și Ivăneștii, ținutul Vasluiului. S-a căsătorit cu Axintia[64], fiica lui Ionașco Bosiioc și a Gaftonei, nepoata de fiică lui Ieremia Nadăbaico, mare vornic[65]. Din această căsătorie s-au născut doi fii, Gheorghe și Sălmaș, și patru fiice, Findea (Fente), Ghinia, Ilinca și Botea[66]. Axinia, după dece-

[62] *CDM*, vol. 3, nr. 542, p. 132.

[63] *Ibidem*, nr. 754, p. 173.

[64] L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol. 18, Chișinău, 1936, nr. IV, p. 3, document din 2 februarie 1652 „giupâneasa Durăcoae ce iaste acum după Alecsandrinco căpitanul", nr. V, p. 4-5, document din 9 noiembrie 1653 „Acsinia, giupâneasa lui Durac căpitanul care o ține acmu Alexandrinco sotnicul". L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol.20, Chișinău 1938, nr. XV, p. 39 „Alecsandrenco sotnicul, cu jupâneasa dumisale Acsinia" au venit cu carte de la domnie la pârcălabul de Orhei Gheorghe Catargiul, pentru a le alege hotarul Ohrincei dinspre Zălucenii lui Radul spătarul.

[65] L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol. 18, Chișinău, 1936, nr. I, p. 1, nr. II, p. 1-2, nr. III, p. 2-3.

[66] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 157, p. 154; L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol. 20, Chișinău, 1938, nr. VI, p. 21-23, este o mărturie hotarnică a satului Ohrincea, din care „partea de sus a venit Acsiniei Durăcesăi și ficiorilor ei lui Ghiorghie și lui Sălmașe și Botii și Fentii și Ghinii și Ilinii, cu moara cea nouă ce-au făcut Durăceasa în coada iazului"; L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol. 20, Chișinău, 1938, nr. XIII, p. 35-36, mărturia hotarnică a satului Onițcani, ținutul Orheiului, făcută de Gheorghe Catargiul și Postolache, foști pârcălabi, care la porunca domnului au mers „la sat la Onițcani și să-l împărțim satul Onițcani pre câți ficiori vor hi din Durac cel Bătrân, ș-apoi să le alegem parte Mihalcei lui Durac din tot locul, și din

sul lui Mihalcea Durac, s-a recăsătorit cu Alexandrinco căpitanul (sotnicul).

Unul dintr fiii lui Mihalcea Durac, anume ***Gheorghe Durac***, probabil că a părăsit țara înainte de rebeliunea lui Apostol Durac și a lui Mihalcea Hâncu, nereușind să revină, căci „au pierit în Țara Leșească”[67], avem motive să presupunem că se angajase în armata poloneză.

Sălmaș Durac, numit și ***Alexandru Sălmaș***[68], al treilea copil al lui Mihalcea Durac, a fost căsătorit cu Chilia, cu care a avut mai mulți copii, printre care se remarcă ***Ion Mârcă***[69]. Documentele îl arată ca răzăș în Onițcani la 1679, aprilie 14, când Chilia și fiii săi vând partea ce revenea lui Sălmăș din Onițcani – a cincea parte dintr-un bătrân din cei șapte în câți se împărțea moșia sus – menționată lui Loghin pârcălabul

vecini despre alți frați”, pârcălabii au ales „ce au fost parte Mihalcei lui Durac, că i-s-au dat a șaptea parte din tot satul, și aceștia a șaptea am ales-o despre alți frați a Mihalcei din vatra satului, ș-am stâlpitu de o parte de sus. Apoi Mihuleţu [Andrei Mihuleț, ginerele lui Mihalcea Durac – *n.n.*] au poftit pri tăți frații lui, ce va fi parte lui să i-o aleg deosebi, și din vatra satului, și din vecini, să n-aibă a să mai gâlcevi”. Boierii horanici aleg și partea cei revenea lui Mihuleț de pe soția sa Fentea, fiica lui Mihalcea Durac, „și i-am stâlpit lui Mihuleţu și despre frații lui, și i-am ales ca să nu mai amestece unul la altul și să-și ții cineși partea, însă vatra satului, iar la câmpu nu le-am ales căci nu li-i ales hotarul satului despre alte sate”. De asemenea sunt împărțiți și vecinii din Onițcani care erau partea lui Mihalcea Durac, „Așijdere și vecinii s-au împărțit pe șepte părți. Deci, partea Mihalcei lui Durac s-au venit șase vecini” „deci dintr-aceștea lui Mihuleţu uricarul i-s-a venit Măcarii, cu doi ficiori nensurați anume” „și Nencec, iar lui Salmași i-sau venit ionașco Rădicesco și Costantin, iar Botii samoilă, și Ilenii Moldovan, și Ghinei Lazor”. În document nu este menționat Gheorghe Durac, alt fiu al lui Mihalcea Durac, probabil decedase între timp.

[67] Aurel V. Sava, *Doc. orh*., nr.144, p.144; vezi L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol. 18, Chișinău, 1936, nr. VIII, p. 7-11, un document din 15 ianuarie 1666 ce se referă la părțile de moșie din satul Ohrincea, ținutul Orheiului, stăpânite de Andrei Mihuleț, se menționează și acea jumătate de vad de moară de la Ohrincea „ce s-au vinit lui Gheorghi Durac, fratele lor, carele au perit în Țara Leșască, l-au ales și l-au dat lui Mihuleț pentru o sabie ferecată și o mițurcă și o șea poleită și pentru 19 lei bătuți bani gata, care le-au fost luat Gheorghie Durac de la Mihuleț încă înainte de ce s-au fost dus în Țara Leșască”.

[68] *Moldova în epoca feudalismului* (în continuare: *MEF*), vol. VIII. Volum întocmit de Larisa Svetlicinâi, Demir Dragnev și Eugenia Bociarov, Chișinău, 1998, nr. 152, p. 190-191.

[69] *Ibidem*, nr. 152, p. 190-191, document din 15 decembrie 1745, „Ion Mârcă, ficiorul lui Alexandru Sălmașe, nepotu di ficior Mihalcii lui Durac”.

pentru 40 lei[70]. Probabil că la această dată Sălmaș era răposat, odată ce soția administra averea funciară.

Fiul lui Alexandru Sălmașe Durac, anume Ion Mârcă, este una dintre figurele centrale în conflictul iscat pentru moșiile Durăceștilor. Ion Mârcă se opunea tendințelor vărului său, Apostol Mihuleț, mare căpitan, de a-și însuși în întregime moșia Ohrincea. La 18 ianuarie 1720, domnul l-a trimis pe Ștefan Căpotici, pârcălab de Orhei, și pe Toderașco Cluceresсul, fost mare căpitan, ambii de altfel rude ale Durăceștilor, să cerceteze pricina dintre Ion Mârcă și Apostol Mihuleș, căci ultimul insista că are dreptul asupra a trei părți din jumătarea de apus a Ohrincei; „și au trimis Mihuleț ca să-i strângă de a zeacea, ce ar fi pe aciali trei părți de moșiia a lui, cu carte domniei miali. Și au stătut Ion Mârcă înpotriva și n-au vrut să-i dia nemic”. Domnul, dând crezare și carte de întărire, a poruncit celor doi boieri să asigure stăpânirea lui Apostol Mihuleț la Ohrincea, iar venitul „să-l pliniți de la Ion Mârcă”[71].

Încordate au fost și relațiile lui Ion Mârcă cu alți răzeși de Ohrincea, cu Coste Zugravul, fost al II-lea sulger, și cu fratele acestuia, Ioniță paharnicul, ultimii în decemrie 1745 se jeluiau în fața domnului „că la vremi tulburării moscalilor, ar fi avut ei 50 de matuce di stupi acolo, la Ohrince, alături cu stupii lui Ion Mârcă. Și stupii lui Mârcă n-ar fi perit, iar lui au peritu. Și are prepus pe Mârcă și pe alți megieș di pe acolo”, mai spuneau Zugrăveștii că „după muscali, cându era scumpete în pâne, li-au luatu Mârcă o groapă di grâu a lor”, de pe moșia Ohrincei, și că „di câtâva vreme le mănâncă acel Mârcă vinitul moșii, dijma pe parte lor di moșii”[72]. Au mai avut conflict și pentru o moară pe care, la începutul anului 1746, domnul Ioan vodă Mavrocordat o întărește

[70] Aurel V. Sava, *Doc. orh*.,, nr.144, p.144.

[71] *MEF*, vol. VIII, nr. 26, p. 46-47, în confilictul pentru Ohrincea între Ion Mârcă și Apostol Mihuleț, apar și situați caraghioase, care ajung să fie rezolvare cu implicarea domnului: „Așijdiari, mai jălui Mihuleț, că iau dat în sama lui Ion Mârcă doaă măscuroae, ca să i le ție cu mascurii lui. Și Ion dă sam, că una au mâncat-o lupii”, iar domnul poruncește boierilor Ștefan Căpotici, pârcălab de Orhei, și Toderașco Cluceresсul, fost mare căpitan, să întrebe de Vâtlan, cumnatul lui Apostol Mihuleț, despre acei mascuri, despre care ultimul insista că nu știe nimic. Domnul indica boierilor săi că în cazul în care se vor adeveri spusele lui Mihuleț „să-i pliniț măscuroae de la Ion Mârcă”.

[72] *Ibidem*, nr.151, p.189-190, document din 15 decembrie 1745.

fraților Zugrăvești, „moara, ce-au făcut-o mai înainte Ion Mârcă în apa Răutului, în vadul Zugravilor”[73].

Mihalcea Durac și-a măritat fiicele reușit: ***Findea*** era soția diaculuі Andrei Mihuleț, fiul lui Simion Mihuleț, devenit mai târziu pârcălab de Orhei. Copiii lor au fost Apostol (nume frecvent întâlnit în mediul boierimii orheiene, probabil botezat de unchiul său, Apostol Durac), viitor mare căpitan de Iași, om de încredere al familiei domnești al Cantemireștilor; Gligoraș, Alexandru, Maria, căsătorită cu Vârlan Ușirelul[74]; ***Botea***, căsătorită cu Dumitrașco Murguleț, vornic de poartă. A decedat înainte de 1677, deoarece un document din 2 mai al aceluiași an, prin care Dumitrașco Murguleț dă mărturie că, împreună cu Botea, soția sa, a luat 16 lei și un zlot de la Loghin pârcălabul „și i-au mai ridicat și alte nevoi și cerându-i banii după moartea fimei sale Bota, i-au pus zălog partea lor din Onițcani” să o stăpânească[75]. Botea mai este menționată într-un document din 16 iulie 1691, din care aflăm că Loghin pârcălabul stăpânea jumătate de moară aflat în Poiana Morozenilor, și pe care „Bota, fata lui Durac”, îl vânduse lui Leca. De la fiii ultimului îl cumpără Loghin Clucerescu pârcălabul[76].

Fiul Botei, Ursul [Murguleț], a fost căsătorit cu Sanda, cu care a avut trei copii – Anica, Alexandru și Măricuța. A decedat înainte de 6 august 1716, deoarece la această dată soția sa, Sanda, împreună cu copiii săi, vând lui Gheorghie Zugravul partea de ocină din Ohrincea „care am avut de la soțul meu, Ursul, feciorul Botei, fata lui Durac, a Mehalcei”, a cincea parte din partea de sus a satului[77]; ***Ileana*****,** fiica lui Mihalcea Durac. Moșiile „Ilenii, fetii lui Durac, mătușii lui Apostul Mihuleț”, adică părți din Pocrișeni, Isacova, Ohrincea, Mana, Onițcani, erau stăpânite la 30 iulie 1716 de nepotul său de soră, Apostol Mihuleț, împreună

[73] *Ibidem*, nr.153, p.191-193, document din 22 ianuarie 1746.

[74] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 141, p. 142. Vezi despre familia Mihuleților: Solomon Flavius, *Ascensiunea și decăderea neamului: cazul familiei Mihuleț (Mihulescu)* // Arhiva Genealogică, an. III (VIII), 1996, nr. 3-4, Iași, p. 275-282. Sergiu Bacalov, *Neamul Mihuleților în Țara Moldovei în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea* // Revistă de Istorie a Moldovei, 2006, nr.3-4, p.54-65.

[75] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*,, nr.141, p.142.

[76] *Ibidem*, nr.157, p.154.

[77] *MEF*, vol.VIII, nr. 14, p. 31-32. „Eu, fămeia Ursului, Sanda, și cu feciorei mei, anumea Anica și Alexandru, și Măriuț”.

cu părțile surorii sale, „părțile Boti, ce-au fost a surori-sa, au fostu zălog la Iliana”, din aceleași moșii[78], care mai târziu vor trecela Ion Mârcă; ***Ghinia***, altă fiică a lui Mihalcea Durac, a avut o fiică, Maria, care, la rândul ei, a avut o fiică căsătorită cu un oarecare Toader[79].

Constantin (Costin) Durac – frate cu Gligorcea și Mihalcea Durac[80]. Documentele nu-l menționează în nicio dregătorie. A fost căsătorit cu Draga, fiica lui Râșcov din Ghermănești[81]. A avut doi fii, Orac Durac și Constantin Durac, și cinci fiice – Duchina, Țanța, Vasca, Nagra, Curca[82]. Știm că trei dintre fiicele lui Costin Durac au avut descendenți: una căsătorită cu Dămian[83] și alta cu – Găspar[84]. A treia fiică a fost căsătorită cu Badiul, probabil, același Badiul de la 1636, fiul lui Miron din Morozeni[85], al căror fiu, Gheorghe Badiul, este atestat al 1723[86]. Constantin Durac era răzăș în Isacova, Morozeni, Onițcani și Măgirești[87].

[78] *Ibidem*, nr. 13, p. 30-31.

[79] *Ibidem*, nr. 152, p. 190-191, document din 15 decembrie 1745, „Toaderu, ginerili Mariei, a fetii Ghinii, ce au fostu soru cu Alexandru Salmașe”, care pretinde, împreună cu Ion Mârcă, părți din moșia Ohrincei, și pentru care se judecă cu Coste Zugravul.

[80] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 129, p. 132, nr. 342, p. 410.

[81] *MEF*, vol. VIII, nr. 46, p. 80-81, „Draga, fata lui Râșcov ot Ghermănești, ce au ținut-o Costin Durac”.

[82] *Ibidem*, nr. 46, p. 80-81. Un document din 24 septembrie 1723, ce face referire la unele moșii ale lui Costin Durac. În pagina a doua a documentului există o inscripție care îi menționează pe descendenții lui Costin Durac: „Ficiorii lui Costin Durac, să să știe: Orac, ficiorul lui Costin Durac, tij Constantin, Duchina, Țanța, Az Vasca, Nagra, Curca”.

[83] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, nr. 150, p. 150. „Dămian zăt Constantin Durac”, conform documentului din 15 aprilie 1681.

[84] *Ibidem*, nr. 285, p. 400-401. „Gașpar ginerele lui Constantin Durac”, din care se trag Gășpărești, răzășii de Măgirești și Isacova.

[85] *DRH*, A., Moldova, vol. XXIII, nr. 388, p. 435.

[86] *MEF*, vol. VIII, nr. 46, p. 80-81. Un document din 24 septembrie 1723 prin care domnul Mihai vodă Racoviță întărește „cestui om, lui Ghiorghii Badiul, ce este nepot de fată lui Costin Durac” moșiile rămase de la bunelul său, Coste Durac, în Onițcani, Morozeni și la Isacova, împuternicindu-l „aș luoa di a zece din câmpu, din pâne și din fânați, și din păduri, din prisăci cu stupi, după obiceiu, și din livezi cu pomi, și din săliști, din grădini cu legumi, și din tiutiunuri, și din cânepi, și din inuri”.

[87] Aurel V. Sava, *Doc. orh.*, vezi nota la documentul nr. 129, p. 132, nr. 376, p. 477 (Isacova), nr. 273, p. 302-303, nr. 342, p. 410 (Morozeni), nr. 150, p. 150 (Onițcani); *MEF*, vol.VIII, nr. 46, p. 80-81, pentru Onițcani, Morozeni și Isacova.

Spița genealogică a neamului Durăceștilor (secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea)

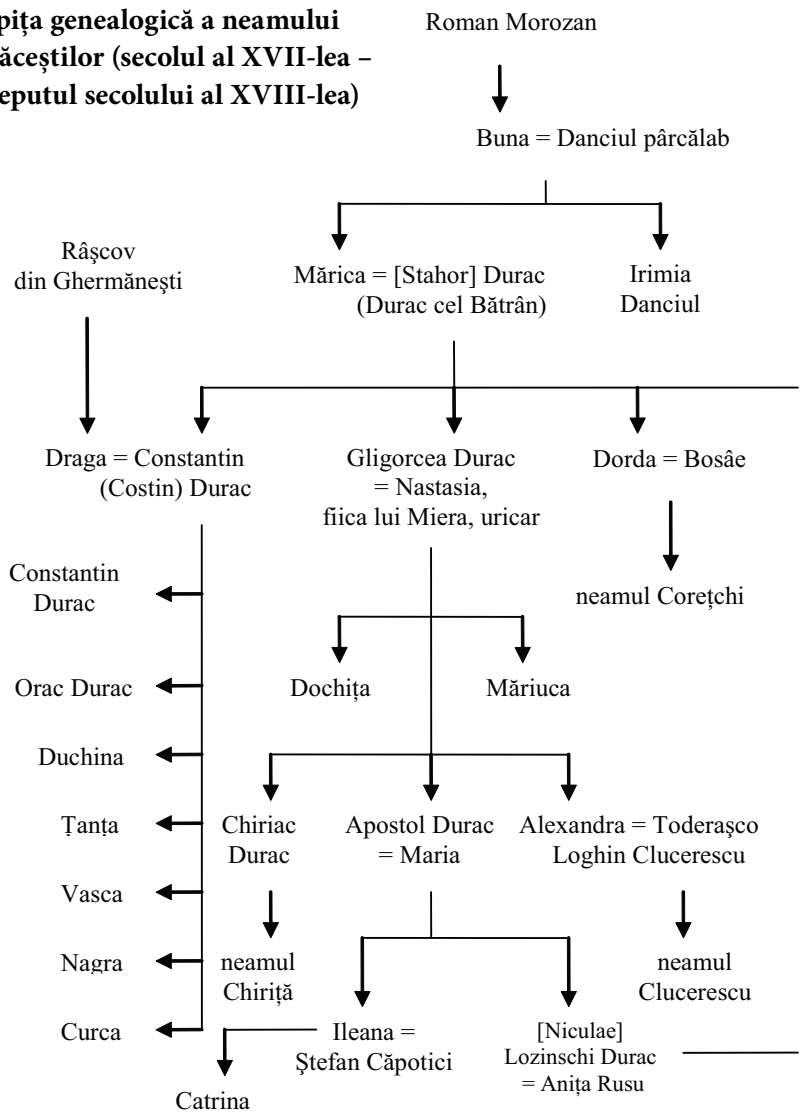

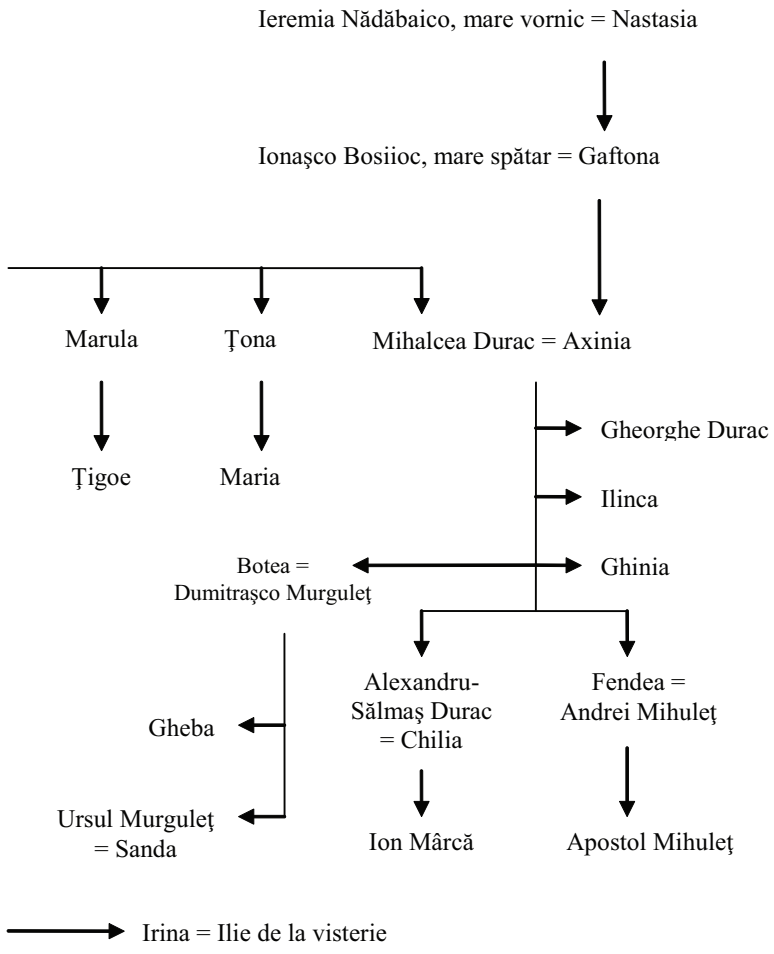

III.4.7. Alți Durăcești

Documentele atestă și alți Durăcești, care nu au nimic în comun cu acești boieri de la Orhei, iar alții nu pot fi încadrați deocamdată în spița genealogică a neamului. Se cunosc cazuri când „Durac" este utilizat ca prenume, și nu ține de neamul Durăceștilor. La 23 mai 1694, este atestat un țigan din Iași numit Durac[88], iar la 6 mai 1717, de exemplu, este menționat Durac, țiganul stolnicesei Maria Ursăchioaia[89].

Alt Durac, menționat la 30 mai 1720, apare ca hotarnic care, alături de Ilie, era vornic de Dorohoi, alegând hotarele târgului Dorohoi de moșia lui Stroici spătar[90]. Și în acest caz, probabil, avem de a face cu un prenume. Nu există niciun indiciu care ne-ar permite să considerăm că Durac, vornicul de Dorohoi, făcea parte din neamul Durăceștilor.

La 12 ianuarie 1646, este menționat Flașco Durac, alături de Gligoraşco Jora, Maftei Săpoteanu, Arsenie Dobrenschi, Costantin Mirăuță „și alți mulți vornici de curte", în calitate de martor, la soluționarea unui litigiu dintre moșinașii de Giulești și cei de Oltoceni[91]. Să fie același Durașco dvornic martor, la 28 octombrie 1671, la o vânzare[92]? Un document din 25 martie 1635 prin care Vasile vodă Lupul întărește mănăstirii Bisericani stăpânirile și moșiile ei, printre care și „a treia parte din satul Feținghești, care acum se numește Răzimeștii, în ținutul Putnei, cu vad de moară și cu vii". Aceasta a fost cumpărată inițial de Eustratie logofătul în domnia lui Moise vodă Movilă „de la Durașco și de la sora lui Țonța, fii lui Caramiz, nepoții lui Giurgea Elescul"(Liescu) și de la alți nepoți ai lui Caramiz[93], moșie pe care Eustratie logofătul o dăruie mănăstirii menționate mai sus[94]. Interesant este faptul că Mihalcea Durac a fost căsătorit cu Axinia, nepoata lui Ieremia Nădăbaico, care avea multe proprietăți în ținutul Putnei.

[88] Ioan Caproșu, *Doc. Iași*, vol. III, nr. 110, p. 89-90.

[89] *CDM*, vol. 5, nr. 1472, p. 400-401.

[90] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, XII, p. 60-61, nr. 11; Nicolae Iorga, *Studii și documente*, V, p. 534-535, nr. 17; *CDM*, vol. 5, nr. 1689, p. 463.

[91] *DRH*, A., Moldova, vol. XXVIII (1645-1646), nr. 272, p. 216-217.

[92] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, Acte interne (1661-1690), Iași, 2000, nr. 368, p. 342-243.

[93] *DRH*, A., Moldova, vol.XXIII, nr. 68, p. 75-80 (78).

[94] *Ibidem*, nr. 9, p. 10-12.

Cazul neamului Durac este unul reprezentativ, pentru a urmări ascensiunea pe scara ierarhică a societății moldovenești a unui neam de mici nobili „oameni buni", însoțită de ruinarea rapidă. Cu toate acestea, Durăceștii s-au menținut până în secolul al XIX-lea, pe linie directă și laterală, în categoria răzășilor din ținutul Orheiului[95].

III. 5. Noile neamuri boierești pământene. Năculeștii

În cunoscuta listă ce cuprinde cele mai vechi și mai nobile neamuri boierești ale Țării Moldovei, listă întocmită la începutul secolului al XVIII-lea de domnul Dimitrie Cantemir, figurează și neamul Năculeștilor[1]. Am arătat în câteva rânduri, caracterul relativ al acestei liste, în care un loc aparte îl ocupă neamurile ce țineau de casa Cantemireștilor: Mihuleștii, Abăzeștii etc., neamuri noi[2].

În categoria neamurilor boierești ce aparțineau casei domnești a Cantemireștilor poate fi inclus și neamul Năculeștilor, deoarece observăm că, la 1711, pleacă în Rusia și Sandu Nacu[3], alături de Ilie Abăza, Apostol Mihuleț și alți boieri apropiați domnului Dimitrie-vodă [4].

[95] Sergiu Bacalov, *Documente noi referitoare la neamul Durăceștilor (secolul al XIX-lea)* // Chronos. Revistă de istorie, anul VI, nr.1 (10), Iași, 2008, p.19-21.

[1] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p. 116, "…Murguleștii, ***Năculeștii***, Neculeștii…".

[2] Sergiu Bacalov, *Neamul Abăzeștilor în a doua jumătate a secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea* // In honorem Demir Dragnev. Civilizația medievală și modernă în Moldova, Chișinău, 2006, p. 420-431; Sergiu Bacalov, *Neamul Mihuleștilor în Țara Moldovei în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea* // Revista de istorie a Moldovei, 2006, nr. 3-4, p. 54-65.

[3] В.И. Цвиркун, *Материалы, относящиеся к истории молдавских семей, которые уехали с Димитрием Кантемиром в Россию* // Revista de Istorie a Moldovei, Nr. 2, 2007, p. 96.

[4] Sergiu Bacalov, *Neamul Abăzeștilor în a doua jumătate a secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea* // In honorem Demir Dragnev. Civilizația medievală și modernă în Moldova, Chișinău, 2006, p. 420-431; Sergiu Bacalov, *Neamul Mihuleștilor în Țara Moldovei în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea* // Revista de Istorie a Moldovei, 2006, Nr. 3-4, p. 54-65.

Deși vechimea nobleței Năculeștilor este indiscutabilă[5], neamul propriu-zis se formează ca entitate aparte în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Având în vedere că, în Țara Moldovei, numele de neam are, de regulă, origine antroponimică, la bază stând numele ce aparținuse unui strămoș care se evidențiase pe plan social-politic. O situație identică este și în cazul Năculeștilor. Întemeietorul neamului, Nacul, mare stolnic, numit în documente și Nacul Simion[6] sau Nacul Simionel[7]. Însăși forma numelui său, atestat în sursele timpului, ne arată că Nacul este fiul unui oarecare Simion. Din documente târzii (secolul XIX-lea) cunoaștem că acest Simion deținuse dregătoria de comis[8], din care putem presupune că nu era un boier de rând.

Un aspect important pentru identificarea originii Năculeștilor îl reprezintă tangența cu neamul Stroici. Astfel, la 1716, apare un Ion Stroici spătar care se numește fiu al lui Dumitrașco Nacul, fost mare paharnic[9], deci nepot al lui Nacul stolnicul și strănepot lui Simion comisul[10]. Logic ar fi să considerăm că Nacul stolnicul și tatăl său, Simion comisul, ar fi fost reprezentanți ai Stroiceștilor. Din păcate, nu există niciun act în care aceștia din urmă ar fi menționați purtând numele de neam Stroici, fapt ce nici nu exclude existența unor legături de rudenie. În a doua jumătate a secolului al XVI-lea – începutul secolului al XVII-lea, în actele epocii este atestat Simion Stroici, fiul lui Ion Stroici și frate cu Luca (Lupu) Stroici, deținător al multor dregătorii importante (căminar la 1579, vistier la 1579, 1597-1607, comis la 1606)[11]. Însă sursele documentare interne, investigate de Nicolae Stoicescu, ne arată că Simion Stroici, căminar, vistier și comis a murit înainte de 7 martie 1623 și că „n-a avut copii din trupul lui”[12]. Mai nou, Maria-Magdalena Szèkely demonstrează, în baza unor inscripții păstrate pe pietre funerare la Camenița Podoliei și la mănăstirea Probota, că Simion Stroici a avut cel puțin trei fii: Ionașco, Grigore și Nicolae, toți decedați înaintea tatălui lor[13].

Același Nicolae Stoicescu arată că Savin Zmuncilă, mare ban, a fost fiu al lui Stroe spătarul (adică al lui Ion zis Stroici, spătar, fiu lui Dumitrașco Nacul mare paharnic – *n.n.*) și nepot al lui Dumitrașco Nacul, mare paharnic. Astfel, poate fi vorba de un nume dublu, și nu de apartenența la neamul Stroiceștilor[14]. Oricum, problema rămâne în faza de cercetare și nu intră în vizorul prezentului studiu.

III.5.1. Simion comisul

Simion comisul este atestat în izvoarele documentare, contemporane lui, doar ca Simion din Comănești[15], Simion din Soloneț[16], Simionel din

[5] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p. 116. Din documentele interne știm că sunt răzeși vechi în multe moșii ale ținutului Sucevei alături de așa neamuri boierești cu mar fi Șeptelici și Murguleț, iar tatăl lui Nacul stolnicul, întemeietorului neamului Năculeștilor, Simion din Soloneț, a deținut dregătoria de comis.

[6] *Documenta Romaniae Historica*, A., Moldova, vol. XXIV (1637-1638), volum editat de C. Cihodaru și I. Caproșu, București, 1998, nr. 228, p. 210 (în continuare: *DRH*); *DRH*, A, Moldova, vol. XXVI (1641-1642), volum întocmit de I. Caproșu, București, 2003, nr. 487, p. 412-413, „Nacul Simion”.

[7] *DRH*, vol. XXVI, nr. 487, p. 412-413, „Nacul Simionel”.

[8] *Arhiva Națională a Republicii Moldova*, (în continuare: *ANRM*), fond 88, inventar 1, dosar 681, fila 1, 45-46v.

[9] Teodor Balan, *Documente bucovinene*, Cernăuți, 1937, vol. III (1573-1720), nr. 146, p. 181-182.

[10] *Catalogul documentelor moldovenești din direcția arhivelor centrale* (în continuare: *CDM*), vol. 5 (1701- 1720). Volum întocmit de Veronica Vasilescu, Doina Duca-Tinculescu, București, 1975, nr. 1102, p. 294-295.

[11] *Documente privind istoria României*, A, Moldova, indicele numelor de persoane întocmit de Alexandru I. Gonța, ediție îngrijită și cuvânt înainte de I. Caproșu, București, 1995, p. 611.

[12] Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova*, București, 1971, p. 327.

[13] Maria-Magdalena Szèkely, *Noi contribuții la genealogia familiei Stroici* // Arhiva Genealogică, Iași, 1995, nr. II (VII), 1-2, p. 65-76; Maria-Magdalena Szèkely, *Contribuții genealogice la familia Stroici* // Arhiva Genealogică, Iași, 1994, nr. I (VI), 1-2, p. 249-252.

[14] Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 455.

[15] *ANRM*, fond 88, inventar 1, dosar 681, fila 1, 45-46 verso.

[16] *DRH*, A., Moldova, vol. XXI. Volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu, L. Șimanschi, București 1971, nr. 867, p. 464-466; la 30 august 1633, la vânzarea unei părți din moșia Meleșeuți, ținutul Sucevei, este prezent și „Simion din Soloneț („Simion von Solonez”, în documentul de limbă germană - n.n.) și Ieremia Murguleț și oameni buni megieși”; *DRH*, A., Moldova, vol. XXII (1634). Volum întocmit de C. Cihodaru, I. Caproșu, L. Șimanschi, București, 1974, nr. 99, p. 110-111. În perioada 1634-1639, are loc încă o vânzare de moșie din Meleșeuți, la care „întocmire au fost de față Strătulat... Dumitru... și Simion din Soloneț cu fiul său Constantin, Dociul și Nacul și Constantin Ciogole pârcălab”, „și de față fiind acești boieri”; *DRH*, A., Moldova, vol. XXIII (1635-1636). Volum editat de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat și Dumitru Agache, București, 1996, nr. 513, p. 567-568, „fii lui Simion din Soloneț”.

Rotompănești[17], Simionel[18] din Soloneț[19]. În acest mod, aflăm și moșiile care au fost de baștină ale Năculeștilor, toate situate în ținutul Sucevei: Soloneț și Comănești fiind situate pe valea Solonețului[20], un afluent al Sucevei, iar Rotompănești – pe Șomuzul Mare.

Simion din Comănești (din Soloneț), în afară de Nacul, a mai avut alți trei fii: Constantin, mare comis, Dociul paharnicul[21] (acesta este tatăl Saftei Dociul, soția lui Andrei Abăza, iar unul dintre fiii lor s-a numit Simion Abăza[22], în cinstea moșului său – Simion din Comănești), Pătrașco, Toader și fiica Antimia[23].

[17] *DRH*, vol. XXIII, nr. 465, p. 526-527, la 1636 este menționat „Nacul, sin Simionel ot Ronipănești" (Rotompănești – *n.n.*).

[18] *DRH*, vol. XXIII, nr. 59. p. 61-62; *DRH*, vol. XXIV, nr. 35, p. 33-34, „și Costantin, feciorii lui Simionel, și Dociulu", la 12 martie 1637, când călugării de la mănăstirea Solca vând moșia Mlenăuți, ținutul Dorohoiului; *DRH*, vol. XXIV, nr. 68, p. 68-70, „Eremia Murguleț, și Pârvul din Costina, și Stratilat Dobrenschi, și Costantin, fiul lui Simionel, și Dociul, și Nicula din Iacobești, și Ipatie Murguleț" sunt menționați în calitate de martori la vânzarea satului Mlinăuți.

[19] *DRH*, vol. XXVI, nr. 75, p. 66-69, „Simionel din Soloneț și de la fii lui, Costantin, și Nacul, și Dociul, și Pătrașco, și Toader".

[20] În acest context, este important de subliniat faptul că și alte moșii ale Năculeștilor erau situate pe valea Solonețului: Todorești, Părhăuți etc. Astfel, avem tot temeiul să localizăm baștina acestora anume aici.

[21] *DRH*, vol. XXI, nr. 400, p. 503-504; la 21 septembrie 1633, Dociul paharnicul și Boldescul, pârcălabul de Bacău, preotul domnesc, șoltuzul și cei 12 pârgari din Bacău dau mărturie pentru o moșie a mănăstirii Bistrița, anume Călugăra lui Tofan, „cu un deal de vii", pe care o recunosc ca danie domnească. În continuare, Dociul păharnicul subliniază: „De acmu înainte ce ne va dărui milostiv Dumnezeu de vor hi păharnici după urma noastră să nu aibă a învălui acel loc"; *DRH*, vol. XXIII, nr. 122, p. 157-158, 25 mai 1635, martor, în Suceava, împreună cu tot Sfatul Domnesc, se află și „Dociul păharnic"; *DRH*, vol. XXIII (1635-1636), nr. 384, p. 431-432; la 1 aprilie 1636, "Docol biv ceașnicu" este printre boierii sfatului domnesc, făcând o mărturie.

[22] Sergiu Bacalov, *Neamul Abăzeștilor în a doua jumătate a secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea* // In honorem Demir Dragnev. Civilizația medievală și modernă în Moldova, Chișinău, 2006, p. 420-431.

[23] *DRH*, vol. XXIII, nr. 59. p. 61-62, la 17 martie <1635-1636>, în Iași, „Antimia, fata lui Simionel, scriem și mărturisescu cu ceastă scrisoare a mea" despre înțelegerea avută „cu frații mii, cu Costantin, și cu Dociul păharnicul, și cu Nacul, și cu Pătrașco, și cu Toader" pentru părțile ei de ocină „ce să va vini din toate locurile din cumpărătura tătâne-nostru" și „până la Paști să-mi dea acei bani". Se mai înțeleg și „pentru niște vecini", pentru care frații urmau să-i „dea cinci oi, și o iapă tânără, și doi boi tineri de plug și doi mascuri" și încă „mii-eau ertat și optu taleri, ce i-am fostu datoare". Antimia, „pre mai mare credință" a „pus pecetea, să se știe".

Simion din Comănești (din Soloneț) a răposat după anul 1634[24].

III.5.2. Nacul stolnicul

Nacul, fiul lui Simion din Comănești (din Soloneț), este menționat în documentele vremii la 1633, la Iași, fără dregătorie, martor la o tranzacție funciară[25]. Martor la o vânzare, printre mulți „feciori de boieri", Nacul se afla și la 11 mai 1642, împreună cu fratele său Dociul[26]. La 8 iulie 1651, Nacul, mare comis, împreună cu Constantin Ciogole, mare spătar, Pătrașco Ciogole, mare stolnic, Pavel Prăjescul, al II-lea jitnicer, Neculai Buhuș, al III-lea jitnicer, și Ion Tăutul armașul, mărturisește despre o cumpărătură a marelui logofăt Gavriaș Măteiaș[27]. La 11 iulie, același an, Nacul, mare comis, semnează încă o mărturie, alături de Alexandru Costin, Vasile Malai și Toader Jora[28]. În funcția de stolnic apare abia la 5 aprilie 1657, în calitate de martor, alături de Bogza, pârcălab de Neamț, la o tranzacție funciară în ținutul Neamțului[29]. În aceeași dregătorie, Nacul este martor la o vânzare, alături de Grumaze, mare armaș, și Contăș, al III-lea logofăt, la 16 februarie 1658, de aceas-

[24] *DRH*, vol. XXII, nr. 99.

[25] *DRH*, vol. XXI, nr. 329, 420-421, este alături de mulți boieri cu dregătorii și fără, printre care și Ipatie Murguleț: „Ipatie Murguleț i Ștean zugravul i Nacul", din care motiv putem susține că este vorba anume despre Nacul, fiul lui Simion din Soloneț, deoarece îl mai intâlnim în câteva rânduri alături de reprezentanți ai neamului Murguleț.

[26] *DRH*, vol. XXVI, nr. 450, p. 382-383.

[27] Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. II, partea I (1651-1663), Iași, 1910, nr. 1, p. 1-2.

[28] *Ibidem*, nr. 2, p. 2-3.

[29] *Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului* (în continuare: *CDM*), vol. 3 (1653-1675), București, 1968. Volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț, nr. 245, p. 73; martor la o vânzare Nacul stolnicul este și la 25 septebrie 1657, alături de Safin logofătul și Comșa vornicul, vezi Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (documente slavo-române)*, vol. IV, Iași, 1908, nr. CCLX, p. 296.

tă dată, în ținutul Trotuș[30]. La 8 iunie 1658, domnul Gheorghe vodă Ștefan confirmă vânzarea făcută de Iftimii Boțul, anume „giumătate de sat din Oncani, ce iaste de ocolul Botășeanilor cu hălești și cu vecini", lui al „nostru credincios boiarin Nacul ciau fostu stolnic mare", pentru 400 de taleri, și întărește această moșie stolnicului Nacul[31]. La 22 iunie 1661, Nacul mare stolnic, Toderașco Jora și Gorovei logofătul sunt martori la cumpărarea unei părți din satul Băloșești de Iordache Cantacuzino, mare vistier, de la unii dintre răzășii moșiei sus-numite[32]. În mazâlie îl identificăm la 29 ianuarie 1660, ca martor la o vânzare în ținutul Iașilor: „Nacul, fost stolnic"[33]; în aceeași postură se află și la 9 mai 1663, martor la o danie[34].

O serie de documente în care apare Nacul stolnicul sunt legate de tranzacțiile funciare din cadrul moșiei Oidești. Astfel, la 6 octombrie 1665, Gavril, fiul Grecului din Săcuieni, mărturisește printr-un zapis despre faptul că a vândut o parte din moșia satului Oideștii către „dumisale Nacul stolnicul" pentru care a primit în rate, după cum se vede din zapis, suma de 70 de lei, iar restul „mi-au rămas dumnealui când îi voi da dreasăli ca să aibă dumnealui ami face plata deplin"[35]. Peste o lună, la 4 noiembrie 1665, Maria căpitănița din Săcuieni mărturisește că a „vândut un loc de casă din Oidești dumisale stolnicului Nacului" „drept 20 de lei bitii" „cu loc de casă în vatra satului și cumpărătură în țarină, și cu loc de fânaț și cu loc de helești"[36]. La 4 martie 1666, Nacul „biv stolnic", aflându-se la Baia, cumpără în satul Oidești, „un loc de casă care să cheamă o jirebie, cu cât să va alege în vatra satului și în helești", pădure, țarină „și în pomete", pentru 15 lei, de la Vasile, fiul

[30] Teodor Codrescu, *Uricariul sau colecțiune de diferite acte care pot servi la Istoria Românilor*, vol. XI, Iași, 1889, p. 209.

[31] Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. II, partea I (1651-1663), Iași, 1910, nr. 68, p. 92-93.

[32] *Ibidem*, nr. 126, p. 179.

[33] *CDM*, vol. 3, nr. 483, p. 120-121.

[34] Iorga Nicolae, *Studii și documente cu privire la Istoria României*, București, 1904, vol. VII, partea III, nr. 5, p. 375. *CDM*, vol. 3, nr. 967, p. 217; nr. 970, p. 217-218.

[35] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (documente slavo-române)*, vol. IV, Iași, 1908, nr. CXXVIII, p. 118, vezi și nr. CXXXII, p. 121.

[36] *Ibidem*, nr. CXXIX, p. 119.

lui Opincă, și alți frați și veri ai acestuia[37]. În aceeași perioadă, Nacul stolnicul mai cumpără încă trei locuri de casă în Oidești, cu parte din pădure, fâneață și țarină, pentru 5 lei și încă „doi boi drept cinci lei", de la Costantin Holbură, ceea ce nu echivala cu prețul real al moșiei. Restul banilor, „pre cât va fi prețul acei moșii", Nacul stolnicul urma să-l plătească lui Costantin Holbură atunci când ultimul îi va „duce zapisele"[38]. Încă „doao jerebii cu doao case din sat din Uidești cu tot venitul acelor doao jerebii" Nacul stolnicul cumpără, pentru 8 lei, de la Andreica și sora lui, cu un recalcul pe viitor al prețului moșiei[39]. În toamna anului 1667, la 29 octombrie, Pavel, fiul lui Miron, nepot al lui Măcri din Baia, vinde „dumisale stolnicului Nacului", pentru 5 lei, „o jireabii loc de o casă din sat din Oidești"[40].

Unele din actele timpului îl atestă pe Nacul îndeplinind diverse porunci domnești legate de conflictele pentru moșii și de tranzacțiile funciare. Astfel, la 6 februarie 1667, domnul Iliaș vodă Alexandru poruncește lui Nacul, fost stolnic, să aleagă partea de moșie a lui Nacul Liviziul din satul Vârtop, ținutul Sucevei, cu tot hotarul, de moșia lui Turcuman[41]. La 12 noiembrie 1669, Nacul stolnic este martor, alături de Miron Costin, vornic al Țării de Jos, și Gligore Hăbășescul, vornic al Țării de Sus, la un schimb de moșii în ținutul Lăpușnei, dintre boierii Prăjești și Pănășești[42]. Cu toate că Nacul este arătat ca stolnic, bănuim, în baza câtorva documente, că și la această etapă el continua să se afle în mazâlie[43].

Nacul stolnicul, implicat personal în acțiuni de tranzacții funciare, este atestat și la 2 iulie 1662, aflat la Rotompănești, cumpărând de la Dumitru Varmam o parte din moșia Pleșești, cu vad de mori, cu pădure și fâneață, pentru 7 galbeni; o iapă, de 7 lei, un bogasiu albastru, un sac de grâu și o cergă de Brașov[44]. Această moșie pare să fie situată în bazinul Miletinului, ținutul Hârlăului, deoarece aflăm că la 4 iulie 1712, domnul

[37] *Ibidem*, nr. CXXX, p. 119-120.

[38] *Ibidem*, nr. CXXXI, p. 120.

[39] *Ibidem*, nr. CXXXIII, p. 121-122.

[40] *Ibidem*, nr. CXXXIV, p. 122.

[41] *CDM*, vol. 3, nr. 1437, p. 311.

[42] *Ibidem*, nr. 1890, p. 401, un schimb de moșii, Mănăilești pentru Văsieni, ambele situate pe Botna, ținutul Lăpușnei.

[43] Teodor Balan, *Documente bucovinene*, Cernăuți, 1937, vol. III (1573-1720), nr. 49, p. 60-61.

[44] *CDM*, vol. 3, nr. 843, p. 192.

Nicolae vodă Mavrocordat o întărește mănăstirii Schitul cel Mare din Țara Leșască, cu zapis de la Savin [Zmuncilă], mare ban, și de la soția sa, Ileana, fiica lui Vasile Ceaurul, fost mare logofăt, „ce-l aveau de la moșul lor, Nacul stolnicul”[45].

La 10 mai 1676, Nacul stolnicul, împreună cu soția și copii săi, se învoiește cu Macarie, egumenul mănăstirii Cetățuia (ctitorie a lui Gheorghe vodă Duca), să-i dea mănăstirii șapte fălci de vie, la Cotnari, pe Țombric, lucrate și îngrijite, pentru 500 de lei, cu care s-a împrumutat de la niște turci și cu carte domnească de încredințare pentru a întoarce banii mănăstirii.

Nacul stolnicul a fost căsătorit, înainte de 1635, cu Nastasia[46], fiica lui Constantin uricar și a Tofanei[47], fiica lui Mălai vătah[48]. Astfel, Nacul

[45] *Catalogul documentelor moldovenești din direcția arhivelor centrale*, vol. 5 (1701- 1720), volum întocmit de Veronica Vasilescu, Doina Duca-Tinculescu, București, 1975, nr. 1102, p. 294-295. Vezi Petronel Zahariuc, *Informații genealogice în pomelnicul Schitului Mare din Galiția* // Arhiva Genealogică, IV (IX), 1997, 1-2, p. 19-26. Autorul publică în anexă pomelnicul în care îl găsim pe „Savin și cneaghina lui Elena cu copii lor: Gligorie și cneaghina lui Tudosca și copii lor”; „(aici se pomenește marele și de bun neam pan Savin banul, din Țara Moldovei) Dumitrașcu, Paraschiva și părinții și copii lor Safta și copii ei, Ilie, Safta, Vasile, Irina și părinții și copii lor, și copii Agafiei și părinții lor”; „(Pan Banul: răposați: Șeptilici, Șoldan, Boguș, Ceavur)”

[46] *CDM*, vol. 3, nr. 2443, p. 507; *DRH*, vol. XXIII, nr. 106, p. 144-145.

[47] *DRH*, vol. XXIII, nr. 106, p. 144-145; la 2 mai 1635 se judecau, în fața lui Vasile vodă Lupul și a sfatului domnesc, „Tofana, cneaghina lui Costantin uricar, și ginerii ei, Nacul și Strătulat Dobrenschi și Istratie, și fiul ei, Savin” cu Antemiia, soția lui Cârstian logofăt, și cu fiii ei, Ionașco și Gheorghiță, „pentru un sat, anume Lămășenii, care este in ținutul Sucevei”. Tofana și ginerii săi susțineau că acest sat „a fost al lui Crâstiian logofăt împreună cu Constantin uricar, pentru că au fost frați”, sat care „li-l dăduse și-i miluise Simion Moghilă voievod”. Antimia și fiii săi ei ziceau că Simion vodă Movilă dase satul numai lui Crâstiian logofătul, apoi Ștefan vodă Tomșa i-l ea și-l dă mănăstirii Solca, ca în domnia lui Radu vodă Mihnea, după ce Crâstiian logofătul se pârâse cu călugării de la Solca, s-a dovedit „că acel uric a fost mincinos”. În această situație, Crâstiian logofătul îl convinge, după mute rugăminți, pe episcopul de Rădăuți și pe călugării de la Solca, să-i vândă acel sat, Lămășenii, „pentru banii lui drepți și proprii” („o sută de ughi, bani buni, și o sută de matce de albine”), și încă se mai îndatora să facă pentru mănăstire „un turn și un zid de piatră și patru varnițe”. Domnul dă dreptate Antimiei și fiilor ei.

[48] *Ibidem*, nr. 335, p. 379-380. La 26 februarie 1636, „Mierla, cneaghina lui Strătulat Dobrenschii, și surorile ei, Nastasia, cneaghina Nacului, și Măricuța, cneaghina

stolnicul era cumnat cu Strătulat Dobrenschi (căsătorit cu Mierla, sora Nastasiei) și cu Istratie, fost logofăt (căsătorit cu Măricuța, o altă soră a Nastasiei)[49]. Toți aceștea împart între ei, la 26 februarie 1636, părțile de moșie din Rotompănești, cu curți, mori; partea din Hreasca, pe Șomuz; jirebii din Oncești; o falce de vie la Cotnari, pe Țombric; locuri în Nemirceani[50]. La 7 august 1641, Petriceico, mare vornic, mărturisește într-un zapis al său că a vândut „Nacului feciorul lui Simionel, patru jirebii de ocină, ce au fost partea lui Gligorcii den Bălăceni” pentru 70 de ughi, pe care marele vornic o cumpărase, la rândul său, de la Simion, fiul lui Gligorcea[51].

Există câteva documente în baza cărora putem presupune că Nacul era înrudit cu Șepteliceștii și Murgulețeștii, fără a avea vreo șansă, la acest moment, să stabilim gradul lor de rudenie. Astfel, la 17 iulie 1636, megieșii moșiei Nemerniceni, Iurașco Șeptelici din Pleșești, Aramă Șeptelici, Gheorghe Mălaiu din Hreasca, Dumitrașco Șeptelici, Dileu din Spătărești, popa Gheorghe din Hreasca, Ilieș Șeptelici, Gheorghiță Șeptelici, Ion Șeptelici, mărturisesc că, la porunca lui Vasile vodă Lupul, au ales părțile de moșie din Nemerniceni. Documentul este scris de Nacul, fiul lui „Simionel ot Rotompănești” [52].

La 15 septembrie 1636, la Suceava, Dumitrașco Evloghie, „și cu fimeia me, Antemiia, fata lui Bochiuc, ce au fost spătar”, mărturisesc, printr-un zapis, despre înțelegerea avută cu „dumnealui, cu fratile nostru, cu Nacul, ficiorul lui Simion din Soloneț, și cu fimeia sa, cu Nastasiia”, referitoare la schimbul unor moșii: „am luat moșie drept moșie”, „am schimbat ocină pentru ocină”. Dumitrașco Evloghie dă lui Nacul Simion „a patra parte de sat din Nemerniceni”, în schimbul a „patra parte din Dărmănești”, specificându-se că această parte de moșie, din Dărmănești „au fost a noastră (a lui Dumitrașco Evloghie – n.n.) moșie și au fost de noi vândută iarăși fraților noștri, ficiorilor lui Simion din Soloneț”. Același Dumitrașco Evloghie mai arată că Nacul Simion „mi-au plătit

lui Istratie biv logofăt, și fratele ei, Savin, fii lui Costantin uricariul și ai Tofanei, fata lui Mălaiu vătah”, împart niște moșii.

[49] *Ibidem*, nr. 335, p. 379-380; nr. 106, p. 144-145.

[50] *Ibidem*, nr. 335, p. 379-380.

[51] *DRH*, vol. XXVI, nr. 189, p. 172.

[52] *DRH*, vol. XXIII, nr. 465, p. 526-527.

iazul helești eului din Nemerniceni, cu bani gata, 100 lei bătuți". Martori la întocmirea acestui zapis au fost Simion Mălai visternic, Dima portariul, Ionașco Bâtcianul, Iorașco [Șeptelici sau Cârstian] portarul, din Pleșești, Gheorghiță Mălaiu, Arame [Șeptelici] din Hreasca, Vasile din Nemerniceni, Roșcoleț Vicol, Ștefan din Bunești, Strătulat Dobrenchie, Țica postelnic, Gligorce din Ilișești și Ion din Ilișești[53]. Iar la 11 aprilie 1641, domnul Vasile vodă Lupul întărește lui Eremia Murguleț un șir de moșii, printre care și „a treia parte din jumătatea satului Dărmănești", ținutul Sucevei, pe care o cumpărase de la „Simionel din Soloneț, și de la fiii lui, Costantin, și Nacul, și Dociul, și Pătrașco, și Toader". Această parte de moșie a fost de cumpărătură lui Simionel din Soloneț și copiilor lui, „de la Vasile, ginerele lui Bosiiuc spătar și de la femeia lui, Cârstina, fata lui Bosiiuc" cu 180 de taleri de argint[54].

Murgulețeștii, la 15 ianuarie 1638, reprezentați de Irimiia Murguleț, Andrei Murguleț, Ipatie Murguleț și sora lor, Mărica, aflați la Părhăuți, mărturisesc printr-un zapis despre faptul că renunță la drepturile lor asupra viilor de la Cotnari în favoarea fratelui lor, Ștefan Murguleț. Martori la întocmirea zapisului au fost Pârvul „miedar", din Costina, „Dociul ci-au fost păharnic", Nicoară Dupniță, Ilie Șeptelici și Nacul Simion[55]. Din informația documentară prezentată mai sus sesizăm că Nacul, împreună cu tatăl și frații săi, erau răzăși în moșiile în care stăpâneau Șepteliceștii[56] și Murgulețeștii[57]. Cunoaștem că, de cele mai dese ori, răzășii unei moșii erau rude de sânge, de aceea putem admite că neamurile menționate ceva mai sus se aflau în relații de rudenie. Fiii[58] lui Nacul stolnicul au fost Gheorghe Nacul serdar[59], Dumitrașco Nacul

[53] *Ibidem*, nr. 513, p. 567-568.

[54] *DRH*, vol. XXVI, nr. 75, p. 66-69.

[55] *DRH*, vol. XXIV, nr. 228, p. 210.

[56] Sergiu Bacalov, *Activitatea neamului Șepteliceștilor în Țara Moldovei în secolul al XVII-lea* // Românii din afara granițelor țării. Coordonate istorice și naționale în cadrul european, Volum editat de Iulian Pruteanu-Isăcescu și Mircea-Cristian Ghenghea, Iași, 2007, p. 46-63.

[57] Corneliu Cojocariu, *Un neam uitat: familia Murguleț* // Arhiva Genealogică, IV (IX), 1997, 3-4, p. 167-172.

[58] *DRH*, vol. XXIII, nr. 513, p. 567-568, la 15 septembrie 1636 sunt amintiți „cuconii lui" Nacul, fiul lui Simion din Soloneț.

[59] *CDM*, vol. 3, nr. 1511, p. 325-326.

pitar, Ionașco Nacul armaș[60], Toader Nacul stolnicul[61]. Dintre ei primul care apare în acte este Gheorghe Nacul.

III.5.3. Gheorghe Nacul

La 17 iulie 1667, „Gheorghiță, fiul lui Nacul stolnicul", se afla la Baia, fără dregătorie, martor la o vânzare de moșie din satul Antălești, alături de Gligorașco Șeptelici, fost comis, Pătrășcan din Orășeni, Ieremia din Ipotești, Vasile Borăleanul, Gavril Cocriș, Arsenie din Comârzeni și popa Andrieș din târgul Baia[62]. În anul <1670>, „Ghiorghiță sin Nacul" este alături de Gligorașco Cărăiman, Ionașco Cărăiman, Gligorașco Șeptelici, Gligorașco Botez și alți boieri, în calitate de martor, la vânzarea a jumătate din satul Onicenii făcută de Todirașco Albotă către fratele său, Gheorghiță Albotă, vornic de Suceava[63].

Dintre descendenții lui Gheorghe Nacul serdarul știm despre existența unei fiice, anume Paraschiva, atestată la 17 iunie 1714[64] și 21 aprilie 1716, împreună cu fiul ei, Ursul, în legătură cu „bucatele" Nastasiei, soția lui Toader Nacul, pe care Dumitrașco vodă Cantemir le luase de la ea și le dase de zestre „lui Gheorghe serdarul"[65].

III.5.4. Năculeștii de Antălești

La începutul secolului al XVIII-lea, sunt atestați o serie de Năculești care participă la împărțirea moșiei Antălești, din care motiv putem ad-

[60] *Ibidem*, nr. 2443, p. 507, sunt amintiți Dumitrașco Nacul pitar și Ionașco Nacul armaș.

[61] *ANRM*, fond 88, inventar 1, dosar 681, fila 1, 45-46 v.

[62] *CDM*, vol. 3, nr. 1511, p. 325-326.

[63] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (documente slavo-române)*, vol. IV, Iași, 1908, nr. CXVIII, p. 108.

[64] *CDM*, vol. 5, nr. 1231, p. 336. La această dată, Paraschiva, fiica lui Costantin sărdar, și Ursul, fiul ei, dau moșia lor din satul Roșiori, mătușei lor, Nastasiei, soția lui Toader Nacul, pentru niște bucate, pentru care s-au judecat anterior, când Nastasia a arătat carte că Dumitrașco vodă i-a luat din bucatele date de zestre lui Constantin serdarul.

[65] *Ibidem*, nr. 1394, p. 378. În acest rezumat, care se referă și la conflictul dintre Paraschiva și fiul ei, Ursu, cu Nastasia, soția lui Toader Nacul, iar Paraschiva este arătată ca fiică a lui Gheorghe serdarul, și nu a lui Constantin serdarul ca în rezumatul datat cu 17 iunie 1714.

mite că sunt descendenți din Gheorghe Nacul, care stapânea împreună cu Șepteliceștii în moșia Antălești. Astfel, la 16 februarie 1701, Ileana, femeia lui ***Gligorie Nacul***, se învoiește cu sora sa, Safta, asupra împărțirii moșiei lor din Antălești, ținutul Sucevei, Saftei urma să-i revină a patra parte de moșie și jumătate din a treia parte rămasă de la unchiul lor, Dumitrașco Dubău[66].

La 24 mai 1710, un ***Vasile Nacul*** semnează, alături de Gligorașco Păstru, Vasile Tăutu, Sandu Tăutu, împărțeala lui Vasile Volcinschi pentru două jirebii ce i s-au cuvenit Catrinei, pe lângă a patra parte, de la Dumitrașco Dubău Stărpu[67]. La 20 iulie 1710, Vasile Nacul, împreună cu Gavril Nacul și Grigoraș Pestriț și alții, dă mărturie despre împărțirea moșiei Antălești, dând lui Vasile Tăutul și soției acestuia, Safta, a patra parte din satul Antălești, parte ce o avea moștenită de la soacra sa, Maria, fata lui Toader Dubău, și încă două jirebii de la Dumitraș Dubău, cu acte de la logofătul Dubău[68]. La 20 iulie 1712, este atestat, în calitate de martor, la o hotărnicire a moșiei Săcăleni, ținutul Vasluiului, Vasile Nacul, probabil cel menționat mai sus, alături de popa Vasile din Crăești, Vasile Rojniță, vornic de gloată, Lupașco din Pănceşti, Postolache din Crăești, Ursul, fiul lui Nădăbaico, și alții din Săcăleni[69]. În aceeași zi, la 20 iulie 1710, Ioan Neculce, staroste de Cernăuți, dă mărturie despre împărțirea moșiei Antălești și a unor țigani între ***Gavrilaș Nacul*** și surorile lui, Maria, căsătorită cu Vasile Nacul, și Catrina, căsătorită cu Vasile Volcinschi. Martori au fost Gligoraș Pestriț, Vasile Tăutul[70].

Gavril (Gavrilaș?) Nacul semnează, la 27 ianuarie 1705, printre alți boieri de țară, zapisul de danie al lui Ștefan Cărăiman către nepotul său, Sandu Șeptelici, pentru satul Smeești[71]. Iar la 2 iulie 1715, Nicolae vodă Mavrocordat poruncește lui Dumitru Macri, fost mare pitar, staroste de Cernăuți, și lui Gavril Nacul să cerceteze, împreună cu megieșii, conflictul dintre Ștefan Volcinschii și Mihai Munteanul pentru ocina din

[66] *Ibidem*, nr. 15, p. 7.

[67] *Ibidem*, nr. 938, p. 252.

[68] *Ibidem*, nr. 950, p. 256.

[69] *Ibidem*, nr. 1106, p. 295-296.

[70] *Ibidem*, nr. 951, p. 256.

[71] *Arhiva Muzeului Municipal Iași, Documente Românești*, (1653-1722), fascicula II, publicată de Gh. Ghibănescu, Iași, 1929, nr. 68, p. 62-63.

Lucovița și trei vecini pe care îi zălogise Volcinschi lui Munteanul, și pentru care primul susținea că îi răscumpărase, însă, fiind plecat din țară, nu reușise să-i ia înapoi[72].

III.5.5. Dumitrașco Nacul

Dumitrașco Nacul postelnicul, fiul lui Nacul stolnicul, obține danie de la Ioniță Hăbășescul, pârcălab de Soroca, după cum reiese din zapisul de mărurie întocmit de ultimul, anume partea lui de ocină din moșia Pomârla, ținutul Dorohoiului, parte ce anterior o zălogise lui Pătrașco Ciogole stolnicul. Condiția daniei îl obliga pe Dumitrașco Nacul să aibă a „întoarce acei bani stolnicesei Ciogoloaei cu cât este zălogit". În afară de aceasta, Dumitrașco Nacul a dat lui Ioniță Hăbășescu și „un cal armăsar la mâna noastră"[73]. Cu o zi mai târziu, la 14 octombrie 1658, același Ioniță Hăbășescul mărturisea printr-un zapis despre faptul că Dumitrașco Nacul postelnicul a plătit datoria de 20 de lei pentru Pomârla, datorie ce a avut-o la Pătrașco Ciogole stolnic[74]. Un document din aprilie 1662 îl menționează pe Dumitrașco Nacul în calitate de vistiernic. Ne referim la o scrisoare-raport a lui Gavril Brăescul către domnul Țării Moldovei despre faptul cum a ales și a hotărnicit părțile de cumpărături ale lui Dumitrașco vistierul din moșia Pomârla, aproximativ jumătate de sat[75].

Dumitrașco Nacul deținuse funcția de logofăt, deoarece la 29 octombrie 1668 este atestat în mazâlie: „fost logofăt", când Maria, fiica lui Onciul Iurașcovici din Șendriceani[76], soția răposatului Eremie Cârcul, fost portar, face danie nepotului ei, Dumitrașco, fost logofăt, și fiului acestuia, Iliiaș, finii săi de botez, o pătrime din moșia Iurcăuți, ținutul Cernăuți[77].

[72] *CDM*, vol. 5, nr. 1324, p. 361-362.

[73] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (documente slavo-române)*, vol. IV, Iași, 1908, nr. XCII, p. 84-85.

[74] *Ibidem*, nr. XCIII, p. 85.

[75] *Ibidem*, nr. CVII, p. 97-98.

[76] La 20 februarie <1633>, logofătul Ghenghea scria lui Borăleanul, fost uricar, să cerceteze pricina dintre Lupul cuparul și Onciul Iurașcovici pârcălab, deoarece ultimul se jeluise despre faptul că i se împresoară o parte din hotarul moșiei sale Șendriceani. Borăleanul, fost uricar, urma să cheme „oamenii buni", megieși, să verifice hotarul. Gheanghea logofătul mai scrie că a „trimis și pentru un ficior al nostru, pre Nacul deregătorul de Tomești, să hie acolo la cea tocmală". Vezi documentul în *DRH*, vol. XXI, nr. 292, p. 372-373.

[77] Teodor Balan, *Documente bucovinene*, Cernăuți, 1937, vol. III (1573-1720), nr. 29, p. 39-40.

La 4 iunie 1670, „Dumitrașco, ficiorul Nacului marelui căpitan", este martor la o vânzare, alături de Gheorghiță Șeptelici medelnicer și Ștefan Petriceico, mare clucer[78]. Peste o lună, la 5 august 1670, aflați la Hotin, Arsenie Volcinschi și soția sa, Axana, fiica Badiului, schimbă cu Dumitrașco logofătul, acum pârcălab de Hotin, niște moșii: primii dau o pătrime din Iurcăuți, ținutul Hotinului, în schimbul unui sfert din Broscăuți, același ținut, din cauza că moșia dată de Volcinschi era „mai bunișoară", Dumitrașco le mai dă pe deasupra încă 70 de lei și 5 coți de postav subțire[79]. La 8 ianuarie 1671, Dumitrașco Nacul este atestat în dregătoria de mare pitar printre marii boieri martor la o vânzare de case în Iași[80]. Din mărturia lui Gligore Romășcel, datată cu 12 iunie 1674, știm că acesta a fost „la nevoie și la închisoare în turnu" și că a „căzut după demnealui" Dumitrașco Nacul pitarul, care i-a „făcut bine cu niște bani în doao luni", anume 30 de lei; ca urmare, el zălogește marelui pitar ocina sa din moșiile Oniceni și Roșiori. Dacă în două luni nu va reîntoarce banii lui Dumitrașco Nacul, atunci „să fie moșiile pieitoare"[81].

Dumitrașco Nacul pitarul și Ionașco Nacul armașul apar în documente la 10 mai 1675, alături de părinții lor, Nacul stolnicul și Nastasia, la învoiala cu egumenul Macarie de la mănăstirea Cetățuia[82].

Dintre descendenții lui Dumitrașco Nacul știm despre Iliaș[83] și Ion (Stroe sau Stroici) Nacul[84]. În afară de aceștia, Dumitrașco Nacul a avut

[78] *Arhiva Muzeului Municipal Iași, Documente Românești (1653-1722)*, fascicula II, publicată de Gh. Ghibănescu, Iași, 1929, nr. 25, p. 23-24.

[79] Vezi și Teodor Balan, *Documente bucovinene*, Cernăuți, 1937, vol. III (1573-1720), nr. 146, p. 181-182, când la 1 mai 1716, Ion Stroici spătarul dă vărului său Dumitrașco Macri, pentru o datorie, o jumătate din moșia Iurcăuți, ținutul Hotinului, care se împărțea la rândul ei în două jumătăți: a) „partea părintelui meu [a lui Ion Stroici – *n.n.*] Dumitrașco Nacul, danie de la Maria, jupâneasa lui Cârcu portarul"; b) parte ce a fost schimbată cu Arsenie Volcinschi pentru Broscăuți.

[80] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II Acte interne (1661-1690), Iași, 2000, nr. 337, p. 307-308; nr. 338, p. 308-310.

[81] *Ibidem*, nr. 417, p. 382.

[82] *CDM*, vol. 3, nr. 2443, p. 507.

[83] Teodor Balan, *Documente bucovinene*, Cernăuți, 1937, vol. III (1573-1720), nr. 29, p. 39-40. Vezi nota 77.

[84] *Ibidem*, nr. 146, p. 181-182, „adecă eu jos iscălitul Stroici spătar [iscălește „Ion Strioci spatar" - n.n.], fiul lui Dumitrașco Nacul biv vel paharnic" dator turcului

și o fiică, Maria, căsătorită cu Ștefan Milescu[85]. La 28 noiembrie 1718, divanul domnesc face știre despre pricina dintre Ilie abăger și Măranda, fiica lui Ștefan Milescu, fost serdar, și soție lui Bucium postelnicul, pentru satul Frenciucii, ținutul Vasluiului. Mama Mărandei, „Maria giupâneasa lui Ștefan Milescu din Țara Căzăcească, înma Mărandei, și cu ginerele ei Toader Șlahta, și cu fiiu al său, Frangole" a dat lui Ilie abăger, pentru datorii, satul Frenciucii, sat pe care Măranda îl avea zestre de la tatăl său, „cându s-au logodit cu Bucium postelnicul, atunci i l-au dat tată-său; și după ce s-au măritat, l-au stăpânit Bucium postelnicul acel sat Frenciucii, și au avut mori gata, și de a dzecea tot el au luat", de aceea „nu i s-au căzut mâne-sa, Mileascăi, să-i ia satul care i l-au dat tată-său, măcară că i-au fost maică". Judecata hotărăște necesitatea răscumpărării moșiei înstrăinate[86].

III.5.6. Ion (Ionașco) Nacul

În documentele din a doua jumătate a secolului al XVII-lea - începutul secolului al XVIII-lea, este menționat frecvent Ion Nacul logofăt (sau fost logofăt) de visterie[87]. Nu excludem faptul că el este unul și același cu Ionașco Nacul armașul, fiul lui Nacul stolnicul. Astfel, în 1662 „dumnealui Ionașco sin Nacul" a luat parte alături de „alți ficiori de boieri" la hotărnicirea părților de moșie ale fratelui său, Dumitrașco Nacul vistiernic, din moșia Pomârla, de către Gavril Brăescul[88]. Iar la 10 iulie 1670, „Ionașco armaș, sin Nacul stolnic", semnează, în calitate de martor, za-

Ahmet Tunusoglu, și scos din situație de vărul său Dumitrașco Macri „cheltuind el pentru mine 135 vedre de miere pe care rămasem eu dator". Vezi și nota 79.

[85] *CDM*, vol. 5, nr. 1003, p. 269, document din care cunoaștem despre dania, făcută de Maria, fiica lui Dumitrașco Nacul, vărului său, Ion Abăza, fost al doilea paharnic, anume seliștea Borzăști, ținutul Dorohoiului, cu heleștee și vaduri de mori în Jijia și Iubăneasa.

[86] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. III Acte interne (1691-1725), Iași, 2000, nr. 568, p. 496-497. Vezi și nr. 569, p. 524-525, nr. 1432, p. 388.

[87] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II Acte interne (1661-1690), Iași, 2000, nr. 280, p. 256, „Nacul de visterie" este la 3 august 1669, martor la vânzarea unui loc de casă în Iași, printre boierii mici, vornici de poartă și aprozi. *CDM*, vol. 5, nr. 954, p. 257.

[88] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (documente slavo-române)*, vol. IV, Iași, 1908, nr. CVII, p. 97-98.

pisul de danie făcut de Ieremia, fratele lui Frangole stolnicul, cumnatei sale, Irina, pentru un loc de casă în Suceava[89].

Ca logofăt de visterie este atestat de documente pentru perioada 1669[90] și 1719[91]. Un act datat cu 1669 reflectă, printre altele, și o vânzare făcută în Iași de Nacul de la visterie, anume „ocina sa dreaptă, un loc de casă și cu case gata", situate în apropiere de mănăstirea Trei Ierarhi. Această mănăstire era și cumpărătoarea caselor, iar Nacul de la visterie obținuse această ocină, prin schimb de la „cumnatul său Strătulat uricar"[92].

La 30 ianuarie 1670, Ileana, soția lui Vânculeț fost stolnic, mărturisește printr-un zapis despre vânzarea caselor rămase de la soțul ei „Nacului de la visterie și Pârvului colivariul" pentru 45 de lei, „însă Nacul au dat cinci părți dintr-acești bani, iar Pârvul colivariul au dat trei părți dintr-acești bani"[93]. Același Nacul de la visterie, împreună cu soția sa, Paraschiva, cumpără în vara anului 1677 o parte dintr-un loc situat lângă casa sa din preajma Bisericii Ungurești, pe Ulița Mare, în Iași[94]. Despre averea imobiliară din Iași a Năculeștilor aflăm și din zapisul din 19 iulie 1689, când Eremia egumenul și „cu tot săborul de la

[89] *Arhiva Muzeului Municipal Iași, Documente Românești (1653-1722)*, fascicula II, publicată de Gh. Ghibănescu, Iași, 1929, nr. 28, p. 25-26.

[90] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II Acte interne (1661-1690), Iași, 2000, nr. 280, p. 256; *Catalogul documentelor moldovenești din direcția arhivelor centrale*, vol. 4 (1676-1700), volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculescu, Veronica Vasiliu, Constanța Neculescu, București, 1970, nr. 56, p. 37, nr. 323, p. 90, nr. 340, p. 95, nr. 445, p. 115, nr. 382, p. 104, nr. 448, p. 116, nr. 540, p. 135-136, nr. 580, p. 143, nr. 582, p. 144, nr. 611, p. 150, nr. 662, p. 161. Majoritatea acestor documente îl prezintă în calitate de martor la tranzacții funciare în satul Jigoreni, ținutul Vasluiului. Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la Istoria României*, București, 1903, vol. VI, p. 91, nr. 79, 81, 85; Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II Acte interne (1661-1690), Iași, 2000, nr. 412, p. 377-378, nr. 455, p. 412 „Nacul logofătu de visterie", nr. 463, p. 420 „Nacul den vistiiarie" alături de Prodan Drăgușecu, mare șetrar; nr. 494, p. 443-444 „Nacul de visterie"; nr. 542, p. 483-484; nr. 593, p. 527-528; nr. 658, p. 579-580; între 1674 și 1689.

[91] *CDM*, vol. 5, nr. 1640, p. 450.

[92] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol.II Acte interne (1661-1690), Iași, 2000, nr. 293, p. 268-274.

[93] *Ibidem*, nr. 300, p. 279-280.

[94] *Ibidem*, nr. 476, p. 431-432.

S-nta mănăstire Trei Sveatiteli [Trei Ierarhi – *n.n.*]", forțați de situația deplorabilă în care se afla această instituție, „arsă și stricată de liaș, besiarica arsă și chiliile și tripăzăriile, și bucateli s-ntei mănăstiri mâncate de oști și de tălhari", vinde lui Ștefan de la visterie un loc de casă, loc situat „între Ulița Mare și între Ulița Strâmbă, denaintea casei Nacului de visterie, pe lângă casile popilor leșăști"[95].

La 16 octombrie 1676, Antonie vodă Ruset trimite hotarnic pentru alegerea și stâlpirea părților de moșie din satul Șepteșeni, ale lui Nacul de la visterie[96]. În următorii ani, Ionașco Nacul, împreună cu soția sa, Paraschiva, cumpără și alte părți din sus-numitul sat de la răzășii moșiei. La 4 februarie 1677, Alexandra, soția preotului Bejan, cu copiii săi, Gavril și Maria, vând lui Nacul de la visterie și soției sale, Paraschiva, partea de moșie din Șepteșeni, ținutul Cârligătura, partea popii Bejan[97]; la 18 martie 1677, Ilea, Mirăuți și sora lor, Marița, copiii lui Ionașco Pizdeanul din Batărești, vând lui Nacul de la visterie și soției sale, Paraschiva, partea lor de moșie din satul Șepteșeni, pentru 18 lei[98]; la 21 iunie 1677, Dumitrașco, și soția lui Nastasia, fata lui Pătrașco, și Urâta, fata lui Grigorie, nepoții lui Ion Sturza și ai Titoaii, vând aceluiași Nacul de la visterie partea de sat a moșilor lor, din Șepteșeni[99]; iar la 15 iunie 1681, Constantin, Toader, Titiana și Avrămia, feciorii Aniței Isăcoae din Codrești (Cudrești), vând lui Nacul de la visterie și soției sale, Paraschiva, partea mamei lor de moșie din satul Șepteșeni, ținutul Cârligătura, și părțile din moșia Dăiceni, ținutul Roman[100]. La 25 aprilie 1708, Gligoraș Cudrescul dă mărturie fiilor lui Nacul despre faptul că a vândut o parte din moșia Șepteșeni lui Mavrodin paharnicul, cu trei lei, iar pe ei nu i-a putut întreba dacă acceptă sau nu vânzarea, conform obiceiului pământului. Gligoraș Cudrescul avea această parte de moșie drept cumpărătură de la Dănilă Șepteșanul[101].

[95] *Arhiva Muzeului Municipal Iași, Documente Românești*, (1653-1722), fascicula II, publicată de Gh. Ghibănescu, Iași, 1929, nr. 60, p. 52-53.

[96] *CDM*, vol. 4, nr. 97, p. 46.

[97] *Ibidem*, nr. 134, p. 53.

[98] *Ibidem*, nr. 143, p. 55.

[99] *Ibidem*, nr. 193, p. 64.

[100] *Ibidem*, nr. 637, p. 155.

[101] *CDM*, vol. 5, nr. 738, p. 197.

Ion Nacul logofătul de visterie a fost căsătorit cu Paraschiva[102], cu care a avut mai mulți copii. Știm despre Gheorghe Nacul, Toader Nacul, Ion Nacul[103] și Tudosca, căsătorită cu grecul Gheorghe cămărașul de lumini[104].

III.5.7. Ion (Ionașco) II Nacul

Fiu al lui Ionașco (Ion) armașul (logofăt de visterie) a fost Ionașco (Ion) Nacul. Acesta a fost căsătorit cu Măricuța, fiica lui Dumitrașco Drăguțescu (fratele Nastasiei Drăguțescu-Nacul și fiul lui Prodan Drăguțescu[105]), având împreună o fiică, Anița. La 1 august 1680, Ionașco, fiul lui Nacul, fost armaș, împreună cu soția sa, Măricuța, și cu fiica Anița dau mărturie despre averile cumnatei sale (sora Măricuței, căsătorită cu Vasile Ureche), averi pe care Gheorghe vodă Duca le confiscase în favoarea domniei, deoarece Vasile Ureche, fugise, constrâns de conjunctură, în Țara Leșască, unde a și murit. Cumnata lui Ion Nacul, soția lui Ureche, jeluindu-se că i s-a risipit zestrea, obține o parte din averi: satul Goești și alte bucate, cu condiția că dacă se găsește vreo rudă care ar împlini zestrea, să ia în stăpânire satul Goești. Și deoarece către 1681 cumnata lor decedase, iar averea o lăsase drept moștenire Aniței Nacul, fiica lui Ionașco Nacul, sus-numiții mărturisitori se înțeleg cu hatmanul Buhuș să-i dea satul Goești, 300 de lei și trei cai în schimbul împlinirii listei de „bucate" întocmită de Gheorghiță armașul, „bucate" ce le avea de zestre soția lui Vasile Ureche[106].

[102] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. III Acte interne (1691-1725), Iași, 2000, nr. 359, p. 321-322.

[103] *Ibidem*, nr. 201, p. 170-171, „ficiorii Nacului: Ghiorghie, și Toader, și Ion", „a Nacului ce au fost logofăt".

[104] *Ibidem*, nr. 359, p. 321-322, în timpul conflictului lui Gheorghe cămaraș cu soacră-sa Paraschiva Năculeasa pentru casele din Iași, primul „scoțându și din oamenii lui marturi", pe vărul său, Nanie ușarul, „și pre alți greci de ai lui". Deci era și el grec.

[105] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. III Acte interne (1691-1725), Iași, 2000, nr. 360, p. 323. „Dumitrașco Dregușescul ci am fost comis" mărturisește printr-un zapis că a vândut niște locuri de casă în Iași, „care locuri sânt cumpărati de părintili mieu, de Prodan Drăgușescul, ce-au fost șătrari mari".

[106] *CDM*, vol. 4, nr. 513, p. 129-130.

Ion al II-lea Nacul, logofăt de visterie, la 21 noiembrie 1732, se judecă, în fața lui Grigore vodă Ghica, cu Gavril Bănariul, nepot al lui Țigan din Țibănești, „pentru nește părți de ocin din sat din Țibănești de pe Gărbovăț din ținutul Vasluiului", părți ce au fost cumpărate de Ion Nacul de la Gavril Leca. Judecata domnească dă dreptate lui Ion Nacul, deoarece cumpărătura fusese dreaptă[107].

Soția și copiii lui Ion Nacul de visterie, la 30 iunie 1702, se judecă cu Paisie, egumenul mănăstirii Galata din Deal pentru o vie a mănăstirii de la Miroslava, vie pe care o ținea în arendă părintele lor, Nacul logofăt de visterie. Și deoarece via „fiindu părăginită de optsprădzăci ani", egumenul a dat-o în folosință lui Gligorie Jora, al III-lea logofăt. La judecată, domnul Constantin vodă Duca arată că „i-am dat rămași pe ficiorii Nacului, ca să nu mai aibă treabă cu acea vie în veci" și să rămână în continuare în stăpânirea lui Gligorie Jora[108].

Izvoarele din epocă ce s-au păstrat referitoare la neamul Năculeștilor ne vorbesc și despre un conflict iscat între Paraschiva, soția lui Ion Nacul, și ginerele ei, Gheorghe cămărașul. Astfel, la 28 februarie 1709, domnul Mihai vodă Racoviță judecă pricina dintre „Paraschiva, logofeteasa Nacului, biv logofetul de visterie", cu ginerele ei, Gheorghe cămăraș, soțul fiicei sale Tudosca, „pentru niște case de aicea, de în Iași, care case sintu pe Ulița Mare, și peste uliță, împotriva Bisericii Ungurești și mai gios de casele... Lupul vistiernicul". Ginerele pretindea că soacră-sa Năculeasa logofeteasa i-a giuruit „acele case cându au logoditu fata ei, Tudosca, cu Gheorghe cămărașul, ca să ia Ghiorghie fata". Casele au fost promise de Paraschiva, după logodnă, cu condiția cămărașul să îngrijească de ea, iar mai târziu, văzând că din partea ginerelui „n-are nici o grijire", a decis să nu-i dea acele case, deoarece „nici au grijit-o, nici au sprijinit-o, ce încă și cu alte supărări au supărat-o". În această situație, domnul și Divanul Domnesc au decis că „părintele este volnic a da fiilor săi și a lua". Astfel casele au rămas Paraschivei, iar zapisul prin care ea făcuse promisiunea de danie nu mai avea nicio valoare, deoarece, pe lângă faptul că nu fusese semnat de martori, mai exista un alt act, pre-

[107] Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. IV, partea II, Iași, nr. E, p. 60-62.

[108] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. III Acte interne (1691-1725), Iași, 2000, nr. 201, p. 170-171.

zentat de fiii săi, în care se arăta că „de se vor învoi ei să o grijească cu toții, a tuturora să le fie casăli”, logofeteasa primind și „carte de blăstăm asupra ei”[109].

Câțiva ani mai târziu, același Gheorghe, ginerele lui Nacul, fost logofăt de visterie, se judecă (la 3 august 1715) cu Nicolae și Andrei din Mădârjaci, deoarece aceștia din urmă au luat zeciuiala de pe moșia Șepteșeni, „pe care o avea de la Nacu”, fără știrea lui. Domnul Nicolae vodă Mavrocordat trimite pe Gavril Cazimir să cerceteze cazul[110].

La 30 iunie 1749, un „Neculai monah zet Nacul” printr-o scrisoare adresată cumnaților săi, anume „Toder Nacul ot vist și Ion Nacul ot vist”, îi anunța că le-a întors toate datoriile ce le avea la ei, iar „cu cele ce am rămas ale mele cu totul m-am dat schitului Burdurești ot ținut Vasluiului și în toată viața me acolo să slujăscu”. Prin aceeași scrisoare le mai solicita ca după moartea sa să nu aibă pretenții asupra celor date de el mănăstirii, iar dacă cineva trece peste această danie, atunci „să fie afurisit și blăstămat de Dumnezeu”. Niculae călugărul mărturisește și pentru 20 de lei pe care i-a primit de la cumnații săi, Toader Nacul și Ion Nacul, atunci când „m-am așezat la mănăstire” ca „să-i cumpere stupi” mănăstirii[111]. Admitem în mod prealabil că Neculai monahul de la schitul Burdurești și Gheorghe cămărașul de lumini, căsătorit cu Tudosca, fiica lui Ion Nacul logofăt de la visterie, și cumnat cu Gheorghe Nacul, Toader Nacul și Ion Nacul, sunt aceeași persoană. Ultimii doi, Toader Nacul ot visterie și Ion Nacul ot visterie, apar câțiva ani mai târziu în scrisoarea unor răzeși din Tansa, ținutul Vasluiului. Acest zapis a fost dat „la mâna dumisale Toader Nacul ot visterie și la mână dmisale Ion Nacul ot visterie” prin care răzășii mărturisesc despre înțelegerea avută cu Năculeștii referitor la repararea bisericii și clopotniței din satul Băcești, pe care răzășii de Tansa se angajau să le „șindrilim cu draniță de stejar și cu cui de lemn, leațuri, căpriori, cior hi străcat să punem noi”. Năculeștii trebuiau să le plătească 35 de lei și dranița să fie tot a lor, iar răzășii tănsești se obligau ca „la lăsatul secului di postul Crăciunului să fie tot lucrul gata”, în caz contrar să fie amendați[112].

[109] *Ibidem*, nr. 359, p. 321-322.

[110] *CDM*, vol. 5, nr. 1336, p. 364-365.

[111] Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. IV, partea II, Iași, nr. L, p. 75-75.

[112] *Ibidem*, nr. N, p. 78.

III.5.8. Toader Nacul

Un alt fiu al lui Nacul stolnicul a fost Toader Nacul. A deținut dregătoria de stolnic[113], a fost căsătorit cu Nastasia[114], fiica medelnicerului Prodan Drăguțescu (Drăgușescu)[115]. Au avut împreună trei fii – Apostol Nacul[116], Sandu Nacul, Dumitrașco Nacul[117].

La 21 februarie 1676, „Toderașco Nacul” este martor la o vânzare la Baia, alături de alți locuitori ai târgului, printre care și Gavril Brăescul pitar și pârcălabii de Baia, Ursul și Ivașco[118]. Peste doi ani, la 14 decembrie 1678, în legătură cu această vânzare, se mai întocmește o mărturie pe care o semnează din nou „Toader sân Nacul stolnic”; tot el este și cel care scrie această mărturie, specificând că „am scris zapisul cu mâna me și am și iscălit”[119]. Toader Nacul, prin căsătoria cu Nastasia Drăguțescu, a obținut un număr considerabil de moșii pe care începând cu a doua jumătate a domniei lui Constantin vodă Cantemir le va vinde masiv: la 4 septembrie 1693, vinde lui Iordache Ruset vistiernic satul Briceni, ținutul Hotinului[120]; la 8 septembrie 1693, vinde aceluiași vistiernic satul Hrimăncăuți, ținutul Hotinului[121]; la 18 martie 1697 vinde, de asemenea, lui Iordache Ruset alte câteva moșii din ținutul Hotinului: Lomacinți, Hlinești și a cincea parte din Naslavcea[122]. La toate aceste vânzări participă și Nastasia, fapt ce ne face să credem că e vorba de moșiile ei de zestre.

La 16 februarie 1710, Alexandra, soția răposatului Dumitrașco Prodan [Drăguțescu], împreună cu fiii săi, Ion și Ilie, se învoiește cu Todirașcu (Toader) Nacul vornicul, cumnatul său, să împartă niște moșii rămase de la socrul lor. Todirașco (Toader) Nacul urma să stăpâneas-

[113] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 681, fila 1, 45-46 v.

[114] *Ibidem*, f. 88, i. 1, d. 681, fila 1; *CDM*, vol. 5, nr. 1394, p. 378.

[115] *Ibidem*, f. 88, i. 1, d. 681, fila 1.

[116] *Ibidem*, f. 88, i. 1, d. 681, fila 1, 45-46 v, 61-62 v.

[117] *CDM*, vol. 5, nr. 1394, p. 378.

[118] *Arhiva Muzeului Municipal Iași, Documente Românești (1653-1722)*, fascicula II, publicată de Gh. Ghibănescu, Iași, 1929, nr. 43, p. 32-33.

[119] *Ibidem*, nr. 38, p. 34-35.

[120] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 681, fila 1, 45-46 v.

[121] *Ibidem*, f. 88, i.1, d. 681, fila 1, 45-46 v.

[122] *Ibidem*, f. 88, i.1, d. 681, fila 1, 45-46 v.

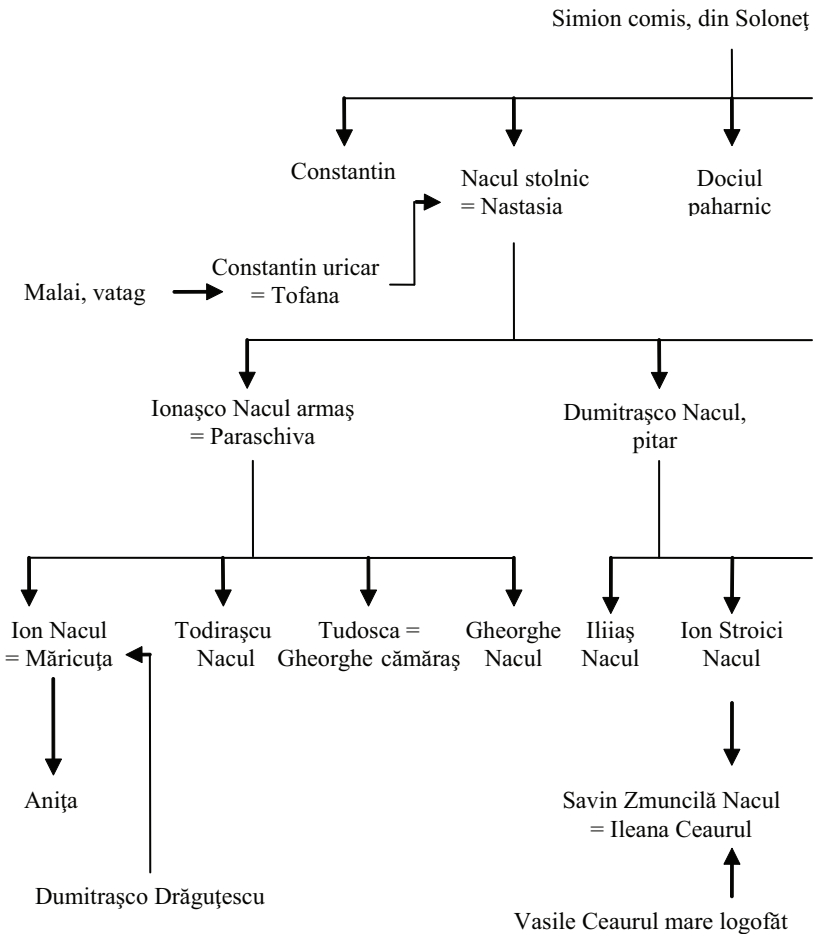

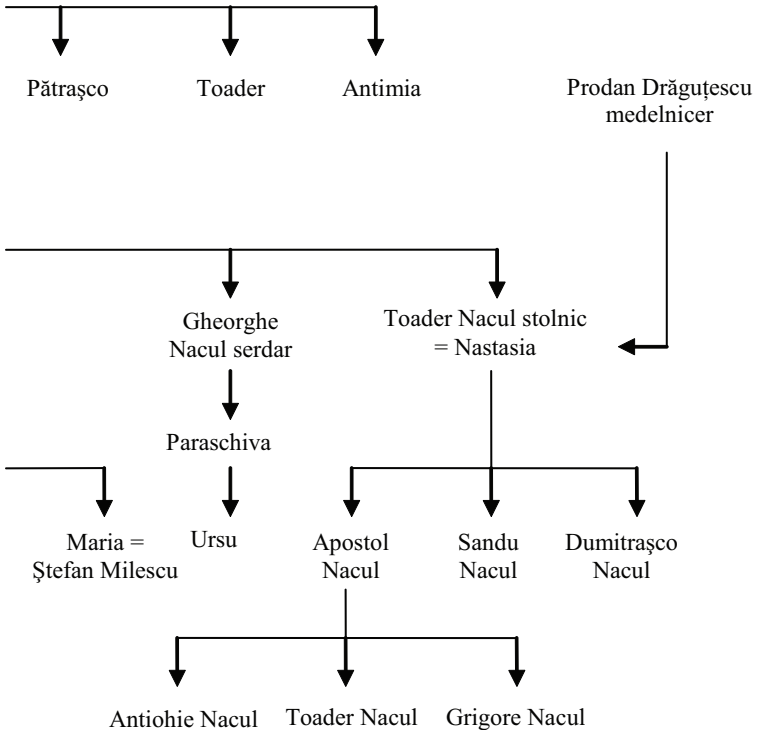

Spița genealogică a Năculeștilor
(secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea)

că Văscăuții, iar Alexandra și fii săi să țină locul caselor din Iași, locurile de la Hotin, poiana și vadul de moară de la Hârlău[123].

Toader Nacul a decedat înainte de 21 aprilie 1716, când este menționată Nastasia, soția răposatului Toader Nacul, care, împreună cu fiii săi, Sandu și Dumitrașco, vând lui Solomon Botez părțile lor din moșiile: Roșiori pe Moldova, ținutul Sucevei, și părți din moșia Turbata, pentru 40 de lei, ambele moștenite de la Nacul stolnicul[124].

Fiii lui Toader Nacul stolnicul au fost ***Apostol Nacul***, care trece cu traiul, însoțit de întreaga sa familie (fiii Antiohie Nacul, Toader Nacul, Grigore Nacul), în stânga Nistrului, în satul Cuzmin, Podolia[125], el este strămoșul Năculeștilor actuali din satul Cuzmin, raionul Camenca, și din satele Șestaci și Lipceni, raionul Șoldănești, Republica Moldova[126]; ***Sandu Nacul***[127] pleacă în Rusia, împreună cu Dimitrie Cantemir, însă în scurt timp revine în țară, fiind atestat la 1716[128]; ***Dumitrașco Nacul***, despre care, pe moment, știm doar de existența sa, fără detalii referitoare la viața și activitatea sa[129].

III.5.9. Isaia Nacul

Un personaj interesant, însă neidentificat deocamdată, este și Isaia Nacul monahul, călugărit înainte de 1702. În calitate de călugăr, el face danii rudelor sale un număr semnificativ de moșii:

a) lui Ion Abăza, nepot al său, îi dăruiește moșia Codreni, ținutul Dorohoiului; moșia Filipești, ținutul Sucevei; loc de case în Suceava, lângă Vovidenie (biserica lui Ursache), cu pivnițe și hrube[130]; b) lui Grigore Jora – un loc de prisacă în hotarul Știorneștilor, la Cârligătura, cu pomet și vii părăginite. Isaia Nacul le avea ca danie de la Andreiaș, fost mare șătrar, fiul lui Toderașco, fost mare logofăt[131]; c) lui Dumitrașco Macri, fost mare pitar, un alt nepot al lui Isaia călugărul – parte, ce o avea ca zestre, din satul Balilești, ținutul Sucevei, cu vad de moară pe Siret, cu biserică de piatră, pivniță, silișteă, râmnic în silișteă, bălți cu pește, fânaț, helești pe pârâul Verica, prisăci și vecini, în schimbul unei jumătăți din satul Medveja, pe care-l cumpăraseră împreună; satul Milie, ținutul Cernăuților[132]. Doi ani mai târziu, la 8 aprilie 1713, Isaia Nacul monah dăruiește lui Vasile, fiul lui Dumitrașco Macri pitarul, partea sa de moșie din același sat, din jumătatea de sus a satului, cu vad de mori pe Siret și cu locul curților vechi[133].

Isaia Nacul, inițial (1702), a fost egumen la mănăstirea sfântul Ilie din Suceava[134], mai târziu, la 1711, a fost atestat ca egumen al mănăstirii Homor[135]. Iar la 1713 apare ca simplu monah[136].

* * *

Neamul Năculeștilor are o importanță deosebită în istoria boierimii Țării Moldovei. Studiind evoluția acestuia, asistăm la apariția, pe baza unei familii nobile, a unui nou neam boieresc. Întemeietor al acestuia este Nacul stolnicul, fiul lui Simion comisul, iar descendenții săi au folosit prenumele părintelui lor în calitate de nume de neam și îl mai folosesc și în zilele noastre.

III.6. Tradiție și continuitate în istoria boierimii Țării Moldovei. Descendenții transnistreni și basarabeni ai stolnicului Nacul

Neamul boieresc al Năculeștilor are o istorie foarte interesantă, însă cu multe pagini albe. Una din acestea se referă la soarta acelor descendenți din Nacul stolnicul care au părăsit Țara Moldovei pentru o perioadă, mai scurtă sau mai lungă (așa cum a procedat Sandu Nacul), sau pentru totdeauna (exemplul lui Apostol Nacul și a familiei sale).

În acest compartiment ne-am propus să urmărim evoluția acelei ramuri a neamului Năculeștilor, reprezentanții căreia s-au stabilit cu traiul în satul Cuzmin din Podolia, regiune ce se afla sub stăpânire poloneză. Vom

[123] *CDM*, vol. 5, nr. 920, p. 246; Teodor Balan, *Documente bucovinene*, Cernăuți, 1937, vol. III (1573-1720), nr. 160, p. 205-207.
[124] *Ibidem*, nr. 1394, p. 378.
[125] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 681, fila 1, 45-46 v, 61-62 v.
[126] *Ibidem*, f.88, i. 1, d. 681.
[127] *CDM*, vol. 5, nr. 1394, p. 378.
[128] *Ibidem*, nr. 1394, p. 378.
[129] *Ibidem*, nr. 1394, p. 378.
[130] *Ibidem*, nr. 1003, p. 269.
[131] *Ibidem*, nr. 149, p. 38-39.
[132] *Ibidem*, nr. 1014, p. 272.
[133] *Ibidem*, nr. 1153, p. 309.
[134] *Ibidem*, nr. 149, p. 38-39.
[135] *Ibidem*, nr. 1014, p. 272.
[136] *Ibidem*, nr. 1003 p. 269.

încerca, prin îmbinarea datelor tradiției locale cu cele ale materialelor documentare, de arhivă, să reconstituim unele pagini din istoria acestui vechi și distins neam nobil, să întocmim spița genealogică a Năculeștilor stabiliți cu traiul în stânga Nistrului, să urmărim modul în care s-a făcut revenirea unei părți dintre ei în Țara Moldovei, în acea parte a ei care s-a numit regiunea, apoi gubernia rusească Basarabia. Relevăm că în Țara Moldovei au rămas mai mulți reprezentanți ai Năculeștilor care au pus bazele mai multor ramuri de neam, din care unele s-au manifestat în Basarabia secolului XIX-lea în paralel cu ramura celor plecați în stânga Nistrului.

Satul Cuzmin este situat regiunea din stânga Nistrului, în raionul Camenca, Republica Moldova. Cuzmin e și reședința comunei cu același nume, care cuprinde și satul Voitovca. Localitatea se învecinează cu: satul Solnecinoe, orașul Camenca, satele Severinovca, Hristovaia, Ocnița și Hrușca, râul Nistru o desparte de Cerlina, raionul Florești. Cuzminul este situat la gura Ocniței, un mic afluent de stânga al Nistrului, într-o regiune puternic fragmentată din punct de vedere al reliefului, parte componentă a podișului Podoliei. Nu ne vom opri la detaliile privind istoricul acestei așezări, nu vom face referiri la epocile demult apuse ale neandertalienilor, tripolienilor, geto-dacilor, slavilor, tătarilor sau cazacilor deoarece, presupunem că au mai puține puncte comune cu tematica abordată în acest studiu, însă vom apela la un alt tip de izvoare, și anume la legende și tradiții. Anume acestea, abordate critic, ne permit să evidențiem momente mai puțin cunoscute despre neamul Năculeștilor și despre satul Cuzmin, de care și-au legat soarta, acum mai bine de 300 de ani, reprezentanți ai acestui vechi și nobil neam boieresc moldovenesc.

Actualmente, Cuzminul reprezintă o localitate de ucraineni, un procent important din locuitorii acestui sat îl reprezintă moldovenii și polonezii ucrainizați. Vorbesc o limbă amestecată ucraineano-rusă (surjik – *n.n.*), apărută în perioada sovietică. Un procent mic se declară moldoveni, însă majoritatea lor sunt originari din alte localități stabiliți cu traiul în Cuzmin prin căsătorii sau având aici loc de muncă. Moldovenii băștinași din Cuzmin sunt practic ucrainizați, atât lingvistic, cât și identitar. Iar căsătoriile dintre neamurile moldovenești, la origine, și cele poloneze și ucrainene (Balânschi, Boguțchi, Cerneatovici, Dațico, Gușilo, Ianițchi, Ivasico, Crâjanovschi, Culicinschi, Corotânschi, Lanețchii, Litnițchi, Lâsenco, Mateiiuc, Melinicovschi, Mocrițchi, Peatcovschi, Podgorodețchi, Pogonii, Politanschi, Olișinschi, Svișciuc, Sviderschi,

Soltâs, Tostanovschi, Ternavschi, Voronovschi, Vodzinschi, Vilicinschi, Vetușinschi ș.a.), și invers sunt un lucru firesc. Ceea ce le trădează originea moldovenească sunt numele lor de familie (Babii, Bordiuja, Bâjinar, Cavtea, Hristisean, Nacul, Racul, Revenco, Sorocean, Șeremet, Șiean ș.a.) și unele tradiții și legende care circulă în localitate. Asupra acestora din urmă ne vom axa atenția în continuare.

În Cuzmin, Năculeștii sunt considerați oameni gospodari și înstăriți, ceea ce îi evidențiază de celelalte neamuri conlocuitoare. În partea sudică a satului există și mahalaua Năculeștilor („Nakulovîh"), locul în care erau cândva concentați reprezentanții acestui neam. În zonă s-au mai păstrat niște meri și pruni bătrâni, în zona vărsării Ocniței în Nistru, rămași de la Năculeștii cei bătrâni ce se îndeletniceau și cu uscarea fructelor. Năculeștii actuali locuiesc dispersați prin tot satul, formând un procent însemnat din populație. Astfel, din cei 114 de cuzmineni căzuți, în anii celui de-al Doilea Război Mondial, nouă sunt reprezentanți ai neamului Nacul. Numele lor sunt incrustate pe tabla de onoare închinată sătenilor ce nu s-au întors din război, monument amplasat în Cimitirul Nou. Din listă se vede clar că dintre toate neamurile și familiile din Cuzmin, neamul Nacul, împreună cu neamul Voronovschi, a suferit cele mai mari pierderi, numeric fiind în capul listei, o dovadă a înclinațiilor înnăscute de bravură militară, ecoul trecutului glorios al unui neam de nobili moldoveni. Din păcate, în prezent, Năculeștii din Cuzmin nu mai păstrează tradiția privind originea din boieri moldoveni.

III.6.1. Cozma Nacul

Conform tradițiilor păstrate în memoria localnicilor, ucraineni, polonezi și moldoveni ucrainizați din Cuzmin, întemeietorul satului este originar din dreapta Nistrului, anume moldoveanul Cozma (Kuz'ma – în pronunția localnicilor) Nacul, un „țăran" care în 1650 trecuse cu trei fii ai săi în stânga Nistrului în căutarea unei vieți mai bune. Aici, a ridicat o casă de lemn și a pus bazele unei gospodării. Ocupațiile principale ale Năculeștilor erau pescuitul, defrișarea pădurilor și a tufișurilor de porumbrel și măcieș. Năculeștilor li s-au alăturat și alte familii venite din alte părți ale Poloniei: Gușilo, Crîjanovschi și Politanschi. De la prenumele acestui Năculean, Cozma – Kuz'ma provine oiconimul Cuzmin[1].

[1] Legenda este înregistrată și într-o succintă istorie în manuscris a satului Cuzmin, intitulată *Кузьмин в лучьях столетий*, p. 2, ce se păstrează în casa-muzeu

De numele lui Cozma Nacul sunt legate trei obiective, toate situate în locul de început al localității, în partea sudică a satului.

Casa lui Cozma Nacul. Majoritatea celor pe care i-am întrebat susțin că s-a aflat în preajma actualului magazin alimentar situat în partea sudică a satului, în apropiere de Cimitirul Vechi. Conform altor date, casa lui Cozma Nacul era amplasată chiar la marginea sudică a actualului sat, pe panta dinspre meazăzi a unei râpi sau „iar", cum spun localnicii. În ambele cazuri, casa este localizată în apropiere de alte două puncte istorice: biserica veche de lemn și Cimitirul Vechi.

Biserica veche de lemn. Tradiția atribuie lui Cozma Nacul și înălțarea primei biserici din localitate, o construcție din lemn, de dimensiuni mici, acoperită cu stuf, situată la aproximativ 150-200 metri spre apus de casa ctitorului. Bătrânii datează construcția lăcașului cu anul 1730 (informație probabil de origine livrească)[2]. Am reușit să identificăm locul aflării bisericii de lemn cu ajutorul localnicilor, cel mai cunoscător dintre ei fiind un fost președinte de colhoz, anume Nicolai Alexeevici Litnițchi. Dumnealui a avut bunăvoința, deși este la o vârstă înaintată, să ne arate locuri referitoare la întemeierea Cuzminului pe care tradiția le-a legat de numele Năculeștilor. Potrivit lui Litnițchi, locul bisericii vechi i-a fost arătat de străbunicul său, iar acesta îl știa de la străbunicul său. Actualmente, pe teritoriul fostei biserici, care era de dimensiuni modeste, trece un drum de țară. Posibil că hramul bisericii de lemn a fost Sf. Arhanghel Mihail, care a trecut la cea nouă, de piatră.

Mult mai târziu, la 1865[3], a fost ridicată o nouă biserică, din piatră, ceva mai departe (la vreo 100 m.) de cea de lemn, care, la rândul ei, a fost distrusă în anii puterii sovietice, prin 1937-1938, iar pe locul ei a fost construit cordonul de grăniceri. Acum, locul fostei biserici este străjuit de pini semicentenari.

Cimitirul Vechi (Staroe Kladbișce). Cimitirul Vechi se află în vecinătatea imediată a școlii medii din localitate. Cimitirul Vechi al satului Cuzmin reprezintă o sursă importantă pentru restabilirea genealogiei Năculeștilor. Actualmente, Cimitirul Vechi a devenit pădure, este acoperit cu tufișuri și este greu de străbătut, fapt ce nu ne-a permis valorificarea acestuia. Printre tufele de liliac dese ca peria răsar cruci imense de piatră de tip ortodox și catolic poloneze, unele din ele sunt prăvălite, acoperite cu straturi de mușchi verde, iar altele încă mai stau de veghe la capul mormitelor vechilor locuitori ai Cuzminului. Am identificat o serie de pietre funerare în formă de cruce, cu inscripții greu lizibile, a căror vechime seculară este indiscutabilă. Pe unele am evidențiat numele Nacul. Starea proastă de conservare a pietrelor, gabaritul și greutatea altora, răsturnate cu fața-n jos (având în vedere că cimitirul este plasat pe o pantă cu înclinație spre apus), precum și faptul că cea mai mare parte a cimitirului este acoperită cu mărăcini, a făcut să ne limităm, pentru moment, doar la simpla constatare a faptelor. Pe viitor, sperăm să întreprindem noi investigații care ne-ar permite elucidarea mai multor momente legate de genealogia Năculeștilor de la Cuzmin.

Ion Soltâs, care include, pe lângă exponatele referitoare la Ion Soltâs, cele ce țin de istoria și latura etnografică însăși a localtății. Autoarea este Olga Melnic, studentă la Universitatea din Tiraspol.

[2] Olga Melnic, *Кузьмин в лучьях столетий*, p.3-4.

[3] *Ibidem*, p.4.

Piatra funerară a unui reprezentant al neamului Năculeștilor din Cuzmin. Mai 2008

Un alt gen de surse sunt cele de arhivă, mai accesibile, și nu atât de grele ca pietrele de mormânt. Acestea ne permit să aducem lumină asupra mai multor aspecte din istoria neamului Năculeștilor pe care tradiția nu le-a păstrat, pentru că în anii puterii sovietice era un lucru rușinos și periculos să știi că ai origini nobile. Dacă distrugi tradiția, distrugi puterea de rezistență și mândria unui neam. Deseori, așa cum e și firesc, reprezentanții diferitor neamuri și familii nobile, în acei ani grei pentru starea socială pe care o reprezentau, în mod conștient își ascundeau originea pentru a putea supraviețui.

Anexarea Basarabiei la Imperiul Rus a fost moment un oportun pentru descendenții boierilor moldoveni stabiliți în stânga Nistrului, în diverse regiuni devenite în decursul secolului al XVIII-lea gubernii rusești, pentru a-și confirma, reconfirma sau restabili drepturile și privilegiile ce le aveau de la strămoși. Conform cerințelor înaintate, cei care doreau să-și confirme și să-și demonstreze ascendența nobilă erau obligați să prezinte dovezi convingătoare, și anume că strămoșii lor au deținut dregătorii în Țara Moldovei, că au stăpânit moșii în cuprinsul aceleiași țări și că duc un mod nobil de viață.

III.6.2. Năculeștii din Cuzmin

Pentru prima jumătate a secolului al XIX-lea, constatăm un aflux masiv de doritori de a-și confirma noblețea, atât basarabeni, cât și transnistreni. Printre aceștia, se numeră Năculeștii din Cuzmin și rudele lor din Șestaci, procesul de dovedire a nobleței lor poate fi calificat ca unul reprezentativ pentru neamurile boierești moldovenești care s-au rupt pentru un timp îndelungat de țară. S-au păstrat câteva dosare referitoare la măsurile întreprinse de Năculești pentru a-și demonstra noblețea. Cu mari eforturi, unii dintre ei au reușit să obțină recunoașterea statutului social privilegiat. Procesul propriu-zis de confirmare, reconfirmare și demonstrare a originii nobile a Năculeștilor merită o atenție specială, deoarece este strâns legat de aspectul genealogic, iar numeroasele documente cusute în dosare oferă un bogat material din acest punct de vedere.

Astfel, pentru început, ne vom axa asupra a două documente extrem de interesante care realizează legătura dintre Năculeștii din secolul al

XVII-lea[4] și cei din secolele XVIII-XIX. Dintr-un document emis la 1815 aflăm că Nicolae Nacul, fiul lui Antohi Nacul, împreună cu nepotul său de frate, Nazar Nacul, fiul lui Gheorghe Nacul, reprezentanții Năculești din Cuzmin, gubernia Podolia, vin la Iași și se adresează Divanului Cnejiei Moldovei cu rugămintea de a li se elibera o adeverință privitoare la originea lor nobilă, că sunt descendenți din boieri moldoveni și că strămoșii lor au stăpânit moșii în cuprinsul Țării Moldovei, doleanțe care au fost satisfăcute. Năculeștilor de la Cuzmin li s-a eliberat o adeverință asemănătoare în 1810, referitoare doar la apartenența neamului lor la categoria boierilor „că neamurile lor au fost de demult de la Moldova din rânduiala boierilor dvorenilor Moldoviei". Adeverința din 1810 nu este anexată la dosar și nici nu s-a făcut vreo copie de pe ea, de aceea conținutul ei nu ne este cunoscut. La 1815, Năculeștii voiau să obțină de la Divan o adeverință care să arate „cine anume au fost bătrânul familiei Năculeștilor și ce priveleghie sau documenturi de boerie și de dvorenie au avut".

Documentul din 6 aprilie 1815, din punctul de vedere al proveniență informației, cuprinde două părți distincte. Prima parte o formează tradiția, adică acele informații privitoare la originea și curgerea neamului Năculeștilor care s-au păstrat în memoria reprezentanților acestuia stabiliți cu traiul în stânga Nistrului. Ei mărturiseau că „de vechiu neamurile lor au fost din Moldova din rânduiala boerilor, și a mazililor aceștii țări" și la întrebarea: „Cine au fost anume cel dintâi Nacul care au mersu de demult din Moldova piste Nistru"? Năculeștii de la Cuzmin au răspuns: „Acela ar fi fost Apostol Nacul ficior lui Toader Nacul *după știința ce au ei din bătrâni*". Năculeștii de la Cuzmin, la 1815, mai știau că „Toader ar fi fost din boerii Moldavii, și au avut de demult moșii în Moldova. Și acel Apostol Nacul ce au mersu din Moldova piste Nistru au avut ficiori pi Antohi Nacul i Todosă Nacul și Grigorie Nacul (trei fii ca și în legenda privind Cozma Nacul – *n.n.*), și aceștia au avut ficiori anume, Costandin i Gheorghie i Neculai (pomeniți mai sus, ce au venit acum aice) Maxim și Savva frați Năculești, care trec ficiorii lui Antohi Nacul; Maftei, ficiorul lui Todosă Nacul. Iar din Grigorie Nacul au fost fiiul său Ioniță Nacul, și ar fi murit". Și nici pomină de vreun Cozma Nacul.

[4] Sergiu Bacalov, *Neamul boieresc al Năculeștilor în Țara Moldovei în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea* // Revista de Istorie a Moldovei, Chișinău, 2009, Nr., p. 32-47.

A doua parte a adeverinței de la 1815 o formează compartimentul documentar, bazat pe o serie de acte din secolul al XVII-lea și al XVIII-lea privitoare la unele tranzacții funciare ale Năculeștilor, din care au putut fi extrase informații de ordin genealogic, pentru a confirma sau combate tradiția Năculeștilor de la Cuzmin. Cel mai important pare a fi cel de la 20 aprilie 1762 (7270), prin care „un Vasile Nacul vornic" adeverește „că Simionel comisul din Comănești au avut ficiori pe Costandin, iarăș comis mare i pe Nacul, stolnic mare, și pe Dociul, paharnic mare. Și Nacul au avut ficior pe Toader Nacul și din Toader Nacul au fost Apostol Nacul ce s-au dus din Moldova în Țara Leșască, și Dumitrașcu Nacul, și din Dumitrașcu Nacul au fost Ioniță Nacul moșinașul din moșie Solonețul de la ținutul Sucevii". Documentul arată că și în tradiția Năculeștilor rămași în Moldova s-au păstrat amintiri despre plecarea unora din neamul lor în stânga Nistrului.

Cealaltă adeverință, din 1818, a fost emisă de Divan pentru „Simion Nacul viind de piste Prutu" care a arătat că „tatăl său, Ioniță Nacul, ficiorul lui Antohe Nacul de piste Nistru, unde au rudenii di pe strămoșul lor Toadir Nacul stolnic ce au fostu din Moldova de demultu. Iar el împreună cu ciialalți frați ai săi, și cu tatăl lor, să află trăitori la satul Șiștacii din ținutul Soroca". În mare parte, această adeverință repetă acele informații ca și cea din 1815, probabil, în mod automat, s-au copiat de pe una pe alta fragmente necesare pentru alcătuirea textului.

Din documente aflăm despre curgerea neamului lor începând de la Simion comisul și Nacul stolnicul (pe care îi identificăm în actele interne din prima jumătate a secolului al XVII-lea[5]), în special a ramurii ce se stabilise la Cuzmin. Documentul mai oferă informații privitoare la unele moșii stăpânite de strămoșii Năculeștilor: Balaceni, Briceni, Grimăncăuți, Lomacinți, Glinești, părți de moșii în Naslavcea și Solonеț, moșii pe care, împreună cu altele, neindicate de documentele examinate mai sus, le-am cartografiat.

Mai multe informații despre Năculești s-au păstrat pentru cei din secolul al XIX-lea grație proceselor de recunoaștere a nobleței, inițiate în paralel de reprezentanții neamului de pe ambele maluri ale Nistrului, de cei de la Cuzmin și de cei de la Șestaci. Aceste procese îndelungate au contribuit la acumularea unui bogat material documentar pe care îl vom exploata într-o oarecare măsură pe paginile care urmează.

[5] *Ibidem*, p. 32-47.

III.6.3. Năculeștii din Șestaci

Și deoarece pentru o perioadă lungă acești Năculești de la Cuzmin n-au mai fost preocupați de căutarea și demonstrarea originii lor nobile, ne vom opri asupra unei alte ramuri descinse din Apostol Nacul, anume cea coborâtoare din Ioniță (Ivan) Nacul, stabilit în împrejurări necunoscute în satul Șestaci, ținutul Sorocii. Se pare că acest eveniment a avut loc încă în perioada când ținutul Sorocii aparținea Țării Moldovei, în perioada de până la 1812.

Astfel, în 1818, un fiu al lui Ioniță Nacul, anume Simion Nacul, delegat din partea neamului său din Șestaci, urmând pașii făcuți de rubedeniile rămase în stânga Nistrului, la Cuzmin, pleacă la Iași cu scopul de a obține adeverință privitoare la originea lor nobilă, din boieri și mazili, în baza acelorași acte cum s-a făcut adeverință în 1815 verilor lor din satul Cuzmin. Ca urmare, la 10 martie 1818, Divanul Cnejiei Moldovei a emis un act care confirma originea boierească a acestor Năculești și faptul că strămoșii lor au stăpânit moșii în Moldova. Documentul respectiv a avut un rol determinant în procesul de recunoaștere ca nobili și de includere în rândul dvorenimii locale de către Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei, după cum arată două mărturii din care reiese că Simion și fratele său, Demian (Nuța) Nacul, sunt frați buni și provin dintr-o veche familie moldovenească, sunt „fii lui Ioniță Nacul, nepoții lui Antohii Nacul, strănepoții lui Apostol Nacul și străstrănepoții lui Todor Nacul stolnicul, ce se trage din Simion comisul", fapt demonstrat de documentele pe care le au, printre care și actul emis la 10 martie 1818 de Divanul Cnejiei Moldovei și de „modul de viață pe care îl duc este corespunzător celui dus de nobili"[6].

Informațiile ce ni le oferă aceste două documente conțin unele inexactități de ordin genealogic care pe moment pot fi explicate doar prin neglijența funcționarilor cancelariei Divanului Cnejiei Moldaviei. Din aceste acte aflăm despre Simion comisul din Comănești, despre fiul acestuia, Nacul stolnicul, și despre nepotul său, Toader Nacul, stolnicul căsătorit cu Nastasia, fiica medelnicerului Prodan Drăguțescu. Copiii lui Toader Nacul și ai Nastasiei Drăguțescu au fost Apostol Nacuș și Dumitrașco Nacul. Apostol Nacul este cel care „sau dus din Moldova

[6] Arhiva Națională a Republicii Moldova (în continuare: *ANRM*), fond 88, inventar 1, dosar 861, partea I, fila 12-12v.

în Țara Leșască", „au mersu de demult din Moldova piste Nistru", este strămoșul Năculeștilor de la Cuzmin și a celor din Șestaci, prin fiii săi „Antohi Nacul i Todosă Nacul și Grigorie Nacul". Din acest punct începe confuzia referitoare la gradul de rudenie al Năculeștilor de la Cuzmin, ținutul Olgopol, gubernia Podolia, cu cei de la Șestaci, ținutul Soroca, regiunea Basarabia. În adeverința emisă de Divanul Cnejiei Moldovei pentru Năculeștii de la Cuzmin se arată că „din Grigorie Nacul (unul dintre fii lui Apostol Nacul – *n.n.*) au fost fiiul său Ioniță Nacul", din care se trag Năculeștii din Șestaci. În cea de-a doua adeverință emisă de Divanul Cnejiei Moldovei pentru Năculeștii de la Șestaci, aceștia sunt prezentați ca descendenți din „Ioniță Nacul, ficiorul lui Antohe Nacul (alt fiu al lui Apostol Nacul – *n.n.*), de piste Nistru". Astfel, într-un document Ioniță apare ca fiu al lui Grigore Nacul, iar în celălalt – ca fiu al lui Antohi Nacul[7]. Împărtășim a doua variantă, deoarece a fost susținută de înșiși descendenții lui Ioniță Nacul, de Simion, Demian și alți frați ai lor. Aceștia au reușit să le fie recunoscute drepturile de nobili de Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei la 11 mai 1837.

Pentru ca la 25 aprilie 1838, dvorenii din Șestaci Simion, fiul lui Ivan Nacul, și Emanuil, fiul lui Demian (Nuța) Nacul, au depus cererea la Camera Fiscală a Basarabiei în legătură cu scutirea de impozite. Și deoarece se cereau acte probatoare că sunt nobili, pentru a fi scutiți de impozite, la 14 aprilie 1838, Consiliul Regional al Basarabiei constatat că aceștia erau incluși, pe baza catagrafiei din 1835, în rândul celor cinci familii de dvoreni Nacul din Șestaci[8].

Dar nu toți Năculeștii din Șestaci au fost înregistrați ca dvoreni. Astfel, la 15 iunie 1846, Camera Fiscală a Basarabiei anunță Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei în legătură cu faptul că dvorenii din Șestaci, Todor Ivanovici Nacul, soția Rarița și fiul Dimitrie, vor să afle dacă au fost înregistrați ca dvoreni în recensământul din 1824 și cel din 1835. Camera Fiscală arată că în recensământul din 1824, completat în 1828, și în catagrafia din 1835, aceștia nu sunt înregistrați printre cele cinci familii de dvoreni Nacul: a) Simion Ivanovici Nacul, soția și copii săi, b) Demian Ivanovici Nacul și familia sa, c) Nazar Ivanovici Nacul și familia, d) Stepan Vasilievici Nacul și soția lui, e) Parascovia,

[7] Vezi documentele Nr. 1 și 2 din Anexă.

[8] *ANRM*, f.88, i. 1, d. 861, partea I, fila 27-27v-28.

văduva lui Vasile Nacul, și copii săi[9]. Iar la 20 iunie 1846, Dimitrie, fiul lui Todor Nacul, împreună cu verii săi, Ștefan, Fiodor și Lupul, fii ai lui Vasile Nacul, toți nepoți ai lui Ioniță Nacul, se plâng că nu au fost incluși în categoria dvorenilor odată cu Simion și Demian (Nuță) Nacul[10], aducând și dovezi, în baza recensământului din 1835, că sunt rude cu aceștia din urmă[11].

Pentru completarea dosarului ce trebuia să fie înaintat pentru cercetate Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei, Năculeștii au fost nevoiți să facă extrase de pe cărțile metricale, documente ce ne permit stabilirea descendenților unor Năculești. Astfel, copiii lui ***Demian Nacul*** au fost fiii, Emanuil Nacul, născut la 1807, botezat de preotul Andrei, naș a fost Varvara, soția mazilului Mihail Gorgos; toți locuitori ai Șestacilor; Enache, născut la 25 ianuarie 1812, botezat de preotul Andrei Divdera, naș a fost Ștefan Zgureanu din Șestaci; Fiodor Nacul, născut la 13 octombrie 1814, botezat, la 20 octombrie 1814, de preotul Grigori Gvozdinschi, naș a fost podporucița Natalia Curovsca[12]; și fiicile Ecaterina, născută la 1804, Domnica, născută la 1806, ambele având ca naș pe Parascheva, soția postelnicului Macovei Roșca, botezate de preotul Andrei Divderoiu[13]; și Maria, născută la 4 martie 1813, botezată, la 4 martie 1813, de preotul Andrei Divdera, naș a fost mazilul Ștefan Zgureanu din Șestaci[14].

O altă serie de documente, copii extrase de pe „Cărțile Metricale aflate în Arhiva Consistoriei referitoare la biserica *Sf. Nicolae* din satul Șostacii, ținutul Iași", ne dovedesc existența și a altor copii ai lui Demian, dar și despre componența familiilor fraților săi. Astfel, la 13 iulie 1824, în familia lui Demian Nacul, locuitor ortodox al satului Șestaci, și a soției sale, Elena, de asemenea ortodoxă, s-a născut fiul Ilie Nacul, botezat la 30 iulie 1824 de preotul din același sat Procopi Pereteatco, „naș a fost Fiodor Vasiliev, sân Lat"[15]; iar la 2 februarie 1819, s-a născut fiul Ivan,

[9] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 29-29v-30-30v.

[10] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 31-31v.

[11] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 31v-32. Vezi și filele 31-34.

[12] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 18-18v-19-19v, fila 20v-21.

[13] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 20-20v.

[14] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 20v-21.

[15] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 9, fia 15-15v-16.

botezat la 10 februarie 1819 de preotul din același sat Procopi Pereteatco, naș a fost Fadei Curovschi[16].

În familia lui ***Fiodor (Toader) Nacul,*** fiul lui Ivan Nacul, și al soției sale, Rarița, la 20 octombrie 1825, se naște Dimitrie, ambii părinți erau ortodocși. Dimitrie a fost botezat la 12 noiembrie 1825 în biserica „Sf. Nicolae" din Șestaci de preotul Procopi Pereteatco, naș a fost locuitorul din Șestaci Gheorghe (fiul lui Enache) Opre[17].

Iar în familia lui ***Simion Nacul***, locuitor ortodox al satului Șestaci, și a soției sale, Domnița, de asemenea ortodoxă, la 1810, se naște fiul Ilarion, botezat de preotul Andrei Divdera, nașă a fost Elena, soția mazilului Ioan Zgurean[18]; la 15 martie 1817, s-a născut fiul Alexandru, botezat de preotul Procopi, iar naș a fost postelnicul Macovei [19]; la 2 ianuarie 1815, s-a născut fiica Zoița, botezată de preotul Grigori Gvodzițchi la 17 ianuarie 1815, nașă a fost Ecaterina, fiica lui Zgurean[20]; la 9 septembrie 1821, s-a născut fiul Grigorie care, la 13 septembrie 1821, botezat de preotul Procopi Pereteatcov, naș a fost Vasile Gorgos[21]; și la 10 mai 1819, s-a născut fiul Ioan, botezat la 16 mai 1819 de preotul Procofi Pereteatcov, naș a fost postelnic Macovei[22];

În Șestaci locuiau și copiii lui ***Vasile Nacul***, un alt fiu al lui Ioniță Nacul și frate al lui Demian și Simion Nacul. Aceștia erau dvorenii a) Ștefan, fiul lui Vasile Nacul, și frații săi b) Todor (Fiodor) Nacul, născut la 20 martie 1819, din Vasile Nacul și soția sa Paraschiva, botezat la 8 aprilie 1819 de preotul Procopi Pereteatco, naș a fost Toder Nacul; și c) Lupu Nacul, născut la 23 august 1825, fiul lui Vasile Nacul (fiul lui Ioniță Nacul) și al soției sale, Paraschiva, botezat la 13 septembrie 1825 de preotul Procopi Pereteatco, nașă a fost Ecaterina, soția locuitorului din satul Morozeni Ioan Matveevici Grec[23].

[16] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 11v, fila 14v-15.
[17] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 25.
[18] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 22.
[19] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 9v, fila 12v-13.
[20] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 10, fila 14-14v.
[21] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 10v, fila 13v-14.
[22] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 11, fila 13-13v.
[23] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 25v-26.

La Șestaci este prezent și ***Todor Nacul***, un alt fiu al lui Ioniță Nacul. Astfel, este atestat fiul acestuia, Dimitrie, născut la 20 octombrie 1835, după cum arată extrasul de pe cărțile metricale, din Todor Nacul și soția sa Rarița, locuitori ortodocși din Șestaci[24].

Mai multă claritate asupra numărului și descendenților lui Ioniță Nacul stabiliți la Șestaci aduc extrasele din recensământul din 1835 care arată cinci familii de dvoreni, și anume:

a) Simion Ivanovici Nacul, 56 de ani, soția Irina, 44 de ani, copiii: Lari (Ilarion), 25 de ani, Alexandru, 19 ani, Ivan, 17 ani, Grigorii, 14 ani, Zinovia, 20 de ani.

b) Demian Ivanovici Nacul, 62 de ani, soția Ana, 49 de ani, copiii: Emanoil, 27 de ani, Ignat, de 24 ani, Fiodor, 20 de ani, Ivan, 16 de ani, Ilie, 10 de ani, Maria, 21 de ani.

c) Nazar Ivanovici Nacul, 66 de ani, soția Ana, 52 de ani, copiii: Emanoil, 24 de ani, Feodor, 17 ani, Grigorii, 6 ani, Maria, 10 ani.

Dumitru, nepotul (plemeannic) lui Nazar Nacul, 10 ani.

d) Stepan Vasilievici Nacul, 25 de ani, soția, Elena 20 de ani,

e) Parascovia, 44 de ani, văduva lui Vasile Nacul, copiii lui Vasile Nacul: Fiodor, 16 ani, Lupu, 9 ani, Efrosinia, 24 de ani, Nastasia, 21 de ani, Victoria, 13 ani[25].

Un loc aparte îl ocupă Todor Ivanovici Nacul, soția Rarița și fiul Dimitrie, care nu sunt arătați de recensământul din 1835 în calitate de dvoreni, ci drept țărani de stat[26].

Năculeștii rămași la Cuzmin, în Podolia, deși obținuseră adeverință de confirmare a originii boierești de la domnul Scarlat Alexandru Calimachi, confirmată de Divanul Cnejiei Moldovei, încă la 1815, adică cu trei ani înaintea celor stabiliți la Șestaci, în Basarabia, doar abia spre mijlocul secolului al XIX-lea au cerut să fie incluși în categoria nobilimii Basarabiei. Și deoarece pentru aceasta se cerea de la pretendenți să aibă domiciliu la apus de Nistru, Năculeștii de la Cuzmin au spus că intenționează să se stabilească cu traiul în Basarabia, în satul Hristici, ținutul Soroca, unde aveau parte de moșie. În prezent, în sa-

[24] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 31-31v., fila 31v-32. Vezi și filele 31-34.
[25] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 29-29v-30-30v.
[26] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 29-29v-30-30v.

tul Cuzmin sunt purtători ai numelui de familie Hristisean, varianta deformată din Hristiceanul, care arată că unii dintre cuzmineni sunt originari din satul Hristici sau și-au legat soarta, pentru o vreme, de această localitate.

Astfel, la 10 decembrie 1841, către Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei se adresează cu o cerere Todor, fiul lui Gheorghe Nacul, Lazar, fiul lui Nicolae Nacul, frații Maxim și Sava, fiii lui Antohi Nacul, Evstafi, fiul lui Matfei Nacul, în care comunică Adunării că Simion și Nuță Nacul, recunoscuți în calitate de dvoreni la 11 mai 1837, sunt rude cu ei și că provin din aceiași strămoși. Documentele aduse de ei erau: a) Actul întărit de domnul Scarlat Alexandru Calimachi din 10 aprilie 1815, în care sunt menționați strămoșii lor comuni ce fuseseră boieri moldoveni și stăpâniseră moșii și sate ale căror nume sunt indicate în document. De aceea, ei insistă, în baza dreptului de rudenie, să fie incluși în categoria nobilimii Basarabiei și să fie excluși din ultimul recensământ («народной переписи»), în care au fost înscriși din greșeală, din cauza abuzului administrației; b) același act este emis la 6 aprilie 1815, de Divanul Cnejiei Moldovei. Sursa arată că strămoșul lor stăpânise în Moldova și Basarabia satele Balaceni, Briceni, Grimancauți, Lamacinți, Hlinișteși părți din Naslavcea și Soloneț[27].

Din datele oferite de document reiese următoarea spiță genealogică (Spița A) (trebuie să specificăm că, deși documentele menționează pe mai mulți dintre Năculeștii de la Cuzmin, informațiile sunt sumare și confuze, de aceea n-am riscat să-i includem pe toți în spițele genealogice ale neamului, pe care le vom prezenta la această etapă a cercetării).

Această variantă pare a fi greșită, după cum am arătat ceva mai sus, deoarece dintr-o altă spiță genealogică a Năculeștilor (Spița B) sesizăm o incoincidență legată de originea Năculeștilor de la Șestaci[28].

[27] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 35-36v, 43-43v-44-44v.
[28] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 17-17v.

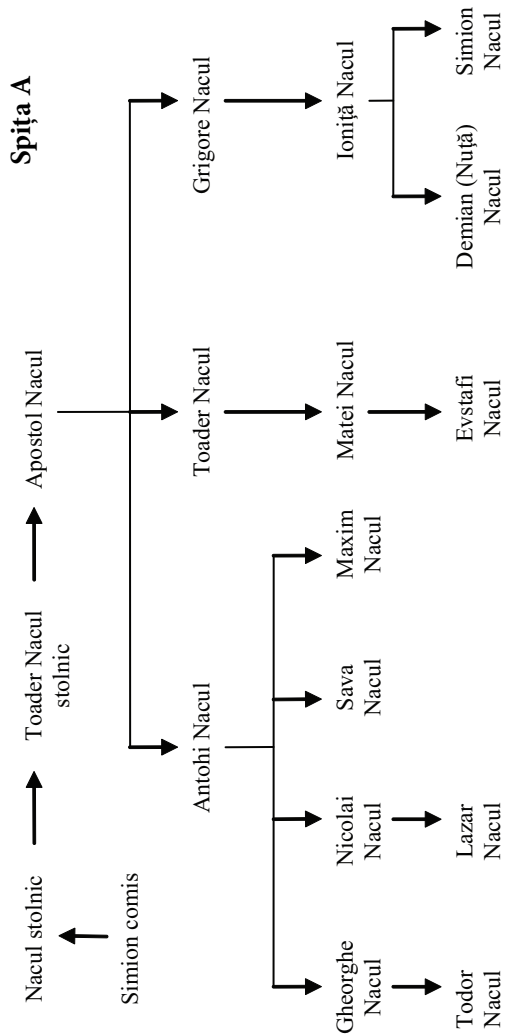

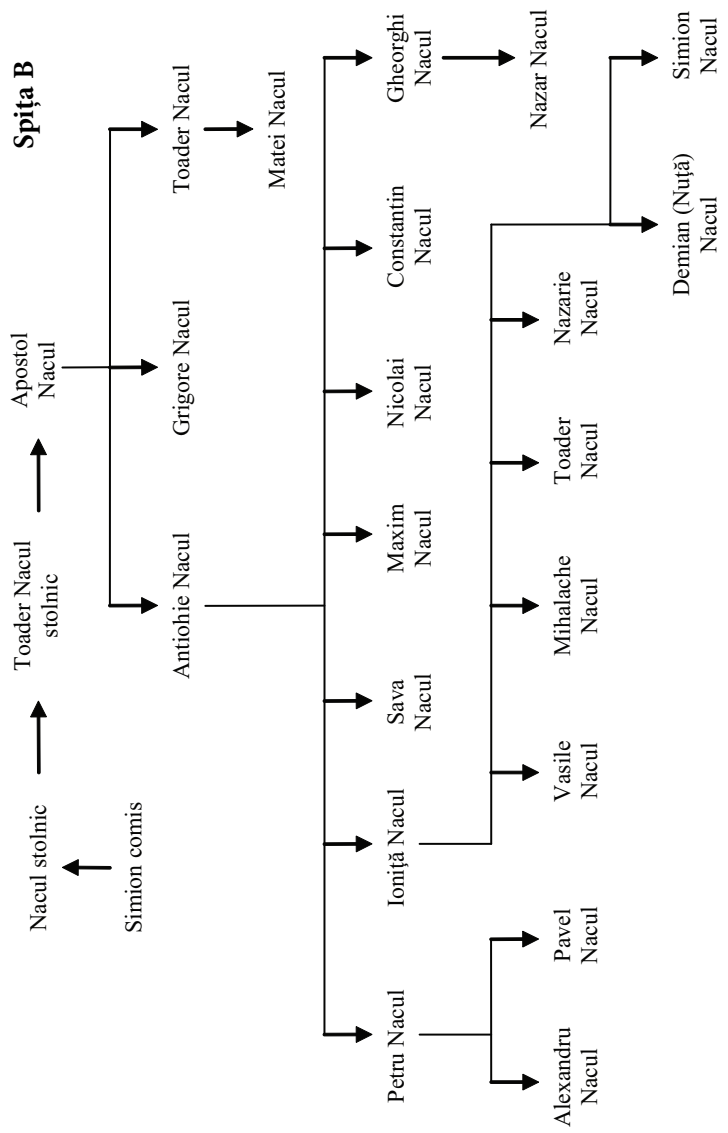

III.6.4. Modificarea statutului social al unor Năculești din Cuzmin

Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei a cercetat documentul emis de Divanul Cnejiei Moldovei la 6 aprilie 1815 și a constat, la 15 decembrie 1841, că deși documentul prezentat de Năculești demonstrează în mod satisfăcător originea nobilă a strămoșilor lor, odată ce au fost înregistrați din greșeală în catagrafia din 1835, nu-i poate recunoaște ca nobili, deoarece nu sunt excluși din categoria plătitorilor de dări («*из сословия платящая подати*»). În aceste condiții, Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei emite Năculeștilor o copie a rezoluției, restituindu-le și documentele prezentate ca să se adreseze în instanțele competente pentru excluderea din rândul plătitorilor de dări. Acestea au fost restituite în aceeași zi, la 15 decembrie 1841. Se mai recomanda ca, odată ce Năculeștii vor primi copia rezoluției și li se vor restitui actele, toate aceste documente să le prezinte în Primul Departament al Senatului, cu rugămintea de a fi excluși din categoria plătitorilor de dări, ceea ce au și făcut.

Senatul, cercetând situația Năculeștilor, la 29 mai 1845, în baza documentelor prezentate, a transmis dosarul Departamentului de Heraldică al Senatului ca acesta să decidă dacă: 1) poate fi recunoscută ca fiind corectă decizia Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei privind recunoașterea nobleței Năculeștilor; 2) este oare permis ca Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei să facă astfel de recunoaștere fermă a nobleței Năculești fără să se ia în calcul faptul că aceștia au fost incluși în categoria populației plătitoare de impozite.

Departamentul de Heraldică, după ce a examinat situația, prin ucazul din 21 februarie 1846, a transmis dosarul Năculeștilor Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei, căreia i-a recomandat: 1) să fie cercetat din nou cazul Năculeștilor pentru a se stabili dacă aceștia au dreptul de a pretinde la noblețe, iar în timpul procesului de cercetare să țină cont de sugestiile Senatului din 29 mai 1845; și, în acest mod, Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei, fără a fi stânjenită de precedenta sa rezoluție, să emită altă hotărâre ca dosarul Năculeștilor să fie cercetat în ordinea prevăzută de legislație și să prezinte documentele în original[29].

[29] Vezi și *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 43-43v-44-44v.

La 12 iulie 1846, Ministrerul Afacerilor Interne al guberniei Podoliei informează Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei că printre Năculeștii ce n-au prezentat în termen documentele privitoare la statutul lor social se enumără: Constantin; Grigori cu fiii Nazar și Teodor; Nicolai cu fiii Grigore și Vasile; Maxim cu fiii Teodor și Antohi; Sava cu fiul Macar (fiii lui Anton); Matei cu fiul Teodosie, fiul lui Teodosie – Ivan cu fiii Emelian, Maximilian; fiul lui Grigore, Maximilian, toți nepoții ai lui Anton. Însă, în pofida faptului că toți aceștia pretindeau a fi nobili, reieșind din faptul că sunt mazâli («однодворцы»), Judecătoria din Olgopol i-ar fi inclus în categoria țăranilor satului de stat Cuzmin și, ca urmare, plătesc capitația[30].

La 30 septembrie 1846, în cadrul Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei, s-a revenit asupra cazului Năculeștilor de la Cuzmin. În consecință, s-a decis ca să fie informată Administrația guberniei Podoliei, atenționând că, până la această dată, Năculeștii n-au prezentat încă documentele originale[31].

La 31 octombrie 1846, în urma ucazului, Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei a examinat dosarul „viețuitorilor din gubernia Podolia, Todor Gheorghev, Lazar Nicolaev, Maxim și Sava Antohiev și Evstafi Matfeev, toți Năculești", arătând că aceștia, prin cererea depusă la 10 decembrie 1841 (după ce au prezentat la Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei copiile documentelor date familiei lor de Divanul Cnejiei Moldovei întărite de domnul aceleiași țări, Scarlat Callimachi, din 10 aprilie 1815, documente ce arată originea boierească, deținerea de dregătorii și stăpânirea de sate a strămoșilor Năculeștilor), cer să fie incluși în categoria nobilimii basarabene. Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei, deși consideră documentele prezentate drept satisfăcătoare, susține că acești Năculești pe moment nu pot fi incluși în rândul dvorenimii basarabene, deoarece, pentru început, este necesar să fie excluși din mediul plătitorilor de impozite (contribuabililor). Li s-a dat o copie a acestei din urmă decizii și li s-au reîntors documentele ca să-și poată soluționa problema în instanțele competente. Ca urmare a deciziei Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei, Năculeștii s-au adresat Primului Departament al Senatului cu rugămintea de a-i exclude din categoria plătitorilor de impozite. A urmat cunoscuta decizie a Departamentului de Heraldică.

[30] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 37-37v-38-38v-39-39v-40.

[31] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 41-41v-42-42v.

Aflând despre decizia Departamentului de Heraldică, Toader Nacul, Lazăr Nacul, Eustafie Nacul și Iachim, fiul răposatului Maxim Nacul, alături de Macar Nacul, fiul răposatului Sava Nacul, au înaintat o nouă cerere către Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei la 28 octombrie 1846, prezentând documentele originale referitoare la originea lor nobilă și cerând din nou să fie incluși în categoria dvorenilor Basarabiei și înscriși în cartea Nobilimii a ținutului Soroca, în satul Hristici, deoarece ei, după ce vor fi confirmați în calitate de dvoreni, intenționează să se mute, împreună cu familiile lor pe părțile de moșie din acel sat ce le aparțin. Dintre documentele prezentate, evidențiem din nou actul din 6 aprilie 1815, întărit de domnul Moldovei, Scarlat Alexandru Callimachi, și confirmat de Departamentul Afacerilor Externe al Țării Moldovei și de consulul general al Rusiei în Moldova, din care se vede că toți acești Năculești sunt rude cu Simion și Demian (Nuță), fiii lui Ioniță și nepoții lui Grigore Nacul (după alte adate, ai lui Antohi Nacul – *n.n.*), strănepoți lui Apostol Nacul, recunoscuți ca nobili de Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei la 11 mai 1837. Strămoșii lor comuni stăpâneau în Țara Moldovei moșiile Balaceni, Briceni, Grimăncăuți, Lomacinți, Glinești, părți de moșii în Naslavcea și Soloneț.

După noua examinare a cazului, Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei a decis: 1) a recunoscut drept convingător documentul emis de Divanul Cnejiei Moldovei în 1815, în baza căruia a fost întocmită spița genealogică a Năculeștilor, începând cu Simion comisul; 2) confirmă corectitudinea precedentei sale decizii din 15 decembrie 1841; 3) de aceea, Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei îi recunoaște din nou pe mai sus menționații Năculești în calitate de nobili (dvoreni) și consideră necesară includerea lor în Prima Carte a Nobilimii din ținutul Soroca[32].

Ministrerul Afacerilor Interne al guberniei Podoliei, la 4 iunie 1847, comunică Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei că Constantin; Gheorghe cu fiii săi Nazar și Teodor; Nicolai, cu fiii Grigore și Vasile; Mihail, cu fiii săi Teodor și Anton; Sava și fiul său, Macar, toți fiii lui Anton; și cu Matvei, și fiul său, Dodosim; Ivan, fiul lui Todosi, și fiul său Emelian; Maximilian, fiul lui Grigori; toți ei nepoți («внуки») lui

[32] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 45-45v, 46-46v

Anton Nacul, sunt arătați ca locuitori ai satului Cuzmin și recunoscuți de judecătoria din Olgopol în calitate de odnodvorți («гражданские однодворцы»), pentru care li s-au emis și adeverințe, documente de confirmare a nobleței, la 20 ianuarie 1845. Ca urmare a cercetării efectuate de Judecătoria Oligopol, se constată la 31 decembrie 1845, că Năculeștii – Constantin, Toader, Macar și Ivan, împreună cu familiile lor – sunt țărani de stat în satul Cuzmin. Iar în raportul din 8 mai 1846, Judecătoria Oligopol îl califică pe Fiodor, Lazar, Sava și Eustafie Nacul, drept „țărani ce încearcă să-și demonstreze apartenența la o stare privilegiată", («отыскивающие вольности из крестьянскаго сословия») a satului Cuzmin. Ca urmare, Ministrerul Afacerilor Interne al guberniei Podoliei, la 4 iunie 1847, se interesa dacă mai sus enumerații Năculești au fost recunoscuți, sau n-au fost recunoscuți, în calitate de nobili la Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei[33].

La interpelarea Ministrerul Afacerilor Interne al Guberniei Podoliei, din 4 iunie 1847, Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei răspunde că problema Năculeștilor încă n-a fost soluționată[34].

III.6.5. Cazul lui Vlas Nacul

În același an, 1847, demarează și cercetarea nobleței unui alt reprezentant al Năculeștilor, anume al lui Vlas Nacul, fiul lui Sava Nacul de la Cuzmin și nepot al lui Antohi Nacul. Astfel, la 25 ianuarie 1847, către Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei se adresează cu o întrebare comandantul regimentului Moskova al Gardei Imperiale, în legătură cu faptul că Vlas Nacul, subofițer («унтер-офицер») al celei de a 9-a companii a aceluiași regiment, a afirmat că Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei a recunoscut noblețea Năculeștilor și a transmis dosarul mai departe, pentru examinare, către Primul Departament al Senatului. De aceea, conducerea regimentului roagă să confirme acest fapt și să i se trimită o copie a deciziei Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei din 31 octombrie 1846[35]. La 5 martie 1847, Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei a răspuns că s-a cercetat documentele din dosarul Năculeștilor care au cerut să fie recunoscuți în calitate de nobili, și printre ei nu figurează niciunul cu numele de Vlas Nacul. Se mai arată că documentele sunt examinate de Departamentul de Heraldică, iar decizia finală a acesteia nu este încă cunoscută[36].

[33] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 47-47v, 48-48v, 49-49v, 50-50v, 51-51v.
[34] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 53-53v.-
[35] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 54.

În continuare urmează o serie de noi interpelări din partea comandantului regimentului Moskova al Gardei Imperiale care, la 5 aprilie 1847, s-a adresat Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei cu rugămintea să i se trimită și copia deciziei acesteia din 31 octombrie 1846[37]. La 24 aprilie 1847, comandantul regimentului a insistat încă o dată pe lângă Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei ca să-i trimită și copia deciziei din 31 octombrie 1846, deoarece cererile precedente au rămas fără răspuns, arătând că Adunarea, la 5 martie 1847, i-a comunicat despre faptul că numele lui Vlas Nacul nu figurează printre cele ale Năculeștilor care au fost recunoscuți ca nobili prin decizia din 31 octombrie 1846. În aceste condiții, se atenționa sus-numita Adunare că, potrivit cărții metricale a lui Vlas Nacul, se știe că acesta este frate cu Macar Nacul și fiu al lui Sava Nacul, unul dintre cei recunoscuți ca nobili la 15 decembrie 1841 și la 31 octombrie 1846. De aceea, comandantul regimentului Moskova al Gardei Imperiale a trimis Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei copia cărții metricale și formularul privind serviciul militar al lui Vlas Nacul, cu rugămintea să li se trimită la Moscova hotărârea Departamentului de Heraldică, dacă există[38].

La 5 august 1847, comandantul regimentului Moskova al Gardei Imperiale a scris din nou Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei cu aceeași rugăminte, arătând că n-a primit niciun răspuns la cererile din 11 aprilie și 23 mai 1847[39]. O cerere identică a trimis și la 12 octombrie 1847, pentru a patra oară[40].

Doar la 6 decembrie 1847, Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei a făcut un efort și a răspuns la interpelările din 11 aprilie, 23 mai, 5 august și 12 octombrie 1847 ale comandantului regimentului, arătând că dosarul subofițerului Vlas Nacul a fost finalizat și îndreptat către Departamentul de Heraldică. Iar decizia acestuia, pe moment, nu era

[36] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 55-55v.
[37] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 56.
[38] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 57-57v.
[39] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 58-59.
[40] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 60.

cunoscută. Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei a trimis conducerii regimentului și copia deciziei[41].

În aceeași zi, la 6 decembrie 1847, Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei a expediat un raport către Departamentul de Heraldică cu privire la cazul lui Vlas Nacul și al celorlalți Năculești, anexând acestuia și documentele trimise de către comandantul regimentului: 1) o copie de pe însemnările Consistoriei Duhovnicești a Podoliei din 12 mai 1843, care arată că, la 11 februarie 1817, în familia lui Sava Antonov Nacul, plătitori de dări din satul Cuzmin, ținutul Olgopol, s-a născut fiul Vlas; și 2) formularul de slujbă al lui Vlas Nacul, în care se arăta că acesta provenea din țărani de stat, că a fost mobilizat ca recrut în regimentul regimentul Moskova al Gardei Imperiale la 7 decembrie 1836; la 3 mai 1837 a devenit ostaș, iar la 8 noiembrie 1844 – subofițer[42].

III.6.6. Lupta Năculeștilor din Șestaci pentru recunoașterea nobleței

În aceeași perioadă, după cum am arătat ceva mai sus, și-a intensificat acțiunile în vederea urgentării recunoașterii nobleței și Năculeștii de la Șestaci din motive lesne de înțeles. Astfel, la 19 ianuarie 1848, nobilii din ținutul Soroca, anume Fiodor Demianov Nacu, Alexandr Semionov Nacul și Fiodor Vasiliev Nacul, se adresează conducătorului Nobilimii Basarabiei, consilier de Stat («действительный статный советник»), cavaler, Ivan Mihailovici Sturdza, arătând că: 1) Judecătoria ținutului Soroca, conform îndrumărilor făcute de Administrația Regiunii Basarabia («Областное Правление») și Camera Fiscală, în ianuarie 1847, în mod insistent, le-a cerut „ca tot neamul nostru să decidă privind starea socială din care face parte" («побуждает нас и весь род наш к избранию рода жизни»); 2) iar aceste acțiuni ale Administrației Regiunii Basarabia, Camerei Fiscale și a Judecătoriei de ținut „sunt pentru noi extrem de neplăcute și ofensatoare, deoarece părinții noștri și frații noștri" («есть для нас весьма обидное, потому что отцы наши и мы с братьями»), în baza documentelor prezentate Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei, „suntem de mult timp înscriși în rândul nobilimii Basarabiei" («давно уже состоим причисленными к Бессарабскому

[41] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 63-63v.
[42] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 64-64v, 65-65v, 66-66v.

Дворянству»); 3) și deoarece, în calitate de nobili, „ne aflăm sub oblăduirea și ocrotirea domniei voastre", ca cel mai apropiat „apărător al dvorenilor", „rugăm să interveniți pentru a stopa sus-amintitele acțiuni rușinoase ale instațelor regionale și ale poliției, până la confirmarea și întărirea neamului nostru în calitate de dvoreni («выше объясненого постыднаго для рода нашего действия Областных мыт и земской полиции впред до утверждения рода нашего въ дворяне») de către Departamentul de Heraldică. Cu atât mai mult că, dosarul lui Vasile Nacu urma să fie în curând examinat, iar descendenții lui Demian și Simion Nacul se obliga ca, în cel mai scurt timp, să prezinte documentele necesare la Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei pentru a le expedia Departamentului de Heraldică[43].

Ca urmare, la 28 ianuarie 1848, conducătorul nobilimii Basarabiei s-a adresat guvernatorului militar al Basarabiei cu rugămintea ca Năculeștii să fie scutiți de inluderea în categoria plătitorilor de dări, deoarece urmează să fie în curând recunoscuți de Departamentul de Heraldică în calitate de nobili[44].

Spre mijlocul secolului al XIX-lea, dosarele privind noblețea Năculeștilor de la Șestaci și ale celor de la Cuzmin, până atunci cercetate separat, sunt comasate în următoarele împrejurări. La 19 iunie 1848, gubernatorul militar al Basarabiei a răspuns la intervenția din 28 ianuarie 1848 a conducătorului nobilimii Basarabiei referitoare la cazul nobililor Fiodor Demianov Nacul, Alexandr Semionov Nacul și Fiodor Vasiliev Nacul, care s-au plâns pe Judecătoria ținutului Soroca, judecătorie ce insista ca ei să aleagă modul de viață, în pofida faptului erau incluși în cartea nobilimii Basarabiei. Guvernatorul militar al Basarabiei menționează că a cerut Judecătoriei ținutului Soroca date privitoare la acest caz și explicații despre acțiunile acestei instanțe. Judecătoria ținutului Soroca a raportat guvernatorului militar al Basarabiei că Năculeștii trebuie incluși în categoria socială a plătitorilor de dări „alături de alți purtători ai acestui nume de familie" în baza ordinului Administrației Regiunii din 4 ianuarie 1847, nr. 149, și a ucazului Camerei Fiscale din 30 ianuarie 1847, nr. 61. Cercetând aceste dispoziții, observăm că articolul 231 este foarte confuz și permite interpretări diferite, fapt ce a dat motiv poliției

[43] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 69-69v.
[44] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 70-70v, 71.

din ținut să inițieze includerea în rândul plătitorilor de dări nu numai pe Năculești, ci și pe alți dvoreni. Din ucaz reiese că dvorenii care așteaptă să fie recunoscuți ca nobili să fie incluși în rândul plătitorilor de dări până în momentul recunoașterii lor ca nobili, însă acest lucru nu se referă și nu afectează pe cei incluși deja în cărțile nobililor.

Reieșind din faptul că Năculeștii arătați mai sus au fost incluși în Cartea Nobililor din ținutul Soroca, mareșalul nobilimii Basarabiei insistă asupra excluderii lor din rândul plătitorilor de dări, cerând cercetarea, interpretarea și explicarea mai atentă de către Judecătoria ținutul de Soroca a momentelor delicate din lege pentru a evita pentru viitor apariția unor situații similare.

Investigația efectuată arată că Prima Cameră Fiscală a Basarabiei, la 14 noiembrie 1846, răspunzând la apelul Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei din 25 mai 1846, arăta că în ceea ce privește prezentarea datelor despre persoanele neînscrise în recensămintele din 1824 și 1835 din satul Șestaci, ale nobilului Toader Nacul, în acest sat erau înscriși în categoria plătitorilor de dări: Simion Ivanovici Nacul, Demian Ivanov Nacul, Nazar Ivanov Nacul, Stepan Vasile Nacul, văduva Paraschiva Nacul și familiile acestora. Aceeași instituție se interesa la 15 iulie 1846 dacă sunt în drept, sus-numiții Năculești să se afle în continuare în categoria nobililor sau nu. Drept răspuns mareșalul nobilimii Basarabiei a precizat la 16 septembrie 1847 că Simion și Nuță Nacul cu familiile lor (Simion (soția, Alexandru, Zoița, Grigori); Nuță (soția, Ivan, Ilie) au fost înscriși în Cartea Nobilimii Basarabiei încă la 1836 și că în 1846 au fost incluși în categoria nobililor ca rude ale celor menționați mai sus, și Dimitrie Fiodorov, și frații Fiodor Vasiliev, și Lupu Vasiliev Nacul.

În pofida faptului că mulți reprezentanți ai acestui neam încă nu sunt înscriși în categoria nobililor, ei aveau posibilitatea să facă acest lucru dacă vor prezenta Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei dovezi sigure că sunt rudele acelor Năculești ce au fost deja înscriși în cărțile nobilimii.

În aceste condiții, Camera Fiscală întreabă Administrația Regiunii Basarabia dacă este cazul să-i includă în categoria plătitorilor de dări pe Năculești, nobletea cărora încă nu este recunoscută de Departamentul de Heraldică, iar unii reprezentanți ai acestora nu sunt recunoscuți nici chiar de Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei, însă fără a le lua și dreptul de a-și căuta, demonstra și dobândi nobletea.

Guvernatorul militar al Basarabiei, în baza deciziei Departamentului de Heraldică a Senatului din 24 noembrie 1847 și a două dosare, și anume: a) raportul Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei despre nobletea Năculeștilor; b) denunțul adresat Senatului de Petru Macovei, boernaș din satul Șestaci, ținutul Soroca, privind „o presupusă folosire incorectă de către Năculești a drepturilor de dvoreni" («о неправильном будьто бы пользовании Накуловыми правами дворянства») propune, conform cerințelor Departamentului de Heraldică, efectuarea unei cercetări pentru stabilirea în ce măsură este întemeiat demersul lui Petru Macovei. Pentru efectuarea acestei cercetări, administrația regiunii l-a desemnat pe președintele Judecătoriei ținutului Soroca să efectueze acestă cercetare, de la care încă nu primise până la acest moment niciun raport. La Guvernatorul militar al Basarabiei a ajuns și dosarul lui Vlas Nacul, în privința căruia s-a decis să fie examinat împreună cu al celorlalți Năculești, trimițându-l și pe acesta președintelui Judecătoriei ținutului Soroca să cerceteze cazul[45].

La 1 mai 1852, Senatul, în baza rapoartelor trimise de gubernatorul militar al Basarabiei din 27 iulie 1851 despre nobletea Năculeștilor, în baza cercetării denunțului lui Petru Macovei, a decis ca dosarul să fie întors Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei pentru o nouă examinare[46]. Iar în raportul Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei din 28 iunie 1852 trimis către Departamentul de Heraldică al Senatului Judecătoria ținutului Soroca și Judecătoriei ținutului Olgopol arată că la 28 mai 1852 la această Adunare a fost examinat ucazul Departamentului de Heraldică al Senatului din 1 mai 1852 și primit de Adunare 21 mai 1852 urmând să se efectueze o nouă cercetare asupra cazului nobililor Nacul, în baza denunțului lui Petru Macovei, fără a fi împiedicați de cercetările și hotărârile anterioare. S-a stabilit că Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei a prezentat Departamentului de Heraldică trei dosare: 1) raportul din 28 septembrie 1846 privind locuitorii satului Șestaci, Dmitri Fiodor Nacul, Fiodor Vasile Nacul, Lupu Vasile Nacul; 2) raportul din 4 noiembrie 1846 despre locuitorii guberniei Podolia, satul Cuzmin: Todor Gheorghe Nacul, Lazar Nicolae Nacu, Iachim Maxim Nacul, Macar Sava Nacul, Eustafi Maftei Nacul; 3) raportul din 6 de-

[45] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 72-72v, 73-73v, 74-74v, 75-75v, 76-76v, 77.
[46] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 78-78v, 79.

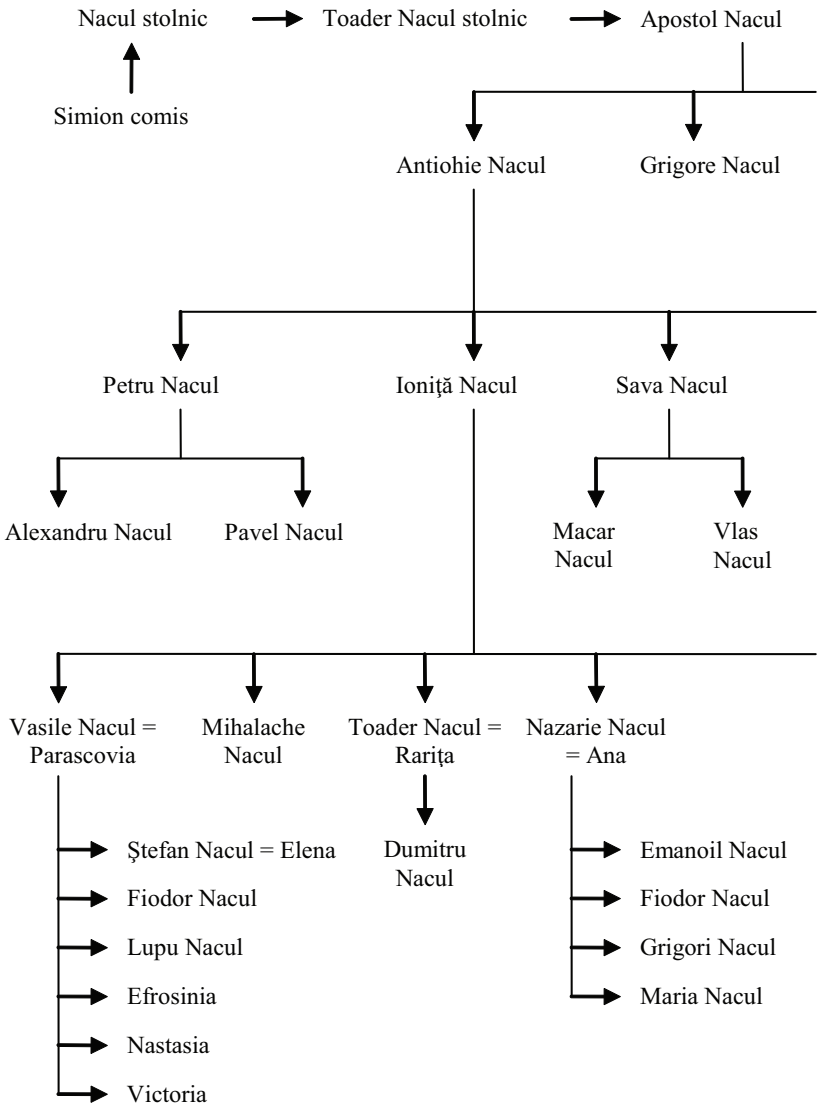

Spița genealogică a ramurii transnistrene și basarabene a neamului Năculeștilor

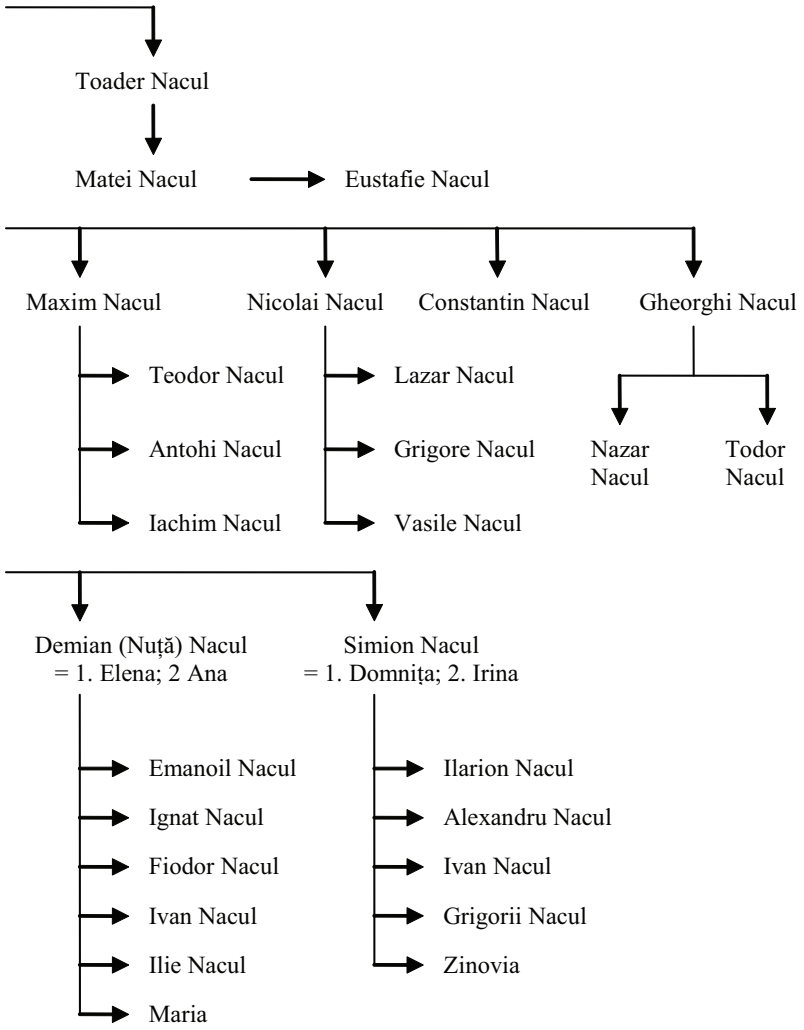

cembrie 1847 despre subofițerul Vlas Sava Nacul. S-a decis reîntoarcerea din Departamentul de Heraldică a celor trei dosare ca Năculeștii să poată prezenta documentele originale[47].

În final, unii dintre Năculești vor reuși să obțină recunoașterea nobleței din partea Departamentului de Heraldică, iar alții nu. Însă aceste aspecte merită un studiu separat, deoarece ține de o altă generație de Năculești, dintr-o altă perioadă, asupra căreia sperăm să revenim.

* * *

În acest fel, asistăm la un proces îndelungat și complicat prin care reprezentanții neamurilor nobile autohtone, în cazul nostru o ramură transnistreană și una basarabeană a neamului Năculeștilor insistă să li se recunoască noblețea, proces îngreunat de birocratizarea excesivă a instituțiilor și însuși a procesului de confirmare a nobleței, fapt ce se răsfrângea negativ, inclusiv din punct de vedere economic[48], asupra micii nobilimi de la țară. Totuși, grație sistemului birocratic țarist, s-au păstrat un număr important de documente care ne permit într-o măsură mai mare sau mai mică să elucidăm mai multe aspecte legate de istoria și genealogia neamurilor nobile din Basarabia și Transnistria. Din acest punct de vedere, a fost posibilă stabilirea (sau restabilirea) evoluției unor ramuri ale neamului Năculeștilor, ramură care au avut o evoluție deosebită (boieri, mazili, țărani de stat, nobili, pentru a-i constata în secolul XX, în epoca sovietică, și în calitate de colhoznici), într-un cadru geografic specific (Țara Moldovei, Podolia poloneză, Podolia țaristă, Basarabia rusească), neam care a avut locul său în istoria națională.

În linii generale, când ne referim la neamurile nobile ale Țării Moldovei, constatăm că tradiția și istoria sunt aproape pe picior de egalitate, deoarece multe aspecte de ordin genealogic, păstrate în documente,

[47] *ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 80-80v, 81-81v.

[48] Astfel comandantul a regimentului Moskova al Gardei Imperiale, la 31 decembrie 1847, s-a adresat Adunării Deputaților Nobilimii Basarabiei cu rugămintea că în momentul trimiterii copiilor dosarului lui Vlas Nacul, aceasta din urmă a cerut să fie achiați și banii ce s-au cheltuit pentru hârtia specială («гербовая бумага») (4 ruble și 80 copeici de argint), deoarece, conform legii privitoare la militari, acesta este scutit de asemenea plăți, deoarece nu are alt venit decât banii obținuți din serviciul militar (*ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 67-67v.); La 29 ianuarie 1848, Adunarea Deputaților Nobilimii Basarabiei printr-un răspuns a recunoscut argumentele convingătoare și l-a scutit pe Vlas Nacul de plata acelor bani (*ANRM*, f. 88, i. 1, d. 861, partea I, f. 68-68v).

provin din tradiție. Această situație s-a refletat de minune în cazul neamului Năculeștilor. S-au schimbat frontierele politice, regimurile, structurile sociale, componența etnică, culturală, s-a modificat mentalitatea, însă întemeietor al Cuzminului, conform tradiției, rămâne moldoveamul Nacul, indiferent cum îl vom numi: Cuzima sau Apostol; iar Năculeștii, boieri, nobili (dvoreni) sau țărani, moldoveni sau deveniți ucraineni, au făcut tot tot posibilul pentru a-și menține o poziție socială demnă.

III.6.7. Documentele Năculeștilor din satele Cuzmin și Șestaci

1. *Adeverința Divanului Cnejiei Moldovei, întărită și de domnul Scarlat Alexandru Callimachi, acordată Năculeștilor de la Cuzmin, reprezentați de Niculai Nacul, fiul lui Antohe Nacul și Nazar, fiul lui Gheorghe Nacul, în care se arată că strămoșii lor au fost boieri moldoveni, au deținut funcții și au stăpânit moșii în cuprinsul Țării Moldovei.*

CU MILA LUI DUMNEZEU NOI SCARLAT ALEXANDRU CALIMAH V(OE)V(O) DA DOMNU(L) ȚĂRII MOLDOVEI[1]

C[1]ercetând și însămi domniia me, și încredințându-ne din arătata adiverința a Obștescului Divanu a domnii mele, că trăitorii de piste Nistru Năculești numiți mai gios, nepoții și strănepoții lui Apostol Nacul, carile au mersu de de / mult din Moldova piste Nistru, ficiorul lui Toader Nacul vel stolnic, sânt din vechiu din rânduiala boerilor Moldavviei. C[1]um dovedesc documenturile vechi ce sau găsit asupra aceștii fameliei. A[1] cărora cuprindire este însemnată mai gios, sau întărit / cu a noastră domnească iscălitură și pecete. 1815 aprilie 10

Scarlat Alexandru Calimachi v(oe)v(o)d Iordache Ghica vel logofet

[pecetea domnească] [2]

DIVANUL CNEJIE MOLDAVIEI1

S[1]upușii împărății Rosii, trăitorii din satul Cozminul de piste Nistru, anume: Niculai Nacul, ficior lui Atohie Nacul, și Nazar, ficiorul lui Gheorghie Nacul, viind aice sau arătat prin cinstit Gheneral Consulat rosescu din Iași. Că[1] ei înpreu / nă alți frați, și neamuri a lor, acum sânt trăitori în satul Cozminul piste Nistru: Iar de vechiu neamurile lor au fost din Moldova din rânduiala boerilor, și a mazililor aceștii țări. Și[1] în anul 1810 li sau dat lor de aice adiverința diva / nului, că neamurile

lor au fost de demult de la Moldova din rănduiala boerilor dvorenilor Moldoviei. Însă[1] pe lângă ace adiverință li să cere la locul lor acum a să ști prin altă adiverință cine anume au fost bătrânul familiei Năcule / știlor, și ce priveleghie sau documenturi de boerie și de dvorenie au avut, rugându-să ei cinstitului Consulat, și Consulatul prin nota din 6 a trecutei lunii fevr(uarie) supt № 86 au făcut poftitoare cerire ca să li să dei adiverința cer / șută după dovezile din vechiu să vor putea găsi aice. D[1]eci înfățoșindusă pe numiții mai sus în cercetare sau sau întrebat cine au fost anume cel dintăi Nacul care au mersu de demult din Moldova piste Nistru. Și au răspunsu / că acela ar fi fost Apostol Nacul ficior lui Toader Nacul după știința ce au ei din bătrâni: Care Toader ar fi fost din boerii Moldavii, și au avut de demult moșii în Moldova. Și acel Apostol Nacul ce au mersu din Moldova piste Nistru au / avut ficiori pi Antohi Nacul i Todosă Nacul și Grigorie Nacul, și aceștia au avut ficiori anume, Costandin i Gheorghie i Neculai (pomeniți mai sus, ce au venit acum aice) Maxim și Savva frați Năculești, care trec ficiorii lui / Antohi Nacul; Maftei, ficiorul lui Todosă Nacul. Iar din Grigorie Nacul au fost fiiul său Ioniță Nacul, și ar fi murit. A[1]cum ficiorii lui Antohi Nacul numiț mai sus, ce sânt bătrâni, iară au ficiori căsătoriț și holtei, anume: Nazar / pomenit mai sus ce au venit aice, frate seu Toader, ficiorii lui Gheorghie, i Grigoraș i Vasili i Lazar frați, ficiorii lui Niculai pomenit mai sus, i Toader i Antohi și Ichim frați, ficiorii lui Maxim, și Macarie, ficiorul Savvii (iar Costandin stărpu) cum și Maftei fiiul / lui Todosă Nacul tatăl Apostolului, și de au avut moșii în Moldova. Și niam încredințat că au fostu boeriu și au avut moșii la Moldova cum dovidesc lămurit ducumenturile vechi ce sau găsit, a cărora cuprindire că însămnează, carte din 7200 / avgust 20, de când sint trecuț 122 anii, a domlui Costandin v(oe)v(o)d înștiințătoare că sau părât atuncea boerul domnii sale Toderașcu Nacul cu Mihălachi nepotul Pelinoae, pentru satul Bălăcenii din ținutul Sucevii, ce lau fost cumpărat Nacul / ce au fost stolnic mare. Zapis din 7201 săpt(en)v(rie) 4 a lui Toader sin Nacul stolk. Și soțiia sa Nastasiia, prin care au vândut de veci la Iordachi Rosăt vist. Satul Bricenii ce iaste pe Vilie în ținutul Hotinului. Carte dintr-acel anu sept(en)v(rie) 8 de la / boerii divanului din vremea aceia de întăritură visternicului Iordachi Rosăt asupra acei cumpărături. Zapis din 7201 dechemv(rie) 2 de la Toader Nacul, ficiorul Nacului Stolnicului, și

soție sa Nastasiia fiica lui Prodan Drăgușescu / medelnicer, prin care au vândut de veci la vist. Iordachi Rosăt satul Hrimancăuții din ținutul Hotinului. Zapis din 7205 martie 12, de la Toader Nacul stolnic și soțiia sa Nastasiia, prin care au vândut de veci la vist. Iordachii Rost. Doaî sate Lo / macenții i Hlinișteș, și a cince parte din Neslavce de la ținutul Hotinului. O scrisoare din 7270 april 20 de la un Vasile Nacul vornic, adiviritoari că Simionel comisul din Comănești au avut ficiori pe Costandin, iarăș comis, / mare i pe Nacul stolnic mare și pe Dociul paharnic mare. Și Nacul au avut ficior pe Toader Nacul și din Toader Nacul au fost Apostol Nacul ce sau dus din Moldova în Țara Leșască, și Dumitrașcu Nacul, și din Dumitrașcu Nacul au fost Ioniță / Nacul moșinașul din moșie Solonețul de la ținutul Sucevii. Care scrisoare au văzut scrisă și adiverită de marturi. Dreptu aceia pentru întimiere ducumentului pomenit ciau luat în anul 1810 numiții Năcule / ști. Li sau mai dat acum adiverința aciasta. Pe putere documenturilor însemnate cu a noastre iscăliturи și pecete Divanului. Ca să fie știut, că Apostol Nacul ce au mersu de demult din Moldova piste Nistru, strămoșul / Năculeștilor de acum, au fost ficior lui Toader Nacul stolnic și strănepot lui Simionel comisul ..... [3] privileghiuri și documenturi să fie cunoscuț toți nepoții și strănepoții lui Apostol Nacul ce să află acum / treitor piste Nistru. Că familiia lor din vechi ao fostu din rănduiala boerilor Moldaviei.

1815[1] aprilie[1] 6[1].

Veniamin Mitropolit Moldoviei, Costache Ghica logofet, Iordachie Ghica logofet, Costandin Balș logofet, Grigori Sturza logofet, Constandin Rosset logofet, Nicolai Stratilat vornic, Iordachi Catargiu vornic, Șerban Negel vornic, Dimitri Jora vornic, Costandin Costachi vornic.

[pecetea Divanului Cnejiei Moldovei] [4]

DE LA DEPARTAMENTUL PRICINELOR STREINE1

A[1]cestu documentu ce sau datu treitorilor de piste Nistru numiților mai sus: strănepoții lui Toader Nacul stolnicul, carile au fostu boiariu din Moldova. D[1]upă dovadă ducumenturilor vechi însemnate sau cercetat în departament / preosvinții sa Mitropolitu i dumnialor boerii Divanului. Ș[1]i întărit cu iscălitura și pecete pre înălțatului domnu a Moldovvei. D[1]entru aceia sau adeverit cu iscăliturile noastre și pecete Departamentului. 1815 aprilie 15.

Nicolai Stratulat vornic, Andronachi Donici aga, Balș spatar, Grigori Razo spatar.

[pecetea departamentului pricinelor streine] [5]

ANRM, fond 88, inventar 1, dosar 861, partea I, fila 130. Original, pergament, paleografie româno-chirilică, cerneală neagră și aurie. Dimensiuni 62 X 51 cm., într-un cartuș dublu, cerneală roșie și aurie.

[1] Scris cu cerneală aurie.
[2] Pecete rotundă, pe chinovar, într-un cartuș auriu.
[3] Text ilizibil, deteriorat la îndoitură.
[4] Pecete rotundă, pe fum, într-un cartuș auriu.
[5] Pecete ovală, pe fum, într-un cartuș auriu.

2. *Adeverința Divanului Cnejiei Moldovei, acordată Năculeștilor de la Șestaci, reprezentați de Simion Nacul, fiul lui Ioniță Nacul, în care se arată că strămoșii lor au fost boieri moldoveni, au deținut funcții și stăpânit moșii în cuprinsul Țării Moldovei.*

DEN DIVANUL MOLDAVVIEI[1]

S[1]imion Nacul viind de piste Prutu au arătatu prin cinstitul Consulatu din Eși al împărăției Rosiei, că tatăl său, Ioniță Nacul, ficiorul lui An / tohe Nacul de piste Nistru, unde au rudenii di pe strămoșul lor Toadir Nacul stolnic ce au fostu din Moldova de demultu. Iar el împreună cu ciialați fra / ți ai săi, și cu tatăl lor, să află trăitori la satul Șiștacii din ținutul Soroca. Și fiind că să cercetează în ocârmuire Basarabiei pe toți / ca săș arăte stare neamului, în ce rânduială au fostu mai denainte, au și ei trebuință de dovezi cum sau aflat neamul lor din vechiu. Pentru aciasta au făcut / rugăminte să li să dei de la Divanul de aicea adiverință, precum sau dat în anul 1815 verilor săi Nazar Nacul i Toadir Nacul și altor rude a lor din satul / Cozminul de piste Nistru adiverințe, pe temeiul documenturilor ce sau găsit aicea în Moldova pentru neamul Năculesc. D[1]eci sau cercetat adiverința a / ce dată în anul 1815 a cărie cuprindire este, că Apostol Nacul ce au mers de demultu din Moldova piste Nistru au fostu ficiorul lui Toadir Nacul stolnic / și acel Apostol Nacul au avut ficiori pe Antohi Nacul, i pe alții, și

Antohi Nacul au avut ficiori pe Ioniță Nacul, tatăl lui Simion de mai susu, / și pe alții de piste Nistru, și că Toadir Nacul stolnic au fostu boeriu și au avut moșii în Moldova, precum adiverează documenturile însemnate / într-acea adiverință. A[1]dică: C[1]arte din 7200 avgust 20 (de când sânt trecuț 125 ani) a domnului Costandin v(oe)v(o)d înștiințetoare că sau pârât / atuncea boeriul domniei sale Toderașco Nacul cu Mihalachi nepotul Pelinoaii pentru satul Bălăcenii din ținut(ul) Sucevii ce lau fostu cumpăratu Nacul ce au fost / stolnic mare. Z[1]apis din 7201 sept(en)v(rie) 4 a lui Toadir Nacul stolnic și soțiia sa Nastasiia, prin care au vândut di veci la Iordachi Roset vist. satul Bri / cenii di pe Viliia, în ținutul Hotinului. C[1]arte dintru acelaș an, sept(en)v(rie) 8, de la boerii Divanului din vremea aceia de întăritură vist. Iorda / chi Roset asupra acei cumpărături. Z[1]apis din 7201 dechemv(rie) 2 de la Toadir Nacul ficiorul Nacului stolnic, și soțiia sa Nastasiia, fiica lui / Prodan Drăgușescul medel. prin care au vândut de veci la vist. Iordachii Roset satul Hrimancăuții din ținut(ul) Hotinului. Z[1]apis din 7205 martie 12 / de la Toadir Nacul stolnic și soție sa Nastasiia, prin care au vândut de veci la vist. Iordachi Roset doă sate Lomacinții i Hlinește, și a cincea parte / din Naslavce de la ținut(ul) Hotinului. O[1] scrisoare din 7270 aprilie 20 de la un Vasile Nacul vornic adiveritoare că Simionel comisul de / Comănești au avutu ficiori pe Costandin iarăș comis, și pe Nacul stolnic, și pe Dociul pahar(nic), și Nacul au avut ficiori pe Toadir Nacul stolnic, și din / Toadir Nacul au fostu Dumitrașcu Nacul și Apostol Nacul care sau dus din Moldova în Țara Leșască. Și din Dumitrașcu Nacul au fostu Ioni / țe Nacul moșinașul de moșie Solonețul din ținut(ul) Soroca[3]. Care scrisoare sau văzut scrisă și adiverită de Axinte Miron uricariul. / D[1]rept aceia pe temeiul adiverinții ci sau datu celor de piste Nistru în anul 1815 în care să cuprindu documenturile pomenite, sau / datu aciastă adiverință a Divanului cu iscăliturile noastre lui Ioniță Nacul și ficiorilor săi Simion, Niță i Toader, și Vasile / ci sau dovedit că să tragu din Apostol Nacul care au mersu de demultu din Moldova piste Nistru, ca să fie crezuți în ocârmuire Basara / biei, că stolnic Toadir Nacul tatăl lui Apostol au fostu din Moldova unde au avutu moșiile însemnate mai susu.

1818[1] martie 10[1].

Veniamin Mitropolit Moldoviei, Costantin Balș vel logofet, Iordachie Canta logofet, Costandin Balș logofet, Vasile logofet, Vasile Stratilat vel logofet, Teodor Balș vel logofet, Alexandru Ianoglu vornic, Dimitri Roset vornic, Manolachi Dimachi vornic, Vasile Roset hatman, Iordache Roset vornic.

DEPARTAMENTUL PRICINELOR STREINE1

A[1]ciastă adiverință sau arătat în departament și văzindusă încredințată cu iscălitura Preosfințitului Mitropolit Veniamin și a dumilor-sali / veliților boeri a Moldaviei, sau adiverit cu iscăliturile noastre și pecetea departamentului. În Eși 1818 mart 18.

Andronachi Donici aga, Iordache Leon spatar, Iordache Docuroiu căminar.

[pecetea Departamentului Pricinelor Streine][2]

ANRM, fond 88, inventar 1, dosar 861, partea I, fila 160. Original, hârtie, paleografie româno-chirilică, cerneală neagră și roșie. Dimensiuni 60 X 40 cm., într-un cartuș portocaliu.

[1] Scris cu cerneală roșie.

[2] Pecete ovală, pe fum.

[3] Scris greșit Soroca în loc de Suceava.

CAPITOLUL IV.

NEAMURILE BOIEREȘTI DE ORIGINE STRĂINĂ

Pătrunderea elementelor alogene în mediul boierimii moldovenești a fost un proces continuu, care capătă noi aspecte în secolul al XVII-lea – prima jumătate a secolului al XVIII-lea, pentru început, fără a afecta structura etnică a celei din urmă. Deși procentajul boierimii alogene era relativ redus, totuși, pentru perioada cercetată, observăm creșterea influenței acesteia asupra boierimii autohtone, domniei și asupra luării deciziilor în Sfatul Domnesc, devenind exponentul principal al Imperiului Otoman în spațiul est-carpatic.

Cercetarea boierimii alogene la nivel genealogic permite elucidarea căilor principale de pătrundere a acesteia în Țara Moldovei, precum și natura raporturilor ei cu cea autohtonă. Secolul al XVII-lea este perioada pentru care constatăm pătrunderea în mediul boierimii a multor neamuri de origine străină. Aceste neamuri boierești aveau diverse origini și proveneau din diferite medii sociale. Au devenit dregători și domni și reprezentanții unor neamuri alogene care proveneau din medii sociale inferioare, din „neamuri proaste": Duculeștii, Ghiculeștii etc. O mare parte din alogenii pătrunși în Țara Moldovei, în special grecii, continuau să practice negoțul și după integrarea în mediul boieresc autohton[1], fapt ce le permitea suprapunerea factorilor administrativ și financiar – aspect nou pentru elita autohtonă care nu putea să nu contribuie la modificarea conceptelor de bază ale boierimii moldovene.

[1] Marius Chelcu, *Gheorghe Duca – „un negustor" pe tronul Moldovei* // Moldova și economia de schimb europeană. Secolele XIV-XVIII, volum editat de Viorel M. Butnaru, Iași, 2003, p. 121-138.

IV.1. Neamurile alogene în mediul marii boierimi autohtone. Cazul Cantacuzineștilor

Printre grecii stabiliți în țară și boieriți erau și reprezentanți ai unor neamuri vechi, cu o bogată tradiție genealogică. Printre aceștia se remarcă Cantacuzineștii și Ruseteștii. Primii, descendenți din împărații de la Constantinopol, reușesc, utilizând calitățile personale, originea imperială, imensele resurse financiare și funciare[2], să domine arena social-politică a Țării Moldovei pe parcursul a două sferuri din veacul al XVII-lea, cedând spre finele secolului întâietatea neamului Ruseteștilor, cu care se înrudea[3].

Cazul Cantacuzineștilor este unul reprezentativ în ceea ce privește rapiditatea cu care s-a împământenit și a obținut poziții importante în ierarhia social-politică a Țării Moldovei.

Nu ne vom opri asupra originii Cantacuzineștilor, s-a scris mult despre acest subiect, ajungându-se la crearea unor genealogii mitice care duceau ascendența până în epoca romană (secolul II î. Chr.)[4]. Cu toate acestea, anume genealogia a avut un rol însemnat în împământenirea acestui neam și integrarea în boierimea moldovenească. Mai mult, pentru boierii moldoveni era onorabil să se înrudească cu descendenții împăraților bizantini. Pretinsa origine imperială a Cantacuzeștilor a făcut ca reprezentanții marilor neamuri boierești din Moldova să caute relații de rudenie cu „veneticii" de la Constantinopol, înrudiri reciproc avantajoase, deoarece astfel Cantacuzeștii obțineau dreptul de a stăpâni și a cumpăra pământ în Țara Moldovei, drept exclusiv al categoriilor sociale privilegiate[5].

După toate probabilitățile, Cantacuzineștii vin în Moldova la începutul secolului al XVII-lea. Din, probabil, patru fii ai lui Andronic Cantacuzino, doi se stabilesc în Țara Moldovei – Toma și Iordachi; unul – Constantin –

[2] Mihai-Bogdan Atanasiu, *Satele dintre Prut și Nistru ale marelui vistiernic Iordache Cantacuzino și evoluția stăpânirii acestora în rândul urmașilor săi până la finele secolului al XVIII-lea* // Pro Basarabia – Repere istorice și naționale. Volum editat de Mircea-Cristian Ghenghea și Mihai-Bogdan Atanasiu, Iași, 2007, p. 19-34.

[3] Rosetti Radu, *Familia Rosetti*, vol. I, București, 1938.

[4] Octav-George Lecca, *Familii boierești românești*, București, p.187-188.

[5] Atanasiu Mihai-Bogdan, *Înrudiri Cantacuzinești* // Opțiuni Istoriografice, VI, 1, Iași, 2006, p. 124-132.

în Țara Românească, iar altul – Mihai[6] – după o scurtă aflare în Moldova (1621-1628), revine la Constantinopol. Totodată, s-a admis că doar Toma, Iordache și Constantin au fost fii ai lui Andronic Cantacuzino[7], iar Mihai – al lui Dimitrie Cantacuzino, fratele lui Andronic; Mihai Cantacuzino a fost tatăl lui Dumitrașcu vodă Cantacuzino, domn al Țării Moldovei între anii 1674-1675 și 1684-1686[8].

IV.1.1. Toma Cantacuzino

Toma Cantacuzino este prezent în Țara Moldovei deja în timpul primei domnii a lui Ștefan vodă Tomșa (1611-1615), după cum demonstrază un ispisoc din 10 iunie 1636, prin care domnul Vasile vodă Lupul întărește lui Toma, mare sulger, stăpânirea asupra poenei Costei din hotarul Bârleștilor, cumpărătură personală („care aceia singur a cumpărat") de la Vasile Cenușe, cu zapise de cumpărătură de la „Ștefan voevod și de la Gașpar voevod și de la Radul voevod"[9]. Documentul arată că tranzacția funciară a avut loc în prima domnie a lui Ștefan vodă Tomșa, care o întărește, precum o fac și domnii ce îl urmează în scaun: Gaspar vodă

[6] Octav-George Lecca, *Familii boierești românești*, București, p. 188-189.

[7] Ion Mihai Cantacuzino, *O mie de ani în Balcani*, București, 1996, p. 129.

[8] *Ibidem*, pl. IX,

[9] Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol.II, partea I (1651-1663), Iași, 1910, nr. 94, p. 120-121. Într-un document fără văleat din 9 iulie (plasat de editor, conform unei ordini cronologice, lângă un document 20 februarie 1629), întocmit la Bârlad, apare un Toma sulger. La acel moment, unii dintre răzeșii moșiei Crăciunești, pe apa Elanului, mărturisesc că au vândut părțile lor de ocină lui „Toma sulger și surorii lui Tudosia Daraban", pentru 60 de zloți tătărești ca „să-i fie Tomei și surorii sale Todosie dreaptă ocină și moșie". Nu știm dacă acest Toma sulger este Toma Cantacuzino, însă este cunoscut faptul că ultimul a deținut și dregătoria de sulger (la 5 mai 1634, marii boieri, printrre care și Toma, mare sulger, întăresc lui Gavril hatmanul, o cumpărătură în moșia Toderenii, ținutul Hârlăului; *Ibidem*, nr. 97, p. 78-79; la 9 noiembrie 1635, marii boieri, printre care și Toma, mare sulger, întăresc cumpărătura lui Gavril hatmanul, jumătate din satul Goșmani; *Ibidem*, nr. 99, p. 127-128; la 4 august 1634, Vasile vodă Lupul poruncește lui Toma, mare sulger, să plece și să aleagă partea Ursului din poiana Munceii, împreună cu oameni buni, iar despre rezultatul alegerii acestei poieni să-l informeze printr-o scrisoare; *Ibidem*, nr. 85, p. 104-105. Dacă se confirmă că avem de a face cu una și aceeași persoană, ar însemna că s-a stabilit cu traiul în Țara Moldovei, alături de frații Toma și Iodachi Cantacuzino, și o soră a acestora, Tudosca, căsătorită Daraban; *Ibidem*, nr. 47, p. 60-62.

Grațiani și Radu vodă Mihnea. Însă în dregătorii este atestat abia la 8 ianuarie 1618, când pârcălabul Andrei Stănislavici mărturisește despre faptul că s-a „tocmit cu dumnealui Toma postelnic, cu fratele său Iordachi" și i-a vândut în mod benevol, pentru 100 de galbeni ungurești, „doi cai și doă epi și cinzăci de oi", „una săliști de sat, anume Căuceleștii, ce sânt pe pârâul Cracăului, în ținutul Neamțului, și cu locul de mori"[10]. Această seliște este întărită la 28 ianuarie 1618 de către domnul Radul vodă Mihnea care, totodată, precizează că „aceste adevărate slugi ale noastre, Toma ureadnic de Piatra și fratele lui, Iordachi aprod, au slujit înainte de această vreme cu slujbă drept credincioasă altor domni dinainte, acum de asemenea și nouă ne-au slujit cu slujbă drep credincioasă"[11].

Astfel, constatăm că frații Toma și Iordachi Cantacuzino sunt prezenți în spațiul est-carpatic înainte de instalarea lui Radul vodă Mihnea în scaunul domnesc al Țării Moldovei. Este o precizare importantă, deoarece în istoriografie s-a încetățenit părerea că Cantacuzineștii au venit în Țara Moldovei împreună cu suita lui Radul vodă Mihnea (a domnit cu întreruperi între 1616 și 1626). Prin același document, Radul vodă Mihnea arată că „am dat și i-am miluit cu o seliște anume Căuceleștii pe Cracău în ținutul Neamț cu loc de moară în râul Cracăului, care această seliște anume Căuceleștii a fost dreaptă domnească, ascultătoare de ocolul Pietrei"[12]. Astfel, putem constata că primele moșii obținute de Cantacuzinești în Țara Moldovei au fost cele de danie domnească, iar seliștea Căucelești a fost înstrăinată de domn de la ocolul târgului Piatra Neamț. Totodată, nu trebuie să scăpăm din vedere un aspect foarte sugestiv, că Toma Cantacuzino exercita în acea perioadă funcția de ureadnic de Piatra.

La 20 martie 1618, Radul vodă Mihnea reîntărește lui „Toma vornic de la Piiatra" seliștea Căucelești, împreună cu altă moșie, ce o avea ca danie „de la Ștefan voieod Tomșevici și din ispisocul de întărire pe care l-au avut de la însăși domnia mea, o seliște anume" în „ținutul Cârligăturii", pe Bahlui. Aceste seliști „au fost drepte ocini ale lui Boul

[10] *Documente privind Istoria României* (în continuare: *DIR*), veacul XVII, vol. IV, nr. 278, p. 219. Un document aproape identic este cel datat cu 8 ianuarie 1619, *DIR*, veacul XVII, vol. IV, nr. 373, p. 304.

[11] *DIR*, veacul XVII, vol. IV, nr.283, p. 222-223.

[12] *Ibidem*.

vistier, dar le-a pierdut în hiclenie" atunci când „au avut mare război la Prut la Cornul lui Sas" și după ce „a avut Ștefan voievod război" cu marii boieri „la marginea târgului Iași"[13].

În timpul primei domnii a lui Alexandru vodă Iliaș (1620-1621), Toma Cantacuzino este atestat printre boierii Sfatului Domnesc ca postelnic[14], iar în timpul celei de-a doua domnii a lui Ștefan vodă Tomșa (1621-1623), o perioadă a deținut funcția de stolnic[15], ca la 6 aprilie 1623 să-l regăsim în calitate de postelnic. La această dată, domnul Ștefan vodă Tomșa îi face danie acestui „adevărat boier al nostru credincios, Toma postelnic al treilea", „un sat anume Tămăduianii și o parte din satul Pășcanii, ce este pe Siret, în ținutul Suceava". Aceste moșii au fost „drepte ocini ale lui Balica hatman și le-au pierdut în viclenie", când participase, alături de Constantin vodă Movilă, la bătălia de la Cornul lui Sas, împotriva lui Ștefan vodă Tomșa[16]. Astfel, observăm al doilea caz de danie domnească către Toma Cantacuzino, este vorba de unele moșii confiscate de la boierii hicleni, de neam vechi și de orientare politică filopolonă. În curând, unii răzăși ai boierilor hicleni vor manifesta pretenții asupra acestor moșii. În timpul domniei lui Radu vodă Mihnea, la 2 decembrie 1623, „Toma postelnic și Iordachi" mărturisesc despre una din daniile lui Ștefan vodă Tomșa, „giumătati de sat de Pășcani" care a „fost a Balicăi hatmanul", pentru care „au venit Ionașco Grecul vistiernicul" cu „direse de la Ștefan vodă, de răscumpărătură". Frații Cantacuzino au preferat să evite declanșarea unui litigiu funciar și, „vădzindu a lui direse, noi încă am dat și i-am întărit și din uricul nostru încă am ras" pentru „acele părți de sat, ce-i mai sus scris, Pășcanii"[17].

Din cartea de judecată a lui Radu vodă Mihnea de la 19 aprilie 1624, aflăm că „boieriul nostru credincios, Toma postelnic" a pârât pe cneaghina lui Soltan din Hănești și pe fiii ei, „cu un zapis de datorie de la panul ei, Soltan, scriind într-acel zapis cum i-a fost Soltan dator lui cu o sută de ughi bani buni". Și deoarece la o judecată anterioară a fost fixată

[13] *Ibidem*, nr. 306, p. 245-246.

[14] *Ibidem*, veacul XVII, vol. V, nr. 60, p. 52-53, document din 12 mai 1621.

[15] *Ibidem*, veacul XVII, vol. V, nr. 255, p. 185-187, document de la 14 februarie 1623; nr. 257, p. 188-190, document din 2 martie 1623.

[16] *DIR*, veacul XVII, vol. V, nr. 270, p. 207-208.

[17] *Ibidem*, nr. 333, p. 249-250.

ziua în care familia datornicului trebuia să restituie banii, „dar când a fost la zi, Soltăneasa cu fiii ei nu i-au dat banii, ci i-a dat zălog pentru acei bani dreapta sa ocină, toată partea lor din satul Hănești, ce este pe Bașeu în ținutul Dorohoi” ca „să-l stăpânească el până-i va plăti banii”[18].

Astfel, din acest document evidențiem faptul că, la scurtă vreme de la sosirea în Țara Moldovei, Cantacuzineștii au practicat cămătoria, o altă cale prin care boierii greci, în cazul dat Cantacuzineștii, au obținut acces la fondul funciar al țării.

La 13 decembrie 1625, domnul Radu vodă Mihnea, aflându-se la Hârlău, întărește lui „Toma vtori postelnic” partea de ocină din Bodești, cumpărată de la Nechita din Sârbi cu 20 de taleri[19]. În aceeași zi, același domn întărește sus-numitului Toma, al II-lea postelnic, cumpărăturile în valoare de 80 de lei de la Cotnari, „o vie ce-i în dealul Laslăului și din țelina care este lângă acea vie”, de la Titiana, fiică a lui Gheorghe Albotă și soție a lui Tiron[20].

La 6 martie 1628, cuparul Lupul Talpă și fratele său, Gavril, împreună cu alte rude ale lor, mărturisesc că au vândut o seliște, anume Lăslăoanii, pe apa Cracăului, ținutul Neamțului, „dumisale, fratelui, și priiatenului nostru pan Toma sulgher i cneaghinei ego Ifrimiia”, pentru 250 de taleri „srebrănih”, adică de argint. Mai mărturisesc Tălpeștii că „s-au sculat dumnealui Toma sulgher și ne-a plătit deplin acei bani” și „i-am dat și drese”[21]. La 17 martie 1628, cumpărătura seliștei Lăslăoani este întărită de către domnul Miron vodă Barnovschi lui „al nostru credincios boiarin Toma sulger”, menționându-se că „sculatu-s-a boiarinul domniiei meale Toma sluger și a plătit” Tălpeștilor 250 de lei[22].

La 25 ianuarie 1630, Pătrașco Bașotă, al II-lea logofăt, Ghiorghie Bașotă, vistiernic, și Iurașco Bașotă, vornic de gloată, mărturisesc că, în fața lor, frații Cantacuzino „Toma sulgheriul și fratele dumisale

[18] *Ibidem*, nr. 375, p. 286.

[19] Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. I, partea II, Iași, 1907, nr. 102, p. 172-174; vezi și *DIR*, veacul XVII, vol. V, nr. 497, p. 372-373.

[20] *Ibidem*, nr. 103, p. 174-176; la 20 decembrie 1625 este la Hârlău, printre boierii Sfatului Domnesc, confirmând cumpărătura lui Nechita Moțoc în satul Petrești, ținutul Bacăului; *Ibidem*, nr. 105, p. 177-178.

[21] *Ibidem*, nr. 115, p. 192-194.

[22] Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. I, partea II, Iași, 1907, nr. 117, p. 196-198.

Iordachie”, și-au împărțit între ei „satele ce au avut de dare și miluire de la domni și de cumpărătură împreună”. Drept rezultat, lui Iordache Cantacuzino îi revine întreg satul Căciuleștii, cu moară pe Cracău, ținutul Neamțului; Tămăduiani, întreg, cu mori pe Siret, situat în ținutul Sucevei; părți din satul Cucuteni, ținutul Romanului; jumătate din moșia Bădeani, ținutul Hârlăului; și jumătate din helești de la Budești. Iar Toma Cantacuzino sulgerul a rămas să stăpânească satul Budești, situat pe pârâul Valea Neagră „și cu giumătate de hălăștеu, de la movilă”; satul Bălteanii, din ținutul Vasluiului; jumătate din moșia Tatomirești, ținutul Neamțului, și jumătate din Bădeani, ținutul Hârlăului, iar „cel hălăștеu de la Budești, ce le iaste împreună de să va rumpe sau de va mai trebui alt ezit să-l izască împreună”. Frații Cantacuzinești s-au mai înțeles că dacă „se va tâmpla și vreo pâră” pentru aceste moșii, care au fost obținute în comun, „să le hie cheltuiala despre amândoi”. Tot așa vor proceda și în cazul în care „va eși vreun sat dentr-aceale sate”, adică „să hie eșit despre amândoi”[23]. Aceiași boieri Bașotești mărturisesc la 7 februarie 1630 despre faptul că în fața lor, „dumealui fratele nostru jupânul” Iordache Cantacuzino a vândut „fratelui nostru jupânului” Toma Cantacuzino postelnicul jumătate din moșia Corni, ținutul Neamțului, „derept o sută de galbeni bani buni”[24].

În aceeași lună, la 20 februarie 1630, Iurașco Bașotă vornicul mărturisește că a cumpărat „o bucată de loc pentru casă din Porcești” de la Capotă pentru 99 de taleri și jumătate, din care plătise doar 12, rămânând dator cu 87 de taleri. Martor la această tranzacție a fost „Iurdachie”, probabil Cantacuzino. Pe versoul documentului apar însemnări despre plata datoriei lui Iurașco Bașotă către Căpotă, câteva însemnări, din diferite perioade, din care aflăm că Toma Cantacuzino a achitat în rate banii pentru casă. Unele însemnări au fost făcute în perioada în care Toma se afla în dregătoria de mare sulger, apoi postelnic[25]. Această scrisoare, reieșind din felul cum au decurs evenimentele și din felul în care se implicase Toma Cantacuzino pentru stingerea unor datorii ale Bașoteștilor, arată că a fost căsătorit cu o reprezentantă a acestui neam, anume Eftimia, iar frații Bașotești îi erau cumnați.

[23] *Ibidem*, nr. 126, p. 216-217.

[24] *Ibidem*, nr. 128, p. 220.

[25] *Ibidem*, nr. 129, p. 221.

Probabil că frații Toma și Iordache Cantacuzino și-au împărțit moșiile în momentul în care ambii și-au întemeiat familii proprii. Despre soția lui Toma Cantacuzino aflăm abia la 1 septembrie 1632, domnul Alexandru vodă Iliaș întărește lui „al nostru credincios boiarin Toma vel sulgiar și jupâneasa lui Eftimia, fata lui Miron clucer", mai multe părți de moșie din satul Drislivele, ținutul Dorohoiului, care au fost cumpărate de părintele acestora, Miron clucerul, de la răzășii moșiei[26].

Iar la 12 septembrie 1632, domnul Alexandru vodă Iliaș întărește lui „Toma vel sulger și ginere lui Miron biv clucer" partea de moșie din satul Dănești, pe Bașeu, cumpărată de socrul său, Miron clucerul, cu 20 de lei de la Simion, ginere Grozavei, răzăș în Dănești[27].

Un document nedatat, aproximativ din 1632, prin care domnul Alexandru vodă Iliaș întărește „la al nostru credincios boiarin Tomei, marelui sulger, și cneghinei sale, Eftimia, fata lui Miron biv clucer" o falce și jumătate de vie „ce iaste la Cotnari, în dealul Mândrul", specificându-se că această vie a fost moșia „mătușii lor Grăpinei monahinei", iar ea a făcut-o danie pentru „bunul lor Gligorie clucer și Sorea" cu condiția ca ei „să o grijască și să o pomenească la moartea ei, cum se cade unei moarte" și „în toți anii să aibă a da din acele vii câte jumătate bute de vin la sfânta biserică din Suceava, unde este hramul arhistrategilor Mihail și Gavril și a celor fără trup puteri" și încă să mai dea anual „câte un cal" „la Sfetagora Dioniseațe". Același document atestă și un proces de judecată pentru această vie dintre Eftimia, fiica lui Miron clucerul, cu ruda lor, „cu seminția lor", Todosia Oncioae din Suceava și cu fiica ei, Agafia. În acest din urmă proces, se dă câștig de cauză Eftimiei[28].

La 1 iulie 1634, Pătrașco Bașotă, mare logofăt, mărturisește într-un zapis despre faptul că Pătrașco Stănil, răzăș de Drislive, a vândut ocina sa din Drislive, a patra parte de moșie, pentru zece galbeni, „fratelui nostru Tomei sulgerului celui mare"[29]. Iar la 7 februarie 1635,

[26] Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. II, partea I (1651-1663), Iași, 1910, nr. 11, p. 13-16.

[27] Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol. II, partea I (1651-1663), Iași, 1910, nr. 12, p. 16-17.

[28] *Ibidem*, nr. 59, p. 73-76.

[29] *Ibidem*, nr. 80, p. 99.

această tranzacție este confirmată de domnul Vasile vodă Lupul[30]. Același domn întărește lui Toma, mare sulger, la 30 iunie 1635, în baza unui zapis de mărturie de la oameni din Bodești, cumpărarea unui „loc de țâlină de vie" la Cotnari, pe dealul Laslăului, de la Gheorghe Preabici și soția acestuia, Maria, fiica lui Albotă, pentru „16 zloți bătuți și un bou prețuit pentru șase ughi și o vacă cu vițel pentru patru ughi"[31].

Marii boieri Lupul Prăjescul, mare cucer, Vasile Banul, al II-lea vistiernic, Vasile Roșca, vornic de poartă, mărturisesc într-un zapis, la 29 octombrie 1636, că Ionașco Capotă din Petrești, cu alți Căpotești, frați-răzeși ai săi, au vândut o parte din moșia Porcești răposatului Iurașco Bașotă hatmanul, însă acest din urmă „au apucat de dat numai optusprăzeci galbeni, bani buni, și poloboc de miiare", iar după moartea hatmanului, restul banilor „au rămas să dea" Toma, mare sulger, care a plătit 86,5 taleri[32]. La 4 februarie 1637, această înțelegere este confirmată de domnul Vasile vodă Lupul[33]. Mai târziu, la 28 octombrie <1637> Sălevestru, fiul lui Toader Bărjovanul, mărturtisește că a vândut partea sa de ocină din moșia Porcești lui „giupânul Toma, stolnicul cel mare", pentru 25 de lei[34].

Toma Cantacuzino s-a aflat într-o situație privilegiată în domnia lui Vasile vodă Lupul, deținând dregătoria de postelnic, apoi de mare vornic[35]. La 1645, Toma Cantacuzino, mare vornic, împreună cu fratele său, Iordache Cantacuzino, mare vistiernic, s-au opus căsătoriei dintre Maria, fiica domnului Vasile vodă Lupul cu principele Lituaniei Jan Radziwill, „ei dzice lui Vasilie vodă și pentru legea rătăcită, și un lucru

[30] *Ibidem*, nr. 91, p. 112-113.

[31] *Ibidem*, nr. 95, p. 122-123.

[32] *Ibidem*, nr. 97, p. 125.

[33] Gheorghe Ghibănescu, *Ispisoace și zapise*, vol.II, partea I (1651-1663), Iași, 1910, nr. 116, p. 147-148, în document este ortografiat greșit numele hatmanului Bașotă, Pătrașco, în loc de Iurașco.

[34] *Ibidem*, nr. 111, p. 143-144.

[35] *Arhiva Muzeului Municipal Iași, Documente Românești (1400-1653)*, fasciculа I, publicată de Gh. Ghibănescu, Iași, 1928, nr. 68, p. 82-83. La 18 februarie 1652, apare printre membrii Sfatului Domnesc în calitate de mare vornic al Țării de Sus: „Toma vel dvornic vîșnei zemli".

nu fără grije despre Împărăția Turcului”[36]. Jan Radziwill era protestant, fapt privit cu ochi răi în lumea ortodoxă. Însă ceea ce îi îngrijora în realitate pe Cantacuzinești era atitudinea Porții Otomane față de o asemenea relație matrimonială. Aceasta era în defavoarea puterii suzerane, deoarece putea servi oricând fundament pentru constituirea unei alianțe antiotomane între Țara Moldovei și Rzecpospolita. Ca urmare, prin poziția prootomană, Cantacuzineștii apar ca exponenți ai intereselor Porții în spațiul est-carpatic.

În Sfatul Domnesc, era puternică și gruparea polonofilă, reprezentată de Toderașco Ianovici logofătul și Grigore Ureche vornicul, care insistau asupra căsătoriei Mariei cu Jan Radziwill, care au reușit să-l convingă pe domn[37] de corectitudinea acțiunii. Mai târziu, Toma Cantacuzino, mare vornic, împreună cu fratele său, Iordache vistierul, s-au opus și căsătoriei Ruxandei, o altă fiică a lui Vasile vodă Lupul cu Timuș Hmelnițki. Pentru această atitudine, în timpul luptelor cu Gheorghe vodă Ștefan, Timuș, aflându-se cu cazacii în Moldova în ajutorul domnului legitim și a socrului său, voia insistent să-i omoare, așa cum a făcut cu Cotnarschi, pisarul leșesc, care fusese, alături de frații Cantacuzino, împotriva înrudirii casei domnești a Țării Moldovei cu fiul hatmanului Bogdan Hmelnițki[38].

Cu toate acestea, Toma și Iordache Cantacuzino au păstrat credința domnului Vasile vodă Lupul, refugiindu-se împreună cu el în Polonia[39].

În timpul campaniei lui Timuș Hmelnițki în Moldova, Toma Cantacuzino vornicul se afla, împreună cu casa voievodală, în cetatea Sucevei[40]. După ce și cea de-a doua încercare de a redobândi scaunul domnesc, cu ajutor căzăcesc, a eșuat, iar Vasile vodă Lupul a părăsit definitiv Moldova, domn a rămas fostul mare logofăt Gheorghe Ștefan. Toma Cantacuzino a fost luat prizonier la Suceava și închis la Buciulești, la una din moșiile noului domn, Gheorghe vodă Ștefan. Mai târziu, i se va alătura și fratele său, Iordache vistiernicul, revenit din Țara Căzăcească. Cantacuzineștii au fost condamnați la moarte de către Gheorghe vodă Ștefan, alături de alți boieri apropiați lui Vasile vodă Lupul, printre care Alexandru paharnicul și Enachie comisul, fiii lui Gavril hatmanul. Spre deosebire de ultimii, a căror sentință a fost îndeplinită, Cantacuzineștii, Toma vornicul și Iordache vistiernicul, au fost grațiați datorită intervenției noului domn al Țării Românești, Constantin vodă Șerban, care era cumnat cu Constantin Cantacuzino postelnicul, fratele lui Toma și Iordache[41].

Nevoit, din considerente politice, să le păstreze viața, Gheorghe vodă Ștefan a preferat să nu se folosească de calitățile Cantacuzineștilor, despre care, cronicarul Miron Costin, mare logofăt, crescut și educat în casa lui Iordache Cantacuzino, avea să scrie „de abia au avut cândva această țară sau de va mai avea”[42]. Deși i-a întors averile confiscate, domnul l-a ținut pe Toma Cantacuzino în întreaga sa domnie în mazâlie. În calitate de fost mare vornic, este atestat de multiple documente emise în perioada domniei lui Gheorghe vodă Ștefan: la 25 ianuarie 1656, Toma, fost vornic, dă lui Antiohie aga și soției acestuia, Alexandra, satul Posadnici, pentru 500 de lei, cuveniți de la împărțeală, ce fusese zălogit la el de către Nestor, fiul lui Batiște, pentru 503 lei: Toma Cantacuzino a dat banii lui Cotnarschi pisarul „ca să umble cu dobânda pe an”, dar „s-a întâmplat de a pierit Cotnarschi când a venit Timuș feciorul hatmanului Hmiel în țară”[43]. La 15 martie 1656, Toma Cantacuzino, în calitate de fost

[36] Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p. 97. „Și multă vreme s-au frământatu acestu lucru în sfat, și câțiva boieri pre atunci apăra acest lucru să nu hie, ales Toma-vornicul și Iordachie-vistiernicul, care capete de-abia de au avut cândva această țară, sau de va mai avea”.

[37] *Ibidem*, p. 97.

[38] *Ibidem*, p. 129. „Și îmbla Timuș cu acela gându și pre Toma-vornicul și pre Iordachie-vistiernicul, tot dentr-aceea pricină, dzicându că acești doi cu Cotnarschi oprieapre Vasilie-vodă să nu dea pre doamna Ruxanda după dânsul. Deci îmbla și ei cu dzilele amână și s-au cerșut de la Vasilie-vodă să-i las să margă la țară. Ce Vasilie-vodă nu-i lăsa și au poruncit la ginere-său că mai bine mortu să hiu decât să hie boierii, carii are la inimă sa cu toată credința, la grije ca aceea”.

[39] *Ibidem*, p. 123. „Și așea, Vasile-vodă trecându Nistrul cu o samă de boeri, anume Toma Cantacuzino-vornicul, Gheorghie-hatmanul, Iordachi-vistiernicul și cu câți boeri mai era strânși da casa lui”.

[40] Miron Costin, *op. cit.*, p. 140. „La Suceavă, unde era casa lui Vasilie-vodă și inema toată închisă în cetatea Sucevii, cu Toma-vornicul den boeri, având 80 de săimeni și pușcari de loc și nemți 60 lefecii în cetate fiind asediați de oastea lui Gheorghe vodă Ștefan”.

[41] *Ibidem*, p. 152-153; Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1986, p. 27-28; *O samă de cuvinte*, nr. XXXV.

[42] *Ibidem*, p. 97.

[43] *Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhivele Istorice Centrale a Statului* (în continuare: **CDM**), vol. 3 (1653-1675). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina

vornic, apare ca martor, alături de Dabija, mare vornic al Țării de Sus, la o danie făcută mănăstirii Bisericani[44], iar la 5 aprilie 1657, aflându-se în satul Budești, Toma Cantacuzino vinde lui Iftimie, fiul lui Boțul, fost pârcălab, satul Răucești din ținutul Neamțului, pentru 270 de lei. De fapt, inițial satul a fost al lui Boțul pârcălabul, însă fusese luat prin poruncă domnească de către Toma Cantacuzino „pentru niște unelte ce au dispărut de la Boțul din casă”[45].

Ultima dată, în calitate de fost vornic, apare într-un act din 4 august 1658, fiind martor, împreună cu Savin, mare vistiernic, și alți boieri, la o danie făcută mănăstirii Dealul Mare[46].

În domnia lui Gheorghe vodă Ghica, a îndeplinit misiunea de sol la regele Poloniei, alături de Stanislav, pisarul leșesc[47]. În dregătoria de mare vornic al Țării de Jos, a revenit doar după obținerea domniei Țării Moldovei de către Ștefăniță vodă Lupu. În această dregătorie este menționat într-un act anterior datei de 1 februarie 1660, făcând o adeverire, alături de alți mari boieri – Grigore Hăbășescu, mare paharnic, Gligorașco Rusul, fost mare spătar, Ilie Sturza, pârcălab de Orhei ș. a.[48] În dregătoria de mare vornic al Țării de Jos s-a aflat până în 1665, fiind atestat ca martor, alături de alți boieri, într-un act din 12 iulie[49]. Un document din 9 martie 1667 îl menționează pe Toma Cantacuzino ca răposat[50], prin urmare, a încetat din viață între 1665 și 1667.

Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț, București, 1968, nr. 161, p. 56.

[44] *Ibidem*, nr. 173, p. 58-59.

[45] *Ibidem*, nr. 245, p. 73.

[46] *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului* (în continuare: *CDM*), vol. 3 (1653-1675). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț, București, 1968, nr. 371, p. 98-99.

[47] *Ibidem*, nr. 1593, p. 341-342, un document de la 9 martie 1668 prin care domnul Iliaș vodă Alexandru întărește lui Stanislav pisarul leșesc stăpânirea asupra mai multor moșii care aparținuseră lui Cotnarschi pisarul „după moartea căriua, împărțindu-se cele rămase, i s-au cuvenit lui Stanislav, iar după judecata cu Toma vornicul, s-a învoit ca pentru datoria de 1500 lei să-i dea acestuia 300 de lei, din care Stanislav ia dat 200 de lei, iar de 100 l-a iertat Toma vornic pentru slujba lui credincioasă când au fost împreună la craiul leșesc cu solie de la Ghica vodă”.

[48] *Ibidem*, nr. 485, p. 121.

[49] *Ibidem*, nr. 1221, p. 269-270.

[50] Marinescu Iulian, *Copii de documente din diferite arhive* // Buletinul Comisiunii Istorice a României, an. VIII, 1929, p. 45-47.

Toma Cantacuzino a fost căsătorit cu Efimia Bașotă și Ana[51], a avut trei copii: Ștefan Cantacuzino, paharnic, Nastasia, căsătorită cu Ion Racoviță al căror fiu, Mihai Racoviță, va deveni domn al Moldovei[52], și Catrina[53], căsătorită cu Velicico Costin[54].

Activitatea lui Toma Cantacuzino în domeniul tranzacțiilor funciare a fost foarte intensă, după cum se vede din catastiful moșiilor sale, deși s-au păstrat puține documente care arată mai detaliat acest aspect. Una din căile prin care Toma Cantacuzino a reușit să obțină în stăpânire moșii a fost practicarea cametei, împrumutând bani boierimii moldovene sărăcite. Astfel a obținut satul Posadnici din ținutul Iașilor, pe Jijia, și satul Goeni, ținutul Cârligătura, primul dintr-o datorie de 500 de lei ce fusese dați spre păstrare vornicului Cantacuzino de o nepoată de-a sa, Alexandra, fiica lui Grigore Ureche, bani pe care sus-numitul

[51] Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *Iașii vechilor zidiri*, Chișinău, 2007, p. 216. „În pridvorul bisericii (mănăstirii Golia – *n.n.*) se găsesc pietre ce au aparținut și unor morminte mai vechi, precum cel din 1663 al Anei, jupâneasa lui Toma Cantacuzino marele vornic”.

[52] *Documente privind relațiile agrare* (în continuare: *DRA*), vol. II, nr. 79, p. 149-151. La 10 mai 1724, marii boieri se pronunță în pricina pentru vecinii din satul Bodești, care s-au jeluit „pe dumnealui, fratele nostru Gavril Miclescu vornicul, că-i trage la vecinătate și ei nu-s vecinii dumisali, ce sânt vecinii măriei sale domnului nostru Mihai vodă [Racoviță – *n.n*], din sat din Budești de pe Cracău, care sat au fost a răpăosatului Tomi Cantacuzino, moșul măriii sale lui vodă”. Acești vecini, „Trohin și Gavril și Andrei și Ion, ficiorii lui Tănasii Părâu”, după cum au mărturisit alți doi vecini din Bodești „sânt drepții vecini măriei sale lui vodă, din sat din Bodești, ficiori lui Tănasie Părâu, și sint și astădzi de să cunosc jiriștea caselor moșilor lor. Numai dacă au murit răpăosatul Toma vornicul și neavând cine să-i sprejenească pe oameni, s-au răsipit toți în toate părțile, unii pin țata unguriască, alții pintr-alte țări, alții pin țară aicea, și de atuncea s-au răzlețit și Tănasie Părâu, tatăl acestora, și nu s-au mai știut nici aceștie unde sint, nici alții până astăzi”.

[53] *Ibidem*, p. 45-47, un document din 9 martie 1667, prin care marii boieri mărturisesc cum au fost împărțite între urmași averile lui Toma Cantacuzino, o menționează pe soția sa Ana, fiul Ștefan Cantacuzino paharnic, fiicele Nastasia, căsătorită cu Ion Racoviță și Catrina.

[54] Dan Bădărău, Ioan Caproșu, *Iașii vechilor zidiri*, Chișinău, 2007, p. 217. „Această piatră o-u făcut Velișco Costin hatman pre mormântul giupânesei dumneisale Ecaterinei, fiica Tomei Cantacuzino vornicul cel mare, carea s-au prestăvit la sălașile veșnice, văleato 7185 <1685> meseața aprilia 8 dni”.

vornic îi împrumutase cu dobândă lui Cotnarschi. Acesta din urmă a decedat fără a-și plăti datoriile, drept urmare, ambele sate, Posadnici și Goeni, care au aparținut lui Cotnarschi, au intrat în stăpânirea lui Toma Cantacuzino.

Un deosebit interes prezintă un document datat cu 9 martie 1667 prin care marii boieri mărturisesc cum au împărțit averile și moșiile lui Toma Cantacuzino între urmașii săi: Ștefan, Nastasia și Catrina. La moartea sa, Toma Cantacuzino stăpânea 24 de moșii întregi, din care 18 sate și șase seliști, jumătăți stăpânea în șase sate, iar părți de moșie în 14 sate și într-o seliște. Majoritatea lor erau concentrate în ținuturile Neamț, Dorohoi și Iași. În ținutul Neamț, stăpânea în 11 locuri, în ținutul Dorohoi – în 10 locuri, în ținutul Iași – în 8 locuri, în ținutul Suceava și Hotin în 4, respectiv 3 locuri, în câte două locuri avea moșii în ținuturile Hârlău, Vaslui și Orhei, în câte un loc în ținuturile Tecuci, Roman și Cârligătura. În afară de aceste moșii, stăpânea 37,5 fălci, 6 fărtae și 60 de prăjini de vie, în câteva podgorii vestite din Moldova: la Cotnari, Hârlău, la Iași în Valea Irimiei etc[55].

Referitor la urmașii lui Toma Cantacuzino, mare vornic al Țării de Jos, au existat câteva opinii. La finele secolului al XIX-lea, genealogul Ovid-George Lecca considera că Toma vornicul a decedat fără urmași[56]. Mai târziu, istoricul Nicolae Stoicescu a evidențiat că Toma Cantacuzino a fost căsătorit de două ori, din prima căsătorie cu „Eftimia, fiica lui Miron Ciolpan, nepoată lui Miron vodă Barnovschi" (de fapt este vorba de Efimia Bașotă – *n.n.*), s-au născut cinci copii, toți morți de mici. Din a doua căsătorie[57], s-au născut Ștefan paharnicul, Nastasia (Racoviță) și Catrina (Costin).

IV.1.2. Ștefan și Iordache Toma Cantacuzino

La 14 iulie 1670, Gheorghe vodă Duca întărește lui Ștefan Cantacuzino paharnic stăpânirea peste trei părți din satul Popești, moșii ce

[55] Marinescu Iulian, *Copii de documente din diferite arhive* // Buletinul Comisiunii Istorice a României, an. VIII, 1929, p. 45-47.

[56] Lecca Octav-George, *op. cit*., p. 189.

[57] Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec, XIV – XVII*, București 1971, p. 362.

fuseseră cumpărate de către tatăl său[58]. Fiul lui Ștefan Cantacuzino a fost Iordache Toma Cantacuzino[59].

Iordache Toma Cantacuzino apare într-un act din 5 martie 1708 fără a se menționa dregătoria. La această dată, Athanasi, egumenul mănăstirii Bursuci, dă mărturie lui Ion Paladi, mare vistier, pentru seliștea Cetățuia, numită și Trestiana, în ținutul Tutovei; seliștea Trestiana (Cetățuia) a fost vândută pentru 170 de lei egumenului Athanasie de către Iordache Toma Cantacuzino, nepotul lui Ion Pălade vistiernicul, în condițiile în care vistiernicul nu se afla în Moldova[60].

Peste aproximativ două luni, la 26 aprilie 1708, Iordache Toma Cantacuzino este menționat ca fost mare medelnicer, probabil ca și la 5 martie 1708, când era în mazâlie (fost mare medelnicer). La această dată, la porunca domnului Mihai vodă Racoviță, vărul lui Iordache Toma, fost mare medelnicer, este însărcinat să cerceteze litigiul mănăstirii Secu pentru niște țigani pe care armașul pretindea că sunt domnești[61].

Un document interesant este cel din 10 iunie 1708, la această dată, mitropolitul Sucevei, Misail, și egumenul Ghenadie al mănăstirii Tazlău menționează că ultimul s-a învoit cu Ștefan Luca, al III-lea logofăt, pen-

[58] *CDM*, vol. 3, nr. 1972, p. 416.

[59] *DRA*, vol. II, nr. 30, p. 115; La 7 iunie 1706, Antioh vodă Cantemir întărește mănăstirii Ocna niște danii. Și deoarece „Cozma, egumenul de la svânta mănăstire Ocna" „așijdirele ne-au mai arătat și altu zapis de la dumnealui *Iordachi Toma Catacozono ce-au fost medelnicer mare și de la giupâneasa dumisali Anița*", prin care, în mod benevol, au dat „danie svintii mănăstiri Ocnii, cari-i făcută de *unchiul dumisali Ursache ce-au fost vistiernic mare*, ai lor drepți *vecini* anume Toader Bolovan cu toți ficiorii lui, anume Vasili și Alecsa, care acești vecini ce-au fost di la *moșul dumisali Toma Catacozono ce-au fost vornic mare*, din *sat din Bodești de pe Cracău, den ținutul Neamțului*". Îi mai întărește mănăstirii și altă deanie, „de la *răpousatul Toma Catacozono ce-au fost vornic mare*, scriind și mărturisind" ca, în mod benevol, a făcut „danie svintii mănăstiri Ocnii o *vie de la Cotnari, care vie este în Dealul lui Vodă și o parti di loc den sat Piciorogani, den giumătate de sat a șesă parte*, pe cât să va alegi". Aceste moșii „au fostu *cumpărătură Tomii vornicul* de la Sămion Babiș" pentru 80 de lei, și „le-au dat danie svintii mănăstiri Ocnii".

[60] *Catalogul documentelor moldovenești din arhiva istorică a statului* (în continuare: *CDM*), vol. 4 (1676-1700). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculescu, Veronica Vasilescu, Negulescu Constanța, București, 1970, nr. 158, p. 58, nr. 716, p. 185-186.

[61] *Ibidem*, nr. 741, p. 195.

tru a face un schimb de țigani. Ștefan Luca i-a dat egumenului pe țiganca Nastasia, a cumnatului său, Iordache Toma Cantacuzino, fost mare medelnicer. Ștefan Luca, al III-lea logofăt, a fost căsătorit cu Maria, fiica Ecaterinei Cantacuzino și nepoată a lui Iordache Cantacuzino, mare vistier, fratele lui Toma Cantacuzino.

IV.1.3. Iordache (I) Cantacuzino

Iordache Cantacuzino, fratele lui Toma Cantacuzino, mare vornic, fiul lui Andronic Cantacuzino de la Constantinopol, s-a bucurat de o deosebită apreciere în domnia lui Vasile vodă Lupul, când a deținut, cu mici întreruperi, dregătoria de mare vistiernic. Împreună cu fratele său, Toma Cantacuzino vornicul, s-a opus relațiilor matrimoniale ale casei domnești din Țara Moldovei cu nobili din Rzeczpospolita și Secea Zaporojană, situându-se, în acest mod, în partida turcofilă[62]. A fost persoană devotată domnului Vasile vodă Lupul, fiind trimis în calitate de sol la cazacii de pe Nipru, pentru a obține ajutor militar contra rebelului Gheorghe Ștefan logofăt: „Vasilie-vodă, după acesta războiu, au trecut Nistrul la Rașcov, și acolea petrecând câteva dzile, s-au mutatu la Volodijin, un oraș căzăcescu, și de acolea au trimis pre Iordachie-vistiernicul sol la Hmilu-hatmanul, la cuscru său”[63]. L-a urmat pe domn, în 1653, în Polonia, după prima părăsire a Țării Moldovei. Revenit din Polonia, de la Camenița, în Moldova, este prins și închis, împreună cu fratele său, Toma, mare vornic, și alți boieri din casa lui Vasile vodă Lupul, la Buciulești, la curțile lui Gheorghe vodă Ștefan, unde se afla închisă și doamna Ecaterina Cerchezoaia cu fiul ei, viitorul domn Ștefăniță vodă Lupul[64]. Averile fraților Cantacuzinești au fost confiscate de noul domn. „Și le-au luat tot ce au avut, și sate, și haine, și odoară, și bucate, și bani gata noaozăci de mii de galbeni de aur ungurești”, urmând ei înșiși a fi executați. I-a salvat însă cumnatul lor din Țara Românească, Constantin vodă Șerban, care a ocupat scaunul domnesc al Munteniei după moartea lui Matei vodă Basarab: „Au sosit un căpitan din Țara Muntenească, anume Ușurelul, cu cărți de la Constantin

[62] Miron Costin, *op. cit.*, p. 97, 129.

[63] *Ibidem*, p. 140.

[64] *Ibidem*, p. 152-153; 215, Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1986, nr. XXXV, p. 27-28.

vodă Băsărabă, domn nou, poftind cu scrisoare pre Gheorghie Ștefan-vodă să-i sloboadă pre acei doi boiari să nu-i omoară. Iar de-i va omorî, vor strica prieteșugul, și să fie gata de războiu”[65]. Este cea mai grăitoare dovadă a influenței pe care au exercitat-o Cantacuzinești în evoluția Țărilor Române.

În timpul domniei lui Gheorghe vodă Ștefan, Iordache Cantacuzino a fost mazâl, fiind atestat în documentele de epocă ca fost mare vistiernic. După înlăturarea lui Gheorghe vodă Ștefan, Iordache Cantacuzino și fratele său, Toma, au obținut în stăpânire „cu dreptate și cu giudecată” toate moșiile Ceaureștilor, „pentru acea pradă ce le-ai făcut Gheorghii Ștefan-vodă”, pe care, mai târziu, benevol, le vor restitui Ceaureștilor[66].

Nu dispunem de informații care ar arăta că Iordache Cantacuzino a deținut vreo dregătorie și în domnia lui Gheorghe vodă Ghica. În timpul domniei lui Ștefăniță vodă Lupul, Iordache Cantacuzino este din nou la loc de cinste, redevenind mare vistier, după cum arată un document din 13 ianuarie 1660, când sus-numitul dă o mărturie alături de Nicolae Racoviță, mare spătar, Gligoraș Hăbășescu și de alți mari boieri, pentru o vânzare făcută lui Nicolae Buhuș, mare medelnicer, în satul Brătășani, ținutul Iași[67].

În domnia lui Ștefăniță vodă Lupul a fost la fel de influent ca și în timpul domniei tatălui domnului – Vasile vodă Lupul, cu toate că au existat între ei și momente de tensiune. Un exemplu elocvent în acest sens este cazul când Iordache, mare vistier, împreună cu fratele său, Toma vornicul, se opun tentativei lui Ștefăniță vodă Lupul de a mări suma plătită de țară pentru fumărit, de la un leu la opt orți. Gestul a fost apreciat de către contemporani: „măcar că acei boieri erau greci, dar să punea tare pentru țară și pentru obiceai nou să nu s<ă> facă, că obiceaele cele noao fac răsipă țărâlor și peirea domnilor”[68].

Iordache Cantacuzino a deținut dregătoria de mare vistier și la începutul domniei lui Eustratie vodă Dabija, în toamna anului 1661[69]. Eustratie vodă Dabija a devenit domn nu fără intervenția fraților Cantacuzinești

[65] Ion Neculce, *op. cit.,* p. 28.

[66] *Ibidem*, nr. XXXXVIII, p. 28.

[67] *CDM*, vol. 3, nr. 478, p. 119.

[68] Ion Neculce, *op. cit.*, nr. XLI, p. 31.

[69] *CDM*, vol. 3, nr. 728, p. 167.

din Moldova care au apelat la ruda lor din Constantinopol – Ruset cel Bătrân Cuparul. Acesta, „având trecere și cinste la Poartă, au isprăvit lucrul de domnie pentru Dabija vornicul”[70]. În acest caz, este clar că frații Cantacuzino, în domnia lui Dabija-vodă, s-au bucurat de cea mai mare încredere și nu au rămas nerăsplătiți. Iordache Cantacuzino căsătorește o fiică cu Lupașco Buhuș, ulterior mare spătar în Țara Românească, fiul doamnei Ecaterina (Jora) a lui Eustratie vodă Dabija: „Având un hiiastru al său, anume Lupașco, făcut de Dabijoaia cu Buhuș... făcut-au mare nuntă în curțile domnești cu acel hiiastru al său, cu Lupașco, care acel Lupașco au agiunsu mai pi urmî și spătar mare în Țara Muntenească și au luat o fată a lui Iordache visternicul Cantacozino. Și încuscrindu-să Dabije-vodă cu Iordachie, l-au pus spătaru mare, și n-au pestit vreme multă ș-au murit Iordachie spătarul, care cu multă pofală și cu mare jele dispre toți pemintenii l-au îngropatu la Bărnovschii; că măcar era grec, omu strein, dar era om bun: să punea tare pentru peminteni la domnie”[71]. Iar el obține dregătoria de mare spătar, în care se va afla până la sfârșitul vieții, care a survenit nu mult după învestirea în funcție. În calitate de mare spătar, este menționat deja la 23 februarie 1662[72]. Iordachie Cantacuzino, mare spătar, a decedat înainte de 28 aprilie 1665, când soția lui Buhuș, fost logofăt, împreună cu soția lui Iordache, fost mare spătar, mărturisesc în fața lui Gheorghe vodă Duca și arată scrisori de la soții lor care demonstrează că Simion, pe care domnul îl întărește lui Stratulat, fiul lui Iurașco, nu le-a fost vecin[73]. Participarea la judecata domnească a jupâneselor celor doi mari boieri arată că soții lor nu mai erau în viață la acel moment. Iordache Cantacuzino a decedat încă în domnia lui Eustratie vodă Dabija. Marele vistier a fost căsătorit de două ori, în prima căsătorie cu Ecaterina, fiica lui Pătrașco Șoldan, mare logofăt[74], prin care se înrudea cu Tudosca Bucioc, prima soție a lui Vasile Lupu (însă, după informațiile parvenite de la Ștefan Ghinda, mare postelnic, Iordache Cantacuzino a fost căsătorit chiar cu o soră a Tudoscăi

[70] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 35.

[71] *Ibidem*, p. 36.

[72] *CDM*, vol. 3, nr. 768, p. 176-177.

[73] *Ibidem*, nr. 1785, p. 380.

[74] Nicolae Stoicescu, *op.cit.*, p. 363.

Bucioc, fiica lui Bucioc vornicul[75]), în a doua căsătorie – cu Alexandra[76], fiica lui Gavrilaș Mateiaș, mare logofăt[77]. Iordache Cantacuzino era grec, deci străin, în urma acestor căsătorii a obținut dreptul de a cumpăra moșii. Cu atât mai mult cu cât socrii săi, ambii boieri mari, din neamuri vechi și bogate, l-au asigurat din start cu o puternică bază funciară. Din aceste căsătorii, Iordache Cantacuzino a avut mai mulți copii: Toderașco Iordache Cantacuzino, mare vistier, Catrina, căsătorită cu Enache Neculce blănarul, mamă a viitorului cronicar Ion Neculce, hatman[78], Safta, căsătorită cu Lupașco Buhuș, și Maria, soția lui Gheorghe Ursachi, mare vistiernic etc.

Cantacuzineștii, veniți în Țările Române de la Constantinopol, unde grecii erau cei mai mari negustori și cămătari, evident că au adus în noua lor patrie și metodele grecești de a face bani. S-au îndeletnicit cu comerțul ca și toți grecii din Țările Române pe tot parcursul vieții și, în condițiile în care lipsea o negustorime puternică moldovenească, au monopolizat acest domeniu. Astfel, Cantacuzineștii, Iordache și Toma, au reușit să acumuleze capitaluri enorme pe care le-au utilizat cu succes la cumpărarea moșiilor pentru a se impune în fața boierimii autohtone.

În acest proces, Cantacuzineștii s-au bazat pe doi piloni: a) existența unor legături puternice de rudenie la Constantinopol, cu marele case negustorești grecești și italiene, ai căror membri aveau o influență considerabilă asupra aparatului de stat din Imperiul Otoman și, în special, asupra procesului de desemnare a domnilor Țărilor Române. Dintre aceste neamuri constantinopolitane se evidențiază familia Ruseteștilor, numiți în Moldova și Cupăreștii, cu care Cantacuzineștii se înrudeau; b) orientalizarea clasei (elitei) politice din Țara Moldovei și creșterea

[75] Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la Istoria României*, București, vol. III, p. 31-32; Vezi și *DIR*, A, Moldova, veacul XVII, vol. II, nr. 226, p. 174; la <1 septembrie 1608 – 31 august 1609> „Constandin Movila voievod, că au dat două sate, Bălțățeștii și Mânjeștii lui Pătrașcu ce au fost vornic mare, apoi ficioru său, Bocioc vornic, iară pe urma lui Bocioc au căzut aceste sate, la mâna ginerilor, Șoldan și Iordachi cel Bătrân, ce au fost vist(iernic) mare, moșul lui Ilie vist(iernic)”.

[76] Nicolae Stoicescu, *op.cit.*, p. 363.

[77] Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la Istoria României*, București, vol. V, 85, nr. 38; 43, nr. 57, p. 35; nr. 56, p. 35.

[78] Iulian Marinescu, *Documente relative la familia Neculce* // Buletinul Comisiunii Istorice a Romaniei, an. IV, 1925.

dependenței față de Poarta Otomană a dus la impunerea unor domni de factură filoturcă. Sub protecția acestor domni, mulți dintre ei fiind străini, împământeniți, a avut loc procesul de pătrundere a elementelor grecofone. Este cazul lui Vasile vodă Lupul, Gheorghe vodă Ghica, Gheorghe vodă Duca, Alexandru vodă Iliaș etc.

La întărirea pozițiilor Cantacuzineștilor a contribuit și pretinsa origine imperială, care le-a dat posibilitatea să se înrudească cu cele mai distinse familii boierești locale. Despre averile imense ale Cantacuzineștilor în Țara Moldovei ne vorbește și faptul că, la 1653, Gheorghe vodă Ștefan a confiscat de la ei 90.000 de galbeni de aur, fără a pune în calcul moșiile, casele, bijuteriile etc.

Un mijloc important de sporirea averilor și a influenței lui Iordache Cantacuzino a fost cumpărarea de moșii. O mare parte din cumpărături au fost făcute de Iordache, mare vistier, în baza datoriilor pe care le aveau la el mulți boieri moldoveni. Cantacuzineștii practicau, ca și alți greci, de regulă negustori, camăta, împrumutând bani cu dobândă boierimii moldovene, ale cărei necesități deveneau tot mai mari, familiarizându-se cu modul de viață oriental și cu produsele de lux. Viața de la curtea lui Vasile vodă Lupu, organizată după tradiția împăraților bizantini și influențele otomane, este un exemplu în acest sens.

De remarcat, că dregătoria de mare vistier era una din cele mai preferate de Cantacuzinești, cu toate că, după informațiile oferite de Miron Costin, această dregătorie era una din cele mai puțin profitabile[79].

În decursul vieții sale, Iordache a reușit să-și creeze un mare fond funciar, stăpânind moșii în toate ținuturile Moldovei: satul Păltiniș, ținutul Dorohoi, pe care îl avea de la socrul său, Gavrilaș Mateiaș logofătul[80]; satul Lozeni, ținutul Dorohoi, pentru a treia parte din satul Boian și pentru jumătate din satul Onut, aflate în ținutul Cernăuților, la 22 mai 1654, Iordache, fost mare vistiernic, se judecă cu Toader pârcălabul de Dorohoi, ginere al lui Isac Stârcea din Popeni, care pretindeau că fostul vistiernic Cantacuzino le-a împresurat moșiile sus-menționate, ce le avea de la socrul său, Isac Stârcea. Judecata domnească întărește aceste moșii lui Iordache Cantacuzino, deoarece au fost date de către Isac Stârcea lui Gavrilaș Mateiaș logofătul ca plată pentru paguba suferită de ultimul

[79] Miron Costin, *op. cit.*, p. 368.

[80] *CDM*, vol. 3, nr. 57, p. 35.

când Isac Stârcea cu oamenii săi a jefuit casa logofătului „de bani, haine și odoare" în momentul în care acesta era plecat în Polonia[81]; satul Mănești, ținutul Neamțului[82]; satul Corjăuți de pe Vilia, ținutul Hotin[83].

În satul Lențești de pe Prut, ținutul Cernăuților, stăpânea peste jumătate din sat, în partea din jos, cu fâneață. Moșia o avea ca danie de la socrul său, Gavrilaș Mateiaș logofătul. Documentele pentru această moșie s-au pierdut în perioada când mănăstirea Dragomirna a fost prădată de cazacii lui Timuș Hmelnițki, de aceea, la 12 august 1654, domnul Gheorghe vodă Ștefan întărește lui Iordache Cantacuzino, din nou, moșia sa din Lencăuți, concomitent cu întărirea părților de moșie din satele Valeva și Cuciur din același ținut[84]. La 25 iulie 1660, când Ștefăniță vodă Lupul întărește lui Ion Prăjescu, mare vornic al Țării de Sus, jumătatea de sus a satului Lențești din ținutul Cernăuților, este soluționată și o neînțelegere dintre acesta și Iordache Cantacuzino care stăpânea partea din jos a satului Poenele de peste Prut, un helești mare și două mici urmând să le stăpânească împreună[85].

Satul Agiudeni din ținutul Romanului a fost o perioadă, înainte de 10 martie 1656, stăpânit de Iordache, care îl zălogise, pentru 700 de lei, Grigoraşco Hăbășescul serdarul. Această sumă a fost restituită: 300 de lei de la Vasile vodă Lupul, 300 de lei de la Ion Hăbășescul, fratele lui Grigoraşco; și 100 de lei întoarse însuși Grigoraşco Hăbășescul[86].

Satul Tămășeni, de pe Prut, ținutul Iașilor, cu vecini, a fost vândut de Iordache Cantacuzino lui Eustratie Dabija, mare vornic[87], și satul Dimideni, de pe Drabiște, din ținutul Hotinului, cumpărătură de la Costin Liciul, fost aga[88].

Satul Buzovița din ținutul Hotinului aparținea în întregime lui Iordache, cumpărătură, pentru 325 de lei, de la Miron Bucioc, fiul lui

[81] Teodor Balan, *Documente bucovinene*, Cernăuți, vol. VII, nr. 122, p. 185;

[82] *CDM*, vol. 3, nr. 45, p. 33.

[83] *Ibidem*, nr. 81. p. 40-41.

[84] Teodor Balan, *op. cit.*, vol. II, nr. 72, p. 146-148; *CDM*, vol. 3, nr. 89, p. 42.

[85] *Ibidem*, nr. 91, p. 169-170; *CDM*, vol. 3, nr. 565, p. 137.

[86] *CDM*, vol. 3, nr. 170, p. 58.

[87] *Ibidem*, nr. 227, p. 69.

[88] L.T. Boga, *Documente basarabene*, vol. 16, Chișinău, 1933, nr. VI, p. 6-7; *CDM*, vol. 3, nr. 601, p. 143; Leon T. Boga, *Documente basarabene* // Arhivele Basarabiei, an. IV, 1932, nr. 4, nr. II , p. 317-318; *CDM*, vol. 3, nr. 768, p. 176-177.

Dumitru Bucioc, fost mare vistier. Satul este întărit de Ștefăniță vodă Lupul, la 28 februarie 1661[89].

Satul Valea Seacă din ținutul Bacăului este obținut de Iordache în urma judecății cu Vasile Ceaurul hatmanul, fratele fostului domn Gheorghe vodă Ștefan, după judecata domnească de la 28 februarie 1661, de față cu Ștefăniță vodă Lupul, pentru cei 105 boi negoț ai lui Iordache Cantacuzino, pe care îi vânduseră Vasile Ceaurul hatmanul și Neculai Mogâlde, fost paharnic, cu câte 17 taleri bucata, Iordache primind doar partea ce i se cuvenea de la Neculai Mogâldea. Pentru partea de bani ce i se cuvenea de la Vasile Ceaurul hatmanul, domnul îi dă în stăpânire satul Valea Seacă, pe Trotuș, ținutul Bacăului, cu vecini, locuri de heleșteu, și Bălțata cu viile de la Albeni, cu pometi și locuri de prisăci. Anterior, satul a fost dăruit de domn lui Iani Vocicovschi, căpitanul de lefegii, căruia Iordache Cantacuzino îi dă 400 de taleri pentru moșii[90].

În satul Pașcani din ținutul Romanului stăpânea părțile de moșii ce aparținuseră aceluiași Vasile Ceaurul hatmanul, la 5 martie 1661, sunt date de Ștefăniță vodă Lupul lui Iordache, mare vistiernic[91]. În satul Trifăuți, ținutul Soroca, Iordache stăpânea jumătate de sat ce îi revenise după împărțeala făcută cu Coste Bucioc vornicul (cumnatul său), nepot lui Dumitrașco Mălai, și cu Simion Mălai, fost vistier, fiul lui Dumitrașco Mălai[92]. În satul Hăsnășeni, Iordache Cantacuzino cumpără la 12 februarie 1663 partea de moșie a lui Constantin, fiul Anei, nepot al lui Epifanie, fost vornic: jumătate de casă cu șase pământuri, loc de casă în selișteș, fânaț, pădure etc., pentru 15 lei. În același sat, la 30 martie 1663, cumpără de la Andonie din Hăsnășeni o casă pentru 30 de lei[93]. În satul Cristești, ținutul Cârligăturii, Iordache Cantacuzino cumpără la 29 ianuarie 1664 o prisacă pentru 25 de lei de la Nastasia, fiica lui Lupul Copilul din Românești, și fiul ei, Pintilie[94]. Satul Ungureni (numit și

[89] *CDM*, vol. 3, nr. 609, p. 145.

[90] *CDM*, vol. 3, nr. 644, p. 151, nr. 645, p. 151.

[91] L.T. Boga, *Documente din sec. XVII* // Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău, vol. 20, Chișinău, 1930, nr. XI, p. 24-26, nr. XX, p. 158-160; *CDM*, vol. 3, nr. 654, p. 153, nr. 728, p. 167, nr. 1450, p. 313-314.

[92] *CDM*, vol. 3, nr. 2068, p. 435.

[93] *Ibidem*, nr. 948, p. 213.

[94] Mihai Costăchescu, *Satul Cristești cu trupurile sale Popișcani, Coșești și Bărbești județul Iași* // „Ioan Neculce", Iași, 1930, fasc. 8, p. 50.

Todirești) din ținutul Fălciului îl avea de la socrul său, Gavrilaș Matiaș logofătul, care îl moștenise la rândul lui de la strămoșii săi din neamul Stroici[95]. Satul Avrameni este întărit la 25 iulie 1665, după moartea lui Iordache, soției sale Iordăchioaia[96].

IV.1.4. Toderașco Iordache Cantacuzino

Toderașco Iordache Cantacuzino, fiul lui Iordache Cantacuzino, apare în documente la 13 iunie 1661 în calitate de martor la Târgu Neamț, alături de Ifrimie Boțul portar și pârcălab de Neamț și Ioan egumenul de la Cetate, la o vânzare efectuată în Târgu Neamț. La acel moment, era postelnic[97]. Jumătate de an mai târziu, în domnia lui Eustratie vodă Dabija, la 12 februarie 1662, este atestat ca mare comis, fiind martor, alături de Ioan, egumenul de Cetate, și Paisie, egumenul mănăstirii Secul, la întărirea de către domn a unei cumpărături făcute de mitropolitul Sucevei, Sava, în Târgu Neamț[98]. În domnia lui Iliaș vodă Alexandru, Toderașco Iordache Cantacuzino este mare spătar, atestat în această dregătorie la 4 septembrie 1665, când face o cumpărătură[99]. La 12 iulie 1668[100], domnul îi întărește cumpărăturile făcute în satul Vereșăni. La 31 martie 1669, este mazâl, când, alături de Grigorașco Rusu, și el fost spătar, sunt martori la niște cumpărături făcute de Duca-vodă în hotarul târgului Iași[101].

În aceeași ipostază este atestat și la 6 mai 1670, și doar la 10 septembrie 1671 apare în dregătoria de mare paharnic, în care se află până la 25 noiembrie 1671, când este menționat pentru ultima dată în această funcție[102], pentru a deveni mare vistiernic. În calitate de mare vistiernic, la 16 aprilie 1672[103] cumpără niște părți de moșie din satul Glăvănești. În

[95] *CDM*, vol. 3, nr. 927, p. 208.

[96] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (documente slavo-române)*, vol. IV, Iași, nr. XXXIX, p. 33-35. *CDM*, vol. 3, nr. 1227, p. 271.

[97] *CDM*, vol. 3, nr. 688, p. 160.

[98] *CDM*, vol. 3, nr. 763, p. 174.

[99] *Ibidem*, nr. 1252, p. 276.

[100] *Ibidem*, nr. 1645, p. 352.

[101] Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, Acte interne (1661-1690), Iași, 2000; nr. 242, p. 212; *CDM*, vol. 3, nr. 1770, p. 377.

[102] *CDM*, vol. 3, nr. 1943, p. 411, nr. 2114, p. 444, nr. 2130, p. 447.

[103] *Ibidem*, nr. 2157, p. 452.

această dregătorie se menține, cu mici întreruperi, până la moartea sa, survenită în 1685. A fost caimacam la Iași, alături de Neculai Racoviță logofătul și Palade spătarul, la 1683, când Gheorghe vodă Duca a plecat cu detașamentele moldovenești în cadrul armatei otomane pentru a participa la asediul Vienei. După înfrângerea suferită de otomani la Viena, din partea oștirilor polone conduse de Jan Sobiecki, caimacamii din Iași, Toderașco Cantacuzino vistierul și alți boieri de curte s-au refugiat la mănăstirea Hangu. Aici, la Hangu, îi găsește Gheorghe vodă Duca la întorcerea din campania antiaustriacă. Din satul Domnești, din ținutul Putnei, Duca-vodă scrie caimacamilor la Hangu: „să iasă din Hangu din bejenie, să meargă la dânsul la Domnești, să nu să teamă de leși, că leșii sunt niște tâlhari”[104].

Boierii caimacami răspund la scrisoarea lui Duca-vodă prin părăsirea mănăstirii Hangu, refugiindu-se împreună cu casele lor în Transilvania, la Giurgevu „ca să nu mai dea într-ochii cu Duca vodă”[105]. După ce Dumitrașco Cantacuzino a fost numit în scaunul domnesc, în 1684, boierii refugiați se întorc în țară. În domnia lui Dumitrașco-vodă, Toderașco Iordache Cantacuzino, mare vistier, a avut o mare influență, fiind văr primar cu domnul; el „era alfa și omega atuncea în Țara Moldovei”[106]. După mazilirea domnului, Toderașco, mare vistier, este închis de către Husein-bei, din cetatea Vozia (Oceakov), așteptând venirea noului domn Constantin vodă Cantemir, ca „să dea sama de răsipa țării”[107]. Prin intermediul boierilor caimacami, Ion Racoviță, care era căsătorit cu o vară de-a sa, și alții reușesc să-l salveze. Este trimis de către Constantin vodă Cantemir, împreună cu alți boieri, la Adrianopol (Udriu), unde „l-au pârât tot la ochi” pe Dumitrașco vodă Cantacuzino[108]. Aflându-se la Adrianopol, Toderașco vistiernicul s-a îmbolnăvit și în curând a decedat. Cu concursul vărului său, Șerban vodă Cantacuzino, domnul Țării Românești, rămășițele pământești ale lui Toderașco au fost aduse în Moldova, fiind înhumate la mănăstirea Bisericani[109].

[104] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 78.
[105] *Ibidem*, p. 78.
[106] *Ibidem*, p. 94.
[107] *Ibidem*, p. 94.
[108] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 96.
[109] *Ibidem*, p. 96-97.

Toderașco Cantacuzino, mare vistier, a fost căsătorit cu Safta[110], copiii lor fiind Ion Cantacuzino, Ilie Cantacuzino, mare vistier, Vasile Cantacuzino, mare vornic al Țării de Sus, și fiica Catrina, căsătorită cu Vasile Costache, mare vornic[111].

Toderașco Iordache Cantacuzino, mare vistier, s-a implicat destul de activ în tranzacțiile funciare, obținând prin cumpărături și danii un număr apreciabil de moșii. În satul Dimideni, ținutul Hotin, stăpânea jumătate de sat[112]. La 22 ianuarie 1667, Toderașco Cantacuzino schimbă a patra parte din satul Vârtop, ținutul Sucevei, cumpărat de la călugărițele din Ețcani, pentru a patra parte din satul Dimideni, a lui Toader și Ion Pisoțchi, nepoții lui Pătrașco logofătul[113]. Stăpânea și în moșiile Rugășești și Culiceni[114], Vereșăni[115].

La 10 mai 1667, Toderașco Iordache, mare spătar, împreună cu Toader Păladi, fost mare spătar, cumpără cu 60 de lei un loc de casă la Iași ce aparținea lui Ivan ceasornicarul, de la Giaac (Jaques Violier), nepotul lui Ivan ceasornicarul și Necula ispravnicul, fratele lui Ivan[116].

Satul Glăvănești l-a interesat îndeosebi pe Toderașco Cantacuzino. Era situat pe Jijia, în ținutul Iașilor, marele vistier l-a cumpărat de la răzeși bucată cu bucată. După ce în decurs de șase ani a făcut cumpărături în Glăvănești, Toderașco, mare vistier, este nevoit să-și vândă satul lui Gheorghe vodă Duca. Tranzacția funciară s-a realizat la 7 ianuarie 1680, Duca-vodă motivându-și interesul față de Glăvănești prin faptul că moșia se învecina cu alte două sate ce-i aparțineau – Andiești și Berehoești – pe care le cumpărase încă pe când se afla în boierie. În perioada când Gheorghe vodă Duca era domn al Țării Românești, aflându-se în trecere

[110] Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 354.
[111] *Catalogul documentelor moldovenești din direcția arhivelor centrale*, vol. 4 (1676-1700), volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculescu, Veronica Vasiliu, Constanța Neculescu, București, 1970, nr. 1243, p. 281, nr. 1422, p. 318-319, nr. 1186, p. 267, *Catalogul documentelor moldovenești din direcția arhivelor centrale*, vol. 5 (1701-1720), volum întocmit de Veronica Vasilescu, Doina Duca-Tinculescu, București, 1975, nr. 802, p. 214.
[112] *CDM*, vol. 3, nr. 768, p. 174.
[113] L.T. Boga, *Documente basarabene* // Arhivele Basarabiei, an. IV, 1932, nr. 4, p. 321-322.
[114] *CDM*, vol. 3, nr. 1252, p. 276.
[115] *Ibidem*, nr. 1645, p. 352; nr. 1943, p. 411; *CDM*, vol. 4, nr. 150, p. 56.
[116] *Ibidem*, nr. 1471, p. 317.

prin Moldova, venind cu oastea sa de la Cighirin, în 1675, l-a trimis la Toderașco Cantacuzino pe vărul acestuia, Constantin Cantacuzino, mare stolnic în Țara Românească, pentru a-l atenționa să nu cumpere acest sat, deoarece îl cumpărase Duca-vodă. Revenit în Moldova, acesta i-a dat lui Toderașco Cantacuzino 500 de lei pentru Glăvănești, sumă provizorie, care urma să fie mărită sau micșorată în funcție de prețul cu care fusese cumpărat satul de Duca-vodă; prețul trebuia să fie precizat când vor fi aduse zapisele de cumpărătură ale domnului care se aflau în acel moment încă în Țara Românească. O lună mai târziu, la 12 martie 1680, este concretizată suma vânzării, Duca-vodă dând 650 de lei lui Toderașco Cantacuzino: 500 de lei pentru sat și 150 pentru morile de pe Jijia[117].

În satul Trifăuți, din ținutul Sorocii, Toderașco, mare vistier, stăpânea jumătate din sat. Moșia din Trifăuți o avea de la Dumitrașco Mălai, care îi era dator cu 500 de lei și pentru care datornicul i-a dat pentru 300 de lei, „o cușmă cu mărgăritar cu pontali de aur", iar ceilalți 200 de lei i-a întors împreună cu jumătatea de sat Trifăuți, primind în schimb satul Marcovățul din ținutul Hotinului[118]. În satul Lețcani, Toderașco, mare vistier, a stăpânit o perioadă scurtă partea de moșie a lui Gavril Pătrău, cumpărătură făcută la 31 martie 1674, cu patru locuri de casă, în vatra satului și o casă gata. Această ocină a schimbat-o cu Lupul Căpotici căpitan[119]. În satul Rediu, ținutul Hârlăului, Toderașco Cantacuzino, mare vistier, stăpânea 80 de stânjeni, partea Bilceștilor, obținută prin schimb de la Popa Toader și fratele lui Simion[120]. La Hangu, stăpânea locul numit Bistricioara, a Bălțăteștilor și a Mânjeștilor, loc pe care îl stăpânea împreună cu Miron Stârcea pârcălabul[121]. La Cotnari, la 15 octombrie 1678, a cumpărat o vie în paragină de la Mătieși din Brae, pentru 20 de lei[122]. În satul Horodniceni, ținutul Suceava, Toderașco Iordache Cantacuzino, mare vistier, stăpânea a patra parte din sat, pe care a obținut-o de la Lupu Căpotici[123]; iar în satul Turbătești, ținutul Cârligătura, stăpânea jumătate de sat[124].

[117] *CDM*, vol. 4, nr. 446, p. 116, nr. 447, p. 116.
[118] *CDM*, vol. 3, nr. 2069, p. 435.
[119] *Ibidem*, nr. 2349, p. 489.
[120] *Ibidem*, nr. 2448, p. 508.
[121] *Ibidem*, nr. 2513, p. 520.
[122] *CDM*, vol. 4, nr. 305, p. 87.
[123] *Ibidem*, nr. 1020, p. 231.
[124] *Ibidem*, nr. 150, p. 260.

IV.1.5. Iordache (II) Cantacuzino

Al doilea fiu al lui Iordache Cantacuzino, mare vistier, Iordache (II) Cantacuzino stolnicul, apare în documente destul de târziu, la 17 octombrie 1682, când este martor, împreună cu Vasilașcu Șeptelici și Ion Tăbârță din Purcelești, la o vânzare în satul Brătești, ținutul Suceava. Documentul este semnat de boierii sus-menționați în satul Stolniceni, iar Iordache Cantacuzino apare fără dregătorie[125]. Este menționat în calitate de postelnic la 7 august 1688, alături de nepotul său de frate, Vasilașco paharnicul, fiul lui Toderașco Iordache, mare vistier, în calitate de martor, la o vânzare de moșie din satul Veprova, pe Cula[126]. Următoarea și ultima dregătorie pe care a deținut-o Iordache II Cantacuzino a fost cea de mare stolnic, în documente fiind atestat ca mazâl, fost mare stolnic, la 11 martie 1697, când vinde lui Iordache Ruset, mare vistier, satul Călimănești, pe apa Cracăului, ținutul Neamțului, pentru 450 de lei. Satul Călimănești a fost moștenit de Iordache (II) Cantacuzino, mare stolnic, de la tatăl său, Iordache (I) Cantacuzino, mare vistier, ultimul îl avea ca danie de la Vărvara Ciocârlie[127]. Între această dată și 8 aprilie 1706, Iordache (II) Cantacuzino, mare stolnic, moare în împrejurări necunoscute[128].

Iordache (II) a fost căsătorit cu Ileana, fiul lor fiind ***Iordache (III) Cantacuzino (Pașcanu)***, mare spătar. După moartea soțului, Ileana stolniceasa a fost implicată într-un îndelungat proces judiciar cu Iordache Ruset, mare vistiernic, și cu egumenul mănăstirii Aron-Vodă, Ioanichie, cauza neînțelegerii fiind niște vaduri de moară pe râul Jijia, la satul Popricani. În domnia lui Antioh vodă Cantemir, Ileana stolniceasa, profitând de faptul că Iordache Ruset, marele vistier, se afla în dizgrația domnului, i-a pârât pe ultimul și pe egumenul mănăstirii Aron-Vodă, Ioanichie, pretinzând că moara aflată la vadul de pe moșia Fitionești, pe care o stăpâneau în comun cei doi, îi îneaca morile sale de pe moșia Popricanilor. Stolniceasa afirma că aceasta era unica moară pe Jijia în regiunea dată și a fost făcu-

[125] *Ibidem*, nr. 754, p. 179.
[126] *Ibidem*, nr. 1153, p. 260.
[127] *Ibidem*, nr. 1902, p. 421.
[128] *CDM*, vol. 5, nr. 526, p. 137, nr. 562, p. 146, nr. 590, p. 153, nr. 598, p. 154, nr. 634, p. 161, nr. 626, p. 161-162, nr. 667, p.1 72, nr. 725, 726, p. 188-189, nr. 731, p. 190-191, nr. 783, p. 208-209, nr. 796, p. 213.

tă încă de socrul său, Iordache Cantacuzino, mare vistiernic. Stolniceasa Ileana, pretinzând că a avut poruncă domnească, i-a pus pe oamenii săi să distrugă moara și să spargă iazul de la Fitionești al vistierului și al egumenului. Acesta susținea că moara și iazul de la Fitionești au fost distruse de Ileana stolniceasa fără permisiunea domnului. Contra Ilenei s-au ridicat și alți megieși care își aveau moșiile pe malurile Jijiei, în imediata apropiere a Popricanilor – Lupul, mare vornic, Misail, mitropolitul Sucevei etc. – care, împreună cu Iordache Ruset și Ioanichie egumenul, au avut de suferit pagube din cauza morii stolnicesei de la Popricani, în domnia lui Mihai vodă Racoviță și care o pârăsc pe Ileana.

Judecata domnească a avut loc la 4 aprilie 1708 și a stabilit că moara de la Fitionești era mai veche decât cea de la Popricani a Ilenei stolniceasa. Și deoarece majoritatea documentelor (dreselor) referitoare la moșia Popricanilor au fost pierdute, domnul Mihai vodă Racoviță a hotărât să trimită o comisie formată din patru mari boieri – Antiohie Jora, mare logofăt, Lupu Costache, mare vornic, Cuza, fost mare spătar, și Neculai Bașotă, mare vistier – pentru a merge și a vedea care este situația reală la fața locului. Comisia veliților boieri a constatat că: 1) helețeul stolnicesei Ileana de la Popricani a înecat în partea superioară hotarele câtorva moșii megieșe; 2) iar din jos a oprit vadul morii lui Iordache Rustet, mare vistier, care era mai vechi decât cel de la Popricani.

Comisia a recomandat că, în cazul în care stolniceasa Ileana ar accepta să se învoiască cu răzășii de Fitionești, Iordache vistierul și Ioanichie egumenul, să-și mute moara cu două palme mai sus, ar putea să funcționeze ambele mori – a stolnicesei și cea a vornicului și a egumenului. Domnul, după ce a luat cunoștință de recomandarea comisiei, a stabilit termenul în care urmau să se înțeleagă în privința morii de la Popricani. Ileana stolniceasa însă, nu s-a prezintat la termenul indicat, „lăsând pe toți de batjocuri și au fugit". În aceste condiții, domnul Mihai vodă Racoviță și Sfatul Domnesc au hotărât să trimită oameni să aprindă moara stolnicesei și să taie helețeul de la Popricani, interzicând de a mai face moară și helețeu în acest loc. Iar Ileana stolniceasa urma să plătească pagubele suferite de Iordache vistierul și Ioanichie egumenul[129].

[129] *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale* (în continuare: *CDM*), vol. 5 (1701- 1720). Volum întocmit de Veronica Vasilescu, Doina Duca-Tinculescu, București, 1975, nr. 725, 726, p. 188-189, nr. 783, p. 208-209.

În general, Ileana stolniceasa, după moartea soțului său, a devenit foarte activă în ceea ce privește tranzacțiile funciare. La 8 aprilie 1706, a cumpărat de la Ștefan Prăjescul, fost clucer, și de la soția lui, Maria, moșia din satul Hăsnășeni, ținutul Sucevei, cu vad de moară. La 30 aprilie, același an, a cumpărat în Hăsnășeni părțile de moșie ale Mariei, soția lui Dumitrașco Poșchină, și ale fiicei, Safta. La 7 septembrie 1706, Istratie, fiul lui Mălachie, a zălogit Ilenei, soția răposatului Iordache (II) Cantacuzino, mare spătar, partea sa de moșie din Hăsnășeni pentru un poloboc cu miere[130].

În satul Turturești (Tortorești), aflat pe hotarul târgului Petrei, ținutul Neamțului, Ileana stolniceasa a cumpărat o parte de moșie de la Pătrașco Bașota, fiul lui Zosin Bașotă, fost mare stolnic. Asupra unei părți din moșia cumpărată de Ileana stolniceasa aveau pretenții călugării mănăstirii Bisericani, care susțineau că Pătrașco Bașotă vânduse nelegitim și partea lor din Turturești. Judecata domnească de la 9 ianuarie 1707 a dat dreptate călugărilor, considerându-i drept răzăși vechi și megieși. Călugării i-au întors Ilenei banii pentru moșia lui Pătrașco Bașotă, având dreptul de a o cumpăra. Iar pentru partea de moșie călugărească din Turturești, vândută nelegitim, Ileana stolniceasa urma să-și ia banii înapoi de la Bașotă[131].

Ileana a încercat să schimbe și moșia Pădureni cu moșia Ionășești a vistiernicului Iordache Ruset. În prima instanță, vistierul a acceptat schimbul, însă ulterior, constatând că la Pădureni nu exista vad de moară, a întors satul Ilenei, luându-și Ionășeștii[132].

IV.1.6. Ilie Cantacuzino

Ilie Cantacuzino, fiul lui Toderașco Iordache, mare vistier, și al (Saftei) Bașotă[133], apare în documente la finele secolului al XVII-lea. Într-un act din 8 martie 1697, Ilie Cantacuzino, fost mare comis, este martor la un schimb de moșii[134]. Anterior, a deținut și dregătoria de spătar. În 1683, Ilie Cantacuzino și fratele său, Vasilașco Cantacuzino, împreună cu rudele lor, Dumitrașco Ursache, și fiii logofătului Miron

[130] *Ibidem*, nr. 526, p. 137, nr. 562, p. 146, nr. 590, p. 153, nr. 598, p. 154.
[131] *Ibidem*, nr. 624, p. 161, nr. 626, p. 161-162, nr. 734, p. 192.
[132] *Ibidem*, nr. 796, p. 213.
[133] *CDM*, vol. 4, nr. 1845, p 408.
[134] *Ibidem*, nr. 1901, p. 420.

Costin, Ion, Neculai și Pătrașco, hotărăsc să fugă din țară din cauza numeroaselor datorii pe care le aveau față Iordache Ruset, mare vistier, care era favoritul domnului Constantin vodă Cantemir. Domnul, aflând despre planurile boierilor, și ca să împiedice plecarea, „trimis-au steaguri de slujitori să-i prindză”[135]. Costineștii se salvează, refugiindu-se la Ceatatea Neamțului, iar frații Cantacuzinești, Ilie, Vasilașco, împreună cu Dumitrașco Ursachi sunt capturați de lefegiii trimiși de domn, care „le-au jăcuit casele și i-au pus în here, și i-au pornit la Iașii”.

Însă, în drum spre Iași, au aflat că între timp a decedat domnul Constantin vodă Cantemir, reușind în aceste împrejurări să fie eliberați. La Iași, au asistat la înmormântarea domnului, având înțelegere cu fiul acestuia, Dimitrie Cantemir, care dorea să-i atragă de partea sa. Cantacuzineștii însă, imediat după ceremonia de înmormântare a domnului, au părăsit Moldova, fugind în Țara Românească, la ruda lor, Constantin Brâncoveanu, împiedicând, cu concursul domnului muntean, recunoașterea lui Dimitrie vodă Cantemir ca domn al Moldovei de către Poarta Otomană, care l-a înlocuit cu Constantin vodă Duca[136]. Ca urmare, în domnia lui Constantin vodă Duca, Ilie Cantacuzino, a obținut dregătoria de mare comis, iar fratele său, Vasilașco Cantacuzino – dregătoria de mare spătar[137].

După mazilirea lui Constantin vodă Duca, Ilie Cantacuzino s-a refugiat din nou în Țara Românească. A revenit mai târziu în Moldova, intrând în slujba lui Antioh vodă Cantemir. Ilie s-a întors înainte de 1697, când a făcut o vânzare lui Iordache Ruset[138], o persoană apropiată domnului, însă nu a deținut nicio dregătorie, deși a îndeplinit uneori porunci domnești. Astfel, la 23 mai 1700, Antioh vodă Cantemir l-a trimis pe Ilie Cantacuzino, fost mare comis, să cerceteze pricina dintre Ștefan Bârcă de la vistierie și Ionașco Isăcescul, Toader, socrul lor Pătrășcan clucerul[139]. La 27 iulie 1701, Ilie Cantacuzino, fost mare comis, aflându-se în Sfatul Domnesc, a judecat pricina legată de datoria lui Ilie Moțoc față de un negustor grec din Iași[140].

[135] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 119.
[136] *Ibidem*, p. 119.
[137] *Ibidem*, p. 137.
[138] *CDM*, vol. 4, nr. 1950, p. 431.
[139] *CDM*, vol. 5, nr. 2169, p. 476.
[140] *Ibidem*, nr. 63, p. 17-18.

În momentul mazâlirii lui Antioh vodă Cantemir, Ilie Cantacuzino, mare comis, l-a ajutat pe unul dintre boierii cei mai apropiați domnului, Iordache Ruset, mare vistier, să fugă din Iași, iar apoi a părăsit împreună cu marele vistier Moldova, trecând pe la Hangu (pe unde Cantacuzineștii aveau moșii) în Polonia[141]. În curând, a fost iertat de către Constantin vodă Duca și a revenit în țară împreună cu Iordache Ruset, mare vistier, obținând dregătoria de paharnic mare, în care este atestat la 20 august 1702. În această dregătorie s-a aflat până în septembrie 1703, când a fugit împreună cu alți boieri moldoveni în Transilvania, sfătuiți de Iordache Ruset. La 25 septembrie 1704, este atestat ca fost paharnic printre boierii Sfatului Domnesc, făcând o mărturie. În domnia lui Antioh vodă Cantemir, este mare vistiernic, fiind atestat în această dregătorie la 30 iulie 1705 în calitate de martor[142], apoi la 27 martie 1707, făcând o cumpărătură la Rădiul Pițcanilor[143]. Însă nu pentru mult timp, deoarece la 15 iunie același an este mazâl – fost mare vistier, figurând totuși, printre boierii Sfatului Domnesc, ca martor la o danie[144]. A redevenit mare vistier în domnia lui Nicolae vodă Mavrocordat, bucurându-se de o cinste deosebită din partea acestui domn care „numai cu dânsul grăia”. A decedat înainte de 11 noiembrie 1710, când este numit într-un document de cumpărătură făcută de soția sa, Maria vistierniceasa – „răposatul Ilie Cantacuzino”[145].

Ilie Cantacuzino a fost căsătorit cu Maria, fiica lui Miron Costin, deci era cumnat cu frații Costinești. Unica fiică a lui Ilie Cantacuzino, Balașa, a fost căsătorită cu Ștefan, fiul lui Constantin Brâncoveanul, domnul Țării Românești.

Maria visterniceasa, soția lui Ilie Cantacuzino, este menționată și la 29 martie 1715. La această dată, marii boieri din divan, din „porunca domnului lor, Nicolae vodă, s-au giudecat față înaintea lor Deonisie proin vlădică de Ciorlu, egumenul de Aron-Vodă, cu Maria, visterniceasa lui Ilie Cantacuzino” pentru niște vecini. Egumenul de la mănăstirea Aron-Vodă insista asupra faptului că „sint drepți vecini ai mănăstirii

[141] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 159.
[142] *DRA*, vol. II, nr. 22, p. 108-109.
[143] *CDM*, vol. 5, nr. 638, p. 166.
[144] *Ibidem*, nr. 654, p. 169.
[145] *Ibidem*, nr. 987, p. 264.

din satul Avereşti ce-i în ţinutul Neamţului, şi i-au împresurat Marie visterniceasa cu ţăranii săi din Şărbeşti, iară Marie visterniceasa îi trage că sint vecini de Şerbeşti". Călugării au adus la proces jurători care au jurat că aceşti vecini aparţin mănăstirii, „iară Mariia visterniceasa nu i-au lăsat să giuri şi s-au lăsat rămase din toată giudecata"[146].

Din moşiile şi stăpânirile lui Ilie Cantacuzino cunoaştem: la Iaşi stăpânea case împreună cu fratele său mai mare, Ion logofătul, moştenite de tatăl lor, Toderaşco Cantacuzino, mare vistier, pe care au fost nevoiţi să le vândă la 15 decembrie 1691 pentru datoriile avute de tatăl lor faţă de cumnatul Vasile Costache, mare vornic, şi soţia lui, sora fraţilor Cantacuzineşti, Catrina, pentru 500 de lei[147]; satul Teleneşti, pe Ciuluc, în ţinutul Orheiului, moştenit de la Toderaşco Cantacuzino, mare vistiernic, pe care este nevoit, din cauza numeroaselor datorii, să-l vândă lui Iordache Ruset, mare vistier, pentru 300 de lei[148]; în satul Turbăteşti, ţinutul Cârligătura[149]; satul Sărbeşte, ţinutul Neamţului[150]; pe valea Cracăului, ţinutul Neamţului, avea un vad de moară între Căciuleşti şi Zăleştii Bogzei[151].

IV.1.7. Vasile (Vasilaşco) Cantacuzino

Activitatea lui Vasile (Vasilaşco) Cantacuzino este strâns legată de cea a fratelui său, Ilie Cantacuzino, aflându-se împreună în Ţara Românească după moartea lui Constantin vodă Cantemir. Vasile Cantacuzino apare în documentele cunoscute de noi pentru prima dată la 30 iulie 1689, în calitate de paharnic, fiind implicat într-un proces judiciar cu călugării de la mănăstirile Golia şi Trei Ierarhi pentru unele moşii ale Ruxandei, fiica lui Vasile vodă Lupul[152].

La 3 martie 1689, este menţionat ca mazâl, fost paharnic, fiind martor, alături de cumnatul său, Vasile Costache, mare vornic, la o vânzare făcută fratelui său Ilie Cantacuzino[153]. Mazâl a fost până la finele domniei lui Constantin vodă Cantemir, iar în timpul lui Constantin vodă Duca a devenit mare spătar. Astfel, la 25 iulie 1695, apare ca mare spătar alături de Toader Dubău, mare logofăt, şi Dumitraşco Mavrodin, mare vistiernic, dând o împuternicire[154]. În domnia a doua a lui Constantin vodă Duca, este numit mare vornic al Ţării de Sus, cumnatul său, Vasile Costache, fiind mare vornic al Ţării de Jos[155].

Vasile Cantacuzino a murit înainte de 7 martie 1704, după cum reiese dintr-un document de la Mihai vodă Racoviţă, când domnul l-a împuternicit pe egumenul mănăstirii Tazlău să aducă înapoi ţiganii mănăstirii împrăştiaţi pe la logofeteasa de la Valea Seacă, Ileana, stolniceasa răposatului Iordache Cantacuzino stolnicul, de la Paşcani, de la vorniceasa lui Vasile Cantacuzino şi, de la Hălăuceşti. Spre această concluzie ne indică felul în care este formulat documentul, referindu-se la soţia lui Vasile[156].

Anterior, la 1 aprilie 1701, „Vasilie Cantacuzino vel vornic Vişnei Zemli" mărutisea pentru „trei vecini ai noştri din sat din Hălăuceşti" şi anume fraţii Constantin, Păntelei şi Vasilie Medrihan, „carei s-au dus de s-au aşăzat în Câmpul Lungu şi i-au fostu trăgându la Păşcani dumneaei Iliana, stolniceasa răpăusatului unchiului mieu Iordachi, ceau fostu stolnic mare, dzicând că-s vecini din Păşcani". Pe care i-a răscumpărat cu alţi trei vecini, originari din Paşcani, dar care se aflau la Hălăucesti. Concomitent, vecinii „Medrihăneşti" l-au rugat pe Vasile Cantacuzino să-i ierte de „vecinătate, să se răscumpere". Marele vornic a acceptat această rugăminte, cu condiţia „să ne dea doaî sute de oi mari şi să fie slobodzi şi ertaţi din vecinătate". După ce a avut loc răscumpărarea, Vasile Cantacuzino a mărturisit că „pentru aceia, plinindu-ne oile aceste toate la mâna noastră, am dat şi noi zapisul nostrum acesta la mâna lor ca să fie de acmu slobodzi din vecinătate, ei şi toţi ce să vor naşte dintru dânşii în veci", precizând că „nime dintru nepoţii noştri să nu să amestece a le fece vrun val, oricând, nici dintru ruda noastră, nici dintru ruda femeii noastre, a Ileanii, căci cu a ei voe i-am ertat"[157].

Vasile Cantacuzino, mare vornic al Ţării de Sus, stăpânea moşii în satul Preuteşti, de pe Moldova, ţinutul Neamţului, sat moştenit

[146] *DRA*, vol. II, nr. 53, p. 131-132.
[147] *CDM*, vol. 4, nr. 1422, p. 318-319.
[148] *Ibidem*, nr. 1950, p. 431.
[149] *CDM*, vol. 5, nr. 150, p. 30.
[150] *Ibidem*, nr. 1299, p. 355.
[151] *Ibidem*, nr. 1694, p. 464.
[152] Teodor Codrescu, *Uricariul*, vol. XXIII, nr. 115, p. 383-386.
[153] *CDM*, vol. 4, nr. 1179, p. 266.
[154] *Ibidem*, nr. 1735, p. 385.
[155] *CDM*, vol. 5, nr. 49, p. 14.
[156] *Ibidem*, nr. 294.
[157] *DRA*, vol. II, nr. 2, p. 94.

de la mătușa sa, Ruxanda, fiica domnului Vasile vodă Lupu. De satul Preuteşti sunt legate unele neînțelegeri cu călugării de la Golia și Trei Ierarhi. Conflictul a apărut după ce Ruxanda a fost omorâtă la 1686 de către cazaci la Cetatea Neamțului în timpul campaniei regelui Poloniei Jan Sobiecki în Moldova. Aflând despre moartea mătușii sale, Vasile Cantacuzino, fost paharnic, a venit în satul Preuteşti „și a luat bucatele și pâinea". Nemulțumiți, călugării de la mănăstirile Golia și Trei Ierarhi s-au adresat pentru dreptate lui Constantin vodă Cantemir care a hotărât, în urma judecății, să fie îndeplinit testamentul doamnei Ruxanda ce a lăsat satul Preuteşti răposatului Toderașco Cantacuzino, fost mare vistier, tatăl lui Vasile Cantacuzino, iar acesta urma să dea în schimb mănăstirii Golia un alt sat.

Pentru acest sat, Vasile Cantacuzino a dat mănăstirii satul său, Lăzorenii, de pe Jijia. Domnul a mai hotărât ca Vasile Cantacuzino să restituie mănăstirii din bucatele luate din Preuteşti, și anume: 11 boi și vaci mari; 5 gonitori; 9 bivoli mari; 9 bivoli gonitori; 77 de oi mari; 12 cârlani; 15 iepe mari; 6 strajnice. Acestea au fost date lui Gligorie, fost mitropolit de Laodiceea, care se afla la mănăstirea Golia, lui Antim, egumenul mănăstirii Trei Ierarhi, urmând să mai dea 150 de merțe de secară și mălai. În schimb, mănăstirile urmau să-i scadă lui Vasile Cantacuzino 130 de lei ce i-a cheltuit dând sărindare pentru mătușa sa, doamna Ruxanda[158].

După mai mult de un an de aflare în Țara Românească, revenind în Moldova la 30 aprilie 1689, în urma unei noi judecăți, Constantin vodă Cantemir a hotărât ca Vasile Cantacuzino să plătească toată datoria pe care o avea față de mănăstiri în afară de cele 100 de merțe de cereale, încă 200 de lei pentru Trei Ierarhi, 40 lei pentru Golia și 50 lei mănăstirii Galata, o datorie a Ruxandei[159].

Nu este exclus că acest caz să fi fost un exemplu pentru ceea ce Ioan Neculce numea „grele dăjdii și prepusuri", la care căzuseră frații Cantacuzinești, Ilie și Vasilașco, și frații Costinești în domnia lui Constantin vodă Cantemir, „că nu mai poate birui de răul lui Iordache vistierul. Că învățasă Iordache de le tot cumpăra odoarăle și sateli făr de

[158] Teodor Codrescu, *Uricariul*, vol. XXIII, nr. 115, p. 383-386.

[159] *Ibidem*, nr. 115, p. 383-386.

preț, că-i tot îngreuia cu dajdiile"[160]. La 2 mai 1690, Vasile Cantacuzino a dăruit satul Preuteşti lui Vasile Costache, mare vornic, cumnatul său, Catrinei, sora sa, și fiicii lor, Safta, pe care acesta o botezase[161].

În satul Crucea de Jos, ținutul Putnei, Vasile Cantacuzino a cumpărat la 5 iunie 1691 trei pogoane de vie, la Rediul din Jos, cu 26 de lei, de la Arpentie, fiul lui Bădilie de la Cruce, și de la soția lui Luchiana[162]. În satul Hălăucești, își avea curțile. Pentru satele Țibucani și Trifăuți, după moartea lui Vasile Cantacuzino, s-a judecat în prima domnie a lui Mihai vodă Racoviță Iordache vistierul (Ruset) cu nepoții de frate ai lui Vasile, Iordache Cantacuzino și Șerban Cancacuzino, pentru o datorie de 1500 de lei rămasă de la unchiul lor pentru care i s-a dat satul Țibucanii[163]. Satele Mirceani și Chișărăi, de lângă Iași, Vasile Cantacuzino le-a dat când era în viață pentru aceeași datorie față de Iordache Ruset. Aceste sate trebuia să le dea lui Mihai negustorul, căruia îi datora 300 de lei[164].

IV.1.8. Ion Cantacuzino

Fiul cel mai mare al lui Toderașco Cantacuzino, Ion logofătul[165], apare foarte rar în documente. Era căsătorit probabil cu o fiică a lui Constantin Ciobanul, mare postelnic, deoarece un document menționează pe Dumitrache, fost mare armaș, fiul lui Constantin Ciobanul postelnicul, ca unchi al fiilor săi[166]. Fiii săi, Iordache Cantacuzino, Șerban Cantacuzino, Toader (Toderașco) Cantacuzino, au fost mult mai reprezentativi[167]. Șerban Cantacuzino s-a aflat o perioadă în dregătoria de mare medelnicer, apoi a fost staroste de Cernăuți. Astfel, la 13 martie 1731, Grigore vodă Ghica a poruncit la „credincios boeriul nostru, dumnealui Șerban Catacozonu biv vel medelnicer, staroste de Cernăuți" să execute decizia judecății domnești în pricina dintre Sandul Sturze, mare

[160] Ion Neculce, *op. cit*., p. 159.

[161] Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la Istoria României*, București, nr. 9, p. 362.

[162] *CDM*, vol. 4, nr. 1374, p. 308.

[163] *CDM*, vol. 5, nr. 1405, p. 38.

[164] *Ibidem*, nr. 1405, p. 381.

[165] *Ibidem*, nr. 802, p. 214.

[166] *Ibidem*, nr. 1516, p. 413-414.

[167] *Ibidem*, nr. 722, p. 187, nr. 1513, p. 412, nr. 1516, p. 427.

visternic, și Pelin căpitan pentru niște stoguri de fân de la Vijnița[168]. Ulterior, Șerban Cantacuzino s-a călugărit sub numele Serghie și a murit fără copii. Iar Toderașco Cantacuzino, care a fost și tatăl a doi copii, Ioan Canta cronicarul și Ilie, apare sporadic în documente, fără dregătorii, de regulă, ca martor sau implicat în tranzacții funciare.

IV.1.9. Iordache (IV) Cantacuzino (Deleanu)

Iordache (IV) Cantacuzino (Deleanu), fiul cel mai mare al lui Ion Cantacuzino logofătul, este cel care ajunge în dregătorii, fiind căsătorit cu o fiică a lui Mihai vodă Racoviță. A fost numit Deleanu de la moșia omonimă, probabil moștenită de Iordachi (I) Cantacuzino de la Coste Bucioc. Astfel, la 31 august 1733, Constantin vodă Mavrocordat întărește lui „boieriul nostru Iordachi Cantacuzino vel vornic" vecinii de satul Deleni. Acesta din urmă a „arătat o carte a lui Ștefan-vodă din let 7181, scriind cu hotărâtă judecată la Contâș sulgeriul să margă la sat la Deleni di la ținutul Hârlăului și să aliagă 5 părți de sat, cu vecinii ce vor fi într-aceste părți, lui Iordachi vistiernicul moșul dumisali vornicului, despre a șese parte ce-au avut acolo într-acel sat și domnița Ruxanda, fata răposatului Vasilie-vodă"[169].

Iordache Cantacuzino (Deleanu) apare în documente la 23 martie 1708 ca mazâl, fost al II-lea comis, alături de frații săi, Șerban și Toader, când se învoiesc cu călugării de la mănăstirea Probota și împart niște țigani[170]. La 15 decembrie 1717, în a treia domnie a lui Mihai vodă Racoviță este menționat ca mare comis[171].

La 30 iulie 1720, apare un Iordache Cantacuzino, mare spătar, martor la vânzarea unei vii în satul Crucea de Jos. Știm că în acest sat avea vii Iordache Cantacuzino, fost mare comis, ceea ce ne face să-l egalăm pe Iordache, mare comis, cu Iordache, mare spătar[172]. În acest sens, important este și documentul de la 12 iulie 1728. La această dată, domnul Grigore vodă Ghica judecă pricina dintre „boieriul nostru dumnealui Iordachie Cantacozino vel spatar cu ai săi vecini de sat de Mănjăști",

[168] *DRA*, vol. II, nr. 112, p. 177.
[169] *Ibidem*, nr. 125, p. 187-188.
[170] *CDM*, vol. 5, nr. 722, p. 187.
[171] *Ibidem*, nr. 1513, p. 412.
[172] *Ibidem*, nr. 1710, p. 469.

ținutul Neamț. Însă Iordachi Cantacuzino, mare spătar, „i-au dovedit cu bătrânii satului, cum acești oameni... sintu drepți vecini, că i-au apucat din dzilele lui Vasilie-vodă pe moșii lor tot vecini într-acel sat", arătând în ce mod a devenit stăpânul sus-numitei moșii și totodată spița sa genealogică. Astfel, satul Mânjăști „l-au cumpărat moșul dumisale, Toderașco Cantacuzino vistiernicul, de la Stârce, în dzilele lui Dumitrașco vodî Cantacuzino și cu acești vecini și cu alții și n-au mai ieșit din sat și i-au stăpânit moșul dumisali până au murit și pe urmă părintele dumisale iarăși până au murit. Și după moartea părintelui dumisale au cumpărat unchiul dumisale Ilie Cantacuzino vistier acestu sat Mânjăștii, cu toți acești vecini, de la maica dumisale lui vel spatarul și din vecinii acestui sat au avut tocmală cu Ilie Cantacuzino vistier la vândzarea satului de au scos 15 vecini ce nu i-au fost vândut și i-au rădicat maica dumisali din sat din Mânjăști, mutându-i la alt sat"[173].

Multe dintre moșiile lui „Iordachi Cantacuzino, mare comis, și al fraților lui Șerban și Toader", fiii lui Ion Cantacuzino logofătul au fost, după cum reiese din actul de întărire de la Mihai vodă Racoviță, din 15 decembrie 1717, moștenite de la bunelul lor Dumitrașco vistier. Actele originale au fost pierdute în Siret, „în timpul năvălirii nemților cu Ferenz". Printre moșii sunt arătate: jumătate din Horodnici, ținutul Suceava („de la strămoșul lor Costea Bucioc, fost mare vornic"); Tolești (Tolova), pe Șomuz, ținutul Suceava („danie de la bunica lor Bunoaia"); Deleni, ținutul Hârlău („moștenită de la Bucioc, care o avea de la" Constantin vodă Movilă); Ruși, ținutul Hârlău; Pașcani; Onești, pe Miletin, ținutul Hârlău („pe care o aveau de la mătușa lor Lupeșeasca, fiica lui Iordachi Cantacuzino vistierul"); și încă „multe alte moșii din țin. Hotin, din țin. Iași și din țin. Neamț" [174].

De la Iordache Cantacuzino Deleanu s-a păstrat o scrisoare adresată unui vechil de-al său, Ion Ciocârlie. Scrisoarea este importantă pentru că arată modul în care marii boieri de la începutul secolului al XVIII-lea își administrau moșiile. Mai jos, reproducem integral acest document: *„Ion Ciocârlie, sănătate! Alta, de când au dat aceste spaime nici un răvaș de la tine n-am luat, să știu ce au făcut acei oameni. Ce iată că am trimis*

[173] *DAR*, vol. II, nr. 102, p. 167-168.
[174] *CDM*, vol. 5, nr. 1513, p. 412. Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. III, nr. 152, p. 189-193.

cestu ficior ca să strângi toți oamenii iar la sat, să iasă de pin bejenii, că acmu-i pace, s-au așădzat toate zorbalale și s-au potolit. Iară că și mărie sa doamna vine de la Hotin; ce câtă pâne grâu va fi la moară să se macine și de altă pâne ce-a fi și trimite mai în grabă aice, că pea ice vine doamna și nu avem măcinată.

Pentru stupi să știu: n-au înblat cineva? Și pentru mori am înțăles că ai lăsat acolo tot pustiu ș-au furat ș-au jăcuit alții pâne din moară; ce de toate să-mi scrii să știu. Dar de ai fi avut tu oamenii, ai fi putut șede călari în preajma stupilor și a morii, că încă n-ai văzut tătari cu ochii. Ce orice pagubă oi fi avut să-mi scrii, că apoi pe urmă oi oblici dentru alții.

Pentru oameni, să-i duci în sat, și care n-ar vre să vie în sat, dzicând că s-ar duce într-alt sat, să-i legi și să-i duci în sat, că așe-i poronca lui vodă, precum și cărți au mărsu să le strange pe la târguri, toți să margă cineși la satul său, iar nu aiuri. Ce precum s-au scris să faci și fă și mii știri aice pe un mujic sau țigan.

Pentru țiganii ce au fostu pe acolo, să-i strângi iar pe toți acole. Care n-ar vre, bate-i și leagă-i și-i du în sat, precum ț-am poruncit.

Alta, pentru niște ovăs ce-am zis să cumperi, să știu: cumpărat-ai au ba? De ai cumpărat, să-mi trimiți 20 <….> merță mai în grabă aice, iar de n-ai cumpărat, cearcă că-i găsi și cumpără, însă de-i găsi eftin, iar de ai <găsi> scumpu, lasă că oi cumpăra eu de la Bot<o>șeni sau din raia. Nu mai știu <….> cum cei <….> pe merță cea domnească.

Și de toate aceste în grabă să-mi trimiți răspunsu <….> aice acasă. Țiganii să-i strângi și oamenii denpreună cu feciorul acesta și mai este acolo și Stăngul <?> să încalece și ei cu tine și pe Gheorghie pietraru, cu toți să purcedeți să aduceți oamenii și țiganii în sat.

Aceasta scrieem și fii sănătos. U Deleni, dec<embrie> 28 <1718>. Iordachi Cantacu<zino>. <Adresa> Lui Ion Ciocârlie să să de cu sănătate"[175].

* * *

Cantacuzineștii sunt unul din cele mai reprezentative neamuri alogene (grecești) pătrunse în mediul boierimii autohtone, iar activitatea lor în Țara Moldovei a marcat semnificativ istoria acestei țări. Este impresionantă și ușurința cu care Cantacuzinii s-au impus boierimii moldovenești și au căpătat recunoaștea de către ultimii a pozițiilor obținute, fără a pierde caracterul cosmopolit. Cantacuzinii nu s-au considerat

[175] *DRA*, vol. II, nr. 60, p. 137-138.

neam de boieri moldoveni, ci doar ramură moldovenească a neamului Cantacuzinesc, trăsătură specifică și altor neamuri de boieri alogeni.

Cantacuzinii au dominat istoria Țării Moldovei în al doilea și al treilea sfert al secolului al XVII-lea (frații Toma și Iordache Cantacuzino), fiind înlăturați în al treilea sfert al secolului XVII-lea de către rudele lor – Ruseteștii, păstrând totuși poziții trainice în cadrul boierimii.

Un rol important în ascensiunea acestui neam l-a avut pretinsa sa origine imprerială, fapt care l-a determinat pe Vasile vodă Lupul să-i mențină în preajma sa. Nu trebuie de trecut cu vederea nici aspectul că Vasile vodă Lupul și Iordache Cantacuzino au fost cumnați, ambii căsătoriți cu fiice ale lui Toader Bucioc.

Având averi și relații importante la Constantinopol, Cantacuzeștii, prin căsătorii cu fete de mari boieri, nu numai și-au legitimat prezența lor în mediul boierimii din Țara Moldovei, dar și-au creat o solidă bază economică, având în vedere bogata zestre căpătată de la socri, pe care o vor completa regulat, din resursele proprii, devenind elementul cel mai activ în domeniul tranzacțiilor funciare din acea perioadă. Evident că consolidarea Cantacuzinilor s-a făcut în detrimentul boierimii autohtone. Nu întâmplătoare este dușmănia ce le-o purta Gheorghe vodă Ștefan, în domnia căruia clanul greco-albanez al lui Vasile vodă Lupul a fost dispersat. Doar statutul de neam cosmopolit, cu relații la Constantinopol și București, i-a salvat de soarta neamului Coci.

Sistemul de relații de rudenie creat de către Cantacuzini le-a permis să se mențină pe poziții de frunte pentru întreaga perioadă studiată. Cantacuzinii din Țara Moldovei s-au înrudit cu Matieșeștii, Racovițeștii, Ciolpăneștii, Buhușeștii, Neculceștii, Ursăcheștii, Costineștii, Costăcheștii, Bașoteștii, Brâncovenii etc. Însă nu totdeauna relațiile de rudenie garantau atitudini favorabile. În acest sens, este elocventă lupta pentru hegemonie dintre Cantacuzini și Ruseteși. Iordache Ruset, mare vistier, „matca tuturor relelor", o perioadă a făcut mult necaz rudelor sale. De o cinste deosebită Cantacuzinii s-au bucurat în domnia rudei lor Dumitrașco vodă Cantacuzino, și, temporar, în cele ale Cantemireștilor, Antioh și Dimitrie, ultimul fiind înrudit cu ramura munteană a Cantacuzinilor.

Pentru a doua jumătate a secolului al XVII-lea–începutul secolului al XVIII-lea, rolul Cantacuzinilor, neam alogen, rapid împământenit, este,

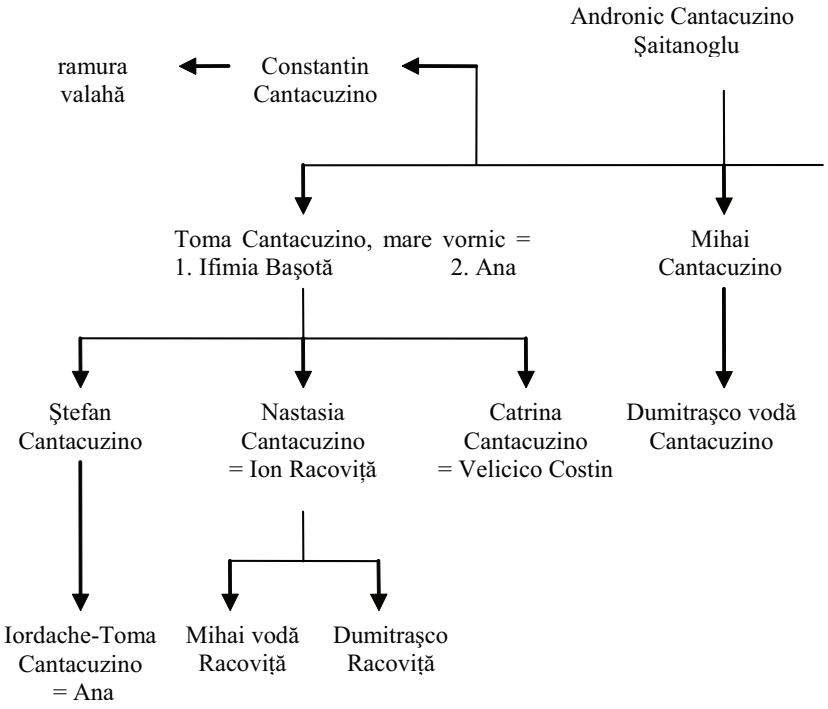

Spița genealogică a Cantacuzineștilor moldoveni (sec. al XVII-lea – înc. sec. al XVIII-lea)

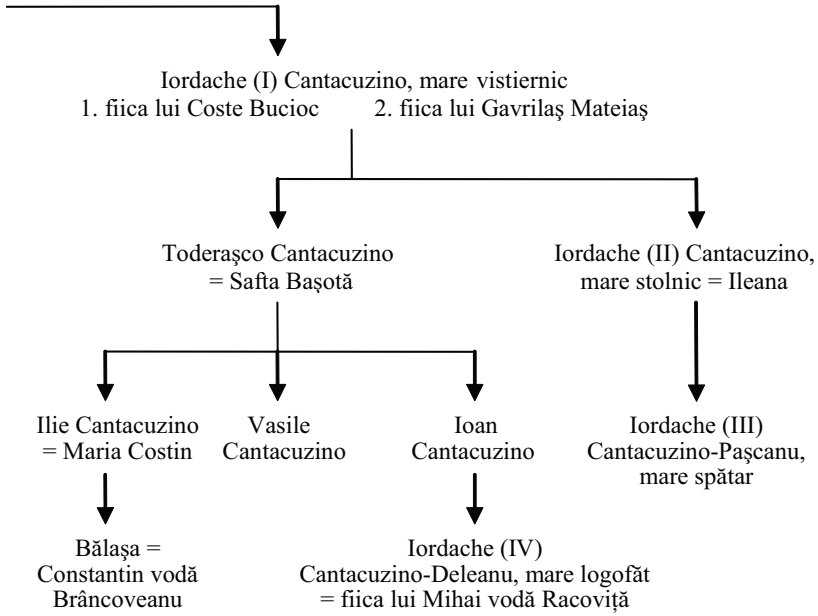

în linii mari pozitiv, în comparație cu cel al Ruseteștilor, care au fost elementul cel mai destabilizator și distructiv, inclusiv pentru boierimea autohtonă. Conflictul deschis sau uneori ascuns dintre Cantacuzinii aproape asimilați, fără a-și pierde conștiința de greci, și Rusetești, proaspeți infiltrați în mediul boierimii moldovenești, constituie o ultimă încercare a tradiției, deși mult modificată, de a opune rezistență noilor valori constantinopolitane.

IV.2. Împământenirea boierimii alogene în Țara Moldovei. Cazul neamului Stămăteștilor

Pătrunderea elementelor alogene în mediul boierimii moldovenești a fost un proces permanent în secolul al XVII-lea, însă acest fenomen a căpătat pentru început noi aspecte fără a afecta la nivel cantitativ boierimea autohtonă. Deși cota boierimii alogene era relativ redusă, totuși, pentru perioada cercetată, observăm creșterea influenței acesteia asupra domniei și a boierimii autohtone. Domnia lui Vasile vodă Lupul (1634-1653) este perioada când constatăm un aflux masiv de populație grecofonă în Țara Moldovei. Majoritatea grecilor s-au stabilit cu traiul în târguri, în calitate de negustori. O parte mai mică a reușit să se infiltreze în mediul boierimii moldovenești, unii dintre ei chiar ocupând dregătorii.

Calea prin care mulți greci au obținut dregătorii în aparatul administrativ al Țării Moldovei a fost legătura de rudenie cu casa domnitoare Coci, de origine greco-albaneză. O altă cale a fost înrudirea cu reprezentanți ai vechilor neamuri boierești moldovenești, urmând procedeul împământenirii. Astfel, prin împământenire, străinii obțin accesul la fondul funciar al țării, având posibilitatea să cumpere moșii. O parte din greci nu s-au limitat doar la deținerea de funcții și dregătorii, dar s-au integrat completamente în societatea moldovenească, punând bazele unor noi neamuri boierești, care au avut o influență mai mult sau mai puțin îndelungată în istoria Țării Moldovei. Dintre grecii secolului al XVII-lea care au devenit în întemeietori de neam la nord de Milcov putem menționa pe marele postelnic Stamatie Hioti (Sacâzliul), o personalitate remarcabilă a perioadei studiate. Acesta a avut un rol de seamă în mai multe evenimente majore prin care a trecut Țara Moldovei la mijlocul acelui secol.

Cazul neamului Stămăteștilor reprezintă un model clasic de împământenire a străinilor, asimilarea având loc pe parcursul unei singure generații. În unele din aceste situații complicate, marele postelnic Stamatie Hioti (Sacâzliul) s-a aflat în postura de factor determinant. Din aceste motive, cercetarea vieții și activității lui Stamatie Hioti (Sacâzliul), prin prisma fenomenului împământenirii, permite elucidarea mai multor aspecte privitoare la istoria Țării Moldovei din secolul al XVII-lea, perioadă considerată drept etapă de bază în procesul de tranziție de la medieval la modern[1]. Multe elemente de modernitate au pătruns în Țara Moldovei anume prin intermediul comunității grecești.

IV.2.1. Originea lui Stamatie Hioti (Sacâzliul)

Marele postelnic Stamatie a fost un grec originar de pe insula Hios (numită de turci Sakiz) din Marea Egee, de aceea este numit frecvent în documente Stamatie Hioti (Hiotul) sau Stamatie Sacâzlea[2]. În unele cazuri, el însuși semna cu caractere grecești[3]. Indiferent de locul aflării sau a funcției deținute, Stamatie Hioti (Sacâzliul) s-a manifestat ca foarte bun politician, remarcabil conspirator și excelent diplomat, sfătuitor de taină al mai multor domni. Poliglot, vorbea greaca, turca, româna, tătara, rusa (ucraineana), maghiara[4]. Datorită acestor abilități, a îndepli-

[1] Demir Dragnev, *Țara Moldovei în Epoca Luminilor*, Chișinău, 1999, p. 13-63.

[2] C.A. Stoide, *Documente și regeste nemțene de la Dabija vodă*. Extras din Anuarul liceului de băieți, Piatra Neamț, an 1935-1936, nr. VII, p. 12, „Stamati-Hioti vel postelnic"; Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. IV, Iași, 1908, nr. CCXXVII, p. 252-254, „Stamatie-Sacăzlea vel postelnic".

[3] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și Izvoade*, vol. 4, Iași, 1908, nr. CCXXIX, p. 254-257. Un zapis din 10 mai 1665, care consemnează pe marii boieri, îl menționează și pe Stamate, mare postelnic, în calitate de martori la o vânzare. Stamatie semnează grecește: *εγω σταματις μεγας ποστελνικος*.

[4] Limba greacă o știa în calitate de limbă maternă, uneori semna documentele grecește. Limba turcă o poseda, indiscutabil, la perfecție, deoarece, la acea etapă, pentru a putea deține dregătoria de mare postelnic era necesar în mod obligatoriu cunoașterea acestei limbi. Turca a însușit-o, dacă nu la baștina sa, pe insula Hios, ce se afla în inima Imperiului Otoman, cu siguranță, în timpul aflării sale în raialele otomane de la Dunăre, în special la Brăila. Româna a însușit-o probabil cu mult timp înaintea stabilirii sale definitive în Țara Moldovei, aceasta fiind necesară pentru o iscoadă în slujba domnului Moldovei. Și tătara probabil o cunoștea, deoa-

nit funcția de sol al domnilor la Istanbul[5], la Bahcisarai, în Crimeea[6], la Cighirin, în Țara Căzăcească[7] etc.

Probabil că drumul spre Țara Moldovei al lui Stamatie Hioti (Sacâzliul) este în strânsă legătură cu activitatea unei rubedenii, anume Nicolae Coci[8], tatăl lui Vasile vodă Lupul, deoarece Stamatie era nepot de vară primară (după alte date, văr primar) cu ultimul. Știm că Stamatie a avut o soră, Arhonda, căsătorită cu Miron pârcălabul, și un frate vitreg dinspre tată – Enache Neculce vistier, căsătorit cu Ecaterina Cantacuzino (fiica lui Iordache Cantacuzino), părinte al cronicarului Ioan Neculce hatman[9]. Având în vedere că însuși Stamatie Hioti (Sacâzliul), împreună cu fratele și sora, a fost căsătorit în Țara Moldovei, putem presupune că au sosit de comun acord, concomitent sau treptat, în noua lor patrie. Nu excludem faptul că au locuit temporar în teritoriile otomane de la Dunăre și în Țara Românească.

Unele surse îl numesc pe Stamatie Hioti (Sacâzliul) și Stamatie Hadâmbul[10]. Porecla Hadâmbul a căpătat-o probabil în urma aflării sale în raiaua Brăilei[11]. La Brăila, Stamatie s-a aflat aproximativ până în 1639 sau 1640[12]. Nu excludem faptul că la Brăila Stamatie Hioti (Sacâzliul)

rece îndeplinea frecvent misiuni secrete în Bugeac și Crimeea. Deși nu excludem ca în discuțiile cu tătarii Stamatie să fi utilizat turca, limbă apropiată celei tătărești. Datorită asemănării acestor două limbi Stamatie ar fi învățat lesne tătara. Limba rusă (așa era numit în Țara Moldovei limba ucraineană), era cunoscută destul de bine de Stamatie. Faptul reiese din situația în care postelnicul este trimis în solie la cazaci. Faptul că vorbea limba maghiară ne este demonstrată de o scrisoare din 29 noiembrie 1668, adresată de marele postelnic generalului Paul Béldi din Transilvania // Andrei Veress, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, București, 1939, XI, p. 102-103.

[5] Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p. 151.

[6] *Ibidem*, p. 168-169.

[7] *Ibidem*, p. 119-120.

[8] Fusese un timp dregător în Țara Românească. Vezi // Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV – XVII*, București, 1971, p. 45-46.

[9] Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, București, 1902, vol. 3, p. 31.

[10] Miron Costin, *op.cit.*, p. 151.

[11] Termenul „hadâmb" avea semnificația de „eunuc".

[12] Miron Costin, *op. cit.*, p. 92-93.

a îndeplinit rolul de iscoadă a lui Vasile vodă Lupul, având sarcina de a ține sub control acțiunile lui Matei vodă Basarab și ale pașalelor de la Dunăre. Cu greu putem explica altfel aflarea unei rude a lui Vasile vodă Lupul la Brăila, pe când ceilalți frați, veri și nepoți ai domnului se bucurau din plin de favorurile ce le conferea rudenia lor cu domnul Moldovei.

Miron Costin, referindu-se la campania lui Vasile vodă Lupul din noiembrie 1639 împotriva lui Matei vodă Basarab, finalizată pentru oastea moldovenească cu eșecul de la Ojojeni, pe Prahova, și cu fuga lui Vasile vodă Lupul la Brăila, menționa: „La Brăila zăbăvindu Vasilie-vodă câteva dzile și Matei-vodă dedesă știre de olac la pașea (de Silistra-*n.n.*) îndată de izbânda sa asupra lui Vasilie vodă. Așea de sârgu lucrul, ori cu știrea pașii, ori dintru sine agii de Brăila și de Mecinu sfătuia să prindze pre Vasilie-vodă, să-l trimiță la pașea. Și să nu fie dat știre Stamatie, ce au cădzutu apoi stolnic la Vasilie-vodă și alte domnii, pre urmă și postelnic mare, ar hi încăput Vasilie-vodă la prinsoare. Ce ședzându sara la masă, i-au dat știre și de la bucate s-au sculatu, printr-o grădină, peste un gardu, suindu de pe spinarea unuia din slujitori, și acolo i-au scos calul și au eșitu fuga din Brăila la Galați, lăsându toate în Brăila, câte nu rămăsesă la Ojojeni"[13]. Probabil, la Brăila, în casa vărului, s-a oprit domnul Vasile vodă Lupu, iar operativitatea cu care Stamatie a aflat despre planurile agalelor de Brăila și Măcin referitoare la domnul Țării Moldovei demonstrează o dată în plus care era misiunea sa adevărată la Brăila. Nu se știe care ar fi fost soarta lui Vasile vodă Lupul, totodată și a Țării Moldovei, dacă nu s-ar fi aflat în preajmă, în această conjunctură periculoasă, vigilentul Stamatie.

IV.2.2. Cariera postelnicului Stamatie Hioti

După evenimentele descrise mai sus, este puțin probabil ca Stamatie Hioti (Sacâzliul) să se fi reținut mult timp la Brăila. Segmentul cronologic cuprins între sfârșitul anului 1639 și începutul anului 1648[14] este perioada în care Stamatie se stabilește definitiv cu traiul în Țara Moldovei. La venirea în țară, Stamatie Hioti (Sacâzliul) este numit de către Vasile

[13] *Ibidem*, p. 92-93.

[14] Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, București, 1904, vol. 4, partea II, p. CCXXIV.

vodă Lupul în dregătoria de mare stolnic. În această calitate, este atestat într-un act de la 19 aprilie 1648, iar la 31 decembrie 1649 este menționat ca fost stolnic[15]. După decesul, în 1649, al vărului său, Iorga, mare postelnic[16], Stamatie Hioti (Sacâzliul) a fost instalat în această dregătorie[17], funcție în care se menține până la sfârșitul domniei lui Vasile vodă Lupul.

Un rol însemnat a jucat Stamatie Hioti (Sacâzliul) și în perioada conflictului pentru scaunul domnesc dintre Vasile vodă Lupul și marele logofăt Gheorghe Ștefan. Însă, de această dată, Stamatie nu se mai găsește în partida domnului căruia i-a fost atât de fidel pe parcursul mai multor ani. Această situație era dictată de mai mulți factori, inclusiv de cel feminin. Stamatie Hioti (Sacâzliul) a fost căsătorit, nu mai târziu de 28 mai 1648, cu Tudosca, fiica lui Dumitru Boul medelnicer[18], vară dreaptă cu Safta, fiica lui Toader Boul vistiernicul și soția marelui logofăt (devenit mai târziu domn) Gheorghe Ștefan[19]. Probabil, această relație de rudenie și conjunctura politică îl fac pe marele postelnic să participe la complotul lui Gheorghe Ștefan, mare logofăt, contra domnului legitim și neamului său de sânge.

Spre deosebire de mulți alți boieri, Stamatie Hioti (Sacâzliul) nu a participat direct la complot, și nici la burzuluiala propriu-zisă. În 1653, în momentul în care rebeliunea căpăta amploare, Stamatie Hioti (Sacâzliul), care încă se bucura de cea mai mare încredere din partea domnului, a

[15] Nicolae Stoicescu, *op. cit*., p. 406.

[16] Nicolae Iorga, *Inscripții din bisericile României*, București, 1908, vol. II, p. 165, „Aici s-a îngropat cel vrednic de pomenirea veșnică și fericit Gheorghe și mare postelnic, rob cinstit al celui Veșnic, în zilele Domnului Vasile Voevod... 1649 mart 13". Inscripția este în limba greacă și se află la mănăstirea Golia din Iași.

[17] Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, București, 1902, vol. 3, p. 31.

[18] *Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhivele Istorice Centrale a Statului* (în continuare: *CDM*), vol. 3 (1653-1675), volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț, București, 1968. În documentele nr. 262-263, p. 215-216 este menționat Dumitru Boul, socrul lui Stamatie, mare postelnic. Soția lui Stamatie de la 20 mai 1648 și până la moartea sa a fost Tudosca Boul.

[19] Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1986, O samă de cuvinte, XXXI, p. 26; Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, București, 1904, vol. 4, partea II, p. CCXXIV.

fost trimis de Vasile vodă Lupul la hatmanul Bogdan Hmelnițki pentru a-l înștiința despre răzvrătirea boierilor conduși de marele logofăt Gheorghe Ștefan și despre implicarea detașamentelor muntenești și ardelenești în rebeliune. Stamatie Hioti (Sacâzliul) a fost însărcinat să solicite și ajutor militar. Acesta însă, sub pretextul că a fost împiedicat de către Ștefan, pârcălabul Sorocii, s-a întors îndărăt, fără a îndepli misiunea care i-a fost încredințată, fapt ce a dat de bănuit contemporanilor. Miron Costin scria „den blăstămata și lipsită hirea Hadâmbului, s-au întorsu înapoi"[20]. Astfel, gestul marelui postelnic Stamatie Hioti (Sacâzliul), intenționat sau nu, a tergiversat chemarea cazacilor în ajutorul lui Vasile vodă Lupul, favorizând intrarea lui Gheorghe Ștefan în Iași, unde ultimul nu a întârziat să se proclame domn.

Implicarea lui Stamatie Hioti (Sacâzliul) în conspirația antivasiliană este demonstrată și de faptul că atunci când Gheorghe vodă Ștefan, la a doua revenire în scaunul domnesc, după înfrângerea cazacilor lui Timuș Hmelnițki, aflându-se la reședința sa din Roman, aștepta aici sosirea lui Stamatie și a altor boieri de la Constantinopol unde fuseseră trimiși de domn pentru a obține confirmarea și „steagul de domnie" din partea Porții Otomane[21]. În plus, în timpul domniei lui Gheorghe vodă Ștefan (1653-1658), Stamatie Hioti (Sacâzliul) a fost numit mare stolnic[22].

Și în timpul domniei lui Gheorghe vodă Ștefan, Stamatie Hioti (Sacâzliul) s-a bucurat de cea mai mare încredere din partea noului domn, îndeplinind misiuni ce necesitau cunoștințe speciale și o minte ageră. Acest fapt însă nu l-a împiedicat, la un anumit moment, să-l părăseas-

[20] Miron Costin, *op.cit*., p. 119-120.

[21] *Ibidem*, p. 151; Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, București, 1904, vol. 4, partea II, p. 275. Vezi documentul din 13 octombrie 1655-1656 prin care Gheorghe vodă Ștefan i-a făcut danie lui Stamatie stolnic moșii în satele Șerpeni și Puhăceni, „pentru a lui driaptă și cu credință slujbă ce ni-ai slujit noî și țărăi de câteva ori la Țarigrad".

[22] Astfel, este atestat ca mare stolnic într-o serie de acte, menționăm cele din 24 martie 1656, 8 ianuarie 1657, 12 ianuarie 1657 (*Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale* (în continuare: *CDM*), Supliment 1 (1403-1700). Volum întocmit de M. Soveja, Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculescu, București, 1975, nr. 732, p. 240-241; nr. 739, p. 242; Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. IV, Iași, 1908, CLXIII, p. 160) și 30 aprilie 1657 (T. Bulat, *Din documentele mănăstirii Văratec* // Arhivele Basarabiei, 1935, Nr. 2, nr. XIII, p. 170-171).

că pe Gheorghe vodă Ștefan și să treacă în slujba altui domn: Gheorghe vodă Ghica (1658-1659). Cu toate acestea, trebuie să recunoaștem că, în condițiile în care Gheorghe vodă Ștefan era mazâlit, împreună cu un grup de boieri devotați, Stamatie Hioti (Sacâzliul) a continuat în taină, o anumită perioadă, să-l susțină pe fostul domn, pregătind revenirea lui în țară. Gheorghe vodă Ghica știa despre corespondența secretă dintre Stamatie Hioti (Sacâzliul) și Gheorghe vodă Ștefan. În pofida implicării active și directe a acestuia în complot, domnul Gheorghe vodă Ghica, cunoscând calitățile diplomatice, l-a iertat și l-a trimis la hanul tătarilor din Crimeea, aflat în Bugeac, pentru a împiedica pătrunderea acestora în Moldova. Probabil, în această situație complicată, argumentele utilizate de Ghica vodă, pentru a-l atrage de partea sa, au fost destul de convingătoare, de vreme ce Stamatie Hioti (Sacâzliul) îndeplinește cu succes misiunea, reușind chiar să-l convingă pe han să trimită un detașament de 300 de tătari în sprijinul noului domn. Pentru aceste servicii, Stamatie Hioti a fost numit mare stolnic, iar mai târziu, mare postelnic[23].

În timpul domniei lui Ștefăniță vodă Lupul, Stamatie Hioti (Sacâzliul) n-a deținut nicio dregătorie. Probabil că domnul știa despre rolul jucat de Stamatie în înlăturarea tatălui său. Cu toate acestea, Ștefăniță vodă Lupul s-a comportat destul de blând cu ruda sa. Astfel, la 18 februarie 1661, i-a dăruit fostului mare postelnic mai multe case, dugheni la Iași, vii, moșii și prisăci ce fuseseră ale lui Vasile Gealalău, fost cămăraș de ocnă. Acesta din urmă îl jefuise pe vistierul domnesc în timpul intervenției în Moldova a lui Constantin vodă Șerban, domnul Țării Românești. Pentru comiterea acestei crime, Vasile Gealalău a fost capturat și decapitat, iar averile sale, confiscate și dăruite lui Stamatie, fost mare postelnic[24].

În calitate de mazâl, Stamatie Hioti (Sacâzliul) s-a aflat și după decesul lui Ștefăniță vodă Lupul, adică la începutul domniei lui Eustratie

[23] Miron Costin, *op. cit.*, p. 168-169; Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 406-407. În domnia lui Gheorghe vodă Ghica, Stamatie este menționat în calitate de mare stolnic în documentele din 20 ianuarie 1657, 12 mai 1658 și de mare postelnic în actele emise între 6 august 1658 și 5 august 1659. Vezi și // Petronel Zahariuc, *Țara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ștefan voievod (1653-1658)*, Iași, 2003, p. 438-439.

[24] *CDM*, vol. 3, nr. 637, p. 148. Vezi și nr. 802, p. 183, când, la 1 mai 1662, domnul Eustratie vodă Dabija i-a întărit lui Stamatie, fost mare postelnic, dania făcută de Stefăniță vodă Lupul (adică averile lui Vasile Gealalău).

vodă Dabija. La 20 iulie 1662, un act îl menționează pentru ultima dată în postura de fost postelnic[25]. Iar de la 1 februarie 1663, Stamatie Hioti (Sacâzliul) apare în documente ca mare postelnic[26]. În această dregătorie, se menține până la sfârșitul vieții, adică până în vremea celei de-a doua domnii a lui Gheorghe vodă Duca.

Stamatie Hioti (Sacâzliul) s-a bucurat de un deosebit respect în timpul domniilor lui Eustratie vodă Dabija și Gheorghe vodă Duca. Pentru perioada respectivă, dispunem de mai multe documente privind activitatea funciară a lui Stamatie Hioti (Sacâzliul). Anume în timpul acestor domni obține cele mai multe danii și face cele mai multe cumpărături de moșii.

În 1664, marele postelnic Stamatie Hioti (Sacâzliul) este alături de Eustrastie vodă Dabija la asediul cetății Leva (Lewentz), pe teritoriul Imperiului Habsburgilor. În timpul acestui conflict, oștirile otomane suferă înfrângere, iar domnii Țărilor Române Eustratie vodă Dabija și Grigore vodă Ghica, împreună cu detașamentele lor, părăsesc armata otomană, trecând prin Țara Românească, cu intenția de a se refugia în Polonia. În această situație complicată, Stamatie Hioti (Sacâzliul) demonstrează o dată în plus calitățile sale de bun sfetnic, reușind să-l convingă pe Eustratie vodă Dabija să nu se aventureze într-o acțiune atât de riscantă, dar să rămână fidel puterii suzerane. Astfel, după cum a arătat evoluția evenimentelor consemnate de cronicari, grație înțeleptelor sugestii ale marelui postelnic, Eustratie vodă Dabija a reușit să-și păstreze domnia[27].

Stamatie Hioti (Sacâzliul) se impune și în domnia lui Gheorghe vodă Duca (ginerele lui Eustratie vodă Dabija – *n.n.*), fiind unul dintre boierii care au mediat și au făcut posibilă înscăunarea acestui domn[28]. Ultimele

[25] *Ibidem*, nr. 863, p. 195.

[26] *Ibidem*, nr. 928, p. 208. La această dată, marele postelnic Stamatie cumpără de la Ștefan Boul, fost mare vornic, David din Zaloceni, și Savin Hermeziu din Budești, toți nepoți și strănepoți lui Pătrașcu Ciogolea, seliștea Manova de pe Nistru, ținutul Soroca.

[27] Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1986, p. 37-38.

[28] Constantin A. Stoide, *Prima domnie moldovenească a lui Gheorghe Duca vodă* // Revista Istorică Română, MCMXLV (1945), vol. XV, fasc. I, p. 43. Autorul citează cronica lui Constantin Căpitanul "mai înainte Stamatie postelnicul, cu daruri să prinză Porțile, știindu și turcește".

documente care îl menționează pe Stamatie în dregătorie sunt cele din primăvara anului 1670. Marele postelnic a decedat probabil în vara-toamna anului 1670, deoarece într-un act datat cu 8 ianuarie 1671 este menționată „Todosca, soția răposatului Stamatie mare postelnic”[29].

* * *

În acest context, trebuie să evidențiem o confuzie. Există opinia că în epocă ar fi existat doi dregători omonimi Stamatie Hadâmbul și Stamatie Hioti (Sacâzliul). Considerăm necesar să ne oprim asupra acestui subiect, deoarece cunoscutul istoric Nicolae Stoicescu, fiind indus în eroare de oscilațiile din activitatea postelnicului, a remarcat în cunoscutul său *Dicționar al marilor dregători*, pentru lista dregătorilor din secolul al XVII-lea, prezența a doi mari dregători Stamatie: Stamatie Hadâmbul și Stamatie Hioti (Sacâzliul)[30]. Având în vedere că această lucrare, carte de căpătâi pentru cercetarea elitelor medievale moldovenești și muntenești, este frecvent citată, credem necesar să facem anumite precizări la acest capitol. Studierea mai atentă a documentelor, a spiței și relațiilor genealogice referitoare la acești boieri, arată că Stamatie Hadâmbul și Stamatie Hioti (Sacâzliul) sunt una și aceeași persoană.

Nicolaie Stoicescu își argumentează teza invocând un izvor genealogic întocmit în primele decenii ale secolului al XVIII-lea, numit „Izvodul lui Ștefan Ghindă postelnic”, publicat de Nicolae Iorga care redă succint legăturile genealogice ale neamului lui Vasile vodă Lupul. Sursa izvodului, după spusele autorului, postelnicul Ștefan Ghindă, este „așea am audzăt să știu den gura moșă-me Arhondii și a maică-me Marii, să țin minte. Care să dovidescu șă cu scrisorile”[31].

Cercetarea critică a acestei surse demonstrează că izvodul abundă în greșeli de ordin factologic. O greșeală de acest fel l-a făcut pe Nicolae Stoicescu să creadă în existența a doi mari dregători Stamatie care au deținut funcțiile de mare stolnic, mare postelnic și au stăpânit sate și moșii identice. Avem în vedere nota referitoare la otrăvirea fiilor lui Gavril hatmanul, frate al lui Vasile Lupu – Ștefan și Răducanu – de către Gheorghe vodă Ștefan. În continuare, Ștefan Ghindă arată că „șă pe un frate a moșă-me Arhondi Mironesi, Stamatie, ce-au fost postelnic mare, holtei, în urma Iorgăi Postelnic, i-ar l-au otrăvit Ștefan vodă (Gheorghii – *n.n.*)” [32]. Nicolae Stoicescu, reieșind din cele menționate mai sus, trage concluzia: odată ce Stamatie, mare postelnic, este otrăvit de Gheorghe vodă Ștefan, iar în domniile următoare continuă să fie menționat de documente un dregător Stamatie, stolnic, apoi postelnic, există probabilitatea că ar fi existat doi dregători cu același nume[33].

Faptul că avem de a face cu o eroare nu este greu de demonstrat. Pentru început, trebuie să remarcăm că însuși termenul „a otrăvi”, utilizat de Ștefan Ghindă, nu semnifică obligatoriu și încetarea din viață a celui otrăvit. Important este faptul că același Răducanu, fiul lui Gavril hatmanul, care a fost și el, conform informațiilor furnizate de Ștefan Ghindă, otrăvit de Gheorghe vodă Ștefan, a participat la mai multe tranzacții funciare, după cum atestă documentele întocmite după 1658, când Gheorghe vodă Ștefan nu se mai afla în scaunul domnesc al Țării Moldovei[34].

În continuare, Ștefan Ghindă menționează: „C-au avut moșă-me Arhonda și alt frate (primul era Stamatie, mare postelnic – *n.n.*), pe Neculce vistiernic, tatăl dumisale vornicul Ion, însă frate dinspre tată, iar nu șă de o mamă; care să trag tote moșăile dispre mama moșă-me, vară primare Iorgăi Postelnic”. Astfel, din izvod reiese că Arhonda, soția lui Miron pârcălab, vara lui Iorga, mare postelnic, a avut doi frați: Stamatie – frate drept și Neculce – frate după tată[35]. Acest fapt este confirmat și de un act din 28 noiembrie 1660, trei ani după mazâlirea lui Gheorghe vodă Ștefan, în care se arată că „Evda fata Zamfirei, nepoata de soră a lui Iorga, fost mare postelnic, cu fiii Gheuca, Begul, Chirața, Condișia, vând partea lor din satul Drăgușani (ținutul Dorohoi), sat ce aparținuse răposatului Iorga mare postelnic, lui Miron (pârcălab de Hotin – *n.n.*) și lui „Neculce fratele lui Stamatie biv vel postelnic”[36].

[29] *CDM*, vol. 3, nr. 2016, p. 425.

[30] Nicolae Stoicescu, *op.cit.*, p. 408-409, 442.

[31] Nicolae Iorga, *op.cit.*, vol. III, p. 31.

[32] *Ibidem*, p. 31

[33] Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 408-409, 442.

[34] *CDM*, vol. 3, nr. 354, p.95.

[35] Nicolae Iorga, *op. cit.*, vol. III, p. 31.

[36] Iulian Marinescu, *Ion Neculce. Documente relative la familia Neculce* // Buletinul Comisiunii istorice a României, vol. IV, București, 1925, p. 17-18.

Dispunem și de alte trei documente, unul de la Ștefăniță vodă Lupul, datat cu 18 februarie 1661[37], și celelalte două de la Eustratie vodă Dabija, din 1 mai și din 20 iulie 1662[38], în care Stamatie, mare postelnic, apare ca figură centrală: cumpărând moșii sau obținând danii. Unul din acestea consemnează cumpărătura unor părți de moșii din Benești, sat care aparținea lui Gheorghe Boul și răzeșilor săi. În acest sat putea cumpăra doar acel Stamatie care era căsătorit, încă la 1648, cu Tudosca, sora lui Gheorghe Boul.

De asemenea, într-un anumit număr de documente se vorbește despre danii făcute de Alexandra, sora lui Iorga postelnic, către un Stamatie postelnicul la finele anilor 60 ai secolului al XVII-lea. Pentru o asemenea moșie, satul Găureni, la începutul anilor 70 ai secolului al XVII-lea, Tudosca, soția lui Stamatie, și fii săi se judecă cu Evda, fata Zamfirei și nepoata Alexandrei, sora lui Iorga postelnicul, din cauza că ultima a făcut dania fără știrea Evdei. Dania se făcea, în primul rând rudelor[39], situație care arată clar că Stamatie, mare postelnic, căsătorit cu Tudosca Boul, este identic cu Stamatie, mare postelnic, frate cu Arhonda Mironeasa și cu Enache Neculce. Informațiile respective demonstrează că avem de a face cu una și aceeași persoană și scot în evidență falsitatea datelor furnizate de „Izvodul lui Ștefan Ghindă postelnic" privind posibila asasinare a postelnicului Stamatie Hioti (Sacâzliul) în timpul domniei lui Gheorghe vodă Ștefan.

În același timp, trebuie să specificăm că nu există alt document, în afară de cronica lui Miron Costin, în care să fie menționat numele lui Stamatie însoțit de porecla Hadâmbul. În documente însă apare grecul Iane Hadâmbul, considerat de Nicolae Stoicescu potențial descendent al lui Stamatie Hadâmbul[40], relație care nu este confirmată de niciun document.

[37] *CDM*, vol. 3, nr. 637, p. 148.

[38] Ibidem, nr. 802, p. 183, nr. 863, p. 195.

[39] Iulian Marinescu, *op. cit.*, nr. 8, p. 36-37, Alexandra, sora răpostului Iorga, mare postelnic, face danie satul Berești Arhondii, soția lui Miron pârcălabul, de sufletul fratelui ei.

[40] Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 442.

IV.2.3. Moșiile Stămăteștilor

Puținele documente interne de care dispunem ne permit să-i identificăm pe adevărații urmași ai lui Stamatie Hioti (Sacâzliul). Știm că marele postelnic a fost căsătorit cu Tudosca Boul, fiica medelnicerului Dumitru Boul, vară cu Ștefan Boul și cu Safta, soția lui Gheorghe vodă Ștefan[41].

Copiii lui Stamatie Hioti (Sacâzliul) și ai Tudoscăi Boul au fost: Alexandru Stamatie, menționat în calitate de comis la 22 ianuarie 1680, în a treia domnie a lui Gheorghe vodă Duca[42]; Ilie Stamatie, menționat la 1 octombrie 1681[43], ca paharnic de Huși, martor la o danie făcută de Ursache, fost vistier, precum și de documentul din 1 octombrie 1683[44], când semnează: „Ilie vtori paharnic". Într-un zapis din 2 aprilie 1686, Todosca, soția lui Stamatie Hioti (Sacâzliul), fost mare postelnic, lasă averea sa fiicei sale Maria și soțului său, Dumitrașco Ceaurul, logofăt, „care au îngrijit-o la boală"[45].

Cunoaștem un descendent de-al lui Ilie, Ioniță căpitanul[46], căsătorit în Țara Românească cu Ecaterina Merișanca, având un fiu, Șărban postelnic. Ultimii doi au venit în 1735 la Iași și au vândut dughenile, locurile de dugheni și pivnița ce aparținuseră lui Stamatie Hioti (Sacâzliul), mare postelnic, strămoșul lor[47].

[41] Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, București, 1904, vol. 4, partea II, p. CCXXIV. La 20 mai 1648, Gheorghe Ștefan spătarul și soția sa, Safta Boul, au dăruit jumătate din satul lor Bozienii din ținutul Neamțului Tudoscăi Boul „când am căsătorit după Stamatie stolnicul, pentru căci ne-au slujit cu dreptate în casî, di pruncia ei".

[42] *Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhivele Istorice Centrale a Statului* (în continuare: *CDM*), vol. 4 (1676-1700). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculesc Veronica Vasiliu, Constanța Neculescu, București 1970, nr. 453, p. 118; Gheorghe Ghibănescu *Surete și izvoade*, vol. 4, nr. CCCXXX, p. 257-359. Este menționat Stamatie și fii săi, Alexandru și Ilie; nr. CCXXXI, p. 259-261, nr. CCXXXII, p. 261-263, nr. CCLII, p. 287-288; *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VI, alcătuitori: A.N. Nichitici, D.M. Dragnev, L.I. Svetlicinaia, P.V. Sovetov, Chișinău, 1992, (în continuare: *MEF*), nr. 15, p. 73-74.

[43] *CDM*, vol. 4, nr. 666, p. 161

[44] Iulian Marinescu, *op. cit.*, nr. 11, p. 37-38.

[45] *CDM*, vol. 4, nr. 1003, p. 228.

[46] M. Burghelea, *Documente,* // "Ioan Neculce", 1925 (1926), fc. 5, nr. XIII, p. 148

[47] *Ibidem*, nr. XIII, p. 129, nr. XXXIV, p. 148, un zapis din 1734, de la „Șărban postelnic, feciorul lui Ioniță căpitan".

Fiicele lui Stamatie Hioti (Sacâzliul) au fost: Safta, căsătorită cu Enache clucer[48], fiul lor fiind renumitul Ilie Țifescu, numit Frige Vacă[49]; Maria[50], căsătorită cu Dumitrașco Ștefan-Ceaurul[51]. Fiica Mariei Stamatie și a lui Dumitrașco Ștefan-Ceauru a fost Catrina, ce a devenit soția domnului Țării Moldovei Antiohie vodă Cantemir[52]. O nepoată a lui Stamatie Hioti (Sacâzliul) este Anița[53], fiica lui Antioh vodă Cantemir, căsătorită cu Toader Paladi, mare vistier[54] (fiul lui Ion Paladi), cu care a avut o fiică Ileana[55].

Trebuie să remarcăm că, deși către prima jumătate a secolului al XVII-lea, urmare a mai multor factori, poziția economică al neamului Bouleștilor era în declin, grație căsătoriei cu o reprezentantă a vechiului neam al Bouleștilor, care se trăgeau din Ștefan cel Mare, Stamatie Hioti (Sacâzliul) și-a întărit statutul său social. Fără a fi un parvenit, datorită rudeniei cu casa domnească a lui Vasile vodă Lupul, înrudirea cu boierimea autohtonă (împământenirea) i-a înlesnit integrarea. Am mai remarcat că anume acest fapt l-a apropiat pe Stamatie Hioti (Sacâzliul) de Gheorghe Ștefan logofăt, liderul rebeliunii îndreptate contra lui Vasile vodă Lupul, cu toate efectele care au urmat după acele evenimente crucial pentru Țara Moldovei.

[48] *CDM*, vol. 3, nr. 1790, p. 381, la 5 mai 1669 Enache paharnic, ginerele lui Stamatie, mare posrelnic, se judecă cu târgoveții din Tecuci pentru o bucată de loc; MEF, vol. VI, nr. 15, p. 73-75.

[49] *CDM*, vol. 4, nr. 1752, p. 388.

[50] *Ibidem*, nr. 1003, p. 228

[51] *Ibidem*, nr. 1122, p. 228, la 4 octombrie 1712, „Maria, logofeteasa lui răposatului Dumitrașco Ceaurul", zălogește satul Găureni, pe Prut, ținutul Iași, „pe care-l avea de la tatăl ei Stamatie postelnicul".

[52] Paul Păltănea, *Familia și descendenții lui Antioh Cantemir* // Dinastia Cantemireștilor. Secolele XVII-XVIII, Coordonator și redactor științific acad. Andrei Eșanu, Chișinău, Știința, 2008, p. 111.

[53] M. Burghelea, *op. cit*., nr. XIII, p. 129, „iar apoi Toader Palade, vel vistiernic, fiind neam cu Stamatie postelnicul de pe giupâneasa, domnița Anița". În documentul nr. XXXVI, p.149-150, este menționat Toader Palade, mare vistier, căsătorit cu Anița, fiica lui Antioh vodă Cantemir. Era fiul lui Ion Palade, mare vornic și nepot al lui Toader Palade, mare vornic.

[54] *Ibidem*.

[55] *Ibidem*, nr. XXXVI, p. 149. La 10 aprilie 1741, este atestată o vie pe teritoriul mănăstirii Cetățuia, danie de la egumenul mănăstirii Trei Ierarhi finei sale de botez Ileana, fiica lui Toader Palade, mare vistier.

Stamatie Hioti (Sacâzliul), ca urmare a căsătoriei cu Tudosca, fiica spătarului Dumitru Boul, a obținut ca zestre mai multe moșii. Totodată, în virtutea obiceiului răzășiei, Stamatie Hioti (Sacâzliul) a capătat posibilitatea de a efectua tranzacții funciare în cuprinsul moșiilor în care neamul Bouleștilor dispunea de răzășie. Astfel, documentele de epocă atestă mai multe danii obținute de Stamatie Hioti (Sacâzliul) de la cumnatul său, Gheorghe Boul, cupar; asemenea și multe cumpărături de la răzășii.

Puținele documente păstrate ne permit să stabilim într-o măsură aproximativă dimensiunile și evoluția averii funciare a lui Stamatie Hioti (Sacâzliul), mare postelnic. Până la căsătorie, dar și după, o bună parte din sursele de existență ale familiei lui Stamatie Hioti (Sacâzliul) proveneau din veniturile ce le oferea dregătoriile deținute în aparatul politico-administrativ al țării, care, la drept vorbind, erau destul de consistente și care, probabil, depășeau ca volum veniturile de pe moșiile obținute ca zestre, după căsătoria cu Tudosca Boul. Dregătoriile de mare stolnic și mare postelnic ofereau mijloace considerabile de existență. În calitate de mare stolnic, Stamatie Hioti (Sacâzliul) avea rolul de administrator al bucătăriei domnești: „mai marele cuhnilor și mai mare peste oamenii de la „cuhne". El era organizatorul meselor domnești în timpul ospețelor și la sărbătorile de la curte"[56]. „De dregătoria lui țin grădinarii, pescarii, toate bălțile formate de brațele Prutului și ale Nistrului"[57], „afară de alte venituri i se dau bucatele de la curtea domnească[58].

Dregătoria de mare postelnic, deținută de Stamatie Hioti (Sacâzliul) în decursul mai multor ani, era a cincea după importanță în Țara Moldovei, având loc în Sfatul Domnesc. Marele postelnic era responsabil de administrarea curții domnești și de beșlii (oșteni speciali) pentru corespondența cu Istanbulul și Crimeea. Cunoașterea limbii turce era obligatorie. Dregătorul avea sub oblăduire ținutul Iașilor și judeca pricinile locuitorilor acestuia[59].

Deși Dimitrie Cantemir menționa că postelnicul cel mare în sfatul de taină nu avea scaun și nici nu putea influența luarea deciziilor, cu

[56] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p. 84.

[57] Miron Costin, *op. cit*., p. 368.

[58] Dimitrie Cantemir, *op. cit*., p. 84.

[59] *Ibidem,* p. 82-83.

toate acestea, i se permite să intre, doar cu acordul celorlalți boieri veliți: logofătul mare, marele vornic al Țării de Sus și marele vornic al Țării de Jos, hatmanul, spătarul cel mare, și marele paharnic. Miron Costin relevă însă un element de mare importanță care, de facto, ridică statutul marelui postelnic, și anume, că acest dregător are voie să intre la domn fără să fie chemat, privilegiu de care nu se bucurau ceilalți mari dregători. Acest aspect ne face să credem că postelnicul mare avea deseori posibilitatea de a influența decisiv asupra hotărârilor domnești și ale sfatului de taină. Nu știm în ce măsură Stamatie Hioti (Sacâzliul), deținând funcția de mare postelnic, a folosit acest ultim și important aspect. Știm doar că mai mulți domni l-au menținut în această dregătorie, iar cronicarii au semnalat rolul important jucat de Stamatie Hioti (Sacâzliul), în mai multe rânduri, în acțiuni de politică externă a Țării Moldovei. Nu excludem faptul că anume datorită cunoștințelor în domeniul relațiilor internaționale i-a fost încredințată dregătoria de mare postelnic.

Din perioada în care Stamatie Hioti (Sacâzliul) a deținut dregătoria de mare stolnic nu dispunem de niciun document care ar indica asupra efectuării tranzacțiilor funciare. Referitor la existența în această perioadă a unor danii obținute de la rude pe linia soției, le putem doar intui din documentele tardive. Nici în perioada în care s-a aflat în dregătoria de mare postelnic, Stamatie Hioti (Sacâzliul), nu se remarcă printr-o activitate remarcabilă în domeniul tranzacțiilor funciare. Primele achiziții se observă abia după ce este numit pentru a treia oară mare postelnic, în domnia lui Eustrate vodă Dabija. Și ceea ce este interesant, în pofida eforturilor noastre de a argumenta paradigma „veneticului lacom" și a „feudalului exploatator", n-am reușit să depistăm în activitatea, pe plan funciar, a marelui postelnic Stamatie Hioti (Sacâzliul) niciun caz de abuz de utilizare a pârghiilor administrative oferite de dregătoriile de mare stolnic și mare postelnic, de expropriere grosolană a „pământului țărănesc" și însușire forțată a moșiilor micilor proprietari.

Deși sursa de venit a marelui postelnic era ținutul Iași, Stamatie Hioti (Sacâzliul) nu profitat de statutul său pentru a procura moșii în această regiune. Cel puțin până la noi n-au ajuns acte care ar demonstra asemenea încercări. E necesar de subliniat că anume în perioada în care a deținut dregătoria de mare postelnic datează majoritatea cumpărăturilor, daniilor și confirmărilor. Însă, conform documentelor care s-au păstrat, activitatea funciară a lui Stamatie Hioti (Sacâzliul) se rezumă la acțiuni în limitele geografice și juridice oferite de obiceiul răzășiei: moșiile Bouleștilor și moșiile rudelor sale ce țineau de casa Coci. Un loc aparte îl aveau daniile domnești. Astfel, Stamatie Hioti (Sacâzliul), în calitate de stăpânitor de moșii, în procesele funciare, apare ca adevărat boier moldovean, care respectă cu strictețe legile și obiceiurile pământului.

Averile funciare ale lui Stamatie Hioti (Sacâzliul) și ale urmașilor săi, au fost obținute pe două căi: danii și cumpărături. Daniile sunt de două tipuri:

1) Danii domnești. Cunoaștem doar două astfel de cazuri consemnate de documentele ce s-au păstrat: a) La 18 februarie 1661, domnul Ștefăniță vodă Lupul i-a dăruit lui Stamatie Hioti (Sacâzliul), care la acea dată era mazâl, fost mare postelnic, toate averile lui Vasile Gealalău, fost cămăraș de ocnă: vii, moșii, vite, prisăci, case și dugheni la Iași și viile de la Miroslava[60]; b) satul Stroești din ținutul Sucevei, cu vecini și curți gata, care era o danie făcută postelnicului la 1 mai 1666 de domnul Gheorghe vodă Duca, sub motiv că „și țării slujind cu mare dreptate și credință"[61].

2) Danii de la rude și de la persoane datornice sau care fuseseră ajutate la greu de marele postelnic Stamatie Hioti (Sacâzliul). În acest sens, cele mai multe danii le-a obținut, după cum putem stabili în baza documentelor aflate la dispoziție, între anii 1663 și 1671.

În privința cumpărăturilor de moșii, Stamatie Hioti (Sacâzliul) a fost foarte activ între anii 1662 și 1668. Astfel, din punct de vedere cronologic, activitatea funciară se suprapune peste anii 60 ai secolului al XVII-lea, timp în care a deținut dregătoria de mare postelnic.

Putem clasifica moșiile sale după criteriul geografic. Cartografierea lor ne permite să evidențiem câteva nuclee, zone, în care se concentrau stăpânirile de sate ale marelui postelnic:

1) ***Valea Bahluiului (ținuturile Cârligătura și Iași parțial)***, unde Stamatie Hioti (Sacâzliul) avea moșii în: seliștea Vartici, trei pământuri, ceea ce făcea două părți din cele cinci ale moșiei. În 1664, Stamatie Hioti (Sacâzliul) a cumpărat încă o parte din moșia Vartici de la Ghelușca

[60] *CDM*, vol. 3, nr. 863, p. 195.

[61] Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. III (1573-1720), Cernăuți, 1937, nr. 17, p. 24-25.

Isăroaia fiica lui Eremia Murguleț[62]; seliștea Cetereni, unde ținea a patra parte încă din 1663[63]; astfel, la 1 mai 1663, Apostol uricarul îi dă mărturie hotarnică pentru pătrimea din seliștea Cetereni, moșie ce o avea danie de la socrul său, Dumitru Boul, medelnicer. Până la moarte, reușește să mai obțină o parte de moșie, lăsând nepotului său, Ilie Țifescu, a treia parte din seliște; în satul Hoisești, ținutul Cârligăturii, pe Bahlui, stăpânea jumătate de moșie; la 12 septembrie 1695, Constantin vodă Duca i-a întărit-o lui Ilie Țifescu, fost mare clucer. În documentul de întărîtură se preciza că această jumătate de sat a fost „a moșului său, Stamate mare postelnic" [64]; la Cotnari, pe dealul Piscop, stăpânea patru fălci de vie cumpărate în 1666; la 1 martie, a cumpărat cu 140 de lei două fălci de vie de la Mateiaș pivnicerul și de la fratele lui Cuhalce Svenhan, iar la 20 decembrie a obținut încă două fălci de la Gheorghiță, fiul lui Iacob[65]; la Miroslava, lângă Iași, în 1661, a stăpânit viile lui Vasile Gealalău, fost cămăraș de ocnă, confiscate și dăruite marelui postelnic de Ștefăniță vodă Lupul[66]; Găurenii, sat situat în ținutul Iașilor, în stânga Prutului, făcut danie „coconilor" lui Stamatie Hioti (Sacâzliul), Alexandru și Iliaș, de către mătușa lor, Alexandra, vara lui Stamatie Hioti (Sacâzliul), în 1666. Pentru acest sat s-a iscat un îndelungat conflict cu rudele sale, care a continuat și după decesul marelui postelnic[67]; în târgul Iași, Stamatie Hioti (Sacâzliul) avea ca danie de la Ștefăniță vodă Lupul, din 1661, casele cu pivniță, situate pe ulița Strâmbă și ulița Brașovenească, și șase dughene, cu locurile lor, aflate în Târgul de Sus, la intersecția uliței ce vine

[62] *CDM*, vol. 3, nr. 1062, p. 236.

[63] *Ibidem*, nr. 962, p. 216.

[64] *CDM*, vol. 4, nr. 1752, p. 388.

[65] *CDM*, vol. 3, nr. 1307, p. 286, nr. 1309, p. 287, nr. 1414, p. 306.

[66] *Ibidem*, nr. 1149, p. 254.

[67] *MEF*, vol. VI, nr. 4, p. 44-45. La 2 martie 1671, Gheorghe vodă Duca l-a trimis pe Dubău, al II-lea logofăt, să cerceteze pricina dintre fiii lui Stamatie, mare postelnic, cu mănăstirea Galata de Sus pentru hotarul satului Găureni cu moșia Folfăești a mănăstirii, nr. 7, p. 51-53; la 10 mai 1671, megieșii au dat mărturie pentru hotarele Găurenilor, nr. 15, p. 73-75; la 16 august 1671, Evda, fiica Zamfirei, sora lui Iorga postelnicul, s-a judecat cu Tudosca, soția răposatului Stamatie postelnicul, și fiii ei, Alexandru și Ilie, pentru Găureni. Satul era partea Evdei la împărțirea averilor lui Iorga postelnicul, iar mătușa sa, Alexandra, profitând de lipsa ei din țară, a vândut satul lui Stamatie postelnicul. Părțile ajung la învoială ca Stămățeștii să răscumpere Găurenii cu 300 de lei.

dinspre brașoveni (Ulița Nouă), la Podul lui Hagioae (Podul Hagioaei), și un loc de cinci dughene, aflat tot acolo, confiscat de domn de la Vasile Gealalău, fost cămăraș de ocnă[68]. Un act din 1671, arată că a stăpânit la Iași 12 dughene pe Ulița Nouă și locurile lor, între dughenele lui Gavril Rătundu, fost logofăt, și ale lui Chirco negustorul[69]. Deci, din 1661 până în 1671 Stamatie Hioti (Sacâzliul) a ridicat încă șase dughene, cinci cu siguranță pe locul dăruit de Ștefăniță vodă Lupul; de asemenea, la Iași, în 1664, Stamatie Hioti (Sacâzliul) a cumpărat de la Andrei Abăza, fost cămăraș, „niște case, pe ulița Ciubotărească, cu pivniță de piatră și o ogradă"[70].

2) ***Ținutul Tecuci***. În acest ținut, stăpânea moșii în unsprezece sate: la Benești, situat pe pârâul Dobrotfor, un afluent al Zeletinului, aproape întregul. Unele părți le-a obținut prin danie de la cumnatul său, Gheorghe Boul, fratele Todoscăi, iar altele – prin cumpărătură de la răzășii de Benești. Aici, avea jumătate de bătrân danie, iar drept cumpărătură – un bătrân și jumătate, un sfert de sat și a patra parte dintr-un bătrân și încă o parte de sat; la 2 martie 1661, Gheorghe Boul cuparul i-a dăruit lui Stamatie Hioti (Sacâzliul) și soției acestuia, Tudosca, câteva moșii, printre care și satul Benești, ținutul Tecuci, cu vii, heleșteie și moară; „giumătate de sat de Oprișăști", ținutul Tecuci[71] și satul „Băicanii, iarăș ce să va alegi", ținutul Tecuci[72]; satul Săsești îl stăpânea în întregime, fiindu-i cumpărătură pentru 500 de lei de la neamul Cârjău[73]; la Crăiești stăpânea o moșie, danie din 1665 de la Ursul Vracniță și o vie, un pogon și jumătate obținută prin cumpărătură de la Dumitrașco, fiul lui Isac din Crăești, și cumnata sa, Ioana[74]; la Glăvănești, sat situat în ținutul

[68] *CDM*, vol. 3,nr. 637, p. 148, nr. 802, p. 183; Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. 4, nr. CCXXX, p. 257-259; Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II (1661-1690), Iași, 2000, nr. 76, p. 74-75, nr. 80, p. 77-78.

[69] *CDM*, vol. 3, nr. 2016, p. 425.

[70] *Ibidem*, vol. 3, nr. 1079, p. 243; Ioan Caproșu, *Documente privitoare la istoria orașului* Iași, vol. II (1661-1690), Iași, 2000, nr. 71, p. 71-72; M. Burghelea, *op.cit*., nr. XXXII, nr. XXXIII, nr. XXXIV, p. 148, nr. XXXV, p. 149.

[71] Zamfira Pungă, *O condică de proprietăți din anul 1745 a vel vistiernicului Toader Palade (I)* // Cercetări istorice, XVIII-XX, Iași, 2002, p. 235.

[72] *Ibidem*, p. 236.

[73] *CDM*, vol. 3, nr. 863, p. 195.

[74] *Ibidem*, nr. 1122, p. 249, nr. 1641, p. 351.

Tecuciului, pe cursul inferior al pârâului Berheci, afluent de dreapta al Bârladului, avea părți de ocină făcute danie de cumnatul său, Gheorghe Boul[75]; la Țigănești, pe dreapta Reprivățului, ce cade în Berheci, aflat în vecinătate cu Benești și Crăiești, avea a treia parte din sat, cumpărătură din 1665 de la o rudă (unchi) a soției sale – Ștefan Boul, fost mare vornic al Țării de Jos[76]; partea de ocină din satul Bologești, ținutul Tecuci, zălogită lui Gheorghe Boul „pentru un poloboc de miere și o iapă cu mânz", moșie, ce „au răscumpărat postelniceasa lui Stamatie cu coconul dumisale"[77]; viile și prisaca din ținutul Tecuciului, amintite într-un zapis din februarie 1663, când Eustratie vodă Dabija a întărit lui Stamatie Hioti (Sacâzliul) câteva moșii, danii de la Gheorghe Boul: „O vie ce să chiamă Belciog, la sat la Năfurdești", ținutul Tecuci; „o vie din satul Cărălcești, în pădure la acelaș ținut"; „un loc de prisacă la Năpăvădăreștii", ținutul Tecuci[78]; „giumătate de Cropcești cu doaâ vii", danie, cum arată un act din 20 martie 1691, lui Stamatie Hioti (Sacâzliul) și Tudoscăi de la Gheorghe Boul[79]. Deși situată ținutul Tutova, geografic este foarte aproape de moșiile tecucene ale Stămăteștilor, de aceea am inclus-o în acestă categorie.

3) ***În ținutul Neamțului***: la Bozieni, stăpânea jumătate de moșie, danie de la Safta Boul și Gheorghe Ștefan. Această jumătate de sat o schimbă înainte de 6 februarie 1666 pentru satul Sopotinți din ținutul Hotinului, ce aparținea paharnicului Hăbășescul[80]; la Dragomirești, aflat pe Pârâul Alb, afluent al Moldovei, în apropierea Războienilor, stăpânea împreună cu cumnatul său, Pătrașco Boul, pitar, a patra parte din sat, parte numită Mălinescu[81]; la Obârșia, aflat pe Valea Neagră, de asemenea afluent al Moldovei, împreună cu Pătrașco Boul, pitar, stăpâneau două părți din sat și un loc de helești; la Ghigoești, vecin cu Obârșia, pe Valea Neagră, cumnații mai sus menționați stăpâneau o parte și jumătate din sat cu loc de helești (zestre a soției sale, Tudosca, ca și

[75] *Ibidem*, nr. 939, p. 211.
[76] *Ibidem*, nr. 1269, p. 279.
[77] Zamfira Pungă, *op. cit.,* p. 238.
[78] *Ibidem*, p. 236.
[79] *Ibidem*, p. 258.
[80] Constantin A. Stoide, *Documente și regeste*..., nr. V, p. 9.
[81] *CDM*, vol. 3, nr. 1452, p. 314.

Dragomireștii și Obârșia)[82]; în satul Ciuncești, stăpânirea Stămăteștilor constituia o treime din moșie, cumpărată de Tudosca, după decesul marelui postelnic, de la Marica, fata Nastasiei Mătculescu din Ciuncești, pentru 30 de lei[83].

4) ***Alte moșii, mai mult sau mai puțin izolate***: în satul Șerpeni, pe malul Nistrului, avea trei părți de sat ca danie de la Safta Boul, soția domnului Gheorghe vodă Ștefan, încă din anul <1665>[84]; în satul Puhăcenii, vecin cu Șerpenii, aceeași Safta Boul i-a făcut danie trei părți din sat lui Stamatie Hioti (Sacâzliul), mare postelnic, Todoscăi și coconilor lor. Ambele sate, Șerpenii și Puhăcenii, erau situate în ținutul Orheiului[85]; Stamatie Hioti (Sacâzliul) stăpânea întreaga seliște Manova din ținutul Sorocii, cu mori pe Nistru și pe pârâul satului cumpărată de la Ștefan Boul, David din Zăloceni și Savin Hermeziul[86]; satul Valea Besedcăi, ținutul Hotinului, în apropierea de moșia Oncăuți de pe Racovăț[87]. Originea stăpânirii lui Stamatie Hioti (Sacâzliul) în acest sat nu este cunoscută; părți din satul Mogoșăști pe Vilna, ținutul Vaslui, Stamatie Hioti (Sacâzliul) le avea danie, ca zestre de la Gheorghe Ștefan și danie de la Hilotie și soția sa, Mărica[88].

Majoritatea moșiilor erau populate. Mulți dintre țărani (vecini) au fost așezați cu concursul lui Stamatie Hioti (Sacâzliul). Astfel, zapisul din ianuarie 1663 „de la Ion Dobrovăț și Gavril Rușăvăț și Ivașco, și Toma, scriind că de bunăvoia lor s-au sculat de unde au fost și au mersu

[82] *Ibidem*, nr. 1455, p. 314.
[83] *CDM*, vol. 4, nr. 11, p. 26.
[84] Nicolae Iorga, *Studii și documente*, vol. 4, nr. CVII; p. 273-274; nr. CVIII, p. 274-275.
[85] *Ibidem*, nr. CVII, p. 273-274, nr. CVIII, p. 274-275. În 1665, Safta Boul i-a dăruit lui Stamatie, Tudoscăi și „cuconilor" lor a treia parte din Șerpeni și a treia parte din Puhăceni. La 1670, Safta Boul a dat mărturie pentru a cincea parte din Șerpeni și a cincea parte din Puhăceni care au fost date lui Stamate în domnia soțului ei, Gheorghe vodă Ștefan. Mai târziu, Safta, revenind din străinătate și fiind „la bogată lipsă, și neavând altă nădejde de aiurile, nu mai cei mi-am luat aceste părți de ocină de la dumnealui postelnicul și li-am scos la vânzare". Le-a cumpărat același Stamatie postelnic pentru 350 de lei.
[86] *CDM*, vol. 3, nr. 928, p. 208, nr. 930-931; L.T. Boga, *Documente basarabene*, 1930, vol. XI, nr. XVII, p. 19-20.
[87] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. 4, nr. LXVIII, p. 60-62.
[88] *CDM*, vol. 3, nr. 1723, p. 368, nr. 2062, p. 434.

în sat în Beneşti şi s-au supus să fie ei vecini şi ficiorii lor în veci postelnicului Stamati”[89]. Iar la 26 ianuarie 1671, este consemnată judecata dintre „vecinii din sat din Beneşti”, anume 23 capi de familie care „s-au pârât de faţă acei oameni cu Alexandru şi Ilie, fiii răposatului Stamatie postelnic şi s-au dovedit că sânt vecini de Beneşti şi s-au certat cu bătai pentru vina lor”[90].

Constatăm că Stamatie Hioti (Sacâzliul) a obţinut majoritatea moşiilor datorită împământenirii, prin căsătorie cu Tudosca Boul. Relevant este şi faptul că nu toate aceste moşii sunt zestre ale Tudoscăi. O mare parte din ele sunt danii sau cumpărături ale lui Stamatie Hioti (Sacâzliul) de la rudele şi răzăşii Bouleştilor, situaţie care elucidează un aspect important referitor la modul şi căile prin care boierii împământeniţi în Ţara Moldovei îşi puteau crea fonduri funciare. Cartografierea moşiilor lui Stamatie Hioti (Sacâzliul) şi ale familiei sale permite evidenţierea tendinţei şi încercării acestuia de a restabili şi menţine integritatea fondului funciar al neamului Bouleştilor (vezi harta anexată).

În tabelul de mai jos am reprezentat schematic etapele şi amploarea activităţii funciare a lui Stamatie Hioti (Sacâzliul). Tabelul este relativ, deoarece suntem siguri că nu reflectă în întregime acest proces, situaţie cauzată de caracterul fragmentar al documentelor despre la moşiile marelui postelnic. Suntem convinşi că acest tabel va fi completat cu noi date obţinute în urma identificării şi valorificării altor surse istorice. În pofida lacunelor menţionate, tabelul arată anumite tendinţe de constituire a fondului funciar al marelui postelnic Stamatie Hioti (Sacâzliul), în special prin rotunjirea moşiilor în care dispunea de răzăşie prin intermediul rudeniei cu neamul Bouleştilor.

Satul, seliştea	**Danie, suprafaţa**	**Preţul, aproximativ**	**Cumpărături**	**Preţ, (lei)**	**Anul**	**Luna**
Bozieni	0,5 de sat	300			1648	mai, 20
Beneşti	părţi				1661	martie, 2
Oprişeşti	0,5 sat				1661	martie, 2

[89] Zamfira Pungă, *op.cit.,* p. 235.
[90] *Ibidem*, p. 235.

Băicani	părţi				1661	martie, 2
Iaşi	case, 6 dughene, loc de 5 dughene	850			1661	mai, 20
Miroslava	vii				1661	
Săsăşti			întreg	500 lei	1662	
Manova			întreg	450 lei	1663	februarie, 1
Beneşti	0,5 bătrân	150			1663	înainte de februarie, 25
Glăvăneşti	părţi de ocină				1663	înainte de februarie, 27
Vartici	2/5 din sat	150			1663	aprilie, 29 (martie)
Năfurdeşti	vie				1663	februarie
Cărălceşti	vie				1663	februarie
Năpăvădăreşti	prisacă				1663	februarie
Cetereni	a 4-a parte	150			1663	mai, 1
Beneşti			o vie	10 lei	1663	iulie, 26
Beneşti			1 bătrân	30 lei	1664	martie, 15
Beneşti			10,5 bătrân	20 lei	1664	martie, 15
Beneşti			a 4-a parte din sat	100 lei	1664	aprilie, 20
Vartici			a 11-a parte de moşie	150 lei	1664	mai, 22
Iaşi			case cu pivniţe şi ogradă	300 lei	1664	decembrie, 18
Beneşti			vie cu pomet	20 lei	≈1664	
Crăieşti	o parte	10			1665	februarie, 14

Iași			răscumpără niște dughene	100 lei	1665	martie, 20
Sopotinți	întreg	300			1666	februarie
Cotnari, Piscop			2 fălci de vie	140 lei	1666	martie, 1
Stroești	întreg	500			1666	mai, 1
Țigănești			a 3-a parte	150 lei	1666	decembrie, 4
Cotnar, Piscop			2 fălci de vie	120 lei	1666	decembrie, 21
Găureni	întreg	300			1666	
Dragomirești	¼ din s.	150			1667	martie, 21
Obârșia	2 părți	200			1667	martie, 30
Ghigoiești	1,5 părți	250			1667	martie, 30
Crăiești			1,5 pogon de vie	20 lei		
Mogoșăști	loc de prisacă	20			1669	ianuarie, 21
Benești			o moșie	10 lei	1671	februarie, 5
Mogoșești			0,5 parte și 1 parte	pentru o datorie	1671	mai, 10
Valea Besedcăi	întreg	200			1669	decembrie, 20
Șerpeni	3 părți				1665	
Puhăceni	3 părți				1665	
Șerpeni			a 5-a parte	150 lei	<1670>	
Puhăceni			a 5-a parte	150 lei	<1670>	
Ciumcești			o treime	30 lei	1676	ianuarie, 30
Hoisești	jumătate					
Cropcești	jumătate,					

cu vii				înainte de 1691	martie, 20	
Bologești			parte			
Total						
7 sate întregi și părți în 25 sate		***3451***		***2870 lei***	***1661-1671***	

Stăpânirea funciară valora nu mai puțin de ***6321*** de lei bătuți.

Judecând structura moșiilor și modul de administrare, Stamatie Hioti (Sacâzliul) a fost un boier întreprinzător (la 1661 a obținut șase dughene și loc pentru cinci dughene, iar la 1671 pe acel loc erau deja șase), care își punea în valoare pământurile, indiferent de felul în care erau exploatate: pentru cereale sau creșterea vitelor, mori, prisăci și, nu în ultimul rând, vii. Stamatie Hioti (Sacâzliul) avea moșii în unsprezece sate din ținutul Tecuci, ținut renumit prin podgoriile sale. La Cotnari, dispunea de patru fălci de vie la Piscop, într-o zonă în care se produceau cele mai alese și mai scumpe vinuri moldovenești. Din documentele de danie și de cumpărătură observăm că Stamatie Hioti (Sacâzliul) stăpânea cel puțin șapte vii: câte două la Cotnari și Benești, câteva la Cropcești, câte una la Miroslava, Crăiești, Năfurdești și Cărălcești. Vii existau probabil și pe unele din celelalte moșii, fără a fi menționate în acte. În acest context, trebuie de remarcat că anume în perioada domniei lui Eustratie vodă Dabija a instituit un nou impozit, pogonăritul pe vii, considerat „obicei rău" de către contemporani. Pogonăritul a fost o „inovație" fiscală a acestui domn. Fiind originar din sudul Moldovei, din ținutul Putna, știa că și cei mai săraci moșinași obțineau venituri importante din cultivarea viilor.

Stamatie Hioti (Sacâzliul) avea cel puțin cinci locuri de prisăci – la Manova, în stânca Nistrului, dispunea de două locuri, și câte un loc la Glăvănești, Năpăvădărești, ținutul Tecuci și Mogoșești, pe Vilna, ținutul Vaslui. Știm că Stamatie Hioti (Sacâzliul) avea prisăcile care aparținuseră lui Vasile Gealalău, probabil undeva în apropierea Iașilor.

Avea șapte vaduri de moară: trei la Benești, pe apa Dobrotforului, câte unul la Săsăști, pe Tecuci, la Cetereni, pe Bahlui, și la Dragomirești,

pe Pârâul Alb, două vaduri la Manova, unul pe Nistru și altul în pârâul satului. Morile, ce funcționau pe apa Moldovei erau foarte profitabile. Documentele epocii consemnează numeroase cazuri de litigii pentru mori, chiar și între marii boieri.

Stamatie Hioti (Sacâzliul) stăpânea livezi (pomete) la Benești. Fânețele sunt menționate câte una la Benești, Glăvănești, Cetereni și Crăiești.

Secolul al XVII-lea se caracterizează prin evidențierea din răzășie a moșiilor marilor boieri și inițierea exploatării calitative a acestora. Boierii nu se limitează doar la zeciuiala („de a zecea") ridicată de pe părțile de moșii date în folosință țăranilor (vecinilor). Necesitățile financiare îi obligă să-și concentreze atenția asupra modului de valorificare a moșiilor. E perioada în care boierii, în bună știință de cauză, notează minuțios în actele de vânzare-cumpărare a moșiilor toate componentele acestora: vii, livezi, prisăci, mori etc. În acest sens, nici Stamatie Hioti (Sacâzliul) nu a rămas în arara acestor procese istorice, mai ales că provenea dintr-un neam de greci cu tradiție negustorească. Faptul că avea în stăpânire mai multe dughene la Iași confirmă apartenența sa la „boierimea de tip nou" („noua boierime").

* * *

În concluzie, subliniem că în ascensiunea lui Stamatie Hioti (Sacâzliul), un rol deosebit de important l-au avut relațiile de rudenie, de care uneori, marele stolnic, apoi marele postelnic, s-a folosit machiavelic. Fiind din casa lui Vasile vodă Lupul, Stamatie Hioti (Sacâzliul) s-a bucurat din plin de avantajele acestei situații. Și în momentul în care pozițiile neamului Coci au slăbit, s-a distanțat de vechea casă domnească, asociindu-se cu rebelul logofăt Gheorghe Ștefan, cu care se înrudea pe linia soției sale, Tudosca Boul. Rațiunea de politician și diplomat a lui Stamatie Hioti (Sacâzliul) a dominat asupra relațiilor de rudenie. Urmând aceeași tactică, mai târziu, marele postelnic se va desolidariza și de cumnatul său, Gheorghe vodă Ștefan, intrând în slujba lui Gheorghe vodă Ghica. Altfel procedează Ștefan vodă Lupul care, în întreaga sa domnie ține ruda „trădătoare" în mazâlie.

Profitând de originea greacă și relațiile, inclusiv de rudenie, ce le avea la Constantinopol, a contribuit la ridicarea în scaun a lui Eustratie vodă Dabija și Gheorghe vodă Duca, cărora le-a fost sfetnic de taină.

Deși descendenții săi s-au aflat în dregătorii importante (Ilie Stamatie, paharnic, iar Alexandru Stamatie, comis), n-au avut influența de

care s-a bucurat părintele lor. Ramura Stămățeștilor, ce descindea din Ilie Stamatie, s-a stabilit în Țara Românească, iar cea a lui Alexandru Stamatie nu ne este cunoscută.

Studierea vieții și activității marelui postelnic Stamatie Hioti (Sacâzliul), evident în limita în care ne-au permis sursele istorice, arată că procesul de împământenire este unul complex, care demarează prin stabilirea unor relații de rudenie între alogeni și autohtoni, fiind urmat de alte etape, cum ar fi evidențierea neamurilor noi, menținerea sau dispariția acestora în viața social-economică și politică a țării, accesul la fondul funciar sau crearea acestuia în baza obiceiului răzășiei, urmat de ruperea ulterioară de vechea răzășime.

Împământenirea este un proces a cărui durată este determinată direct de calitățile și capacitățile de integrare socială a noului venit. Stamatie Hioti (Sacâzliul) este un model al procesului de împământenire a boierimii străine. Simpla evidențiere a înrudirii acestuia cu Vasile vodă Lupul și a descendenților săi cu neamul domnesc al Cantemireștilor este relevantă în această ordine de idei.

IV.2.4. Stămățeștii din secolul al XIX-lea

Având în vedere că, grație aspectului antroponimic, ar putea apărea întrebarea firească privind existența legăturilor de rudenie între Stamatie Hioti (Sacâzliul) și neamul scriitorului Constantin Stamati, considerăm necesar să ne oprim puțin asupra acestui subiect. În dosarul depozitat în Arhiva Națională a Republicii Moldova privind nobletea familiei basarabene Stamati se păstrează un document care, se pare, întrunește cele mai multe informații de ordin istorico-genealogic ce țin de proveniența neamului în cauză. Deși acest document, întocmit în limba rusă, a mai fost publicat în limba română[91], totuși, credem necesar și nelipsit de interes să prezentăm varianta originală, inedită din câte cunoaștem.

„Ваше Императорское Величество Государь Всемилостивейший Грамотой от 27-го ноября 1612 года предок наш Иоанн Козма за свои многочисленные заслуги был возведен Гавриилом – князем Семиграда и Валахии, части Венгрии и Секлеров в дворянское достоинство. Дворянство было пожаловано Иоанну Козме вместе

[91] Eufrosinia Dvoicenco, *Viața și opera lui C. Stamati. Contribuțiuni după izvoare inedite*, București, 1933, p. 152-154.

с женой его Мерцией потомственно и имения его были признаны рыцарскими. Происхождение наше от Иоанна Козмы вполне подтверждается почтительнейше представляемой при сем нашей родословной и другими прилагаемыми документами, а равно показаниям сведущих лиц.

Происхождение это таково: Иоанн Козма имел сына Стефана, отца Андрея Козмы; от этого последнего родился сын Гавриил Козма, который был женат на Анице, дочери Ангела, от сего брака послеедовало рождение сына Гавриила Козмы – Василия. По смерти Гавриила Козмы вдова его вышла вторично замуж за Феодора Тодора Чуре, который усыновил Василия Козму и передал ему свою фамилию. Василий Чуре Козма был женат на Марии – дочери Урсакия Давидела и имел сына Тудуракия, Феодора Чуре, отца нашего родного прадеда Фомы Феодоровича Чуре-Стамати. Еще до присоединения Бессарабии к Российской Империи Фоме Феодоровичу Чуре была присвоена еще другая фамилия – Стамати, также дававшая ему привилегию дворянского происхождения,

В силу особаго влечения ко всему греческому, влечению охватившему в то время Бессарабское и Молдавское дворянство, прадед наш часто или преимущественно употреблял только вторую свою фамилию, под которой и был более известен. По этой причине при присоединении Бессарабского Края к Российской Империи. наш прадед, Фома был записан в книгу дворянства только под фамилией Стамати. Однако при жизни покойнаго отца нашего Константина Константиновича сына Константина Фомича полная фамилия Стамати-Чуре неоднократно упоминалась в официальных документах и под этой двойной фамилией мы числимся в списке дворянских родов Бессарабии.

Таким образом устанавливается принадлежность наша к древнему боярскому или дворянскому (нобили) роду, исходящему от родоначалника нашего Иоанна Козмы. Как в силу своего происхождения, так равно и по положению своему, потомки Иоанна Козмы имели право именоваться Баронами и один из правнуков Иоанна Козмы как это видно из обяснений к вышеназванной родословной, а именно: Георгий Козма в действительности и именовался бароном. Однако повидемому, не все потомки Иоанна Козмы успели

воспользоваться этим своим правом и, между прочим, прадед наш Фома Феодорович Чуре-Стамате при присоединении Бессарабии к Росийской Империи, хотя и был записан в число древнейших дворянских родов, но без наименования его по праву принадлежавшим ему титулом – барона.

С того времени покойный дед и отец наш, а затем и мы сами, руководимые единственно лишь чуством скромности не возбуждали ходатайства о даровании нам названного титула, памятуя, что славное русское дворянство гордится не столько верной Престолу Вашего Императорскаго Величества и горячо любимой родине. Однако, сердечное наше желание всегда было таково, чтобы русская линия нашего рода не была бы умалена в своем достоинстве по сравнении с линией Семиградской (Трансильвании) и было бы возвышена на равне с сей последней.

Со времени присоединении Бессарабского Края к Российской Империи. Наша семья безраздельно и всей душой тяготеет к святой Руси, превыше всего почитая врность и преданность Престолу Русскому и ныне по случаю ста лет со дня столь радоснаго для Бессарабии события, мы реешаемся повергнуть к стопам Вашего Императорскаго Величества, настоящее наше всеподданнейшее ходатайство, умоляя Ваше Императорское Величество всемилостивейше даровать верноподданному роду Стамати право впредь именоваться титулом баронов с возстановлением и присоединением фамилии Чуре.

Таковая Вашего Императорскаго Величества Царская милость светлым лучем велчайшей радости озарит сердце преданнейших слуг Вашего Императорскаго Величества и явится знамением Высочайшего к нам благоволения. Вашего Императорскаго Величества верноподданнейшие:

Дворянин Георгий Константинович Стамати, дворянин Владимир Константинович Стамати, дворянин Михаил Константинович Стамати"[92].

Astfel, autorii demersului insistă asupra faptului că, inițial, numele de neam al Stămăteștilor ar fi fost Cozma: la 27 noiembrie 1612, prince-

[92] Arhiva Națională a Republicii Moldova, Fond 88, inventar 2, dosar 369, filele 130-132.

pele Ardealui Gabriel Bathory a recunoscut noblețea unui Ioan Cozma care a fost strămoșul Stămățeștilor basarabeni din secolul al XIX-lea. Apoi, conform tradiției de familie, unii dintre descendenții acestuia și-au schimbat numele de neam din Cozma în Ciure, iar mai târziu, în secolul al XVIII-lea, în Stamati. Cercetătorii neamului Stamati și biografii lui Constantin Stamati au semnalat mai multe inexactități în spița genealogică reconstituită pe baza informațiilor oferite de documentul menționat mai sus. Cu toate acestea, nu există temeiuri de a pune la îndoială înrudirea Stămățeștilor din secolul al XIX-lea cu persoanele menționate în document, având în vedere faptul că existența reală a celor mai mulți dintre acestea este confirmată de multiple sursele istorice.

Documentul examinat provoacă suspiciuni doar în ceea ce privește succesiunea generațiilor, fapt ce se explică prin interpretarea greșită a documentelor de familie, în condițiile insuficienței de documente și informații în vederea alcătuirii unei spițe genealogice integre. În același timp, putem admite și existența unor motive subiective ce au determinat abateri, cu bună știință, de la realitate.

E cunoscut și faptul că, deseori, reprezentanții unor familii nobile, cu un arbore genealogic nu atât de impunător, erau autorii unor false genealogii. În acest mod, ei urmăreau să coboare cât mai adânc posibil rădăcina neamului lor pentru a putea fi de rând cu vechile familii aristocratice. Alții utilizau cu același succes pseudogenealogiile pentru a obține noi privilegii sau de ascensiune pe scara ierarhică a societății.

În fine, trebuie să subliniem faptul că, deocamdată, n-am identificat legături de rudenie între persoanele indicate în documentul prezentat mai sus și neamul lui Stamatie Hioti (Sacâzliul).

Trebuie să menționăm că în familia scriitorului basarabean circulau mai multe legende referitoare la proveniența neamului. Originea acestor legende se află probabil în încercările Stămățeștilor de a explica etimologic forma numelui neamului lor. Acestea fac trimitere la etapa ardeleană a istoriei strămoșilor Stămățeștilor din secolul al XIX-lea. În una din ele, ca personaj central figurează Alexandru Stamati, reprezentantul unei vechi și nobile familii florentine care s-a stabilit cu traiul în Transilvania[93]. Legenda comportă unele indicii referitoare la înrudirea

[93] Eufrosinia Dvoicenco, *op. cit.,* p. 6-11; „pretind că neamul Stămățeștilor ar fi provenit din Florența, unde purta numele de „St. Amatti". În secolul al XVI-lea, o ramură din această familie emigrând în Ungaria, unul din ei – Timoteus – ar fi intrat în serviciul regelui Ungariei", „de atunci și ia forma numelui „Stamati". Fiul acestui nobil – Alexandru – s-ar fi îndrăgostit de o țărancă română din Ardeal cu care s-ar fi căsătorit. Înstrăinându-se și așezându-se printre țărani, s-a făcut și el țăran, schimbându-și religia și făcându-se ortodox, lucru pentru care lumea i-ar fi dat porecla „Stramatură". Ar fi avut doi fii, dintre care unul ar fi fost mitropolitul Iacob" Stamati, p. 8; Gheorghe Bezviconi, *Din trecutul nostru*, An IV, Nr. 33-34, aprilie-iulie 1936, p. 91, solicitând informații „la Biblioteca Națională și la Arhivele Statului din Florența" referitor la familia florentină St. Amatti, i s-a comunicat că o „asemenea familie nu este cunoscută".

dintre Stămățeștii basarabeni și neamul lui Stamatie Hioti (Sacâzliul): 1) numele legendarului strămoș ardelean al Stămățeștilor basarabeni este identic cu cel al unui fiu al lui Stamatie Hioti (Sacâzlea): Alexandru Stamatie comisul. Având în vedere că Alexandru Stamatie comisul, la un anumit moment, nu mai este atestat de documentele interne ale Țării Moldovei, putem presupune că acesta a părăsit țara și s-a stabilit în Ardeal. În sprijinul acestei presupuneri vin următoarele detalii: a) părintele comisului, Stamatie Hioti (Sacâzliul), vorbea la perfecție limba maghiară și avea relații de prietenie solide în mediul nobilimii din Transilvania; b) descendența cunoscută a lui Ilie Stamatie, fratele comisului, a trecut cu traiul în Muntenia, deci a mai existat în neamul lui Stamatie Hioti (Sacâzliul) un precedent asemănător.

2) Pretinsa origine florentină a ascendenților lui Alexandru Stamatie, legendarul strămoș al Stămățeștilor basarabeni, își poate găsi confirmare în faptul că Stamatie Hioti (Sacâzliul) a fost originar de pe insula Hios, din Marea Egee. Cu această ocazie, trebuie să atragem atenția asupra faptului că insulele din arhipelagul egeean (Creta, Eubea, Naxos, Lesbos, Hios ș.a.) s-au aflat în Evul Mediu și sub dominația republicilor italiene Genova, Veneția, Pisa, iar ultima a stăpânit și Florența. Odată cu încadrarea Arhipelagului în cadrul Imperiului Otoman, multe neamuri italiene n-au părăsit noua lor patrie, integrându-se treptat în mediul populației grecești (un caz identic îl constituie neamul Ruset (Rosetti). Putem admite faptul, în calitate de ipoteză de lucru, că Stamatie Hioti (Sacâzliul) era originar dintr-o asemenea familie italiană grecizată. Investigațiile ce vor fi întreprinse în această direcție urmează să confirme sau să infirme această ipoteză.

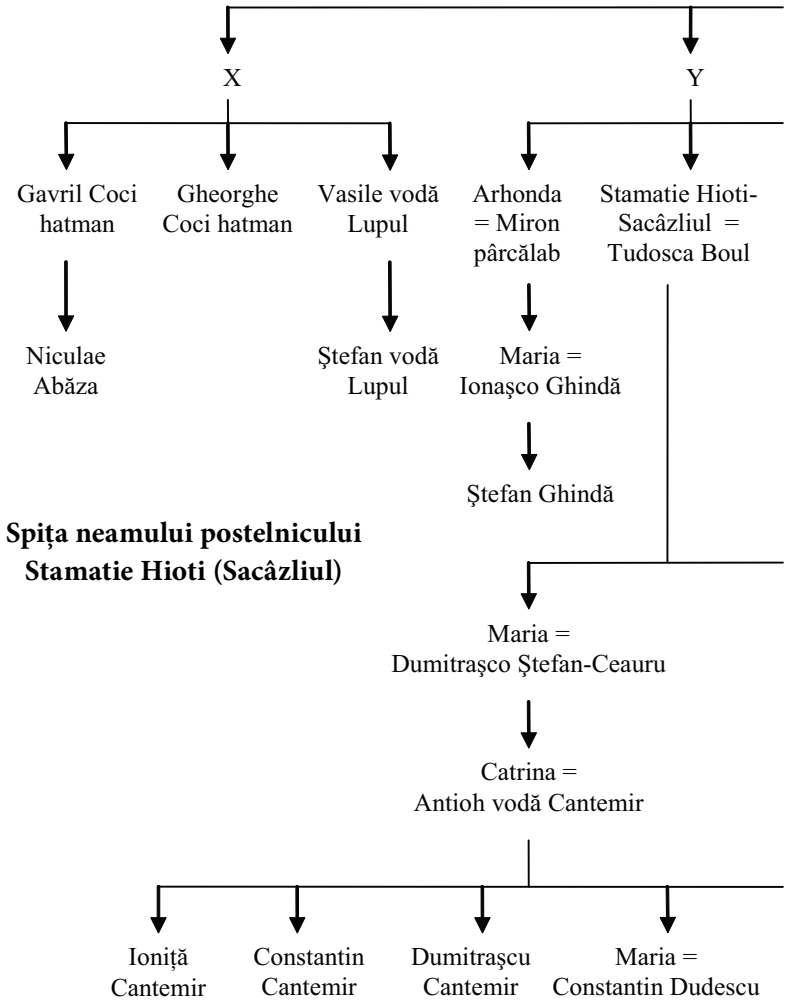

Spița neamului postelnicului Stamatie Hioti (Sacâzliul)

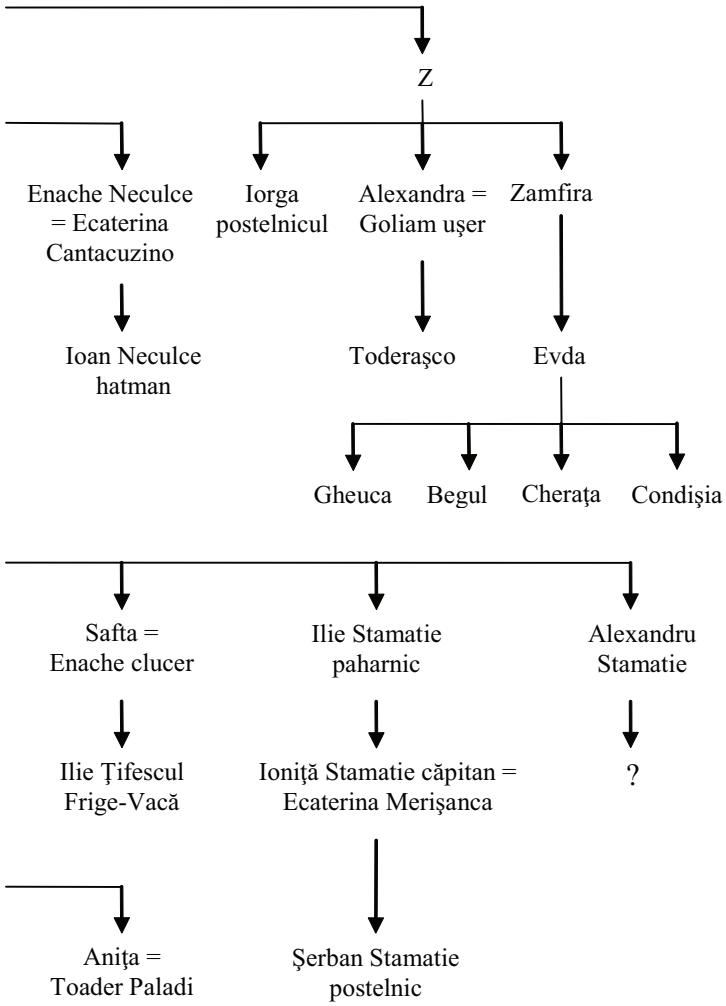

IV.3. Vechea boierime moldovenească de origine alogenă. Neamurile Cerchezeștilor

Un aspect aparte al boierimii Țării Moldovei îl reprezintă neamurile împământenite de proveniență caucaziană. Este un fenomen cauzat de orientalizarea țării prin apropierea sistemică de Imperiul Otoman. În lumea orientală, caucazienii, în special cerchezii și abhazii (abazinii), erau foarte apreciați ca oșteni iscusiți și slujitori fideli. Nu mai puțin era vestită și frumusețea cerchezelor de care au fost fermecați mai mulți sultani, hani, șahi, emiri și alți suverani ai lumii orientale[1].

Modificarea caracterului raporturilor dintre Poarta Otomană și Țara Moldovei a contribuit la transformarea creștinilor, balcanici și caucazieni, din imperiu în verigă de legătură între subiecții relației de suzeranitate, în condițiile unui aflux permanent al acestora (greci, albanezi, aromâni, dalmații, italieni grecizați, armeni, cerchezi, georgieni etc.) spre Țara Moldovei. Un loc aparte în acest proces l-a avut comunitatea cercheză care, deși originară din Orient (predominant islamică cu prezența însă a anumitor elemente creștine), a devenit promotoare a unor valori morale arhaice, caracteristice „vechii boierimi" a Țării Moldovei.

Având în vedere caracterul fragmentar al izvoarelor privitoare la vechimea prezenței elementelor etnice caucaziene în Țara Moldovei și în mediul boierimii, vom evita să analizăm momentul apariției primilor reprezentanți ai comunității cercheze în spațiul dintre Carpați și Nistru[2]. Vom face referință doar la perioada în care, datorită existenței unui fond documentar mai bogat, atestăm nu doar simpla prezență a cerchezilor în Țara Moldovei, ci și implicarea lor activă în viața social-politică și economică a țării. În acest sens, evidențiem două etape principale în procesul de pătrundere a cerchezilor în Țara Moldovei: prima etapă ține de

[1] Sorin Iftimi, *Un model cultural oriental: soțiile circaziene ale domnilor români (secolele XVI-XVII)* // Cercetări Istorice, XVII/2, Iași, 1998, p. 83-84; *Doamna Ecaterina Cercheza și fiul ei, Ștefăniță Lupu* // Mănăstirea Golia. 350 de ani de la sfințirea ctitoriei lui Vasile Lupu, Iași, 2010, p. 49, cerchezii au fost numiți „francezii Orientului".

[2] Despre acest subiect au scris Sorin Iftimi, *Un model cultural oriental...*, p. 83-94; *Roabele orientale de la Curtea Doamnei (secolele XVI - XVII)* // Omagiu istoricului Dan Berindei. Cu prilejul acordării titlului de doctor honoris causa. Coordonator Horia Dumitrescu, Focșani, 2001, p. 20-35; Sorin Iftimi, *Doamna Ecaterina Cercheza...*, p. 47-86; Ciprian-Gică Toderașcu, *Cei dintâi cerchezi sosiți în Țara Moldovei (sec. XVI)* // Elanul, august, 2010, Nr. 102, p. 6-8.

domnia lui Petru vodă Șchiopul[3] (a doua jumătate a secolului al XVI-lea), în timp ce cea de-a doua, de domnia lui Vasile vodă Lupul (către mijlocul secolului al XVII-lea).

Asemenea altor comunități etnice străine (greci, albanezi etc.), cerchezii au devenit parte componentă a tuturor stărilor sociale ale Țării Moldovei, începând cu boierimea și terminând cu robii[4]. În cele ce urmează ne vom opri atenția asupra prezenței cerchezilor în mediul boierimii moldovenești. Trebuie să specificăm că acei cerchezi care au fost cinstiți cu dregătorii și moșii de către domnii Țării Moldovei au pus bazele unor neamuri boierești ce și-au făcut remarcată prezența pe arena social-politică a țării pe parcursul întregii perioade cercetate[5]. Interesant este faptul că majoritatea boierilor moldoveni de origine cercheză n-au fost cunoscuți contemporanilor după numele de neam ce l-au avut în țara lor de baștină. Pentru boierii moldoveni de neam cerchez, constatăm un fenomen antroponimic specific, când numele etniei din care fac parte s-a transformat în nume de neam. Astfel, cei mai mulți boieri de proveniență cercheză sunt menționați în documentele vremii purtând numele de familie și neam Cerchez. Având în vedere acest aspect, din start atenționăm asupra faptului că, după toate probabilitățile, în Țara Moldovei au existat câteva neamuri distincte cu numele Cerchez.

Având în vedere mediul patriarhal din care proveneau, boierii moldoveni de neam cerchez s-au menținut ca grup unitar, în primul rând, grație originii etnice comune, fapt manifestat, după cum am remarcat, și la nivel antroponimic. Din această cauză, este destul de dificil de a

[3] Sorin Iftimi, *Un model cultural oriental...,* p.86-87, împreună cu soția domnului Petru vodă Șchiopul, levantina Maria Amirali, „au fost aduse la Iași mai multe doamne circaziene", printre care, probabil, Irina Botezata, a doua soție a domnului, mamă a lui Ștefan beizadea; și Maria (Rada) Cercheza, și ea o cercheză botezată, care a devenit a treia soție. În timplul aflării domnului în exil, în preajmă se afla un bărbat și câteva roabe de origine cercheză.

[4] Sorin Iftimi, *Roabele orientale...*, p. 20-35.

[5] Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p. 114, „cu deosebire în veacul din urmă, de când s-a început să se trimită domni în Moldova de la Țarigrad, aceștia își cumpărau robi cerchezi și abasieni (în vremea când încă nu erau încă domni și se aflau în Țarigrad) și după ce își arătau credința față de stăpân, slujindu-i multă vreme, îi puneau mai întâi în slujbele curții domnești, iar pe urmă îi ridicau și în rândul boierilor, care le aducea privilegiile nobilimii".

restabili spița genealogică a neamului (neamurilor!) Cerchezeștilor, din cauza numeroaselor riscuri în ceea ce privește identificarea gradului de rudenie. Deși boierii moldoveni de origine caucaziană au pătruns în Țara Moldovei în cadrul unor valuri de imigrare cronologic diferite însă, pe parcursul timpului, destinul acestor două comunități cercheze într-atât s-au intercalat încât, actualmente, este foarte de dificil, inclusuv din cauza insuficienței documentare, de a le stabili tipul de rudenie.

Comunitatea cercheză, deși mai puțin numeroasă decât cea greacă sau albaneză, a fost mult mai consolidată, în pofida la procesului de împământenire, prin căsătorii cu reprezentanții boierimii moldovenești, totuși, o perioadă, destul de îndelungată, aceștia își păstrează conștiința etnică și limba.

În această ordine de idei, este interesant cazul lui Ștefan Cerchez comis, boier moldovean în a patra generație ce descindea din cerchezii veniți în timpul primului val de imigrare (a doua jumătate a secolului al XVI-lea). Acesta, chiar dacă a fost împământenit, era numit „Ștefan, cerchez de neam, în slujba de mare-comis”[6], demonstrând și o bună cunoaștere a limbii strămoșilor săi.

Totodată, cerchezii din Țara Moldovei dovedesc solidaritate și susținere reciprocă în cadrul comunității deja împământenite. Astfel, la 23 septembrie 1669, Ștefan Cerchez, Andronic Cerchez, Abăza Cerchez (Andrei Abăza) participă ca martori la o vânzare de case în Iași, aflate pe locul „unde au stat cercheji”, vânzare făcută de către cercheza Hapca, fostă roabă a Ecaterinei, doamna lui Vasile vodă Lupul[7]. În acest mod, cunoaștem numele a trei reprezentanți de vază ai comunității cercheze din Țara Moldovei, care au stat la baza a trei neamuri boierești bine-cunoscute și, pentru o mai bună orientare în complicatele relații genealogice medievale, în continuare, vom numerota convențional neamurile cercheze din Țara Moldovei: Cerchezeștii Nr. 1, Cerchezeștii Nr. 2 și Abăzeștii[8].

[6] Dimitrie Cantemir, *Viața lui Constantin Cantemir* (în continuare: Dimitrie Cantemir, *Viața...*). Text stabilit și tradus de Radu Albala. Introducere de Constantin C. Giurescu, București, 1973, p. 98.

[7] *Catalogul Documentelor Moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, (în continuare: *CDM*), vol. 3 (1653-1675), volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț, București, 1968, nr. 1872, p. 397.

[8] Sergiu Bacalov, *Neamul Abăzeștilor în a doua jumătate a secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea* // In honorem Demir Dragnev. Civilizația medievală și modernă în Moldova, Chișinău, 2006, p. 420-431.

Nu excludem nici faptul că reprezentanții comunității cercheze veniți în timpul celui de-al doilea val de imigrare să fie rude directe sau, cel puțin, originari din aceeași subgrupă etnică cercheză ca și cei veniți anterior (sfârșitul secolului al XVI-lea). În context, nu putem considera arbitrară, doar din motivul lipsei surselor istorice directe, decizia lui Vasile vodă Lupul de a-și lua de soție dintr-un anumit neam cerchez. Admitem posibilitatea că viitoarea doamnă a Țării Moldovei, Ecaterina, provenea din același neam de „mârzaci din Țara Cerchejască”[9] din care se trăgea și strămoșul stolnicului Ioniță Cerchez, anume Cerchez cel Bătrân. La recomandarea și cu îndrumarea stolnicului Ioniță Cerchez sau, probabil, a tatălui său, Cerchez spătarul, delegația condusă de Enache Catargiu[10] a avut ca punct de destinație în Țara Cerchezească comunitatea lor de baștină. În acest fel, putem admite, cu anumite rezerve, că neamurile, Nr. 1 și Nr. 2, ale Cerchezeștilor din Țara Moldovei erau înrudite încă înainte de venirea lor în spațiul carpato-nistrean, de aceea au și fost percepute de contemporani ca un singur neam. Astfel, acest neam boieresc moldovenesc, de origine străină, împământenit în decursul secolului al XVII-lea, a fost inclus de Dimitrie Cantemir printre marile familii nobile ale Țării Moldovei. Totodată, același autor, în câteva rânduri, menționează originea etnică cercheză[11] a Cerchezeștilor, despre care fapt mărturisește și numele. Mai jos, vom încerca să structurăm informațiile referitoare la ramurile Nr. 1 și Nr. 2 ale Cerchezeștilor din Țara Moldovei pentru a le urmări evoluția.

IV.3.1. Neamul Cerchez Nr. 1

Din punct de vedere documentar, existența neamului Cerchez Nr. 1 în Țara Moldovei este semnalată abia de sursele de la mijlocul secolului al XVII-lea, care atestă prezența acestora în mediul boierimii moldovenești către ultimul sfert al secolului al XVI-lea. Relevăm un document din 11 septembrie 1654 emis în timpul domniei lui Gheorghe vodă Ștefan care conține date despre strămoșii acestei ramuri pentru perioada cuprinsă între sfârșitul secolului al XVI-lea și mijlocul secolului al XVII-lea.

[9] Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p. 95.

[10] Constantin I. Andreescu, Constantin A. Stoide, *Ștefăniță Lupu, domn al Moldovei (1659-1661)*, Bucureștei, 1968, p. 27.

[11] Dimitrie Cantemir, *Viața…*, p. 98; p. 50, p. 114, „Ștefan, cerchez de neam, în slujba de mare-comis”.

La această dată, domnul Gheorghe vodă Ștefan întărește niște țigani Irinei, soția lui ***Ioniță Cerchez***, fost mare stolnic, și fiului ei, Ștefan, pe care îi stăpânise anterior ***Cerchez spătarul***, tatăl lui Ioniță Cerchez, fost mare stolnic, cu privilegiu „de la cei de mai înainte și bătrâni domni", având și ispisoc „de împărțeală de la Moise Movilă voievod, când s-au împărțit Cerchez spătarul cu sora sa". Ca urmare a împărțirii țiganilor între Cerchez spătarul și sora sa, primului i-a revenit Toader țiganul și Avrămia, copiii lui Simion țiganul și ai Titianei, cu specificarea că „acel Simion țiganul le este lor de demult de moșie, iar Titiana țiganca a fost danie de la Aron Voievod lui ***Cerchez cel Bătrân***". De asemenea, Gheorghe vodă Ștefan le mai întărește Irinei și fiului său, Ștefan Cerchez, încă zece țigani, toți copii ai lui Toader și ai Avrămiei[12].

Documentul ne permite să stabilim începuturile neamului Cerchezeștilor în Țara Moldovei încă în a doua jumătate a secolului al XVI-lea. Alte detalii referitoare la Cerchez cel Bătrân, căruia domnul Aron vodă Tiranul (1591–1595) îi făcuse danie niște țigani, nu ne sunt cunoscute. Totuși putem lega prezența lui Cerchez cel Bătrân în Țara Moldovei în ultimul sfert al secolului al XVI-lea de domniile lui Petru vodă Șchiopul (1574–1579; 1582–1591), deoarece anume în timpul acestui domn la curtea domnească este semnalată o prezență semnificativă a elementului etnic cerchez, fapt determinat, nu în ultimul rând, de doamna Maria Amirali, de origine levantină, prima soție a lui Petru vodă Șchiopul care, conform tradiției orientale, a fost însoțită în Țara Moldovei de un număr anumit de slujitori și roabe de origine cercheză[13].

În acest context se înscrie și documentul din 11 septembrie 1654 în care, pentru desemnarea acelui Cerchez de la sfârșitul secolului al XVI-lea, a fost utilizat calificativul „cel Bătrân"; prin urmare, putem presupune că a fost perceput de către descendenți ca întemeietor al neamului Cerchez Nr. 1, concomitent fiind și primul reprezentant al acestui neam în Țara Moldovei.

[12] Gheorghe Bezviconi, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, vol. I, București, 1940, p. 191, „jupânesei Irinei a lui Ioniță Cerchez, ce a fost vel stolnic, feciorul lui Cerchez spătarul"; „jupânesei Irinei a lui Cerchez stolnicul și feciorului ei Ștefan", „când au împărțit Cerchez spătarul cu sora sa", „danie de la Aron voevod lui Cerchez cel bătrân".

[13] Sorin Iftimi, *Roabele orientale*..., p. 20-35.

Cunoaștem, până la acest moment, că Cerchez cel Bătrân a avut cel puțin doi copii: un fiu, ***Cerchez spătarul***, al cărui prenume rămâne deocamdată necunoscut, și o ***fiică***; despre copiii lui Cerchez cel Bătrân știm doar că, după moartea părintelui, împart între ei averile moștenite de la părintele lor (în cazul dat, țiganii) în timpul domniei lui Moise vodă Movilă (1630-1631; 1633-1634). Nu excludem faptul că Cerchez spătarul s-ar fi aflat în această dregătorie anume în domnia lui Moise vodă Movilă.

Despre descendența lui Cerchez spătarul cunoaștem din același document din 11 septembrie 1654 doar despre ***Ioniță Cerchez***, în dregătoria de mare stolnic, deținută probabil în timpul lui Vasile vodă Lupul, ce a fost căsătorit cu ***Irina***, cu care l-a avut pe Ștefan Cerchez, viitor comis. În ce privește ***Ștefan Cerchez***, documentele din epocă oferă mai multe informații. A fost menționat în documente la 1654 fără dregătorie, iar la 4 iunie 1656, în funcția de medelnicer[14]. La 12 mai 1663, este atestat în calitate de comis, probabil al II-lea. În dregătoria de comis al II-lea, este menționat până la 29 iulie 1671. „Ștefan Cerchezul comisul" este menționat la 1674 la Galați printre acei „o samă de boiari moldoveni" (hatmanul Alexandru Buhuș, serdarul Constantin Cantemir etc.) care l-au însoțit pe Dumitrașco vodă Cantacuzino, împreună „cu 20.000 de tătari și oastea moldovenească", în campania contra lui Ștefan vodă Petriceicu, soldată cu victoria de la Răbaia[15]. Între 20 mai 1681 și 15 aprilie 1682, deține funcția de mare postelnic, iar în perioada dintre 9 iunie 1686[16] și 30 ianuarie 1698[17], este menționat în documente în dregătoria de mare comis, perioadă ce se suprapune în mare măsură cu domnia lui Constantin vodă Cantemir (1685–1693). În timpul domniei acestuia,

[14] Ioan Caproșu, Petronel Zahariuc, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. I Acte interne (1408-1660), Iași, 1999, nr. 419, p. 480.

[15] Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1986, p. 59.

[16] Gheorghe Ghibănescu, *Cuzeștii. Precedat de un studiu istoric asupra văii Elanului*, Iași, 1912, nr. CXI, p. 136, nr. CVXIII, p. 143; *Catalogul Documentelor Moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale*, vol. 4 (1676-1700), volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculescu, Veronica Vasiliu, Constanța Neculescu, București, 1970, nr. 1219, p. 255.

[17] *Moldova în epoca feudalismului* (în continuare: *MEF*), vol. VI, alcătuitori: A.N. Nichitici, D.M. Dragnev, L.I. Svetlicinaia, P.V. Sovetov, Chișinău, 1992, nr. 67, p. 187-192.

„Ștefan, cerchez de neam, în slujba de mare-comis", s-a bucurat de cea mai mare încredere din partea domnului – „acesta avea mare trecere pe lângă domn și era mereu față la curte și la masă" – și era la curent cu „toate tainele domnului"[18]. Dimitrie Cantemir îl caracterizează ca „om cu frica lui Dumnezeu și slujitor de credință tuturor domnilor, vesel pe la ospețe și taclale, dar cu măsură în toate și chibzuit"[19].

Ștefan Cerchez, mare comis, a avut posibilitatea să-și demonstreze fidelitatea față de domn – unul din principiile de bază ale nobleței, pe care nici marii boieri de viță veche nu-l mai respectau. Astfel, „slujba dreaptă și credincioasă" față de domn corespundea cu slujba în interesul țării. Ștefan Cerchez a fost acel boier care a informat domnul, în mod conștient și la timpul oportun, despre conspirația boierilor Costinești și Gavrilițești, în spatele cărora se afla Constantin vodă Brâncoveanu care, la rândul său, era manipulat de către grecii Cantacuzinești, exponenți ai grupurilor financiare constantinopolitane în Țara Românească.

Anterior, boierii rebeli, știind că marele comis Ștefan Cerchez este om de încredere al lui Constantin vodă Cantemir, hotărâseră să-l facă complice la acțiunile lor, misiune ce i-a revenit lui Vasile Gavriliță: „La căderea nopții, Vasile vine singur să cineze la Ștefan, după vorbă. Așezându-se amândoi la cină, bea anume vin mai mult decât se cuvine de ispită și îl silește și pe gazdă să bea. Astfel, înveselindu-se ei, începe să strecoare în vin cuvinte de ispită, dar Ștefan face pe surdul și, ca și cum nu le-ar fi înțeles, încearcă să întoarcă vorba de la asemenea cuvinte în doi peri. După cină însă, când beau cafeaua (după obicei), depărtându-i pe ceilalți, Vasile îi spune mai pe față și limpede că „are să-i spună și să-i destăinue o vorbă spre folosul întregii țări, și dacă îi făgăduește cu jurământ că n-are s-o descopere nimănui, el îi va vădi această taină". Ștefan, „cugetând că nu va auzi de la dânsul nimic împotriva domnului, ci altceva, care să țină-tească la interesul de obște, jură". Cu acest prilej, Vasile Gavriliță îi destăinui planurile boierilor rebeli, spunându-i despre posibila mazâlire a domnului. Aflând despre intențiile conspiratorilor, Ștefan Cerchez, mare comis, percepe acele informații în alt mod decât sperase Gavriliță: „făcutu-le-ai oare cunoscute domnului sau altuia dintre sfetnicii lui?... căci mai degrabă lui vodă trebuia s-o destăinui acestea decât mie". În aceste condiții, Vasile Gavriliță hotărăște, pentru a se salva, să destăinuie ceea ce știa despre conspirație, marelui spătar Lupu Bogdan, ginerele domnului. „Prea bine – zice Ștefan – dar aș dori să i le spui de față cu mine, ca să le aud și eu, și ca nu cumva, cunoscându-le eu pe toate și tăcând, să se pară că a auzit asemenea lucruri de la altul înainte decât de la mine". Au plecat apoi împreună la casa marelui spătar, Lupul Bogdan care, la rândul său, l-a înștiințat pe domn[20]. În acest mod, marele comis Ștefan Cerchez a contribuit la anihilarea tentativei marii boierimi, dirijată din exterior, de înlăturare a domnului legitim și de destabilizare a situației politice din Țara Moldovei.

Astfel, aflăm și scara valorilor comisului Ștefan Cerchez ce era un „om cu frica lui Dumnezeu și slujitor de credință", despre care putem judeca și după cugetările sale, oferite de aceeași sursă, ce fac referire la „credința slujitorului credincios", care trebuie „nu numai să îndeplinească cu credință o îndatorire ce i se dă pe seamă", dar mai ales „să-și apere din toate puterile sale domnul de primejdiile ce i-ar veni de la uneltirile vrăjmașilor și ale neprietenilor". Și „orice fel de lucruri au a face cu domnul, toate trebuie spuse domnului sau sfetnicilor săi; căci nici capul, nici cinstea domnului nu trebuie să pățească, nici măcar în glumă, ceva de piază rea"[21]. Toate acestea în condițiile în care, în epoca cercetată, domnul reprezenta țara, iar actul de fidelitate față de suveran era echivalent gestului patriotic.

Comportamentul și calitățile morale ale comisului Ștefan Cerchez erau apropiate de tipul ideal, reprezentând modele clasice pentru mentalitatea veche a boierimii slujitoare, constituită încă în perioada lui Ștefan cel Mare[22]. Deși, formal, acest model de comportament era recunoscut de elita social-economică și politică drept etalon pentru nobili și în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, nu a fost respectat, situație determinată de spiritul societății orientale, promovat de „noua boierime", care a contribuit la descompunerea vechiului sistem de valori.

[18] Cantemir Dimitrie, *Viața…*, p. 98.

[19] *Ibidem.*

[20] *Ibidem,* p. 98-101.

[21] Dimitrie Cantemir, *Viața…*, p. 98-101.

[22] Sergiu Bacalov, *„Pentru dreaptă și credincioasă slujbă". Aspecte referitoare la procesul de dăruire și întărire a moșiilor către mica boierime în domnia lui Ștefan cel Mare* // Lucrările conferinței științifice „Țara Moldovei pe harta Europei în timpul domniei lui Ștefan cel Mare". Consacrată jubileului de 80 de ani a Universității de Stat din Tiraspol (5 decembrie 2009), Chișinău, 2010, p. 84-91.

După moartea lui Constantin vodă Cantemir, domnul Țării Românești, Constantin vodă Brâncoveanul, a profitat de situație și „ș-au isprăvit domnie lui Costandin sân Ducăi-vodă", concomitent a reușit și „au triimis și la Dumitrașco beizadeaoa, sân lui Cantemir, să-l ducă la Poară" ca „să de samă pentru ce au mâncat țara". De la Istambul a fost trimis un „capegi-baș, ce au vinit cu mazâlie, ce au luat pe Dumitrașco Cantemir beizădeoa din Iași". Situația viitorului domn și cărturar al Țării Moldovei ar fi fost alta, dacă nu era „un boieriu atuncea aicea în Iași, Ștefan comisul, cerchez". Acesta din urmă a profitat de faptul că îl cunoștea pe capegi-baș (care ulterior „au căzut de au și fost și pașă și musaip la-npăratul, care-i dzicea mai pe urmă Cerchez Mehmet-pașea îmbriorul"), „fusăsă bun prietin mai nainte lui Cantemir-vodă, și de neamul lui era cerchez". „Dece atunce Ștefan comisul Cerchez", „având cunoștință cu acel capegiu, fiind amândoi cerchezi, încă de la domnie lui Cantemir-vodă", „mult s-au rugat acelui capegiu pentru Dumitrașco beizadeoa, să-i fie milă de dânsul, că-i un copil". Eforturi care s-au soldat cu succes: „ce nimică nu le-u putut strâca, că s-au pus tare acel capegiu-baș pentru dânșii". În condițiile în care, în Imperiul Otoman, banii erau cheia rezolvării cu succes a tuturor problemelor, altfel au fost percepute faptele capegi-baș-ului, izvorâte din profunde sentimente de prietenie, caracteristice cerchezilor, consolidate de conștiința etnică și, nu în ultimul rând, datorită grației Divine: „Ce, Dumnedzeu unde va, nu trebuescu bani. Că acel cerchez, Mehmet-pașea, le-u prinsu mai bine decât miei de pungii cu bani. Că unde va Dumnedzău, sint și bani, și prietinii, și de toate"[23].

Iar „Ștefan Cerchez, marele comis", a continuat să se bucură de încredere și în timpul domniei fiului lui Constantin vodă Cantemir. Astfel, la 30 ianuarie 1698, este alături de boierii Sfatului Domnesc care semnează actul de închinare a mănăstirii Căpriana către mănăstirea Zograf de la Athos, făcut la porunca lui Antioh vodă Cantemir[24].

Din puținele documente ajunse până la noi, putem reconstitui frânturi din viața de familie a lui Ștefan Cerchez, căsătorit cu Axița, fiica lui Enache Paladie postelnicul[25], având de fiu pe Niculae Cerchez, diac de cămară.

[23] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 121-122.

[24] *MEF*, vol. VI, nr. 67, p. 187-192.

[25] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (documente slavo-române)*, Iași, vol. 22, nr. XIX, p. 17; vol. 4, nr. XLVI, p. 41; 44, nr. 625, p. 152-153, nr. 631, p. 154.

Neculai Cerchez, fiul lui Ștefan Cerchez, este menționat în documente la 25 iunie 1690, în calitate de diac de cămară. În această funcție este atestat până la 1 mai 1708. A fost căsătorit cu Maria, având ca fiu pe Ioniță Cerchez. Astfel, într-un act din 30 iulie 1728, este menționată „Maria Cerchez a răposatului diac de cămară Nicolae Cerchez", având pricină cu Teodor Moțoc pentru un loc de casă din târgul Iași. Locul fusese cumpărat de „socrul ei, comisul Ștefan Cerchez" de la Marcu Sârbul din Serbia[26]. Fiul lor, ***Ioniță Cerchez***, este atestat în 1739 în timpul unui conflict pentru satul Trifești pe Prut, în ținutul Iașilor, cu Vasile Spâlcul din Trifești[27]. Ioniță Cerchez a fost căsătorit cu Maria, fiica lui Nicolae Mavrichi, fiul lor, ***Iordache***, a fost părintele clucerului ***Niculae Cerchez***, reprezentant al ramurii basarabene a Cerchezeștilor[28].

De asemenea, din surse fragmentare cunoaștem și despre stăpânirile funciare ale marelui comis Ștefan Cerchez, care erau constituite din danii, moșii și cumpărături ce le avea în:

ocolul târgului Iași, unde stăpânea o vie cu pometi, la Copou, cumpărată cu 55 de galbeni de argint la 12 mai 1663 de la Nastasia Stătioae din târgul Iași[29]; de asemenea, la ***Copou***, Ștefan Cerchez, al II-lea comis, stăpânea o altă vie, cumpărată de la Anisia, soția lui Vasile Roșca, fost vornic, și de la fiii ei, Dumitrașco Roșca vornic și Simion, cu 40 de lei, cumpărătură întărită la 21 aprilie 1667 de Iliaș vodă Alexandru[30]; în ***târgul Iașilor***, stăpânea un loc de casă, pe Ulița Piciorogoae, pe care îl avea de la socrul său, Enache Paladie postelnicul. La rândul său, Enachie Paladie postelnicul cumpărase acest loc de casă din târgul Iașilor în timpul domniei lui Vasile vodă Lupul, de la un oarecare Ștefan și soția sa, Catrina. Ultimii întăresc la 14 noiembrie 1668 vânzarea locului de casă din Iași lui Ștefan Cerchez, căci primul act s-a pierdut când „au

[26] Gheorghe Bezviconi, *op. cit.*, p. 193.

[27] *Ibidem*, p. 193-194.

[28] *Ibidem*, p. 190-202; alți stăpâni de moșii basarabene, frații Adam și Ioniță Cerchez, probabil sunt descendenți din Andronic Cerchez. Vezi Teodor Candu, Alina Felea, *Testamentul Zoiței Cerchez (Calmuțchi). Studiu de caz* // Revista de Istorie a Moldovei, Chișinău, aprilie-iunie 2007, Nr. 2 (70), p. 103-113.

[29] *CDM*, vol. 3, nr. 974, p. 219; nr. 975, p. 219.

[30] *Ibidem*, nr. 1462, p. 316.

ars tătarii Iașii”[31]; tot în Iași, stăpânea și un loc de dughene, pe Ulița Chervăsăriei, mai jos de Târgul Făinii, cumpărat la 29 iulie 1671, pentru 70 de lei, de la Mihăilă Gurea, soția Tudora și fiii lor, Gavril și Dochița[32]. Mai târziu, Ștefan Cerchezul și soția sa, Axița, cumpără cinci dughene gata și zece locuri de dughene, de casă și de ogradă, cu pivniță de piatră, pe Ulița Carvăsăriei și Ulița Piciorogoaiei, pe care le dăruesc mănăstirii Trei Ierarhi din Iași. Pentru această danie, Gheorghe vodă Duca întărește uric mănăstirii, la 20 mai 1681[33]; satul Băbiceanii, ținutul Fălciului, cu mori în Bârlad, fusese dăruit lui Ștefan Cerchez și soției sale, Axinia, la 20 aprilie 1665, de către Gheorghe vodă Duca, cu condiția că-l vor stăpâni până va veni „cineva din sângele lui Duca vodă”[34] să-l ceară; în satul Uscați, ținutul Fălciu, Ștefan Cerchez stăpânea jumătate de bătrân, cumpărată pentru 40 de lei, la 10 februarie 1668[35]; în satul Costești, ținutul Tutovei, avea părți de moșie. La 10 martie 1670, Ștefan Cerchez, al II-lea comis, face danie mănăstirii Dealul Mare, din codrul Iașului, a lui Iane Hadâmbul postelnicul, o vie în satul Costești, promițând că actele („dresele”) pentru această vie le va da mănăstirii după reîntoarcerea sa de la „Crit” (Creta), unde se ducea în acel moment, „cu caii împărătești”[36]; în satul Turbătești, ținutul Cârligăturii, stăpânea a cincea parte din a patra parte a moșiei, cu un loc de prisacă în Rediu, ce i-a fost făcută danie la 1 martie 1671 de către Pascal Corlat cămărașul, fiul lui Vasile Corlat. Același Pascal Corlat îi mai dă comisului Ștefan Cerchez 37 de stupi pentru o datorie de 37 de lei ce o avea de patru ani[37]; în Glăvănești, ținutul Iașilor, pe Jijia, stăpânea o parte din moșie, cumpărată de la Irina, fata lui Lupușor din Glăvănești. La 13 iulie 1671, Pascal Corlat uricarul a hotărnicit, împreună cu răzeșii, partea comisului Ștefan Cerchez din acest sat[38]; în moșia Tupilați, ținutul Fălciu, între 1 iulie 1672 și 17 martie 1679, comisul Ștefan Cerchez, obține danii și face mai multe

[31] *Ibidem*, nr. 1705, p. 364.
[32] *Ibidem*, nr. 2098, p. 440-441.
[33] *CDM*, vol. 4, nr. 625, p. 152-153, nr. 631, p. 154.
[34] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (documente slavo-române)*, Iași, vol. 4, nr. XLVI, p. 41.
[35] *Ibidem,* nr. LXIV, p. 56-57; vol. 22, nr. XIX, p. 17.
[36] *CDM*, vol. 3, nr. 1924, p. 407.
[37] Gheorghe Ghibănescu, *Surete…,* vol. 4, nr. CCXV, p. 232-233.
[38] *CDM*, vol. 3, nr. 2092, p. 439.

cumpărături; iar către 3 martie 1690, satul îi aparținea în întregime[39]; în satul Lungeni, pe Moisia, ținutul Fălciului, la 4 martie 1677, paharnicul Ștefan Cerchez cumpără 19 pământuri de la un Solomon. Tot în acel sat, mai cumpără o parte de ocină, la 9 septembrie 1702, de la Aflodor, nepot al popei Edului, și de la Iftimie[40]; în moșia Pașcani, pe Elan, ținutul Fălciului, la 14 iunie 1679, Ștefan Cerchez paharnic, cumpără părți de ocină, de la Ștefana Edroaia[41]; avea stăpâniri în satul Feținghești, ținutul Putnei, pentru care, la 15 aprilie 1682, domnul Gheorghe vodă Duca judecă pricina dintre Roxanda, fata răposatului Dumitrașco, fost postelnic și Ștefan Cerchez paharnic cu Ilie și Apostol, fiii răposatului Enachie clucer. Satul fusese cumpărat de Enachie clucerul de la Sârghie și soția sa, Nastasia, fata lui Dumitrașco postelnic cu 150 de lei. Domnul hotărăște ca satul Feținghești să fie stăpânit de către Ilie și Apostol, iar Roxanda, sora Nastasiei, să stăpânească satul Buciumi de pe Siret, ținutul Tecuciului, deoarece fusese vândută și partea Roxandei. Probabil, în virtutea unei relații de rudenie dintre Roxanda și Ștefan Cerchez, ultimul era și el răzăș la aceste moșii[42]; au mai fost, probabil, și alte moșii în stăpânirea neamului Cerchez Nr.1, care urmează, pe parcurs, să fie identificate de către cercetători. Totuși, și la această etapă a investigației noastre, putem constata că nucleul moșiilor ce au aparținut lui Ștefan Cerchez, este situat în ținutul Fălciului. Iar dacă ne aducem aminte că Constantin vodă Cantemir provenea și el din boierimea fălciuiană, putem explica și din alt unghi de vedere prietenia strânsă dintre acesta cu Ștefan Cerchez, comis, neexcluzând și existența unor relații de rudenie.

IV.3.2. Neamul Cerchez Nr. 2

Apariția acestui neam (sau ramuri de neam) poate fi pusă în legătură cu cel de al doilea grup de cerchezi veniți în Moldova la mijlocul secolului al XVII-lea. Venirea aceasta este legată de căsătoria domnului Vasile vodă Lupul, în 1638-1639, cu Ecaterina Cerchezoaia, „fata unui mârzac de ai lor (din „Țara Cerchijască” – *n.n.*), cu care au trăit apoi până la săvârșitul său”[43], iar fiul lor a fost viitorul domn Ștefăniță vodă

[39] Gheorghe Ghibănescu, *Surete...,* vol. 7, Iași, 1912, nr. 69, p. CXXII.
[40] *Ibidem*, nr. 59, p. CXII.
[41] *Ibidem,* nr. 58, p. CXII.
[42] *CDM*, vol. 4, nr. 711, p. 170.
[43] Miron Costin, *Opere*, Chișinău, 1989, p. 95.

Lupul. Ecaterina a fost însoțită de un grup de cerchezi format din persoane de diferite stări sociale, începând cu nobili, rude ale Ecaterinei[44], și terminând cu robi. Această mică comunitate caucaziană, sosită în Moldova împreună cu doamna Ecaterina, s-a dovedit a fi credincioasă domnului, fiind alături de Vasile vodă Lupul și în cele mai grele momente din timpul conflictului cu Gheorghe Ștefan. Acești cerchezi participă la lupta de la Popricani: „și era și ai noștri, carii ținea cu Vasile-vodă, pe lângă Ștefăniță-păharnicul, den Hănceşti și den Hânțești o samă și câți cercheji de-a lui Vasile-vodă, carii toți aceste mărsese cu boierii cei trimiși de Vasile-vodă la Hmil-hatmanul”[45]. Din respectivul grup de curteni cerchezi, probabil, făcea parte, alături de întemeietorul neamului Abăzăștilor, și fondatorul neamului Cerchez Nr 2: ***Andronic Cerchez***.

Până la acest moment, nu cunoaștem vreun document care ar face referire la gradul de înrudire dintre Andronic Cerchez și Ștefan Cerchez, deși o perioadă, alăturându-ne opiniei lui Nicolae Stoicescu[46], am admis probabilitatea că ar fi fost frați drepți, bazându-ne pe unele surse tangențiale. De exemplu, la 14 martie 1682, când Anrdonic Cerchez face cumpărături în satul Dragomirești, ținutul Tutovei, cu loc de casă, „de zămnic”, cumpărat cu 8 galbeni de la Ștefan Gofei, având în calitate de martori pe comisul Ștefan Cerchez și pe stolnicul Alexandru Cerchez[47]. Inițial, am presupus că tustrei Cerchezeștii – Andronic, Ștefan și Alexandru – sunt răzăși ai moșiei Dragomirești, existând astfel probabilitatea ca ei să fi fost rude apropiate, și anume frați, având în vedere că nu sunt cunoscute numele părinților lui Andronic Cerchez și ai lui Alexandru Cerchez, însă îl știm pe cel al tatălui comisului Ștefan Cerchez, Ioniță spătarul. Această presupune este răsturnată de un document din 23 septembrie 1669, când, de fapt apare prima dată în documentele Andronic aga, martor, alături de Abăza Cerchezul (Andrei Abăza) vistiernic și Ștefan Cerchezul comis, la o vânzare în Iași[48]. Atestarea lui Abăza Cerchezul,

[44] Doamna Ecaterina Cercheza era originară dintr-un neam nobil cerchez înrudit cu hanii Crimeii, neam care a dat Imperiului Otoman pe Derviș Mehmed pașa, ce-i era unchi după mamă. Vezi Sorin Iftimi, *Doamna Ecaterina Cercheza...*, p. 53-54.

[45] Miron Costin, *op. cit.,* p. 126.

[46] Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV – XVII*, București, 1971, p. 374.

[47] *CDM*, vol. 4, nr. 702, p. 168.

[48] *CDM*, vol. 3, nr. 1872, p. 397.

alături de Andronic Cerchezul și Ștefan Cerchezul, vine să demonstreze că aceștia participă împreună, în grup, la diferite acțiuni, nu din motivul că sunt rude directe, ci pentru că aparțin aceleiași comunități etnice. Credem că, în cazul acestor documente, termenul „Cerchezul” nu e nume de familie, ci arată etnia de origine, care-i individualiza pe semnatarii actului în cauză, pentru care fapt ar fi trebuit transcrise cu minuscule. În sprijinul acestei interpretări vine și faptul că toate aceste persoane mai sus indicate participă la soluționarea unei probleme în sânul comunității etnice cercheze din Țara Moldovei. În același mod, implicarea lui Ștefan Cerchez și Alexandru Cerchez, la 14 martie 1682, în calitate de martori, la o tranzacție funciară a lui Andronic Cerchez, pare a fi un gest de solidaritate etnică. De aceea, suntem dispuși a considera că Andronic Cerchez ar fi, dacă nu fratele mai mic al doamnei Ecaterina, așa cum au presupus Constantin I. Andreescu și Constantin A. Stoide[49], atunci cel puțin un nobil cerchez care a însoțit-o în Țara Moldovei.

[49] Constantin I. Andreescu, Constantin A. Stoide, *Ștefăniță Lupu, domn al Moldovei (1659-1661)*, București, 1968, p. 69, „unchiul domnului Andronache Cerchezul”. Acești autori îl consideră pe Andronic postelnicul drept frate al Ecaterinei Cercheza, pentrtu că la urcarea în scaunul domnesc Ștefăniță vodă Lupul îl înlătură pe Stamati Sacâzliul din dregătoria de mare postelnic pe care o dă lui Andronache, adică schimbă în funcție o rudă infidelă pe una de nădejde. Deși tot ei constată că acest Andronic este menționat ca fost mare postelnic încă în domnia lui Gheorghe vodă Ghica (p. 93), însă califică acest fapt drept o confuzie. Iar înlăturarea lui Andronic din dregătoria de postelnic, la 1660, și înlocuirea cu Nicolae Racoviță este pusă pe seama bătrâneții. (p. 71); Nicolae Stoicescu deosebea pe acest Andronache (Andronic) postelnicul, care ar fi de neam grec, odată ce semnează grecește (deși grecește fi putut semna și un cerchez – *n.n.*), de Andronic Cerchez stolnicul, fără a se pronunța asupra relației de neam a acestuia cu doamna Ecaterina; vezi Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 374; Istoricul I.C. Filiti credea că un Andronic a fost fratele doamnei Ecaterina iar celălalt, Andronic stolnicul a fost fiul său („într-un material manuscris, redactat de marele istoric I.C. Filitti (la cererea familiei Cerchez și pe baza atât a unor documente din arhive, cât și a unor acte din colecția acestei familii), se sugerează o posibilă scoborâre a acestora din marele stolnic Andronic, fratele Ecaterinei circaziana, devenită între 1639-1640, a doua soție a lui Vasile vodă Lupul, coborâre prin fiul său Andronic II (capuchehaie la poartă 1672, mare stolnic 1684, mare spătar 1691, mare stolnic 1692), căsătorit cu Axana lui Iurie Căpotici, având ca fiu pe Miron, treti spătar”), citat din Ștefan D. Pleșia, *Politică și genealogie: familia Cerchez din Țara Românească* // Arhiva Genealogică, an II (VII), Iași, 1995, Nr. 3-4, p. 157.

În dregătorii, în afară de funcția de aga, Andronic Cerchez a fost și capuchehaie la Poartă, între 1672-1673; este menționat ca fost armaș, în anii 1673, 1679, mare stolnic, în 1686, mare pahar, în 1688 și în 1689, mare spătar în 1690 și la 12 aprilie 1691[50], apoi ca mare vornic al Țării de Sus, între 10 ianuarie 1692 și 13 iunie 1692[51], iar la 1695, este numit fost mare vornic[52]. Cunoaștem că a fost căsătorit cu Axana[53], fiica lui Iurie Căpotici, și a avut trei copii: fiica Maria și doi fii: Miron Cerchez, căsătorit cu Maria, fiica lui Ilie Saule, copiii cărora au fost Iordache Cerchez șetrar, Andronic, Vasile și Saule; Vasile Cerchez cămăraș, căsătorit cu Măricuța, fiica lui Vasile Gheuca, fiul lor fiind Mihălachi Cerchez spătar[54]. Referitor la familia lui Andronic Cerchez, mare spătar, există un act din 12 februarie 1716, în care este amintit fiul lui Andronic, Miron Cerchez, și familia sa, însă, probabil, la acea dată el era răposat, deoarece soția sa, Maria, și fiii Saule, Vasile și Andronic, vând un loc de prisacă din satul Dragomirești ce fusese cumpărat de Andronic Cerchez de la Ionașco Gafeiu din Dragomirești Tofanei spătăroaie, soția lui Ilie Enache, fost mare spătar, pentru 5 lei.

Din vița lui Andronic Cerchez, conform unor opinii, descinde ramura valahă (muntenească) a neamului Cerchez. Ștefan D. Pleșia admite că „Dumitrache Cerchez, întemeietorul familiei din Valahia, născut – conform tradiției – în Moldova", ar fi fiul lui Vasile Cerchez, nepot lui Miron Cerchez și strănepot lui Andronic Cerchez[55]. În acest context, trebuie să amintim că Octav-George Lecca considera că neamul Cerchez

[50] *CDM*, vol. 4, nr. 1343, p. 301-302.

[51] *Ibidem*, nr. 1436, p. 322, nr. 1477, p. 331.

[52] Nicolae Stoicescu, *op. cit.,* p. 374.

[53] Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la Istoria României*, București, 1901-1913, vol. 5, p. 222-223.

[54] Gheorghe Ghibănescu, *Surete…,* vol. 14, nr. LXXXIX; Ștefan D. Pleșia, *op. cit*., p. 157, „Miron, treti spătar 1695-1709 (când i se pierde urma), căsătorit cu Maria Ilie Saul care, la rândul său, are trei fii: 1) Saul, vel vornic, căsătorit cu Paraschiva Balș (1711); 2) Vasile și 3) Andronic, autorul ramurii Cerchez din Huși, stinsă în 1919 cu Theodor Cerchez"; Octav-George Lecca, *Familiile boierești române. Istorie și genealogie (după izvoare autentice)*, Cu adnotări, completări și desene de Mateiu Caragiale. Ediție de Alexandru Cornescu, București, p. 222, „marele vornic Saul Cerchez trăia către 1700. El avea de soție pe Paraschiva, fiica vornicului Ionașco Balș".

[55] Ștefan D. Pleșia, *op.cit*., p. 157-158, „Despre Vasile nu se știe mai nimic, ceea ce a lăsat loc ipotezei că ar fi fiul său, strămutat din motive de sărăcie".

din Țara Românească era de „origine greacă, înrudit cu principele Mavrocordat și stabilit în Valahia din secolul trecut (XVIII – *n.n.*)", iar Matei Caragiale, care-l completează, susținea proveniența armenească a acestora[56].

IV.3.3. Alți Cerchezești

Cunoaștem că, în 1653, în decursul luptelor pentru scaunul domnesc dintre Vasile vodă Lupul și Gheorghe vodă Ștefan, de partea primului concurent, participă și cerchezii ce au venit în Țara Moldovei împreună cu doamna Ecaterina[57]. La 15 ani după sosirea în Țara Moldovei, cerchezii reprezentau o forță combativă importantă, alături de clanul Hânceștilor. Or, un asemenea grup militar activ nu putea să fie format doar din doi cerchezi: Andronic și Alexandru, la care îl mai putem alătura și pe Ștefan Cerchez. Considerăm grupul cerchezilor, menționat de cronicarul Miron Costin, mult mai numeros, decât trei oameni. Nu cunoaștem numele tuturor cerchezilor, însă putem admite că printre ei figurau cel puțin Neculai Cerchez, Constantin Cerchez, Ieremia Cerchez, Alexandru Cerchez, probabil și Ionașco Cerchez, care apar în documentele de mai târziu deținând dregătorii importante în sistemul administrativ al Țării Moldovei. Astfel, la 29 iulie 1642, la Galați, apare în calitate de martor la o vânzare în satul Otici, pe Soholui, un ***Neculai Cerchez***[58]; aproximativ între anii 1655 și 1660, în calitate de martor este atestat ***Constantin Cerchez***, fost stolnic[59]; sau armașul ***Ieremia Cerchez*** care, la 20 martie 1677, se afla în ținutul Orheiului, la Peștere, semnând împreună cu mulți boieri orheieni dania făcută în satul Trebujeni lui Andrei Mihuleț de către Donosie de Trebujeni[60]; iar ***Alexandru Cerchez*** stolnicul este cel care apare ca martor, alături de Ștefan Cerchez și

[56] Octav-George Lecca, *op. cit*., p. 222.

[57] Miron Costin, *op. cit*., p. 126.

[58] *Documenta Romaniae Historica* (în continuare: *DRH*), A., Moldova, vol. XXIV (1637-1638). Volum editat de C. Cihodaru și I. Caproșu, București, 1998, nr. 535, p. 445-446.

[59] *Catalogul Documentelor Moldovenești din arhiva istorică a statului* (în continuare: *CDM*), vol. 2 (1621-1652). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Iulia Gheorghian, Veronica Vasilescu, Doina Duca, București, 1959, nr. 2021, p. 395.

[60] Aurel V. Sava, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*, București, 1944, p. 140.

Andronic Cerchez, la 14 martie 1682, la o vânzare[61]. Ceva mai devreme, la 9 august 1671, Gheorghe vodă Duca întărește „boiarinului nostru, Alexandru Cerchejul (mai sus Cerchiazul – *n.n.*) stolnicul și giupănesii sali, Irinii, featei lui Pelin, ceau fostu vistearnic" o parte de ocină din moșia Ilișești, ținutul Sucevei, „cu vatră de sat, cu lazuri, și cu poian, și cu fânaț, și cu locuri de țarină și cu tot venitul", care moșie, în timpul domniei lui Gheorghe vodă Ștefan, a fost dăruită lui Pelin vistiernicul de Andriiaș medelnicer, fiul lui Toderașco logofătul, care, la rândul său, o avea de cumpărătură părintească de la niște răzăși de Ilișești[62]. Tot el este menționat ca martor, mazil, fost stolnic, la 27 noiembrie 1696. Iar acel Sandu Cerchez, evidențiat de actul din 9 iunie 1709, când este martor la vânzarea unor vecini[63], ca și în 28 martie 1718[64], probabil este identic cu Sandu (Alexandru) Cerchez, fiul lui Andronic Cerchez, nu și cu Alexandru Cerchez stolnicul; un alt cerchez care ar fi putut participa la evenimentele din 1653 este ***Ionașco Cerchez***, al cărui fiu, Ion, participă, la 12 mai 1701, în calitate de martor, la o vânzare[65].

Deși în documentele editate toate aceste persoane enumerate mai sus poartă numele Cerchez, probabil, inițial, acesta indica etnia lor, apartenența la comunitatea cercheză din Țara Moldovei (după cum am văzut și în cazul lui Ștefan Cerchez), fără să fie înrudiți direct, ne excluzând însă

[61] *CDM*, vol. 4, nr. 702, p. 168.

[62] *MEF*, vol. VI, nr. 14, p. 70-73. În acest context se arată că atunci „când au fost în cursul anilor vălet 7177 (1669 – *n.n.*) sau furat diresele ceau avut de danie și de cumpărături toate de la Pelineas visterniceasa, și alte direse multe, ceau mai avut", ca urmare „un răzeaș dintr acii din Ilișești, deacă au înțăles că iau furat zapisele și diresile cele de cumpărătură ceau fostu a părintele lui Andriiaș medelniceriul, a lui Toderașco logofătul, răzeașul sau sculat cu pără șau vrut săi poprească despre acea parte de ocină, ce scrie mai sus, și au vrut să între întracea parte de ocină acii răzeași cu năpaste". În aceste condiții, Andriiaș medelnicerul „nau vrut săș lase cuvântul nici daniia, ceau fostu dăruit, să fie călcată și stinsă, ce de izvoavă sau sculat din toată voia lui și au făcut acestu zapis întăritură și au dat acea parte de ocină din sat, din Ilișești unii cucoane a lui Pelin vistiiarnicul, anume Irina, să fie a ei aleasă dispre alții a ei".

[63] *Catalogul documentelor moldovenești din direcția arhivelor centrale* (în continuare: *CDM*), vol. 5 (1701-1720). Volum întocmit de Veronica Vasilescu, Doina Duca-Tinculescu, București, 1975, nr. 864, p. 231.

[64] *Ibidem*, nr. 1563, p. 427-428.

[65] *Ibidem*, nr. 30, p.10.

originea din aceeași tulpină de neam, încă din Țara Cerchezească. Până la depistarea unor noi documente, ce ar permite identificarea locului acestor cerchezi în spița neamului Cerchezeștilor, am găsit de cuviință să-i asociem într-acest mod, care ni se pare unul echilibrat.

De altfel, numele Cerchez, este atestat și la persoane de origine română, greacă sau armeană. De exemplu, la 3 iunie 1648, este menționată o oarecare Cercheja, fiica lui Mihăilă Floca, croitor din Târgul Vechi al Iașilor, nepoată a lui Vasile Haiducul. Cercheja, împreună cu tatăl, său vinde un loc de casă în Târgul Vechi lui Hristodor, fost jitnicer[66]; la 28 mai 1659, Gheorghe vodă Ghica dă carte pentru stăpânirea satului Brăești din ținutul Cârligăturii, iar printre hotarele acestui sat, în calitate de punct de reper, este indicat și toponimul „poiana lui Cerchez"[67]; la 31 iunie 1662, este atestat Cerchez, fiul Alexandrei, fata Danului din Gârlești, făcând o danie în Gârlești, ținutul Tecuci, deoarece a plătit o datorie a moșului său, Davu[68].

Nu trebuie să scăpăm din vedere faptul că, așa cum nu toți purtătorii numelui de neam „Rusul" nu aparțin neamului boieresc omonim, după cum nici nu semnifică că, în mod obligator, ar fi avut la origini identitate etnică rusească (ucraineană), deoarece termenul poate să desemneze și o persoană originară, sau care a locuit temporar, în voievodatul polonez Rusia. Astfel, numele „Cerchez", poate face referință, în unele cazuri, la persoane originare din Țara Cerchezească, de altă etnie decât cea cercheză, sau al cărei biografie, grație destinului, a fost legată de țara sau de comunitatea etnică indicată. Cu alte cuvinte, nu toți purtătorii acestui nume, în mod obligatoriu, sunt descendenți ai boierilor Cerchezești, deoarece cunoaștem că mulți cerchezi au fost parte componentă a altor categorii sociale ale Țării Moldovei[69].

[66] *CDM*, vol. 2, nr. 2021, p. 395. Ioan Caproșu, Petronel Zahariuc, *op. cit.*, nr. 348, p. 419-420.

[67] Nicolae Iorga, *Studii…*, vol. VI, 82, nr. 38.

[68] *CDM*, vol.3, nr. 820, p. 187.

[69] Sorin Iftimi, *Roabele orientale*..., p. 20-35.

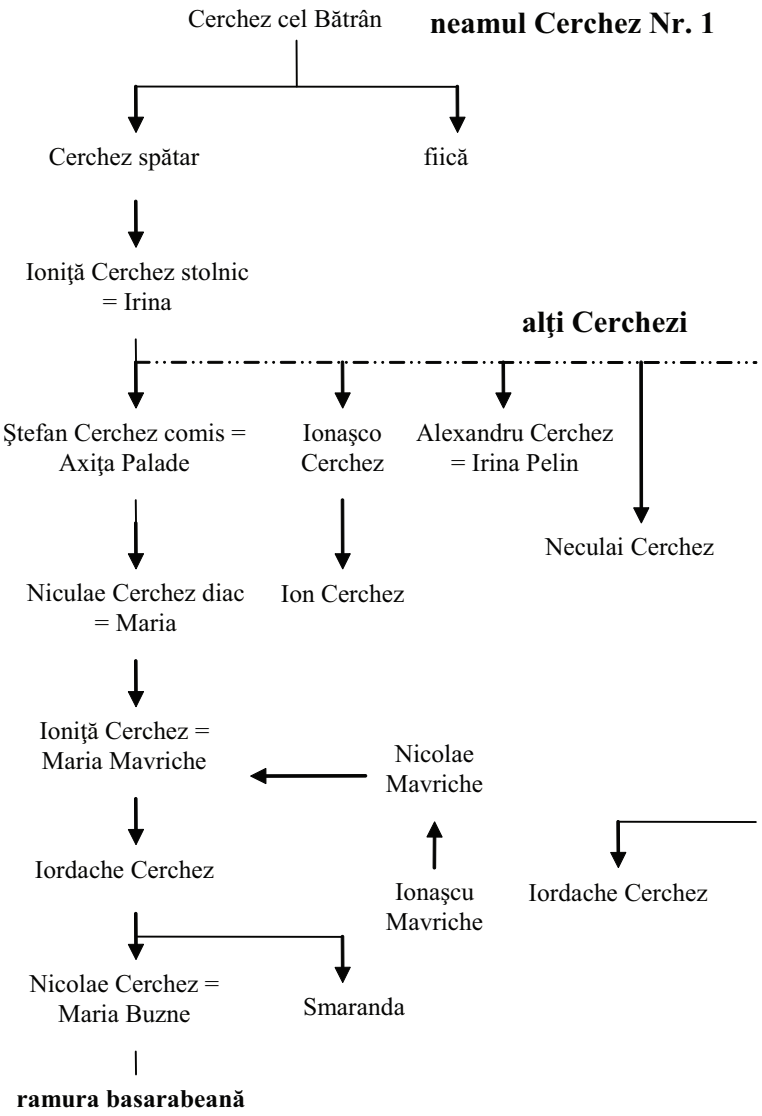

Spița genealogică a unor boieri cerchezi din Țara Moldovei (secolele XVI-XVIII)

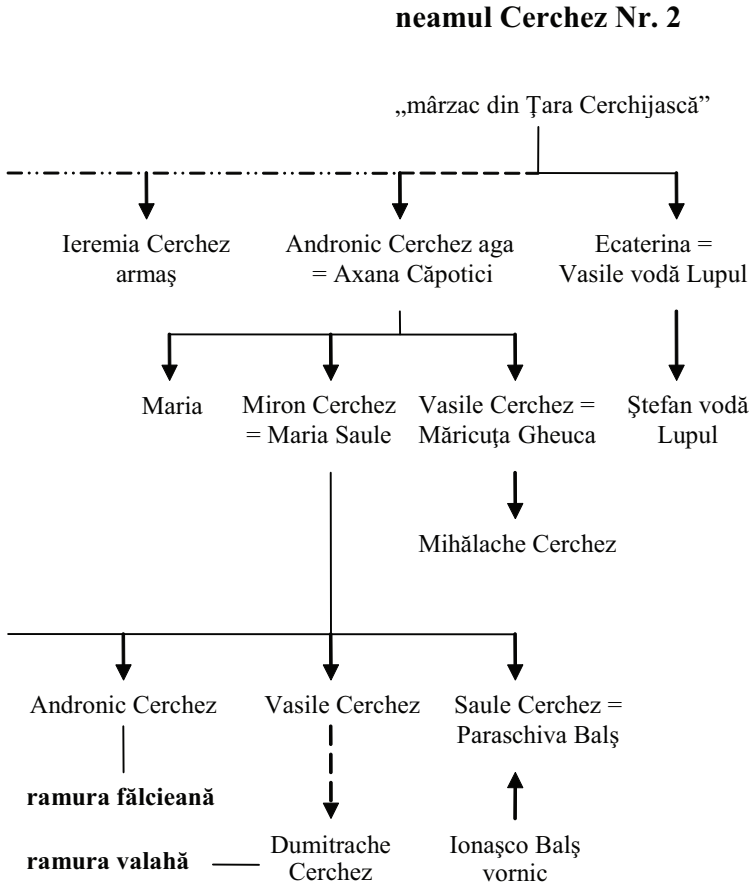

IV.4. Neamurile boierești mici de origine străină. Cazul neamului Abăzeștilor

Neamul boieresc Abăza, în Țara Moldovei, poate fi considerat, pentru secolul al XVII-lea, unul nou, fără să-i fie pusă la îndoială vechimea nobilității. Deja la începutul secolului al XVIII-lea, Dimitrie Cantemir includea pe Abăzești în rândul celor mai de cinste și mai vechi neamuri boierești moldovenești. Totodată, putem califica introducerea Abăzeștilor în lista marilor neamuri boierești ale Țării Moldovei drept gest al recunoașterii devotamentului acestora față de casa Cantemireștilor, având în vedere că un reprezentant al neamului în cauză, Ilie Abăza, împreună cu familia sa, l-a urmat pe domn în pribegia din Rusia[1]. Fără să excludem faptul că Dimitrie Cantemir într-adevăr s-ar fi condus de un asemenea raționament, totuși, pe baza documentelor epocii, putem afirma că Abăzeștii au ocupat o poziție destul de influentă în societatea moldovenească din a doua jumătate a secolului al XVII-lea, inclusiv datorită relațiilor de rudenie cu familia domnitoare.

Istoria neamului Abăza a fost studiată de mai mulți istorici, dintre care menționăm Demir Dragnev și Andrei Eșanu[2], Ștefan S. Gorovei[3], Sorin Iftimi[4], Mihai D. Sturdza[5] ș.a., fiecare abordând noi aspecte ce țin de evoluția acestui neam boieresc. Cu toate acestea, au rămas numeroase aspecte neelucidate, privind originea neamului Abăzeștilor; momente din biografia reprezentanților familiei; relațiile de rudenie cu alte neamuri din Țara Moldovei etc.

[1] Ion Neculce, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1989, p. 265; Demir Dragnev, Andrei Eșanu, *Familia Abaza în Rusia. Noi contribuții documentare* // Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol", V, Iași, 1993, 1-2, p. 671-678.

[2] Demir Dragnev, Andrei Eșanu *Date inedite despre urmașii vornicului Ilie Abăza în Rusia* // Revista de Istorie a Moldovei, Chișinău, 1994, Nr. 2, p. 3-9.

[3] Ștefan S. Gorovei, *Vechi însemnări genealogice ale familiei Abaza* // Arhiva Genealogică, I (VI), Iași, 1994, 1-4, p. 163-170.

[4] Sorin Iftimi, *Abăzeștii din sudul Moldovei* // Arhiva Genealogică, III (IX), 1997, nr. 3-4, p. 215-222.

[5] Mihai D. Sturdza, *Familiile boierești din Moldova și Țara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică și biografică*, vol. I, Abaza – Bogdan, București, 2004, p. 38-41.

Fondator al neamului Abăzeștilor a fost un nobil cerchez din tribul abazinilor[6] care, probabil, a făcut parte din grupul de curteni, rude sau slugi ce au însoțit-o, în Țara Moldovei pe doamna Ecaterina cercheza, cea de-a doua soție a domnului Vasile vodă Lupul.

Reamintim că, comunitatea etnică caucaziană s-a stabilit în Țara Moldovei pe parcursul a câtorva valuri succesive și s-a înrădăcinat lesne, fără mari probleme, în noua lor patrie, infiltrându-se în mediul boierimii moldovenești, pentru început, prin căsătorii. Documentele din epocă confirmă faptul că fondatorul neamului Abăzeștilor a fost un etnic cerchez poreclit Abăza. În acest sens, de o mare valoare este un document întocmit la 23 septembrie 1669, când a fost rezolvată o problemă internă în cadrul comunității cercheze. La momentul respectiv, sunt atestați, în calitate de martori, mai mulți reprezentanți ai comunității etnice nominalizate mai sus: Andronic aga (cerchezul), Abăza cerchezul vistier, Ștefan cerchezul comisul ș.a., mărturisind că Atanasie și soția sa, Hapca, „ce-a fost roabă lui Vasile vodă și doamnei Ecaterina", vând un loc de casă la Iași, pe Uliță Herbinte „din zăplazii caselor ce-au șezut cerchezii"[7]. Astfel, prezența în rândul cerchezilor a unui boier Abăza, deținător al dregătoriei de vistier, vine să confirme originea caucaziană a neamului Abăzeștilor deoarece, pentru această perioadă, în Țara Moldovei exista un singur boier Abăza vistierul, anume Andrei Abăza.

IV.4.1. Abăza cel Bătrân

După cum arată și numele de neam, Andrei Abăza este fiul unui abazin pe care îl vom numi în continuare, în mod convențional, Abăza cel Bătrân. În condițiile în care lipsesc documentele referitoare la momentul venirii și la primii ani de aflare în Țara Moldovei a lui Andrei Abăza, putem admite provizoriu, evident cu anumite rezerve, că Abăza cel Bătrân a fost primul reprezentant al Abăzeștilor în spațiul carpato-nistrean, totodată revenindu-i și rolul de întemeietor de neam.

[6] Abazinii – o ramură nord-caucaziană a abhazilor, emigrați în Cerchezia din patria lor - Abhazia. Actualmente, locuiesc în Republica Karaceaevo-Cerkesă, Federația Rusă. În nordul Caucazului mai există un trib cerchez de origine abhază: abedzahii, asimilați de cerchezii autohtoni.

[7] *Catalogul documentelor moldovenești din arhiva istorică a statului*, (în continuare: *CDM*), vol. 3 (1653-1675). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Negulescu, Veronica Vasilescu, Cornelia Crivăț, București, 1968, nr. 1872, p. 397.

Avem tot temeiul să presupunem, după cum am mai menționat, că venirea lui Andrei Abăza, care pare să fi fost la o vârstă destul de fragedă, în Țara Moldovei a avut loc în jurul anilor 1638-1639, împreună cu însoțitorii doamnei Ecaterina cercheza. Având în vedere faptul că, din momentul sosirii comunității cercheze (1638/1639) și prima mențiune documentară a lui Andrei Abăza (1669) sunt 30 de ani, admitem că acesta s-a născut în Țara Moldovei, asemenea lui Ștefăniță vodă, fiul lui Vasile vodă Lupul și al Ecaterinei cercheza.

La venirea în Țara Moldovei, Andrei Abăza a fost însoțit probabil și de tatăl său, Abăza cel Bătrân, iar o soră, al cărei nume nu-l cunoaștem, a fost căsătorită cu Gavril Coci hatmanul, fratele lui Vasile vodă Lupul. În ce privește sora lui Andrei Abăza, înclinăm a crede că aflarea ei în Țara Moldovei nu poate fi legată de momentul venirii fratelui, deoarece către 1643 este atestat fiul ei, Niculae Abăza, de o vârstă care-i permitea să se implice în litigii funciare.

Gavril Coci hatmanul a fost căsătorit nu o singură dată; din una din aceste căsătorii, probabil neoficiale (presupunerea existenței unei roabe de origine abazină sau cercheză corespunde perfect moravurilor epocii), se născuse Niculae (fratele acestuia, Radu Coci stolnicul, probabil să se fi născut dintr-o altă căsătorie a lui Gavril hatmanul), poreclit Abăza, după numele bunicului său sau după numele poporului din care își avea originea rudele mamei sale – abazinii cerchezi, etnonim ce se transformase în Țara Moldovei, ca și în cazul neamurilor Cerchez, în nume de neam.

Despre existența relațiilor de rudenie dintre Gavril Coci hatmanul și neamul Abăzeștilor ne mărturisește un document emis la 6 iunie 1708, când domnul Mihai vodă Racoviță judecă pricina dintre Ion Abăza, fiul lui Andrei Abăza, și judele domnesc pentru un țigan. Ion Abăza prezintă un ispisoc de la Alexandru voevod, fiul lui Antonie vodă Ruset, pentru tatăl acelui țigan, pe care îl daruiește lui Andrei Abăza, fost clucer. În context, se menționează că țiganul era domnesc, de zestre de la Gavril Coci hatmanul[8].

[8] *Catalogul documentelor moldovenești din arhiva istorică a statului* (în continuare: *CDM*), vol. 5 (1701-1720). Volum întocmit de Veronica Vasilescu, Doina Duca-Tinculescu, București, 1975, nr. 755, p. 199.

IV.4.2. Niculae Abăza

Despre cazul lui Niculae Abăza și al fratelui său, Radu, care în documente sunt frecvent menționați împreună, s-a discutat mult. În această situație, când unul dintre frați, anume Niculae, purta numele Abăza, antroponim care, ceva mai târziu, a devenit cognomen al unui neam boieresc destul de influent, a creat confuzie în mediul științific. Unii cercetători consideră, fără semnalarea vreunui document ce ar veni în sprijinul supoziției, reieșind doar din asemănarea numelor, că Niculae Abăza a fost frate drept cu Andrei Abăza iar ambii – fii ai lui Gavril Coci hatmanul[9]. Alți istorici admit că extensia antroponimică „Abăza", care însoțea prenumele lui Niculae Coci, ar fi fost o poreclă, iar apariția ei a fost pusă în legătură cu numele unei pașale turcești de la Silistra, anume Abaza-pașa[10]. Se încercase, în mod artificial, de a atribui această poreclă și lui Radu stolnicul, fratele lui Niculae Abăza[11].

În toate aceste cazuri se simte o lipsă acută de argumente. În opinia noastră, ipoteza că Niculae Abăza și Radu stolnicul, fii ai lui Gavril Coci hatmanul, ar fi frați vitregi, de la mame diferite, face mai multă claritate în această chestiune. Astfel, relația de rudenie dintre Nicolae Abăza și neamul Abăzeștilor apare ca ceva firesc, ținând cont de faptul că în familia Coci mai existase un precedent similar: Vasile vodă Lupul a fost și el căsătorit de două ori, inițial cu Tudosca Bucioc, iar mai târziu cu Ecaterina cercheza, ultima, după cum am mai menționat, era originară din Cerchesia. În această ordine de idei, nu trebuie să uităm că, în Orientul medieval (Imperiul Otoman, Imperiul Persan, Hanatul Crimeei etc.), exista moda ca nobilii să se căsătorească cu femei de origine caucaziană. Aceste idei își găsesc confirmare în tendințele, pretențiile și ambițiile ce persistau în mediul boierimii moldovenești la finele secolului al XVI-lea – mijlocul secolului al XVII-lea, în special pe

[9] Mihai D. Sturdza, *op. cit.*, p. 38-41.

[10] Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 168; vezi și Miron Costin, *Opere*, *Letopisețul Țării Moldovei*, Chișinău, 1989, p. 80-83. Cronicarul evidențiază faptul că Vasile vodă Lupul a venit la domnie și datorită ajutorului considerabil acordat de Abăza-pașa de la Silistra. Acest Abăza-pașa a fost un bun conducător de oști, a avut un rol important la începutul anilor 30 ai secolului al XVII-lea în determinarea evoluției Țărilor Române.

[11] Nicolae Stoicescu, *Dicționar al marilor dregători din Țara Românească și Moldova, sec. XIV-XVII*, București, 1971, p. 338.

timpul domniei lui Vasile vodă Lupul, care era un model de imitare[12]. Însă, predelecția elitei Țării Moldovei de a-și lua soții de origine caucaziană (cercheză, abazină etc.) nu poate fi limitată doar la un simplu gest de subscriere la obiceiului timpului, să nu uităm de impresiile pe care le-a produs consoarta caucaziană a lui Vasile vodă Lupul când a ajuns la curtea domnească: „Părea că toate farmecele își așezase reședința în persoana ei”[13].

Dar să revenim la subiect. Despre Niculae Abăza nu se cunosc prea multe date ca și despre întreaga boierime moldovenească. Niculae Abăza apare în documentele interne în 1643, însă este menționat tangențional, în legătură cu un zapis pe care îl semnase cu referire la moșiile Cârsteşti și Tazlăul-Sărat[14]. De fapt, este unicul document publicat, din epoca lui Vasile vodă Lupul, în care este amintit Niculae Abăza. Rămâne necunoscut modul în care Niculae Abăza a reușit, împreună cu fratele său, Radu stolnicul, să se salveze de persecuțiile lui Gheorghe vodă Ștefan. Se știe că doi dintre frații lor (Alexandru paharnicul și Enache comisul), copii ai lui Gavril Coci hatmanul, au fost executați la porunca domnului Gheorghe vodă Ștefan în 1653, la curțile acestuia din satul Buciulești, ținutul Neamț[15]. Izvodul lui Ștefan Ghindă postelnicul, scris în prima jumătate a secolului al XVIII-lea și bazat pe amintirile bunicii acestuia, Arhonda Mironeasa, vară cu Gavril Coci hatmanul, arată că fiii acestuia din urmă, Radul stolnicul (Răducanul) și Ștefan, au fost otrăviți la indicațiile lui Gheorghe vodă Ștefan[16]. Din cele expuse de Ghindă postelnicul rezultă că Ștefan și Răducanul au fost unicii fii ai lui Gavril Coci hatmanul.

Probabil că este vorba despre o confuzie, deoarece „a otrăvi” nu semnifică neapărat „a omorî”. În spijinul acestei presupuneri vine faptul că Radu stolnicul apare în documente alături de un alt frate, Niculae

[12] Miron Costin, *Opere*, *Letopisețul Țării Moldovei*, Chișinău, 1989, p. 88, „omu de hire înaltă și împărătească, mai mult decât domnească”.

[13] Ion Mihai Cantacuzino, *O mie de ani în balcani*, București, 1996, p. 136.

[14] *Catalogul documentelor moldovenești din arhiva istorică a statului* (în continuare: *CDM*), vol. 2 (1621-1652). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Iulia Gheorghian, Veronica Vasilescu, Doina Duca, București, 1959, nr. 1679, p. 338.

[15] Miron Costin, *op. cit.,* p. 152.

[16] Nicolae Iorga, *Studii și documente cu privire la Istoria Românilor*, vol. III, București, 1902, p. 31-33.

Abăza sulgerul, activând o perioadă și în domnia lui Ștefan vodă Lupul, deci după înlăturarea lui Gheorghe vodă Ștefan din scaunul domnesc.

Frații reapar în documente abia la 27 mai 1658, când fac o danie mănăstirii Agapia: două mori pe Putna și satul Ipotești[17]. Această danie este întărită mănăstirii la 25 septembrie 1661 de către Grigoraşco paharnicul și Măricuța vămeșoae, specificându-se că morile se află în satul Gavrilești de pe Putna. În document se vorbește despre frații lor, „Abâza și Radul stolnicul”, la timpul trecut, ceea ce ne face să presupunem că la acel moment erau răposați[18]. Niculae Abăza, cu puțin înaintea datei de 18 iulie 1661, vinde lui Pascal vistiernic din moșiile sale: satul întreg Husienii, pe Jijie, în ținutul Dorohoi, cu vecini și vad de moară în Jijie, cumpărătură a tatălui său Gavril Coci hatmanul și o parte din moșia personală – satul Toderenii, de asemenea în ținutul Dorohoi.[19] Probabil că Niculae Abăza a murit între 18 iulie 1661 și 25 septembrie 1661.

În 1662, martie 12, Eustatie vodă Dabija întărește lui Gheorghe Duca, al II-lea vistier, patru fălci de vie la Cotnari, în dealul Țombricul, cu cramă și pivniță de piatră, ce fuseseră ale răposaților Radu, fost mare stolnic, și Niculae Abăza, fost sulger, fii ai lui Gavril Coci hatmanul, care avuseseră datorii. O parte din ele le-a plătit Duca, vistierul al II-lea, ca urmare a mai multor procese de judecată avute cu fiii lui Gheorghe Coci hatmanul, veri primari cu datornicii răposați[20].

Astfel, constatăm că Niculae Abăza, după o perioadă de absență din documentele vremii, anume în epoca lui Gheorghe vodă Ștefan, când este în disgrația domnului, reapare în domnia fiului lui Vasile vodă Lupul. La 20 aprilie 1660, domnul Ștefan vodă Lupul întărește vânzarea verilor săi, frații Radul, mare stolnic, și Niculae Abăza, al II-lea sulger, anume satul Ternăuca de la ținutul Cernăuților, către Pascal, al III-lea vistiernic, pentru 450 de ughi, sat pe care ei, anterior, îl cumpăraseră de la Ileana, soția lui Constantin Ciogolea, fost mare spătar[21]. Frații sunt nevoiți să-și

[17] *CDM*, vol. 3, nr. 354, p. 95.

[18] *Ibidem*, nr. 721, p. 166.

[19] *Moldova în epoca feudalismului*, vol. V (1661-1670), alcătuitori: D. M. Dragnev, A. N. Nichitici, L. I. Svetlicinaia, P. V. Sovetov; sub redacția lui P. V. Sovetov, Chișinău, 1987, nr. 10, p. 44-46.

[20] *CDM*, vol. 3, nr. 773, p. 177.

[21] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. IV, Iași, 1908, nr. CXCVI, p. 209-210.

vândă moșiile, deoarece aveau multiple datorii încă din perioada domniei lui Gheorghe vodă Ștefan, când fuseseră obligați de domn la plata unor sume enorme pentru a-și salva viața, fapt confirmat documentar. La începutul anului 1663, domnul Eustratie vodă Dabija îl împuternicește pe Ilie Șeptelici, mare vornic, să scoată în vânzare satele, moșiile și casele lui Radu, fost stolnic, și Niculae Abăza, sulger, „pentru plata datoriilor rămase de pe urma acestora”[22]; în aceeași perioadă îi este întărit lui Baca, fost comis, unul din satele datornicilor, Bumbotești, ținutul Iașilor, pentru datoria de 150 de lei ce o avuse la fii lui Gavril Coci hatmanul[23].

La finele anului 1663, doamna Ecaterina, soția lui Eustratie vodă Dabija, a cumpărat satul Zăluceni, ținutul Orheiului, cu vecini, de la Anița păhărniceasa, fiica lui Grigore Ureche, fost mare vornic, în documentul de vânzare menționându-se mărturia dată doamnei Ecaterina de către marii boieri, la 12 decembrie, din care aflăm că acest sat fusese zălogit Antimiței păhărnicesei pentru 510 lei de către frații Radul stolnicul și Niculae Abăza sulger, fii ai lui Gavril Coci hatmanul[24].

Așadar, constatăm faptul, semnalat și de cronicari, că după 1653 casa lui Vasile vodă Lupul a fost ruinată în mare parte. Ultimii reprezentanți ai acesteia, acumulând mari datorii, au fost obligați de circumstanțe să-și vândă sau să-și zălogească numeroasele moșii și sate pe care le dobândiseră în domnia unchiului lor[25]. Frații Radu stolnic și Niculae Abăza dispar din sursele istorice, în împrejurări necunoscute, în jurul anului 1661. Merită atenție și situația, atestată în marea majoritate a documentelor, în care acești doi frați se izolează și formează o partidă deosebită de ceilalți copii ai lui Gavril Coci hatmanul, care mai rămăseseră în viață după 1653, separare provocată, în opinia noastră, de soarta comună care i-a unit sau de originea lor abazină.

IV.4.3. Andrei Abăza

Andrei Abăza, fiul lui Abăza cel Bătrân, reușește să-și mențină o poziție relativ stabilă, fiind prezent în dregătorii pe parcursul celei de-a doua jumătăți a secolului al XVII-lea. Este menționat în documente la

[22] *CDM*, vol. 3, nr. 925, p. 205-208.

[23] *Ibidem*, nr. 925, p. 205-208.

[24] *Ibidem*, nr. 1015, p. 226.

[25] Miron Costin, *op. cit*., p. 152-153; Nicolae Iorga, *op. cit*.; Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992, p. 114.

5 martie 1657, în calitate de fost cămăraș, martor la vânzarea de către Toader, fiul lui Năstase din Vicoleni, a unei părți din satul Pomârla, ținutul Dorohoi[26]. La 18 februarie 1660, este mare cămăraș[27]. Această situație vine în sprijinul presupunerii înrudirii Abăzeștilor cu neamul Coci, deoarece cariera lui Andrei Abăza, pentru o anumită perioadă, a evoluat ca și cea a lui Niculae Abăza: aflarea în mazâlie în domnia lui Gheorghe vodă Ștefan și în boierie la Ștefan vodă Lupul, situație caracteristică neamurilor boierești apropiate casei lui Vasile vodă Lupul.

În domnia lui Eustratie vodă Dabija, este din nou mazâl, fost cămăraș. În această postură este amintit de actele datate cu 12 mai 1663[28] și 18-20 decembrie 1664[29], pentru a deveni al II-lea stolnic în domnia lui Gheorghe vodă Duca, așa cum arată documentele din 28 decembrie 1665[30] și 13 martie 1666[31]. Nu știm ce statut a avut în timpul domniei lui Iliaș vodă Alexandru din cauza insuficienței documentare. În a doua domnie a lui Gheorghe vodă Duca, Andrei Abăza se află în dregătoria de vistier, menționat într-un document din 23 septembrie 1669[32], când participă alături de alți cerchezi – Andronic aga (cerchezul), Ștefan cerchezul comisul, martori, la vânzarea unui loc de casă la Iași, pe Ulița Herbinte „din zăplazii caselor ce-au șezut cerchezii” făcută de Atanasie și soția sa, Hapca, „cea fost roabă lui Vasile vodă și doamnei Ecaterina”[33]. În timp ce la 29 mai 1670[34], în timpul aceluiași domn, apare ca fost vistiernic în legătură cu litigiul avut cu Ion Pisovschie pentru cei doi cai ai lui Andrei Abăza „biv vistiernic” omorâți de către țiganul Ursul al lui Pisovschie. Pentru pagubă, Andrei Abăza primește de la Ion Pisovschie un cal estimat drept 50 de lei, și încă 4 galbeni pe care îi dăduse Abăza aprozilor „ce îmblau după țigan”.

[26] *CDM*, vol. 3, nr. 234, p. 71.

[27] *Ibidem*, nr. 493, p. 123.

[28] *Ibidem*, nr. 973, p. 218.

[29] *Ibidem*, nr. 1097-1098, p. 243.

[30] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. IV, Iași, 1908, nr. CLXXXVI, p. 194-195.

[31] *CDM*, vol. 3, nr.1310, p. 287.

[32] *Ibidem*, nr. 1872, p. 397.

[33] *Ibidem*, nr. 1872, p. 397.

[34] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade*, vol. IV, Iași, 1908, nr. CXCVI, p. 209-210.

În calitate de vornic de poartă este atestat în acte de la 2 decembrie 1773[35] până la 25 aprilie 1677[36]; din mai 1677 până în martie 1678, este clucer[37], pentru ca de la 23 aprilie 1678 până la 12 decembrie 1686 să fie vornic[38], fără a se specifica ce fel de vornic.

La 15 iunie 1690, este atestat din nou clucer[39] și, înainte de 30 mai 1692, apare ca martor la o vânzare în calitate de mare pitar[40], la 20 iulie 1693 este din nou vornic[41] ca peste un an, la 28 august 1694, să fie menționat în mazâlie cu statutul de fost vornic al doamnei[42]. Pentru ultima dată este menționat ca vornic într-un act din 23 decembrie 1703[43] în calitate de martor. În următorii ani, probabil, nu a deținut nicio dregătorie, fiind la o vârstă înaintată. Se știe cu certitudine că Andrei Abăza a decedat în 1707 și a fost înmormântat în biserica de la mănăstirea Solca[44].

Andrei Abăza a fost căsătorit cu Safta Dociul[45], având împreună șase copii: fiii Ilie Abăza, Ion Abăza, Simion Abăza și fiica Ana, căsătorită de două ori, în prima căsătorie cu Dumitrașco Gherghel, în a doua – cu Gavrilaș Dobrenschie[46].

În privința moșiilor stăpânite de Andrei Abăza, nu dispunem, pe moment, de un catastif al acestora, însă într-o oarecare măsură pot fi

[35] *Catalogul documentelor moldovenești din arhiva istorică a statului*, vol. 4 (1676-1700). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculescu, Veronica Vasilescu, Negulescu Constanța, București, 1970, nr. 158, p. 58; nr. 2326, p. 484.

[36] *Ibidem*, nr. 158, p. 58.

[37] *Ibidem*, nr. 167, p. 60; nr. 200, p. 66; nr. 257, p. 77-78.

[38] *Ibidem*, nr. 262, 263, 264, 265, p. 79; nr. 620, p. 151-152; nr. 672, p. 163-163; nr. 806, 807, 808, p. 189; nr. 963, p. 220; nr. 1059, p. 240.

[39] *Ibidem*, nr. 1250, p. 282.

[40] *Documente românești din arhiva mănăstirii Xiropotam de la muntele Athos*. Volum editat de Florin Marinescu, Ioan Caproșu, Petronel Zahariuc, Iași, 2005, nr. 162, p. 96.

[41] *Ibidem*, nr. 1586, p. 354.

[42] *Ibidem*, nr. 1675, p. 373; în calitate de vornic mai apare și la 30 iunie 1699, vezi // Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (Șendriceni-Dorohoi)*, Huși, 1925, vol. 14, nr. XXX, p. 27-28.

[43] *CDM*, vol. 5, nr. 268, p. 67.

[44] Ștefan S. Gorovei, *op. cit*., p. 166.

[45] Teodor Balan, *Documente bucovinene*, vol. III, Cernăuți, 1937, p. 139, *Documente românești din arhiva mănăstirii Xiropotam de la muntele Athos*. Volum editat de Florin Marinescu, Ioan Caproșu, Petronel Zahariuc, Iași, 2005, nr. 91, p. 60-61.

[46] Ștefan S. Gorovei, *op. cit*., p. 167.

Piatra funerară a lui Andrei Abăza

stabilite în baza unor documente izolate. Andrei Abăza a stăpânit în cuprinsul moșiei Budeștilor, ținutul Iașilor, cu o poiană la stavnic, deasupra Budeștilor, numită Poiana Căuei, pe care o cumpărase pentru 20 de galbeni de la Sofronia, fata lui Dumitrașco Căuei, și de la nepoatele sale. În ziua următoare, după ce a făcut cumpărătura, la 19 februarie 1660, Andrei Abăza face danie această poiană mănăstirii Dealul Mare a lui Iani Hadâmbul[47]; la Cotnari, stăpânea șase fârtae de vie pe Dealul Mândru, pe care la 25 martie 1670, Abaza Cerchezul al II-lea vistier, împreună cu soția sa, Safta, fata lui Dociul, le vinde lui Păun, mare vameș, pentru o datorie de 110 lei. Via fusese primită de Abăza drept zestre

[47] *CDM*, vol. 3, nr. 493-494, p. 123.

de la Dociul și de la soacra sa, Antimia[48]; în satul Răchitoasa, stăpânea cumpărătura făcută la 20 martie 1677 de la Cârste, fiul lui Luchian, din vatra satului, câmp, țarină, fâneață, pădure, loc de prisăci și pomet, pentru 9 galbeni[49]. Satul era situat pe pârâul Zeletin, ținutul Tecuciului; la 23 aprilie 1678, Andrei Abăza vornicul se învoiește cu Enache clucerul, ginerele lui Stamatie Hioti, mare postelnic, pentru stăpânirea unui loc de pe valea Răchitoasei unde Enache clucerul făcuse biserică. Ei ajung la înțelegerea ca Andrei Abăza să stăpânească locul de la Șipot în jos, până la hotarul Cârnei, iar Enache clucerul – de la Șipot în sus[50]; în 1686, mai face o cumpărătură în satul Răchitoasa de la Lupul, fiul lui Năstascu, și de la soția lui, Anghelița, pentru 50 de lei[51]; în satul Țifești, ținutul Putnei, Andrei Abăza avea părți de moșie, deoarece în aprilie 1677 se află în acest sat, în calitate de martor, la niște vânzări de ocină. Presupunem că era răzăș de Țifești[52], Abăza vornicul apare foarte des ca martor la vânzări sau danii efectuate de răzăși în satele Răchitoasa, Răchitiș, Șendrești, Dobrotești, Cârna etc. Probabil că majoritatea moșiilor sale erau concentrate în această regiune, în ținuturile Tecuci și Putna; Pe dealul Bârnovei, Andrei Abăza stăpânea un loc de prisacă, în pădure, loc pe care îl cumpărase de la Dumitrașcu diaconul, fiul lui Vasile, fost diacon la biserica Sf. Nicolae din Iași. La 28 august 1694, Andrei Abăza dăruiește acest loc nepotului său, Lupul Abăza, fiul lui Ilie Abăza[53]; la Iași a stăpânit până la 18 decembrie 1664 niște case pe Ulița Ciubotărească, cu pivniță de piatră și ogradă pe care le-a vândut pentru 300 de lei lui Stamatie Hioti, mare postelnic[54].

În linii generale, observăm că Andrei Abăza, în domeniul funciar, dă preferință în relațiile sale boierilor din casa lui Vasile vodă Lupul: Stamatie Hioti (Sacâzliul), mare postelnic, văr cu Vasile vodă Lupul și

[48] *Documente românești din arhiva mănăstirii Xiropotam de la muntele Athos*. Volum editat de Florin Marinescu, Ioan Caproșu, Petronel Zahariuc, Iași, 2005, nr. 91, p. 60-61.

[49] *CDM*, vol. 4, nr. 147, p. 56.

[50] *Ibidem*, nr. 262, 263, 264, 265, p. 79.

[51] *Ibidem*, nr. 1059, p. 240.

[52] *Ibidem*, nr. 157, p. 57; nr. 158, p. 58; nr. 262, p. 79; nr. 265, p. 79; vol. IV, nr. 399, p. 107.

[53] *Ibidem*, nr. 1675, p. 373.

[54] *CDM*, vol. 3, nr. 1097, p. 243.

cu Gavril Coci hatmanul; Enache clucerul – ginerele lui Stamatie Hioti (Sacâzliul). În linii mari, moșiile cele mai importante ale acestora erau concentrate în aceleași ținuturi – Putna și Tecuci, la hotarul cu Țara Românească, ceea ce vine încă o dată în sprijinul presupunerii existenței unei legături de rudenie dintre Abăzești și neamul Coci.

IV.4.4. Ilie Abăza

Fiul cel mai mare al lui Andrei Abăza, Ilie Abăza, deși născut la 1655[55], apare foarte rar în documente. Probabil, actele referitoare la activitatea sa, inclusiv cele legate de tranzacțiile funciare, Ilie le-a luat cu el în momentul în care, la 1711, a fost nevoit să părăsească țara și să plece în Rusia, împreună cu domnul Dimitrie vodă Cantemir[56]. Fiind căsătorit cu Safta Rusul, fiica lui Toderașco Rusul și nepoata lui Ionașco Rusul, fost mare logofăt[57], la 11 august 1690, este atestat la judecata domnească pe care a avut-o el și cumnatul său, Toader postelnicul, fiul lui Apostolache, ambii nepoți lui Ionașco Rusul, fost mare logofăt, cu Leontie, egumenul mănăstirii Galata, pentru satul Buicani (Buiucani) din ținutul Lăpușnei. Satul a fost dăruit mănăstirii Galata de Chirițoae. Ulterior, Ramandi cel Bătrân, neștiind despre această danie, a dăruit satul lui Ionașco Rusul logofătul[58].

La 6 iunie 1699, la indicația domnului Antioh vodă Cantemir, Ion Balș, mare medelnicer, și Neculai Balș, împreună cu Ioan Sturza, fost mare jitnicer, pleacă să cerceteze neînțelegerile avute de egumenul mănăstirii Trei Ierarhi cu megieșii moșiilor acesteia din ținutul Bacăului, printre care se afla și Ilie Abăza, care construise niște case și o biserică pe pământ mănăstiresc[59].

În 1709, la 11 decembrie, Ilie Abăza vinde sulgerului Niculae jumătate din satul Drăgușeni, situat pe apa Moldovei, în ținutul Suceava, cu vecini, vaduri de mori, heleșteu și din pârâul satului. Această jumătate de sat a fost cumpărată de Ilie Abăza de la Toader, fost comis, și

[55] Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 166.

[56] Ion Neculce, *op. cit.*, p. 265.

[57] *CDM*, vol. 4, nr.1263, p.285; Nicolae Stoicescu, *op. cit.*, p. 338; Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 166-167.

[58] *CDM*, vol. 4, nr. 1263, p. 285.

[59] *Ibidem*, nr. 2103, p.4 61.

de la fiica lui, Paraschiva, cu 250 de lei. Satul a fost obținut ca zestre de către Toader, fost comis, de la socrul său, Malaiu logofăt. Într-un timp, Toader, fost comis, fiind „la nevoie", în „multă greutate", „la închisoare", și fiica sa, Paraschiva, neputând să-i vândă moșiile pentru a-l elibera, a dat jumătate din satul Drăgușenii și jumătate din satul Zăvoieni, ambele situate în bazinul râului Moldova, cu tot cu vecini, lui Ilie Abăza pentru 170 de lei, și în așa fel a fost scos din închisoare Toader, fost comis. Mai târziu, „Abăza, ajungând la nevoe... au scos această moșie la vânzare și neîncăpând altul să o cumpere de la dânsul făr numai Neculai sulgeriul căce dumnealui mai avea giumătate de sat din Drăgușeni, răzeș cu noi iau dat banii lui Abăza de mau ridicat de datorie, pe urmă vădzundure eu căi can eftin am venit eu (Toader fost comis – *n.n.*) la dumnealui Neculai sulgeriul și miau mai dat 80 de lei bani gata".

La 30 iulie 1699, Ilie Enache Țifescu stolnic și vameșii cei mari așază plata datoriei Anei, fiica lui Andrei Abăza și sora lui Ilie Abăza, soție lui Dumitrașco Gherghel, către Lazor jidovul în valoare de 548 de lei, menționând „iar pentru alte zăloage ce au mai rămas, s-au dat pe mâna lui Lazor jidovul, precum mergând Lazor pe la Bacău, să dea acelea acolo, iar de nu vor hi berbecii deplini să aibă a da vornicul Abăza berbecii și banii, să plinească și camăta sau socotitu din dzecea 12 într-un an, deci vădzând noi din toate ceau fostu între dânșii, să nu mai aibă a pârî unul pre altul, nici giupâneasa lui Gherghel pre Lazor, nici Lazor pre dânsa, și luând Lazor berbecii și caii de la Bacău să aibă a da zapisul lui Abăza pe mâna lui Ilie sinu Abăza"[60].

Ilie Abăza este atestat în dregătorie doar în calitate de vornic de Botoșani la 18 decembrie 1699[61]. Fiind căsătorit cu Safta Rusul, fiica lui Toderașco Rusul clucer, a avut 11 copii. Date prețioase despre familia lui Ilie Abăza conține un document cu însemnările aceluiași Ilie Abăza, descoperit la schitul Prodrom de la Muntele Athos de către Petre Ș. Năsturel și publicat de către Ștefan S. Gorovei. Documentul consemnează numărul, ordinea cronologică, numele și locul nașterii copiilor lui Ilie Abăza. Documentul atestă opt copii: Maria, Catrina,

[60] Gheorghe Ghibănescu, *Surete și izvoade (Șendriceni-Dorohoi)*, Huși, 1925, vol. 14, nr. XXX, p. 27-28.

[61] *CDM*, vol. 4, nr. 2132, p. 468.

Lupul, Constantin (decedat la naștere), Ion, Paraschiva, Axenia, Constantin[62]. Alte izvoare mai menționează încă trei copii ai lui Ilie Abăza: Istratie, Ana și Neculai[63].

Ilie Abăza și-a căsătorit majoritatea copiilor cu reprezentanți ai boierilor moldoveni pribegiți împreună cu Dimitrie Cantemir în Rusia: Maria, căsătorită cu Toader Merescul; Lupul, cu Ecaterina Sturza, fiica lui Constantin Sturza; Ion, cu Alexandra Moțoc, fiica lui Gheorghe Moțoc; Constantin, cu Maria Procofieva; Istratie, cu Xenia Cazimir, fiica lui Ștefan Cazimir; Ana, cu Teodor, fiul lui Apostol Chigheci; Neculai, cu Tatiana, fiica lui Gherasim Copanschi[64].

Retras în Rusia, Ilie Abăza a făcut multiple încercări de a obține permisiunea de a reveni în țară, însă fără succes. Până la urmă, a decis să se călugărească, ceea ce a și făcut la 1727, luând numele de Ilarion la mănăstirea kieveană Lavra Pecerska[65].

IV.4.5. Ion Abăza

Relativ mai bine este reflectată în documentele interne activitatea unui alt fiu al lui Andrei Abăza – Ion (Ioan) Abăza. Acesta este menționat în documente la 1 mai 1706 în dregătoria de postelnic[66], iar la 20 decembrie 1707, ca al II-lea paharnic, dregătorie în care este atestat până la 6 iunie 1708[67]. La 1 ianuarie 1711, este menționat ca fost al II-lea paharnic[68]. Un timp a fost staroste de Cernăuți, în această dregătorie a cercetat împreună cu agalele turcești hotarele de pe Prut, la frontiera Moldovei și a Poloniei, în legătură cu un atac al oastei rusești contra unui grup de ostași suedezi ce staționau la Cernăuți[69]. La 2 noiembrie1714, este menționat din nou în calitate de mazâl, însă de această dată ca fost al II-lea lo-

[62] Demir Dragnev, Andrei Eșanu, *Familia Abaza...,* p. 671-678; Demir Dragnev, Andrei Eșanu, *Date inedite…,* p. 3-9; Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p.169-170;

[63] *Ibidem*, p. 165.

[64] *Ididem*, p. 165.

[65] Demir Dragnev, Andrei Eșanu, *Familia Abaza...*,, p. 674.

[66] *CDM*, vol. 5, nr. 534, p. 67.

[67] *Ibidem*, nr. 694, p. 179; nr. 729, p. 190; nr. 758, p. 200-201; nr. 804, p. 214-215; nr. 755, p. 199.

[68] *Ibidem*, nr. 1003, p. 269.

[69] Axinte Uricariul, *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*, vol. II, București, 1994, p. 216.

gofăt. În dregătoria de logofăt (probabil al II-lea logofăt) este menționat la 15 iunie 1716 și la 20 mai 1718[70].

Ion Abăza stăpânea mai multe moșii: în satul Strășinești, partea din moșia ce o avea ca danie de la Ion Olan și fratele său, o vinde la 1 mai 1706 „moșului său" Antiohie Jora, pentru un cal[71]; în seliștea Borzești, ținutul Dorohoi, pe apa Jijiei, cu vad de moară în Jijia. Și cu alt vad de moară în Iubăneasa, cu helești eu. Aceste moșii le avea danie de la o vară a sa, Maria, fiica lui Dumitrașco Nacul, fost paharnic, și soția lui Ștefan Milescu, fost sărdar. Lui Dumitrașco Nacul îi fuseseră dăruite de către Miron Costin, fost mare logofăt; moșia Codreni, ținutul Dorohoi, între Giurgeștii lui Balș și Ciurdenii Iordăcheștilor, lângă Podraga, cu loc de helești eu, fâneață, silișteși țarină. Această moșie o avea ca danie de la Isaia Nacul călugărul, pe care o luase de la soacră-sa Drăguțasca, pentru 670 de lei, însă a cincea parte din Codreni a rămas lui Gheorghe Drăguțăscul; în satul Filipești, ținutul Sucevii, avea o cumpărătură, din jos de Dumbrăveni, danie de la același Isaia Nacul călugărul; stăpânea și un loc de case în Suceava, lângă Vovidenie, biserica lui Ursachi, cu pivnițe și hrube, danie de la Isaia Nacul călugărul, moșii întărite la 1 ianuarie 1711, de către domnul Dimitrie vodă Cantemir[72].

Documentul privind daniile făcute de Isaia Nacul călugărul lui Ion Abăza oferă și informații referitoare la relațiile de rudenie ale ultimului, acesta fiind căsătorit cu o fiică a lui Drăguțăscu. Multiplele danii făcute lui Ion Abăza de către călugărul Isaia Nacul indică faptul că se afla în relații de rudenie și cu Năculeștii. Maria Milescu, fiica lui Dumitrașco Nacul, îi era vară primară, probabil prin intermediul soției sale, deoarece în satul Codreni Năculeștii erau răzăși alături de Drăguțăști.

Câteva documente îl atestă pe Ion Abăza, al II-lea paharnic, având pricină cu un oarecare Pană, pentru un țigan. La 20 decembrie 1707, Mihai vodă Racoviță îi scrie lui Lupu Costache, mare vornic, despre necesitatea cercetării cazului[73], încât la 6 iunie 1708, se judecă la domnie cu judele domnesc pentru acel țigan, pentru care Ion Abăza avea ispisoc de danie de la Alexandru vodă, beizadea lui Antonie vodă Ruset, pentru tatăl acelui țigan, care a fost dăruit lui Andrei Abăza, fost clucer[74].

[70] *CDM*, vol. 5, nr. 1271, p. 348; nr. 1410, p. 383.
[71] *Ibidem*, nr. 534, p. 139.
[72] *Ibidem*, nr. 1003, p. 269.
[73] *Ibidem*, nr. 694, p. 179.
[74] *Ibidem*, nr. 755, p. 199.

Ion Abăza a avut patru fiice: Agafița, căsătorită cu Dumitru Calmuțchi; Maria, cu Costache Cârstea, mare căpitan de Dorohoi; Safta și Ilinca, căsătorite cu Dumitrașco Hâncul și Constantin Abăza, pârcălab de Ștefănești[75].

IV.4.6. Alți Abăzești

Al treilea fiu al lui Andrei Abăza a fost ***Simion Abăza***[76]. De la el își trage originea, după cum presupune Sorin Iftimi, ramura Abăzeștilor din sudul Țării Moldovei[77]. Documentele de la începutul secolului al XVIII-lea menționează încă doi Abăzești, frații ***Iordache*** și ***Gavril***, care apar în calitate de martori la vânzarea părții sale de moșie din satul Răchitoasa a lui Iacomi pârcălabul către mănăstirea Răchitoasa din vatră de sat, pomet, câmp, săpături, pentru cei 12 stupi ce îi datora lui Vicol, mare șetrar, plătiți de mănăstire[78]. Gavril Abăza mai apare în documente între 10 decembrie 1714 și 10 octombrie1717, fără dregătorie, în calitate de martor la vânzări în satele Plăcinteni și Lieși din ținutul Putnei. Satele erau situate în ținuturile Tecuci și Putna în care erau concentrate o parte din moșiile lui Andrei Abăza[79]. Astfel, cu anumite rezerve, admitem că Iordache și Gavril Abăza au fost feciori sau nepoți de fiu ai lui Andrei Abăza, bazându-ne pe faptul că există unele coincidențe geografice privind amplasarea moșiilor acestora. Cu toate acestea, pentru moment, nu riscăm să includem numele lui Iordache și Gavril Abăza într-un loc sigur din spița genealogică a neamului Abăza din cauza insuficienței documentare.

* * *

Cazul neamului Abăza este reprezentativ pentru istoria neamurilor boierești din Țara Moldovei, în perioada în care se produc mutații sociale, politice și economice la cumpănă de secole, schimbări ce afectează multe familii boierești. Deși era un neam nou, cu origini străine, Abăzeștii, deja la începutul secolului al XVIII-lea, prezintă, din punct de vedere economic, un neam boieresc pornit pe calea ruinării și eliminării treptate de pe arena social-politică și economică a țării.

[75] Ștefan S. Gorovei, *op. cit.*, p. 166-167; Iftimi Sorin, *op. cit.,* p. 217.
[76] Teodor Balan, *op. cit.*, vol. V, p. 135; *CDM*, Supliment, nr. 1003.
[77] Iftimi Sorin, *op. cit.*, p. 215-222.
[78] *CDM*, vol. 5, nr. 535, p. 140.
[79] *Ibidem*, nr. 1285, p. 350, nr. 1303, p. 356, nr. 1347, p. 367.

Spița genealogică a neamului Abăzeștilor (secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea)

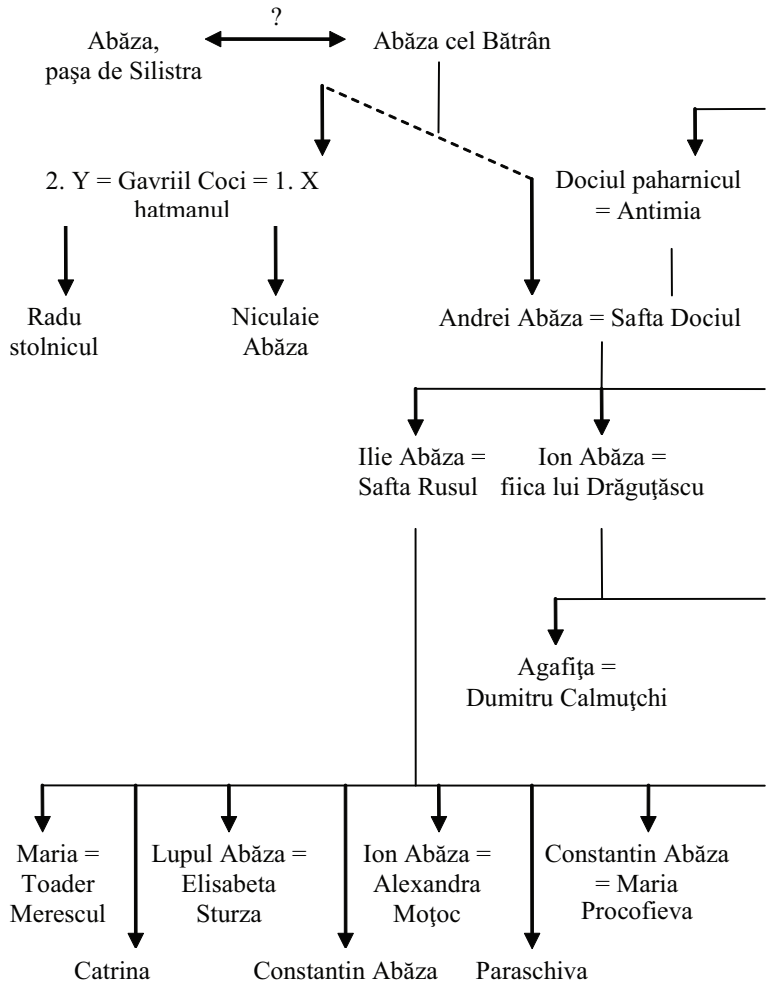

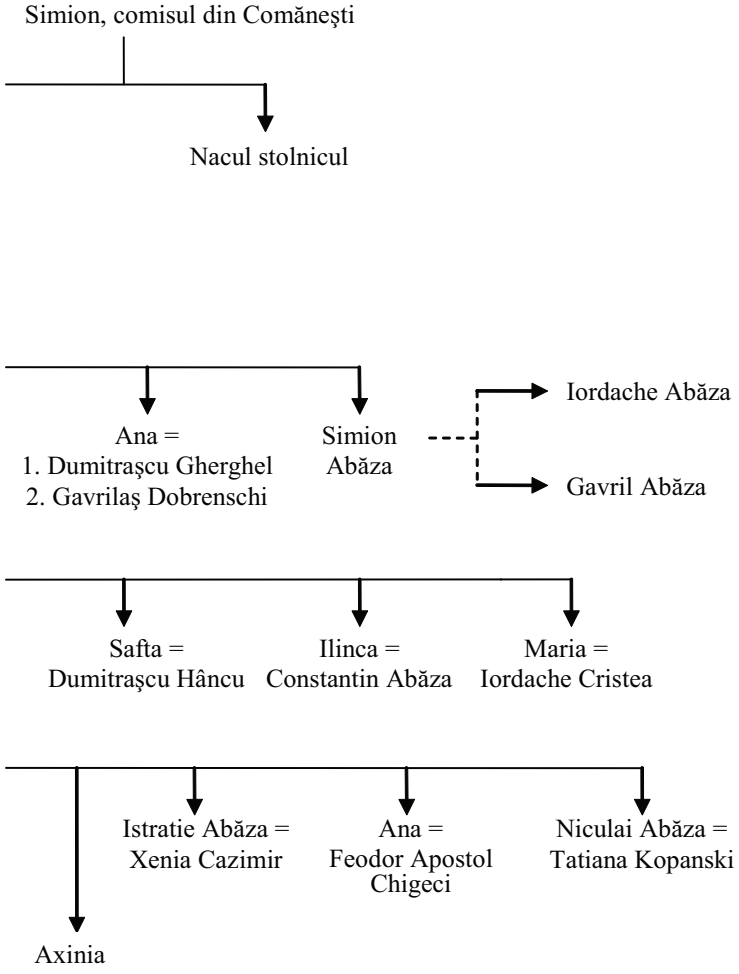

Concluzii

Studierea istorico-genealogică în baza unor neamuri reprezentative ale boierimii Țării Moldovei din a doua jumătate a secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea ne permite să tragem anumite concluzii. Și anume, criteriul determinant al boierimii moldovenești, pentru perioada cercetată, este *neamul boieresc*, fără a nega importanța crescândă a dregătoriilor și necesitatea moșiilor. Noțiunile *boierime mare* și *boierime mică*, cel puțin pentru perioada studiată, se referă doar la persoane concrete care, de regulă, dețineau dregătorii în aparatul administrativ al Țării Moldovei. Apartenența la una din aceste categorii nu determină neapărat și noblețea neamurilor boierești – *neam bun* sau *neam prost* –, cu toate că se întâlnește frecvent fenomenul suprapunerii noțiunilor *boierime mare și mică* cu *neamuri bune și proaste*. Aflarea unui reprezentant al *neamului bun* în categoria *boierimii mici* și invers, a unui reprezentant al *neamului prost* în rândurile *boierimii mari*, este un fenomen constant. Cu toate acestea, este obișnuit fenomenul monopolizării de către anumite neamuri a dregătoriilor ce determinau aflarea în rândurile *marii boierimi*.

În baza studierii relațiilor genealogice, atestăm, pentru mijlocul secolului al XVII-lea – prima jumătate a secolului al XVIII-lea, fenomenul înrudirii unor neamuri autohtone cu neamuri alogene, în special grecești, care, în condițiile agravării regimului dominației otomane, le asigură acestora aflarea în mediul *marii boierimi*. Neamurile aflate în conflict cu puterea centrală, încă în prima jumătate a secolului al XVII-lea (Bouleștii și Șepteliceștii), se ruinează din punct de vedere economic în a doua jumătate a secolului al XVII-lea. Încercările de a-și recupera pozițiile pierdute prin manifestări antigrecești au un caracter temporar, iar înrudirile cu familile alogene sunt izolate și ineficiente. Își mențin pozițiile acele neamuri autohtone (Joreștii) care au un comportament flexibil și tolerant, se acomodează cu ușurință la noile condiții ale epocii.

Înrudirea cu neamurile grecești le garantează o anumită stabilitate, inclusiv economică. Neamurile mici, inclusiv cele de viță veche (Durăcești și Mihulețștii), se află în proces de ruinare economică și de eliminare de pe arena politică a Țării Moldovei, chiar și de pe segmentul regional. Acțiunile agresive și manifestările antigrecești au avut un succes temporar cu urmări nefaste asupra micii nobilimi autohtone. Domnia lui Gheorghe vodă Ștefan și cele ale Cantemireștilor, în linii mari, sunt o expresie a nobilității autohtone, cu valori tradiționale, și ultime încercări de a le menține viabile.

Anume în a doua jumătate a secolului al XVII-lea ia amploare procesul, început încă în prima jumătate a secolului, infiltrării elementului alogen, în special a celui grecofon, în mediul boierimii autohtone, determinat de aprofundarea dependenței Țării Moldovei față de Imperiul Otoman. Elementul grecesc al boierimii moldovenești domină nu prin cantitate (număr), ci prin influență, obținută și pe calea înrudirii cu cele mai importante și bogate neamuri autohtone.

Boierimea de origine străină are un comportament diferit. În cazul dat, evidențiem boierimea de origine greacă, de factură orientală, exponentă a creșterii dominației otomane, și boierimea de origine caucaziană, mult mai tradiționalistă și apropiată comportamentului boierimii moldovenești de factură veche. Boierimea alogenă, în special cea grecofonă, își creează în Țara Moldovei o puternică bază economică, în defavoarea nobilimii autohtone tradiționaliste, îndeplinind, în același, timp rolul de cămătari, implicându-se activ în relațiile comerciale, fenomen nou pentru boierimiea Țării Moldovei.

Nu toate neamurile de origine greacă au avut același destin, iar gradul de asimilare și împământenire depinde de perioada și conjunctura istorică concretă. Stămățeștii se asimilează și se pierd repede în masa nobilimii autohtone; Cantacuzinii, având o vastă ramificație genealogică, plus originea imperială, deși s-au împământenit, devenind exponenți ai boierimii locale, nu și-au uitat originea greacă; iar Ruseteștii, care au pătruns în Țara Moldovei la cumpăna secolelor XVII și XVIII, sunt mai mult exponenți ai cercurilor financiare constantinopolitane și ai intereselor otomane, decât reprezentanți ai boierimii moldovenești. Unele neamuri de origine străină (Abăzeștii) s-au manifestat ca reprezentanți ai boierimii moldovenești tradiționaliste, identificându-se to-

talmente cu boierimea autohtonă, dând preferință în relațiile de rudenie neamurilor vechi. Pătrunderea grecilor în mediul boierimii autohtone s-a făcut cu concursul direct și activ al domnilor, mulți dintre aceștia fiind greci sau de factură grecească (Vasile vodă Lupul, Gheorghe vodă Ghica, Gheorghe vodă Duca, Alexandru vodă Iliaș, Dumitrașco vodă Cantacuzino ș.a.). Indiferent de efectul pe care îl vor avea în perspectivă, pentru perioada cercetată, pătrunderea elementului grecofon, promotor al valorilor orientale, se manifestă distructiv asupra boierimii tradiționale (în special asupra neamurilor mici) din Țara Moldovei.

Ruinarea și excluderea din viața social-politică a multor neamuri boierești nu a semnificat dispariția definitivă a acestora. În baza cazului Năculeștilor, am constatat perpetuarea genealogică a neamurilor boierești medievale în mediul populației locale, cu diferite statuturi sociale, până în zilele noastre.

În acest context se înscrie și fenomenul răzășiei, ca element caracteristic al boierimii moldovenești. Evoluția elitelor social-politice și economice ale Țării Moldovei în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea, ca urmare a descompunerii pe plan social a neamurilor boierești, inclusiv grație contribuției efective a elitelor alogene „împământenite", se produce o ruptură dintre vârfurile înstărite ale boierimii locale, de categoria de micilor stăpâni de moșii („moșinași"), care, în istoriografie, au fost echivalați cu „țăranii liberi", numiți impropriu „răzăși". Cercetarea documentelor din epocă ne permite să constatăm că „răzășia", în secolele XVII–XVIII, a fost o trăsătură specifică neamurilor boierești.

Bibliografie

Abrevieri

Al. – Albina
Ar. – Arhiva, Organul Societății Științifice și Literare din Iași
A.A.R. – Analele Academiei Române
A.B. – Arhivele Basarabiei
A.G. – Arhiva Genealogică
A.I.I.X. – Anuarul Institutului de Istorie „A. D. Xenopol"
A.M.N.I.M. – Anuarul. Muzeul Național de Istorie a Moldovei
A.P. – Analele Putnei
A.P.R. – Anuarul liceului „Petru Rareș "
A.R. – Arhiva Românească
B.C.I.R. – Buletinul Comisiunii Istorice a României
C.I. – Cercetări Istorice
C.I.C.E. – Cercetări de istorie și civilizație sud-est europeană
H. – Hrisovul
I.N. – „Ioan Neculce"
M.I. – Magazin Istoric
M.M.S. – Mitropolia Moldovei și Sucevii
O.I. – Opțiuni Istoriografice. Buletinul Alianței Studenților Români și al Asociației Tinerilor Istorici Ieșeni
P. – Patrimoniu
R.A. – Revista Arhivelor
R.I. – Revista Istorică
R.I.A.R. – Revista Istorică a Arhivelor României
R.I.A.F. – Revista pentru Istorie, Archeologie și Filologie
R.I.M. – Revista de Istorie a Moldovei
R.S.I.A. – Revista Societății Istorico-Arheologice Bisericești din Chișinău
S. – Studii

S.C.Ș.I. – Studii și Cercetări Științifice (Istorie)
T. – Tyragetia
V.R. – Viața românească

Е.А.В.Е. – Ежегодник по аграрной истории Восточной Европы
И.А.Н. – Известия АН МССР
У.З.К.У. – Ученые записки Кишиневского государственного университета

Surse

1. Andreescu Constantin, *Documentele Kogălnicenilor* // A.R., an. VII, București, 1941.
2. Andreescu Constantin, *Documentele satului Măcișeni din ținutul Covurluiului* // A.R., anul X, București, 1947.
3. Antonovici Ioan, *Documente bârlădene*, vol. I-V, Bârlad – Huși, 1911-1926.
4. Antonovici Ioan, *Documente ale fostelor schituri Argoiești, Bogdănița, Pârvești, Cârțibașii și Mânzații, din jud. Tutova*, Huși, 1929.
5. Aricescu C., *Indice de documente aflate în Arhiva Statului și nepublicate încă* // R.I.A.R., București, 1876.
6. Bălan Teodor, *Documente bucovinene*, 5 volume, Cernăuți, 1933.
7. Băleanu Alex., *Documente și regeste moldovenești* // C.I., 1932-1933, an. VIII-IX, 1934-1936 an. X-XII, 1943 an. XVII, Iași.
8. Băleanu Alex. și Stoide Constantin A., *Documente moldovenești privitoare la familia de boieri Neniul*, Iași, 1938.
9. Bianu Ion, *Catalogul Manuscriptelor Românești*, 3 volume, București, 1907-1931.
10. Boga Leon T., *Documente din secolul al XVI – XVII-lea* // A.B., an. II, nr. 2, Chișinău, 1930.
11. Boga Leon T., *Documente din sec. XVII* // R.S.I.A., vol. 20, Chișinău, 1930.
12. Boga Leon T., *Documente din secolul al XVIII-lea*, nr. IX, p. 487-492 // A.B., 1930, an. II, nr. 2.
13. Boga Leon T., *Documente basarabene* // A.B., an. IV, 1932, nr. 4.
14. Boga Leon T., *Documente basarabene* // A.B., an. V, 1933, nr. 1.
15. Boga Leon T., *Documente basarabene* // A.B., an. VI, 1934, nr. 2.

16. Boga Leon T., *Documente basarabene*, vol. 9 (1930), vol. 16 (1933), vol. 18 (1936), vol. 20 (1938), Chișinău.
17. Bogdan N.A., *Documente* // I.N., Iași, 1924, fasc. 4.
18. Bulat T., *Documentele Mănăstirii Văratic* // A.B., an. IV, 1934, nr. 1.
19. Bulat T., *Documentele Mănăstirii Văratic* // A.B., an. VII, 1935, nr. 2-3.
20. Burghelea M., *Documente* // I.N., Iași, 1925 (1926), fasc. 5.
21. *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică a Statului*, vol. 2 (1621-1652). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Iulia Gheorghian, Veronica Vasilescu, Doina Duca, București, 1959.
22. *Catalogul documentelor moldovenești din Arhiva Istorică Centrală a Statului*, vol. 3 (1653-1675). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca, Constanța Neculescu, Veronica Vasiliu, Cornelia Crivăț, București, 1968.
23. *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale*, vol. 4 (1676-1700). Volum întocmit de Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculescu, Veronica Vasiliu, Constanța Neculescu, București, 1970.
24. *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale*, vol. 5 (1701- 1720). Volum întocmit de Veronica Vasilescu, Doina Duca-Tinculescu, București, 1975.
25. *Catalogul documentelor moldovenești din Direcția Arhivelor Centrale*, Supliment 1 (1403-1700). Volum întocmit de M. Soveja, Mihai Regleanu, Doina Duca-Tinculescu, București, 1975.
26. *Catalog de documente din Arhivele Statului Iași*, Moldova, vol. I, 1398-1595. Volum întocmit de Virginia Isac, București, 1989.
27. Cantacuzino Mihai, *Genealogia Cantacuzinilor*, București, 1966.
28. Cantemir Dimitrie, *Viața lui Constantin Cantemir*, traducere de Radu Albala, București, 1973.
29. Cantemir Dimitrie, *Descrierea Moldovei*, Chișinău, 1992.
30. Caproșu Ioan, *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II Acte interne (1661-1690), Iași, 2000; vol. III Acte interne (1691-1725), Iași, 2000.
31. Codrescu Teodor, *Uricariul*, vol. III, V, VI, X, XI, XVII, XX, XXII, XXIII, XXIV, XXV, Iași, 1853-1895.
32. Constantinescu-Mircești, Stahl Henric, *Documente Vrâncene*, București, 1929.

33. Costin Nicolae, *Scrieri*, vol. I, Chișinău, 1990.
34. *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695-1754.* Ediție îngrijită de Nestor Camariano și Ariadna Camariano-Cioran, București, 1965.
35. *Cronicari munteni*, București, 1961, vol. I
36. Dan Dimitrie, *Mânăstirea Sucevița. Cu anexe de documente ale Suceviței și Schitului celui Mare*, București, 1925.
37. *Documente privind istoria României*, seria A, Moldova, veac. XVI, vol. I (1501-1550), București, 1953.
38. *Documente privind istoria României*, seria A, Moldova, veac. XVI, vol. II (1551-1570), București, 1951.
39. *Documente privind istoria României*, seria A., Moldova, veac. XVI, vol. III (1571-1590), București, 1951.
40. *Documente privind istoria României*, seria A, Moldova, veac. XVI, vol. IV (1591-1600), București, 1952.
41. *Documente privind istoria României*, seria A, Moldova, veac. XVII, vol. I (1661-1665), București, 1952.
42. *Documente privind istoria României*, seria A, Moldova, veac. XVII, vol. II (1606-1610), București, 1593.
43. *Documente privind istoria României*, seria A., Moldova, veac. XVII, vol. III (1611-1615), București, 1954.
44. *Documente privind istoria României*, seria A, veac. XVII, Moldova, vol. IV, (1616-1620), București, 1956.
45. *Documente privind istoria României*, seria A., Moldova, veac. XVII, vol. V (1621-1625), București, 1957.
46. *Documente privind relațiile agrare în veacul al XVIII-lea*, volumul II, Moldova, București, 1966.
47. *Documenta Romaniae Historica*, A., Moldova, vol. XIX. Volum întocmit de Haralambie Chirca, București, 1969.
48. *Documenta Romaniae Historica*, A., Moldova, vol. XXI, București 1971.
49. *Documenta Romaniae Historica*, A., Moldova, vol. XXIII (1635-1636). Volum editat de Leon Șimanschi, Nistor Ciocan, Georgeta Ignat și Dumitru Agache, București, 1996.
50. *Documenta Romaniae Historica*, A., Moldova, vol. XXIV (1637-1638). Volum editat de C. Cihodaru și I. Caproșu, București, 1998.

51. *Documenta Romaniae Historica*, A., Moldova, vol. XXVI, București, 2003.
52. *Documenta Romaniae Historica*, A., Moldova, vol. XXVIII (1645-1646). Volum întocmit de Petronel Zahariuc, Marius Chelcu, Silviu Văcaru, Cătălina Chelcu, București, 2006.
53. *Documente românești din arhiva mănăstirii Xiropotam de la muntele Athos.* Volum editat de Florin Marinescu, Ioan Caproșu, Petronel Zahariuc, Iași, 2005.
54. Ghibănescu Gheorghe, *Ispisoace și zapise*, 4 vol., în cîte două părți, Iași, 1906-1915.
55. Ghibănescu Gheorghe, *Dorohoiul. Studii și documente* // Surete și Izvoade, vol. XII, Iași, 1924.
56. Ghibănescu Gheorghe, *Vasluiul. Studiu și documente* // Surete și Izvoade, vol. XV, Iași, 1926.
57. Ghibănescu Gheorghe, *Documente* // I.N., Iași, 1930, fasc. 8.
58. Ghibănescu Gheorghe, *Surete și izvoade (documente slavo-române)*, 25 volume, Iași, 1906-1932.
59. Ichim Traian, *Documente* // I.N., Iași, 1925, fasc. 5.
60. Iorga Nicolae, *Acte și fragmente cu privire la Istoria Romanilor*, vol. I-II, București, 1895-1896.
61. Iorga Nicolae, *Documente privitoare la familia Callimachi*, București, 1902.
62. Iorga Nicolae, *Despre Cantacuzini*, București, 1902.
63. Iorga Nicolae, *Cărți domnești, zapise și răvașe*, București, 1904
64. Iorga Nicolae, *Documente* // R.I., an. II, nr. 2, 1916, an. X, nr. 4-6, 1924.
65. Iorga Nicolae, *Documente Tecucene și Bârlădene* // B.C.I.R., vol. IV, 1925.
66. Iorga Nicolae, *Scrisori de boieri, scrisori de domni*, Vălenii de Munte, 1931.
67. Iorga Nicolae, *Inscripții din bisericile Romaniei*, 2 vol.
68. Iorga Nicolae, *Studii și documente cu privire la Istoria României*, 25 volume, București, 1901-1913.
69. Iorga Nicolae, *Socotelile Brașovului și scrisori românești către Sfat în secolul al XVII-lea*, București, 1899.
70. Iosipescu Sergiu, *Drăgoșeștii* // A.G., I(VI), 1994, nr.1-2, p.27-34.

71. Karadja C. și M., *Documentele moșiilor Cantacuzinești din Bucovina* // B.C.I.R., vol. X, 1931.
72. Kogălniceanu Mihail, *Cronicile României*, vol. I-III, București, 1872-1874.
73. Костин Мирон, *Опере*, Кишинэу, 1989.
74. Marinescu Iulian, *Documente relative la familia Neculce* // B.C.I.R., an. IV, 1925.
75. Marinescu Iulian, *Extrase din Condica moșiilor lui Teodor Rosetti Solescu* // B.C.I.R., an VII, 1928.
76. Marinescu Iulian, *Copii de documente din diferite arhive* // B.C.I.R., an. VIII, 1929.
77. Melchisedec, *Chronica Hușilor și a episcopiei cu asemenea numire*, București, 1969.
78. Melchisedec, *Chronica Romanului și a episcopului de Roman*, vol.I, București, 1874.
79. Mihail Paul, *Documente și zapise moldovenești de la Constantinopol*, Iași, 1948.
80. Mihailovici Paul, *Documente din Basarabia* // A.B., vol. VII, nr. 2, Chișinău, 1935.
81. Mihailovici Paul, *Documente moldovenești găsite la Constantinopol* // C.I., an. 8-9, nr. 1, 1932-1933.
82. *Moldova în epoca feudalizmului*, vol. V, alcătuitori D.M. Dragnev, A.N. Nichitici, L.I. Svetlicinaia, P.V. Sovetov, Chișinău, 1987.
83. *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VI, alcătuitori: A.N. Nichitici, D.M. Dreagnev, L.I. Svetlicinaia, P.V. Sovetov, Chișinău 1992.
84. *Moldova în epoca feudalismului*, vol. VIII. Volum întocmit de Larisa Svetlicinîi, Demir Dragnev și Eugenia Bociarov, Chișinău, 1998.
85. Neculce Ion, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1986.
86. Panaitescu Petre P., *Călători poloni din Țările Române*, București, 1930.
87. Paul de Alep, *Călătoriile patriarhului Macarie de Antiohia în Țările Române, 1653-1656*, București, 1900.
88. Puiu V., *Documente din Basarabia*, Chișinău, 1928.
89. Rosetti Radu, *Cronica Bohotinului* // A.A.R., Memoriile Secției Istorice, seria II, tom. 28, București, 1905-1906.
90. Rosetti Radu, *Cronica Vascanilor* // A.A.R., Memoriile Secției Istorice, seria II, tom. 29, București, 1906-1907.

91. Sava Aurel, *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*, București, 1944.
92. Sava Aurel, *Documente privitoare la târgul și ținutul Lăpușnei*, București, 1937.
93. Sava Aurel, *Documente Putnene*, Focșani, 1929.
94. Saint Georges A., *Comunicări* // I.N., an. 1925 (1926), fasc. 6, p. 354-355.
95. Solomon Constantin, Stoide Constantin A., *Documente Tecucene*, vol. I-III, Bârlad, 1941.
96. Stoide C.A. și Turcul C., *Documente și regeste din ținutul Neamț* // A.P.R., *Piatra Neamț*, 1934-1935.
97. Stoide Constantin A., *Documente și regeste nemțene de la Dabija-vodă* // A.P.R., Piatra Neamț, 1935-1936
98. Stoide Constantin A., *Documente moldovenești privitoare la familia de boieri Neaniul*, Iași, 1938.
99. Ureche Grigore, *Letopisețul Țării Moldovei*, București, 1958.
100. Uricariul Axinte, *Cronica paralelă a Țării Românești și a Moldovei*, vol. II, București, 1994.
101. Veress Andrei, *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării Românești*, vol. XI, București, 1929-1939.
102. Zallony Marcu F., *Despre Fanarioți*, București, 1909.

Monografii, studii, articole

1. Andreescu Constantin, *Însemnări despre ținutul Cernăuți* // H., anul II, București, 1942.
2. Andreescu Constantin, Stoide Constantin A., *Știri despre petrecerea în Moldova a doamnei Ecaterina Cercheza* // A., nr. 1-2, Iași, 1937.
3. Andrieș-Tabac Silviu, *Radu Bogdan „ot Cohorești" și urmașii lui* // A.G., IV(IX), 1997, nr. 3-4, p. 157-166.
4. Antonovici Ioan, *Mănăstirea Floreşti din plasa Simila, jud. Tutova*, București, 1916.
5. Apostol Anatol, *Soțiile voevodului Constantin Cantemir Bătrânul* // R.I.M., nr. 1-2, 2006, p. 33-37.
6. Apostol Anatol, *Considerațiuni privind originea Cantemireștilor* // In honorem Demir Dragnev. Civilizația medievală și modernă, Chișinău, 2006, p. 432-436.

7. Atanasiu Mihai-Bogdan, *Înrudiri Cantacuzinești* // O.I., VI, 1, 2006, p. 124-132.
8. Bacalov Sergiu, *Neamul Abăzeștilor în a doua jumătate a secolului al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea* // In honorem Demir Dragnev. Civilizația medievală și modernă în Moldova, Chișinău, 2006, p. 420-431.
9. Bacalov Sergiu, *Neamul Mihuleștilor în Țara Moldovei în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea* // R.I.M., 2006, nr. 3-4, p. 54-65.
10. Bacalov Sergiu, *Activitatea neamului Șepteliceștilor în Țara Moldovei în secolul al XVII-lea* // Românii din afara granițelor țării. Coordonate istorice și naționale în cadrul european, Iași, 2007. Volum editat de Ilulian Pruteanu-Isăcescu și Mircea-Cristian Ghenghea, p. 46-63.
11. Bacalov Sergiu, Neamul Duraceștilor în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea // Pro Basarabia – Repere istorice și naționale, volum editat de Mircea-Cristian Ghenghea și Mihai-Bogdan Atanasiu, Iași, 2007, p.35-48.
12. Bacalov Sergiu, *Neamul Joreștilor în Țara Moldovei în secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea* // Românii din afara granițelor țării. Iași-Chișinău: Legături istorice, 2008. p. 55-88.
13. Bacalov Sergiu, *Neamul boieresc al Năculeștilor în Țara Moldovei în secolul al XVII-lea începutul secolului al XVIII-lea* // Revistă de Istorie a Moldovei, 2009, nr.1, p. 32-47.
14. Bacalov Sergiu, *Activitatea neamului Bouleștilor în Țara Moldovei în secolul al XVII-lea* // Revista de Istorie a Moldovei, 2009, Nr. 2-3, p. 29-65.
15. Bacalov Sergiu, *Aspecte din istoria Isăceștilor basarabeni (începutul secolului al XVIII-lea – mijlocul secolului al XIX-lea)* // Chronos. Revistă de istorie, anul VIII, nr.1 (14), Iași, 2010, p.29-37.
16. Bacalov Sergiu, *Boierimea Țării Moldovei la începutul epocii moderne (secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea)* (I) // Revista de Istorie a Moldovei, Nr. 1, 2010, p. 44-63; (II) // Revista de Istorie a Moldovei, Nr. 2, 2010, p. 18-35.
17. Bacalov Sergiu, *Tangențe moldovenești în istoria neamului Drăculeștilor. Metode de utilizare practică a unor pagini din istoria națională (cazul raionului Leova)* // Revista de Istorie a Moldovei, Nr. 3-4, 2010, p. 4-13.

18. Bădărău Gabriel, *Răscoala din Moldova de la 1671-1672* // P., I, 1992, p. 79-99.
19. Beldiman Radu, Rădulescu Mihai Sorin, *Familia Beldiman. Schiță genealogică și istorică* // A. G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 195-203.
20. Berindei Dan, *Cuvânt înainte* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. XV-XVII.
21. Bezviconi Gheorghe, *Boierimea Moldovei dintre Prut și Nistru*, vol. I, București, 1940; vol. II, București, 1943.
22. Brătianu Gheorghe I., *Sfatul domnesc și adunarea stărilor în principatele române*, București, 1995.
23. Bulat Nicolae, *Pan coste posadnic de Soroca și urmașii săi* // In honorem Demir Dragnev. Civilizația medievală și modernă în Moldova, Chișinău, 2006, p. 436-457.
24. Bulat T., *Câteva știri despre Mănăstirea Doamnei de lângă Botoșani* // A.B., an. II, 1930, nr. 2.
25. Bulat T., *Contribuțiuni la viața judecătorească și administrativă a Moldovei supt ocupația rusească din 1806-1812* // A.B., an. II, 1930, nr. 4.
26. Bulat T., *Hotinul, străveche stăpânire românească* // A.B., an. 5, 1933, nr. 2.
27. Bulat T., *Mănăstirea Căpriana județul Lăpușna* // Al., XLII, nr. 14, București, 1939.
28. Burada Teodor, *Despre unele formalități ce se obișnuiau la strămutarea proprietăților în vechea legislație a Moldovei* // Ar., XX, nr. 12, Iași, 1909.
29. Butnaru Viorel M., *Vasile Lupu – "prințul argintului" în Moldova* // Moldova și economia de schimb europeană. Secolele XIV-XVIII, Iași, 2003, p. 115-120.
30. Candu Teodor, *Biserica din Țara Moldovei din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea – începutul secolului al XIX-lea. Teză de doctor*, Chișinău, 2009.
31. Călinescu T., *Câteva cuvine despre originea moșnenilor și rezeșilor*, Bucureşti, 1908.
32. Cereteu Igor, Valoarea documentară și semnificația istorică a notelor posesorale // Revista de Istorie a Moldovei, 2004, Nr. 4, p. 81-88.

33. Cernenchi Eugen, *Un document privind relațiile lui Petru Rareș cu Hanatul din Crimeea (1537)* // Revista de Istorie a Moldovei, 2010, Nr. 3-4, p. 35-42.
34. Cernovodeanu Dan, *Date despre „cercul genealogiștilor români" și activitățile sale (1943-1945)* // A.G., IV (IX), 1997, nr. 3-4, p. 297-302.
35. Cernovodeanu Paul, *Clanuri, familii, autorități, puteri (Țara Românească, secolele XV-XVIII)* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 77-86.
36. Cernovodeanu Paul, *Importanța tabelelor de ascendenți pentru genealogie și istorie,* // A.G., I (VI), 1994, Nr. 1-2, p. 153-159.
37. Cicanici Olga, *Statutul social-juridic al grecilor "împământeniți" (secolele XVI-XVII)* // C.I.C.E., III, 1986, București, 1987, p. 114-123.
38. Cihodaru Constantin, *Câteva constatări în legătură cu proprietatea feudală și situația țărănimii din Moldova în a doua jumătate a sec. XV-lea* // S.C.Ș.I., Iași, XII, fasc. I, 1961
39. Chelcu Marius, *Gheorghe Duca – "un negustor" pe tronul Moldovei* // Moldova și economia de schimb europeană. Secolele XIV-XVIII. Volum editat de Viorel M. Butnaru, Iași, 2003, p. 121-138.
40. Ciobanu Daniel, *Note la genealogia familiei Agarici* // A.G., V(XI), 1998, nr. 3-4, p. 71-81.
41. Ciobanu Tudor, Ciobanu Grigore, *Vasilcău*, Chișinău, 2009.
42. Ciubotaru Mircea, *Genealogistul Constantin Tufescu și familia sa* // A.G., II (VII), 1995, nr. 3-4, p. 177-182.
43. Ciubotaru Mircea, *Ipoteze și certitudini genealogice* // A.G., II(VII), 1995, nr. 3-4, p. 269-276.
44. Ciubotaru Mircea, *Un "homo novus" al secolelor XVI-XVII: uricarul Ieremia Băseanul* // A.G., I (VI), 1994, nr. 3-4, p. 7-12.
45. Cojocaru Corneliu, *Un neam uitat: familia Murguleț* // A.G., IV(IX), 1997, nr. 3-4, p. 167-172.
46. Condurachi Ioan D., *Soli și agenți ai domnilor Moldoveni la Poartă în secolul al XVII-lea*, București, 1920.
47. Constantiniu Florin, *Constantin Mavrocordat*, București, 1985.
48. Constantinov Valentin, *Țara Românească și Țara Moldovei în timpul domniilor lui Radu Mihnea*, Iași, 2007.
49. Costăchescu Mihai, *Satul Goiești* // I.N., Iași, 1923, fasc. 3.
50. Costăchescu Mihai, *Sineștii cu trupurile sale: Onișcanii, Podobiții, Bătărăștii, Storneștii și Pleșeștii, din județul Iași* // I.N., Iași, 1924, fasc. 4.

51. Costăchescu Mihai, *Satul Prigoreni cu trupurile sale Avrămenii și Râtul din județul Iași*,// I.N., Iași, 1925, fasc. 5.
52. Costăchescu Mihai, *Ruscanii (Buznea) și Găneștii...* // I.N., Iași, 1927, fasc. 6.
53. Costăchescu Mihai, *Satele Bălțați, Codrești, Mădrăjești, Mădrăjacul și Bojila din județul Iași* // I.N., Iași,1928, fasc. 7.
54. Costăchescu Mihai, *Satul Cristești cu trupurile sale Popișcani, Coșești și Bărbești județul Iași* // I.N., Iași, 1930, fasc. 8.
55. Crăiescu Constantin, *Vitejii lui Ștefan cel Mare* // A.P., I, 2005, nr.1, p. 53-60.
56. Drăgan Ioan, *Un model de ascensiune socială în Transilvania voievodală: Ciulanii* // A.G., I(VI), 1994, nr. 1-2, p. 35-47.
57. Drăgan Ioan, *Nobilimea românească din Transilvania, 1440-1514*, București, 2000.
58. Diaconescu Emil, *O importantă donație a Mitropolitului Varlaam, făcută mănăstirii Secul* // M.M.S., vol. XXXIII, nr. 10,11, 12, Iași, 1957.
59. Diaconescu Zoe, *Note pe marginea unor spițe de neam* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 217-328.
60. Diaconescu Zoe, *Alte note pe marginea aceloraşi spițe de neam* // A.G., III (VIII), 1996, nr. 1-2, p. 335-340.
61. Diaconescu Zoe, *Boieri și mazili români în teritoriile înstrăinate (Bucovina și Basarabia)* // A.G., III (VIII), 1996, nr. 3-4, p. 237-247.
62. Драгнев Демир, *Аграрное законодательство К. Маврокордата и изминение правового положения молдавских крестьян в середине XVIII в.* // Е.А.В.Е., Рига, 1963.
63. Драгнев Демир, Советов Павел, *О резешском землевладении в Молдавии XVI – середины XVIII вв.* // Е.А.В.Е., Минск, 1964
64. Драгнев Демир, Советов Павел, Гроссу Яким, *Основные этапы развития и разложения резешского землевладения в Молдавии* // У.З.К.У., том. 79, 1965.
65. Драгнев Демир, *Прогрес, замедленное развитие или экономический упадок, // Юго-восточная Европа в эпоху феодализма (Резюме доладов Кишиневского симпозтума 1973 г.)*, Кишинев, 1973.
66. Драгнев Демир, *Социально-экономическое и внутриполитическое развитие Молдовы в период турецко-фанариотского режима (XVII – начало XIX вв.),* Кишинев, 1992.

67. Dragnev Demir, *Țara Moldovei în Epoca Luminilor*, București, 1999.
68. Dragnev Demir, Eșanu Andrei, *Familia Abaza în Rusia. Noi contribuții documentare*. // A.I.I.X., V, 1993, 1-2, p.671-678.
69. Erbiceanu Constantin, *Istoria Mitropoliei Moldovei și Sucevei și a Catedralei Mitropolitane din Iași*, București, 1888.
70. Eșanu Andrei, Eșanu Valentina, *Din istoria familiei Cantacuzino* // R.I.M., 1995, nr. 3-4, p. 35-40.
71. Eșanu Andrei, Eșanu Valentina, *Cultură și civilizație românească. (Din evul mediu timpuriu până în sec. XIII),* Chișinău, 1996.
72. Eșanu Andrei, Eșanu Valentina, *Moldova medievală. Structuri executive, militare și ecleziastice*, Chișinău, 2001.
73. Falangas Andronicos, *Cu privire la genealogia lui Mihai Viteazul* // A.G., I (VI), 1994, nr. 3-4, p. 231-136.
74. Felea Alina, *Soroca. Viață urbană și administrație (sf. sec. al XV-lea – începutul sec. al XIX-lea)*, Chișinău, 2009.
75. Filitti Ioan, *Proprietatea solului în Principatele Române până la 1864, București*, 1935.
76. Florescu George D., *Genealogia boierilor din secolele XV-lea și al XVI-lea* // B.C.I.R., IX, 1930
77. Furtună Alexandru, Adauge Mihai, *Academicianul Gheorghe Duca. Schiță genealogică*, Chișinău, 2012.
78. Gane Constantin, *Trecute vieți de doamne și domnițe*, 2 volume, Chișinău, 1992.
79. Ghibănescu Gheorghe, *Originea Hușilor. Studiu istoric*, Bârlad, 1887.
80. Ghibănescu Gheorghe, *Cuzeștii. Precedat de un studiu istoric asupra văii Elanului*, Iași, 1912.
81. Ghibănescu Gheorghe, *Schiță istorică asupra Pomârlei* // I.N., Iași, 1930, fasc. 8.
82. Ghibănescu Gheorghe, *Impresii și note din Basarabia*, Chișinău, 2001.
83. Giurescu Constantin, *Capitulațiile Moldovei cu Poarta Otomană*, București, 1908.
84. Giurescu Constantin, *Despre boieri*, București, 1920.
85. Giurescu Constantin, *Studii de istorie socială*, București, 1943.
86. Giurescu Constantn C., *Noi contribuții la studiul marilor dregători în secolele XIV-XV*, București, 1925.

87. Giurescu Constantin C., *Istoria Romanilor*, vol. 2-3, București, 1937.
88. Gore Paul, *Memoriu asupra mazâlilor din Basarabia*, Chișinău, 1908.
89. Gore Paul, *Răzeșii* // V.R., XII, Nr. 3, mai 1920, Iași, p. 408-416.
90. Gorovei Artur, *Iconomul Iftimie Stamati* // A.G., II (VII), 1995, nr. 1-2, p. 233-252.
91. Gorovei Ștefan S., *Contribuții la genealogia familiei domnitoare Tomșa* // Revista Arhivelor, XXXIII, 1971, nr. 3, p. 375-390.
92. Gorovei Ștefan S., *Arhiva Genealogică* // A.G., I, 1989, nr. 1, p. 1-2, Extras din A.I.I.X., XXVI/1, 1989.
93. Gorovei Ștefan S., *Un precursor: Sever Zotta* // A.G., I, 1989, nr. 1, p. 3-8, Extras din A.I.I.X., XXVI/1, 1989.
94. Gorovei Ștefan S., *La (re)început de drum. Programul nostru* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. XIX-XXIV.
95. Gorovei Ștefan S., *Clanuri, familii, autorități, puteri, (Moldova, secolele XV-XVII)* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 87-93.
96. Gorovei Ștefan S., Rădulescu Mihai Sorin, *Familii armenești între români* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 111-113.
97. Gorovei Ștefan S., *Vechi însemnări genealogice ale familiei Abaza* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 163-170.
98. Gorovei Ștefan S., *„Nepoții Balicăi”, „Sămânția Movileștilor”* // A.G., I(VI), 1994, nr. 3-4, p.123-132.
99. Gorovei Ștefan S., *Continuitatea Cantacuzinilor: un punct de vedere* // A.G., I (VI), 1994, nr. 3-4, p. 321-322.
100. Gorovei Ștefan S., *Originea socială a înaltului cler monahai* // A.G., II (VII), 1995, nr. 3-4, p.183-190.
101. Gorovei Ștefan S., *Neamul cronicarului Dubău și Antileștii* // A.G., IV (XI), 1997, nr. 1-2, p. 7-18.
102. Gorovei Ștefan S., *Note de antroponimie medievală* // A.G., IV (XI), 1997, nr.1-2, p. 51-58.
103. Gorovei Ștefan S., *A patra nevastă a lui Constantin Cantemir* // A.G., IV (XI), 1997, nr. 1-2, p. 215-217.
104. Gorovei Ștefan S., *Comisia de Heraldică, Genealogie și Sigilografie (filiala Iași): cinci ani de activitate* // A.G., V (X), 1998, nr. 1-2, p. XI-XIV.
105. Gorovei Ștefan S., *Institutul Român de Genealogie și Heraldică „Sever Zotta”* // A.G., V (X), 1998, nr. 1-2, p. XV-XVI.

106. Gorovei Ştefan S., *Începătorii familiei Kazimir* // A.G., V (X), 1998, nr. 1-2, p. 125-140.
107. Gorovei Ştefan S., *Neamul lui Miron vodă Barnovschi* // A.G., V (X), 1998, nr. 1-2, p. 141-154.
108. Greceanu Radu, *Familia Greceanu din Moldova. Considerații genealogice* // A.G., IV (IX), 1997, nr. 3-4, p. 173-192.
109. Greceanu Ştefan D., *Genealogiile documentate ale familiilor boiereşti*, vol. I-II, Bucureşti, 1913-1916.
110. Grigoraş Nicolae, *Marea răscoală populară din Moldova dintre 1671-1672* // S.C.Ş.I., an.XIII, fasc. 2, Iaşi, 1962.
111. Grigoraş Nicolae, *Instituții feudale din Moldova*, I, Bucureşti, 1971.
112. Halunga Mircea, *Ecourile tradițiilor în cercetarea istorică și genealogică* // A.G., V (X), 1998, nr. 1-2, p. 271-276.
113. Hasnaş Maria, *Kazimireştii în Basarabia* // A.M.N.I.M., II, Chişinău, 1995, p. 229-238.
114. Hoinărescu Irina, *Contribuții la istoria familiei Filipescu în veacurile XVI-XVIII (I)*, // A.G., V (X), 1998, nr. 1-2, p. 277-300.
115. Hoinărescu Irina, *Contribuții la istoria familiei Filipescu în veacurile XVI-XVIII, (II)* // A.G., V (X), 1998, nr. 3-4, p. 171-197.
116. Iftimi Sorin, *Posadnicii: o dregătorie, un neam și o așezare* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 253-259.
117. Iftimi Sorin, *Dimitrie Cantemir și "delfinii" din stema Moldovei (două ipoteze)* // A.G., IV (IX), 1997, nr. 1-2, p. 285-295.
118. Iftimi Sorin, *Abăzeştii din sudul Moldovei* // A.G., III (IX), 1997, nr. 3-4, p. 215-222.
119. *Instituții feudale din țările române*. Dicționar, Bucureşti, 1988.
120. Iorga Nicolae, *Din pribegia lui Gheorghe Ștefan-vodă* // R.I., an. IX, nr. 4-6, 1923.
121. Iorga Nicolae, *Neamul românesc în Basarabia*, Bucureşti, 1995.
122. Iosipescu Sergiu, *Biserici, moşii și genealogii putnene* // A.G., IV (IX), 1997, nr. 3-4, p. 223-227.
123. Istrati Corneliu, Macovei Adrian, *Descălecători de sate. Un studiu de caz, (I)* // A.G., II (VII), 1995, nr. 1-2, p. 103-125.
124. Istrati Corneliu, Macovei Adrian, *Descălicători de sate. Un studiu de caz, (II)* // A.G., III (VIII), 1996, nr. 1-2, p. 230-152.
125. Josanu Rocsana, Josanu Vitalie, *Contribuții privind evoluția populației și a așezărilor medievale românești de la răsăritul Țării Moldovei. Studiu de caz asupra satului Chetrosu, jud. Soroca*, Iaşi, 2006.

126. Лашков Николай В., *Бессарабия к столетию присоединения к Россиu*, Кишинев, 1912.
127. Lecca Ovid-George, *Familiile boiereşti romane. Istorie și genealogie*, Bucureşti, 1937.
128. Lefter Lucian-Valeriu, *Boieri și "domenii" în ținutul Vaslui* // A.P., I, 2005, nr. 1, p. 61-68.
129. Lutic Marcel, *Două neamuri străvechi: Gănescu și Stravici* // A.G., V (X), 1998, nr. 1-2. A.G., III (VIII), 1996, nr. 3-4, p. 175-184.
130. Lutic Marcel, *O deslușire genealogică pentru o inscripție funerară* // A.G., V (X), 1998, nr. 1-2, p. 161-164.
131. Lutic Marcel, *Neamul Ursachi* // A.G., V (X), 1998, nr. 3-4, p. 61-70.
132. Marinescu Florin, *Moruzi, o familie fanariotă. Evoluție istorică* // A.G., II (VII), 1995, nr. 3-4, p. 43-56.
133. Melchisedec episcopul, *Notițe istorice și archeologice adunate de la 48 monastiri și biserici antice din Moldova*, Bucureşti, 1885.
134. Merişca Costin, *Controverse în genealogia familiei Sturdza* // A.G., I (VI), 1994, nr. 3-4, p. 236-242.
135. Meteş Ştefan, *Domni și boieri din țările române în orașul Cluj și românii din orașul Cluj*, Cluj, 1935.
136. Miclescu-Prăjescu I.C., *Genealogie și istoriografie* // A.G., II (VII), 1995, nr. 1-2, p. 1-12.
137. Miclescu-Prăjescu I.C., *Despre unii dregători moldoveni din veacurile XV-XVII și despre neamurile lor* // A.G., III (VIII), 1996, nr. 1-2, p. 269-310.
138. Miclescu-Prăjescu I.C., *Noi date privind înscăunarea Movileştilor* // A.G., IV (IX), 1997, nr. 1-2, p. 159-178.
139. Minea Ilie, *Reformele lui Constantin Mavrocordat*, Bucureşti, 1929.
140. Mischevca Vladimir, Zavitsanos Periklis, *Principele Constantin Ypsilanti*, Chişinău, 1999.
141. Murariu Ioan, *Un vechi arbore genealogic al familiei Tăutu* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 161-162.
142. Năstase Dumitru, *Originea imperială plăsmuită și înrudirile româneşti autentice ale Ipsilanților* // A.G., II (VII), 1995, nr. 3-4, p. 57-64.

143. Năsturel Petre Ş., *De la Cantacuzinii Bizanţului la Cantacuzinii turcocraţiei şi ai ţărilor române* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 171-176.
144. Neculau Eugen, *Sate pe Jijia de Sus*, ediție îngrijită de Marcel Lutic, vol. I-II, Iași, 2003-2005.
145. Негрей И., *Востание 1671.1672 г. в Молдавии. Причины и движущие силы* // И.А.Н., Серия общественных наук, 1986, nr.1, с. 20-26.
146. Nistor Ioan, *Clasele boiereşti din Moldova şi privilegiile lor* // A.A.R., Memoriile Secţiunii Istorice, 26 (1943-1944), p.511-550.
147. Onea Octavian, *Genealogia familiei Haşdeu alcătuită de Tadeu Petriceicu Haşdeu* // A.G., I (VI), 1994, nr. 3-4, p. 83-101.
148. Onilă Mihai, *Genealogia neamului Danciu-Durac – descălecătorii răzeşilor satului Isacova, ţinutul Orhei* // T., 1998, nr. 6-7, p. 190-194.
149. Panaitescu Petre P., *Obştea ţărănească în Ţara Românească şi Moldova. Orânduirea feudală*, Bucureşti, 1964.
150. Panaitescu Petre P., *Interpretări româneşti*, Bucureşti, 1994.
151. Panu Gheorghe, *Cercetări asupra stării ţăranilor în veacurile trecute*, vol.I/I, Bucureşti, 1910.
152. Papacostea Şerban, *Moldova în epoca reformei. Contribuţii la istoria societăţii moldoveneşti în veacul al XVI-lea* // Studii, XI, 1958, nr. 4, p. 55-68.
153. Păltănea Paul, *Ştiri inedite despre familia domnitorului Antioh Cantemir* // A.G., I, 1989, nr. 1, p. 9-21, extras din A.I.I.X., XXVI/1, 1989.
154. Păltănea Paul, *Note cu privire la neamul mamei lui Costache Negri: Donici* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 205-217.
155. Păltănea Paul, *Familia doamnei Ana, soţia lui Mihai vodă Racoviţă*, (II) // A.G., I (VI), 1994, nr. 3-4, p. 133-144.
156. Păltănea Paul, *Familia cronicarului Miron Costin şi risipirea moşiilor prin descendenţi, (I)* // A.G., IV (IX), 1997, nr. 3-4, p. 145-156.
157. Păltănea Paul, *Familia cronicarului Miron Costin şi risipirea moşiilor prin descendenţi, (II)* // A.G., V (X), 1998, nr. 1-2, p. 87-106.
158. Păltănea Paul, *Note despre Adămeştii din ţinutul Covurlui (Galaţi)* // A.G., V (X), 1998, nr. 3-4, p. 83-101.

159. Pârvan Vasile, *Un vechi monument de limbă literară românească* // Idem, Studii de istorie medievală şi modernă, Bucureşti, 1990, p. 227-260.
160. Pâslariuc Virgil, *Raporturile politice dintre marea boierime şi domnie în Ţara Moldovei în secolul al XVI-lea*, Chişinău, 2005.
161. Perietzeanu-Buzău Alexandru V., *Despre genealogiile ţărăneşti* // A.G., V (X), 1998, nr. 1-2, p. 235-242.
162. Perietzeanu-Buzău Alexandru V., *Postelnici şi logofeţi prin drept de naştere?* // A.G., I (VI), 1994, nr. 3-4, p. 163-167.
163. Pippidi Andrei, *False genealogii bizantine din ciclul constantinian* // A.G., I (VI), 1994, nr. 3-4, p. 107-114.
164. Pleşia Dan, *Statutul boierimii şi evoluţia boieriilor de la reforma lui Constantin Mavrocordat până la desfiinţarea rangurilor şi privilegiilor (1858)* // A.G., I (VI), 1994, nr. 3-4, p. 169-183.
165. Pleşia Ştefan D., *Politică şi genealogie: familia Cerkez din Ţara Românească* // A.G., II (VII), 1995, nr. 3-4, p. 157-166.
166. Plugaru Ştefan, Candu Teodor, *Episcopia Huşilor şi Basarabia (1598-1949)*, Iaşi, 2009.
167. Pop, Ioan Aurel, *Genealogie şi istorie. Ofamilie boierească din Ţara Făgăraşului în secolele XV-XVII* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 55-63.
168. Poştarencu Dinu, *Pănăşeşti. File de istorie*, Chişinău, 2002.
169. Pungă Gheorghe, *Contribuţie la biografia marelui logofăt Luca Stroici* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 183-195.
170. Pungă Gheorghe, *Cu privire la arborele genealogic al lui Despot vodă* // A.G., II (VII), 1995, nr. 3-4, p. 23-38.
171. Puşcariu Ioan, *Date istorice privitoare la familiile nobile române*, vol. I-II, Sibiu, 1892-1895.
172. Radovici S., *Moşnenii şi răzeşii. Originea şi caracterele juridice ale proprietăţii lor*, Bucureşti, 1909.
173. Rădulescu Mihai Sorin, *Familii franceze stabilite în Ţara Românească în secolul XIX* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 129-135.
174. Rezachevici Constantin, *Indigenatul polon – o formă însemnată de integrare a nobilimii româneşti în cea europeană în evul mediu* // A.G., III (VIII), 1996, nr. 3-4, p. 205-216.
175. Rosetti Radu, *Familia Rosetti*, vol. I, Bucureşti, 1938.

176. Rosetti Radu, *Despre originea şi transformările clasei stăpânitoare din Moldova*, 1906.
177. Rosetti Radu, *Pământul, sătenii şi stăpânii în Moldova*, Bucureşti, 1907.
178. Rusu Adrian Andrei, *Preocupări genealogice la mica nobilime românească din Transilvania (secolele XV-XVIII)* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 49-53.
179. Sion Constantin, *Arhondologia Moldovei*, Bucureşti, 1973.
180. Sion Ion T., *Costăcheştii. Istorie şi genealogie (I)* // A.G., II (VII), 1995, nr. 1-2, p. 217-232.
181. Sion Ion T., *S-a născut Cantemir Bătrânul în anul 1612?* // A.G., IV (IX), 1997, nr. 1-2, p. 207-214.
182. Sion Ion T., *Costăcheştii. Istorie şi genealogie, (II)* // A.G., V (X), 1998, nr. 1-2, p. 249-270.
183. Sion Ion T., *Consideraţii cu privire la spiţele de neam răzăşeşti* // A.G., V (X), 1998, nr. 3-4, p. 119-128.
184. Solomon Flavius, *Completări la genealogia familiei Hăjdău* // A.G., II (VII), 1995, nr. 1-2, p. 91-201.
185. Solomon Flavius, *Ascensiune şi decădere a neamului. Cazul familiei Mihuleţ (Mihulescu)* // A.G., III (VIII), 1996, nr. 3-4, p. 275-282.
186. Solomon Flavius, *De la istoria ţării la istoria satului: cazul Portăreştilor din Trebujeni* // A.G., V (X), 1998, nr. 3-4, p. 53-59.
187. Советов Павел, *Проблема долевого землепользования в Европе* // 7-ой Международный конгресс антропологичных и этнографичных наук, Москва, 1964.
188. Советов Павел, *Исследование по истории феодализма в Молдавии*, том.I, Кишинев, 1972.
189. Советов Павел, *Развитие феодализма и крестьяне Молдавии (Очерки истории ренты в XVI – начале XVIII в)*, Кишинев, 1980.
190. Stahl Henri H., *Contribuţii la studiul satelor devălmaşe româneşti*, vol. I-II, Bucureşti, 1959.
191. Stahl Henri H., *Controverse de istorie socială românească*, Bucureşti, 1969.
192. Stahl Paul H., *Spiţe de neam ţărăneşti. Clasificări şi ipoteze* // A.G., IV (IX), 1997, nr. 3-4, p. 61-69.

193. Stoicescu Nicolae, *Dicţionar al marilor dregători din Ţara Românească şi Moldova, sec. XIV – XVII*, Bucureşti, 1971.
194. Stoide Constantin A., *Contribuţii la Istoricul mănăstirii Bisericani* // Ar., XLII, Iaşi, 1935.
195. Stoide Constantin, *Un episod din domnia lui Gh. Duca. Răscoala lui Hâncu şi Durac din 1671-1672* // Ar., Iaşi, 1936, nr. 1-2, p. 56-80
196. Stoide Constantin A., *Contribuţii la Istoria Bisericii Moldoveneşti*, Iaşi, 1942.
197. Stoide Constantin A., *Prima domnie moldovenească a lui Gheorghe Duca vodă* // Revista Istorică Română, MCMXLV (1945), vol. XV, fasc.I.
198. Sturdza Mihai D., *Mituri şi impostori. Genealogii false cu scopuri politice* // A.G., I (VI), 1994, nr. 3-4, p. 115-122.
199. Sturdza, Mihai D., *Familiile boiereşti din Moldova şi Ţara Românească. Enciclopedie istorică, genealogică şi biografică*, vol. I, Abaza – Bogdan, Bucureşti, 2004.
200. Székely Maria Magdalena, *Familii de boieri din Moldova de origine transilvăneană (secolele XIV-XVI)* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 95-104.
201. Székely Maria Magdalena, *Boieri hicleni şi înrudirile lor*, // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 119-128.
202. Székely Maria Magdalena, *Contribuţii la genealogia familiei Stroici* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 249-252.
203. Székely Maria Magdalena, *O familie de secui în Moldova: Seachileştii* // A.G., II (VII), 1995, nr. 3-4, p. 19-22.
204. Székely Maria Magdalena, *Noi contribuţii la genealogia familiei Stroici* // A.G., II (VII), 1995, nr. 1-2, p. 65-75.
205. Székely Maria Magdalena, *Structuri de familie în societatea medievală moldovenească* // A.G., IV (XI), 1997, nr. 1-2, p. 59-117.
206. Székely Maria Magdalena, Gorovei Ştefan S., *Nepoţii lui Ştefan cel Mare* // A.G., V (X), 1998, nr. 1-2, p. 107-123.
207. Székely Maria Magdalena, *Neamul dinspre mamă al lui Petru Rareş* // A.G., V (X), 1998, nr. 1-2, p. 169-178.
208. Székely Maria Magdalena, *Sfetnicii lui Petru Rareş*, Iaşi, 2002.
209. Tabuncic Sergiu, *Şoldăneştii – localitate străveche din Valea Ciornei*, Chişinău, 1994.

210. Tanoviceanu Ioan, *Marele spătar Ilie Țifescu și omorârea lui Miron și Velișco Costin* // A.A.R., Memoriile Secției Istorice, seria II, tom. 32, București, 1909-1910.
211. Tanoviceanu Ioan, *Suirea pe tron a primului Ghica* // Ar., tom. 2, 1890-1891.
212. Tanoviceanu Ioan, *Începuturile Cantacuzineștilor în țările românești și înrudirea lor cu Vasile Lupu* // Ar., III, 1, 1892, p. 14-43.
213. Țighiliu Iolanda, *Societate și mentalitate în Țara Românească și Moldova. Secolele XV-XVII*, București, 1998.
214. Taşcă George-Felix, *Posadnicii de la Soroca și descendența lor* // A.G., II (VII), 1995, nr. 3-4, p. 139-143.
215. Taşcă George-Felix, *Stăpânirea pământului în satul Românești, devenit Bălăbănești, din ținutul Tutovei, azi în județul Galați* // A.G., III (VIII), 1996, nr. 3-4, p. 193-196.
216. Taşcă George-Felix, *Ascendența paternă maramureșană a lui Giula "Capitaneus" (1384)* // A.G., IV (IX), 1997, nr. 3-4, p. 127-132.
217. Taşcă George-Felix, *Paharnicul Pană de la Galați și descendența sa până azi* // A.G., V (X), 1998, nr. 3-4, p. 103-110.
218. Țvircun Victor, *Viața și activitatea contelui Toma Cantacuzino*, Chișinău, 2005.
219. Ungureanu Gheorghe, *Familia Sion. Studiu și documente*, Iași, 1936.
220. Ungureanu Mihai-Răzvan, *Elite alogene la Iași (secolul XVIII). Considerații asupra dinamicii comunității evreiești* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 115-122.
221. Urechia Vasile A., *Biserica din cetatea Neamț și documente relative la Vasile Lupu și doamna Ruxanda* // A.A.R., Memoriile Secției Istorice, seria II, tom. 11, București, 1888-1889.
222. Urechia Vasile A., *Din istoria secolului XVII* // R.I.A.F., VII, fasc. I, București, 1893
223. Urechia Vasile A., *Notițe despre slobozii* // A.A.R., Memoriile Secției Istorice, seria II, tom. 9, Bucureşti, 1886-1887.
224. Văcaru Silviu, *O familie de pisari moldoveni: Corlat* // A.G., I (VI), 1994, nr. 3-4, p. 151-155.
225. Văcaru Silviu, *Dieci moldoveni în prima jumătate a secolului XVII: alianțe matrimoniale* // A.G., IV (IX), 1997, nr. 3-4, p. 237-242.

226. Văcaru Silviu, *Familii de uricari și înrudirile lor* // A.G., V (X), 1998, nr. 3-4, p. 147-154.
227. Velciu Dumitru, *Gheorghiță, marele spătar din 1711: ipoteze privind familia și opera sa literară* // A.G., I (VI), 1994, nr. 3-4, p. 60-65.
228. Welter Beate, *Comunitatea protestantă din Iași (secolele XVIII-XIX)* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 123-128
229. Xenopol Alexandru D., *Istoria românilor din Dacia Traiană*, vol. III, București, 1988.
230. Zabolotnaia Lilia, *Dreptul femeilor la proprietate și moștenire în Moldova medievală*, R.I.M., nr. 1-2, 2006, p. 17-27.
231. Zahariuc Petronel, *Mihail de la Dorohoi și descendența sa* // A.G., I (VI), 1994, nr. 1-2, p. 177-182.
232. Zahariuc Petronel, *O genealogie de refăcut: familia Hâra* // A.G., I (VI), 1994, nr. 3-4, p. 225-229.
233. Zahariuc Petronel, *Familia și cariera lui Gheorghe vodă Ștefan* // A.G., II (VII), 1995, nr. 1-2, p. 77-89.
234. Zahariuc Petronel, *Înalți ierarhi și familiile lor, I. Leon Geuca* // A.G., II (VII), 1995, nr. 3-4, p. 191-208.
235. Zahariuc Petronel, *Catastiful lui Dumitrașco Ștefan – cronică de familie* // A.G., III (VIII), 1996, nr. 3-4, p. 185-192.
236. Zahariuc Petronel, *Țara Moldovei în vremea lui Gheorghe Ștefan voievod (1653 - 1658)*, Iași, 2003.
237. Djuvara Neagu, *Iarăși despre Negru vodă și "descălecătoare"* // M.I., nr. 8, august, 2000, p. 53-57.
238. Rezachevici Constantin, *Magnații Buczacki-Iaylowiecki și Moldova în secolele XV-XVI și ramura necunoscută a acestora, boierii modoveni Buceațchi* // R.I.M., nr. 3-4, 2006, p. 21-28.

Anexe

Fig. 1. Harta documentată a moșiilor în care a stăpânit neamul Bouleștilor în secolul al XVII-lea

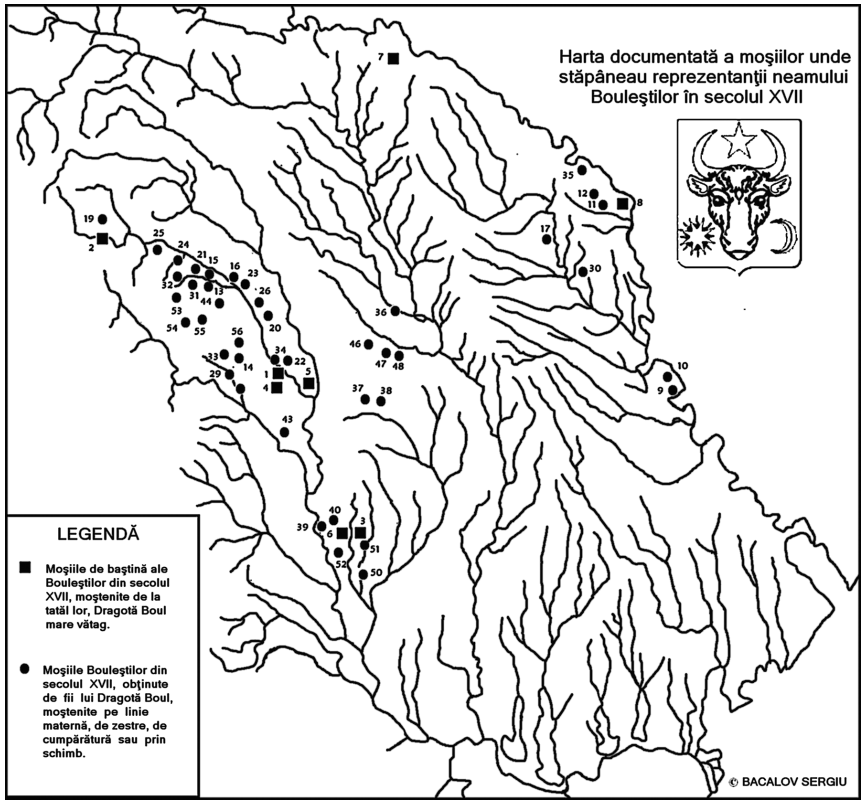
Harta documentată a moșiilor unde stăpâneau reprezentanții neamului Bouleștilor în secolul XVII
LEGENDĂ
Moșiile de baștină ale Bouleștilor din secolul XVII, moștenite de la tatăl lor, Dragotă Boul mare vătag.
Moșiile Bouleștilor din secolul XVII, obținute de fii lui Dragotă Boul, moștenite pe linie maternă, de zestre, de cumpărătură sau prin schimb.
© BACALOV SERGIU

Comentarii

Majoritatea documentelor despre activitatea neamului Bouleștilor se referă la moșiile pe care le stăpâneau, la tranzacțiile funciare, vânzări și cumpărături, danii și zălogiri. Am încercat să extragem cât mai multe informații pe care le oferă acest gen de documente, deoarece prin evidențierea curgerii stăpânirii moșiilor, în baza obiceiului răzășiei, pot fi deduse mai multe momente de ordin genealogic.

Astfel, moșiile de baștină ale Bouleștilor din secolul al XVII-lea, moștenite de la Dragotă Boul, mare vătag, au fost următoarele: ***1. Cutul Văleni*** (***Cutul Șcheia***), sat actualmente în județul Neamț, pe dreapta Moldovei, între localitățile Munteni, Moreni, David și Ruginoasa; ***2. Brăești*** (***Corlătești***), în prezent, județul Suceava, pe stânga Moldovei, între Măzănăești, Berchișești, Mălini și Băisești; ***3. Benești***, acum în județul Bacău, pe Dobrotfor, afluent de dreapta al Zeletinului, între satele Belciuneasa, Crăiești și Gura Crăiești; ***4. Moreni***, județul Neamț, pe dreapta Moldovei, între Văleni, Botești, Munteni și Ruginoasa; ***5. Lețicani***, sat pe Moldova, ne localizat cu precizie; ***6. Țigănești***, județul Bacău, pe Berheci, între Vultureni, Bosia, Dădești și Reprivăț; ***7. Săcurinții*** și cu seliștea ***Răspopenții***, din același hotar, pe pârâul Camenița, ținutul Hotinului. Poate fi vorba despe actualii Secureni (Sokireanî), regiunea Cernăuți, între Clocuna, Ocnița, Voloșcove, Vasilevca, Kobolcin și Serbiceani; ***8. Tarasova***, ținutul Soroca, acum raionul Rezina, pe malul Nistrului, între Curătura și Solonceni,

Moșiile de zestre ale Nastasiei, soția lui Dragotă Boul, mare vătag, moșii ce au trecut în săpânirea copiilor săi, a Bouleștilor: ***9. Șerpeni***, raionul Anenii Noi, pe malul Nistrului, între Puhăceni și Speia; ***10. Puhăceni***, raionul Anenii Noi, pe malul Nistrului, între satele Delacău și Șerpeni; ***11. Mihuleni***, raionul Șoldănești, pe stânga Ciornei, un afluent al Nistrului, între satele Parcani, Hlinjeni, Alcedar, Șipca (Glăvănești) și orășelul Șoldănești; ***12. Glăvănești*** (***Șipca***), raionul Șoldănești, între Mihuleni, Alcedar, Șestaci și Șoldănești; ***13. Davideni***, ținutul Neamțului, acum județul Neamț, pe pârâul Umbrari, un afluent de dreapta al Moldovei, între satele Țibucani, Războienii de Jos, Țibucanii de Jos, Vereșți și Spiești; toate aceste cinci moșii au fost ale străbunului Nastasiei, Cozma Șarpe.

Probabil din partea Nastasiei erau și stăpânirile Bouleștilor în ***14. Budești***, situat în ținutul Neamțului, actualmente, județul Neamț, pe pârâul Negru, între satele Ruginoasa, Bozienii de Sus, Vlădiceni, Făurei, Climești și Dulcești; și în ***15. Strâmbenii***, ținutul Neamțului, nelocalizat, însă, în documente, apare alături de Davideni și Negoești.

Foarte mult s-a extins fondul funciar al Bouleștilor prin cumpărărurile făcute de Toader Boul vistiernicul, majoritatea absolută în bazinul Moldovei, ținuturile Neamțului și Sucevei: ***16. Vereșăni***, ținutul Sucevei, acum județul Iași, pe stânga Moldovei, între satele Mitești, Tupulați, Davideni și Mirosloveşti; ***17. Brânzeni***, ținutul Orheiului, raionul Telenești, pe Răut, între Pistruieni, Ordășei, Vadu-Leca și Căzănești; ***18. Frăteștii*** din ținutul Neamțului, nelocalizat; ***19. Stejereni***, ținutul Sucevei, nelocalizat, însă, conform surselor cunoaștem că, era alături de Corlătești (Brăiești); ***20. Tălpălăești (Tăbălăiești)***,

ținutul Sucevei, pe Moldova, nelocalizat, probabil în apropierea Verșenilor și Miteștilor; ***21. Potlogeni***, neloclizat, probabil în ținutul Neamțului, undeva în apropierea Țibucanilor; ***22. Sârbi***, ținutul Neamțului, nelocalizat, în documente apare alături de Munteni; ***23. Miteşti***, pe Moldova, în ținutul Sucevei, județul Iași, între Verșeni, Cihorăni, Muncelul de Sus și Nisiporești; ***24. Rățești***, pe Topoliță, ținutul Neamțului, nelocalizat, probabil are alt nume sau e dispărut; ***25. Ungheni***, pe Moldova, ținutul Neamțului, județul Neamț, la căderea Săratei în Moldova, între satele Preutești, Răucești, Săvești, Șoimărești și Drăgușeni; ***26. Nisporeşti***, ținutul Sucevei, în bazinul Moldovei, județul Iași, între satele Botești, Mitești, Muncelu de Sus, Hălăucești și Barticești; ***28. Măşcăteşti***, ținutul Neamțului, nelocalizat.

Moșie de danie domnească lui Toader Boul a fost seliștea ***29. Căuceleşti***, pe Cracău, ținutul Neamț, județul Neamț, acum se numește Căciulești, între satele Verșești, Girov, Boțești, Gura Văii și Popești; și altă selişte pe Bahlui, ținutul Cârligătura, al cărei nume nu-l cunoaștem.

Nu știm în baza cărui drept stăpânea Boul vistierul în moșia ***30. Căcărădzenii***, ținutul Orheiului, acum raionul Orhei, între satele Ocnița-Răzeși, Mălăești, Crihana și Sirota; ***31. Ţibucanii***, ținutul Neamțului, județul Neamț, pe valea Umbrarilor, între satele Davideni, Rădeni, Valea Albă și Războienii de Jos, și ***32. Rădenii***, ținutul Neamțului, județul Neamț, între satele Țibucani, Davideni, Păstrăveni și Urecheani. Ca zestre soției sale, Agafia născută Prăjescul, a fost moșia: ***33. Bozieni***, ținutul Neamțului, județul Neamț, pe Valea Neagră, acum și-a păstrat numele doar Bozienii de Sus, între Budești, Baratca, Certieni și Ruginoasa.

Fiul lui Toader Boul, anume Ștefan Boul, mare vornic, de cumpărătură personală mai stăpânea în moșiile: ***34. Munteni***, din ținutul Neamțului, județul Neamț, între Moreni, Văleni, Botești, Gherăiești și Poiana; răcumpărare a unor moșii a Ciogoleștilor, rude Prăjeștilor: ***35. Manova***, situată în ținutul Sorocii, acum satul Bursuc, raionul Florești, situat pe malul Nistrului, între Cot, Salcia și Japca; ***36. Epureni***, din ținutul Iașilor, județul Iași, pe Jijia, între Popricani, Țipleşti, Movileni și Țigănași; de danie și schimb avea părți în ***37. Băloşeşti***, ținutul Vaslui, județul Iași, pe Gabroveta, afluent de stânga al Bârladului, între Vovrieşti, Tansa, Dagâța și Ciurea; și ***38. Şofrăneşti*** din ținutul Vasluiului, județul Iași, pe Țibana, între Drăgești, Grieşti și Cotic; zestre de la soția sa, Ruxanda Tomșa, au fost: ***39. Oteşti***, din ținutul Adjudului, pe pârâul Răcătău, județul Bacău, acum dispărut sau cu nume schimbat. Se știe că a fost satul de origine a lui Ștefan vodă Tomșa; și probabil ***40. Medeleni***, ținutul Tecuciului, acum județul Bacău, pe pârâul Gudinești, un afluent de dreapta al Berheciului, între satele Bărboasa, Valea Salciei, Ghilăvești, Godinești, Reprivâț și Țigănești; și ***41. Poenile Dragului***, nelocalizat. Nu cunoaștem originea stăpânirilor lui Ștefan Boul în moșia: ***42. Plesenița***, ținutul Sucevei, pe Brusnița, nelocalizată;

Fiul acestuia din urmă, Dumitrașco Boul, stăpânea și în moșia ***43. Goşmani***, în ținutul Neamțului, județul Neamț, pe pârâul Românilor, un afluent de stânga al Bistriței, între satele Români, Siliștea, Prăjești și Hârțești.

Frații lui Toader Boul au fost mai puțin activi la cumpărarea moșiilor sau nu s-au păstrat documentele ce ar reflecta acest proces în cazul în care ar fi avut loc. În afară de moșiile moștenite de la părinți, în care stăpâneau toți frații, cunoaștem și stăpâniri separate:

Pătrașco Boul avea părți în moșiile: ***44. Belceşti***, pe Valea Albă, ținutul Neamțului, județul Neamț, nelocalizat cu precizie; și ***45. Măneşti***, nelocalizat.

Fiul acestuia, Ilie Boul, stpânea și vii în ***46. Băiceani***, nelocalizat. Există două sate Băiceni ceva mai la sud de Cotnari, județul Iași, însă nu știm precis dacă anume aici stăpâneau Bouleștii.

Dumitru Boul, mai stăpânea în moșiile: ***47. Vartici și 48. Cetereni***, ambele aflate în ținutul Cârligăturii, pe apa Bahluiului, undeva în apropierea Hoiseștilor; iar de cumpărătură avea în: ***49. Bologeşti***, ținutul Tecuciului, neidentificat.

Fiul Gheorghe Boul avea și stăpânire în: ***50. Glăvăneşti***, ținutul Tecuci, pe Zeletin, județul Bacău, între satele Frumușelu, Răzeșu, Poiana, Căbești și Podul Turcului; cumpărătură în ***51. Crăeşti***, ținutul Tecuci, județul Bacău, pe Pojorâta, afluent al Dobrotforului, între satele Benești, Gura Crăiești, Oprișești și Stănișești; și danie în ***52. Tăvădăreşti***, acum județul Bacău, pe Berheci, între satele Dealul Morii, Calapodești și Găiceana.

Patrașco II Boul stăpânea și în satele: ***53. Dragomireşti*** din ținutul Neamțului, pe Valea Albă, județul Neamț, între Unghi, Dușești și Hlăpești; și danii de la unchiul său, Ionașco Boul, în ***54. Obârşia şi 55. Ghigoeşti***, ambele în ținutul Neamțului, la obârșia pârâului Valea Neagră.

56. Ruginoasa, județul Neamț, între Bozienii de Sus, Certieni și Brițcani, unte stăpânea un oarecare Boul de la Ruginoasa.

Herbul Țării Moldovei prezent pe hartă este preluat de pe saitul http://www.ghika.net, cu permisiunea dlui Florian Budu, căruia îi aduc sincere mulțumiri și pe acestă cale.

Fig. 2. Harta moșiilor cunoscute ale Șepteliceștilor (secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea)

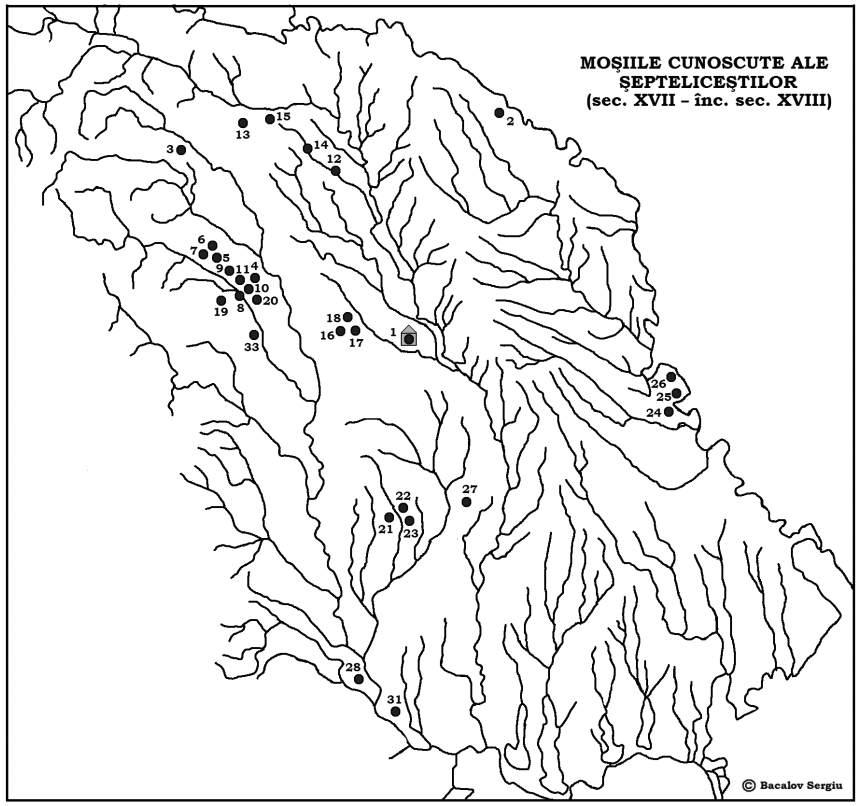

Comentarii

1. Iași, o casă pe Ulița Feredeilor; ***2. Șepteliceni*** (seliștea de la Fântâna Caplei), ținutul Soroca, actualmente raionul Soroca, între satele Iorjnița, Cureșnița Nouă, Grigorăuca și Cureșnița; ***3. Văscăuții***, acum Vășcăuți, ținutul Suceava, actualmente în județul Suceava, pe stânga Siretului, între satele Mușenița, Bănceşti și orașul Siret; ***4. Nemirceani***, ținutul Suceava, actualmente în județul Suceava, pe Șomuz, în apropiere de Pleșești, Rotompănești, Spătărești și Fălticeni, acum dispărut; ***5. Rotompănești***, ținutul Suceava, actualmente în județul Suceava, la nord-vest de Fălticeni, pe un mic afluient al Șomuzului Mare, între localitățile Mihăileşti, Lămășeni, Brădățel și Horodniceni; ***6. Căjvenii***, ținutul Suceva, nelocalizat; ***7. Hrincești***, ținutul Suceava, ne localizat; ***8. Oniceni***, ținutul Suceava, actualmente în județul Suceava, pe stânga Moldovei, între satele Roșiori, Forăști, Antoceni, Drăgușeni și Râșca; ***9. Bunești***, ținutul Suceava, actualmente județul Suceava, între satele Uncești, Șes, Podeni și Petia; ***10. Hreasca***, ținutul Suceava, actualmente în județul Suceava, pe Șomuzul Mic, între satele Pleșești și Uncești; ***11. Onceşti***, ținutul Suceava, actualmente satul Uncești, județul Suceava, pe Șomuz, lângă Hreasca, Bunești și Fălticeni; ***12. Săveni***, ținutul Dorohoi, actualmente județul Botoșani, pe pârâul Bașeu, între Vlăsinești, Bozieni, Podriga și Știubieni; ***13. Pomârla***, județul Botoșani, între satele Ibănești, Hulubești, și Corjăuți, în apropiere de orașul Dorohoi; ***14. Văsieni***, în ținutul Dorohoi, pe apa Bașăului, nelocalizat; ***15. Concești***, ținutul Dorohoi, actualmente ținutul Botoșanilor, la izvoarele Bașeului, între Darabani, Bajura, Vatra și Movileni; ***16. Băiceni***, ținutul Hârlău, având în vedere că în cuprinsul acestui ținut existau două moșii Baineni, una la sud de Botoșani, iar cealaltă la mează-zi de Cotnari, admitem ultima variantă, deoarece Șepteliceștii stăpâniau mai jos de Cotnari și satul Ezăreni; ***17. Ezăreni***, mai jos de Cotnari, nelocalizat cu precizie; ***18. Cotnari***, vii pe Dealul Domnesc; 19. ***Belcești***, ținutul Neamțului, pe Valea Albă, actualmente, județul Neamț, nelocalizat cu precizie; ***20. Nisporești***, ținutul Sucevei, în bazinul Moldovei, județul Iași, între satele Botești, Mitești, Muncelu de Sus, Hălăucești și Barticești; ***21. Micești (Mircești)***, ținutul Tutova, pe pârâul Studineț, localizată după moșia Hărălești; ***22. Dărăști***, în ținutul Tutova, pe pârâul Puțului, localizată după moșia Hărălești; ***23. Hărălești (Hălărești)***, în ținutul Tutova, pe pârâul Puțului (pe pârâul Studineț, conform altui document), actualmente județul Vaslui, aproape de căderea Studinețului în Tutova, între satele Iana, Iezer, Siliștea și Ibănești; ***24. Chivărul***, ținutul Orhei, numit „satul Chivărul cu speie la țin. Orhei, pe țărmul Nistrului”, actualmente satul Speia, raionul Anenii Noi, între Șerpeni și Telița Nouă; ***25. Șerpeni***, ținutul Orhei, raionul Anenii Noi, pe malul Nistrului, între Puhăceni și Speia; ***26. Puhăceni***, ținutul Orhei, actualmente raionul Anenii Noi, pe malul Nistrului, între satele Delacău și Șerpeni; ***27. Hoceni (Hojeni)***, ținutul Fălciu, actualmente județul Vaslui, între satele Oțeleni, Deleni, Tomșa și Grumezoaia; ***28. Purcelești***, ținutul Putna, „în gârla Putnei”, actualmente județul Vrancea, nelocalizat cu pecizie; 29. ***Măneşti***, nelocalizat; ***30. Slavniceni***, nelocalizat; ***31. Durăști***, „de la râul Bârlad până la pârâul Gerul, probabil ținutul Tecuci, actualmente județul Vrancea, nelocalizat cu pecizie; ***32.*** Vărbovăț, ținutul Cernăuți, nelocalizat; ***33. Dulcești***, probabil este actualul sat Dulcești, județul Namț, pe pârâul Valea Neagră, între satele Roșiori, Corhana, Cârlig, Budești și Miron Costin.

Fig. 3. Harta ocinilor, de moșie și cumpărătură, ale lui Gheorghe Jora sulgerul (17 mai 1638)

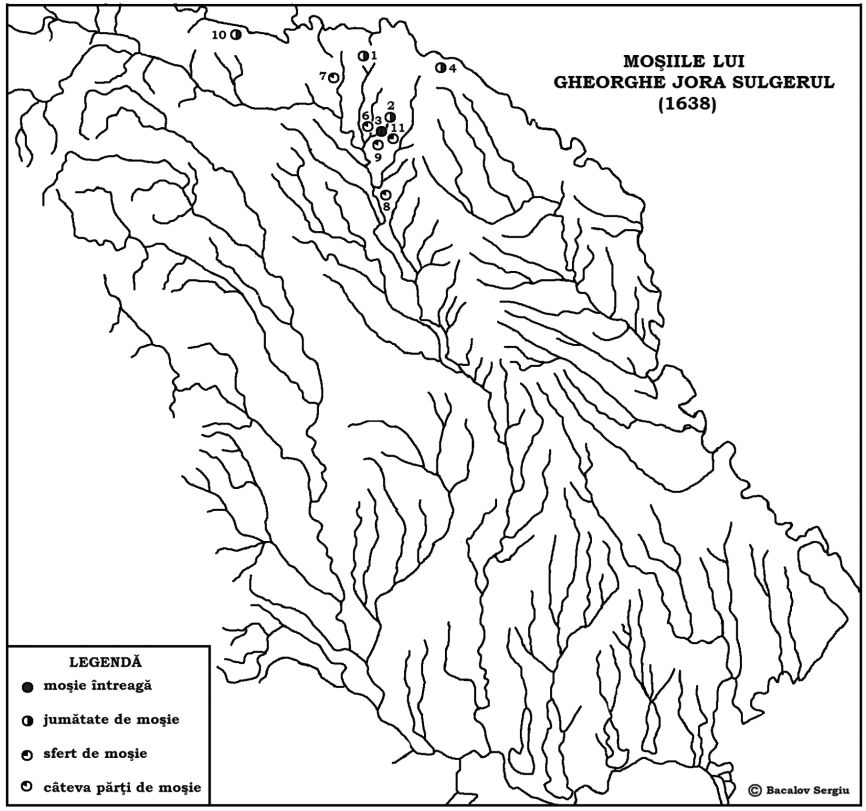

Comentarii

1. Selicicani (jumătate de sat), ținutul Hotin, actualmente probabil satul Seliște, regiunea Cernăuți, între Ivanovți, Grubna, Șebutinți și Pocrovca; ***2. Volodeni*** (jumătate de sat), ținutul Hotin, actualmente raionul Edineț, între Brănzeni, Bleșteni și Buzdugeni; ***3. Brândzeni*** (jumătate de sat; încă o jumătate din satul Brândzeni, cu „dooa mori în Prot"), ținutul Hotin, actualmente raionul Edineț, între Hancăuți, Zăbriceni, Volodeni, Buzdugeni și Bădragii Noi; ***4. Volcineți*** (jumătate de sat), ținutul Soroca, actualmente raionul Ocnița, pe malul Nistrului între Otaci, Codreni și Mereșeuca; ***5. Căzcecani*** (jumătate de sat), nelocalizat; ***6. Bâzdâgeni*** (jumătate din a treia parte), ținutul Hotin, actualmente raionul Edineț, între Brânzeni, Volodeni, Burlănești și Viișoara; ***7. Coșciugeni*** (a șasea parte), actualmente probabil satul Cotiujeni, raionul Briceni, între Berlinți, Coteala și Lucaciovca; ***8. Costești*** (două părți, și încă o moară în Costești, „ce iaste în Prot"), ținutul Iași, actualmente raionul Râșcani, la căderea Ciuhurului în Prut, între Păscăuți, Petrușeni, Dămășcani, Proscureni și Duruitoarea; ***9. Hancăuți*** (două părți), ținutul Hotin, actualmente raionul Edineț, între Brânzeni, Gheredeevca, Bădragii Vechi, Terebna și Zăbriceni; ***10. Onut*** (jumătate de sat), ținutul Cernăuți, actualmente regiunea Cernăuți, pe malul Nistrului, între satele Balamutovca, Pogorelovca, Ocno și Mâtcov; ***11. Zubriceni*** (a patra partre), ținutul Hotin, actualmente raionul Edineț, între Brânzeni, Hăncăuți, Terebna, Onești și Alexeevca;

Fig. 4. Harta moșiilor lui Gheorghe Jora sulgerul împărțite între copiii săi (1638)

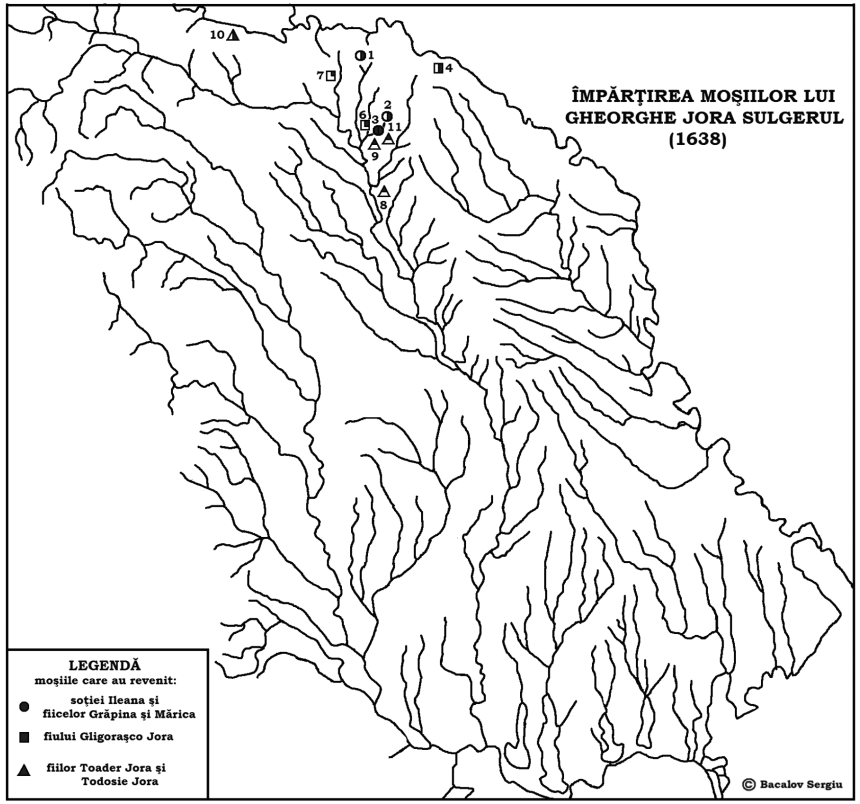
ÎMPĂRȚIREA MOȘIILOR LUI GHEORGHE JORA SULGERUL (1638)
LEGENDĂ
moșiile care au revenit:
soției Ileana și fiicelor Grăpina și Mărica
fiului Gligorașco Jora
fiilor Toader Jora și Todosie Jora
© Bacalov Sergiu

Comentarii

Conform actului din 17 mai 1638 de împărțire a ocinelor, de moșie și cumpărătură, ale lui Gheorghe Jora sulgerul, au revenit: ***pentru soția acestuia, Ileana, și fiicelor sale, Grăpina și Mărica***: 1. Selicicani (jumătate de sat) „cu vecini, partea din gios, cu hălești din gios"; 2. Volodeni (jumătate de sat); 3. Brândzeni (jumătate de sat; altă jumătate de sat, plus „dooa mori în Prot", au fost date doar Ilenei); ***pentru Gligorașco Jora***: 4. Volcineți (jumătate de sat); 5. Căzcecani (jumătate de sat); 6. Bâzdâgeni (jumătate din a treia parte); 7. Coșciugeni (a șasea parte); ***pentru Toader Jora și Todosie Jora***: 8. Costești ((două părți, și încă o moară în Costești, „ce iaste în Prot")); 9. Hancăuți (două părți); 10. Onut (jumătate de sat); 11. Zubriceni (a patra parte).

Fig. 5. Harta moșiilor cunoscute ale Mihuleștilor (secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea)

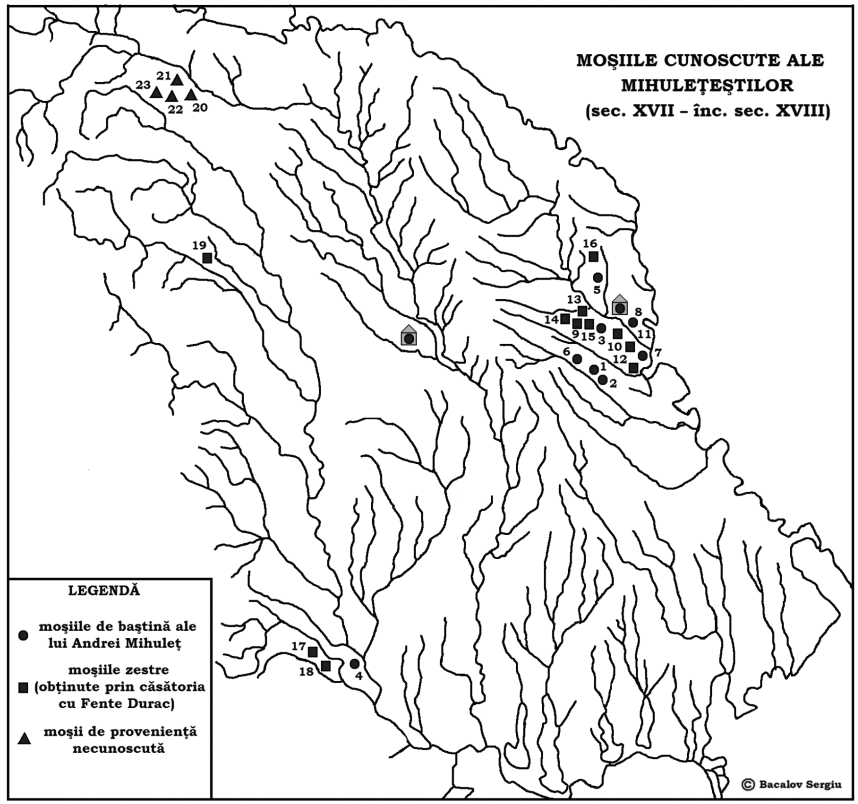
MOȘIILE CUNOSCUTE ALE MIHULEȚEȘTILOR (sec. XVII – înc. sec. XVIII)
LEGENDĂ
moșiile de baștină ale lui Andrei Mihuleț
moșiile zestre (obținute prin căsătoria cu Fente Durac)
moșii de proveniență necunoscută
© Bacalov Sergiu

Comentarii

Moșiile de baștină ale lui Andrei Mihuleț: 1. Spârcoceani, sat aflat în ținutul Orhei, pe valea Hulboacei, afluent de stânga al Bâcului, în apropiere de Chișinău. Actualmente, este dispărut sau cu numele modificat (poate fi Grătiești sau Hulboaca); ***2. Ceucani***, sat în ținutul Orhei, pe valea Holboca, în apropiere de Spărcoceni. Probabil, Ceucarii actuali, parte a Chișinăului; ***3. Valea Burhuta***, selište în ținutul Orhei, apare în documente numită „valea Burhuta", situată în ținutul Orhei, lângă Isacova și Selište. În prezent, Burhuta se numește un deal aflat pe teritoriul satului Selište. Probabil, moșia satului actual Selište, deoarece se menționează frecvent selișteа din valea

Burhuta; ***4. Fițingheşti***, sat în ținutul Putna, pe Putna până în Milcov, lângă satele Căpotești, Cofești, Târgoveți, Porciulești. În zona gârlelor, la nord-est de Focșani, ne localizat cu precizie; ***5. Curileni***, sat în ținutul Orhei, azi satul Podgoreni, raionul Orhei; ***6. Highidași***, sat în ținutul Orhei, în preajma Spârcoceanilor și a Ceucanilor, este actualul sat Ghidighici; ***7. Crivuleni***, ținutul Orhei, actualmente orașul Criuleni și centrul raionului Criuleni, situat pe malul Nistrului; ***8. Trebujeni***, ținutul Orhei, actualmente în raionul Orhei, lângă localitățile Brănești și Butuceni;

Moșiile de zestre ale lui Andrei Mihuleț (obținute prin căsătorie cu Fende Durac): 9. Veprova, ținutul Orhei, actualmente, raionul Orhei, R. Moldova, între localitățile Hulboaca, Puțintei, Dișcova; ***10. Pocrișani***, sat în ținutul Orheiului, situat între localitățile Ohrincea, Izbiște și râul Răut; ***11. Ohrincea***, ținutul Orhei, actualmente, raionul Criuleni, între satele Cruglic, Jevreni și orașul Criuleni; ***12. Onițcani***, ținutul Orhei, actualmente, raionul Criuleni, lângă satul Slobozia Dușca; ***13. Isacova***, ținutul Orhei, actualmente, raionul Orhei, lângă Morozeni și Neculăeuca; ***14. Puțintei***, ținutul Orhei, actualmente, raionul Orhei, sat vecin cu Veprova; ***15. Mana***, ținutul Orhei, actualmente, raionul Orhei, pe apa Vaticiului, între Curchi și Selișe; ***16. Măgirești***, moșie în ținutul Orhriului, în apropirere de satul Peciște; ***17. Ochiani***, în ținutul Putna, nelocalizat cu precizie; ***18. Negrești (Pățăști)***, ținutul Putna, pe Milcov, nelocalizat cu precizie; ***19. Hilipești (Filipești)***, ținutul Suceava, pe apa Moldovei, localizarea nu este sigură, deoarece există numai un singur indiciu: era situat din jos de satul Dumbrăveni. În județul Sucevei, în prezent, sunt două localități cu numele Dumbrăveni – una situată la est de orașul Suceava și alta la nord-vest de Târgu Neamț, lângă mănăstirea Râșca;

Moșii de proveniență necunoscută: 20. Berbiași, ținutul Cernăuților, azi satul Barbești, regiunea Cernăuți; ***21. Costești***, ținutul Cernăuților, nelocalizat; ***22. Presinți***, ținutul Cernăuților, nelocalizat; ***23. Botășinți***, ținutul Cernăuților, nelocalizat.

Fig. 6. Harta moșiilor cunoscute ale Durăceștilor (secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea)

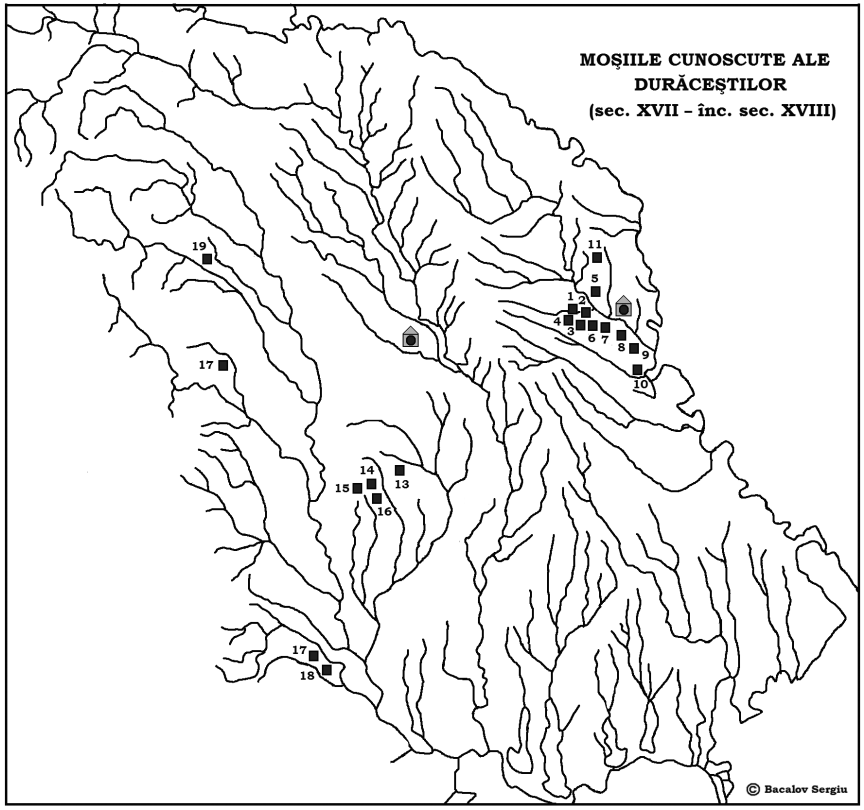

Comentarii

1. Morozeni, ținutul Orhei, actualmente, raionul Orhei, pe valea Culei, între satele Breanova, Dișcova, Vatici și Neculăeuca; ***2. Isacova***, ținutul Orhei, actualmente, raionul Orhei, între satele Neculăeuca, Lucașeuca și Mitoc; ***3. Veprova***, ținutul Orhei, actualmente în raionul Orhei, R. Moldova, între localitățile Hulboaca, Puțintei, Dișcova; ***4. Puțintei***, ținutul Orhei, actualmente, raionul Orhei, vecin cu satul Veprova; ***5. Brăviceni***, ținutul Orhei, actualmente, raionul Orhei, pe Răut, între satele Breanova, Târzieni și Mălăești. ***6. Mana***, ținutul Orhei, actualmente, raionul Orhei, pe apa Vaticiului, între Curchi, Neculăeuca și Lucașeuca; ***7. Valea Burhuta***, selișe în ținutul Orhei, apare în

documente numită „valea Burhuta”, situată în ținutul Orhei, lângă Isacova și Selișteе. În prezent, Burhuta se numește un deal aflat pe teritoriul satului Selișteе. Probabil, este moșia satului actual Selișteе, deoarece se menționează frecvent seliștea din valea Burhuta; ***8. Pocrișani***, din ținutul Orheiului, situat între localitățile Ohrincea, Izbiște și râul Răut. Actualmente, probabil, satul Jevreni; ***9. Ohrincea***, ținutul Orhei, actualmente, raionul Criuleni, între satele Cruglic, Jevreni și orașul Criuleni; ***10. Onițcani***, ținutul Orhei, actualmente, raionul Criuleni, pe malul Nistrului, între satele Coșernița și Slobozia Dușca; ***11. Măgirești***, moșie în ținutul Orhriului, în apropirere de satul Pecișteе; ***12. Ionășcani***, nelocalizat; ***13. Ivănești***, ținutul Vaslui, actualmente județul Vaslui, pe pârâul Racova, între satele Broșteni, Rugăria, Buscata, Iezerel, Coșești și Valea Mare; ***14. Zmieni***, ținutul Tutova, nelocalizat cu precizie; ***15. Păulești***, nelocalizat cu precizie; ***16. Bălăceni***, nelocalizat cu precizie; ***17. Bodești***, ținutul Neamțului, acum județul Neamț, pe pârâul Cracău, între satele Negrești, Dobreni, Verșești, Bordea, Corni și Oșlobeni; ***18. Hilipești (Filipești)***, ținutul Suceava, pe apa Moldovei, localizarea nu este sigură, deoarece mai există un singur indiciu: satul era situat din jos de satul Dumbrăveni. În județul Sucevei, în prezent, sunt două localități cu numele Dumbrăveni – una situată la est de orașul Suceava și alta la nord-vest de Târgu Neamț lângă mănăstirea Râșca; ***19. Ochiani***, în ținutul Putna, nelocalizat cu precizie; ***20. Negrești (Pățăști)***, ținutul Putna, pe Milcov, nelocalizat cu precizie.

Fig. 7. Harta moșiilor neamului Năculeștilor (secolele XVII-XIX)

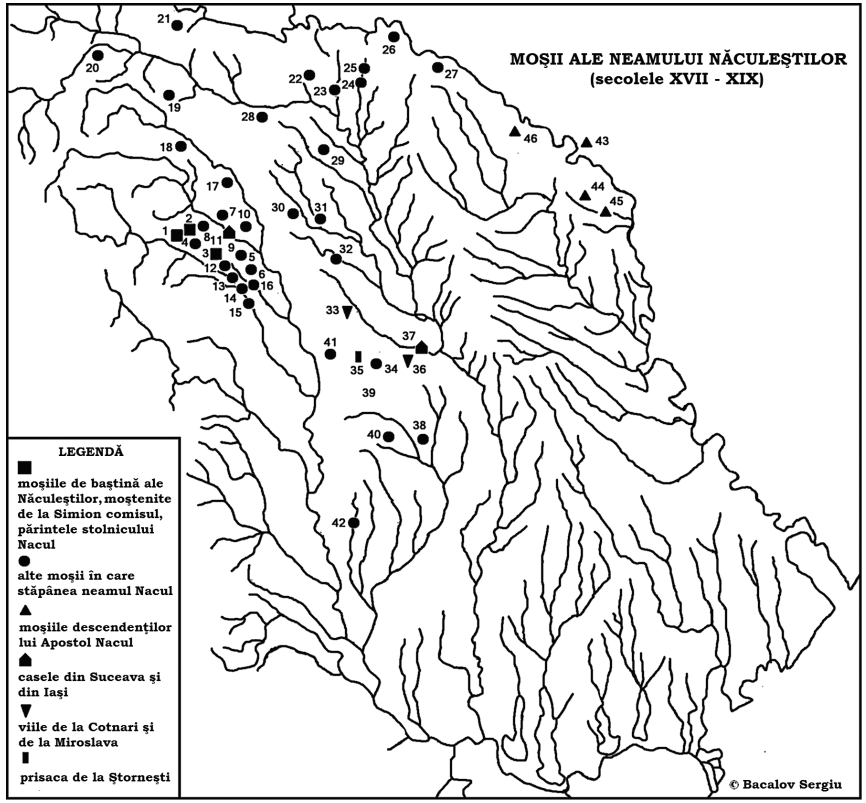
MOȘII ALE NEAMULUI NĂCULEȘTILOR
(secolele XVII - XIX)
LEGENDĂ
moșiile de baștină ale Năculeștilor, moștenite de la Simion comisul, părintele stolnicului Nacul
alte moșii în care stăpânea neamul Nacul
moșiile descendenților lui Apostol Nacul
casele din Suceava și din Iași
viile de la Cotnari și de la Miroslava
prisaca de la Ștornești
© Bacalov Sergiu

Comentarii

În ținutul Sucevei. 1. Comănești, sat și moșie amplasată în județul Sucevei, la vărsarea pârâului Soloneț în râul Suceava, între satele Soloneț, Bălăceana, Humoreni, Botoșana și Cajvana; ***2. Soloneț***, sat în județul Suceava, pe pârâul omonim, între Comănești, Cajvana și Todirești; ***3. Rotompănești***, sat în județul Suceava, la nord-vest de Fălticeni, pe un mic afluent al Șomuzului Mare, între localitățile Mihăilești, Lămășeni, Brădățel și Horodniceni; ***4. Bălăceni***, nelocalizat. Pare a fi în legătură cu moșia și satul actual Balaceana, județul Suceava, între Comănești, Soloneț, Vâlcelele, Brașca, Ilișești, Deleni și Humoreni; ***5. Pleșești***, sat și moșie, județul Suceava, pe Șomuzul Mic, între satele Uncești,

Hreațca, Vultureşti, Jacota şi Hârtop; ***6. Nemirceani***, judeţul Suceava, în apropiere de Pleşeşti, Rotompăneşti, Spătăreşti şi Fălticeni, acum dispărut; ***7. Dărmăneşti***, judeţul Suceava, vizavi de locul căderii Solonețului în râul Suceava, între satele Pătrăuţi, Costâna, Pârhăuţi şi Măriței; ***8. Pârhăuţi***, judeţul Suceava, la gura Solonețului, între satele Dărmăneşti, Costâna, Todireşti şi Sârghieşti; ***9. Hreasca***, judeţul Suceava, pe Şomuzul Mic, între satele Pleşeşti şi Unceşti; ***10. Filipeşti***, judeţul Suceava, pe Moldova, mai jos de Dumbrăveni, nelocalizat cu precizie, probabil ceva mai sus de Roşiori, în apropiere de Baia; ***11.*** În ***târgul Suceava***, loc de case, lângă Vovidenie, lângă biserica lui Ursache, cu pivniţe şi hrube; ***12. Antăleşti***, judeţul Suceava, cartier al oraşului Fălticeni; ***13. Roşiori***, judeţul Suceava, pe stânga Moldovei, între satele Ruşi, Forăşti, Antoceni, Oniceni, Giuleşti, Vadu Moldovei, Ciumuleşti şi Ioneasa; ***14. Oniceni***, judeţul Suceava, pe stânga Moldovei, între satele Roşiori, Forăşti, Antoceni, Drăguşeni şi Râşca; ***15. Turbata***, moşie în ţinutul Sucevei, nelocalizată cu precizie; ***16. Oideşti***, acum Uideşti, judeţul Suceava, între satele Forăşti, Ruşi, Ioneasa, Nigoteşti, Manolea şi Ţoleşti; ***17. Balileşti***, acum Bălineşti, judeţul Suceava, pe dreapta Siretului, între satele Grămeşti, Verbia, Badragi, Lunca, Talpa, Cândeşti şi Rogojeşti.

În ţinutul Cernăuţilor. 18. Văscăuţii, acum Văşcăuţi, judeţul Suceava, pe stânga Siretului, între satele Muşeniţa, Bănceşti şi oraşul Siret; ***19. Broscăuţi***, regiunea Cernăuţi, în apropierea oraşului Cernăuţi, între Camena, Storojineţ, Panca, Bobeşti (Bobivţi) Mihalcea şi Dracineţ (Dracinţi); ***20. Milie***, acum Milive, regiunea Cernăuţi, pe Ceremuş, între Banila (Baniliv), Vilaucea (Koritne), Ispas şi Ribne; ***21. Iurcăuţi***, acum Iurkivţi, regiunea Cernăuţi, între satele Boianciuk, Verbăuţi (Verbivţi), Zastavna, Pohorlăuţi (Pogorilivka).

În ţinutul Hotinului. 22. Medveja, raionul Briceni, între satele Coteala, Larga (R. Moldova), Zelena şi Podvirivka (Ucraina); ***23. Hlineşti***, acum Hlina, raionul Briceni, între satele Coteala, Berlinţi, Ghilavăţ, Şirăuţi (R. Moldova) şi Podvirivka(Ucraina); ***24. Briceni***, centrul raionului Briceni, între satele Grimăncăuţi, Trebisăuţi, Colicăuţi şi Tabani; ***25. Hrimăncăuţi***, acum Grimăncăuţi, raionul Briceni, între oraşul Briceni (R. Moldova) şi satele Vaskivţi şi Rosoşani (Ucraina); ***26. Lomacinţi***, regiunea Cernăuţi, pe malul Nistrului, între oraşul Novodnistrivk şi satele Belousivka şi Mihailove; ***27. Naslavcea***, raionul Ocniţa, pe malul Nistrului, între satele Bârnova şi Verejeni.

În ţinutul Dorohoiului. 28. Pomârla, judeţul Botoşani, între satele Ibăneşti, Hulubeşti, şi Corjăuţi, în apropiere de oraşul Dorohoi; ***29. Codreni***, judeţul Botoşani, între satele Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Sărata-

Drăguşeni, Scutari şi Mileanca; ***30. Oncani***, „ce iaste de ocolul Botăşeanilor”, judeţul Botoşani, nelocalizat cu precizie; ***31. Borzăşti***, acum Borzeşti, judeţul Botoşani, la căderea Iubănesei în Jijia, între satele Mihai Viteazu, Plopenii Mari şi Mici, Mândreşti şi Tăuteşti.

În ţinutul Hârlăului. 32. Pleşeşti, pe Miletin, ţinutul Hârlăului, nelocalizat cu precizie; ***33.*** la ***Cotnari***, opt fălci de vie în dealul Ţombric, acum judeţul Iaşi, în zona oraşului Cotnari, pe Bahlui.

În ţinutul Cârligătura. 34. Şepteşeni, judeţul Iaşi, lângă Madarjaci, nelocalizat cu precizie; ***35.*** prisacă în hotarul ***Storneştilor***, judeţul Iaşi, între satele Sineşti, Nistria şi Goeşti.

În ţinutul Iaşilor. 36. La ***Miroslava***, câteva fălci de vii, judeţul Iaşi, pe Bahlui, la apus de oraşul Iaşi, între cartierele Păcurari şi Galata, satele Baciu, Găureni şi Valea Lupului; ***37.*** În ***târgul Iaşi***, casele de pe Uliţa Mare, împotriva bisericii ungureşti.

În ţinutul Vasluiului. 38. Frenciucii, acum Frenciugi, judeţul Iaşi, pe Durduc, între satele Drăguşeni, Căzăneşti, Alexeeşti, Ipatele; ***39. Burdureşti***, ţinutul Vasluiului, nelocalizat; ***40. Ţibăneşti***, acum Ţibăneştii Buhlii, judeţul Vaslui, la căderea Gârbovăţului în Bârlad, între satele Schinetea, Armăşeni, Vovrieşti şi Suhuleţ.

În ţinutul Romanului. 41. Dăiceni, ţinutul Roman, nelocalizat.

42. Oncești, moşie nelocalizată. Sate cu asemenea nume există în judeţul Suceava, pe Şomuz, lângă Hreasca, şi în judeţul Bacău, pe Berheci.

În voevodatul Podoliei. 43. Cuzmin, raionul Râbniţa, în stânga Nistrului, între oraşul Camenca şi satele Ocniţa şi Hruşca.

În ţinutul Sorocei. 44. Şestaci, raionul Şoldăneşti, între satele Şipca (Glăvăneşti), Cobâlnea şi Cuşmirca; ***45. Lipceni***, raionul Şoldăneşti, pe Ciorna, între satele Hligeni, Păpăuţi şi Parcani; ***46. Hristici***, raionul Soroca, între satele Ţepilova, Vanţina, Băxani şi Rubleniţa.

Fig. 8. Harta moșiilor comune ale lui Iordache și Toma Cantacuzino împărțite între ei la 25 ianuarie 1630

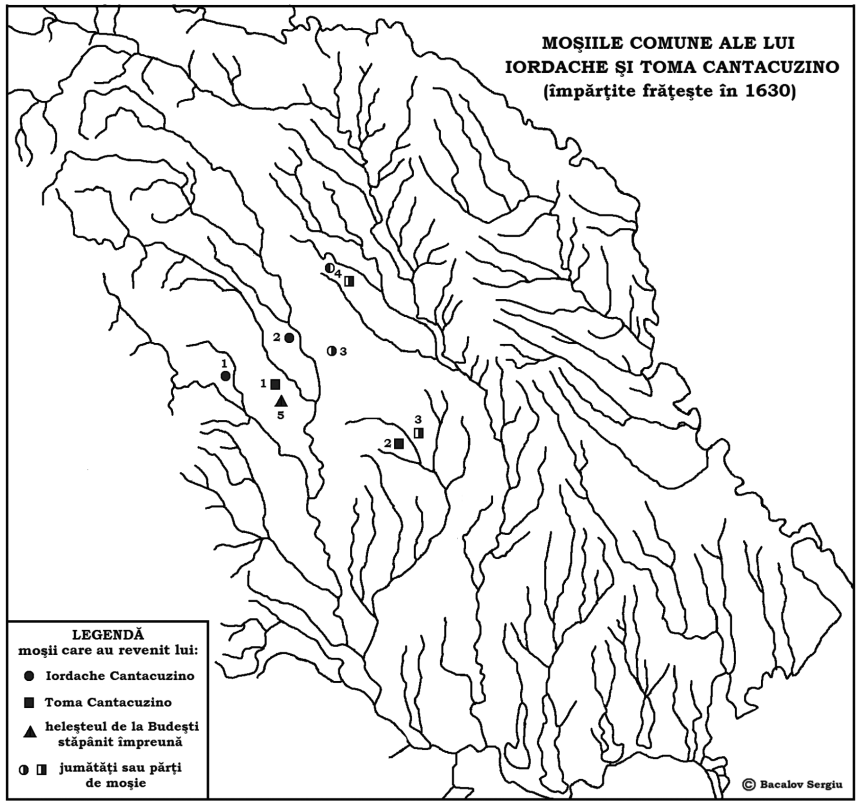

Comentarii

Lui Iordache Cantacuzino i-au revenit: 1. Căciuleștii (întreg), ținutul Neamț, cu moară pe Cracău, actualmente județul Neamț, între Gura Văii, Popești, Boțești, Girov și Verșești; 2. Tămăduiani, (întreg), ținutul Suceava, cu mori pe Siret, nelocalizat cu precizie; ***3. Cucuteni*** (părți), ținutul Roman, actualmente județul Iași, la nord-vest de Târgul Frumos, între Boureni, Băiceni, Bărbătești și Săcărești; ***4. Bădeni*** (jumătate), ținutul Hârlău, sat în județul Botoșani, între orașul Hârlău și satele Fetești, Scobinți și Ceplenița; ***5. helețeul*** (jumătate) de la Budești.

Lui Toma Cantacuzino i-au revenit: 1. Budești (întreg), cu curți, helețtee și mori, ținutul Neamț, actualmente județul Neamț, pe Valea Neagră, între satele Făurei, Vlădiceni, Bozienii de Sus și Dulcești; ***2. Bălteni*** (întreg), mori, ținutul Vaslui, județul Vaslui, la nord-vest de orașul Vaslui, între satele Chetrești, Bejenești, Valea Târgului, Brodoc și Mărășeni; ***3. Tatomirești*** (jumătate), ținutul Neamțului (?), probabil actualul sat Tatomirești, județul Vaslui, între Scânteia, Drăgușeni și Măcrești; ***4. Bădeni*** (jumătate), ținutul Hârlău, sat în județul Botoșani, între orașul Hârlău și satele Fetești, Scobinți și Ceplenița; ***5. helețeul*** (jumătate) de la Budești.

Fig. 9. Harta moșiilor lui Toma Cantacuzino împărțite la 1667 între descendenții săi

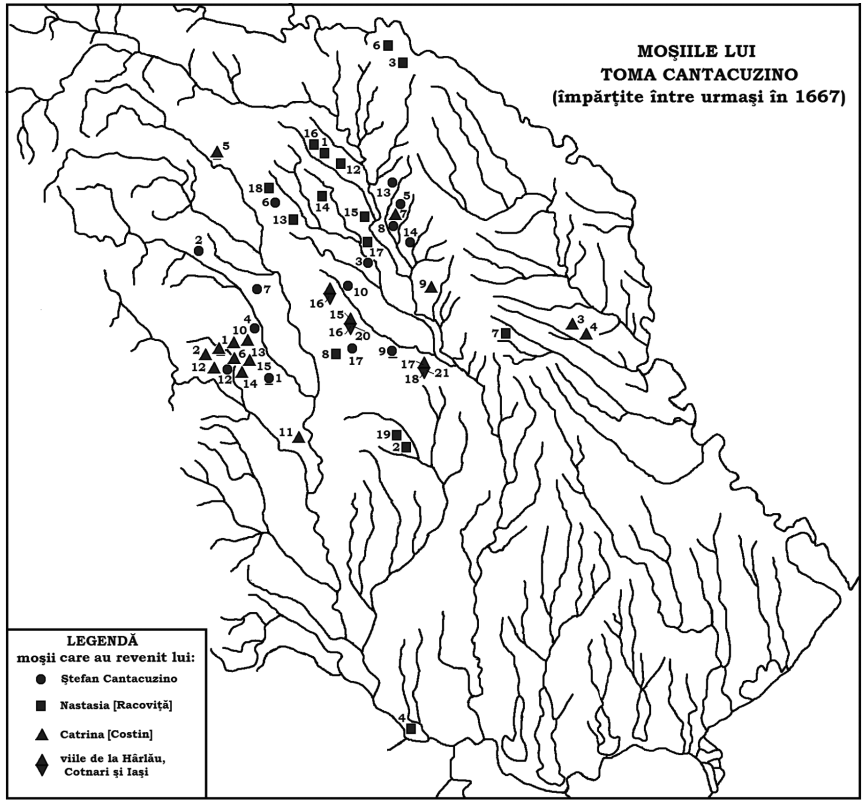

Comentarii

Moșii care au venit în partea lui Ștefan Cantacuzino: ***1. Budești*** (întreg), cu curți, heleștee și mori, ținutul Neamț, actualmente județul Neamț, pe Valea Neagră, între satele Făurei, Vlădiceni, Bozienii de Sus și Dulcești; ***2. Botești*** (întreg), ținutul Suceava, județul Suceava, pe dreapta Moldovei, între satele Măzănăești, Băisești, Rotompănești și Horodnicieni; ***3. Răusăni*** (întreg), ținutul Hârlău, județul Botoșani, pe dreapta Jijiei, între satele Doina, Rădiu, Pogorăști și Hlipceni; ***4. Tupilații*** (întreg), ținutul Suceava, posibil acum județul Neamț, pe dreapta Moldovei, la gura Văii Albe, între Arămoaia, Verșeni, Mitești și Hanu Ancuței; ***5. Hăjdeiani*** (întreg), ținutul Iași, raionul Glodeni, între orașul Glodeni și satele Dușmani, Cajba și Danu; ***6. Băiceni*** (întreg), ținutul Dorohoi, județul Botoșani, la sud-vest de orașul Botoșani, între satele Curtești, Balta Arsă, Orășeni Deal; ***7. Bădești*** (seliște întreagă), ținutul Suceava, actualmente probabil Bodiești (Bodino, Bodinți, Bodiști, Boldești) sat pe Pobrata, ținutul Suceava, inclus în Tătăruși, județul Iași; ***8. Cohănești*** (două părți), ținutul Iași, Cuhnești, raionul Glodeni, pe valea Camencii, între satele Moara, Bisericani, Balatina și Tomeștii Noi; ***9. Cogești*** (două părți), cu curți gata, ținutul Cârligătura, acum posibil Cogeasca, județul Iași, pe dreapta Bahluiului, între satele Cucuteni, Dumești și Lețcani; ***10. Bădeni*** (jumătate), ținutul Hârlău, sat în județul Botoșani, între orașul Hârlău și satele Fetești, Scobinți și Ceplenița; ***11. Viedzunei*** (jumătate), ținutul Iași, nelocalizat; ***12. Popești*** (trei părți de seliște), ținutul Neamț, posibil 1. Popești, comuna Girov, județul Neamț, pe Cracău, între Căciulești, Gura Văii, Cășăria, Verșești; 2. Popești, comuna Farcașa, județul Neamț, pe Bistrița, între Farcașa, Frumosu, Dreptu și Pârâul Fagului; ***13. Cucuiați*** (părți), ținutul Iași, acum Cucuieții Vechi, raionul Râșcani, pe Camenca între satele Sturzeni, Hiliuți și Malinovscoe; ***14. Nârnova*** (părți), ținutul Iași, actualmente probabil satul Năvârneț, pe care îl stapânise Costea Bucioc, raionul Fălești, între satele Albinețul Vechi, Călinești și Logofteni; ***15. Cotnari***, 3 fălci de vie în Dealul Mândru, cu crame gata; 3 fălci la Piscop; ***16. Hărlău***, 4 fălci de vie în Dealul <….>; ***17. Cârjești***, 1,5 fălci de vie, posibil în preajma Cârjoaei, lângă Cotnari; ***18. Iași***, 2 fălci și 20 prăjini de vie în Valea Irimiei;

Moșii care au venit în partea Nastasiei: ***1. Sârbii*** (întreg), heleșteu și mori, ținutul Dorohoi, posibil Sârbi, județul Botoșani, pe Bașeu, între Săveni, Vlăsinești, Miron Costin și Bodeasa; ***2. Bălteni*** (întreg), mori, ținutul Vaslui, județul Vaslui, la nord-vest de orașul Vaslui, între satele Chetrești, Bejenești, Valea Târgului, Brodoc și Mărășeni; ***3. Clocușna*** (întreg), ținutul Hotin, raionul Ocnița, între satele Gvozdovți, Sokireanî, Hădărăuți și Ocnița; ***4. Hilibeștii*** (întreg), ținutul Tecuci, numit și Hulubești, la Gura Gerului; ***5. Pânceștii*** (întreg), ținutul Iași, nelocalizat; ***6. Vitreanca*** (jumătate), Hotin, regiunea Cernăuți, între satele, Bilousivka, Sericeani și Șebutinți; ***7. Volcineț*** (jumătate), ținutul Orhei, raion Călărași, pe Bâc, între satele Temeleuți, Peticeni și Sipoteni; ***8. Costești*** (a treia parte), mori, ținutul Roman, județul Iași, la nord-vest de Târgu Frumos, între satele Dădești, Săcărești și Giurgești; ***9. Popințeni*** (a treia parte), ținutul Iași, nelocalizat; ***10. Clucerești*** (seliște întreagă), ținutul Dorohoi, nelocalizat; ***11. Giurgești*** (seliște întreagă), ținutul Dorohoi nelocalizat; 12. Jerdieni (seliște întreagă), ținutul Dorohoi, numit și Jeverteni, Jovârteni. Acum este inclus în Sărata, județul Botoșani, la sud-est de Săveni și Sârbi, între Hănești și

Caraiman; ***13. Iteşti*** (jumătate de selişte), ţinutul Dorohoi, numit şi Malu, în apropiere de mănăstirea Coşula, judeţul Botoşani; ***14. Drislive*** (părţi), ţinutul Dorohoi, acum Druslea, pe pârâul Drislea, afluent de dreapta al Jijiei, între Truşeşti, Ionăşeşti şi Socrujeni; ***15. Dăneşti*** (părţi), ţinutul Dorohoi, judeţul Botoşani, pe Başeu, lângă Ştefăneşti; ***16. Bozieni*** (părţi), ţinutul Dorohoi, judeţul Botoşani, între Săveni şi Sârbi, pe Başeu; ***17. Iugani*** (părţi), ţinutul Dorohoi, sat pe Prut; ***18. Brăneşteri*** (părţi), ţinutul Dorohoi, posibil e Brăneşti, inclus în Cervicești, pe Sitna, la nord-vest de oraşul Botoşani; ***19. Peletucii*** (părţi), ţinutul Vaslui, lângă Bălteni; ***20. Cotnari***, 4 fălci şi 3 fârtae de vie în Dealul Laslăul; 4 fălci la Piscop; 2 fălci în Dealul Mândru cu crame gata; ***21. Iaşi***, 2 fălci şi 20 prăjini de vie în Valea Irimiei;

Moşii care au venit în partea Catrina: ***1. Bodeşti (întreg)***, case gata, pivniţe de piatră, ţinutul Neamţ, judeţul Neamţ, pe Cracău, între satele Oşlobeni, Negreşti, Dobreni şi Verşeşti; ***2. Negreşti*** (întreg), heleşteu, mori, ţinutul Neamţ, acum judeţul Neamţ, pe Cracău, între Bodeşti, Dobreni, Almaş, Poiana şi Oşlobeni; ***3. Cobâleni*** (întreg) cu ***4. Lopatna*** (întreg), ţinutul Orhei, actualmente satul Codreanca şi valea Lopatna, raionul Străşeni, între Oneşti, Ţigăneşti, Greblești şi Pocşeşti. ***5. Cândeşti*** (întreg), mori, case, ţinutul Suceava, judeţul Botoşani, pe stânga Siretului, între satele Călineşti, Viţcani şi Rogojeşti, ***6. Verşeşti*** (întreg), mori, ţinutul Neamţ, judeţul Neamţ, pe Cracău, între satele Ştefan ce Mare, Girov, Căciulești, Popeşti şi Bodeşti; ***7. Cajva*** (întreg), ţinutul Iaşi, acum Cajba, raionul Glodeni, între satele Hâjdieni, Duşmani şi Clococenii Vechi; ***8. Mărişeni*** (jumătate), ţinutul Hotin, nelocalizat; ***9. Vlăşineşti*** (jumătate), ţinutul Iaşi, posibil a) Vlăşineasa, sau Scumpia pe Gârlă, ţinutul Iaşilor, acum Scumpia, raionul Făleşti, pe Gârla Mare, între satele Sărata Veche, Risipeni şi Făgădău; b) judeţul Botoşani, pe Başeu, între satele Săveni, Bozieni şi Sârbi; ***10. Corni*** (jumătate), ţinutul Neamţ, judeţul Neamţ, pe Zahorna, între satele Bodeşti, Soci şi Bordea; ***11. Buciumi*** (două părţi), ţinutul Neamţ, în hotar cu Filipeşti, acum în zona Filipeştilor din judeţul Bacău, pe dreapta Siretului; 12. ***Dânceşti*** (părţi),, ţinutul Neamţ, lângă Bodeşti, pe Cracău, a neamului Başoteştilor; ***13. Bârleşti*** (părţi), ţinutul Neamţ, pe Cracău, lângă Corni; ***14. Murgoceşti*** (selişte întreagă), ţinutul Neamţ, pe Cracău, lângă Verşeşti; ***15. Lăslăoani*** (selişte întreagă), ţinutul Neamţ, lângă Şerbeşti, comuna Ştefan cel Mare, pe Cracău; ***16. Cotnari***, 2 fălci de vie în Dealul Mândru, cu crame gata; 4 fălci la Piscop; ***17. Iaşi***, 2 fălci şi 20 prăjini de vie în Valea Irimiei.

Fig. 10. Harta moşiilor ce au aparţinut marelui postelnic Stamatie Hioti (Sacâzliul) şi familiei sale (secolul al XVII-lea)

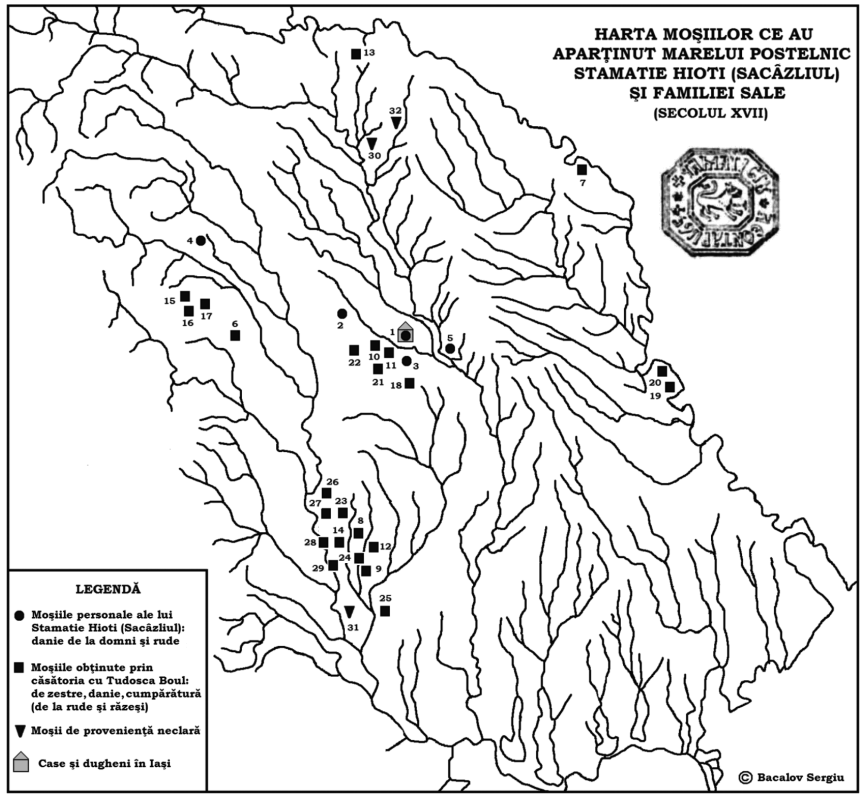
HARTA MOŞIILOR CE AU APARŢINUT MARELUI POSTELNIC STAMATIE HIOTI (SACÂZLIUL) ŞI FAMILIEI SALE
(SECOLUL XVII)
LEGENDĂ
Moşiile personale ale lui Stamatie Hioti (Sacâzliul): danie de la domni şi rude
Moşiile obţinute prin căsătoria cu Tudosca Boul: de zestre, danie, cumpărătură (de la rude şi răzeşi)
Moşii de proveniență neclară
Case şi dugheni în Iaşi
© Bacalov Sergiu

Comentarii

a) ***Moşii personale ale lui Stamatie Hioti (Sacâzliul), danii domneşti sau ale rudelor din casa Coci***: ***1.*** târgul ***Iaşi***; ***2. Cotnari***, târg în ţinutul Hârlău, actualmente localitate urbană în judeţul Iaşi; ***3. Miroslava***, actualmente suburbie a oraşului Iaşi; ***4. Stroieşti***, sat în ţinutul Suceava, actualmente judeţul Suceava, se află la sud-vest de oraşul Suceava, între satele Ilişeşti, Zăhăreşti şi Vâlcelele; ***5. Găureni***, sat pe malul stâng al Prutului, ţinutul Iaşi, în prezent dispărut, între Ungheni, Ciumeşti, Folfăeşti, Mânzeşti.

b) ***Moşii obţinute graţie căsătoriei cu Tudosca Boul***: de zestre, danii, cumpărături de la rude şi răzeşi: ***6. Bozieni***, ţinutul Neamţ, actualmente judeţul Neamţ,

pe Valea Neagră, acum și-a păstrat numele doar Bozienii de Sus, între Budești, Baratca, Certieni și Ruginoasa; ***7. Manova***, situată în ținutul Soroca, actualmente satul Bursuc, raionul Florești, situat pe malul Nistrului, între Cot, Salcia și Japca; ***8. Benești***, ținutul Tecuci, actualmente județul Bacău, pe Dobrotfor, între satele Belciuneasa, Crăiești și Gura Crăiești; ***9. Glăvănești***, ținutul Tecuci, pe Zeletin, județul Bacău, între satele Frumușelu, Răzeșu, Poiana, Căbești și Podul Turcului; ***10. Vartici și 11. Cetereni***, ambele aflate în ținutul Cârligătura, pe apa Bahluiului, undeva în apropierea Hoiseștilor; ***12. Crăești***, ținutul Tecuci, județul Bacău, pe Pojorâta, afluent al Dobrotforului, între satele Benești, Gura Crăiești, Oprișești și Stănișești; ***13. Sopotinți***, ținutul Hotin, actualmente, probabil, satul Șebutinți, regiunea Cernăuți, între Culișovca, Selișce și Romancovți; ***14. Țigănești***, ținutul Tecuci, județul Bacău, pe Berheci, între Vultureni, Bosia, Dădești și Reprivăț; ***15. Dragomirești*** din ținutul Neamț, pe Valea Albă, județul Neamț, între Unghi, Dușești și Hlăpești; ***16. Obârșia și 17. Ghigoești***, ambele în ținutul Neamț, la obârșia pârâului Valea Neagră; ***18. Mogoșești***, ținutul Vaslui, pe Vilna, nelocalizat cu precizie; ***19. Șerpeni***, raionul Anenii Noi, pe malul Nistrului, între Puhăceni și Speia; ***20. Puhăceni***, raionul Anenii Noi, pe malul Nistrului, între satele Delacău și Șerpeni; ***21 Hoiești***, actualmente județul Iași, localitate pe Bahlui, lângă Podul Iloaei, Dumești și Lețcani; ***22 Ciuncești***, ținutul Cârligătura, în apropiere de Târgul Frumos, nelocalizat cu precizie. ***23. Oprișeni***, sat în ținutul Tecuci, actualmente județul Bacău, pe Zeletin, între Crăiești, Burdusaci, Tochilea și Movilița; ***24. Băicani***, sat în ținutul Tecuci, actualmente județul Bacău, pe Zeletin, lângă Glăvănești; ***25. Cropcești***, ținutul Tutova, lângă Grădinari, Deochiați, Cârlomănești, Osiiaci; ***26. Năfurdești***, ***27. Cărălcești***, ***28. Năpăvădăreștii***, ***29. Bologești***, toate patru în ținutul Tecuci, nelocalizate cu precizie.

c) ***Moșii cu proveniență neclară***: ***30. Valea Besedcăi***, ținutul Hotin, în apropierea de moșia Oncăuți de pe Racovăț; ***31. Săsăști***, ținutul Tecuci, în apropiere de târgul Tecuci; ***32***. ***Vertiporoh***, ținutul Hotinului.

Fig. 11. Harta moșiilor cunoscute ale Cerchezeștilor (secolul al XVII-lea)

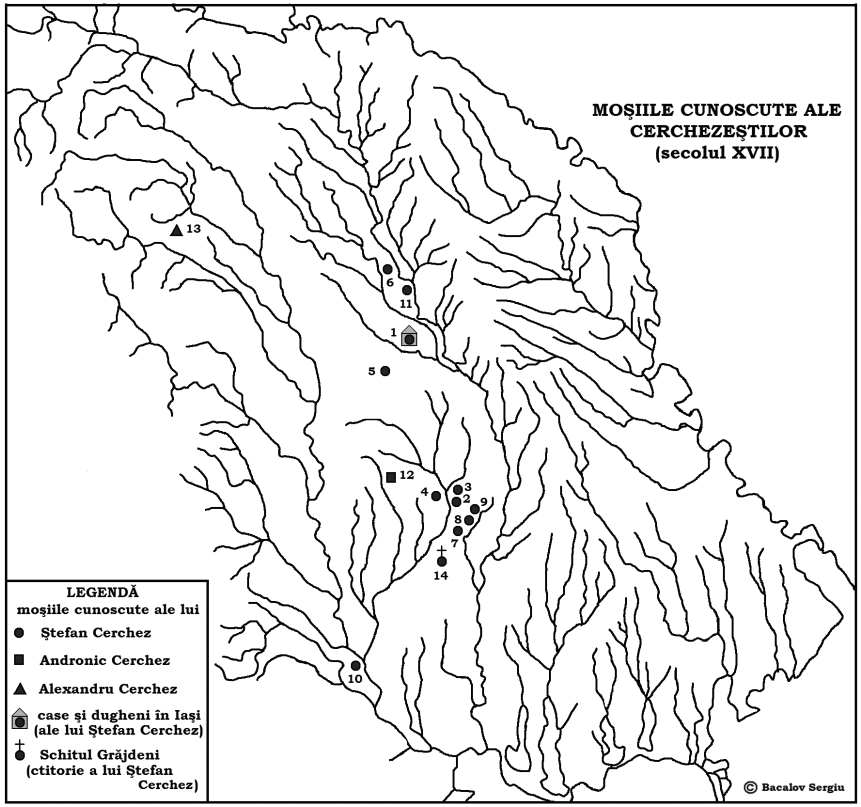
MOȘIILE CUNOSCUTE ALE CERCHEZEȘTILOR (secolul XVII)
LEGENDĂ
moșiile cunoscute ale lui
Ștefan Cerchez
Andronic Cerchez
Alexandru Cerchez
case și dugheni în Iași (ale lui Ștefan Cerchez)
Schitul Grăjdeni (ctitorie a lui Ștefan Cerchez)
© Bacalov Sergiu

Comentarii

Moșiile cunoscute ale lui Ștefan Cerchez: ***1. în Iași*** (dugheni, loc de casă și de dugheni, plus o vie la Copou); ***2. Băbiceani***, ținutul Fălciu, pe malul stâng al Bârladului, actualmente județul Vaslui. Nelocalizat cu precizie; ***3. Uscați***, ținutul Fălciu, actualmente județul Vaslui, pe Lohan, lângă satul Târzii; ***4. Costești***, ținutul Tutova, actualmente județul Vaslui, pe pârâul Ghilănoiu, un afluent de dreapta al Bârladului, între satele Deleni, Dinga, Puntișeni, Rădești și Crasna; ***5. Turbătești***, ținutul Cârligăturii, în apropiere de Mogoșești, Voinești, Nedeiani, Budești, Mânjești, Dârjani și Procelnici; actualmente județul Iași; ***6. Glăvănești***, ținutul Iași, actualmente județul Iași, pe malul stâng al Jijiei, între satele Stolniceni, Rediu, Drăgănești și Andrieșani; ***7. Tupilați***, ținutul Fălciu,

actualmente județul Vaslui, pe Elan, între Posta Elan și Popeni; ***8. Lungeni***, ținutul Fălciu, pe Moisiia, actualmente județul Vaslui, pe valea Elanului, în apropiere de Mălăiești; ***9. Pașcani***, ținutul Fălciu, pe Elan, actualmente județul Vaslui, în trupul Mălăieștilor; ***10. Fetinghești***, ținutul Putna, lângă satele Căpotești, Cofești, Târgoveți, Porciulești. În zona gârlelor, la nord-est de Focșani. Nelocalizat cu precizie; ***11. Trifești***, ținutul Iași, pe Prut, actualmente județul Iași, pe malul Prutului, între satele Zaboloteni și Hermeziu.

Moșiile cunoscute ale lui Andronic Cerchez: ***12. Dragomirești***, ținutul Tutova, acum județul Vaslui, la căderea Lipovei în Tutova, între satele Poiana Pietrei, Vladia, Băbuța, Semenea și Buscata.

Moșiile cunoscute ale lui Alexandru Cerchez: ***13. Ilișești***, ținutul Suceava, acum județul Suceava, între Bălăceana, Brașca, Ciprian Porumbescu și Stroiești.

14. Schitul Grăjdeni, aici a fost ctitor Ștefan Cerchez, reconstruind biserica.

Fig. 12. Harta moșiilor cunoscute ale Abăzeștilor (secolul al XVII-lea – începutul secolului al XVIII-lea)

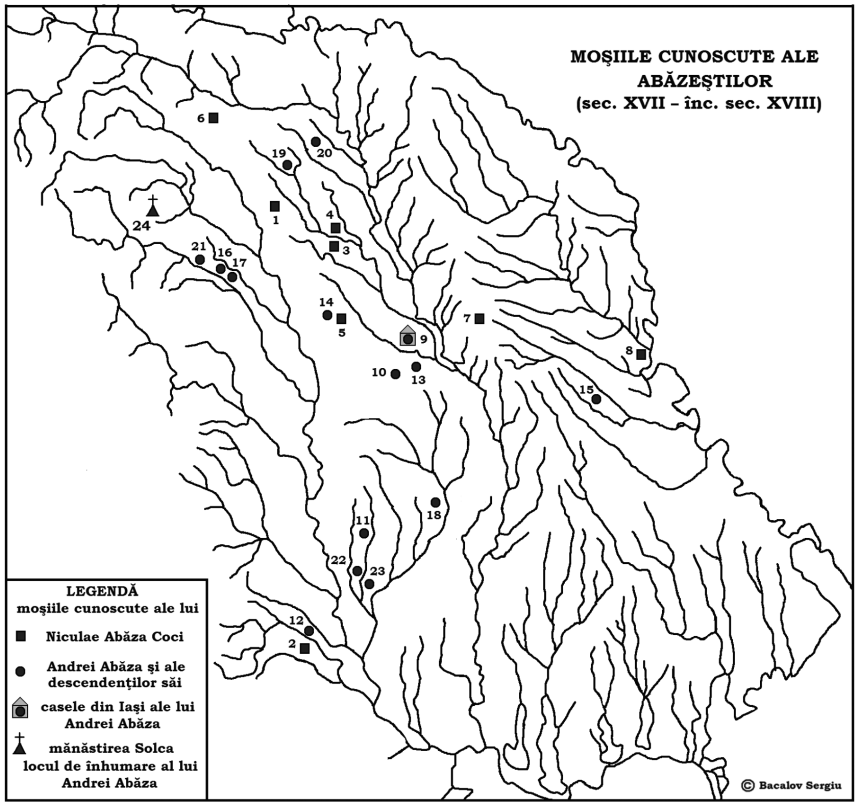
MOȘIILE CUNOSCUTE ALE ABĂZEȘTILOR (sec. XVII – înc. sec. XVIII)
LEGENDĂ
moșiile cunoscute ale lui
Niculae Abăza Coci
Andrei Abăza și ale descendenților săi
casele din Iași ale lui Andrei Abăza
mănăstirea Solca locul de înhumare al lui Andrei Abăza
© Bacalov Sergiu

Comentarii

Moșiile cunoscute ale lui Niculae Abăza Coci: 1. Ipotești, acum satul Mihai Eminescu, județul Botoșani; ***2. Gavrilești***, pe pârâul Putna, nelocalizat cu precizie; ***3. Husieni***, ținutul Dorohoiului, pe Jijia, nelocalizat cu precizie. Probabil se afla lângă satul Todireni; ***4. Todireni***, ținutul Dorohoiului, pe Jijia, la confluența cu pârâul Sitna. Actualmente, în județul Botoșani, în apropiere de satele Florești, Cernești, Iurești și Jijia; ***5. Cotnari***, vie pe dealul Țombricul; ***6. Ternăuca***, ținutul Cernăuților, actualmente Ternavca, la sud-vest de orășelul Herța, regiunea Cernăuți, Ucraina; ***7. Bumbotești***, ținutul Iașilor, nelocalizat; probabil este vorba de actualul sat Bumbăta, raionul Ungheni; ***8. Zăluceni***, ținutul Orheiului, actualmente satul Zolonceni, comuna Ohrincea, raionul Criuleni.

Moșiile cunoscute ale lui Andrei Abăza și ale descendenților săi: 9. Iași, case; ***10. Budești***, ținutul Iașilor, actualmente județul Iași, între satele Mogoșești, Mânjești și Hadâmbul; ***11. Răchitoasa***, ținutul Tecuciului, pe pârâurile Zeletin și Răchitoasa, actualmente în județul Bacău, în vecinătatea satelor Sănișești, Dumbrava, Slobozia, Fundătura Răchitoasa și Barcana; ***12. Țifești***, ținutul Putna, pe pârâul Putna, actualmente, județul Vrancea, lângă localitățile Panciu, Sârbi și Oleșești; ***13. Dealul Bârnovei***, ținutul Iași, lângă satul și mănăstirea Bârnovei, la sud-est de târgul Iași, între satele Cercu, Pietrăria și Todirel; ***14. Cotnari***, vie pe Dealul Mândru; ***15. Buicani (Buiucani)***, fost sat în ținutul Lăpușnei, acum cartier al orașului Chișinău, R. Moldova; ***16. Drăgușeni***, ținutul Suceava, pe râul Moldova, acum județul Suceava, între satele Șoimărești, Oniceni, Gara Leu, Broșteni, Cristești, Preutești și Ungheni; ***17. Zăvoieni***, sat nelocalizat cu precizie deocamdată, probabil era situat lângă Drăgușeni; ***18. Strășinești***, sat nelocalizat; probabil ținutul Tutova, pe Horăiata, între Costești, Vlădești, Hițoci, Scânteești și Borăști; ***19. Borzești***, ținutul Dorohoiului, acum județul Botoșani, la confluența Jijiei cu Iubăneasa, lângă satele Plopenii Mici, Durnești, Mândrești și Tăutești; ***20. Codreni***, ținutul Dorohoiului, între satele Nicolae Bălcescu, Mihail Kogălniceanu, Sarata-Drăgușeni, Scutari și Mileanca; ***21. Filipești***, localitate actualmente dispărută din ținutul Sucevei, situată la răsărit de orașul Suceava. De fapt, localizarea nu este sigură, deoarece mai avem un indiciu: satul era situat din jos de satul Dumbrăveni. În județul Sucevei, în prezent, sunt două localități cu numele Dumbrăveni – una situată la est de orașul Suceava și alta la nord-vest de Târgul Neamț, lângă mănăstirea Râșca; ***22. Plăcinți***, pe pârâul Berheciului, actualul județ Vrancea, lângă satele Bogești și Izvoarele; ***23. Liești***, localitate situată nu departe de Plăcinți, județul Galați, lângă satele Tănăsoaia, Ciorăști, Călimăneasa și Costișa de Sus.

Locul de înhumare al lui Andrei Abăza: 24. Mănăstirea Solca.

SUMMARY

The Boyars of Moldavian State middle of XVIIth - early XVIIIth century. (Historical and genealogical research)

The main objective of this work is the historical and genealogical study of the privileged class of Moldova in the second half of XVII century – the beginning of XVIII century. At same time, it has been considered in detail the economic, social and political activities of 10 representative families of boyars through the genealogical prism.

In the first chapter of this paper, there are presented the main criteria for determining the essential features of the boyars' class of Moldova. Along with the ownership and possession of fiefdoms of high public office, it has allocated the membership of a privileged genus.

The second chapter shows the importance of small boyars families in the administrative system of Moldova.

The third chapter covers the study of the evolution of the old nobility of Moldova, on the basis of six autochthonous genera of the higher and lower classes, the old and new castes, such as Boul, Șeptelici, Jora, Mihuleț, Durac and Nacul.

In the fourth chapter it has been explored the Moldovan boyars' family of foreign origin (out of Balkans and Caucasia), on the same criteria: the degree of influence in society, the size of the property, the antiquity of the genus. It have been investigated the genus of Cantacuzino, Stamati, Cerchez and Abăza.

The study of boyar caste of Moldova in the second half of the XVII century – the beginning of XVIII century allows us to understand better the process of gradual displacement of the old and powerful autochthonous genera, and their replacement with new genus with foreign or local origin, who had adapted better to new socio-economic and political conditions of the epoch.

The same phenomenon has manifested among the lower boyars classes. A massive pauperization has provoked a hierarchical degradation of the lower classes of boyars. Just some autochthonous genuses have survived due to the ability to create strong kinship relations with the "new" nobility caste.

РЕЗЮМЕ

Боярское сословие Земли Молдавской середина XVII – начало XVIII вв. (Историко-генеалогическое исследование)

Основной задачей данной работы является историко-генеалогическое изучение привилегированного сословия Земли Молдавской во второй половине XVII – начало XVIII вв. При этом, было детально рассмотрено экономическая и социально-политическая деятельность 10 представительных боярских родов сквозь генеалогическую призму.

В первой главе данной работы представлены основные критерии определения существенных черт боярского сословия Земли Молдавской, выделяя, наряду с владением вотчинами и обладанием высоких государственных должностей, принадлежность к привилегированным родам.

Во второй главе показано роль малых боярских родов в административной системе Земли Молдавской.

Третья глава охватывает исследование эволюции старого боярства Земли Молдавской, на основе представителей шести автохтонных родов, старых и новых, высшего и низшего сословия, такие как Боул, Шептеличь, Жора, Михулец, Дурак и Накул.

В четвертой главе изучены молдавские боярские роды иноземного происхождения, балканского и кавказского, на основе тех же критериев: степень влиятельности в обществе, размер собственности, древность рода. Рассматривались такие боярские рода как Кантакузино, Стамати, Черкез и Абаза.

Изучение боярского сословия Земли Молдавской во второй половине XVII – начало XVIII вв. позволяет нам лучше понять процесс постепенного вытеснения старых, могущественных автохтонных родов и замена их новыми, иностранного или местного происхождения, лучше приспособившихся к новым социально-экономическим и политических условиям эпохи. Тот же феномен проявляется и среди низшего боярского сословия. Массовое обнищание провоцирует иерархическую деградацию низшего боярского сословия. Выстояли только те автохтонные рода которым удалось создать сильные родственные связи с «новым» дворянским сословием.